

Právo

Jozef Čentěš
Lucia Kurilovská et al. (eds.)

Efektívnosť prípravného konania –

súčasný stav a výzvy pro futuro

Zborník príspevkov

Wolters Kluwer

Vzor citácie:

ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L. et al. (eds.), 2022. *EFEKTÍVNOŠŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA – súčasný stav a výzvy pro futuro. Zborník príspevkov z konferencie*, Bratislavské právnické fórum 2022[online]. Bratislava: Wolters Kluwer SR, 420 s., ISBN 978-80-571-0546-6 (brož.).

EFEKTÍVNOŠŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA – súčasný stav a výzvy pro futuro

Bratislavské právnické fórum 2022

Sekcia trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

12. a 13. september 2022

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta,

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Vedecký výbor konferencie:

doc. JUDr. Eduard Burda, PhD. – head of the committee / predseda komisie

prof. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

Organizačný výbor konferencie:

Mgr. Andrea Szakács, PhD. – prodekanica

Ing. Magdaléna Mydliarová

Mgr. Michaela Durec Kahounová

Mgr. Silvia Senková

Garanti sekcie trestného práva, kriminológie a kriminalistiky:

prof. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD.

Koordinátori sekcie trestného práva, kriminológie a kriminalistiky:

JUDr. Jakub Lorko, PhD.

JUDr. Lukáš Turay, PhD.

JUDr. Filip Vincent

Mgr. Lucia Vasilik

Mgr. Lenka Miklóssyová

Recenzenti:

prof. JUDr. Peter Polák, PhD.

doc. PhDr. JUDr. Marcela Tittlová, PhD., LL.M.

Zborník zostavili:

© prof. JUDr. Jozef Čentěš, PhD., Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., JUDr. Jakub Lorko, PhD., Mgr.

Lucia Vasilik, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Zborník je výstupom riešenia projektu APVV 19-0102, Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien, 1.7.2020 – 30.6.2024.

Autori tohto zborníka nezodpovedajú za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov a prípadné práva tretích osôb.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovat' bez písomného súhlasu vydavateľa

Wolters Kluwer SR s.r.o., 2022

ISBN 978-80-571-0546-6 (brož.)

ISBN 978-80-571-0547-3 (pdf)

OBSAH

Jozef Čentés, Ján Šanta

ZLOČINECKÁ SKUPINA – Z POHLADU PRÁVNEJ ÚPRAVY A SÚDNEJ PRAXE	6

Eva Szabová, Karin Vrtíková

EFEKTÍVNOSŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA V OTÁZKACH PREVIAZANÝCH S OSOBOU SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO	22

Lucia Kurilovská, Patrícia Krásná

LEGITÍMNOSŤ ZÁSADY KONTRADIKTÓRNOSTI V PRÍPRAVNOM KONANÍ	47

Radovan Blažek

VPLYV JUDIKATÚRY EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA NA EFEKTÍVNOSŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA V SR	68

Stanislav Mihálik, Filip Vincent

HODNOTENIE EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA S OHĽADOM NA JEHO VYBRANÉ INŠTITÚTY	87

Rastislav Remeta

ÚVAHY O ZVÝŠENÍ EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA	103

Tomáš Strémy

POŠKODZOVANIE FINANČNÝCH ZÁUJMOV EÚ	124

Ondrej Laciak

REŠPEKTOVANIE ZÁKLADNÝCH PROCESNÝCH PRÁV AKO NEVYHNUTNOSŤ V ŠTÁTE RULE OF LAW	137

Tomáš Gřivna, Marek Dvořák

DŮVODY FAKULTATIVNÍHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ VE SVĚTLE ZÁKLADNÍCH ZÁSAD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	148

Sergej Romža

**EFEKTÍVNA OBHAJOBA AKO PROSTRIEDOK
EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA** 169

Jiří Mulák

SPOLUPRACUJÍCÍ OBVINĚNÝ – ČESKÝ POHLED 179

Lucia Vasilik

**ZÁSADA OPORTUNITY A JEJ PERSPEKTÍVY
V SLOVENSKOM TRESTNOM KONANÍ** 197

Samuel Marr, Lucia Kurilovská, Tatiana Hajdúková

**ZÁKON O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV V KONTEXTE
ZÁSADY „NEMO TURPITUDINEM SUAM ALLEGANS AUDITUR“
A JEHO VYBRANÉ NEDOSTATKY Z HĽADISKA DE LEGE LATA** 224

Stanislav Šišulák

**TRESTNOPRÁVNE NÁSLEDKY PROTIPRÁVNYCH KONANÍ
EXTRÉMIZMU NA INTERNETE** 236

Lukáš Turay

**(NE)ZÁKONNOSŤ A (PROTI)ÚSTAVNOSŤ TRESTU
PREPADNUTIA MAJETKU** 256

Juraj Drugda

**EFEKTÍVNOSŤ VYUŽÍVANIA ŠPECIFICKÝH DÔKAZNÝCH
PROSTRIEDKOV V PRIEBEHU PRÍPRAVNÉHO KONANIA** 266

Delia Magherescu

**LEGAL STATUS OF DEFENDANTS IN THE GUILT AGREEMENT
PROCEDURE DURING THE INVESTIGATION STAGE
OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN ROMANIA** 275

Marta Fleková

**POVINNOSŤ MLČENLIVOSTI OSOB ZPŮSOBILÝCH OBJASNIŤ
DAŇOVÉ PODVODY A MOŽNOSTI JEJÍHO PROLOMENÍ** 296

František Vojtuš, Marek Kordík

**EMPIRICKÁ ANALÝZA VPLYVU VYBRANÝCH FAKTOROV
NA SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE** 310

Peter Čopko

**SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE – EFEKTÍVNA FORMA
PRÍPRAVNÉHO KONANIA? 333**

Margita Prokeinová

**EFEKTÍVNOSŤ VÝSLUCHU OBETÍ SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA
V PRÍPRAVNOM KONANÍ 352**

Jozef Griger, Jakub Lorko, Nina Tarabová

**PARALELY EFEKTIVITY VÝKONU VÄZBY A VÝKONU
TRESTU ODŇATIA SLOBODY V PODMIENKACH
SLOVENSKEHO VÄZENSTVA 363**

Lenka Miklóssyová, Laura Fotopulosová

**OSOBITNÉ PODMIENKY VÄZBY U VYBRANÝCH KATEGÓRIÍ
OSÔB A ICH VPLYV NA EFEKTÍVNOSŤ
PRÍPRAVNÉHO KONANIA 379**

Marina Matic Boskovic, Jelena Kostic

**REFORM OF PUBLIC PROSECUTION IN SERBIA IN LINE
WITH EU ACCESSION REQUIREMENTS 392**

ZLOČINECKÁ SKUPINA – Z POHLADU PRÁVNEJ ÚPRAVY A SÚDNEJ PRAXE¹

Jozef Čentíš, Ján Šanta

*Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta*

Abstract: In the article, the authors pay attention to one of the most current topics of criminal law in the Slovak republic, which is the criminal group. The authors characterize the criminal group in terms of its legal regulation in international documents and the Criminal Code. They also focus on judicial practice and the presentation of selected criminal cases. They emphasize the necessity of examining the fulfillment of the signs of a criminal group in the procedure and in the decisions of law enforcement authorities and courts in criminal proceedings.

Abstrakt: V príspevku autori venujú pozornosť jednej z najaktuálnejších tém trestného práva v Slovenskej republike, ktorou je zločinecká skupina. Autori charakterizujú zločineckú skupinu z hľadiska jej právnej úpravy v medzinárodných dokumentoch a Trestnom zákone. Pozornosť zameriavajú aj na súdnu prax a prezentáciu vybraných trestných vecí. Zvýrazňujú nutnosť dôsledného skúmania naplnenia každého zo znakov zločineckej skupiny v postupe a v rozhodnutiach orgánov činných v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“) a súdov v trestnom konaní.

Key words: criminal law, dangerous group, criminal group, structured group, criminal offence

Kľúčové slová: Trestný zákon, nebezpečné zoskupenie, zločinecká skupina, štruktúrovaná skupina, trestný čin

¹ Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu APVV-19-0102 – Efektívnosť právneho konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.

1 ÚVOD

Spáchanie trestného činu zločineckou skupinou je najvyššou a najzávažnejšou formou trestnej súčinnosti, ktorej už existencia sama má ďalekosiahle negatívne dôsledky pre spoločnosť. Túto okolnosť si uvedomuje aj zákonodarca, keď právnou úpravou v Trestnom zákone umožňuje páchatelom tejto formy trestnej súčinnosti uložiť prísne tresty odňatia slobody. Z týchto dôvodov zvýrazňujeme nutnosť precízneho skúmania podmienok použitia príslušných ustanovení Trestného zákona týkajúcich sa zločineckej skupiny orgánmi aplikácie práva (orgány činné v trestnom konaní a súdy). Táto precíznosť musí zároveň smerovať k tomu, aby už z počiatočného skutkového vymedzenia zločineckej skupiny boli celkom zjavne badateľné odlišnosti medzi zločineckou skupinou a inými formami trestnej súčinnosti, najmä odlišnosti od organizovanej skupiny, či dokonca aj od spolupáchateľstva, čo má, okrem iného, podstatný dosah aj na vecnú príslušnosť orgánov aplikácie práva už v počiatočnom štádiu trestného konania a nadväzujúcu efektívnosť najmä prípravného konania. Prípadná nedôslednosť, ako to ukazuje aplikačná prax, môže mať nielen závažný právny, ale aj spoločenský dosah, prejavujúci sa niekedy aj v dôvodnej kritike rozhodovacej činnosti príslušných orgánov aplikácie práva.

2 PÔVODNÁ PRÁVNÁ ÚPRAVA ZLOČINECKEJ SKUPINY

V slovenskom právnom poriadku bol pojem „zločinecká skupina“ prvýkrát ustanovený v § 89 ods. 27 zákona č. 183/1999 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 249/1994 Z. z. o boji proti legalizácii príjmov z najzávažnejších, najmä organizovaných foriem trestnej činnosti a o zmenách niektorých ďalších zákonov v znení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 58/1996 Z. z. (ďalej len „zákon č. 183/1999 Z. z.“), ktorý nadobudol účinnosť dňom 1. septembra 1999. Podľa § 89 ods. 27 zákona č. 183/1999 Z. z. zločineckou skupinou sa rozumelo „*dlhší čas trvajúce zoskupenie najmenej troch osôb na účely páchania trestnej činnosti s cieľom:*

a) dosiahnuť zisk, alebo

- b) *peniknúť do orgánov verejnej moci a získať tak nad nimi kontrolu, alebo uplatniť svoj vplyv, aby sa zakryla, alebo legalizovala ich trestná činnosť, alebo*
- c) *peniknúť do orgánov podnikateľských alebo nepodnikateľských subjektov a získať tak nad nimi kontrolu, alebo uplatniť svoj vplyv, aby sa zakryla alebo legalizovala ich trestná činnosť alebo príjmy z nej – ktoré sa vyznačovalo vysokým stupňom delby práce medzi jednotlivými členmi zločineckej skupiny v rámci jej vnútorného organizačného usporiadania.“*

Podľa dôvodovej správy k zákonu č. 183/1999 Z. z. *vymedzenie pojmu zločineckej skupiny v odseku 27 je potrebné vzhľadom na zakotvenie novej skutkovej podstaty trestného činu založenia a podporovania zločineckej skupiny (§ 185a), ako aj na účely § 187 ods. 7.*

Neskôr bola zákonom č. 421/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon legálna definícia zločineckej skupiny zmenená tak, že sa slová „*trestnej činnosti*“ nahradili slovami „*obzvlášť závažnej trestnej činnosti, trestného činu podľa § 252 alebo niektorého z trestných činov podľa § 160 až § 162.*“

Podľa postupne ustaľovanej, dnes už aj početnej súdnej praxe k tejto právnej úprave, pre posúdenie zločineckej skupiny bola podstatnou okolnosťou štruktúrovanosť skupiny, ktorá znamenala hierarchické rozdelenie jej členov z hľadiska postavenia a vplyvu v skupine, ktorá má určitú vnútornú organizačnú štruktúru s rozdelením funkcií a delbou činnosti, ktorá je charakterizovaná vzťahmi nadriadenosti a podriadenosti, relatívnou stabilitou a prísnyim dodržovaním pravidiel (tzv. kódex organizácie, napr. zákon mlčanlivosti) vrátane zásadného utajenia skupiny, jej štruktúry a jej akcií. K vzťahom nadriadenosti a podriadenosti medzi jednotlivými členmi skupiny bol prezentovaný názor, že skupina by mala byť rozdelená minimálne do dvoch horizontálnych stupňov riadenia. V takejto skupine jeden alebo niekoľko páchatelov figurujú ako vedúci, ktorí organizujú činnosť ostatných páchatelov a určujú im konkrétne druhy vykonávaných činností, prípadne aj konkrétne úlohy, ktorým sa majú v rámci fungovania zločineckej skupiny venovať.²

Zložitosť legálnej definície zločineckej skupiny a s ňou spojené ťažkosti pri dokazovaní spáchania trestného činu založenia a podporovania zločineckej skupiny podľa § 185a Trestného zákona č. 140/1961 Zb., najmä vo vzťahu k preukázaniu znaku vysokého stupňa delby práce medzi jednotlivými členmi

² Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR z 24. apríla 2014, sp. zn. 5 To 9/2013.

zločineckej skupiny ako aj znaku vnútorného organizačného usporiadania, viedli k jej zjednodušeniu, a to konkrétne zákonom č. 403/2004 Z. z. o európskom zatykácom rozkaze a o zmene niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 403/2004 Z. z.“). Podľa § 89 ods. 27 zákona č. 403/2004 Z. z. (ktorým sa novelizoval Trestný zákon č. 140/1961 Zb.) sa za zločineckú skupinu považovala „štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existovala počas určitého časového obdobia a konala koordinovane s cieľom spáchať jeden trestný čin alebo viac trestných činov, za ktoré bolo možné uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby najmenej piatich rokov, alebo niektorého z trestných činov podľa § 160 až § 162 na účel:

- a) *priameho alebo nepriameho získania finančnej výhody alebo inej materiálnej výhody,*
- b) *peniknutia do orgánu verejnej moci s cieľom získať nad nimi kontrolu, alebo uplatniť svoj vplyv, aby sa zakryla, alebo legalizovala ich trestná činnosť, alebo príjmy z nej, alebo*
- c) *peniknutia do orgánu podnikateľského alebo nepodnikateľského subjektu s cieľom a získať nad nimi kontrolu, alebo uplatniť svoj vplyv, aby sa zakryla, alebo legalizovala ich trestná činnosť alebo príjmy z nej.“*

V tomto prípade išlo už o jednoduchšiu definíciu ako bola predchádzajúca, pretože na miesto naplnenia znakov vysokého stupňa deľby práce medzi členmi skupiny a vnútorného organizačného usporiadania postačovalo preukázanie štruktúrovanosti skupiny a koordinovanosti konania jej členov.³

3 SÚČASNÁ PRÁVNA ÚPRAVA ZLOČINECKEJ SKUPINY

Ďalší vývoj legálnej definície zločineckej skupiny ovplyvnila rekodifikácia trestného práva hmotného v roku 2005, v rámci ktorej sa v Trestnom zákone č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon alebo „TZ““) sformulovala nová definícia takejto skupiny, a to podľa Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (ďalej len „Dohovor“).⁴

³ Podobnejšie pozri CHROMÍK, A. K niektorým aspektom súčasnej definície zločineckej skupiny v navrhovanej rekodifikácii Trestného zákona, *Justičná revue*, roč. 56, 2004, č. 3, s. 286.

⁴ Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu bol publikovaný vo forme oznámenia MZV SR pod č. 621/2003 Z. z. V mene Slovenskej republiky bol Dohovor podpísaný

Podľa § 129 od. 4 Trestného zákona sa zločineckou skupinou *na účely Trestného zákona rozumie štruktúrovaná skupina najmenej troch osôb, ktorá existuje počas určitého časového obdobia a koná koordinovane s cieľom spáchať jeden alebo viac zločinov, trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 TZ alebo niektorý z trestných činov korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dielu osobitnej časti Trestného zákona na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej výhody alebo inej výhody.*

V Trestnom zákone je pojem „**zločinecká skupina**“ ustanovený v užšom rozsahu (jednoduchšie), než to bolo v Trestnom zákone č. 140/1961 Zb. Z tejto právnej úpravy vyplýva, že na účely posúdenia určitej skupiny ako zločineckej, teda na účely dokázania spáchania zločinu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 Trestného zákona treba preukázať, či určitá skupina:

- i) je štruktúrovaná,
- ii) má najmenej tri osoby,
- iii) existuje počas určitého časového obdobia,
- iv) koná koordinovane,
- v) koná s cieľom spáchať niektorý z trestných činov uvedených v § 129 ods. 4 Trestného zákona na účely priameho alebo nepriameho získania finančnej alebo inej výhody.

Pojem „**štruktúrovaná skupina**“ Trestný zákon nevymedzuje. Tento pojem je však vymedzený v článku 2 písm. c) Dohovoru, v ktorom sa uvádza, že *štruktúrovanou skupinou sa rozumie skupina, ktorá nebola náhodne vytvorená na bezprostredné spáchanie trestného činu a v ktorej nemusia byť formálne rozdelené úlohy jej členov, nevyžaduje sa trvanie členstva v nej alebo rozvinutá štruktúra.* Pre úplnosť uvádzame, že z uvedenej definície štruktúrovanej skupiny vychádza aj rámcové rozhodnutie Rady o boji proti organizovanému zločinu 2008/841/SVV

14. decembra 2000 v Palerme. Národná rada SR vyslovila s Dohovorom súhlas uznesením č. 582 z 28. októbra 2003 a prezident Slovenskej republiky ho ratifikoval 20. novembra 2003. Ratifikačná listina bola uložená u generálneho tajomníka OSN, depozitára Dohovoru, 3. decembra 2003. Dohovor nadobudol platnosť 29. septembra 2003 a pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 2. januára 2004. Jeho dôsledkom je v Trestnom zákone zakotvenie skutkovej podstaty trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny podľa § 296 TZ, ktorého sa dopustí ten, kto založí alebo zosnuje zločineckú skupinu, je jej členom, je pre ňu činný alebo ju podporuje. ŠANTA, J. Zločinecká skupina – medzinárodné právne súvislosti a praktické skúsenosti. *Justičná revue*, 2008, roč. 60, č. 8-9, s. 1162.

z 24. októbra 2008 o boji proti organizovanému zločinu.⁵ Podľa článku 1 bod 2 tohto rámcového rozhodnutia „*štruktúrovanou skupinou*“ je skupina, ktorá nebola vytvorená náhodne na účel bezprostredného spáchania trestného činu a ktorá nemusí mať formálne rozdelené úlohy svojich členov, pokračovanie členstva ani rozvinutú štruktúru. Z uvedeného vyplýva, že v normách medzinárodného či európskeho práva sa tento pojem vymedzuje takmer totožne a badať trend, že sa upúšťa od znakov v praxi len so značnými ťažkosťami preukázateľných, ako sú rozdelenie funkcií, delba činností v rámci zločineckej skupiny, či vnútorné organizačné usporiadanie skupiny. V konečnom dôsledku príklonom medzinárodného spoločenstva ku všeobecnejšiemu vymedzeniu pojmu „štruktúrovaná skupina“ sa umožnilo, aby Dohovor dopadal aj na také zoskupenia, ktoré nepredstavujú zločinecké organizácie „historicky tradičného“ mafiánskeho typu, ale majú povahu voľnejšieho zoskupenia riadeného skôr manažérskymi metódami.⁶

Podľa súdnej praxe ustálenej v Slovenskej republike pod pojmom „štruktúrovaná skupina“ si treba predstavovať nielen typy mafiánskych skupín v slovenských podmienkach verejne známych (...), ale aj zločinecké organizácie, ktoré nemajú pevnú štruktúru, ani formálne rozdelené úlohy medzi svojich členov, či doživotné členstvo. Ide o skupiny, ktoré majú síce podobu sietí, ale nepotrebujú presnú štruktúru a dokážu sa prispôsobiť každej situácii na trhu, pričom využívajú medzery v jednotlivých zákonných úpravách(...) štruktúra skupiny je jednoduchšia, subordináčne vzťahy sú menej zreteľné, podriadenosť funguje iba tam, kde je to nevyhnutné pre jej efektívnu činnosť. Z toho potom vyplýva aj menšia súdržnosť a trvanlivosť zoskupenia, ako aj menšia alebo žiadna konšpirácia vo vnútri skupiny, pričom chýbajú aj rituály a iracionálne prvky.⁷

V zmysle výkladu pojmu „štruktúrovaná skupina“ podľa článku 2 písm. c) tohto Dohovoru nemusí mať zločinecká skupina vytvorenú organizačnú štruktúru s definovanými vzťahmi podriadenosti a nadriadenosti, ani ustanovené pevné členstvo a činnosti jej členov sa môžu rozdeľovať aj pre spáchanie

⁵ Úradný vestník EÚ L 300 z 11. novembra 2008. Zločineckou skupinou je v zmysle tohto rámcového rozhodnutia štruktúrovaná skupina, ktorá existuje dlhšie obdobie, ktorú tvoria viac ako dve osoby páchajúce spoločne trestné činy, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody alebo ochranné opatrenie s hornou hranicou najmenej štyri roky alebo prísnejší trest, aby priamo alebo nepriamo získali finančný alebo iný hmotný prospech.

⁶ KARABEC, Z. Mezinárodní aspekty boje proti organizovanému zločinu. In *Kriminalistika*, Praha, 2004, č. 1, s. 5.

⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. februára 2015, sp. zn. 5To 12/2014.

konkrétneho trestného činu. Obdobne zvyrazňujeme, že zločinecká skupina nemusí byť vyhranená existenciou presne identifikovanej skupiny ľudí, ktorí fungujú za každých okolností len v takomto zoskupení, s nikým nespolupracujú a ostatných medzi sebe neprijímajú, resp. prijímajú až po ich preverení. Zločinecká skupina môže byť aj relatívne voľnejšie zoskupenie osôb s nie presne ohraňovaným personálnym substrátom, resp. personálny substrát zločineckej skupiny môže byť množinou premennou a relatívne flexibilnou. Charakter určitého zoskupenia osôb ako zločineckej skupiny vytvárajú reálne, faktické vzťahy, skupina nemusí mať svoj názov, ani žiadny písaný kódex s pravidlami, aby bola zločineckou skupinou, dôležité je či medzi jednotlivými osobami fakticky existovali vzťahy, z ktorých vyplýva štruktúrovanosť a určitá hierarchia, ktorú tieto osoby rešpektujú a v jej rámci konajú, hoci v konečnom dôsledku sú logicky vedení aj vlastnými cieľmi, bez vedomosti o ucelenom spôsobe fungovania skupiny ako celku. Nie je ani dôležité, aby osoby na nižších zložkách hierarchie mali vedomosť o osobách na úrovni riadenia skupiny.⁸ Za podstatnú okolnosť považujeme vedomosť páchatela o tom, že sa čo aj len v jednotlivých konaniach zaraďuje do štruktúry, o ktorej vie, že je štruktúrovaná (hierarchizovaná) a vykazuje vyššie popísané všeobecné znaky.⁹

Zločinecká skupina je podľa judikatúry *relatívne časovo a organizačne stabilná skupina najmenej troch osôb, ktorej cieľom je páchať koordinovanú trestnú činnosť vo forme zločinov a v § 129 ods. 4 Trestného zákona vymedzených trestných činov*. Na rozdiel od organizovanej skupiny je charakteristická aj vertikálnou organizačnou štruktúrou s formálnymi znakmi nadriadenosti a podriadenosti v jej rámci (resp. aj jej časti) a so sofistikovaným riadením. V zmysle Dohovoru je obsahové vnímanie štruktúrovanosti skupiny až nadnárodne vrátane takých jej nebezpečných a cezhraničných aktivít, akými sú príprava, plánovanie, riadenie, kontrola trestnej činnosti a podobne. Preto takto v rôznych štátoch pôsobiaci skupina v rámci jej úspešného fungovania z hľadiska štruktúry, delby úloh a trvania členstva rozhodne nepôsobí na základe náhodnosti. V konečnom dôsledku obsahový charakter a typ takejto zločineckej skupiny z hľadiska aj správneho definovania a vnímania závažnosti jej pôsobenia vyplýva z toho, že už len úmyselná účasť v zločineckej skupine, bez ďalších priamych trestnoprávných následných konaní, ale s vedomím, že účasť napomôže dosiahnuť cieľ

⁸ Primerane pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR zo 7. júla 2021, sp. zn. 3 To 3/2021.

⁹ Primerane pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR z 8. októbra 2019, sp. zn. 4 To 5/2019.

(napr. čo aj len poskytovaním rád), je trestná. V konečnom dôsledku tento záver plynie z článku 5 Dohovoru s názvom „Trestnosť účasti v organizovanej skupine“, ako aj z § 296 TZ zakotvujúceho skutkovú podstatu trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny.¹⁰Tieto znaky zločineckej skupiny musia byť predmetom dokazovania v trestnom konaní, pričom tzv. dôkazné bremeno ťaží prokurátora.¹¹

Z legálnej definície zločineckej skupiny vyplýva, že sa vyžaduje jej **existencia počas určitého časového obdobia**. Trestný zákon však neustanovuje minimálne časové obdobie trvania zločineckej skupiny. Toto obdobie nie je vymedzené ani v Dohovore alebo v inom medzinárodnom dokumente. Z týchto dôvodov je vymedzenie tohto obdobia ponechané na súdnu prax, ktorá za takéto časové obdobie považuje dlhodobé páchanie týchto trestných útokov spravidla po dobu dlhšiu ako šesť mesiacov.¹²Z časového hľadiska ide o dlhšie trvajúce zoskupenie so strategickým a operatívnym riadením so zameraním na dosiahnutie konkrétnych cieľov.¹³

Zločinecká skupina nemusí mať vytvorenú pevnú a stálu organizačnú štruktúru s definovanými vzťahmi podriadenosti a nadriadenosti, ani ustanovené pevné členstvo a činnosti jej členov sa môžu rozdeľovať aj pre spáchanie jedného trestného činu. V otázke možnosti zločineckej skupiny jednorazovo spáchať iba jeden trestný čin súdna prax zastáva názor, že páchanie tohto jedného trestného činu musí byť zo strany zločineckej skupiny systematické a sústavné, tak z hľadiska početnosti trestných útokov (či už formou ich opakovania alebo pokračovania v nich) ako aj z hľadiska časového (dlhodobé páchanie týchto trestných útokov spravidla po dobu dlhšiu ako šesť mesiacov) v snahe o priame alebo nepriame získanie finančnej alebo inej výhody.

V súvislosti s analyzovanou charakteristikou zločineckej skupiny zvyrazňujeme jej odlišnosť od organizovanej skupiny.¹⁴ Jednou z odlišností je obdobie

¹⁰ Podrobnejšie pozri ŠANTA, J. Zločinecká skupina – medzinárodne právne súvislosti a praktické skúsenosti. In *Justičná revue*, 2008, roč. 60, č. 8 – 9, s. 1162 a nasl.

¹¹ R 51/2013. K tomu tiež pozri ŠRAMEL, B. *Orgány ochrany práva a ich miesto vo verejnej správe*. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2016, s. 54 – 55.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. februára 2015, sp. zn. 5 To 12/2014. Niektorí autori uvádzajú, že vzhľadom na povahu činnosti zločineckej skupiny sa bude vyžadovať preukázanie jej trvania aspoň počas šiestich mesiacov. Pozri HAMRANN, L. K posudzovaniu pojmov „organizovaná skupina“ a „zločinecká skupina.“ In *Justičná revue*, roč. 59, 2007, č. 1, s. 90.

¹³ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 30. apríla 2015, sp. zn. 6 Tost 3/2015.

¹⁴ Organizovanou skupinou sa podľa § 129 ods. 2 Trestného zákona rozumie *spolčenie najmenej*

existencie skupiny. Organizovaná skupina môže byť vytvorená aj na okamžité spáchanie trestnej činnosti, kým pri zločineckej skupine jej zákonná definícia vyžaduje existenciu určitého časového obdobia (pozri predchádzajúci text). Odlišnosť týchto skupín spočíva aj v zameraní ich činnosti. Činnosť zločineckej skupiny je zameraná na páchanie Trestným zákonom ustanovených trestných činov, pri organizovanej skupine charakter trestnej činnosti nie je rozhodujúci, navyše v definícii organizovanej skupiny nie je vyjadrený účel jej páchania. Zvýrazňujeme, že aj v organizovanej skupine aj zločineckej skupine dochádza k delbe úloh medzi jej členmi. Organizovaná skupina však nemá pevnú organizačnú schému. Jej členovia môžu byť približne v rovnakej realizačnej úrovni, bez určenia výraznejších vzťahov nadriadenosti a podriadenosti. Pre naplnenie znakov zločineckej skupiny sa vyžaduje už určitá koordinovanosť medzi jednotlivými členmi, štruktúrovanosť s vertikálnou organizačnou štruktúrou s formálnymi znakmi nadriadenosti a podriadenosti v jej rámci, resp. aj jej časti a so sofistikovaným riadením (pričom pod výrazom sofistikovaný rozumieme dobre premyslený, zorganizovaný, fungujúci).¹⁵ Sumarizujúc uvedené možno konštatovať, že kým zločinecká skupina existuje na vertikálnej úrovni, organizovaná skupina existuje na úrovni horizontálnej.

Uvedené odlišnosti prezentujeme aj na podklade rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Najvyšší súd SR“), ktorý sa pri rozhodovaní sporu o príslušnosť súdov zaoberal jednotlivými znakmi organizovanej skupiny a zločineckej skupiny, pričom dospel k týmto záverom. Predmetom trestného stíhania bolo konanie deviatich obvinených (pôvodne trestne stíhaných za skutok právne kvalifikovaný ako trestný čin krádeže podľa § 247 ods. 1, ods. 5 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. a založenia, zosnovania a podporovania zločineckej a teroristickej skupiny podľa § 185a ods. 1 Trestného zákona č. 140/1961 Zb.), ktorého sa mali dopustiť v podstate na tom skutkovom základe, že po počiatočnom vzájomnom skontaktovaní dohodli ďalší postup týkajúci sa odcudzenia hliníkového tovaru z jedného z podnikov spracúvajúceho tento materiál, v dôsledku čoho jeden z nich zabezpečil odvoz a dvoch tavičov

troch osôb na účel spáchania trestného činu, s určitou delbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu. Primerane pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. februára 2015, sp. zn. 5To 12/2014. Pozri aj ČENTĚŠ, J. a kol. Trestný zákon. Veľký komentár. 5. aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2020, s. 240.

¹⁵ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR z 15. decembra 2021, sp. zn. 4 Tost 51/2021.

pracujúcich v tomto podniku, aby nespracovaný hliník v pravidelných intervaloch odvážali do skladu, v ktorom pracoval ako skladník ďalší obvinený. Ten zrealizoval jeho nakládku do vozidiel, odkiaľ v súčinnosti s dvoma obvinenými – príslušníkmi strážnej služby, bol v 23 prípadoch v priebehu štyroch mesiacov vyvezený hliníkový materiál v hodnote asi 1,5 milióna pôvodných Sk a zakúpený ďalším obvineným – majiteľom zberných surovín. Najvyšší súd SR dospel k záveru, že v predmetnej trestnej veci nemožno kvalifikovať konanie obvinených ako konanie zločineckej skupiny, z dôvodu absencie splnenia podmienky štruktúrovanosti skupiny. Svoj záver odôvodnil tým, že práve spomínaná a opakovane zdôrazňovaná štruktúrovanosť je základným rozlišujúcim znakom medzi organizovanou a zločineckou skupinou. Podľa jazykového výkladu pod pojmom štruktúrovanosť treba rozumieť členitosť, usporiadanosť a hierarchiu. Tieto znaky však treba interpretovať vždy vo vzťahu k definícii organizovanej skupiny. Ak je totiž pri definovaní organizovanej skupiny uvedené, že táto sa vyznačuje delbou úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ich plánovaním a koordinovanosťou, nemožno potom pojem „**štruktúrovanosť zločineckej skupiny**“ s touto definíciou obsahovo zamieňať. Tento pojem v sebe zahŕňa mieru koordinácie a plánovitosti organizovanej skupiny, ale nevyhnutne aj vnútorné organizačné členenie zločineckej skupiny vo vertikálnej úrovni (zatiaľ čo v organizovanej skupine ide o horizontálnu delbu činnosti a ich koordináciu) vo viacerých stupňoch. Obvinení teda konali ako organizovaná skupina.¹⁶

V ďalšej trestnej veci Najvyšší súd SR vyslovil obdobný názor ohľadom trestného stíhania zločineckej skupiny, pôvodne právne kvalifikovanej ako pokus trestného činu vraždy podľa § 8 ods. 1, § 219 ods. 1, ods. 2 písm. i) Trestného zákona č. 140/1961 Zb. s použitím § 10 ods. 1 písm. a) Trestného zákona č. 140/1961 Zb., ktorý mal byť spáchaný v podstate na tom skutkovom základe, že obvinený si mal v priebehu roka 2005 objednať fyzickú likvidáciu poškodeného a na tento účel naviedol inú osobu, ktorej zabezpečil strelné zbraň. Obvinený následne ďalších spoluobvinených naviedol na to, aby sledovali a monitorovali pohyb poškodeného, v dôsledku čoho si obvinení zabezpečili a upravili osobné motorové vozidlo. Asi po štyroch mesiacoch príprav a sledovania poškodeného, v čase bezprostredne predchádzajúcom jeho zavraždeniu, bol na mieste činu príslušníkmi PZ jeden z obvinených zadržaný. Najvyšší súd SR vo svojom rozhodnutí konštatoval, že v danom prípade ide o skutok

¹⁶ Primerane pozri uznesenie Najvyššieho súdu SR z 22. augusta 2007, sp. zn. 1 Ndt 12/2007.

so znakmi typickými pre organizovanú skupinu, ako nižšiu formu zoskupenia páchatelov – vopred plánovanú činnosť so určením konkrétnych úloh pri realizácii jednotlivého konkrétneho trestného činu, ktorá mala byť zorganizovaná jednou osobou rozdeľujúcou jednotlivé úlohy. Zoskupenie obvinených malo skôr len krátkodobý charakter s cieľom spáchania jednotlivého trestného činu. Z konštrukcie žalovaného skutku nie je zrejmý ani niektorý z motívov zodpovedajúci znakom zločineckej skupiny tak, ako sú uvedené v ustanovení § 89 ods. 27 písm. a), písm. b) alebo c) Trestného zákona 140/1961 Zb.¹⁷ Toto sú tie podstatné znaky, ktoré predstavujú deliacu čiaru medzi zločineckou skupinou a organizovanou skupinou.¹⁸

V súvislosti so skúmanou problematikou poukazujeme aj na dokument EÚ z 21. Decembra 1998 s názvom *Joint Action on making it a criminal offence to participate of criminal organization in the Member States of European Union – 98/233 JHA*,¹⁹ v ktorom Európska komisia pri definovaní pojmu „organizovaná kriminalita“ uplatňuje kritériá rozdelené na povinné a voliteľné.²⁰

Záväznými (povinnými) identifikačnými znakmi sú:

- i) spolupráca viac ako dvoch osôb;
- ii) dlhšie alebo časovo neobmedzené pôsobenie skupiny;
- iii) podozrenie alebo usvedčenie z páchania vážnej trestnej činnosti;
- iv) s cieľom produkovať zisk alebo moc.

Medzi voliteľné kritériá patrí to, že:

- i) každý účastník má špecifickú úlohu;
- ii) skupina využíva určitú formu vnútornej disciplíny a kontroly;
- iii) používa násilie alebo iný prostriedok zastrašovania;
- iv) ovplyvňuje politiku, médiá, verejnú správu, orgány činné v trestnom konaní;
- v) riadi súdnictvo alebo ekonomiku pomocou korupcie alebo iných prostriedkov;

¹⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 19. januára 2007, sp. zn. 3 Ndtš 1/2007.

¹⁸ Primerane pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. februára 2015, sp. zn. 5To 12/2014. Pozri aj ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. 5. aktualizované vydanie. Žilina: Eurokódex, 2020, s. 240. Organizovanou skupinou sa podľa § 129 ods. 2 Trestného zákona rozumie spolčenie najmenej troch osôb na účel spáchania trestného činu, s určitou delbou určených úloh medzi jednotlivými členmi skupiny, ktorej činnosť sa v dôsledku toho vyznačuje plánovitosťou a koordinovanosťou, čo zvyšuje pravdepodobnosť úspešného spáchania trestného činu.

¹⁹ Ú. v. EÚ L 351 z 29. decembra 1998.

²⁰ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. februára 2015, sp. zn. 5To 12/2014.

- vi) používa komerčné a podnikateľské štruktúry;
- vii) zapája sa do prania špinavých peňazí;
- viii) pôsobí na medzinárodnej úrovni.

Podľa súdnej praxe pokiaľ skupina splňa minimálne šesť z týchto kritérií, pričom záväzné kritériá sú obligatórne, možno v takomto prípade prijať právny záver o organizovanej kriminalite. Tento dokument kombinuje obidva základné prístupy k definovaniu „organizovanej kriminality“, resp. „zločineckej skupiny“, čiže **kvalitatívne hľadisko** charakterizujúce v určitej miere povahu danej kriminality a skupiny, ako aj taxatívne **kvantitatívne hľadisko** definujúce okruh trestných činov, ktorých páchanie je typické pre zločinecké skupiny. Potom teda platí, že v zmysle „Joint Action“ – „organizovanou kriminalitou sa myslí kvalifikovaná trestná činnosť určená podľa druhového objektu, páchaná subjektom zúčastňujúcim sa činnosti skupiny, ktorá je označená za zločinnú“. Rozhodujúcim integrujúcim faktorom je **spoločný záujem na finančnej výhode alebo inej výhode**, na ktorých dosiahnutie existuje schopnosť zločineckej skupiny prispôbovať sa novým právnym podmienkam, v ktorých pôsobí, ako aj schopnosť flexibilne reagovať na nové črtajúce sa príležitosti na trhu. V ostatnom období predstavujú takéto príležitosti formy páchania závažnej ekonomickej trestnej činnosti za účelom získania finančnej výhody, spočívajúce v neoprávnenom uplatnení nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty, v čerpaní finančných prostriedkov z fondov Európskej únie, v reštrukturalizácii spoločnosti s cieľom zbavenia sa pohľadávok veriteľov a pod.

V konkrétnej trestnej veci bolo primárnou trestnou činnosťou členov zločineckej skupiny zameranie sa ňou na dosahovanie finančnej výhody neoprávneným uplatnením nároku na vrátenie dane z pridanej hodnoty. Podstatou tejto trestnej činnosti bolo systematické a sústavné páchanie ekonomickej trestnej činnosti v podobe podvodov súvisiacich s neoprávneným uplatňovaním nárokov na vrátenie dane z pridanej hodnoty formou simulácie vzniku zákonných podmienok, a to najmä predkladaním fiktívnych účtovných dokladov, daňových priznaní a iných dokumentov fiktívnej obchodnej činnosti, obchodov, ktoré v konečnom dôsledku negovali svoju hospodársku podstatu, a tou bola tvorba reálneho zisku reálnymi ekonomickými aktivitami vyplývajúcimi z reálnych požiadaviek trhu. Uvedená zločinecká skupina vytvorila reťazec obchodných spoločností na území Slovenskej republiky a v zahraničí, a to tak, že založili a previedli na seba a iné osoby obchodné podiely, nadobudli splnomocnenia

s cieľom vykonávania oprávnení štatutárnych orgánov obchodných spoločností a vykonali iné opatrenia tak, aby mohli v týchto obchodných spoločnostiach priamo alebo vydávaním príkazov riadiť, ovplyvňovať a kontrolovať ich vzájomné obchodovanie s produktom „webkarta“, v dôsledku čoho si potom za jednotlivé zdaňovacie obdobia uplatňovali na príslušných daňových úradoch nároky na odpočítanie dane z pridanej hodnoty, ktoré im sčasti boli vyplatené a sčasti neboli vyplatené z dôvodu začatia daňovej kontroly.²¹

Na naplnenie znakov zločineckej skupiny sa vyžaduje, aby jej činnosť bola zameraná na páchanie **vymedzeného okruhu trestných činov** (zločinu, trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 Trestného zákona alebo niektorého z trestných činov korupcie podľa ôsmej hlavy tretieho dieľu osobitnej časti Trestného zákona). Zákonodarca vymedzuje účel páchania trestnej činnosti zločineckej skupiny tak, že jej účelom je získať priamu alebo nepriamu finančnú alebo inú výhodu. **Priama výhoda** znamená, že zločinecká skupina alebo jej členovia získajú danú výhodu okamžite daným trestným činom (napr. získajú peňažné prostriedky z bankovej lúpeže). **Nepriama výhoda** znamená, že zločinecká skupina alebo jej členovia získajú danú výhodu až následne, nie ako priamy následok trestného činu, ale až ako následný dôsledok primárneho trestnoprávného následku v rámci reťazenia príčin (napr. zavraždenie známeho umelca bude rezultovať do zvýšenia cien existujúcich obrazov, ktoré chce zločinecká skupina predať).²² Finančná výhoda spočíva v získaní peňažných prostriedkov alebo vysoko likvidných aktív, ako sú cenné kovy, šperky, diamanty a pod. v prospech skupiny, resp. jej členov. Iná výhoda spočíva v získaní priaznivého nemateriálneho prospechu pre skupinu. Pôjde napríklad o získanie väčšieho vplyvu v zločineckom prostredí (cez eliminácie ostatných skupín alebo páchatelov), získanie krytia zo strany polície a justičných orgánov prostredníctvom napríklad podplácania a pod.²³

²¹ Primerane pozri rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. februára 2015, sp. zn. 5To 12/2014. Uvedený rozsudok bol preskúmaný v rámci konania o dovolaní – pozri uznes. NS SR z 11. februára 2019, sp. zn. 2 Tdo V/13/2015 a ústavného prieskumu – pozri uznes. ÚS SR z 11. júna 2019, sp. zn. I. ÚS 263/2019.

²² BURDA, E. In BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie.* Praha : C. H. Beck, 2010, s. 931.

²³ VOJTUŠ, F. In STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok. 1. vydanie.* Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, s. 768.

4 ZÁVER

Zo skutočností, ktorým venujeme pozornosť v tomto príspevku, vyplýva (ako to už bolo uvedené aj v úvode) potreba zvýšenej pozornosti orgánov aplikácie práva pri rozlíšení spáchania organizovanej kriminality členmi organizovanej skupiny, resp. členmi zločineckej skupiny. Pre interpretáciu a aplikáciu dotknutej úpravy má zásadný význam najmä rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu SR, ktorá sformulovala mantinely, v rámci ktorých by sa mala vyvíjať prax orgánov aplikácie práva (orgánov činných v trestnom konaní a súdov).²⁴

Zdôrazňujeme preto potrebu dôsledného skúmania podmienok naplnenia pojmu „zločinecká skupina“ v intenciách § 129 ods. 4, 6 a 7 TZ a jej následné premietnutie do právnej kvalifikácie konania páchatelov. Tento pojem sa totiž prelína celým radom ďalších hmotnoprávných ustanovení, najmä definíciou kvalifikovaných skutkových podstát trestných činov obsahujúcich pojem nebezpečné zoskupenie podľa § 141 písm. a) TZ, a je zakotvený aj v takých ustanoveniach všeobecnej časti Trestného zákona, akými sú § 30 – agent, § 36 písm. o) – polahčujúca okolnosť, § 39 ods. 2 písm. b), písm. e) – mimoriadne zníženie trestu, § 47 ods. 2 – trest odňatia slobody na doživotie, § 58 ods. 3 – trest prepadnutia majetku a § 86 ods. 1 písm. e) TZ – účinná lútosť. Podstatnou je aj efektívnosť trestného konania, s prihliadnutím aj na dôsledné skúmanie pôsobnosti príslušných orgánov podľa § 14 písm. j) TP, ako aj na ďalšie procesné ustanovenia Trestného poriadku, najmä § 205 o dočasnom odložení vznesenia obvinenia, § 215 ods. 3 zakotvujúceho zastavenie trestného stíhania, § 218 zakotvujúceho podmienčne zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, § 228 ods. 3 upravujúceho prerušenie trestného stíhania, nakoniec aj konanie o dohode o vine a treste podľa § 232 a nasl. TP a viaceré ďalšie (§ 16 písm. b), § 76 ods. 9, § 114 až § 116 TP). Len zákonné aplikovanie dotknutých ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku je predpokladom uznania viny páchatelov a uloženia zákonného a spravodlivého trestu, ako aj spravodlivého trestného procesu.

²⁴ Okrem už uvádzaných súdnych rozhodnutí záverom pripomínáme, že k danej problematike boli prijaté aj dva judikáty, a to R 51/2013 a R 29/2018.

Použitá literatúra:

- BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.* 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010. 1106 s. ISBN 978-80-7400-324-0.
- ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Velký komentár.* 5. aktual. vydanie. Žilina: Euróka, 2020. 1024 s. ISBN 9788081550966.
- CHROMÍK, A. K niektorým aspektom súčasnej definície zločineckej skupiny v navrhovanej rekodifikácii Trestného zákona, *Justičná revue*, roč. 56, 2004, č. 3, s. 285 – 290.
- KARABEC, Z. *Mezinárodní aspekty boje proti organizovanému zločinu. Kriminológia*, Praha, 2004, č. 1, s. 3 – 18.
- ŠANTA, J. Zločinecká skupina – medzinárodné právne súvislosti a praktické skúsenosti. *Justičná revue*, 2008, roč. 60, č. 8 – 9, s. 1157 – 1166. ŠRAMEL, B. *Orgány ochrany práva a ich miesto vo verejnej správe*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2016. 292 s. ISBN 978-80-8105-581-2.
- STRĚMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok.* 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, 904 s. ISBN 978-80-7676-429-3.

Kontaktné údaje:

prof. JUDr. Jozef Čentěš, PhD.

jozef.centesh@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

doc. JUDr. Ján Šanta, PhD. LL.M., MBA

jan.santa@genpro.gov.sk

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Hornopotočná 23

918 43 Trnava

Slovenská republika

Úrad špeciálnej prokuratúry

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky
Suvorovova 4343
902 01 Pezinok
Slovenská republika

EFEKTÍVNOSŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA V OTÁZKACH PREVIAZANÝCH S OSOBOU SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO

Eva Szabová, Karin Vrtíková

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Abstract: Due to the fact that the statement of a cooperating accused is often the only incriminating evidence of a possible criminal activity, it is extremely important that it be thoroughly checked and the subsequent evaluation of this evidence, as a result of which possible discrepancies are avoided, or it is achieved that any misunderstandings are adequately explained and supported by facts. The reality may be that the statement of the cooperating person will be distorted in order to obtain the lowest possible punishment, or the greatest possible advantage from the prosecutor's office, or the court. The starting point of the contribution in question will therefore be the detection of criminal activity in the context of securing credible evidence obtained in a legal manner within the framework of the entire criminal procedure. With this in mind, it is extremely important to find an appropriate threshold for the admissibility of evidence obtained through cooperating accused. It is undoubtedly necessary to emphasize that the use of penitents in criminal proceedings is important and has an irreplaceable position in many criminal matters (especially organized criminal activity). Nevertheless, one cannot ignore the situation, which carries with it the risks of the penitent being able to use the whole situation to his advantage and testify, either partially or completely falsely. It is therefore extremely important to evaluate the testimony of the crown witness in the light of all other evidence, in their logical sequence and without any emotional or other interventions. Only in this way can this institute be used legally in a democratic and legal system.

Abstrakt: Vzhľadom na to, že výpoveď spolupracujúceho obvineného je často jediným usvedčujúcim dôkazom o možnej trestnej činnosti, je mimoriadne dôležité, aby došlo k jej dôkladnému prevereniu a následnému vyhodnoteniu tohto dôkazu, následkom čoho sa predídú prípadným nezrovnalostiam, resp. dosiahne sa, aby prípadné nedorozumenia boli adekvátne vysvetlené a podložené faktami. Skutočnosť totiž môže byť taká, že výpoveď spolupracujúcej osoby

bude skreslená s cieľom získania čo najnižšieho trestu, resp. čo možno najväčšej výhody od prokuratúry, resp. súdu. Východiskom predmetného príspevku bude preto odhaľovanie trestnej činnosti v kontexte zabezpečovania hodnoverných dôkazov získaných zákonných spôsobom v rámci celého trestného konania. S ohľadom na to, je nesmierne dôležité nájsť primeranú hranicu prípustnosti dôkazov získaných prostredníctvom spolupracujúcich obvinených. Treba bezpochyby zdôrazniť, že využívanie kajúcnikov v trestnom konaní je v mnohých trestných veciach (najmä pri organizovanej trestnej činnosti) dôležité a má nezastupiteľnú pozíciu. Napriek tomu nemožno opomíňať situáciu, ktorá zo sebou nesie riziká spočívajúce v tom, že kajúcnik môže celú situáciu využiť vo svoj prospech a vypovedať, či už čiastočne alebo úplne nepravdivo. Je preto nesmierne dôležité zhodnotiť výpoveď korunného svedka vo svetle všetkých ostatných dôkazov, v ich logickom slede a bez akýchkoľvek emocionálnych či iných intervencií. Jedine tak môže byť tento inštitút legálne využívaný v demokratickom a právnom systéme.

Key words: cooperating accused, preliminary proceedings, admissibility of evidence, Crown witness

Kľúčové slová: spolupracujúci obvinený, prípravné konanie, prípustnosť dôkazov, korunný svedok

1 ÚVOD

Novodobé páchanie rafinovaných druhov trestnej činnosti zo sebou nesie aj zvýšené nároky na spôsoby ich odhaľovania. Je nesmierne dôležité uvedomiť si, že všetky nebezpečné druhy kriminality majú mimoriadne silné obranné mechanizmy, ktoré spôsobujú na jednej strane náročné odhaľovanie nelegálnej trestnej činnosti a na strane druhej orgány činné v trestnom konaní a aj súdy dostávajú do dôkaznej núdze, ktorú následne musia prekonávať pri jej dokazovaní. Preto osoba spolupracujúceho obvineného, teda sám páchatel trestnej činnosti, usvedčujúc iných páchatelov, s cieľom získania rôznych benefitov od OČTK, resp. súdu, je často efektívnym a účinným nástrojom boja aj proti týmto sofistikovaným druhom kriminality. Naproti tomu, ako možno zabrániť tomu, aby sa kajúcnik poskytnutím neúplných, či skreslených informácií, ktoré uviedol,

nesnažil o neoprávnené získanie výhod pre seba? Poskytuje vôbec trestné právo záruky, zabezpečujúce, že osoba v postavení spolupracujúceho obvineného vypovedá pravdu a túto možno potvrdiť aj iným spôsobom? Aké procesné záruky eliminujúce prípadnú nepravdivosť výpovede spolupracujúceho obvineného poskytuje Trestný poriadok? Alebo sme nútení uspokojiť sa s výpoveďou páchatela, ktorý sa rozhodol „prebehnúť“ na stranu spravodlivosti iba preto, aby došlo k usvedčeniu iných páchatelov závažnej trestnej činnosti? Možno si obhájiť machiavellistické „úcel svätí prostriedky?“ A je vôbec legitímne, aby dokazovanie v trestnom konaní bolo stavané na porušení zákona, aj keď za cenu získania pravdy? Zodpovedanie položených otázok nebude jednoduché, ale ani samo dokazovanie organizovanej trestnej činnosti nie je simplicité. Efektívne odhaľovanie, vyšetrovanie a následné postihnutie závažnej trestnej činnosti, zväčša páchanej organizovanou formou zločineckými skupinami, je jedným z najdôležitejších nástrojov na získanie dôvery verejnosti v orgány aplikácie práva, nadnesene možno povedať, aj v samotný štát.

Za použitia komparatívnej metódy predostrieme legislatívne nastavenie Českej republiky v otázkach previazaných so spolupracujúcim obvineným, pričom kardinálnym cieľom nášho výstupu bude zhodnotenie slovenskej právnej úpravy spolupracujúceho obvineného a následne, prostredníctvom komparácie s českou právnou úpravou vyvodíme možné závery, ktoré naplnia koncepciu *de lege ferenda*.

2 DEFINÍCIA INŠTITÚTU SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO V ČESKOM PRÁVNOM PORIADKU

Inštitút spolupracujúceho obvineného v českom právnom poriadku nadobudol legálne kontúry 1. januára 2010, a to konkrétne dvomi novelami. Novelou českého Trestného zákona č. 40/2009 Sb. (ďalej len „**Trestní zákoník**“, „**český Trestný zákon**“ alebo „**TrZ**“) a novelou českého Trestného poriadku č. 41/2009 Sb., previazanými s inštitútom spolupracujúceho obvineného. Z hľadiska medzinárodného, sú obe novely v súlade s Rezolúciou Rady Európskej Únie č. 4970111 (01) z 20. decembra 1996 o jednotlivcoch, ktorí spolupracujú pri súdnom konaní v boji proti medzinárodnému organizovanému zločinu.

Česká republika má inštitút spolupracujúceho obvineného upravený samostatným ustanovením v rámci zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (ďalej len „*Trestní řád*“, „*český Trestný poriadok*“ alebo „*TŘ*“), čo možno považovať za precíznejšie riešenie právnej úpravy tak zásadného významu, akým bez pochyb spolupracujúci páchatel je.

Zmyslom a účelom prijatia tohto inštitútu do českého právneho poriadku bol záujem na zisťovaní a odhaľovaní páchatelov závažnej trestnej činnosti prostredníctvom osôb, ktoré sa určitou, avšak nie príliš významnou mierou podieľali na páchaní trestnej činnosti a zároveň sú ochotní rozkrývať štruktúru organizovaných zločineckých skupín a o podstatných skutočnostiach informovať orgány činné v trestnom konaní.

Ďalšou novelou č. 193/2012 Sb., účinnou od 1. septembra 2012, bol do českého Trestného poriadku vložený odsek, ktorý v súvislosti so spolupracujúcim páchatelom ustanovil, že uloženie druhu a výmery trestu sa uskutočňuje v previazanosti na spôsob, akým spolupracujúci obvinený prispel k objasneniu **zločinu** (nevyžaduje sa, aby išlo k obzvlášť závažný zločin ako to bolo do účinnosti predmetnej novely) spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny.

Štátny zástupca v konaní o zločine môže označiť osobu za spolupracujúcu v prípade kumulatívneho naplnenia nasledovných atribútov:

- oznámi štátnemu zástupcovi skutočnosti, ktoré sú spôsobilé významne prispieť k objasneniu zločinu spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny;
- zaviazá sa podať v prípravnom konaní ako aj v konaní pred súdom úplnú a pravdivú výpoveď o vyššie uvedených skutočnostiach;
- prizná sa k činu, pre ktorý je stíhaná, pričom neexistujú dôvodné pochybnosti o tom, že toto priznanie bolo urobené slobodne, vážne a určito;
- prehlási, že súhlasí s tým, aby bol označený za spolupracujúceho obvineného.

S ohľadom na uvedené, musí obvinený oznámiť štátnemu zástupcovi také informácie, ktoré sú schopné zásadným spôsobom prispieť k odhaleniu zločinu spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny. Spolpracujúci páchatel sa musí vyjadriť, na jednej strane k svojmu členstvu, účasti na činnosti

organizovanej skupiny, resp. na spáchaní trestného činu v prospech organizovanej zločineckej skupiny, na strane druhej musí uviesť podstatné a dôveryhodné informácie týkajúce sa zločinu spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny. Spôsobilosť týchto skutočností sa posudzuje s ohľadom na povahu konkrétneho prípadu, resp. trestného činu o ktorý v danom prípade ide.

Následne obvinený prisľúbi, že aj v prípravnom konaní, aj v konaní pred súdom podá úplnú a pravdivú výpoveď o skutočnostiach schopných významným spôsobom prispieť k objasneniu zločinnosti. Tento záväzok musí byť uskutočnený buď formou samostatného písomného prehlásenia podpísaného obvineným, alebo môže byť zahrnutý do protokolu o výsluchu obvineného, čo v zásade nahrádza zápisnicu v rámci tuzemskej právnej úpravy. Následkom tohto konania je záväzok spolupracujúceho obvineného, že v budúcnosti vykoná výpoveď, korešpondujúcu so skutočnosťami, ku ktorým sa spolupracujúci páchatel' zaviazal. Do protokolu o výsluchu obvineného **sa môžu** aj po formálnej stránke zahrnúť náležitosti dokazujúce, že obvinený spolupracuje, teda oznámenia o skutočnostiach, ktoré sú spôsobilé významne prispieť k objasneniu zločinu spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny. Priznanie k činu, pre ktorý je obvinený trestne stíhaný a výslovné prehlásenie obvineného, že súhlasí s tým, aby bol označený za spolupracujúceho, sú aj fakultatívnymi náležitosťami protokolu o výsluchu obvineného.¹ Dobrovoľnosť uvedeného, je z nášho hľadiska predurčená skôr alebo neskôr k spôsobeniu problémov. Písomný protokol, ktorý je verifikáciou slov obvineného rozhodnutého spolupracovať, považujeme za silný a efektný doklad preukazujúci dôveryhodnosť a vierohodnosť výpovede spolupracujúceho obvineného a najmä jej podanie aj v budúcnosti. Preto sa domnievame, že by bolo ešte vhodnejšie upraviť túto časť právnej úpravy precíznejšie, a to tým spôsobom, aby tieto, dosiaľ fakultatívne náležitosti protokolu nestáli na úvahe štátneho zástupcu, ale aby boli obligatórne vymedzené v českom Trestnom poriadku, no demonštratívny spôsobom tak, aby štátny zástupca aj naďalej disponoval oprávnením zvažovať aj iné hľadiská, ktoré zákonodarca explicitne neuvedie v právnej úprave, ale z hľadiska štátneho zástupcu v danej veci bude potrebné zvážiť ich.

¹ ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád II. Komentář* : § 157 – 314. 7. dopln. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck. 2013, s. 2135.

Nemožno opomenúť, že obligatónym predpokladom na to, aby štátny zástupca mohol použiť právnu úpravu ustanovenia týkajúceho sa spolupracujúceho obvineného je jeho **priznanie sa k trestnej činnosti**, pričom toto priznanie sa musí týkať výlučne trestného činu, pre ktorý je spolupracujúci obvinený trestne stíhaný. Jeho priznanie musí byť úplné a bez výhrad, podporované ďalšími dôkazmi uskutočnenými v danej trestnej veci, čím sa logicky zabráni, aby spolupracujúci obvinený napríklad seba obviňoval z dôvodu, že na jeho osobu niekto vyvíja nátlak, z dôvodu, že sa stal obeťou trestného činu vydierania, či z iných subjektívnych príčin. Možno preto povedať, že jeho výpoveď musí byť konformná aj s ďalšími preukázateľnými dôkazmi.

Poslednou podstatnou náležitosťou na to, aby obvinenému mohol byť udeľený status kolaboranta, je jeho **poučenie pred výsluchom**. Obvinený musí byť pred výsluchom poučený ako každý iný obvinený, avšak keďže ide o osobu, ktorá aspiruje na pozíciu spolupracujúceho obvineného k základným náležitostiach poučenia pristupujú tzv. **špeciálne aspekty**:

- o význame označenia za spolupracujúceho obvineného;
- o povinnosti zotrvať na svojom priznaní, v prípravnom konaní a tiež v konaní pred súdom podať úplnú a pravdivú výpoveď o skutočnostiach, ktoré sú spôsobilé významne prispieť k odhaleniu závažnej trestnej činnosti;
- o tom, že v prípade porušenia záväzkov, ku ktorým sa zaviazal nebude naďalej považovaný za spolupracujúceho obvineného;
- o tom, že ak trestné stíhanie spolupracujúceho obvineného skončí skôr ako trestné stíhanie ostatných osôb pre zločin, k objasneniu ktorého sa zaviazal, vzťahuje sa jeho povinnosť zotrvať na svojom priznaní a dodržať svoje záväzky uvedené v rámci § 178a ods. 1 TŘ aj v ďalšom priebehu trestného konania proti týmto osobám. Prípadné porušenie takéhoto záväzku môže byť dôvodom pre povolenie **obnovy konania v neprospech spolupracujúceho obvineného**.²

Ak obvinený v prípravnom konaní alebo v konaní pred súdom poruší svoje záväzky, vrátane podania úplnej a pravdivej výpovede o relevantných skutočnostiach, nebude naďalej považovaný za spolupracujúceho obvineného. Ak k takému nedodržaniu podmienok zo strany obvineného skutočne dôjde, túto zmenu postavenia obvinenému oznámi, v prípravnom konaní štátny zástupca

² Posledný bod uvedeného špeciálneho poučenia, vzťahujúceho sa na spolupracujúceho obvineného je od 1. októbra 2020 tiež náležitosťou špeciálneho poučenia spolupracujúceho páchatela.

a v konaní pred súdom súd. Zároveň platí, že takéto oznámenie štátny zástupca aj súd vždy obvinenému zdôvodnia, avšak podanie opravných prostriedkov v tomto prípade neprichádza do úvahy.³

Domnievame sa, že predmetné poučenie, konkrétne jeho špeciálne prvky vzťahujúce sa na spolupracujúceho obvineného, sú mimoriadne významným atribútom českého zákonodarcu, ktorý deklaruje významovosť a výnimočnosť tohto inštitútu, ktorá je odrazom jeho špeciálnosti. Po prednesení poučenia, štátny zástupca obvineného vypočuje najmä vzhľadom na informácie, ktoré poskytol a k jeho priznaniu.

Ak dôjde ku kumulatívne naplneniu všetkých uvedených predpokladov, je výlučne na štátnom zástupcovi, či osobu kolaborujúcu na spolupracujúceho obvineného, týmto aj označí. Štátny zástupca je povinný predtým ako rozhodne o udelení, resp. neudelení statusu spolupracujúceho obvineného, obligatórne skúmať naplnenie nasledovných atribútov:

- *povaha trestného činu* – smerovanie záväzku obvineného musí viesť predovšetkým k podaniu úplnej a pravdivej výpovede;
- *povaha trestnej činnosti, ku ktorej sa obvinený priznal* – trestný čin, ku ktorému sa obvinený priznáva nesmie byť závažnejší ako zločin k objasneniu ktorého prispieva svojou výpoveďou;
- *osobnostné predpoklady obvineného* – ide o charakteristiku obvineného s ohľadom na dôveryhodnosť a spoľahlivosť jeho tvrdení, spôsob predchádzajúceho života, teda či obvinený už bol v minulosti trestne stíhaný, resp. odsúdený. Zároveň sa skúma aj sklon k páchaniu trestnej činnosti;
- *okolnosti prípadu* – možno ich nazvať ako *modus operandi* trestného činu, ktorého sa mal obvinený dopustiť a ku ktorému sa priznáva ako aj zločinu na ktorého objasnení sa svojou výpoveďou spolupracujúci obvinený podieľa.⁴

Štátny zástupca je po preskúmaní všetkých uvedených skutočností oprávnený k vykonaniu dvoch rozhodnutí. Tým prvým je rozhodnúť o udelení statusu spolupracujúcej osoby, druhým, vykazujúcim značnú mieru problematiky, je posúdenie prínosu výpovede kolaboranta, a to v tom zmysle, že napriek tomu, že spolupracujúci obvinený vypovedal všetky informácie, ktorými disponoval,

³ K tomu bližšie pozri Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 7 Tdo 317/2020-9370 z 1. apríla 2020.

⁴ ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád II. Komentář: § 157.314 s. 7. dopln. a přeprac. vyd.* Praha : C. H. Beck. 2013, s. 3128.

tieto nepostačovali na získanie statusu spolupracujúceho obvineného. Teda, ka-
júcnik povie všetko čo vie, avšak štátny zástupca rozhodne o tom, že mu status
spolpracujúceho obvineného neudelí. Na túto neľahkú situáciu upozorňoval
už Gajdičiar, ktorý vyslovil, že: „*Takémuto obvinenému nemôže žiadna zákonná
dikcia zaručiť absolútne záruky, že prísľub výhod bude bezpodmienečne dodr-
žaný.*“⁵ Je tiež dôležité doplniť, že obvinený nedisponuje žiadnym opravným
prostriedkom, ktorým by prípadný negatívny záver štátneho zástupcu mohol
zvrátiť.⁶

Na rozdiel od Gajdičiara sa domnievame, že v tomto smere má český záko-
nodarca legislatívne predpoklady na udelenie statusu spolupracujúceho obvine-
ného nastavené vhodne, a to najmä s ohľadom na skutočnosť, že štátny zástup-
ca nie je takpovediac „zatlačený do kúta“, a v prípade aj obsahovo významnej
výpovede obvineného, ktorý sa prizná a bude ochotný vypovedať o závažnej
trestnej činnosti aj ďalej, nebude udeľovať status spolupracujúceho obvineného
bez riadneho preverenia dôkaznej situácie a potvrdení tejto výpovede ďalšími
komplementárnymi dôkazmi. Štátny zástupca totiž vzhľadom k povahe trest-
ného činu uvedeného v priznaní obvineného, v porovnaní so zločinom k objas-
neniu ktorého sa zaviazal a v miere v akej môže spolupracujúci obvinený pri-
spieť k objasneniu zločinu spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení
s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny,
posudzuje význam výpovede aspiranta na spolupracujúceho obvineného pre
dané trestné konanie, konkrétne na všetky zhromaždené dôkazy k osobe obvi-
neného a k okolnostiam prípadu. S ohľadom na to, akým spôsobom sa obvinený
podieľal na spáchaní zločinu k objasneniu ktorého sa zaviazal a aké následky
svojim konaním spôsobil, štátny zástupca rozhodne, či udelí status spolupracujú-
ceho obvineného alebo nie. Z tohto dôvodu hodnotíme právnu úpravu v Českej
republike ako nastavenú primerane a dostatočne.

⁵ GAJDIČIAR, V. Zákonosť dokazovania pri aplikácii inštitútu spolupracujúceho obvineného. In *Zborník Dny Práva Brno*. 2013, s. 1399 – 1423.

Online dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/trestnepravni-alternativy/GajdicarVladimir.pdf

⁶ DRAŠTÍK, A, FENYK, J. a kol. *Trestní řád, Komentář. I. díl*. Praha. Wolters Kluwer ČR a. s. 2017, s. 1334. K tomu tiež pozri Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 11Tdo/968/2019 z 9. októbra 2019; Uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. III. ÚS 3193/18, z 28. augusta 2019.

Ak sa štátny zástupca rozhodne udeliť kolaborantovi status spolupracujúceho obvineného, je oprávnený v obžalobe navrhnúť **upustenie od potrestania**, pokiaľ sú obligatórne naplnené nasledovné aspekty:

- spolupracujúci obvinený nespáchal trestný čin, ktorý je závažnejší ako zločin k objasneniu ktorého prispel;
- nepodieľal sa ako organizátor alebo návodca na spáchaní zločinu k objasneniu ktorého prispel;
- svojou trestnou činnosťou nespôsobil úmyselne ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť;
- neexistujú dôvody pre mimoriadne zvýšenie trestu odňatia slobody – § 59 TrZ.

Oprávnenie štátneho zástupcu na navrhnutie upustenia od potrestania pre spolupracujúceho obvineného je na subjektívnom rozhodnutí štátneho zástupcu, *de iure*, naň kajúcnik nemá právny nárok, z čoho vyplýva, že v aplikačnej praxi môže nastať situácia, kedy štátny zástupca udelí status spolupracujúceho obvineného, ale v obžalobe nenavrhuje aby bolo voči nemu upustené od potrestania.

Ďalším možným následkom, vyplývajúcim pre spolupracujúceho obvineného v prípade naplnenia podmienok ustanovených v § 178a ods. 1 českého trestného poriadku a podaniu v prípravnom konaní, resp. v konaní pred súdom úplnej a pravdivej výpovede o skutočnostiach spôsobilých prispieť k objasneniu zločinu spáchaného organizovanou skupinou, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny je **mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody**. V zásade je však nutné, aby súd vzal do úvahy okrem uvedených faktov aj povahu trestného činu uvedeného v priznaní obvineného a porovnal ju so zločinom k objasneniu ktorého páchatel prispel svojou výpoveďou. Treba tiež zohľadniť aj osobu páchatela a ďalšie okolnosti prípadu. Teda, súd v prípade postupu podľa § 58 ods. 5 TrZ vezme do úvahy povahu trestného činu uvedeného v priznaní obvineného a skonfrontuje ju so zločinom spáchaným členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny, k objasneniu ktorej prispel. Súd je teda tým arbitrom, ktorý rozozná na ktorú stranu sa nakloní pomyslená miska váh spravodlivosti. Senát tiež berie na zreteľ význam konania obvineného,

okolnosti prípadu, a to najmä akým spôsobom sa podieľal na danom zločine k objasneniu ktorého sa zaviazal a aké následky svojim konaním spôsobil.⁷

To, že štátny zástupca v prípravnom konaní udelil status spolupracujúceho obvineného neznamená, že súd je týmto rozhodnutím viazaný. Práve naopak, označenie spolupracujúceho obvineného v prípravnom konaní nie je pre súd záväzné a nemá vplyv na použitie § 58 ods. 5 TrZ. Súd teda samostatne hodnotí splnenie podmienok ustanovených § 58 ods. 5 TrZ. Ak sú tieto podmienky dané, je použitie tohto ustanovenia obligatórne, t. j. súd zníži trest odňatia slobody.

Na záver možno konštatovať, že **zákonými podmienkami na obligátor-nu aplikáciu § 58 ods. 5 TrZ** sú nasledovné aspekty, k naplneniu ktorých musí dôjsť kumulatívne:

- ide o konanie o zločine;
- obvinený vyhlásil (písomne, alebo do protokolu), že súhlasí s tým, aby bol označený za spolupracujúceho obvineného;
- v obžalobe bol obvinený štátnym zástupcom označený za spolupracujúceho obvineného a to buď s odkazom na § 178a ods. 1 alebo ods. 2;
- obvinený oznámil štátnemu zástupcovi skutočnosti spôsobilé významne prispieť k objasneniu predmetného zločinu;
- ide o zločin spáchaný členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny;
- o uvedených skutočnostiach obvinený podal tak v prípravnom konaní ako aj v konaní pred súdom úplnú a pravdivú výpoveď;
- obvinený sa priznal k činu, pre ktorý je trestne stíhaný a nie sú dôvodné pochybnosti o tom, že jeho priznaniu bolo urobené slobodne, vážne a určito.

Jednu z problematických situácií vyskytujúcich sa v aplikačnej praxi vyriešila pomerne nedávna novela českého trestného zákona č. 333/2020 Sb., účinná od 1. októbra 2020, na základe ktorej môže spolupracujúci obvinený uzavrieť so štátnym zástupcom **dohodu o vine a treste**, ktorej dôsledkom je, že už v okamihu jej uzatvárania sú spolupracujúcemu obvinenému presne známe výhody, ktoré mu budú poskytnuté za jeho výpoveď. Teda situácia platná do prijatia tejto novely, že kajúcnik napriek podaniu výpovede, navzdory tomu, že sa k spáchaniu trestného činu priznal **nevedel**, či jeho výpoveď bude dostačujúca a až do skončenia hlavného pojednávania nemal vedomosť o tom, akým spôsobom

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck. 2013, s. 2316.

súd rozhodne, resp., či sa prikloní k udeleniu mimoriadneho zníženia trestu podľa § 58 ods. 5 českého Trestného poriadku,⁸ bola prostredníctvom spomínanej novelizácie čiastočne vyriešená. Zámerne bol použitý termín čiastočne, pretože ak sa spolupracujúci obvinený rozhodne nepristúpiť k uzatvoreniu dohody o vine a treste, prokurátor voči nemu podá obžalobu a keďže k žiadnemu konsenzu nedošlo, obvinený až do skončenia hlavného pojednávania očakáva, akým spôsobom súd rozhodne. Na margo možného uzavretia dohody o vine a treste medzi štátnym zástupcom a spolupracujúcim obvineným Kocina upozorňuje, že: „Napriek snahe o rozšírenie konaní o dohode o vine a treste, zostáva otázkou, či dôjde k jej masovejšiemu využívaniu, nakoľko pre spolupracujúceho obvineného stále pretrvávajú neistota ohľadne neschválenia dohody súdom. V tom prípade, aj keď sa podľa zákona neprihliada na skutočnosti ako je priznanie viny obvineným, môže obvinený nadobudnúť dojem, že v následnom súdnom konaní by mohol byť v jeho neprospech využité priznanie, ktoré urobil v dohodovacom konaní.“⁹ Vyplývajú z uvedeného, v Českej republike je získanie statusu spolupracujúceho obvineného viazané na podanie obžaloby, resp. dohody o vine a treste. Domnievame sa, že vhodnejšie by bolo o udelení statusu rozhodnúť už v prípravnom konaní, čím by spolupracujúcemu obvinenému bola garantovaná procesná pozícia a zároveň by bol pozitívne stimulovaný k ďalšej spolupráci.

Z uvedeného vyplýva, že predmetná novela zabezpečila spolupracujúcemu obvinenému právnu istotu v tom zmysle, že ten už v čase uzatvárania dohody o vine a treste vie presne aké výhody mu budú poskytnuté. Teda neistota, v ktorej takíto obvinení boli do prijatia novely, bola parciálne prekonaná, keďže v prípade nepristúpenia k dohode o vine a treste spolupracujúci obvinený až po podaní obžaloby a prebehnutí súdneho pojednávania bude vedieť výsledok súdu ohľadom jeho rozhodnutia o treste.

Právna úprava v Českej republike, *de lege lata*, totiž v prípade naplnenia legislatívnych podmienok umožňuje spolupracujúcemu obvinenému **úplnú bez-trestnosť**. Zavedenie faktickej beztrestnosti pre spolupracujúceho obvineného spustilo značné odborné polemiky, kde časť právnickej verejnosti zaujala pozitívne stanovisko a časť prijala zmeny skepticky. Podľa Vantucha má možnosť

⁸ K tomu tiež pozri: Důvodová zpráva ke sněmovnímu tisku č. 466/0, předloženému v 8. volebním období sněmovny. In Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Online dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=161041>, s. 26 a násl. (navštívené 26. 3. 2022).

⁹ Kocina, J. Velká novela trestních předpisů: Aktuální otázky dohody o vině a trestu. In *Bulletin advokacie*. Roč. 2020. č. 11. s. 17 – 19.

upustiť od potrestania vysoký potenciál zvýšiť motiváciu obvinených spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, najmä kvôli vidine nezaradenia do výkonu trestu a teda vyhnutiu sa nebezpečenstvu, ktoré by tam „zradcoví“ hrozilo.¹⁰ Náš názor v tejto otázke je z opačnej strany spektra. Na jednej strane sme si vedomí istej miery privilegovanosti postavenia spolupracujúceho obvineného keďže sa v rámci trestného konania rozhodol podať výpoveď a tým usvedčiť páchatelov závažnejšej trestnej činnosti než je tá jeho. Na druhej strane sa domnievame, že pripustenie možnosti získania úplnej beztrestnosti môže síce značne zvýšiť motiváciu obvineného spolupracovať, no zároveň táto kolosálna výhoda zvýši predpoklady, že osoby kolaborujúce na kajúcnikov budú, zaslepení vidinou vlastnej beztrestnosti, vypovedať skutočnosti, ktoré nebudú pravdivé, vo svojich výpovediach budú zavádzať a schválne klamať, čím v konečnom dôsledku môžu zabrániť zadržaniu skutočného páchatela. To všetko len preto, aby sa istým spôsobom zapáčili štátnemu zástupcovi a ten aby ich označil za spolupracujúce osoby. S ohľadom na to hodnotíme úplnú beztrestnosť pre spolupracujúceho obvineného za neprímerane vysoký benefit, ktorý v konečnom dôsledku môže viesť k ľstivej motivácii kajúcnika vypovedať.

3 DEFINÍCIA INŠTITÚTU SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO V PRÁVNOM PORIADKU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Spolupracujúci obvinený je teda osoba participujúca na trestnej činnosti iných osôb, o ktorých sa rozhodla informovať práve orgány činné v trestnom konaní a zároveň je ochotná poskytnúť informácie dôležité pre odhalovanie tejto závažnej trestnej činnosti, čím v konečnom dôsledku prispeje k ich usvedčeniu. Korunným svedkom sa osoba stáva tým, že za svoje informácie dostáva isté úľavy v rámci trestného konania. Poskytované informácie musia byť takého charakteru, že umožnia zamedziť páchaniu príslušného trestného činu, alebo pomôžu objasniť či usvedčiť ostatných páchatelov. Aká osoba teda disponuje týmito informáciami? V prvom rade je tou osobou páchatel trestnej činnosti, na strane druhej možno tiež povedať, že ide o osobu „zvnútra“ zločineckej

¹⁰ VANTUCH P. K dohodě o vině a trestu mezi obžalovaným a státním zástupcem po přednesení obžaloby, In *Bulletin advokacie* č. 4/2021, s. 24.

či teroristickej skupiny, ktorá je schopná odhaliť orgánom činným v trestnom konaní protiprávne konanie takejto skupiny, čím prispeje k jej usvedčeniu, výmenou za určité zákonom dovolené výhody.¹¹

Spolupracujúci obvinený sa teda zúčastňoval na páchaní trestnej činnosti a to rôznymi formami. Zároveň sa stáva prostriedkom, schopným prispieť k deštrukcii kriminálnych organizácií, lebo prostredníctvom neho sa získavajú dôkazy, ktoré inak nie je možné zadovážiť. Lapidárne povedané, korunný svedok je tou osobou, ktorá môže pomôcť k destabilizácii nebezpečných kriminálnych organizácií.

Záujem štátu na objasnení najzávažnejších foriem trestnej činnosti, zistení a usvedčení jej páchatelov našiel svoje vyjadrenie aj v Trestnom poriadku, a to v právnej úprave trestno-procesných nástrojov previazaných s osobou spolupracujúceho obvineného. Jeho podstatou je dohoda medzi páchatelom a štátom, pri ktorej štát poskytuje páchatelovi benefit vo forme, či už dočasnej alebo trvalej beztrestnosti, prípadne v podobe zníženia trestu (prostredníctvom hmotnoprávneho inštitútu mimoriadneho zníženia trestu), za poskytnutie významných informácií, spôsobilých prispieť k naplneniu účelu trestného konania, teda k objasneniu niektorého z taxatívne vymenovaných trestných činov, k zisteniu a usvedčeniu páchatelov týchto trestných činov.

Akékoľvek použitie inštitútu spolupracujúceho obvineného prostredníctvom hmotnoprávneho inštitútu, resp. procesnoprávných inštrumentov, predstavuje popretie, výnimku, zo zásady legality a posilnenie zásady oportunity v trestnom konaní. Diskutabilnou je v tomto ohľade celková prípustnosť oslabovania zásady legality. Priamo štát proklamuje spravodlivosť tým, že určuje cenu za jej dosiahnutie a to popretím zásad trestného konania. Na tomto podklade si dovoľujeme upozorniť, že akékoľvek vybočenie zo základných zásad dokazovania by malo byť podopreté účinnými kontrolnými mechanizmami. Aj preto bude cieľom ďalšej analýzy vymedzenie právnej úpravy do takej miery, aby využívanie inštitútu spolupracujúceho obvineného bolo v súlade so zásadami trestného konania, pretože posilnenie diskrečnej právomoci prokurátora bude

¹¹ VRTÍKOVÁ, K. Mimoriadne zníženie trestu s akcentom na jeho uplatnenie v prípadoch spolupracujúceho obvineného. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2020*. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta, 2020, s. 108 – 113. Online dostupný na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/BPF/2020/ZBORNI__K_BPF_TREST_2020_-_final.pdf

vyvážené adekvátnym systémom overovania výpovedí poskytnutých spolupracujúcimi osobami.

K naplneniu inštitútu spolupracujúcej osoby môže dôjsť tak v predsúdnom konaní, ako aj v konaní na súde. V rámci predsúdneho konania hovoríme o inštitúte dočasného odloženia vznesenia obvinenia. Z tohto dôvodu ešte nie je možné kolaborujúcu osobu nazvať spolupracujúcim obvineným, keďže táto ešte, *de iure*, nemá procesné postavenie obvineného. O spolupracujúcom obvinenom možno hovoriť až v nasledujúcich procesných postupoch, konkrétne pri zastavení trestného stíhania podľa § 215 ods. 3 TP, pri podmienčnom zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa §§ 218 a 219 TP ako aj pri prerušení trestného stíhania v zmysle ustanovenia § 228 ods. 3 TP. V rámci posledných troch vymenovaných procesných postupoch možno o osobe hovoriť ako o spolupracujúcom obvinenom, keďže už bolo voči konkrétnej osobe vznesené obvinenie.

4 VÝCHODISKÁ Z KOMPARÁCIE PRE ČESKÚ REPUBLIKU

Po preštudovaní matérie tejto problematiky možno vyvodiť záver, že najzásadnejším rozdielom českej právnej úpravy v porovnaní s tuzemskou je samostatné ustanovenie venované spolupracujúcemu obvinenému, ktoré by sme v tuzemskej legislatíve hľadali márne. S ohľadom na to, pozitívne hodnotíme osobitné ustanovenie venujúce sa spolupracujúcej osobe v rámci § 178a českého Trestného poriadku.

Vo všeobecnosti možno skonštatovať, že česká právna úprava je zameraná viac hmotnoprávne, na ukladanie druhu a výmery trestu, zatiaľ čo tuzemská právna úprava je viac koncentrovaná na procesné inštitúty.

Za efektívny prvok českej právnej úpravy možno považovať záväzok (prísľub) obvineného, že bude tak v prípravnom konaní ako aj v konaní pred súdom vypovedať vo veciach závažnej trestnej činnosti. Tento záväzok musí byť uskuutočnený buď formou samostatného písomného prehlásenia podpísaného obvineným, alebo môže byť zahrnutý do protokolu o vylúchu obvineného,¹² ktorý v zásade nahrádza zápisnicu v rámci tuzemskej právnej úpravy. Následkom

¹² K tomu bližšie pozri § 178a ods. 3 Trestného rádu.

tohto konania sa spolupracujúci obvinený zaviazal, že v budúcnosti vykonaná výpoveď, korešpondujúcu so skutočnosťami, ku ktorým sa zaviazal v rámci prípravného konania. Do protokolu o výsluchu obvineného **sa môžu** aj po formálnej stránke zahrnúť vlastné náležitosti toho, aby vôbec bolo možné uvažovať o označení obvineného za spolupracujúceho, teda oznámenie o skutočnostiach, ktoré sú spôsobilé významne prispieť k objasneniu zločinu spáchaného členmi organizovanej skupiny, v spojení s organizovanou skupinou alebo v prospech organizovanej zločineckej skupiny, **priznanie k činu**, pre ktorý je obvinený trestne stíhaný a výslovné prehlásenie obvineného, že súhlasí s tým, aby bol označený za spolupracujúceho.¹³ Fakultatívnosť uvedeného sme už v texte označili za problematickú. Písomný protokol, ktorý je verifikáciou slov obvineného rozhodnutého spolupracovať, považujeme za silný a efektívny doklad dôveryhodnosti a vierohodnosti jeho výpovede a najmä jej podanie aj v budúcnosti. So zreteľom na uvedené si dovoľujeme uviesť, že by bolo ešte vhodnejšie upraviť túto časť právnej úpravy precíznejšie, a to tak, aby fakultatívne náležitosti protokolu nespočívali na úvahe štátneho zástupcu, ale aby boli obligatórne vymedzené v českom Trestnom poriadku, demonštratívny spôsobom tak, aby štátny zástupca aj naďalej disponoval oprávnením zvažovať aj iné hľadiská, ktoré zákonodarcu možno explicitne neuvedie v právnej úprave, ale z hľadiska štátneho zástupcu ich v danej veci bude potrebné zvážiť. Ako legislatívny návrh českému zákonodarcovi v otázkach previazaných s osobou spolupracujúceho obvineného odporúčame navrhnúť explicitné ustanovenie písomnej formy prehlásenia o tom, že tak v prípravnom konaní, ako aj v konaní pred súdom spolupracujúci obvinený podá úplnú a pravdivú výpoveď o skutočnostiach týkajúcich sa závažnej trestnej činnosti.

Za ďalší pozitívny aspekt českej právnej úpravy venujúcej sa spolupracujúce-
mu obvineného možno považovať obligatórnu povinnosť obvineného, aby jeho výpoveď bola podporovaná prostredníctvom ďalších dôkazných prostriedkov a zároveň kladne vnímame, že obvinený nesmie byť trestne stíhaný za závažnejší trestný čin, než je zločin na objasnení ktorého sa podieľa. Tu vidíme obrovskú dávku elementárnej logiky zo strany českého zákonodarcu, ktorý síce na jednej strane prostredníctvom spolupracujúceho páchatela efektívne bojuje so závažnou trestnou činnosťou, avšak na strane druhej si je vedomý, že *de facto* stále

¹³ ŠÁMAL P. a kol., *Trestní řád II. Komentář: § 157 – 314. 7. doplň. a přeprac. vyd.* Praha : C. H. Beck, 2013, s. 3529.

ide o páchatela, o osobu, ktorá spáchala trestnú činnosť a ktorej rozhodnutie o tom, že začne pomáhať orgánom činným v trestnom konaní je z veľkej miery ovplyvnené snahou získať pre seba nižší trest, resp. vyjsť z trestného konania úplne beztrestne. Z tohto dôvodu si dovoľujeme vyvodit' konštatovanie, že uvedené je rozhodne racionálnym prvkom preukazujúcim, že zákonnosť trestného konania je jeho esenciálnou náležitosťou.

Tu možno spozorovať, že priznanie sa k trestnému činu je obligatórnym predpokladom uplatnenia statusu spolupracujúceho obvineného.

Špeciálne prvky poučenia, ktoré český zákonodarca ustanovuje v rámci Trestného rádu, považujeme za ďalší nevyhnutný atribút, ktorý, žiaľ, v tuzemskej právnej úprave pochybuje. Ako pozitívum predmetnej zahraničnej právnej úpravy tiež vnímame legislatívny predpoklad porušenia záväzku vzťahujúceho sa k povinnosti zotrvať na priznaní sa spolupracujúceho obvineného a dodržať záväzky uvedené v § 178a ods. 1 TR. Český zákonodarca už pri legislatívnych zmenách týkajúcich sa spolupracujúceho obvineného alternoval so situáciou, že tento môže porušiť niektorý zo záväzkov a s ohľadom na to, v prípade, ak spolupracujúci obvinený poruší niektorý zo záväzkov uvedených v rámci Trestného rádu, bude mu odobratý status spolupracujúceho obvineného a všetky prípadné výhody z toho plynúce. Tento atribút českej právnej úpravy hodnotíme vysoko pozitívne a jeho absenciu v rámci tuzemskej právnej úpravy označujeme za neadekvátnu.

Novelou zákona č. 333/2020 Sb., účinnou od 1. októbra 2020, bolo do českého Trestného poriadku doplnené ustanovenie deklarujúce, že v prípade, ak trestné stíhanie spolupracujúceho obvineného skončí skôr ako trestné stíhanie ostatných osôb pre zločin, k objasneniu ktorého sa zaviazal, vzťahuje sa jeho povinnosť zotrvať na svojom priznaní a dodržať záväzky uvedené v rámci § 178a ods. 1 TR aj v ďalšom priebehu trestného konania proti týmto osobám. Prípadné porušenie takéhoto záväzku môže byť dôvodom pre **povolenie obnovy konania v neprospech spolupracujúceho obvineného**.

S ohľadom na aktuálnosť uvedených informácií dopĺňame, že spomínanou novelou je možné, aby štátny zástupca o spolupracujúcom obvinenom rozhodol nielen v obžalobe, ale aj v rámci dohody o vine a treste. Túto skutočnosť vnímame pozitívne, najmä s ohľadom na predpokladané zvýšenie motivácie obvinených k spolupráci, pretože pri uzatváraní dohody o vine a treste budú už v okamihu jej uzatvárania vedieť, **aký trest im bude uložený**. Teda,

Damoklov meč dovtedy (do nadobudnutia účinnosti vyššie uvedenej novely, t. j. do 30. septembra 2020) visiaci nad aspirantami na spolupracujúcich obvinených, ktorí sa na jednej strane museli priznať k spáchaniu vlastnej trestnej činnosti a poskytnúť úplnú a pravdivú výpoveď proti ďalším osobám zapojeným do organizovanej trestnej činnosti, ale na strane druhej až do skončenia hlavného pojednávania nevedeli do akej miery sa ich spolupráca odzrkadlí vo výslednom treste, teda či súd rozhodne o mimoriadnom znížení trestu, resp. od potrestania úplne upustí, **bol prekonaný**.

V neposlednom rade uvádzame, že český zákonodarca prostredníctvom zákona o zvláštnej ochrane svedka poskytuje právnu ochranu aj osobe spolupracujúcemu obvinenému, ktorý ako bývalý člen zločineckej organizácie pomáha OČTK k odhaleniu a usvedčeniu páchatela a k rozkrývaniu trestnej činnosti, zatiaľ čo v rámci českej právnej úpravy môže byť kolaborantovi poskytnutá takáto ochrana až po naplnení zákonom uložených podmienok. Tento bod je v absolútnom protiklade s tuzemskom, kde sa spolupracujúcim obvineným vôbec neposkytuje ochrana, resp. nič nebráni tomu, aby kajúcnik, po naplnení podmienok vstúpil do programu ochrany svedka, získal status chráneného svedka, na podklade ktorého mu bude poskytovaná ochrana. *A contrario*, bez udelenia statusu chráneného svedka, *de lege lata*, spolupracujúci obvinený nemá právny nárok na poskytovanie ochrany.

Na druhej strane, právna úprava spolupracujúceho obvineného u našich susedov vykazuje aj niekoľko aplikačných problémov. Ako najzásadnejší problém sme vyhodnotili skutočnosť, že právna úprava *de lege lata* nezaručuje páchatelovi trestnej činnosti v čase, kedy poskytuje spoluprácu ani v čase kedy sa sám priznáva k trestnej činnosti, žiadnu záruku, že mu v budúcnosti budú poskytnuté nejaké benefity. Jediná situácia, kedy uvedené podmienky **neplatia**, je v prípade, ak sa spolupracujúci obvinený rozhodol so štátnym zástupcom podpísať dohodu o vine a treste. Teda, pri podaní obžaloby spolupracujúci obvinený až do rozhodnutia súdu nevie akým spôsobom súd rozhodne. Keďže český zákonodarca nedáva možnosť zastaviť alebo podmiennečne zastaviť trestné stíhanie rozhodnutím štátneho zástupcu ako je to v tuzemsku, až súd udelí definitívne stanovisko, či status spolupracujúceho obvineného bol štátnym zástupcom uložený vhodne alebo nie.

Štátny zástupca, ako *dominus litis* prípravného konania, rozhoduje samostatne o tom, či udelí status spolupracujúceho obvineného, a to po zvážení

všetkých aspektov. Počas tejto doby ašpirant na spolupracujúcu osobu nemá, laicky povedané „nič isté“, napriek tomu, že už v čase, kedy obvinený začne spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, vzbudí pozornosť organizovanej zločineckej skupiny, na ktorú sa rozhodol donášať. Takáto organizovaná zločinecká skupina sa vo svojom záujme zákonite pokúsi dopad jeho výpovede a spolupráce použitím najmä nelegálnych prostriedkov eliminovať. V praxi môže nastať situácia, že obvinený už spolupracoval so štátnym zástupcom, ale aj tak nezíska status spolupracujúceho obvineného, resp. spolupracujúci obvinený sa sám rozhodne, že nechce označenie spolupracujúceho obvineného.

Keďže sa obvinený rozhodol zradiť členov zločineckej skupiny, je v hľadáčku organizovanej zločineckej skupiny, a zároveň nemá nijaký právny nárok na označenie za kolaboranta a na výhody z toho plynúce. Takáto nulová garancia môže byť jedným z dôvodov, ktoré odrádzajú obvinených členov zločineckých skupín od spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní a zatajovaní vlastnej trestnej činnosti. Napriek tomu, že tento spôsob nastavenia právnej úpravy hodnotíme ako správny a z hľadiska zabezpečenia zásad trestného konania deklaruje jeho zákonnosť, predsa len možno na podklade všetkých už uvedených skutočností konštatovať, že právne nastavenie českého zákonodarcu v otázkach previazaných so spolupracujúcim obvineným, *de lege lata*, je neprimerane prísne.

Riešenie v tomto smere vidíme v legislatívnej úprave ustanovenia § 178a ods. 1 TŘ a to tak, aby osoba, ktorá poskytla užitočné informácie v rámci prípravného konania, mala zaručenú túto pozíciu aj v rámci konania pred súdom. O získaní statusu spolupracujúceho obvineného by v prípravnom konaní aj naďalej rozhodoval štátny zástupca, ale jeho rozhodnutie z prípravného konania by ešte musel odobriť súd, počas trvania súdneho konania. Výhoda pre kajúcnika by tkvela v zabezpečení benefitov až do doby vydania rozhodnutia súdu.

V zmysle uvedeného možno konštatovať, že najčastejšie identifikovaným znakom v rámci možných trestno-procesných nástrojov použitia spolupracujúceho obvineného v právnej úprave Slovenskej republiky je jeho previazanosť s organizovanou trestnou činnosťou.

5 ZÁVER

Na podklade analýzy uvedenej v predchádzajúcej časti práce, možno vysloviť, že inštitút spolupracujúceho obvineného v rámci tuzemskej právnej úpravy možno aplikovať v takej trestnej činnosti, ktorá predpokladá prevyšujúci záujem na zistení a usvedčení páchatela trestnej činnosti ako záujem na trestnom stíhaní obvineného. Táto podmienka je špecifická pre tuzemskú právnu úpravu a možno uviesť, že v rámci komparovaných právnych úprav v žiadnej z nich nebola identifikovaná. Na takomto podklade možno uviesť, že podstatou legislatívneho použitia inštitútu spolupracujúceho obvineného v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky je odhaľovanie a dokazovanie tých najzávažnejších trestných činov, ktoré sa môžu udiať v spoločnosti a prioritizácia odhalenia tejto trestnej činnosti je nad záujmom potrestania ich páchatelov. S uvedenou klasifikáciou sa plne stotožňujeme z dôvodu toho, že ak by bolo možné spolupracujúceho páchatela využiť pri akejkoľvek trestnej činnosti, resp. voči širšiemu okruhu trestných činov, znegovalo by to výnimočnosť jeho účinku. Inštitút spolupracujúceho obvineného preto možno považovať za rozhodujúci pre odhaľovanie tých najzávažnejších, najmä organizovaných foriem trestnej činnosti.

Podstatou inštitútu spolupracujúceho obvineného je dohoda medzi obvineným a štátom, na základe ktorej za poskytnutia dôkazne významných informácií, spôsobilých prispieť k objasneniu taxatívne vymedzených trestných činov a ich páchatelov, je spolupracujúcemu páchatelovi poskytnutý benefit v podobe nepokračovania v trestnom stíhaní, na ktorý by inak nemal nárok. Keďže právny nárok na aplikáciu hmotnoprávneho, resp. trestno-procesných inštitútov spolupracujúceho obvineného neexistuje, možno usúdiť, že o možnosti ich aplikovania rozhoduje v prípravnom konaní, prokurátor, resp. súd v rámci konania pred súdom. Totožná situácia je prítomná aj v právnom poriadku Českej republiky, kde je tiež na uvážení štátneho zástupcu, či v obžalobe, resp. v dohode o vine a treste, označí osobu za spolupracujúcu. V rámci českej právnej úpravy však platí, že definitívne stanovisko týkajúce sa udelenie statusu spolupracujúceho obvineného vyriekne súd.

Na tomto mieste považujeme sa dôležité ešte poznamenať, že predmetný inštitút nemožno použiť v prípade organizátora, návodcu alebo objednávateľa trestného činu na objasnení ktorého sa spolupracujúci obvinený podieľa. Túto

skutočnosť možno identifikovať v rámci tuzemskej právnej úpravy a čiastkovo v rámci právnej úpravy českej republiky, ktorá sa však obmedzuje iba na osobu organizátora a návodcu zločinu, na objasnení ktorého sa podieľa. V tejto súvislosti sme na podklade českej právnej úpravy identifikovali jeden pozitívny aspekt, ktorý by v prípade aplikácie v rámci vnútroštátnej právnej úpravy viac posilnil zásadu spravodlivosti trestného konania. Ide o situáciu, kedy následkom trestného činu aspiranta na spolupracujúceho obvineného bolo spôsobenie smrti, resp. ťažkej ujmy na zdraví. Navrhujeme, aby súčasne negatívne podmienky, že spolupracujúcim obvineným nemôže byť návodca, organizátor ani objednávatel trestného činu na objasnení ktorého sa podieľa, boli doplnené aj o spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví, resp. smrti, ako možné následky trestného činu spáchaného osobou ašpirujúcou na kolaboranta. V danom prípade inšpiratívne pôsobí sám Trestný poriadok, ktorý v ustanoveniach týkajúcich sa podmieneného zastavenia trestného stíhania alebo zmiernu, túto negatívnu podmienku obsahuje, a teda osoba obvineného, ktorá chce využiť trestno-procesný inštitút zmiernu, nesmela svojou trestnou činnosťou spôsobiť inému ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť. S ohľadom na to navrhujeme rozšíriť dosiaľ negatívne nastavené podmienky uplatnenia tohto inštitútu o následky spôsobenia smrti, resp. ťažkej ujmy na zdraví.

Zastávame názor, že účel spolupráce môže byť dosiahnutý jedine dobrovoľnou spoluprácou obvineného s OČTK a súdom, preto kladne hodnotíme explicitné vymedzenie dobrovoľnosti aplikácie trestno-procesných inštitútov spolupracujúceho obvineného ako aj hmotnoprávneho inštitútu mimoriadneho zníženia trestu. Avšak v trestno-procesnom inštitúte zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 3 TP a pri inštitúte prerušenia trestného stíhania voči spolupracujúcemu obvineného podľa § 218 TP, aspekt dobrovoľnosti absentuje. Z toho dôvodu navrhujeme modifikovať jednotlivé ustanovenia doplnením znaku dobrovoľnosti, ako fundamentálneho predpokladu aplikácie inštitútu spolupracujúceho obvineného.

Istú paralelu s dobrovoľnosťou účelu spolupráce vnímame a pretavujeme aj do ďalšej navrhovanej zmeny. Konkrétne, odporúčame zakomponovanie **povinnosti spolupracujúceho obvineného priznať sa k trestnému činu**, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie. Trestné stíhanie možno dočasne odložiť, zastaviť, podmienene zastaviť a prerušiť spolupracujúcemu obvinenému pre akýkoľvek trestný čin, nie len pre trestné činy, na objasnení ktorých sa podieľal,

ale zároveň musí kumulatívne platiť, že takéto priznanie kajúcnik urobil bez výhrad a je podporované ďalšími dôkazmi, čím je logicky zabránené polemikám o tom, že spolupracujúci obvinený seba obvinil z dôvodu, že je na neho vyvíjaný nátlak, resp. z dôvodu, že sa stal obeťou trestného činu vydierania. Aj keď sme si vedomí, že nami predstretý návrh môže byť napadnutý odbornou verejnosťou v tom zmysle, že podmieňovanie aplikácie inštitútu spolupracujúceho obvineného vlastným priznaním je v rozpore so zásadou *nemo tenetur se ipsum accusare*, sme toho názoru, že spolupracujúci obvinený má na výber, či bude, alebo nebude spolupracovať s OČTK, či bude napomáhať pri objasňovaní trestnej činnosti alebo nie. Ak sa teda rozhodne pre priznanie, napomáhanie pri objasňovaní trestnej činnosti a pre spoluprácu s OČTK, jednoznačne tvrdíme, že takéto konanie je plne *lege artis*. Pravidlo zákazu donucovania k sebaobviňovaniu má svoje mantinely a nemá slúžiť na to, aby podozrivému alebo obvinenému poskytovalo absolútnu ochranu. Osoba spolupracujúceho obvineného po tom, ako sa rozhodne spolupracovať s OČTK vystupuje v procesnom postavení svedka, a to aj napriek tomu, že svedkom z materiálneho hľadiska nie je, keďže je páchatelom trestnej činnosti. Keďže vystupuje ako svedok, je poučená v zmysle ustanovenia § 130 ods. 1 a 2 TP. Ak sa teda svedok, po zákonomnom poučení rozhodne vypovedať tak, že usvedčuje seba, ale aj ďalšie osoby, nemožno za spravodlivé považovať bránenie svedkovi v takomto konaní a pripísanie mu ho za vinu. Nehovoriac o tom, že v zmysle nami navrhovaných ďalších modifikácií týkajúcich sa osoby spolupracujúceho obvineného, okrem štandardného poučenia podľa § 130 TP, by bol kajúcnik poučený aj špeciálnou formou poučenia, ktorá ako jednu z náležitostí obsahuje klauzulu o tom, že v prípade porušenia záväzkov ku ktorým sa kajúcnik zaviazal, sa nebude na neho ďalej hľadieť ako na spolupracujúceho.

Na základe všetkých skutočností, ktoré sme predostreli v rámci legislatívy Slovenskej republiky si dovoľujeme navrhnúť aj nasledovné varianty, následkom ktorých bude zefektívnenie právnej úpravy súvisiacej s osobou spolupracujúceho obvineného. V rámci ustanovenia týkajúceho sa dočasného odloženia vznesenia obvinenia navrhujeme jeho zmenu do takej miery, aby po dosiahnutí účelu spolupráce, obvinenie vôbec nebolo vznesené a podmienka by sa viazala na splnenie účelu spolupráce. Ak právna úprava zostane bez zmeny, aspekt motivácie v tomto trestno-procesnom inštitúte bude aj naďalej neidentifikovateľný.

Čo sa týka podmieneného zastavenia trestného stíhania voči osobe spolupracujúceho obvineného, na udržanie výhody vo forme beztrestnosti, by okrem súčasného predpokladu mala pribudnúť aj ďalšia podmienka, konkrétne **uloženie povinnosti viesť v skúšobnej dobe riadny život**. V tomto smere zastávame názor, že všetky trestno-procesné inštitúty, ktoré možno aplikovať na osobu spolupracujúceho obvineného, by mali vo svojich legálnych ustanoveniach obligatórne obsahovať podmienku, že v rámci skúšobnej doby má spolupracujúci obvinený povinnosť preukázať svojim riadnym správaním a vedením života¹⁴, že voči nemu netreba pokračovať v trestnom stíhaní. Túto skutočnosť považujeme za absolútne elementárnu požiadavku na spolupracujúceho obvineného, bez nutnosti bližšieho vysvetľovania jej významu. Navyše, naše slová potvrdzuje aj skutočnosť, že obdobná situácia platí aj v rámci ustanovenia § 216 TP. Čo sa týka predmetného trestno-procesného inštitútu, navrhujeme aj novelizáciu ustanovenia do takej miery, aby osvedčenie spolupracujúceho obvineného bolo možné pred uplynutím skúšobnej doby v prípade, že došlo k naplneniu spolupráce s OČTK.

V neposlednom rade vidíme problém v možnosti, že spolupracujúci obvinený vyviazne z trestného konania úplne beztrestne. V rámci tuzemskej právnej úpravy ako aj právnej úpravy Českej republiky, kajúčnik môže v prípade poskytnutia svedectva, ktoré významným spôsobom napomôže k odhaleniu trestnej činnosti, vyjsť z trestného konania úplne beztrestne. Aj napriek tomu, že kajúčnik zastáva v trestnom konaní, vo veciach odhaľovania závažnej trestnej činnosti, privilegované postavenie, pripustenie absolútnej beztrestnosti rozhodne vnímame ako príliš liberálny a veľkorysý benefit, ktorý priamou úmerou navyšuje riziko, že kolaboranti, zaslepení vidinou vlastnej beztrestnosti, budú vypovedať aj informácie nezakladajúce sa na pravde a rôznymi ďalšími spôsobmi budú mariť vyšetrovanie, čím v konečnom dôsledku nedôjde k zadržaniu skutočných páchatelov. Legislatíva by z morálneho hľadiska mala brániť utvoreniu predstavy, že poskytnutie korunného svedectva je ľahká príležitosť zbaviť sa trestnej zodpovednosti, pretože úmernosť trestu k spáchanému trestnému činu má mimoriadny význam pre dosiahnutie účelu trestu. Keďže účelom trestu je ochrana spoločnosti pred páchatelom trestného činu, úlohou súdu je uložiť taký druh a výmeru trestu, pri ktorom bude splnený účel trestu. Represia v tomto prípade

¹⁴ Pod vedením riadneho života máme na mysli dodržiavanie právnych noriem, plnenie pracovných, rodinných a občianskych povinností. Treba si uvedomiť, že schopnosť spolupracujúceho obvineného viesť riadny život sa nestotožňuje iba s jeho bezúhonnosťou.

nie je účelom trestu, ale iba prostriedkom jeho dosiahnutia. Preto navrhujeme, aby bol **spolupracujúci obvinený sankcionovaný vždy, ale miernejším, resp. alternatívnym druhom trestu, okrem trestu odňatia slobody.**

Ide o problematiku súvisiacu s odčerpávaním nelegálnych finančných prostriedkov z trestnej činnosti. Jednoznačne totiž zastávame názor, že ak ponecháme zločincovi ich majetok pochádzajúci z trestnej činnosti, zanecháme im v rukách prostriedky na ich vlastnú obranu, na financovanie advokátov, ovplyvňovanie svedkov a uplácanie personálneho aparátu štátnych orgánov. Takáto nečinnosť výkonného aparátu štátu môže mať fatálne následky v podobe opätovného investovania výnosov z trestnej činnosti do ekonomiky štátu, čím na jednej strane dôjde k legalizácii týchto prostriedkov a na strane druhej si páchatel mocensky posilní svoju pozíciu v spoločnosti, a to bez ohľadu na pôvod týchto prostriedkov. Položme si otázku, čo je dôvodom páchania závažných druhov trestnej činnosti? Je to rozhodne úsilie získať značný majetkový prospech. Peniaze a moc sú dva kľúčové atribúty, ktoré sú hybnou silou potierania organizovanej kriminality. Vezmime zločincovi ich majetok, vezmeme im tým aj ich moc a postavenie. Siahnuť na ich kapitál je ťažiskovou metódou boja proti tejto závažnej kriminalite.

Positívnym mementom bolo v tomto smere prijatie relatívne nového právneho predpisu, zákona č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Zákon o zaistení a správe majetku**“), účinného od 1. januára 2021, ktorým došlo k zavedeniu možnosti dočasného zaistenia majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti už v štádiu odhaľovania trestnej činnosti. Zaistením majetku je dočasné obmedzenie práva nakladať s takýmto majetkom v prípade, ak sú splnené zákonné predpoklady na jeho odňatie. Nejde teda o konečné rozhodnutie vo forme konfiškácie (t. j. prepadnutie majetku, prepadnutie veci, zhabanie majetku, zhabanie veci), o ktorej môže *de lege lata* rozhodnúť jedine **súd**. K odčerpaniu výnosov z trestnej činnosti získanej spolupracujúcim obvineným môže dôjsť jedine v prípade, ak je spolupracovník justície odsúdený súdom. Ak prokurátor uplatní svoju právomoc a rozhodne o zastavení trestného stíhania, podmienenom zastavení či prerušení trestného stíhania, neexistuje legálny podklad odčerpania nelegálnych finančných prostriedkov z trestnej činnosti takémuto kajúcnikovi. Právny stav *de lege lata* v tuzemsku, v rámci trestného práva nevyvedzuje hmotnoprávny podklad, ktorý by umožňoval odčerpávanie

nelegálne získaných finančných prostriedkov spolupracujúcemu obvinenému *ex offo*. Túto skutočnosť považujeme za neuspokojivú, vzbudzujúcu obavy a z toho dôvodu navrhujeme uložiť kolaborantovi povinnosť previesť výnosy z trestnej činnosti na štát. Takáto konfiškácia majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti predstavuje v našom meradle jeden z najefektívnejších nástrojov boja proti organizovanej trestnej činnosti.

Použitá literatúra:

- DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. *Trestní řád, Komentář. I. díl*. Praha. Wolters Kluwer ČR a. s. 2017, s. 1334.
- GAJDIČIAR, V. Zákonnosť dokazovania pri aplikácii inštitútu spolupracujúceho obvineného. In *Zborník Dny Práva Brno*. 2013, s. 1399 – 1423.
- Online dostupné na: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2012/files/trestnepravniaalternativy/GajdicarVladimir.pdf
- KOCINA, J., Velká novela trestních předpisů: Aktuální otázky dohody o vině a trestu. In *Bulletin advokacie*. Roč. 2020. č. 11, s. 17 – 19.
- VANTUCH P. K dohodě o vině a trestu mezi obžalovaným a státním zástupcem po přednesení obžaloby, In *Bulletin advokacie* č. 4/2021, s. 24.
- VRTÍKOVÁ, K. Mimoriadne zníženie trestu s akcentom na jeho uplatnenie v prípadoch spolupracujúceho obvineného. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2020*. Univerzita Komenského v Bratislave. Právnická fakulta. 2020, s. 108 – 113.
- Online dostupný na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/BPF/2020/ZBORNI_K_BPF_TREST_2020_-_final.pdf
- ŠÁMAL P. a kol. *Trestní řád II. Komentář : § 157-314s*. 7. dopln. a přeprac. vyd. Praha : C. H. Beck. 2013, s. 3128.
- Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 11Tdo/968/2019 z 9. októbra 2019.
- Uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. III. ÚS 3193/18 z 28. augusta 2019.
- Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 7 Tdo 317/2020-9370 z 1. apríla 2020.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.,

eva.szabova@truni.sk

Katedra trestného práva a kriminológie
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovenská republika

JUDr. Karin Vrtíková, PhD.,

karin.vrtikova@truni.sk

Katedra trestného práva a kriminológie
Právnická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
Hornopotočná 23
918 43 Trnava
Slovenská republika

LEGITÍMNOSŤ ZÁSADY KONTRADIKTÓRNOSTI V PRÍPRAVNOM KONANÍ¹

Lucia Kurilovská, Patrícia Krásná

*Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra vyšetrovania*

Abstract: Scientific article on the topic: „Legitimacy of the principle of adversariality in preliminary proceedings“ was prepared by the authors taking into account the justification of the application of this principle in criminal proceedings. When processing the scientific article, they proceeded from the general context to a detailed definition of the primary elements associated with the principle of legitimacy and chronologically to the justification of this principle in the preliminary proceedings. In the context presented through scientific methods, in particular analysis, comparison, synthesis of scientific knowledge obtained from professional scientific literature, case law, legislative documents and the implementation of guided interviews, the authors arrived at individual facts and acquired relevant knowledge, which form a purposeful basis for the application of specific options for efficiency preparatory proceedings.

Abstrakt: Vedecký článok na tému: „Legitímnosť zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní“ autorky spracovali s prihliadnutím na opodstatnenie uplatňovania tejto zásady v prípravnom konaní. Pri spracovaní vedeckého článku postupovali od všeobecných súvislostí k podrobnému vymedzeniu primárnych prvkov spojených so zásadou kontradiktórnosti a chronologicky i k opodstatneniu tejto zásady v prípravnom konaní. V kontexte uvádzaného prostredníctvom vedeckých metód, najmä analýzy, komparácie, syntézy vedeckých poznatkov získaných z odbornej vedeckej literatúry, judikatúry, legislatívnych dokumentov a realizácie riadených rozhovorov dospeli autorky k jednotlivým skutočnostiam a nadobudli relevantné poznatky, ktoré tvoria účelný podklad pre aplikáciu konkrétnych možností zefektívnenia prípravného konania.

Key words: adversarial principle, preliminary proceedings, efficiency, basic principles of criminal proceedings

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under Contract no. APVV-19-0102.

Kľúčové slová: zásada kontradiktórnosti, prípravné konanie, efektívnosť, základné zásady trestného konania

1 ÚVOD

„Qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuerit haud aequus fuit.“

„Kto niečo rozhodol bez vypočutia druhej strany, nebol spravodlivý, aj keď rozhodol správne.“

Lucius Annaeus Seneca

Zásada, resp. princíp kontradiktórnosti, je typická pre každý právny systém. Jej uplatnenie, ktoré má korene ešte v dávnej histórii, je charakteristické aj pre zahraničné jurisdikcie. Z uvádzaného dôvodu sme toho názoru, že problematike uplatňovania zásady kontradiktórnosti aj v rámci prípravného konania treba opodstatnene venovať patričnú pozornosť. V spracovanom vedeckom článku prezentujeme skutočnosti, ktoré sme nadobudli počas vedeckého skúmania v intenciách projektu podporeného agentúrou na podporu výskumu a vývoja s cieľom reflektovať na potrebu zefektívnenia prípravného konania. Kontradiktórnosť sa dlhodobo považuje za právny princíp a za pravidlo prirodzeného práva. V zákone č. 301/2005 Z. z. Trestnom poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej už len „TP“) síce nie je výslovne uvedená jej legálna definícia, ale je zakotvená medzi základnými zásadami trestného konania. V tejto súvislosti je dôležité poukázať na skutočnosť, že zásada kontradiktórnosti neslúži len stranám vo forme zabezpečenia práva na obhajobu, ale je zároveň metódou hľadania pravdy a kritériom súdneho procesu.

V kontexte predkladaného vedeckého článku z medzinárodnej vedeckej konferencie sme postupovali systematicky od všeobecných skutočností ku konkrétnym vymedzeniam, ktoré účelne charakterizujú legitímnosť zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní. Naším cieľom v rámci spracovania vedeckého článku bolo, na základe uvádzaného reflektovať na potrebu objasnenia legitímnosti zásady kontradiktórnosti v rámci prípravného konania.

V prvej časti reflektujeme na potrebu vymedzenia opodstatnenia zásady kontradiktórnosti v systéme základných zásad trestného konania. Pretože tak ako vyplýva z rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESEP“), „Kontradiktórnosť, resp. právo byť vypočutý, je inherentnou súčasťou všetkých justičných funkcií...“² a i na základe tejto skutočnosti treba sústrediť svoje poznanie vo východiskovej fáze práve na jej klasifikáciu v rámci zásad trestného konania. Reflektovali sme tiež na skutočnosť, že zásada kontradiktórnosti sa týka všetkých procesných aspektov trestného konania a dopomáha tak k efektívnemu a účelnému rozhodnutiu vo veci samej. Aj keď je však často vnímaná diferencovane, nesporne patrí medzi zásady trestného konania, kedy s nimi vytvára spoločný základ pre tvorbu, východiská, aplikáciu a interpretáciu systému právnych noriem trestného práva procesného.³

Považujeme za dôležité v tomto okamihu v stručnosti charakterizovať základné zásady trestného konania. Tieto definujeme ako vedúce právne idey, ktorým uvádzané postavenie priznáva zákon. Sú základným pilierom, na ktorom spočíva celé trestné konanie, jeho organizácia, ako aj delba právomocí, práv a povinností jednotlivých subjektov trestného konania. Na podklade základných zásad trestného konania je vybudovaný trestný proces, organizácia trestného konania, rozdelenie funkcií v trestnom konaní, teda aj systémové trestno-procesné vzťahy.⁴

Z uvádzanej definície vyplýva elementárne pochopenie významu základných zásad trestného konania, pretože bez ich pochopenia nemožno porozumieť ani ustanoveniam Trestného poriadku a aplikácii konkrétnych ustanovení v aplikačnej praxi. Práve v tejto skutočnosti spočíva poznávací charakter základných zásad trestného konania. Dovolíme si v nadväznosti na dané poukázať na skutočnosť, že v aplikačnej praxi je toto kľúčovým faktorom realizácie efektívnych a účelných krokov počas trestného konania, ktoré smerujú k naplneniu jeho účelu.

Uplatňovanie a racionálnosť základných zásad trestného konania v každej krajine odzrkadľuje v aplikačnej praxi aj stupeň demokratizmu, ktorý sa dosiahol v trestnoprávnej oblasti. Na základe uvádzaného možno uviesť,

² MATSCHER, F. *Le principe du contradictoire. Documentação e Direito Comparado*, s. 125.

³ KRATOCHVÍL, V. *Harmonizácia procesných práv v trestnom konaní v členských štátoch Európskej únie*, s. 19.

⁴ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. 2021. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. 2. vydanie, s. 53.

že tvoria základný element pre skutkovú aplikáciu zákona v konkrétnej veci a preto nadobúdajú interpretačný a aj aplikačný význam. Normotvorný význam zásad spočíva v skutočnosti, že akákoľvek reakcia na inovatívne zmeny v spoločnosti prostredníctvom trestného práva, nie je možné, aby bola s nimi v rozpore. Žiadna kolízia nie je akceptovateľná, pretože základné zásady trestného konania sú nosnou podstatou každého trestného konania.

Následne sa naše poznanie sústredilo na parciálne podnety, ktoré s uplatňovaním zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní bezpodmienečne súvisia. Ide o vymedzenie skutočností spojených s legislatívnymi predpokladmi uplatnenia kontradiktórnosti v prípravnom konaní. V intenciách uvádzaného považujeme za podstatné uviesť, že kontradiktórnosť nie je zásadou, ktorá by určovala celkový charakter prípravného konania, veď predsa aj vzhľadom na účel prípravného konania to ani nie je reálne. Východiskom pri spracovaní ďalšej časti vedeckého článku bola skutočnosť, že aj keď kontradiktórnosť nie je zásadou trestného konania, ktorá by bola imanentnou súčasťou prípravného konania, nepochybne má rozhodujúci význam pre okruh procesných úkonov, ktorých dosah sa odrazí v hodnotení zákonnosti, resp. nezákonnosti, takto získaných a vykonaných dôkazov v konaní pred súdom. Sme toho názoru, že predsúdne konanie uplatňuje tzv. „*tlmenú kontradiktórnosť*“, presnejšie jej prvky, vzhľadom na jej plné uplatnenie v budúcom súdnom konaní.⁵ Príčiny neuplatnenia kontradiktórnosti v úplnom rozsahu v prípravnom konaní sú rôzne. Za základné kritérium ich odlišenia sme si zvolili v našom vedeckom článku hľadisko, či deficit kontradiktórnosti vzniká z vôle obvineného alebo naopak od jeho vôle nezávisí.

V nadväznosti na uvádzané je dôležité prihliadať aj na to, že vybrané procesné inštitúty prípravného konania garantujú právo obvineného na obhajobu aj v artikule práva na kontradiktórnosť. Kontradiktórnosť ako základná zásada trestného procesu je potrebné, aby bola v prípravnom konaní pri aplikácii procesných inštitútov rešpektovaná tak policajtom, ako aj prokurátorom. Dôvodom by nemalo byť len dodržiavanie práva obvineného na obhajobu, ale aj hľadanie pravdy, pretože tak ako filozofi, tak aj právnici považujú kontradiktórnosť za „*jedinú zbraň proti omylu a klamu*“ a tiež ako „*kráľovskú cestu hľadania pravdy*“.⁶

⁵ MATSCHER, F. *Le principe du contradictoire. Documentação e Direito Comparado*, 1998, č. 8, 75/76, s. 130.

⁶ OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*, s. 117.

Prácou s viacerými právnymi štúdiami, súdnymi rozhodnutiami a informáciami, ktoré nám boli predostreté aplikačnou praxou sme však zistili, že to tak vždy nie je. Práve z tohto dôvodu sme sa uvádzanému venovali v ďalšej parciálnej časti nášho vedeckého článku a poukázali sme na jednotlivé skutočnosti s tým spojené.

Pri spracovaní vedeckého článku a pri prezentácii predmetných, uvádzaných, skutočností na základe našej vedeckej činnosti sme dospeli k interpretácii jednotlivých podnetov *de lege ferenda*, ktoré predurčujú možnosti zefektívnenia prípravného konania prostredníctvom kvalifikovaného uplatnenia zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní pri dodržiavaní jej legitímnosti.

2 OPODSTATNENIA ZÁSADY KONTRADIKTÓRNOSTI V SYSTÉME ZÁKLADNÝCH ZÁSAD TRESTNÉHO KONANIA

Ak chceme skúmať zásadu kontradiktórnosti v prihliadnutí na ostatné zásady trestného konania treba zohľadniť viaceré teoretické klasifikácie právnych princípov. V kontexte rešpektovania hierarchií, ktoré využívajú viacerí odborníci, sme sa rozhodli uviesť nasledovnú, ktorá reflektuje potrebu členenia zásad trestného konania na tradičné princípy práva, ktoré sú prítomné v práve takmer všetkých právnych systémov a princípy moderného práva, ktorých uplatňovanie je charakteristické od druhej polovice 18. storočia.⁷ Podľa uvádzaného možno zásadu kontradiktórnosti klasifikovať ako zásadu tradičného princípu práva.⁸

Ďalšia klasifikácia, opísaná viacerými autormi, špecificky delí základné zásady trestného konania na tri skupiny s prihliadnutím na skutočnosť, akú úlohu zohrávajú v právnej diskusii. V prvej skupine klasifikujú všeobecné princípy, ktoré sú použiteľné nie iba v právnej, ale aj v iných praktických diskusiách. Ide napr. o politické, morálne diskusie a medzi tieto zaraďujú aj zásadu kontradiktórnosti. Následne sú to v druhej skupine zásady, ktoré uplatňujú interpretačné princípy a riadi sa nimi aj výklad práva. Tretiu skupinu tvoria špeciálne

⁷ VEČEŘA, M. a kol. *Teória práva*. 4. vydanie, s. 38.

⁸ WINTR, J. *Ríše principů. Obecné odvětvové principy současného českého práva*, s. 93.

princípy, teda zásady individuálne pre právny dialóg.⁹ Odborníci sa zhodujú aj s angloamerickou právnou teóriou na skutočnosti, že zásada kontradiktórnosti je pravidlom prirodzenej spravodlivosti.¹⁰

Možno konštatovať, aj na základe uvádzaného, že zásada kontradiktórnosti sa využívala už v dávnej minulosti. Jej funkčnosť sa využívala ako v civilných rímskych procesoch, tak postupom času aj v súdnych konaniach. O jej účelné uplatňovanie bol záujem aj v rámci odborných dialógov s cieľom zefektívnenia trestného konania.

Dovolíme si uviesť, tak ako nám to vyplynulo z našej vedeckej činnosti a poznatkov z histórie, že kontradiktórnosť je v súčasnosti zložkou každej súdnej jurisdikcie. Kontradiktórnosť a jej legitímnosť boli veľmi dôležité, či už v minulosti alebo aj dnes v rámci každého právneho systému, a to bez ohľadu na konkrétne právne odvetvie.¹¹

Pri snahe poznať dimenzie zásady kontradiktórnosti v systéme základných zásad slovenského trestného práva procesného je odôvodnená požiadavka ich stručného vymedzenia. Preto sa budeme následne podrobnejšie venovať jednotlivým zásadám trestného konania v spojitosti so zásadou kontradiktórnosti.

V kontexte nami predloženého článku a cieľov, ktoré sme si vymedzili v úvode jeho spracovania, považujeme za dôležité zmieniť sa aj o súvislostiach, ktoré síce nie sú primárne spojené s prípravným konaním, ale bezpodmienečne s ním súvisia a dotvárajú celkový obraz o legitímnosti zásady kontradiktórnosti. Dovolíme si vyjadriť skutočnosť, že vhodným spôsobom ako prezentovať kontradiktórnosť v systéme zásad trestného konania, je poukázať na súvisiace zásady spojené s plnením jej podstaty v kontexte trestného procesu. Z uvádzaného dôvodu sa budeme zaoberať podrobnejšie tými, ktoré napomáhajú jej naplňaniu, ale aj tými, ktoré naopak sťažujú jej uplatnenie.

S kontradiktórnosťou, ako so spôsobom hľadania pravdy, sú spojené viaceré zásady. My sa budeme podrobnejšie venovať nasledovným zásadám: zásade náležitého zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností, zásade prezumpcie nevinny, vyhľadávacej zásade aj zásade rýchlosti a hospodárnosti konania. S veľmi dôležitou funkciou prezentujúcou kontradiktórnosť ako „*právo*

⁹ OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*, s. 82.

¹⁰ BRÖSTTL, A. *Právne princípy ako prameň práva*, s. 10.

¹¹ STEINER, V. *Občanské právo procesné v teorii a praxi*, s. 42.

strán na obhajobu“ je dominantne spojená aj zásada práva na obhajobu a preto sme sa venovali detailnejšie aj tejto zásade.

Zásada náležitého zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností je charakteristická skutočnosťou, že pri hľadaní pravdy ide o podstatne zložitý systém, ktorý predurčuje účelnosť konania vo výsledku prezentujúceho skutkový stav veci. Naším podnetom *de lege ferenda* je skutočnosť, že z dôvodu komplikovaného postupu pri hľadaní pravdy o skutku, treba spravidla začať odkrývaním parciálnych skutočností, faktov, dôkazov a smeruje ku konečnému poznaniu potrebných skutkových okolností, ktoré sú nevyhnutné pre zákonné a opodstatnené meritórne rozhodnutie. Pretože tak ako aj uvádza ustanovenie § 119 ods. 3 TP: „*Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekonštrukcia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.*“

Funkciou princípu kontradiktórnosti je aj úloha čo možno v najvyššej miere prispieť k procesu objasňovania trestného činu. Podstata oboznámenia sa so všetkými významnými dokumentmi, stanoviskami, vyjadreniami, dôkazmi a možnosťami k nim poskytnúť vlastné stanovisko, teda vypočutie strán v trestnom konaní, významne prispieva k objasneniu skutkového stavu veci. Pretože „*sudca sa sám nemôže dopracovať k pravde. Túto úlohu môže naplniť len cestou konfrontácie rozmanitých skutkových a právnych prostriedkov, ktoré použijú strany.*“¹²

Považujeme tiež za vhodné poukázať aj na iné názory odborníkov, ktorí označujú kontradiktórnosť ako dodatok k hľadaniu pravdy alebo ako podmieňujúci determinant. Vypovedajú aj o tom, že kontradiktórnosť spolupôsobí aj pri finálnom rozhodnutí, pretože súd aplikujúci zásadu voľného hodnotenia dôkazov sa v ňom nemôže oprieť o tie dôkazy, listiny a dokumenty, ktoré neboli predmetom kontradiktórnej diskusie.¹³

Ďalšou zásadou, ktorú sme avizovali v prepojení so zásadou kontradiktórnosti, je s určitosťou aj zásada prezumpcie nevinoty obvineného, ktorá vychádza

¹² JOUANNET, E. *Le principe du contradictoire devant les juridictions internationales*, s. 178.

¹³ STRÉMY, T. *Dôkazné prostriedky v trestnom konaní*, s. 161.

zo všeobecného princípu, „*praesumptio boni viri*“¹⁴. Dovoľíme si konštatovať, že z prezumpcie nevinu v systematickej spojitosti s právom na obhajobu vyplývajú tri základné právne reguly – nedokázaná vina má rovnaký význam ako dokázaná nevina, „*in dubio pro reo*“, teda v pochybnostiach v prospech obvineného vtedy, ak ide o skutkový stav, pretože v prípade právneho stavu platí zásada, „*iura novit curia*“ a obvinený nie je povinný dokazovať svoju nevinu.

Zásada „*iura novit curia*“ predstavuje povinnosť všeobecného súdu poskytnúť právnu kvalifikáciu skutkového stavu veci tak, ako ho označil účastník konania a ako vyplýva z vykonaných dôkazov, (ide teda o implikáciu zisteného skutkového stavu pod hypotézu príslušnej právnej normy) bez ohľadu na právne posúdenie poskytnuté účastníkom konania. Po implikácii skutkového stavu pod hypotézu právnej normy dochádza k interpretácii a následnej aplikácii príslušných právnych noriem, pri ktorej všeobecný súd uvedie, akým spôsobom skutkový stav právne posúdil, ktorú právnu normu na daný stav aplikoval a ako ju v okolnostiach prípadu interpretoval.¹⁵

Spojitosť prezumpcie nevinu s kontradiktórnosťou možno vidieť v dvoch rovinách. Podnetom do aplikačnej praxe, ale aj pre vedecké skúmanie je skutočnosť, že prezumpcia nevinu má účelne smerovať svoju podstatu tak, aby kontradiktórnosti napomáhala. Daná skutočnosť je potvrdená aj tým, že vyžaduje od orgánov činných v trestnom konaní a súdu, aby, „*bez ohľadu na svoje subjektívne presvedčenie o vine obvineného... voči obvinenému postupovali nestranne a nesmú s ním dopredu zaobchádzať ako s previnilcom*“.¹⁶ Samozrejme, aj obvinený môže prostredníctvom kontradiktórnosti preukazovať svoju nevinu. Princíp kontradiktórnosti tak vo svojej podstate udržiava prezumpciu nevinu obvineného až do právoplatného skončenia trestnej veci, pretože v priebehu konania má obvinený právo byť kedykoľvek oboznámený so skutkovým i právnym stavom svojej trestnej veci a má právo vyjadriť sa k nemu.¹⁷

Ďalšiu zásadu, ktorú sme si zvolili na bližšiu špecifikáciu v spojitosti so zásadou kontradiktórnosti, je vyhľadávacia zásada. Vyhľadávacia zásada sa vzťahuje najmä na orgány činné v trestnom konaní a je úzko spätá so zásadou oficiality

¹⁴ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 182/2017 z 15. marca 2017.

¹⁵ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 267/2015 z 23. apríla 2015.

¹⁶ RŮŽEK, A. a kol. *Československé trestný řízení*. 3. dopl. a část. přepr. vydání, s. 59.

¹⁷ OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*, s. 55.

a zásadou zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností.¹⁸ Trestný poriadok pritom jasne určuje právomoci jednotlivých subjektov, ktoré za žiadnych okolností nemožno zamieňať. Jednoznačný prínos vyhľadávacej zásady, podnet *de lege ferenda*, vidíme v rámci nášho aktuálneho skúmania v skutočnosti, že z hľadiska dokazovania vymedzuje postavenie aj prípravnému konaniu tým, že orgán činný v trestnom konaní je už v tejto fáze jednoznačne povinný zabezpečiť, vyhľadať a vykonať všetky relevantné dôkazy tak, aby súd na ich podklade rozhodol s jasnou určitosťou.

Zásada oficiality v trestnom konaní je dôkazom skutočnosti, že iba štát má také postavenie, aby mohol viesť trestné stíhanie, teda hovoríme o uplatnení prejavu štátoprávnej idey.¹⁹ Orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, aby bol zistený riadny skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti. Na základe uvedeného možno konštatovať, že medzi vyhľadávacou zásadou a kontradiktórnosťou dochádza ku konfrontácii, najmä v predsúdnom konaní. Ide o stav, kedy orgány činné v trestnom konaní vyhľadané a obstarané dôkazy dočasne utajujú pred obvinením a jeho obhajcom, čím im znemožňujú sa s nimi oboznámiť a vyjadriť sa k nim. Je však podstatné uviesť, že na uvádzané existujú odôvodnené a legálne výnimky (ochrana bezpečnosti svedka, ochrana štátneho tajomstva, atď.)

Zásadu rýchlosti a hospodárnosti trestného konania treba vnímať ako všeobecnú zásadu trestného konania uplatňujúcu sa naprieč všetkými jeho fázami. Táto zásada sa týka všetkých orgánov, ktoré sa na trestnom konaní zúčastňujú.²⁰ Rýchlosť a hospodárnosť prípravného konania možno považovať za jedno z významných hodnotiacich kritérií jeho efektívnosti z dôvodu širokej variability dostupných štatistických údajov mapujúcich potenciálne predmety skúmania súvisiace s rýchlosťou prípravného konania, možností realizácie kvalitnej analýzy, hodnotenia historického vývoja legislatívnych snáh, ich výsledkov v podobe prijatých právnych nástrojov a inštitútov, ktorých hlavným cieľom bolo práve zrýchlenie prípravného konania.²¹ Pretože vo veľkej miere dochádza v rámci celého trestného konania, teda aj prípravného konania, ktoré je jeho

¹⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 181/2019 z 3. júla 2019.

¹⁹ KURILOVSKÁ, L. *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*, s. 49.

²⁰ VINCENT, F., MIHÁLIK, S. *Efektívnosť a rýchlosť trestného konania ako aspekt zásady rýchlosti trestného konania*, s. 278.

²¹ DRUGDA, J. *Zásada rýchlosti v prípravnom konaní s ohľadom na zachovanie jeho efektívnosti*, s. 96.

neoddeliteľnou súčasťou, k zbytočným prietahom, kedy vznikajú problémy týkajúce sa celkovej dĺžky dokazovania v prípravnom konaní a dochádza aj k narúšaniu základnej zásady trestného konania – zásady kontradiktórnosti a podobne.²²

Sme toho názoru, o čom svedčia aj skutočnosti uvádzané v našom vedeckom článku, že princíp kontradiktórnosti aktivizuje a napomáha efektívnosti priebehu trestného konania, teda aj prípravnému konaniu, pretože aplikácia kontradiktórnosti má zaručiť rozumný stav rovnováhy, v ktorom protistrana môže reagovať na podstatné argumenty druhého účastníka konania.

Právo obvineného a jeho obhajcu preštudovať si celý spis po skončení vyšetrovania je explicitným procesným mechanizmom, ktorým sa garantuje funkcia kontradiktórnosti, právo na obhajobu, v prípravnom konaní. S určitosťou teda možno konštatovať, že zásada kontradiktórnosti a zásada práva na obhajobu sú v symbióze. Za nevyhnutné však považujeme zdôrazniť, že síce jednou z funkcií kontradiktórnosti je právo strán na obhajobu, neznamená to však, že kontradiktórnosť si možno zamieňať s právami obhajoby. „Práva obhajoby“ sú totiž podstatne širším pojmom ako pojem „kontradiktórnosť“, ktorú možno považovať za ich prvok. V nadväznosti na dané si dovoľíme iba pre konfrontáciu uviesť, že kontradiktórnosť v trestnom súdnom konaní neslúži iba pre záruku práv obvineného, ale aj na ochranu práva obžaloby. Kontradiktórnosť zaručuje, že nebude rozhodnuté predtým ako budú vypočuté obidve strany konania.

Zásada kontradiktórnosti súvisí bezprostredne so základnými zásadami trestného procesu. V predchádzajúcom texte sme vymedzili jej súvislosti spojené s vybranými, konkrétnymi, zásadami a poukázali sme aj na jej opodstatnenosť a účelnosť.

3 KONTRADIKÓRNOŠŤ V PRÍPRAVNOM KONANÍ

Následne sa budeme podrobnejšie venovať uplatňovaniu zásady kontradiktórnosti a jej legitímnosti v rámci prípravného konania. Budeme tak konať s cieľom poukázať na možnosti zefektívnenia prípravného konania, s prihliadnutím na legitímnosť zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní.

²² ŠIŠULÁK, S. *Vplyv odklonov na efektívnosť prípravného konania*, s. 185.

Ako vyplýva z predchádzajúcich uvedených poznatkov kontradiktórnosť je predovšetkým doménou súdneho konania. Tak, ako to vyplýva aj z čl. 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“), povinnosť rešpektovať princíp kontradiktórnosti sa v základe týka konania pred súdom. Počas našej vedeckej činnosti sme sa však stretli s viacerými tvrdeniami odborníkov, ktoré nám potvrdili, že zásada kontradiktórnosti sa uplatňuje i v prípravnom konaní. Uvádzané si dovoľíme dosvedčiť aj výrokom sudcu ESLP, ktorý hovorí o anticipácii zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní.²³

Považujeme za dôležité uviesť aj ďalšiu skutočnosť, ktorá potvrdzuje opodstatnenie aplikácie zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní, kedy aj napriek tomu, že z Dohovoru v podstate nevyplýva jej všeobecné použitie, s určitosťou sa tu však nachádza. Prvky kontradiktórnosti sa vyskytujú, napríklad v prípade účasti obhajcov na niektorých úkonoch, v práve nazerania do spisov a pod.²⁴

Komplikovanosť a rôzne prvky, ktoré kontradiktórnosť obsahuje sú jej charakteristikou črtou. Sme toho názoru, že taktickú stránku kontradiktórnosti nemožno vyjadriť stručne a jednoducho. Predstavuje totiž zložitý konštrukt inštitútov uplatňovaných v trestnom konaní. Potvrdzuje to aj skutočnosť, že z rozhodnutí ESLP vyplýva všeobecná požiadavka zachovania kontradiktórnosti, ale jej praktická realizácia je ponechaná na jednotlivé vnútroštátne úpravy cestou ich vlastných prostriedkov.

Už aj z uvádzaných skutočností, aj z nášho vedeckého skúmania vyplýva, že kontradiktórnosť nie je zásadou, ktorá by určovala povahu prípravného konania a dominovala v ňom. Veď to aj vzhľadom na účel prípravného konania nie je reálne. Avšak aj keď kontradiktórnosť nie je zásadou trestného konania, ktorá by bola imanentnou súčasťou prípravného konania, nepochybne má rozhodujúci význam pre okruh procesných úkonov, ktorých dosah sa odrazí v hodnotení zákonnosti alebo nezákonnosti takto získaných a vykonaných dôkazov v konaní pred súdom.²⁵

Prípravné konanie je charakteristické skutočnosťou, že nie je tajné. Z tohto dôvodu už počas jeho priebehu je osoba obvinená z trestnej činnosti konfrontovaná s dôkazmi a je jej umožnené sa k nim vyjadriť. Formy tejto súčinnosti

²³ MATSCHER, F. *Le principe du contradictoire. Documentação e Direito Comparado*, s. 127.

²⁴ REPÍK, B. *Evropska úmluva o lidských právech a trestní právo*, s. 147.

²⁵ OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*, s. 73.

medzi osobou, voči ktorej sa konanie vedie a orgánom činným v trestnom konaní pri odhalovaní pravdy, sú odlišné a majú aj odchýlky, ktoré sú dané zákonnými ustanoveniami, ale aj osobou, ktorá nemusí ponúkané práva využiť.²⁶ Primárnym predpokladom účinného a efektívneho uplatňovania kontradiktórnosti je poskytnutie relevantných skutočností osobe obvinenej orgánom činným v trestnom konaní. Právo na oboznámenie sa s materiálom a právo vyjadriť sa k nemu – teda obe zložky kontradiktórnosti – možno ponímať ako prepojený celok, pretože ak nebude poskytnutá informácia jednej zo strán, nebude druhej strane daná príležitosť k nej zaujať postoj, teda tu vzniká korelácia medzi jednotlivými skutočnosťami.

Veľmi podstatnou, ešte nami neuvedenou skutočnosťou je, že informácie ako také sú základným stavebným prvkom kontradiktórnosti. Následne z toho vyplýva, že neposkytnutie informácie, teda nedanie možnosti sa k získanému dôkazu vyjadriť býva veľmi často porušením princípu kontradiktórnosti bez ohľadu na to, že je individuálnym rozhodnutím každého, ako s touto informáciou bude pracovať.

Dovolíme si tvrdiť, že čím skôr je zásada kontradiktórnosti v trestnom konaní uplatnená, tým je prípravné konanie efektívnejšie, rýchlejšie a účelnejšie. Toto tvrdenie si dovoľme podložiť aj vyjadrením, „*neexistuje spravodlivosť bez konradiktórnej diskusie a čím skôr k nej dôjde, tým je väčšia nádej na objektivnosť*“.²⁷

Informáciu o vznesení obvinenia možno odôvodnene považovať za primárny impulz na uplatnenie kontradiktórnosti v trestnom procese. Následne si však uvedomujeme skutočnosť, ktorú sme deklarovali v predchádzajúcom texte, že poskytnutie informácie o vznesení obvinenia garantuje Dohovor, t. j. mimo zjavných záruk princípu kontradiktórnosti. Na základe toho by sa mohlo zdať, že s konradiktórnosťou nesúvisí. Mnohí odborníci sa však zhodujú na tom, že dôležitosť práva obvineného byť informovaný o obvinení je opodstatnená. Práve v kontexte fázy, kedy dochádza k vyšetrovaniu vzniká základ obvinenia a je ťažšie tento základ vyvrátiť počas konania pred súdom, ak osoba nemala možnosť uplatniť svoje argumenty už vo vyšetrovacej fáze. Aplikačnou praxou

²⁶ SAMAŠ, O., PRIKRYL, O. *Niekoľko úvah nad konradiktórnosťou v slovenskom trestnom konaní*, s. 190.

²⁷ REPÍK, B. *Evropska úmluva o ľudských právach a trestní právo*, s. 149.

je tento stav často označovaný tvrdením, že „*priebežná kontrola počas realizácie projektu je účinnejšia ako kontrola ex-post*“.²⁸

V spojitosti s uvádzaním je vhodné uviesť aj nasledovné tvrdenie: „...v širokom význame sa kontradiktórnosť týka všetkých aspektov procesu... týka sa nielen predmetu konania, ale aj akejkolvek inej otázky, ktorú treba v konaní riešiť, vrátane otázok procesných.“²⁹ Jasne je definovaná podstata daného aj v konfrontácii čl. 6 ods. 3 písm. a) Dohovoru s článkom 5 ods. 2. Čl. 5 sa vykladá s dôrazom na skutočnosť, že zatknutie človeka je jedným z najzávažnejších zásahov do ľudských práv a slobôd a preto má osoba právo čo najskôr vedieť o dôvode jeho zatknutia. V kontexte článku 6 ods. 3 je naopak hlavným zmyslom informácie o obvinení umožniť obvinenému, aby sa mohol účelne pripraviť na svoju obhajobu. Z tohto hľadiska tvorí požiadavka uvedená v čl. 6 ods. 3 písm. a) Dohovoru podmienku účinnej realizácie ostatných práv.³⁰

Relevancia uvádzaného potvrdzuje, že oznámenie vznesenia obvinenia osobe obvinenej predstavuje predpoklad vzniku práva viesť celý trestný proces kontradiktórnym spôsobom, resp. cez uplatnenie zásady kontradiktórnosti. Pre zreteľnejšiu interpretáciu si dovoľíme uviesť aj príklad z civilného konania. Ak oznámenie o vznesení obvinenia prirovnáme k inštitútu žaloby v civilnom konaní zistíme, že kontradiktórnosť sa prejavuje už v okamihu začatia konania jednoduchou skutočnosťou, že bola podaná žaloba, pretože už v žalobe účastník konania tvrdí sporné skutočnosti a robí právne závery. Prejavom kontradikcie v tejto fáze je aj možnosť súdu uložiť žalovanému, aby vo veci podal repliku. Dohovor vyžaduje účinné oznámenie obvinenia, čo podmieňuje vznik práva viesť trestný proces kontradiktórnym spôsobom.³¹ Opodstatneným argumentom na uvedené je, že oznámenie obvinenia je podstatným úkonom a je potrebné, aby vždy bolo vykonané v súlade s procesnoprávnymi a hmotnoprávnymi pretenziami, ktoré sú schopné zaručiť efektívny výkon práv obvineného.

Sme toho názoru, že vágne a neformálne povedomie o existencii obvinenia nie je dostačujúce. Treba zdôrazniť, že Dohovor neukladá bezpodmienečnú povinnosť poskytnúť obvinenému písomný preklad obvinenia, ale ESELP zdôraznil, že obvinený zostáva kľúčové postavenie v trestnom konaní, pretože od okamihu

²⁸ MATSCHER, F. *Le principe du contradictoire. Documentação e Direito Comparado*, s. 125.

²⁹ REPÍK, B. *Ľudské práva v súdnom konaní*. Bratislava, s. 160.

³⁰ MOLEK, P. *Právo na spravедlivý proces*, s. 357.

³¹ VAŠÍČEK, M., DVORÁČEK, D. „*Prékvapivé právni hodnotení*“ ve světle zásady kontradiktórnosti, s. 226.

oznámenia obvinenia je dotknutá osoba písomne oboznámená so skutkovým a právnym základom obvinenia vzneseným proti nej.³²

Odhlíadnuc od spomínaných zákonných povinností orgánov činných v trestnom konaní, ktoré dostatočným spôsobom pokrývajú práva obvineného na oboznámenie sa s obvinením v prípravnom konaní, sme sa v aplikačnej praxi stretli s detekciou aplikačných problémov pri výklade tvrdenia z § 206 ods. 1 Trestného poriadku (ďalej aj „TP“), „...ak je dostatočne odôvodnený záver... policajt bez meškania vydá uznesenie o vznesení obvinenia“. V nadväznosti na uvádzané možno badať reálnu kontinuitu s porušením princípu kontradiktórnosti, pretože odkladanie vznesenie obvinenia na ďalší čas, hoci sú už na takýto postup splnené podmienky, je porušenie uvádzaného ustanovenia § 206 ods. 1 TP a podstatnou chybou prípravného konania, resp. chybou celého konania, ktoré predchádza rozsudku.³³

V spojitosti s uvádzaným sa predmetom skúmania ESEP stala skutočnosť, či obvinený bol oboznámený s obvinením, s dostatočným predstihom, pred rozhodnutím o tomto obvinení, pretože ak sa nepodarí obvinenému oznámiť uznesenie o vznesení obvinenia, je ohrozený nielen priebeh prípravného konania, ale samozrejme aj uplatnenie zásady kontradiktórnosti.

Tak ako vyplýva z uvedeného, obvinený má právo na uplatnenie všetkých jeho práv, a to efektívne a účelne počas celého prípravného konania. Avšak na to, aby mohlo byť toto právo s istotou dodržané obvinený, je potrebné, aby disponoval všetkými relevantnými skutočnosťami, ktoré sú s danou vecou späté. Je potrebné, aby informácie spojené s prípravným konaním boli obvinenému jasné a nevznikali z jeho strany akékoľvek pochybnosti o týchto skutočnostiach. Obvinený ako aj jeho obhajca majú právo byť oboznámení so všetkými dôležitými skutočnosťami týkajúcimi sa aj postupu orgánov činných v trestnom konaní. Možno sem zaradiť napríklad doručovanie rozhodnutí obvinenému orgánmi činnými v trestnom konaní, ktoré vytvárajú predpoklad na rozhodnutie vo veci samej alebo aj iných dokumentov. Sme toho názoru, že sa tým potvrdzuje aplikácia realizácie zložky kontradiktórnosti v prípravnom konaní. Z informácií, ktoré sme nadobudli počas realizácie riadených rozhovorov³⁴, nám vyplynula

³² KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*, s. 796.

³³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Tz 9/2006 z 20. júna 2006.

³⁴ Riadené rozhovory sme realizovali s dvomi vyšetrovateľmi PZ a s dvomi prokurátormi, ktorí pôsobia v aplikačnej praxi viac ako štyri roky.

potreba upozorniť na to, že oboznamovanie sa netýka len dôkazov, ale všetkých stanovísk prebiehajúceho konania, pretože ak sa má dodržať zásada, že obvinený je aj subjektom trestného konania, nielen jeho objektom, je potrebné, aby mal tiež právo domáhať sa preskúmania vydaného rozhodnutia s možnosťou predložiť vec na posúdenie vyššej inštancii. Z logického úsudku týchto tvrdení možno konštatovať, že ide o jeho príležitosť prostredníctvom kontradiktórnosti prezentovať svoj postoj k predloženým listinám, dokumentom, dôkazom, resp. iným podaniam subjektov konania. Aby obvinený efektívne uplatňoval svoje procesné záujmy je s určitou potrebou, aby bol aktívny. Dané je opodstatnenou skutočnosťou, pretože jeho záujem o prebiehajúce konanie predurčuje mieru využitia zákonom určeného obsahu kontradiktórnosti. Ak bude obvinený pasívny, napr. pri vykonávaní dôkazov a pri práve vyjadrovať sa k nim, sám tak zapríčiní, že sa zbaví svojich procesných práv a samozrejme aj práva na kontradiktórne konanie.

Ďalším prvkom, kedy sa kontradiktórnosť uplatňuje v rámci prípravného konania, je možnosť obvineného, resp. jeho obhajcu zúčastniť sa bezprostredne úkonov prípravného konania. Pod uvedeným treba rozumieť skutočnosť, že obvinený a jeho obhajca majú právo byť prítomný pri vykonávaní dôkazu a majú právo oboznámiť sa s jeho celkovou dôkaznou podstatou. V takom prípade možno pozorovať priamu príležitosť obvineného na kontradiktórnu diskusiu. Ide o explicitný mechanizmus zabezpečujúci v prípravnom konaní právo obvineného na kontradiktórnosť takmer v celej šírke.³⁵ Uvedením predmetnej participácie obvineného, resp. jeho obhajcu, v prípravnom konaní podporuje záruku práva na obhajobu realizovanú takým spôsobom, ktorý v sebe obsahuje prvky kontradiktórnosti a zároveň upevňuje možnosť objasnenia skutkového stavu veci bez dôvodných pochybností podľa § 2 ods. 10 TP. Obvinený disponuje aj právom na vyjadrenie sa k jednotlivým dôkazom, listinám a pod. Toto právo predurčuje ďalšiu zložku kontradiktórnosti. Považujeme za podstatné zmieniť sa aj o ďalšom podnete do budúcnosti, o procesnom prvku, ktorým sa garantuje kontradiktórnosť v prípravnom konaní. Tým je právo obvineného či jeho obhajcu, si preštudovať celý spis po skončení vyšetrovania.

Dovolíme si ešte poukázať na skutočnosť, kedy sa s kontradiktórnosťou stretávame priamo v rámci prípravného konania. Konštatujeme, že je to tak v prípade, kedy dochádza k najzávažnejšiemu zásahu do osobnej slobody obvineného,

³⁵ OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*, s. 84.

a to v prípade väzby. Primárne okolnosti aplikácie kontradiktórnosti v konaní o väzbe zaručuje Dohovor v čl. 5 ods. 1, 3 a 4. V tomto prípade sa nevyžaduje, aby konanie o väzbe prebehlo podľa požiadaviek práva na spravodlivé súdne konanie upravené v čl. 6 Dohovoru, avšak aj napriek tejto skutočnosti ESLP vždy trvá na zachovaní kontradiktórnosti konania a rovnosti zbraní.³⁶ Legitímnosť zásady kontradiktórnosti práve v konaní o väzbe je konkretizovaná vtedy, ak má obhajoba podstatné informácie o návrhu prokurátora týkajúce sa väzobného konania a môže sa k nim vyjadriť. Opodstatnene preto reagoval na nedodržanie, porušenie, kontradiktórnosti ESLP v konaní vnútroštátnych orgánov, ktoré síce sťažovateľa vypočuli v konaní pred súdom, ale neumožnili mu oboznámiť sa s návrhmi štátneho zástupcu vopred doručenými súdu.³⁷

V úvode nášho článku sme signalizovali, že považujeme za podstatné upriamiť pozornosť aj na neuplatnenie kontradiktórnosti v prípravnom konaní. Neuplatnenie kontradiktórnosti v kontexte prípravného konania je podmienené dvomi druhmi dôvodov. Ide o objektívne a subjektívne dôvody. Tak ako možno predpokladať z ich charakterizácie, objektívne dôvody sú dôsledkom súhrnu viacerých okolností, ktoré predurčujú efektívnosť a účelnosť trestného konania. Subjektívne dôvody zasa odzrkadľujú správanie obvineného tak, ako sme už v texte uviedli. Ak chceme zabezpečiť, aby bolo trestné konanie efektívne, treba v určitých prípadoch, prechodne upustiť v prípravnom konaní od práva obvineného na kontradiktórny spôsob uplatnenia jeho obhajoby v prospech záujmov spoločnosti, pretože záujmy spoločnosti sú v takýchto prípadoch primárne. Možno to znázorniť na príklade, kedy je právom orgánov činných v trestnom konaní na vymedzenú dobu utajiť dôkazy alebo ich zdroj, napríklad kvôli ochrane základných ľudských práv iných osôb. Je to možné aj v prípade, ak ide o záujem štátu na efektívite trestného stíhania³⁸, pretože ak je vhodné už na začiatku vyšetrovania utajiť prameň dôkazov treba zabezpečiť všetky okolnosti tak, aby nebolo zmarené vyšetrovanie a ani odhalenie skutkového stavu veci. Ak by to tak nebolo, mohlo by v takom prípade dôjsť k odhaleniu dôkazu a tým k ohrozeniu spoločenského záujmu, napr. odhalením štátneho tajomstva, ergo, je uprednostnená ochrana bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov. V prípade odhalenia prameňa dôkazu by mohlo dôjsť aj k ohrozeniu bezpečnosti svedkov, teda bol by ohrozený individuálny záujem, najmä život a zdravie. Uvedené je

³⁶ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 414/2015 z 1. decembra 2015.

³⁷ Rozhodnutie ESEP *Osváth vs. Maďarsko* z 5. júla 2005, číslo sťažnosti 20723/02.

³⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 11/2019-35 z 9. januára 2019.

aplikovateľné pri inštitúte utajeného, ohrozeného alebo chráneného svedka, tak ako to uvádza § 69 ods. 1 TP. Osobitnú kategóriu tvoria aj obzvlášť zraniteľné obe, u ktorých hrozí vysoké riziko vzniku sekundárnej viktimizácie.

V spojitosti s uvedeným poukazujeme na skutočnosť, že medzi záujmami štátu, svedkov a záujmami obhajoby sa vyžaduje určitá rovnováha a konsenzus. Jej hodnotenie sa totiž vníma za každých okolností z hľadiska celého konania, čiže, „*in globo*“.³⁹ ESLP opakovane zdôrazňuje, že vždy sa posudzuje, „...či konanie ako celok, vrátane spôsobu akým boli dôkazy zabezpečené, bolo spravodlivé ako celok. Pri zisťovaní skutočnosti, či bolo konanie spravodlivé ako celok, si tiež je potrebné položiť otázku, či boli dodržané práva obhajoby. Treba skúmať predovšetkým to, či bola poskytnutá možnosť napadnúť pravosť dôkazov a ich použitie.“⁴⁰ Uvádzané prezentuje objektívne pohnútky neuplatnenia kontradiktórnosti v prípravnom konaní.

Následne považujeme za dôležité poukázať aj na subjektívne dôvody neuplatnenia kontradiktórnosti v prípravnom konaní, ktoré sú podmienené obvineným, pretože ak obvinený nemá záujem na uplatnení svojich procesných práv, je ľahostajný, vzdáva sa zákonnej možnosti reagovať na výkon dôkaznej situácie a tiež konzervatívne pristupuje k svojmu právu na spravodlivé konanie je dôvod neuplatnenia kontradiktórnosti v prípravnom konaní jasne subjektívneho charakteru, čiže, obvinený je v trestnom konaní pasívny. V príklade ide o konanie proti osobe, ktorá sa vyhýba trestnému stíhaniu, či konanie v neprítomnosti obvineného.

4 ZÁVER

Nahliadnutím na zásadu kontradiktórnosti optikou histórie práva sme zistili, že základy kontradiktórnosti boli badateľné už v rímskom súkromnom práve. Jej podstatou bolo už v minulosti dbať zo strany sudcov, resp. rozhodcov, v súdnom konaní na to, aby bola vždy vypočutá aj druhá strana, preto je v súčasnosti považovaná najmä za právo subjektu konania na vypočutie. V tomto vnímaní tvorí jej konkrétny obsah – právo oboznámiť sa s listinami, stanoviskami,

³⁹ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*, s. 825.

⁴⁰ Rozsudok ESLP vo veci *Heglas vs. Česká republika* z 1. marca 2007, číslo sťažnosti 5935/02.

dôkazmi získanými druhou stranou, resp. súdom a právom/možnosťou sa k nim vyjadriť.⁴¹ Vo forme procesného práva na vypočutie kontradiktórnosť nie je ohraničená a je súčasťou akéhokoľvek, nielen súdneho procesu.

Naším vedeckým skúmaním sme dospeli ku skutočnosti, že najideálnejším spôsobom ako prezentovať kontradiktórnosť v systéme zásad trestného konania, je poukázať na súvisiace zásady spojené s plnením jej funkcií v rámci trestného konania. Zásada kontradiktórnosti je previazaná s ostatnými procesnými zásadami, súvisí s nimi a prostredníctvom nich sa uplatňuje. Bez niektorých základných zásad by stratila svoj opodstatnený význam a legitímnosť. Avšak aj keď táto zásada v sebe nesie znaky mimoriadnej dôležitosti, môže za určitých okolností kolidovať s ostatnými legitímnymi zásadami trestného konania.⁴²

Podnety *de lege ferenda* sme jednotlivo vymedzili v rámci textu vedeckého článku, pretože na to, aby bola legitímnosť zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní efektívna a účelná, treba na ňu nahliadať optikou viacerých prvkov a na základe toho ju treba následne aplikovať priamo v aplikačnej praxi. Sme toho názoru, že prvky kontradiktórnosti treba dodržiavať počas celého trestného konania, teda aj v rámci prípravného konania, pretože efektívnosť prípravného konania je prvkom prognózy účelného trestného konania ako takého.

Hoci sa problematike uplatňovania zásady kontradiktórnosti venuje pomerne málo odborných publikácií, veríme, že aj prostredníctvom nášho vedeckého článku prispejeme k odbornej rozprave a následnému uplatneniu efektívnych prvkov kontradiktórnosti v prípravnom konaní, pretože máme za to, že vedecká činnosť, ktorá prispieva k zefektívneniu prípravného konania, je neodmysliteľnou súčasťou každého právneho systému a predurčuje tak jeho účelný a kvalitný rozvoj.

Použitá literatúra:

BRÖSTTL, A. *Právne princípy ako prameň práva*. Košice: UPJŠ, 14 s. Dostupné online.

ČENTĚŠ, J., VIKTORYOVÁ, J., KORDÍK, M., KURILOVSKÁ, L. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín: HEURÉKA, 2012. 864 s. ISBN 978-80-89122-76-9.

⁴¹ ČENTĚŠ, J., VIKTORYOVÁ, J., KORDÍK, M., KURILOVSKÁ, L. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. 2. vydanie, s. 79.

⁴² Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 239/04-8 z 18. augusta 2004.

- DRUGDA, J. Zásada rýchlosti v prípravnom konaní s ohľadom na zachovanie jeho efektívnosti. In *Policajná teória a prax*, roč. 30, č. 1 (2022), s. 96 – 102. ISSN 1335-1370.
- IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021. 596 s. ISBN 978-80-571-0332-5.
- JOUANNET, E. Le principe du contradictoire devant les juridictions internationales. In FABRI, H., R., SOREL, J., M. (eds.) *Le principe du contradictoire devant les juridictions internationales*. Paris: Pedone, Coll. Contentieux International, 2004, s. 178 – 197.
- KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha : C. H. Beck, 2012, 1687 s. ISBN 978-80-7400-365-3.
- KRATOCHVÍL, V. Harmonizácia procesných práv v trestnom konaní v členských štátoch Európskej únie. In Zborník materiálov z medzinárodného vedeckého seminára konaného v rámci projektu VEGA č. 1/0011/08 v Trnave 10.06.2009. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 17 – 34.. ISBN 978-80-8082-261-3.
- KURILOVSKÁ, L. *Základné zásady trestného konania. Účel a základná limitácia*. Šamorín: Heuréka, 2013. 141 s. ISBN 978-80-89122-91-2.
- MATSCHER, F. Le principe du contradictoire. *Documentação e Direito Comparado*, 1998, č. 8, 75/76, s. 125.
- MOLEK, P. *Právo na spravедlivý proces*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012. 576 s. ISBN 978-80-7357-879-4.
- OLEJ, J., KOLCUNOVÁ, M., KOLCUN, J. *Kontradiktórnosť v trestnom konaní*. Bratislava : C. H. Beck, 2014. 215 s. ISBN 978-80-89603-21-3.
- REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha : Orac, 2002. 264 s. ISBN 80-86199-57-6.
- REPÍK, B. *Ludské práva v súdnom konaní*. Bratislava, MANZ, 1999. 256 s. ISBN 80-85719-24-X.
- RŮŽEK, A. a kol. *Československé trestný řízení*. 3. dopl. a čiastočne přepr. vydání. Praha : Nakladatelství Orbis, 1977, 354 s.

- SAMAŠ, O., PRIKRYL, O. Niekoľko úvah nad kontradiktórnosťou v slovenskom trestnom konaní. In *Dokazovanie v civilnom a trestnom konaní*. Pezi-nok: Justičná akadémia, 2012, s. 188 – 197. ISBN 978-80-970207-4-3.
- STEINER, V. *Občanské právo procesní v teorii a praxi*. Praha : Orbis, 1975. 491 s.
- STRĚMY, T. Dôkazné prostriedky v trestnom konaní. In *Rekodifikace trestního práva procesního (aktuální problémy)*. Praha : Právnická fakulta, Univerzita Karlova, 2008, s. 158 – 165. ISBN 978-80-87146-13-2 161.
- ŠIŠULÁK, S. Vplyv odklonov na efektívnosť prípravného konania. In KURI-LOVSKÁ, L., KRÁSNÁ, P., eds., 2021. Efektívnosť prípravného konania – vý-zvy a perspektívy. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratisla-va : Akadémia PZ v Bratislave, s. 185 – 197. ISBN 978-80-8054-925-1.
- VAŠÍČEK, M., DVOŘÁČEK, D., „Překvapivé právní hodnocení“ ve světle zásady kontradiktornosti. In *Právní rozhledy*, 2004, č. 6, s. 221 – 228.
- VEČEŘA, M. a kol. *Teória práva*. 4. vydanie. Bratislava : Eurokódex, 2011. 352 s. ISBN 978-80-89447-40-4.
- VINCENT, F., MIHÁLIK, S. *Efektívnosť a rýchlosť trestného konania ako aspekt zásady rýchlosti trestného konania. Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi*. Zborník príspevkov z 9. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava : Akadémia PZ v Bratislave, 2021, s. 273 – 286. ISBN 978-80-8054-910-7.
- WINTR, J. *Ríše principů. Obecné odvětvové principy současného českého práva*. Praha : Karolinum, 2006, 278 s. ISBN 80-246-1246-1.
- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 414/2015 z 1. decembra 2015.
- Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Tz 9/2006 z 20. júna 2006.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 181/2019 z 3. júla 2019.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 182/2017 z 15. marca 2017.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 11/2019-35 z 9. januára 2019.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 239/04-8 z 18. augusta 2004.

Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. *II. ÚS 267/2015* z 23. apríla 2015.

Rozsudok EŠLP vo veci *Heglas vs. Česká republika* z 1. marca 2007, číslo sťažnosti 5935/02.

Rozhodnutie EŠLP vo veci *Osváth vs. Maďarsko* z 5. júla 2005, číslo sťažnosti 20723/02.

Kontaktné údaje:

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.

lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

kpt. JUDr. Patrícia KRÁSNÁ, PhD., LL.M.

patricia.krasna@akademiapz.sk

Katedra vyšetrovania Akadémie PZ v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava 35

Slovenská republika

VPLYV JUDIKATÚRY EURÓPSKEHO SÚDU PRE ĽUDSKÉ PRÁVA NA EFEKTÍVNOSŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA V SR¹

Radovan Blažek

Univerzita Komenského, Právnická fakulta

Abstract: The aim of the article is to bring readers closer to the current case law of the ECtHR, which has an impact on criminal proceedings in the Slovak Republic, especially on its part – pre-trial proceedings. The article analyses the impact of these decisions on application practice in the Slovak Republic and evaluates whether compliance with the case law of the ECtHR will have a positive or negative impact on the effectiveness of the preparatory proceedings.

Abstrakt: Cieľom článku je priblížiť čitateľom aktuálnu judikatúru ESLP, ktorá má dopad na trestné konanie v SR, najmä na jeho časť – prípravné konanie. Článok analyzuje dosah týchto rozhodnutí na aplikačnú prax v SR a vyhodnocuje, či podriadenie sa judikatúre ESLP bude mať pozitívny alebo negatívny dopad na efektívnosť prípravného konania.

Key words: criminal proceedings, pre-trial proceedings, custody, speed of the proceedings, right to defence, European Court of Human Rights

Kľúčové slová: trestné konanie, prípravné konanie, väzba, rýchlosť konania, právo na obhajobu, Európsky súd pre ľudské práva

1 ÚVOD

V rámci slovenského trestného konania si málokto v praxi uvedomuje význam judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“). Orgány aplikácie práva si často za prvotné právne zdroje berú národné právo obsah-

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102. This article was supported by the scientific project APVV-19-0102 of the Slovak Research and Development Agency.

nuté najmä v zákonoch a Ústave SR.² No Slovenská republika je ako členský štát Rady Európy podriadená aj judikatúre EŠLP a tak sa ktorýkoľvek občan Slovenskej republiky môže obrátiť na tento súd, ak má dojem, že je ho základné ľudské práva a slobody boli porušené v národnom kontexte, a teda že došlo k porušeniu základných práv, za ktoré možno prisúdiť zodpovednosť štátu – v našom prípade Slovenskej republiky. Dohovor o ochrane ľudských práva a základných slobôd³ (ďalej len „Dohovor“) obsahuje množstvo článkov, ktoré sa dotýkajú práv osôb v trestnom konaní, napr. články 3, 5, 6, 8 Dohovoru. Ak sa napr. obvinený domnieva, že jeho práva v trestnom konaní chránené týmito článkami boli porušené, môže sa so svojou sťažnosťou po vyčerpaní národných opravných prostriedkov⁴ obrátiť EŠLP. Ak tento zistí porušenie individuálnych práv v trestnom konaní, vyhlási porušenie príslušného článku Dohovoru rozhodnutím, ktoré je pre členský štát záväzné. Takéto rozhodnutie môže sťažovateľovi jednak podľa čl. 41 Dohovoru priznať finančné zadosťučinenie od zodpovedného členského štátu, ktoré musí v našom prípade znášať Slovenská republika a ide na ťarchu štátneho rozpočtu, no na druhej strane je takéto rozhodnutie zároveň dôvodom na obnovu v trestnom konaní podľa § 394 ods. 4 písm. a) Trestného poriadku (ďalej aj "TP").⁵ Aj z tohto možno vyvodiť, že rozhodnutia v neprospech Slovenskej republiky, kde EŠLP vyhlásil porušenie článkov Dohovoru, sú pre Slovenskú republiku nežiadúce a treba ich čo možno najviac minimalizovať.

Znížiť počet rozhodnutí v neprospech Slovenskej republiky však možno iba dôsledným poznaním judikatúry EŠLP, ktorá má prednosť pred vnútroštátnym právom. Judikatúra EŠLP je oslobodená od národného práva a legislatívy, preto pre porušenie práva sťažovateľa nie je podstatné, či bol uvedený postup alebo rozhodnutie v súlade s národným právom. Aj rozhodovanie podľa slovenského zákona môže v konečnom dôsledku vyústiť do porušenia Dohovoru, ak je zákon v zmysle judikatúry EŠLP „nekvalitný“ a vyúsťuje do porušenia Dohovoru. Na základe uvedeného sa často orgány aplikácie práva dostávajú do situácie, kedy aplikujú vnútroštátne právo v najlepšej možnej viere a napriek tomu sa dopúšťajú porušenia práv jednotlivca podľa Dohovoru. Takýmto situáciám možno predchádzať len dôsledným poznaním judikatúry EŠLP a jej uprednostnením

² Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

³ Dohovor o ochrane základných práv a slobôd, prijatý v Ríme 4. novembra 1950. Plné znenie pozri na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf, posledný prístup 1.9.2022.

⁴ Článok 35 ods. 1 Dohovoru.

⁵ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

pred vnútroštátnou právnou úpravou, ak existuje konflikt medzi slovenským zákonom a praxou ESLP.

2 ROZHODNUTIA O VÄZBE

Za najvýznamnejšie rozhodnutia ESLP týkajúce sa trestného konania možno označiť rozhodovania vo väzobných veciach, kde sťažovatelia namietajú porušenia článku 5 Dohovoru. Sťažovatelia najčastejšie uvádzajú porušenie čl. 5 ods. 3 Dohovoru: nekonanie bez prietahov o väzbe, väzba netrvá len nevyhnutné dobu, dôvody väzby nie sú dostatočne preukázané pre ďalšie trvanie väzby, súdy sa nezaoberali dôvodnosťou trestného stíhania a pod. Namietajú aj porušenie čl. 5 ods. 4 Dohovoru pri rozhodovaní o žiadostiach o prepustenie z väzby, a to najmä arbitrárnosť rozhodovania o väzbe.

ESLP kreoval svoje nosné princípy posudzovania zákonnosti trvania väzby vo svojich rozhodnutiach *Buzadji v. The Republic of Moldova*, 5. júl 2016, no. 23755/07, *Nikolova v. Bulgaria*, 25. marec 1999, no. 31195/96, *Smirnova v. Russia*, 24. október 2003, no. 46133/99 and 48183/99.

2.1 Buzadji v. The Republic of Moldova

V tomto prípade ESEP rozvinul svoju základnú judikatúru ohľadom možnosti ďalšieho trvania väzby. Uviedol, že pretrvávanie dôvodného podozrenia je podmienkou *sine qua non* pre platnosť pokračovania väzby, ale po určitom čase táto skutočnosť nepostačuje. ESLP ďalej skúma, či existujú a trvajú aj iné dôvody uvádzané súdnymi orgánmi, ktoré naďalej odôvodňujú pozbavenie osobnej slobody a či tieto dôvody sú „relevantné“ a „dostatočné“, či vnútroštátne orgány preukázali „osobitnú starostlivosť“ pri preskúmaní celého konania. Skonštatoval, že odôvodnenie akéhokoľvek zadržania, bez ohľadu na jeho dĺžku, musí byť súdmi presvedčivo odôvodnené. Pri rozhodovaní, či má byť osoba prepustená alebo zadržaná, sú súdy povinné zvážiť alternatívne spôsoby zabezpečenia jeho účasti na súdnom konaní.⁶

⁶ *Buzadji v. The Republic of Moldova*, no. 23755/07, § 87, 5. júl 2016.

Za dôvody, ktoré sa považujú za „relevantné“ a „dostatočné“ (okrem existencie dôvodného podozrenia), judikatúra zahrnila také dôvody, ako je nebezpečenstvo úteku, riziko nátlaku na svedkov alebo manipulovanie dôkazov, riziko tajnej dohody, riziko recidívy, riziko spôsobenia narušenia verejného poriadku a potrebu chrániť zadržanú osobu.⁷

V prípravnom konaní majú orgány činné v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“) na výber medzi postavením obvineného pred súd v primeranom čase alebo ho prepustiť do času konania súdneho procesu. Väzba obvineného nesmie trvať nad primeranú dobu a vyšetrovanie nesmie presiahnuť primeraný čas. Zo zásady prezumpcie neviný vyplýva, že obvinený sa musí považovať za nevineného až do právoplatného odsúdenia a z toho vyplýva potreba jeho prepustenia, len čo jeho pokračujúca väzba prestane byť dôvodná.⁸

Čo je „rozumné“ nemožno hodnotiť abstraktne. Čo je rozumné pre zotrvanie obvineného vo väzbe, sa musí posudzovať na základe skutkových okolností každého prípadu a podľa jeho špecifických okolností. Pokračujúce zadržovanie možno ospravedlniť v danom prípade len vtedy, ak existujú skutočné dôvody v prospech verejného záujmu, ktorý bez ohľadu na prezumpciu neviný, prevažuje nad pravidlom rešpektovania osobnej slobody ustanoveným v čl. 5 Dohovoru. S osobitným zreteľom na riziko úteku je potrebné zvážiť dané okolnosti s ohľadom na charakter zainteresovanej osoby, jej morálku, majetok, väzby so štátom, v ktorom je trestne stíhaný a medzinárodné kontakty.⁹

2.2 Nikolova v. Bulgaria

Pre potreby tohto článku bolo potrebné venovať pozornosť aj predmetnému judikátu. V tomto prípade sťažovateľka vo svojom odvolaní proti rozhodnutiu o ponechaní vo väzbe zo 14. novembra 1995 predložila závažné argumenty spochybňujúce opodstatnenosť obvinení proti nej a dôvody jej väzby. Uvádžala, že sa nepokúsila utiecť alebo brániť vyšetrovaniu počas mesiacov, odkedy sa dozvedela o obvinení voči svojej osobe, že má rodinu a stabilný spôsob života. Sťažovateľka tiež tvrdila, že dôkazy proti nej sú slabé a uvádzala konkrétne argumenty, spochybňujúce jej obvinenie. Krajský súd rozhodujúci o jej odvolaní

⁷ *Buzadji v. The Republic of Moldova*, no. 23755/07, § 88, 5. júl 2016.

⁸ Tamtiež.

⁹ Tamtiež.

vo svojom rozhodnutí z 11. decembra 1995 sa ani jedným z týchto argumentov nezaoberal a považoval ich za irelevantné pre otázku zákonnosti väzby.

Článok 5 ods. 4 Dohovoru neukladá povinnosť sudcu skúmajúceho dôvodnosť väzby, aby sa zaoberal každým argumentom obsiahnutým v podaniach odvolateľa, avšak nemožno považovať za irelevantné alebo ignorovať konkrétne skutočnosti, na ktoré sa zadržaný odvoláva, a ktoré sú spôsobilé spochybniť existenciu podmienok podstatných pre „zákonnosť“ väzby v zmysle Dohovoru.

Vyjadrenia sťažovateľky v odvolaní zo 14. novembra 1995 obsahovali takéto konkrétne skutočnosti, ktoré sa nejavili ako nepravdepodobné alebo vymyslené. Neprihliadnutím na tieto tvrdenia krajský súd nevykonal riadne súdne preskúmanie v rozsahu a povahe, ktoré vyžaduje čl. 5 ods. 4. Dohovoru.¹⁰

2.3 Smirnova v. Russia

Za významné rozhodnutie možno považovať aj rozhodnutie *Smirnova v. Russia*, kde ESLP uviedol, že otázka, či je doba väzobného stíhania primeraná, nemôže byť hodnotená abstraktne. Či je rozumné, aby obvinený zostal vo väzbe, sa musí posudzovať v každom jednotlivom prípade podľa jeho osobitostí. Pokračujúce zadržiavanie osoby možno v danom prípade odôvodniť len vtedy, ak existujú konkrétne dôkazy vyžadujúce ochranu verejného záujmu, čo bez ohľadu na prezumpciu nevinu prevažuje nad pravidlom rešpektu individuálnej slobody.¹¹

Na tento účel musia národné sudy preskúmať všetky skutočnosti argumentujúce za alebo proti existencii verejného záujmu, s náležitým ohľadom na zásadu prezumpcie nevinu, ktorý ospravedlňuje odklon od pravidla rešpektovania individuálnej slobody, čo musí národný súd vo svojich rozhodnutiach o žiadostiach o prístupenie z väzby jednoznačne vymedziť.¹²

Nebezpečenstvo úteku nemožno posúdiť iba na základe prísnosti možného trestu; musí sa posudzovať s ohľadom na množstvo ďalších relevantných faktorov, ktoré môžu potvrdiť existenciu nebezpečenstva úteku alebo ak sa toto

¹⁰ *Nikolova v. Bulgaria*, no. 31195/96, § 61, 25. marec 1999.

¹¹ *Smirnova v. Russia*, nos. 46133/99 a 48183/99, § 61, 24. október 2003.

¹² Tamtiež.

nebezpečenstvo javí ako malé, tak nemôže odôvodniť väzbu v predsúdnom konaní.¹³

ESLP k danému konkrétnemu prípadu uviedol, že vo väčšine prípadov majú národné sudy tendenciu dlhodobo a nepretržite odmietat prepustenie obvineného z predsúdnej väzby. ESLP nenamieta, že v určitých prípadoch je pokračujúca väzba skutočne nevyhnutná. ESLP však vždy posudzuje dôvody uvedené vnútroštátnymi orgánmi na odôvodnenie ďalšieho trvania väzby. Ak sa tieto dôvody javia ako nedostatočné, ESLP vyhlási porušenie Dohovoru. V danom prípade rozhodnutie príslušného okresného súdu z 31. marca 1999 len poukázalo na závažnosť obvinenia voči sťažovateľke. Ďalšie rozhodnutie z 10. novembra 1999 sa odvolávalo na osobu obvinenej bez vysvetlenia, o akú osobu v skutočnosti ide a prečo si práve osoba obvinenej vyžaduje väzobné stíhanie. Aj 28. augusta 2000 okresný súd nariadil väzbu sťažovateľky, pretože sa opakovane nedostavila na súdny proces bez uvedenia konkrétnych podrobností, za akých k tomu došlo, resp. bez zváženía akékoľvek alternatívneho obmedzujúceho opatrenia.¹⁴

2.4 Závery z uvedenej judikatúry

Ako možno vidieť z analyzovanej judikatúry *Buzadji v. The Republic of Moldova*, ESLP jednoznačne odmietol arbitrárne a neodôvodnené vzatie obvineného do väzby a jeho ponechávanie vo väzbe bezo zmeny na základe opakovaných a paušalizovaných dôvodov. Z uvedenej judikatúry vyplýva, že pri každom jednom väzobnom stíhaní treba vždy pri rozhodovaní o väzbe opätovne vyhodnocovať, či je naďalej daný dôvod väzby aj v danom čase a nemožno sa uspokojiť s argumentáciou, ktorú súd použil pri prvotnom vzatí do väzby. Národný súd je povinný prehodnotiť, ako s plynutím času došlo alebo nedošlo k zmenám a či plynutie času nemôže mať vplyv na oslabenie dôvodov väzby a či teda nie je v danom čase možné prepustiť obvineného z väzby.

Preto napríklad úteková väzba z dôvodu, že obvinený je cudzinec a má v zahraničí kontakty, neobstojí po roku väzby, pretože v zmysle náhľadu ESLP sa kontakty obvineného po roku vo väzbe jednoznačne oslabili, a teda súd by mal prehodnotiť, či prepustením po roku od vzatia do väzby ešte skutočne obvinený

¹³ *Smirnova v. Russia*, nos. 46133/99 a 48183/99, § 60, 24. október 2003.

¹⁴ Tamtiež, § 67 – 70, 24. október 2003.

môže takéto kontakty obnoviť a či skutočne môže napr. naďalej pokračovať v trestnej činnosti. Príkladom je opäť drogová trestná činnosť, pri ktorej je napríklad distribútor naviazaný na svojich predajcov a teda po roku vo väzbe sa mohli jeho odberatelia, ale aj distribútori vytratiť, mohli byť takisto vo väzbe, či vo výkone trestu alebo sa inak tieto kontakty zmariť. Na tomto základe musí súd jednoznačne a odôvodnene vysvetliť, prečo sa naďalej domnieva, že trvajú dôvody útekovvej, či preventívnej väzby a musí vysvetliť, ako hrozí prepustením obvineného na slobodu jeho možný útek alebo pokračovanie v trestnej činnosti. Ak súd len mechanicky kopíruje odôvodnenia predchádzajúcich svojich rozhodnutí, tieto hoci stačili v počiatočnej fáze konania, nemusia byť dostačujúce v pokročilom štádiu konania a pokročilom štádiu trvania väzby a ESLP vyhlási porušenie čl. 5 Dohovoru. Súd musí totiž vždy primárne zvážiť aj možnosti nahradenia väzby a tieto by mali mať prednosť pred pokračovaním trvania obmedzenia osobnej slobody.

V týchto prípadoch musí súd obzvlášť dbať na odôvodnení rozhodnutia o predĺžení väzby a ponechaní obvineného vo väzbe, pretože „kopírovanie“ predošlých argumentov bezo zmeny môže vyústiť do zrušenia tohto rozhodnutia a následného prepustenia obvineného z väzby. Otázkou však ostáva, či je vôbec možné, aby sa niektoré dôvody väzby „posilňovali“ a či je vôbec možné pre súd, aby zabezpečil „nové“ podklady pre dôvodnosť ďalšieho trvania väzby a aby sa odôvodnenie tohto rozhodnutia zmenilo. Ak má totiž súd posilniť alebo doplniť svoje „odôvodnenie“ väzobného stíhania, musí si na to zabezpečiť príslušné dôkazy a iné podklady. V niektorých prípadoch to určite bude neľahké, ba až nereálne. Preto neschopnosť a nemožnosť zabezpečiť podklady o tom, že napr. kontakty obvineného v zahraničí trvajú, bude vlastne vyúsťovať do logického záveru *a contrario*, že tieto „netrvajú“ a teda súd ho bude musieť prepustiť na slobodu.

Takáto judikatúra má jednoznačný vplyv aj na efektívnosť trestného stíhania, pretože počet väzobných stíhaní, ktoré by mali v konečnom dôsledku viesť k rýchlejšiemu ukončeniu veci, sa môže podstatne znížiť. Ak totiž bude dochádzať k prepúšťaniu obvinených z dôvodu, že súd nebude vedieť vyhovieť konštantnej judikatúre ESLP, môže sa stať, že v niektorých z týchto prípadov bude ukončenie trestného stíhania následne problematickejšie a obvinený sa stane nedostupný a nebude sa dostavovať na úkony, prípadne sa bude ospravedlňovať z účasti na úkonoch a podobne. Nie je totiž zriedkavé, že obvinení

po prepustení z väzby neujdu, neskrývajú sa, zdanlivo spolupracujú, ale reálne vytvárajú prekážky trestnému stíhaniu svojej osoby práve rôznymi ospravedliveniami z dôvodu choroby, odcestovania, iných rodinných a zdravotných povinností a problémov. Nezriedka tak ukončenie väzobného stíhania pred podaním obžaloby vedie k jeho ďalším komplikáciám, preto takúto požiadavku ESLP možno vyhodnotiť ako mierne sťažujúcu efektívnosť trestného stíhania.

V zmysle ďalšieho judikátu *Nikolova v. Bulgaria* zasa vyplynulo, že súdu nepostačuje, ak uvádza dôvody, ktoré odôvodňujú trvanie väzby z vlastného pohľadu na podklade spisového materiálu, ale jednoznačne musí venovať pozornosť argumentácií obvineného, ktorú predkladá obvinený v žiadosti o prepustenie z väzby. Ak teda súd opomenie určitú konkrétnu argumentáciu obvineného a venuje pozornosť len vlastným úvahám, takáto argumentácia súdu, hoci by aj vyznievala akokoľvek presvedčivo, je v zmysle Dohovoru nedostačujúca. Súd sa teda musí vysporiadať so všetkými podstatnými námietkami obvineného, pretože ak ESLP pri prieskumnom konaní daného rozhodnutia zistí, že argumentom obvineného nebola venovaná dostatočná pozornosť, vyhlási porušenie Dohovoru. Takáto judikatúra opätovne zvyšuje požiadavky na kvalitu rozhodovania súdov pri rozhodovaní o väzbe a na kvalitu odôvodnenia príslušného rozhodnutia. To, čo súdom postačovalo uvádzať kedysi, nemusí byť dostačujúce v súčasnosti a preto by sa sudcovia mali do budúcnosti zamyslieť nad rozsahom odôvodnenia svojich rozhodnutí o väzbe.

V zmysle posledného judikátu *Smirnova v. Russia* zasa ESLP vytvoril pravidlo, podľa ktorého nepostačuje len všeobecné konštatovanie určitých „tradičných“ argumentov súdu na pokračovanie väzby (napr. že osoba je cudzincom, že osoba má kontakty v zahraničí a pod.), ale tieto argumenty musia aj v danom konkrétnom prípade odôvodňovať nebezpečenstvo napr. úteku osoby alebo pokračovania v trestnej činnosti. Ak je teda napr. osoba cudzincom, toto samé osebe by nemalo byť dôvodom na útekovú väzbu, ale až vyhodnotením konkrétnych okolností osoby obvineného musí byť zrejmé, že práve táto okolnosť svedčí o tom, že sa bude snažiť dostať do zahraničia a do domovskej krajiny, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu. Naopak, tento argument sa javí ako nedostačujúci, ak napr. obvinený žije trvalo v SR, má tu rodinné väzby (dieťa, manželku) a zdržuje sa na určitej konkrétnej adrese, a to aj za predpokladu, že by jeho trvalé bydlisko bolo v zahraničí. Rovnako tak napríklad nepostačuje na nebezpečenstvo v pokračovaní páchania trestnej činnosti len poukázanie na to,

že obvinený mal odberateľov alebo distribútorov v rôznych krajinách, ale treba skúmať, či je v danej situácii reálne, že obvinený tieto kontakty využije, a teda či je vôbec ich využitie možné a pod.

3 ROZHODNUTIA O PRÁVE NA OBHAJOBU

Za významné rozhodnutia ESLP týkajúce sa trestného konania možno označiť aj rozhodovania vo veciach, kde sťažovatelia namietajú porušenia článku 6 Dohovoru, najmä porušenie práva na obhajobu. Sťažovatelia najčastejšie uvádzajú porušenie práva na prístup k obhajcovi, nevypočutie v prítomnosti obhajcu a to najmä v počiatkových štádiách trestného konania.

ESLP kreoval svoje nosné princípy posudzovania zákonnosti výsluchu obvineného bez obhajcu v rozhodnutiach *Ibrahim and others v. The United Kingdom*, nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, 13 september 2016, *Simeonovi v. Bulgaria*, no. 21980/04, 12. máj 2017, *Beuze v. Belgium*, no. 71409/10, 9. november 2018., *Dvorski v. Croatia*, no. 25703/11, 20. október 2015, *Pishchalnikov v. Russia*, no. 7025/04, 24. september 2009.

3.1 Ibrahim and others v. The United Kingdom

V tomto prípade sa ESLP zaoberal prípadom prístupu k obhajcovi v počiatkových fázach konania, kedy v štádiu po zadržaní, najmä pri prvom výsluchu podozrivého, tento nemá prístup k obhajcovi.

Obmedzenia prístupu k právnomu poradenstvu sú povolené len za výnimočných okolností, musia mať dočasný charakter a musia byť založené na individuálnom posúdení konkrétnych okolností prípadu. Pri rozhodovaní o tom, či existujú závažné dôvody pre takýto postup, sa musí posúdiť, či rozhodnutie o obmedzení právneho poradenstva malo základ vo vnútroštátnom práve a či rozsah a obsah prípadných obmedzení v zákone boli dostatočne limitované týmto zákonom, aby bolo možné tieto bezchybne aplikovať osobami zodpovednými za ich uplatňovanie.¹⁵

¹⁵ *Ibrahim and others v. The United Kingdom*, nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, § 258, 13. september 2016.

ESLP teda jednoznačne uviedol, že už pri prvom výsluchu podozrivého má tento právo na obhajcu a v prípade, že ho nemal (pretože existovali dôvody osobitného zreteľa), priznanie podozrivého pri takomto výsluchu možno akceptovať len v takom prípade, ak neprítomnosť obhajcu pri takomto výsluchu nenarušila celkovú spravodlivosť konania:

„Treba tiež poznamenať, že pri konštatovaní záveru, že neexistovali žiadne nevyhnutné dôvody na odmietnutie prístupu sťažovateľa k obhajcovi, ESLP musí pokračovať v skúmaní súdneho konania ako celku, najmä posúdiť vplyv prijatia vyhlásení urobených v neprítomnosť advokáta na spravodlivosť konania ako celku.“¹⁶

„Súdny dvor preto opakuje, že pri posudzovaní, či došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces je potrebné posudzovať konanie ako celok a právo podľa čl. 6 ods. 3 Dohovoru ako špecifickú časť celkového práva na spravodlivý súdny proces namiesto toho, aby sa toto právo vyhodnocovalo samé osebe. Absencia nevyhnutných dôvodov teda sama osebe nevedie ku konštatovaniu porušenia čl. 6 Dohovoru.“¹⁷

V tejto súvislosti je totiž právo na prítomnosť obhajcu pri prvom výsluchu podozrivého pretransformované do ochrany podozrivého pred neuváženým priznaním v štádiu konania, kedy ešte nemal prístup k obhajcovi a následne sa od tohto vyhlásenia bude odvíjať celý zvyšok konania, kde neskorší prístup k obhajcovi už nemôže zvrátiť toto prvotné priznanie bez obhajcu.

„Ide predovšetkým o právo nevypovedať vo svoj neprospech a rešpektovanie vôle obvineného mlčať a predpokladá sa, že obžaloba v trestnej veci sa snaží preukázať prípad bez pomoci nátlaku alebo formou potlačenia vzdoru obvineného.“¹⁸

„Je dôležité si uvedomiť, že právo neobviňovať seba nechráni pred uskutočnením priznania ako takého, ale pred získaním dôkazov pomocou nátlaku alebo útlatku.... Právo neobviniť sa však nie je absolútne. Stupeň nátlaku bude nezlučiteľný s článkom 6, ak zničí podstatu práva na ochranu proti sebaobviňovaniu.“¹⁹

¹⁶ *Ibrahim and others v. The United Kingdom*, no. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, § 260, 13. september 2016.

¹⁷ Tamtiež, § 262, 13. september 2016.

¹⁸ Tamtiež, § 266, 13. september 2016.

¹⁹ Tamtiež, § 267 – 269, 13. september 2016.

3.2 Simeonovi v. Bulgaria

V tomto prípade ESLP rozvinul judikatúru, podľa ktorej musí byť obvinený primeraným a zrozumiteľným spôsobom poučený o tom, že si môže v danej fáze konania zvoliť obhajcu a môže žiadať jeho prítomnosť pri vlastnom výsluchu. Nie podpisy obvineného na zápisniciach alebo pod poučeniami sú relevantné, ale musí byť vždy vyhodnocované, či obvinený mal možnosť takéto poučenia pochopiť a porozumieť ich skutočný význam.

Rýchly prístup k právnikovi predstavuje dôležitú protíváhu k zraniteľnosti podozrivých v policajnom zadržaní, poskytuje základnú ochranu proti nátlaku a zlému zaobchádzaniu s podozrivými zo strany polície a prispieva k prevencii justičných omylov a k plneniu cieľov článku 6 Dohovoru, najmä rovnosti zbraní medzi vyšetrovacími orgánmi alebo OČTK a obvineným.²⁰

„Súd opakuje, že ani litera, ani duch čl. 6 Dohovoru nebránia tomu, aby sa osoba vzdala na základe vlastnej slobodnej vôle, či už výslovne alebo konkludentne, nárokov na záruky spravodlivého procesu. To platí aj pre právo na právnu pomoc. Ak má však byť takýto prejav účinný na účely Dohovoru, takéto vzdanie sa musí byť urobené jednoznačným spôsobom a musia byť dodržané minimálne záruky vzhľadom na dôležitosť takéhoto úkonu. Takéto vzdanie sa nemusí byť výslovné, ale musí byť dobrovoľné a predstavovať vedomé a inteligentné vzdanie sa práva. Predtým, ako možno povedať, že sa obvinený implicitne svojím správaním vzdal dôležitého práva podľa článku 6 Dohovoru, musí byť preukázané, že mohol primerane predvídať, čo budú následky jeho konania.“²¹

3.3 Beuze v. Belgium

Na predchádzajúci judikát nadviazalo aj ďalšie rozhodnutie vo veci *Beuze v. Belgium*. V tomto prípade ESLP jednoznačne konštatoval, že postup národných orgánov podľa vnútroštátnych predpisov ešte nezaručuje, že nedošlo k porušeniu Dohovoru.

Na základe faktov prípadu, belgické právo tak, ako bolo použité v konaní proti sťažovateľovi, nebolo v súlade s požiadavkami článku 6 ods. Dohovoru, celkovú spravodlivosť konania nebolo možné zaručiť iba právnymi predpismi,

²⁰ *Simeonovi v. Bulgaria*, no. 21980/04, § 112, 12. máj 2017.

²¹ Tamtiež, § 115, 12. máj 2017.

ktoré garantovali určité záruky iba v abstrakte. Súd musí preskúmať, či aplikácia týchto zákonných ustanovení mala v prejednávanej veci dostatočný kompenzačný účinok z praktického hľadiska, aby zabezpečila spravodlivosť konania ako celku. ESLP konštatoval, že správanie sťažovateľa počas policajných výsluchov a vyšetrovacích úkonov zo strany vyšetrojúceho sudcu boli spôsobilé mať také následky pre jeho ďalšiu obhajobu, že neexistuje žiadna záruka, že právna pomoc poskytnutá následne advokátom alebo kontradiktórny charakter následného konania by mohli odstrániť vady, ktoré sa vyskytli počas policajného zaistenia.²²

V tomto judikáte ďalej ESLP rozvinul teóriu o zraniteľnom postavení obvineného počas trestného konania, pričom OČTK musia vždy na takéto zraniteľné postavenie prihliadať a musia v prípade pochybností zabezpečiť obhajobu obvineného prostredníctvom obhajcu a nemôžu ťažiť z toho, že sa obvinený nachádza v zraniteľnom postavení, najmä s ohľadom na vek alebo mentálnu úroveň.²³

3.4 Dvorski v. Croatia

V tomto prípade išlo o problém, že obvinený síce mal obhajcu, avšak ustanoveného *ex offio*, pričom sa dožadoval svojho vlastného zvoleného obhajcu, pričom OČTK mu neumožnili, aby bol prítomný tento jeho zvolený obhajca s odkazom na skutočnosť, že jeho obhajoba už je zabezpečená ustanoveným obhajcom. Toto bolo vyhodnotené ako nesúladne s Dohovorom. Ako kľúčovú ESLP vyzdvihol dôveru, ktorá panuje medzi obhajcom a advokátom, ktorá môže byť potlačená len výnimočne:

„Od úvodných fáz konania osoba obvinená z trestného činu, ak sa nechce brániť osobne, musí mať prístup k právnej pomoci podľa vlastného výberu.... Bez ohľadu na dôležitosť vzťahu dôvery medzi advokátom a jeho klientom, toto právo nie je absolútne. Súd zastával názor, že vnútroštátne orgány musia brať do úvahy želanie obvineného, pokiaľ ide o jeho alebo jej právne zastúpenie, ale štát môže nerešpektovať tieto želania, ak na to existujú relevantné a dostatočné dôvody a ak je to potrebné vo verejnom záujme. Tam, kde takéto dôvody chýbajú, obmedzenie slobodného výberu obhajcu by znamenalo porušenie čl. 6 ods. 1 s ods. 3 písm. c),

²² *Beuze v. Belgium*, no. 71409/10, § 171, 9. november 2018.

²³ *Tamtiež*, § 150, 9. november 2018.

*ak to nepriaznivo ovplyvnilo obhajobu obvineného a spravodlivosť konania ako celku.*²⁴

3.5 Pishchalnikov v. Russia

V tomto prípade obvinený žiadal obhajcu potom, čo najprv deklaroval, že obhajcu nepožaduje a bude sa obhajovať sám. Toto aj pred výsluchom podpísal. Počas výsluchu však nakoniec toto právo využiť chcel a dožadoval sa prítomnosti obhajcu. Vypočúvajúci orgán mu však právo na obhajcu odoprel s odkazom na to, že už sa ho právoplatne vzdal. ESLP však zdôraznil, že toto právo je takého charakteru, že jeho vzdanie sa možno kedykoľvek odvolať a keď sa obvinený opätovne dožaduje prítomnosti obhajcu počas konania, musí mu byť toto právo umožnené:

*„Podľa názoru súdu, keď sa obvinený dovoľával svojho práva na pomoc obhajcu počas výsluchu, platné vzdanie sa tohto práva nemožno preukázať iba odkazom na to, že odpovedal na ďalšie otázky iniciované políciou, aj keď bol o svojich právach poučený. Okrem toho súd zastáva názor, že obvinený, akým je v tomto prípade sťažovateľ, ktorý vyjadril svoje želanie zúčastniť sa na vyšetrovacích krokoch za prítomnosti obhajcu, by nemal byť predmetom ďalšieho vypočúvania zo strany orgánov, kým mu nebude poskytnutý obhajca, a to až dovtedy, kým obvinený sám neinicuje ďalšiu komunikáciu, výmenu názorov alebo rozhovor s políciou alebo prokuratúrou.*²⁵

3.6 Závery z uvedenej judikatúry

Z hľadiska prípadu *Ibrahim and others v. The United Kingdom* sa pre slovenskú trestno-procesnú prax javí problematickou situácia výsluchu zadržaného podozrivého,²⁶ ktorý je neskôr vzatý do väzby, a teda výsluch tohto obvineného sa *de facto* realizuje v tej fáze konania, kedy spätne po rozhodnutí o väzbe už plynie väzba obvineného²⁷, a tak dodatočne vznikne dôvod povinnej obhajoby,

²⁴ *Dvorski v. Croatia*, no. 25703/11, § 78 – 79, 20 október 2015.

²⁵ *Pishchalnikov v. Russia*, no. 7025/04, § 79, 24. september 2009.

²⁶ Ustanovenie § 85 ods. 1 TP.

²⁷ Ustanovenie § 76 ods. 13 TP.

avšak v čase realizácie výsluchu obvineného ešte neexistoval, pretože v tom čase ešte obvinený do väzby vzatý nebol a rozhodnutie o väzbe neexistovalo.²⁸

Z hľadiska judikatúry ESLP ide tak o fázu konania, kedy by mal mať obvinený jednoznačne prístup k obhajcovi a ak ho nemá, priznanie za týchto okolností môže byť z hľadiska ESLP vyhodnotené ako problematické. V praxi OČTK je obvyklou praxou, že sa snažia využiť situáciu, keď obvinený ešte nemá právo na prístup k ustanovenému obhajcovi v zmysle pravidiel o nutnej obhajobe,²⁹ a tohto vypočúť v procesnom postavení ako obvineného a vynútiť si jeho priznanie. V čase realizácie výsluchu OČTK často veľmi dobre vedia, že na obvineného bude podaný návrh na vzatie do väzby a teda využívajú včasnosť výsluchu ako nástroj prípadného priznania obvineného bez obhajcu, hoci v neskoršom konaní určite obvinený bude musieť byť zastúpený obhajcom, keďže bude vo väzbe a budú splnené podmienky povinnej obhajoby. Ak sa teda obvinený pri takomto výsluchu v čase zadržania bez obhajcu prizná k spáchanej trestnej činnosti, neskoršia prítomnosť obhajcu pri ďalších úkonoch v trestnom konaní už nemôže zvrátiť takého priznanie obvineného v počiatočnom štádiu konania. Z hľadiska judikatúry ESLP tak ide o situáciu, kedy prostredníctvom zadržania orgány činné v trestnom konaní vytvárajú neprimeraný psychický tlak na obvineného, ktorý môže vyústiť do nezákonného priznania zneužívaním tiesnivého procesného postavenia obvineného a je v rozpore s princípmi judikátu *Ibrahim and others v. The United Kingdom*. Zákonodarca by mal v takýchto prípadoch prehodnotiť legislatívu, aby v prípade, že je obvinený zadržaný a neskôr je na neho podaný návrh na väzbu a je aj skutočne vzatý do väzby, sa takýto výsluch obvineného bez prítomnosti obhajcu v čase zadržania nepovažoval za relevantný a aby musel byť zopakovaný za prítomnosti obhajcu. Na problematiku výsluchu osoby v zadržaní a použiteľnosti takéhoto výsluchu v ďalšom konaní poukazujú aj slovenskí autori prof. Strémy a JUDr. Turay. Poukazujú najmä na nezákonnosť výsluchu podozrivého a nepoužiteľnosť tohto výsluchu práve z dôvodu nedostatočne zabezpečeného práva na obhajobu,³⁰ pričom však, ako

²⁸ Pozri judikát R 39/1979, In ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2014, s. 261.

²⁹ Ustanovenie § 37 ods. 1 písm. a) TP, § 40 ods. 1 TP.

³⁰ Strémy, T., Turay, L. Procesná (ne)použiteľnosť výpovede v procesnom postavení zadržaného podozrivého. In *Bratislavské právnické fórum 2019: Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní*, zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 14. – 15. februára 2019 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2019, s. 103.

vyplývalo z judikatúry ESHP, túto procesnú nepoužiteľnosť výpovede zadržanej osoby v ďalšom konaní, najmä jej priznania, bude potrebné do budúcnosti rozšíriť o ďalšie aspekty nepoužiteľnosti aj v postavení obvineného, ak nebude pri tomto výsluchu prítomný obhajca.

Z druhého judikátu *Simeonovi v. Bulgaria* vyplývalo, že ani podpisy obvineného na zápisniciach o výsluchu nemusia byť relevantné pre posúdenie, či tento pochopil, že má skutočne možnosť zvoliť si obhajcu a požadovať, aby bol obhajca prítomný pri jeho výsluchu. Toto v budúcnosti, v spojení s uvedeným, opätovne zakladá potrebu prehodnotiť fakultatívnosť prítomnosti obhajcu pri výsluchu podozrivého/obvineného v štádiu po zadržaní, pretože tomu v prípade, že neskôr bude namietat' svoj zlý psychický stav alebo intoxikáciu liekmi či drogou, pre vyšetrojúce orgány bude veľmi problematické preukázať, že obvinený skutočne bol v stave pochopiť svoje postavenie a dopad svojho priznania a neprítomnosti obhajcu na ďalšie konanie. V tomto smere sa javí potrebným zaviesť obligatórnosť povinnej obhajoby vo všetkých prípadoch po zadržaní, ak je osobe vznesené obvinenie a táto má počas zadržania vypovedať v postavení obvineného.

Z ďalšieho judikátu *Beuze v. Belgium* vyplývalo, že ani dodržanie národného práva neznamená, že sa národné orgány nedopúšťajú porušenia Dohovoru a judikatúra ESHP má prednosť pred takýmto „nekvalitným právnym predpisom“. ESHP *de facto* nadviazal na predchádzajúce rozhodnutie *Simeonovi v. Bulgaria* a ďalej rozvil teóriu o tom, že porušenia práva na obhajobu, najmä výsluch bez prítomnosti obhajcu v prvotných štádiách konania, už nedokážu byť napravené v neskoršom štádiu konania ani kvalitným poskytnutím obhajoby. ESHP tu argumentoval najmä zraniteľnosťou sťažovateľa ako kľúčovým aspektom, ktorý musia vziať OČTK do úvahy. Z tohto hľadiska tak nepostačuje pre dodržanie pravidiel „spravodlivého procesu“ dodržať formálne pravidlá toho, kedy obvinený má alebo nemá právo na ustanoveného obhajcu, napríklad z dôvodu veku. V štandardnom prípade po dovŕšení 18. roku veku obvinený nemá nárok na ustanoveného obhajcu a tak rozhodujúcim kritériom pre priznanie určitých práv je práve veková hranica. ESHP však zdôrazňuje, že priznať obhajcu obvinenému v trestnom konaní je potrebné na individuálnej báze a teda oveľa viac by bolo v slovenskom trestnom procese potrebné aplikovať § 37 ods. 2 TP³¹

³¹ „Obvinený musí mať obhajcu aj vtedy, ak to považuje súd a v prípravnom konaní prokurátor alebo policajt za nevyhnutné najmä preto, že majú pochybnosť o spôsobilosti obvineného náležite sa obhajovať.“

a priznávať obvinenému obhajcu *ex offio* aj vtedy, keď sa to v doterajšej praxi nejavilo potrebným, a to z preventívnych dôvodov, aby dodatočne obvinený nemohol namietať, že v jeho prípade boli splnené podmienky § 37 ods. 2 TP.

Dosah prípadu *Dvorski v. Croatia* na slovenskú prax sa zdá byť minimálny, pretože v praxi je tento problém v SR dostatočne vyriešený ustanovením § 40 ods. 5 TP.³² V praxi predsa len môže nastať problém najmä v prípadoch, keď obvinený je v štádiu zadržania a požaduje prítomnosť vlastného obhajcu, ktorého nemožno zabezpečiť a tento trvá na výsluchu za prítomnosti obhajcu, potom treba aplikovať § 42 ods. 1 TP: „*Ak je dôvodná obava, že by mohol byť zmarený v prípravnom konaní výsluch obvineného, ktorý trvá na prítomnosti obhajcu, hlavné pojednávanie alebo verejné zasadnutie pre neprítomnosť zvoleného obhajcu alebo ustanoveného obhajcu, môže byť obvinenému popri zvolenom obhajcovi alebo ustanovenom obhajcovi ustanovený náhradný obhajca.*“ Treba poukázať najmä na prípady postupu podľa § 204 TP, kde z dôvodu potreby ukončenia konania v 48-hodinovej lehote niekedy nemožno zabezpečiť obvinenému prístup k jeho vymienenému obhajcovi. V takom prípade ostáva otázka, či záujem na urýchlennom vybavení veci podľa § 204 TP prevažuje nad právom obvineného na vlastného zvoleného obhajcu.

Prípad *Pishchalnikov v. Russia* má dopad na prax aj pre SR takú, že akákoľvek zmienka obvineného počas výsluchu o tom, že by chcel mať prítomného obhajcu, by mala vyústiť do ukončenia výsluchu a tento výsluch by ďalej nemal pokračovať, a to z iniciatívy policajta. OČTK by teda nemali potláčať, obchádzať, ani inak minimalizovať vlastným pričínením a vlastnou vôľou požiadavku obvineného na obhajcu. Policajti sa nesmie snažiť ignorovať požiadavky obvineného na obhajcu len preto, aby si tak uľahčil výsluch a ďalší postup vo veci.

Rozobratá judikatúra celkovo poukazuje na to, že v budúcnosti by sa mal klásť oveľa väčší dôraz na zabezpečenie práva obvineného na obhajcu, a to jednak prispôbením aktuálnej legislatívy, ktorá je v niektorých prípadoch nevyhovujúca, ako aj faktickými postupmi podľa súčasne platných právnych predpisov, kedy by policajti a prokurátori mali viac dbať na zabezpečenie práva obvineného na obhajcu, aj keď tento na tom sám netrvá, a to vyhodnotením osobitostí konkrétneho prípadu a osoby obvineného, aby neskorou právnou pomocou obhajcu nedošlo ku kompletnému zmareniu celého konania, pretože

³² „Obvinený si môže namiesto obhajcu, ktorý mu bol ustanovený, sám zvoliť obhajcu podľa § 39. Ustanovenie obhajcu zruší ten, kto obhajcu ustanovil.“

nedostatočne poskytnutá obhajoba v úvodných štádiách konania môže úplne znemožniť odsúdenie obvineného v tomto konaní.

4 ZÁVER

V tomto článku sú sumarizované vybrané rozhodnutia ESLP, ktoré sa týkajú trvania väzby v predsúdnom konaní a zároveň prítomnosti obhajcu v čase prvotných výsluchov obvineného. Ide o zásadné rozhodnutia, ktoré môžu mať vplyv aj na prax slovenských súdov a slovenskí sudcovia a OČTK by s nimi mali byť v dostatočnej miere oboznámení, aby ich následne mohli uplatňovať v praxi. Dosiaľ totiž pretrváva stav, kedy slovenské súdy a slovenské orgány nevenujú tejto judikatúre príliš veľkú pozornosť. Občas však možno vidieť aj výnimky, napríklad ako to naznačil doc. Laciak vo svojom článku, v otázkach zohľadňovania prietahov v konaní pri meritórnom rozhodovaní sa už súdy riadia judikatúrou ESLP a dokážu primerane aplikovať pravidlá vytvorené judikatúrou ESLP pri mimoriadnom znižovaní trestu, upúšťaní od potrestania či zastavení trestného stíhania, ak došlo v konaní k prietahom.³³

Je však načase, aby sa slovenské súdy a OČTK oboznámili aj s ďalšou judikatúrou ESLP a aby túto začali brať ako samozrejmu súčasť svojho rozhodovania a najmä, aby premietali jej závery do odôvodnení svojich rozhodnutí, aj keď to v zásade nemusí byť pre nich úplne pohodlné a môže to skomplikovať ich rozhodovanie, resp. konanie. Nesmieme však zabúdať, že podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy SR³⁴ majú medzinárodné zmluvy, ktorými je SR viazaná, prednosť pred slovenskými zákonmi, preto za týchto okolností nie je možné, aby slovenské súdy a slovenské orgány zotrvali na doterajšej rozhodovacej praxi, ak je nesúladná s Dohovorom. Dozrel čas, aby dali súdy v svojich odôvodneniach prednosť Dohovoru pred našimi zákonmi a citovali príslušné články Dohovoru

³³ LACIAK, O. Mimoriadne zníženie trestu pri nedôvodných prietahoch v trestnom konaní v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 21, č. 3 (2015), s. 9.

³⁴ „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.“

a zvýšili tak celkovú kvalitu a úroveň spravodlivosti konania, právneho štátu a súdnej ochrany v Slovenskej republike.

Použitá literatúra:

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. Žilina : Eurokódex, 2014.

Dohovor o ochrane základných práv a slobôd, prijatý v Ríme 4. novembra 1950.

Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/convention_slk.pdf.

LACIAK, O. Mimoriadne zníženie trestu pri nedôvodných prietáhoch v trestnom konaní v zmysle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. *Bulletin slovenskej advokácie*. Roč. 21, č. 3 (2015), s. 7 – 9.

Rozsudok ESLP vo veci *Beuze v. Belgium*, no. 71409/10, 9. november 2018.

Rozsudok ESLP vo veci *BUZADJI v. THE REPUBLIC OF MOLDOVA*, no. 23755/07, 5. júl 2016.

Rozsudok ESLP vo veci *Dvorski v. Croatia*, no. 25703/11, 20. október 2015.

Rozsudok ESLP vo veci *IBRAHIM AND OTHERS v. THE UNITED KINGDOM*, no. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, 13. septembra. 2016.

Rozsudok ESLP vo veci *NIKOLOVA v. BULGARIA*, no. 31195/96, 25. marec 1999.

Rozsudok ESLP vo veci *Pishchalnikov v. Russia*, no. 7025/04, 24. september 2009.

Rozsudok ESLP vo veci *Simeonovi v. Bulgaria*, no. 21980/04, 12. máj 2017.

Rozsudok ESLP vo veci *SMIRNOVA v. RUSSIA*, no. 46133/99 and 48183/99, 24. október 2003.

Strémy, T., Turay, L. Procesná (ne)použitelnosť výpovede v procesnom postavení zadržaného podozrivého. In *Bratislavské právnické fórum 2019: Zákonnosť a prípustnosť dôkazov v trestnom konaní*, zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 14.-15.2.2019 na Právnickej fakulte UK, Bratislava : Právnická fakulta UK, 2019, s. 100 – 104.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Radovan Blažek, PhD.

e-mail: radovan.blazek@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta UK v Bratislave

Šafárikovo nám. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovensko

HODNOTENIE EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA S OHĽADOM NA JEHO VYBRANÉ INŠTITÚTY¹

Stanislav Mihálik, Filip Vincent

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: In the presented paper, the authors focus on the researching and evaluation of the efficiency of the pre-trial proceedings through the analysis of its selected institutes in terms of the Criminal Procedure Code. They focus their attention mainly on the very concept of the efficiency of the pretrial proceedings, especially with regard to examining its relationship with the speed of the criminal procedure (primarily by analysing time limits). In the next part of the paper, they pay attention to diversions in criminal proceedings (with regard to examining whether and under what conditions they can be an element of the efficiency of the pre-trial proceedings), also with regard to selected statistical indicators, while supplementing their own research with *pro futuro* proposals.

Abstrakt: Autori sa v predkladanom príspevku zameriavajú na skúmanie a hodnotenie efektívnosti prípravného konania prostredníctvom analýzy jeho vybraných inštitútov v zmysle Trestného poriadku. Svoju pozornosť zameriavajú najmä na pojem efektívnosti prípravného konania, špeciálne s ohľadom na skúmanie jej vzťahu s rýchlosťou trestného konania (primárne analýzou lehôt). V ďalšej časti príspevku venujú pozornosť odklonom v trestnom konaní (s ohľadom na skúmanie, či a za akých podmienok môžu byť prvkom efektívnosti prípravného konania), aj s ohľadom na vybrané štatistické ukazovatele, pričom vlastný výskum dopĺňajú o návrhy *pro futuro*.

Key words: criminal proceedings, pre-trial proceedings, efficiency, diversions in criminal proceedings, time limits in criminal proceedings, statistical indicators

Kľúčové slová: trestné konanie, prípravné konanie, efektívnosť, odklony v trestnom konaní, lehoty v trestnom konaní, štatistické ukazovatele

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.

1 ÚVOD

Pojem „efektívnosť“ je termínom, ktorý má svoj interdisciplinárny presah, pričom je potom nesporné, že v tej-ktorej sfére je formovaný osobitným spôsobom, a to v zmysle osobitostí skúmaného odvetvia. Tak je to aj v podmienkach práva, osobitne potom vo sfére trestného práva. Často sa stretávame s tým, že práve pojmy, ako napríklad aj efektívnosť, sú veľmi často využívané, napríklad v súvislosti s implementáciou nových systémov, inštitútov, legislatívnych úprav, dôležité je však nazerať aj na druhú stránku, a tou je hodnotenie efektívnosti vybraných inštitútov.

Ak však chceme efektívnosť v určitej sfére analyzovať, tak okrem toho, že musíme byť schopní poznávať elementy vstupné a výstupné, musíme poznať aj kritériá, prostredníctvom ktorých možno náležite efektívnosť hodnotiť. Práve základnou výzvou projektu, ktorého výstupom je aj predkladaný príspevok, je hodnotenie efektívnosti prípravného konania. Názov nám síce dáva odpoveď na to, čo je vnímané ako rámcový cieľ, neodpovedá a nepopisuje však postup, akým sa možno dostať k tomuto výsledku (resp. k výsledkom čiastkovým).

Domnievame sa, že hoci je spôsobov skúmania, popisu a interpretácie efektívnosti prípravného konania viacero, v predkladanom príspevku sa venujeme práve niektorým z nich. V prvom rade, v odbornej literatúre² je ako jedno zo základných kritérií hodnotenia efektívnosti prípravného konania (resp. trestného konania ako celku) vnímaná rýchlosť trestného konania. Tieto pojmy však nemožno stotožňovať, a teda rýchlosť konania treba vnímať len ako jeden zo spôsobov popisu efektívnosti prípravného konania, pretože ak je niečo primerane rýchle, ešte to neznamená, že to je aj efektívne. V súvislosti s uvedenou líniou možno na danom mieste uviesť predovšetkým dva základné argumenty. Tým prvým je gramatický obsah termínu efektívnosť, ktorým je účinnosť, účelnosť (a nie rýchlosť). V druhom rade je to základná téza, že trestné konanie je postupom, ktorý je limitovaný prizmou prísneho zachovania procesných práv, a teda hoci by sa to mohlo zdať účelné (a z povahy použitého termínu aj efektívne), trestné konanie nemožno zrýchľovať donekonečna. V uvedenom sa v konečnom dôsledku odráža aj prístup zákonodarcu, a to s ohľadom na nastolený systém lehôt v trestnom konaní. Predmetný príspevok preto využívame aj ako priestor pre vymedzenie základnej doktrinálnej analýzy právnej úpravy

² Pozri napr. v ČENTĚŠ, J., VOJTUŠ, F. *Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu*, s. 28 a nasl.

rýchlosti trestného konania obsiahnutej v zákone č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TP“), a to s dôrazom na štádium prípravného konania.

Predkladaný príspevok je však koncipovaný ešte v dvoch základných líniách. Tou prvou je zamyslenie sa nad tézou, či by mohli byť ako jeden zo základných prvkov efektívnosti trestného konania (resp. prípravného konania) vnímané aj tzv. odklony v trestnom konaní, a to aj prostredníctvom štatistických ukazovateľov. Poslednou líniou, ktorá však môže mať nemalý význam pre riešenie problematiky ako takej, sú návrhy *pro futuro*, viažuce sa na oblasť efektívnosti prípravného konania (a jeho hodnotenia). Domnievame sa totiž, že kvalitná vedecká práca má byť založená nielen na vlastnom popise problémov, ale predovšetkým na navrhovaní prípustných a funkčných riešení. Uvedené vyslovujeme predovšetkým z toho dôvodu, že hoci bola efektívnosť trestného konania vnímaná ako základný element rekodifikácie trestného práva procesného na území Slovenskej republiky, niekedy sa môže zdať (napr. priezorom konceptu rýchlosti trestného konania), že uvedené predstavuje len koncept proklamovaný.

2 VNÍMANIE EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA

Ako vyplýva z úvodu, množinu efektívnosti prípravného konania možno hodnotiť z rôznych hľadísk, pričom nami zvoleným hľadiskom je jej súvislosť a podmienenosť s konceptom rýchlosti trestného konania. To, čo je však rýchle, nemusí byť v konečnom dôsledku efektívne (*ergo* účelné), a preto základom skúmania by malo byť hľadanie balansu v predmetnom vzťahu súvzťažnosti. Práve uvedené by malo predstavovať základné východisko skúmania, v akom zmysle môže mať plynutie času význam pre vlastnú efektívnosť prípravného konania.

V prvom rade možno vychádzať z toho, že pokiaľ zákonodarca v rámci rekodifikácie Trestného poriadku pretavil efektívnosť, ako jeden zo základných elementov rekodifikácie, do textácie právneho predpisu, z prístupu zákonodarcu by malo byť abstrahovateľné, akými prístupmi je efektívnosť trestného konania dosiahnuteľná. Vzhľadom na uvedené možno konštatovať, že proces rekodifikácie bol determinovaný dvoma základnými prístupmi, na strane je to pochopiteľné prevzatie inštitútov dovedty praxou overených, s ich náležitou modifikáciou,

aj vzhľadom na spoločenský vývoj, na strane druhej je to inkorporácia inštitútov, nástrojov, ktoré mohli (a môžu) byť podkladom na to, aby bolo trestné konanie zjednodušené, hospodárnejšie, resp. rýchlejšie. Domnievame sa, že práve uvedené prvky spadajú do množiny rámca efektívnosti (resp. zefektívnenia trestného konania). Ako poukazujú aj iní autori,³ pričom s uvedeným sa autori príspevku stotožňujú, že aj napriek snahe zákonodarcu sú v prípravnom konaní (resp. v jeho legislatívnom nastavení) viaceré problémy, ktoré pôsobia v aplikačnej praxi problematcky, resp. ktoré cieľ v podobe zefektívnenia, zhospodárnenia, zrýchlenia trestného konania sťažujú naplniť. Spravidla sa v tejto súvislosti spomínajú najmä opakované výsluchy svedkov, prípadne spôsob vykonávania dokazovania listinných dôkazov.⁴

K skúmaniu a hodnoteniu efektívnosti trestného konania (v našom prípade s dôrazom na fázu prípravného konania) možno pristupovať predovšetkým kvalitatívnou analýzou jeho vybraných inštitútov, pretože práve takéto východiská môžu determinovať ďalší výskum.⁵ Ideálny stav je, ak je takéto analýza doplnená o kvantitatívne ukazovatele v čase, napríklad prostredníctvom sledovania vplyvu a dopadu legislatívnych zmien na aplikačnú prax, s ohľadom na pôvodnú a novú právnu úpravu. Predmetné legislatívne zmeny by mali byť koncipované práve s ohľadom na potreby praxe, na zefektívnenie procesov, a preto koncept efektívnosti treba vnímať aj ako výrazný prvok s významom *ex ante*, nie len *ex post*. Uvedené sa však v mnohých prípadoch v legislatívnom procese opomína (rovnaký príklad by bolo možné zrejme uviesť v súvislosti so základnými zásadami v trestnom práve, či už v oblasti hmotnoprávnej, alebo procesnoprávnej).

Čas je preto nanajvyšším významným kritériom hodnotenia efektívnosti trestného konania (avšak nesporne nie jediným), resp. hodnotenia efektívnosti legislatívnych zmien. V uvedenom spočíva analytický prístup k sledovaniu a vnímaniu takýchto legislatívnych zmien na aplikačnú prax.

³ Napr. v KURILOVSKÁ, L., ŠANTA, J. *Vybrané aplikačné problémy prípravného konania v súčasnosti*, s. 108 – 109, príp. BENČÍK, T. *Zníženie časovej náročnosti prípravného konania odstránením nadbytočného opakovania výsluchov svedkov*, s. 6 a nasl.

⁴ Tamtiež.

⁵ Uvedenému v konečnom dôsledku zodpovedá aj prístup iných autorov, k tomu pozri napr. KRÁSNÁ, P. *Zákon o obetiach trestných činov – legislatívna zmena, ktorá upevnila postavenie obetí trestných činov v prípravnom konaní*, s. 62 a nasl.

2.1 Rýchlosť trestného konania ako kritérium hodnotenia jeho efektívnosti

S plynutím času sa potom spája aj rýchlosť trestného konania, ako jedno z možných kritérií hodnotenia jeho efektívnosti. Rýchlosť trestného konania je jednou zo základných zásad vyplývajúcich z Trestného poriadku v zmysle ustanovenia § 2 ods. 7 TP⁶ (ako prvok práva na spravodlivý proces). O jednej zo základných zásad možno hovoriť aj v meradle nadnárodnom. Na danom mieste treba zvýrazniť, že aj výklad základných zásad trestného konania musí byť koherentný, a teda zásadu rýchlosti trestného konania treba vnímať aj v súvislosti s ponímaním celej množiny základných zásad viazucich sa na trestné konanie. Hoci Trestný poriadok pojem „rýchlosť trestného konania“ nevymedzuje, obsahovo táto zásada vychádza z prejednania trestnej veci v primeranej lehote. Explicitná špecifikácia, čo možno považovať za primeranú lehotu, pochopiteľne v zákonnej úprave absentuje, pretože to nesporne závisí od trestnej veci. V daných podmienkach je potom rýchlosť trestného konania prvkom relatívnym, pričom ho vieme popísať kvalitatívne, samotná kvantifikácia závisí od podstaty veci.

Pokiaľ hovoríme o rýchlosti trestného konania, tá je nesporne determinovaná v podmienkach Trestného poriadku jednotlivými lehotami ustanovenými zákonodarcom, pričom vo väčšine ide práve o lehoty poriadkové (jednoznačne s ohľadom na dynamickú podstatu tohto inštitútu). Hoci potom v podmienkach národných nie sme schopní vysloviť záver o tom, čo možno vnímať za prejednanie veci v primeranej lehote, odpoveď, hoci rámcová, má svoj základ v rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“). Za dobu, pod ktorou možno rozumieť, že trestná vec bola prejednaná bez zbytočných prieťahov, tu možno ponímať päť až šesť rokov (samozrejme s ohľadom na individuálnu vec). Ak je táto doba presiahnutá, nemožno hovoriť v zmysle konštantnej rozhodovacej činnosti ESLP o prejednaní veci bez zbytočných prieťahov.

Zabezpečenie prejednania trestnej veci bez zbytočných prieťahov, prípadne zabezpečenie rýchlosti trestného konania, býva častým argumentom v súvislosti s odôvodňovaním zmien trestných kódexov, osobitne Trestného poriadku.

⁶ Uvedené ustanovenie znie: „Každý má právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, ak tento zákon neustanovuje inak“.

V danom kontexte sa predmetný argument využíva skôr v zmysle očakávaného účinku právnej normy (resp. súboru právnych noriem), avšak dopad je poznateľný až z aplikačnej praxe. Na danom mieste nemôže obstať častá argumentácia, že určitý inštitút má svoj základ v právnej úprave iného štátu, resp. že je v danom prípade cudzia právna úprava určitou inšpiráciou. Hoci nepochybujeme, že uvedené môže predstavovať určitú inšpiráciu, resp. skôr podnet na zmenu právnej úpravy (príp. jej precizovanie), predmetné treba realizovať v podmienkach právnej reality Slovenskej republiky. V opačnom prípade môže byť takáto právna úprava bez požadovaného dopadu (či už hovoríme o hmotnoprávnej alebo procesnoprávnej sfére), čo je v zrejmom rozpore so záujmom na efektívnosti trestného konania ako celku.

V ďalšej časti tejto podkapitoly sa zameriame na vlastnú doktrinálnu analýzu právnej úpravy vybraných lehôt v trestnom konaní, osobitne s dôrazom na štádium prípravného konania. Pokiaľ nahliadneme do Trestného poriadku, rámec prípravného konania je determinovaný radom lehôt, ktoré nesporne priebeh prípravného konania ovplyvňujú. Uvedená úprava tak má svoj vlastný dosah na rýchlosť trestného konania a tým aj na jeho efektívnosť (pokiaľ je kritériom efektívnosti aj rámec prejednávania trestnej veci bez zbytočných prieťahov).

Z hľadiska diferenciacie lehôt možno hovoriť o tých, prostredníctvom ktorých je určená lehota na vykonanie konkrétneho štádia trestného konania, prípadne na jeho časť (resp. úsek), resp. o tých, ktoré sú spojené s realizovaním určitého inštitútu, prípadne vykonanie úkonu. S predsúdnym konaním sa v rámci vymedzenia lehôt spája predovšetkým určenie presného momentu začatia ich plynutia, resp. uplynutia (príkladom môže byť ust. § 199 ods. 1 TP), na rozdiel od súdneho konania, v ktorom určenie lehôt spravidla určuje minimálny časový rámec na vykonanie príslušného úkonu. Uvedené je spôsobené menšou formálnosťou predsúdného konania, v porovnaní s konaním súdnym. Aplikačné problémy najvýraznejšie ovplyvňujúce rýchlosť trestného konania sa však spájajú ako s konaním predsúdnym, tak aj s konaním súdnym (či už zvýrazníme spomenuté opakované vypočúvanie svedkov v trestnom konaní, resp. čítanie listín v rámci vykonávania dôkazov, ktorých obsah je zainteresovaným osobám náležite známy).

Vzhľadom na ciele výskumného projektu sa osobitne zameriame na úsek prípravného konania, ako fázy predsúdného konania.⁷ Uvedené má svoj význam

⁷ Časti predprípravného konania nebudeme venovať bližšiu pozornosť, hoci aj táto má s ohľadom na efektívnosť trestného konania ako celku svoj význam.

z toho dôvodu, že zákonodarca (pomerne osobitne) určuje lehoty, ktoré sa vzťahujú na prípravné konanie po okamihu vznesenia obvinenia. Treba však tiež dodať, že predmetné lehoty predstavujú lehoty poriadkové, a teda *de facto* nemajú pre vedenie trestného stíhania osobitný význam. Ako vyplýva z Trestného poriadku, azda jediným dopadom nedodržania predmetných lehôt (či vo vzťahu k vyšetrovaniu alebo skrátenému vyšetrovaniu) je to, že policajt prokurátorovi písomne oznámi, prečo nebolo možné vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie skončiť v ustanovených lehotách a aké úkony treba ešte vykonať (v prípade vedenia vyšetrovania je policajt ešte povinný oznámiť, aký čas bude ešte vyšetrovanie pokračovať).

Kvantifikátor vo vzťahu k vedeniu prípravného konania (v súvislosti s vyšetrovaním a skráteným vyšetrovaním) je dohľadateľný v druhom diele, druhej hlavy, druhej časti Trestného poriadku, teda v rámci rubriky upravujúcej vyšetrovanie a skrátené vyšetrovanie.⁸ S ohľadom na rýchlosť prípravného konania (a teda aj efektívnosť) má potom význam rozlišovanie vedenia prípravného konania vo veci a voči osobe, pretože predmetné lehoty na skončenie príslušnej formy vedenia prípravného konania sa viažu len na vedenie prípravného konania voči osobe. To *de facto* znamená, že predmetná fáza prakticky nie je časovo ohraničená žiadnym maximálnym trvaním, čo zrejme efektívnosti prípravného konania neprospieva.⁹ Uvedené možno konštatovať napriek skutočnosti, že aj v predmetnej fáze by mali OČTK postupovať čo možno najefektívnejším spôsobom, s ohľadom na absolútnu absenciu limitu prostredníctvom lehoty (hoci poriadkovej) tomu však nič nenasvedčuje. Opačné nastavenie platí vo vzťahu k vedeniu skráteného vyšetrovania alebo vyšetrovania voči osobe (po vznesení obvinenia), kedy zákonodarca diferencuje maximálne lehoty trvania týchto úsekov prípravného konania prostredníctvom závažnosti trestných činov (s ohľadom na prečiny a zločiny, resp. obzvlášť závažné zločiny). Konkrétne, podľa ustanovenia § 203 ods. 2 TP sa má skrátené vyšetrovanie o prečinoch (ak nejde o prečiny podľa § 200 ods. 2 TP) skončiť do dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia, vyšetrovanie obzvlášť závažných zločinov treba skončiť do šiestich mesiacov od vznesenia obvinenia. V ostatných prípadoch (teda aj v prípade

⁸ Pomerne prísnyimi lehotami je samozrejme vedené aj osobitné skrátené vyšetrovanie v zmysle ust. § 204 TP.

⁹ VOJTUŠ, F. *Efektívnosť trestného konania a vplyv legislatívnych zmien a iných faktorov z pohľadu rýchlosti trestného konania*, s. 104 – 105.

vyšetrovania prečinov) sa má vyšetrovanie skončiť do štyroch mesiacov od okamihu vznesenia obvinenia.

Práve vzhľadom na absenciu procesných dôsledkov nedodržania týchto lehôt v prípade vedenia formy prípravného konania voči osobe sa naskytuje otázka, či by naozaj nebolo vhodné (a účelné) limitovať aj fázu vedenia formy prípravného konania vo veci (bez vznesenia obvinenia). Hoci by mohli byť v danom rámci koncipované argumenty, že určenie poriadkovej lehoty je bez významu, domnievame sa, že to tak úplne nie je, najmä za predpokladu, pokiaľ by bolo nedodržanie takejto lehoty spojené pre policajta s podobnou povinnosťou, ako je to v prípade popísanom vyššie. Domnievame sa, že uvedený režim by nesporne prospel efektívnosti prípravného konania. Vychádzame z toho, že takéto nastavenie by bolo ústavne konformné, najmä za predpokladu, ak je takto vnímané nastavenie lehôt vo vzťahu k vedeniu prípravného konania voči osobe.

Druhou líniou, ktorá je spojená s prípravným konaním, resp., ktorá by mohla mať (a podľa nášho názoru aj má) dopad na efektívnosť prípravného konania, je rámec skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania. *In concreto* máme na mysli rámec preštudovania spisov, pretože v zmysle účinnej právnej úpravy, „Ak policajt považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené a jeho výsledky za postačujúce na podanie návrhu na obžalobu alebo na iné rozhodnutie, umožní obvinenému, obhajcovi, poškodenému, jeho splnomocnencovi alebo opatrovníkovi, zúčastnenej osobe a jej splnomocnencovi **v primeranej lehote preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania**“.¹⁰ Zákonnodarca hovorí o primeranej lehote, pričom opätovne platí, že má dynamický charakter a jej náležitosť bude nesporne závisieť od individuálne určenej veci. V zmysle nastolenia krokov skutočne smerujúcich k efektívnosti prípravného konania (ktorá sa nepochybne viaže aj na proces skončenia vyšetrovania a skráteného vyšetrovania) sa vynára otázka, či je vhodné vychádzať z „primeranej lehoty“, najmä za predpokladu, že oprávnenie nazeráť do spisov sa nevzťahuje len na daný okamih. Napríklad v súvislosti s osobou obvinenou (a jej obhajcom) dochádza k situáciám, kedy v priebehu vedenia vyšetrovania či skráteného vyšetrovania pravidelne nazerajú do spisov, zabezpečujú si kópie celých zväzkov a následne vo fáze skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania trvajú na čo najdlhšej „primeranej lehote“.

¹⁰ Podľa § 208 ods. 1 TP.

Práve s ohľadom na uvedené prichádza do úvahy ohraničenie legislatívne uvedenej lehoty na preštudovanie spisov maximálnym trvaním, čím by sa prípravné konanie určite zefektívnilo. Do úvahy prichádza napríklad model diferencujúci túto lehotu práve s ohľadom na typovú závažnosť trestného činu, pričom v prípadoch hodných osobitného zreteľa by predmetná lehota mohla byť policajtom predĺžená. Za takéhoto nastavenia sa však naskytá otázka, či by mala v danom rámci význam poriadková lehota. Domnievame sa, že áno, pretože by mala v konečnom dôsledku obdobné konotácie ako dnes určovaná primeraná lehota zo strany policajta. Rovnako platí, že nedodržanie takejto lehoty by nemohlo mať účinok zákonnej koncentrácie, keďže v podmienkach trestného práva procesného neprichádza uvedené do úvahy (na rozdiel od podoby zákonnej koncentrácie v civilnom procese).

3 VNÍMANIE ODKLONOV TRESTNÉHO KONANIA AKO PRVKOV EFEKTÍVNOSTI TRESTNÉHO KONANIA (VYBRANÉ ŠTATISTICKÉ UKAZOVATELE)

Medzi inštitúty, ktoré sú obsiahnuté v Trestnom poriadku, a ktoré majú nepochybný vplyv na efektívnosť trestného konania, možno zaradiť odklony v trestnom konaní. Odklon v ponímaní slovenského trestného práva procesného možno charakterizovať ako: *trestno-procesný spôsob, ktorým sa fakultatívne umožňuje odklonenie od prejednávania trestnej veci na hlavnom pojednávaní spravidla mimosúdny, menej formálnym alternatívnym procesným postupom, na rozdiel od spravidla náročného súdneho konania, ktoré sa po vykonaní dokazovania končí rozhodnutím súdu o vine a treste*¹¹ pričom však treba dodať, že nejde o všeobecne akceptovanú definíciu naprieč vedou trestného práva a aj aplikačnou praxou, avšak pre účely tohto príspevku ide o definíciu postačujúcu.

V rámci tejto podkapitoly budeme venovať pozornosť využívaniu odklonov v rozhodovacej činnosti dvoch náhodne vybraných okresných súdov (konkrétne Okresného súdu Žiar nad Hronom a Okresného súdu Komárno)

¹¹ ZEMAN, Š. *Odklony ako nástroje restoratívnej justície v slovenskom trestnom práve a ich reálne uplatňovanie v praxi*. Dostupné z: <<https://www.epi.sk/clanok-z-titulky/odklony-ako-nastroje-restoratívnej-justície-v-slovenskom-trestnom-prave-a-ich-reálne-uplatňovanie-v-praxi-aktualita.htm>>.

za obdobie kalendárneho roka 2021, a teda od 1. januára 2021 do 31. decembra 2021. Predmetom prezentovanej štatistiky budú všetky rozhodnutia (konkrétne rozsudky, uznesenia trestné rozkazy). Treba tiež uviesť, že ide iba o rozhodnutia prvostupňové, ktoré mohli byť potvrdené, zrušené alebo zmenené súdmi, ktoré boli oprávnené rozhodovať o opravných prostriedkoch (v prípade odporov voči trestným rozkazom ide o opravný prostriedok *sui generis*).

Za odklony považujeme v intenciách Trestného poriadku podmienené zastavenie trestného stíhania, podmienené zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, zmier a následné zastavenie trestného stíhania, schválenie dohody o vine a treste a vydanie trestného rozkazu.

Tabuľka 1: Prehľad rozhodnutí Okresného súdu Komárno v roku 2021

Rozhodnutia Okresného súdu Komárno za celý kalendárny rok 2021 (od 01. 01. 2021 do 31. 12. 2021)	315
Počet trestných rozkazov	233
Rozsudky, kde sa procesné strany vzdali práva na podanie odvolania (sú bez odôvodnenia)	29
Počet rozsudkov s odôvodnením	16
Rozsudky, ktorými došlo ku schváleniu dohody o vine a treste	17
Uznesenia týkajúce sa ochranných opatrení	6
Uznesenia týkajúce sa zahľadania odsúdenia	7
Opravné uznesenia	3
Uznesenia o obnove konania	3
Uznesenia týkajúce sa podmieneného zastavenia trestného stíhania	1

Z prehľadu súdnych rozhodnutí Okresného súdu Komárno, ktoré sú výsledkom jeho rozhodovacej činnosti za rok 2021, vyplýva, že pri 315 súdnych rozhodnutiach za celé obdobie kalendárneho roka 2021 bolo vydaných 233 trestných rozkazov, bolo rozsudkom schválených 17 dohôd o vine a treste a bolo vydané jedno uznesenie vo veci podmieneného zastavenia trestného stíhania. Celkovo spomedzi 315 súdnych rozhodnutí bolo teda v 251 prípadoch aplikovaný odklon v trestnom konaní, čo predstavuje 79,68 % spomedzi ukončených trestných prípadov Okresným súdom Komárno za obdobie kalendárneho roka 2021.

Tabuľka 2: Prehľad rozhodnutí Okresného súdu Žiar nad Hronom v roku 2021

Rozhodnutia Okresného súdu Žiar nad Hronom za celý kalendárny rok 2021 (od 01. 01. 2021 do 31. 12. 2021)	372
Počet vydaných trestných rozkazov	238
Rozsudky, kde sa procesné strany vzdali práva na podanie odvolania (sú bez odôvodnenia)	68
Rozsudky s odôvodnením	42
Rozsudky, ktorými došlo ku schváleniu dohody o vine a treste	5
Uznesenia týkajúce sa ochranných opatrení	4
Postúpenie vecí inému príslušnému orgánu vo forme uznesení	2
Uznesenia týkajúce sa zahľadania odsúdenia	9
Uznesenia týkajúce sa podmieneného upustenia od výkonu zvyšku trestu	1
Uznesenia po podaní odporu voči trestnému rozkazu v časti odkázania poškodeného s uplatnením nároku na náhradu škody na konanie pred iným orgánom	1
Zastavenie trestného stíhania vo forme uznesení	2

Z prehľadu súdnych rozhodnutí Okresného súdu Žiar nad Hronom, ktoré sú výsledkom jeho rozhodovacej činnosti za rok 2021, vyplýva, že pri 372 súdnych rozhodnutiach za celé obdobie kalendárneho roku 2021 bolo vydaných 238 trestných rozkazov a bolo rozsudkom schválených 5 dohôd o vine a treste. Celkovo spomedzi 372 súdnych rozhodnutí bol teda v 243 prípadoch aplikovaný odklon v trestnom konaní, čo predstavuje 65,32 % spomedzi ukončených trestných prípadov Okresným súdom Žiar nad Hronom za obdobie kalendárneho roku 2021.

Z prezentovaných štatistík je zrejmé, že dva náhodne vybrané všeobecné sudy využívajú odklony v trestnom konaní v miere prevyšujúcej polovicu zo všetkých rozhodnutých trestných prípadov za obdobie kalendárneho roku 2021 (konkrétne v prípade Okresného súdu Komárno ide o 79,68 % a v prípade Okresného súdu Žiar nad Hronom ide o 65,32 %), čo nesporne možno hodnotiť ako výrazné využívanie odklonov v rozhodovacej činnosti dvoch dotknutých súdov. Možno tiež jednoznačne konštatovať, že v skúmaných súdnych rozhodnutiach v najvýraznejšej miere našiel svoje uplatnenie spomedzi odklonov trestný

rozkaz (v prípade Okresného súdu Komárno bolo vydaných 233 trestných rozkazov spomedzi 251 aplikovaných odklonov v trestnom konaní a v prípade Okresného súdu Žiar nad Hronom bolo vydaných 238 trestných rozkazov spomedzi 243 aplikovaných odklonov v trestnom konaní).

4 NÁVRHY A ZAMYSLENIA SA PRO FUTURO

Zamýšľanie sa nad efektívnosťou prípravného konania so sebou prináša okrem východísk *de lege lata* aj významný priestor pre koncipovanie myšlienok *pro futuro*, ktoré sa však nevyhnutne nemusia spájať len so zmenou právnej úpravy Trestného poriadku, ale napríklad už len zmenou náhľadu na výklad a aplikáciu existujúcich inštitútov. Hoci sme v predchádzajúcom texte už priamo pomenovali oblasti, ktorých modifikácia by mohla byť spojená so zvýšením efektívnosti prípravného konania, v ďalšom texte sa predsa len zamyslíme nad ďalšími možnosťami pre danú oblasť *pro futuro*.

V prvom rade, ak nahliadneme na uvedené všeobecnejšie, jedným zo základných elementov, prostredníctvom ktorých možno nesporne dosiahnuť efektívnejšie prípravné konanie (resp. trestné konanie ako celok), sú základné zásady trestného konania. Je nesporné, že uvedené predstavujú podľa § 2 TP základné idey, ktoré sú následne inkorporované do jednotlivých inštitútov trestného konania. Ak bola efektívnosť (okrem iného) vnímaná ako jeden zo základných konceptov rekonštruovaného trestného procesu, základné zásady, na formovanie ktorých má význam nielen národná, ale aj nadnárodná právna úprava a rozhodovacia činnosť, môžu predstavovať výrazný prvok s ohľadom na efektívnosť trestného konania. Uvedený názor má svoj základ v tom, že tieto nepredstavujú len pravidlá proklamované, naopak formujú trestný proces a tým aj jeho jednotlivé inštitúty. Okrem toho, že pôsobia nadčasovo, ich treba vnímať ako pravidlá ovplyvňujúce nielen aplikáciu práva (v zmysle aplikačnej funkcie), ale aj normotvornú činnosť. V dnešnej dobe sa akosi pozabúda na ich význam vo vzťahu k normotvornej činnosti (čo platí aj pre základné zásady trestného práva hmotného), čo si následne vyžaduje ďalšie legislatívne zásahy, čo efektívnosti trestného konania neprospieva. Práve uvedené predstavuje príklad toho, že prvkom efektívnosti môže byť aj úprava *de lege lata*, a teda, že jediný smer nemožno badať v zmene právnej úpravy.

Druhým prvkom, ktorý nepochybne ovplyvňuje efektívnosť prípravného konania, je hmotnoprávna úprava. V danom rámci máme na mysli úpravu obsiahnutú v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon alebo „TZ“) resp. aj v blanketových právnych normách vo vzťahu k Trestnému zákonu. Vychádzame totiž z toho, že pokiaľ má byť prostredníctvom trestného práva procesného dosiahnutá náležitá realizácia trestného práva hmotného, pričom pod náležitou realizáciou nemáme na mysli len zákonnosť, ale nesporne aj efektívnosť, potom je určite problémom z hľadiska aplikácie práva, ak je hmotnoprávna úprava nejasná, resp. sporná. Práve čistota, prehľadnosť hmotnoprávnej úpravy môže byť výrazným prvkom efektívnosti trestného konania (a teda aj prípravného konania), neustále novelizácie Trestného zákona bez bližšej analýzy dopadov právnej úpravy, spravidla vedené politickými cieľmi, tomu určite neprospievajú. Problémom je aj v tejto oblasti to, že novelizácie Trestného zákona spravidla nepodliehajú akémusi „testu základnými zásadami“, následne až prax odhaľuje, že skutkové podstaty sú neaplikovateľné, napríklad pre nedostatok abstraktnosti, prípadne, že koncipované skutkové podstaty trestných činov nespĺňajú ani len základné podmienky vyplývajúce zo subsidiarity trestnej represie. Tu však treba zmeniť prístup zákonodarcu, napríklad s ohľadom na to, aby bola v daných oblastiach viac vypočítaná akademická a odborná obec.

Ďalšou z oblastí, ktorá prichádza do úvahy v súvislosti s koncipovaním návrhov *pro futuro*, je koncepcia prípravného konania, ako ju poznáme dnes. Je pochopiteľné, že v nej možno identifikovať viaceré nedostatky, na ktoré sme už v príspevku poukazovali. V konečnom dôsledku však má v podmienkach Slovenskej republiky takéto nastavenie svoju tradíciu, svoje miesto, a preto je na zvážení, či by malo dôjsť ku komplexným zmenám, ktoré sa v súvislosti s prípravným konaním spomínajú. Ak sa prípravné konanie nemá stať len úsekom pre „zber podkladov“, s cieľom, aby mohlo byť, dajme tomu, viac limitované lehotami, zákonodarca sa musí zamerať práve na problémy, ktoré efektívnosť prípravného konania brzdia. Za všetko spomenieme toľko pertraktované opakovanie výsluchov svedkov. Aj v danom prípade totiž platí, že „nie je výsluch ako výsluch“ a zmyslom dosiahnutia efektívnosti prípravného konania (resp. pre účely smerovania k tomuto cieľu) treba uvedené náležite diferencovať a premietnuť do každodennej aplikačnej praxe.

Posledné zo zamyslení bude koncipované všeobecnejšie a bude smerované k podstate efektívnosti prípravného konania. Pokiaľ nahliadneme do dôvodovej

správy k rekodifikovanému Trestnému poriadku,¹² hneď úvodné vety vypovedajú o základnom celi rekodifikácie, ktorým je zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a z hospodárnenie trestného procesu. Uvedené by sa malo byť podľa nášho názoru vnímať nielen ako primárne východisko rekodifikácie, ale existencie Trestného poriadku ako takého. Zákonodarca by mal postupovať práve v duchu hodnôt, na ktorých právny predpis stojí, pričom treba zvýrazniť, že práve efektívnosť trestného konania medzi takéto kritériá so základným významom patrí.

5 ZÁVER

Na záver možno zosumarizovať, že efektívnosť trestného konania vrátane efektívnosti prípravného konania bola ustanovená ako jeden z cieľov pri rekodifikácii trestno-procesného kódexu v roku 2005. Schválenie Trestného poriadku jednoznačne predstavovalo krok smerom k zvýšeniu efektívnosti trestného konania, pričom však neskoršie novelizácie Trestného poriadku a aj Trestného zákona v určitom smere k zvýšeniu efektívnosti trestného konania nesmerovali. Interpretácia určitých právnych inštitútov v trestnom konaní zo strany príslušných orgánov v aplikačnej praxi tiež nie vždy smeruje k zvýšeniu efektívnosti trestného konania.

Efektívnosť trestného konania predstavuje hodnotu, ktorá má nepochybne svoje miesto v slovenskom trestnom procese, čo preukazujú aj štatistiky z rozhodovacej činnosti dvoch náhodne vybraných okresných súdov. Odklony v trestnom konaní, ktoré nepochybne prispievajú k efektívnosti trestného konania, sú v rozhodovacej činnosti nami skúmaných súdov výrazne prítomné.

Možno však zosumarizovať, že efektívnosť trestného konania stále možno zlepšovať, pričom k tomu môžu slúžiť aj návrhy *de lege ferenda* uvedené v tomto príspevku a k tejto otázke by sa mala rozprúdiť odborná a aj vedecká diskusia.

¹² Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok [online]. [cit. 2022-09-18]. Dostupné z: <<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-301-2005-Z-z.htm>>.

Použitá literatúra:

- BENČÍK, T. Zníženie časovej náročnosti prípravného konania odstránením nadbytočného opakovania výsluchov svedkov. In KURILOVSKÁ, L., KRÁSNÁ, P., eds. *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Akadémia PZ v Bratislave, 2021, s. 3 – 15. ISBN 978-80-8054-926-8.
- ČENTĚŠ, J., VOJTUŠ, F. Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu. In ČENTĚŠ, J. (ed.) a kol. *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Zborník príspevkov. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2020, s. 28 – 41. ISBN 978-80-7160-577-5.
- Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok [online]. [cit. 2022-09-18]. Dostupné z: <<https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-301-2005-Z-z.htm>>.
- KRÁSNÁ, P. Zákon o obetiach trestných činov – legislatívna zmena, ktorá upevnila postavenie obetí trestných činov v prípravnom konaní. In ČENTĚŠ, J. (ed.) a kol. *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Zborník príspevkov. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. 2020, s. 62 – 73. ISBN 978-80-7160-577-5.
- KURILOVSKÁ, L., ŠANTA, J. Vybrané aplikačné problémy prípravného konania v súčasnosti. In KURILOVSKÁ, L., KRÁSNÁ, P. *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 99 – 110. ISBN 978-80-8054-926-8.
- VOJTUŠ, F. *Efektívnosť trestného konania a vplyv legislatívnych zmien a iných faktorov z pohľadu rýchlosti trestného konania*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2022. 288 s. ISBN 978-80-571-0509-1.
- ZEMAN, Š. *Odklony ako nástroje restoratívnej justice v slovenskom trestnom práve a ich reálne uplatňovanie v praxi*. [online]. [cit. 2022-09-20]. Dostupné z: <<https://www.epi.sk/clanok-z-titulky/odklony-ako-nastroje-restorativnej-justice-v-slovenskom-trestnom-prave-a-ich-realne-uplatnovanie-v-praxi-aktualita.htm>>.

Kontaktné údaje:

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.

stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6

P.O. BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

JUDr. Filip Vincent

filip.vincent@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6

P.O. BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

ÚVAHY O ZVÝŠENÍ EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA

Rastislav Remeta

Krajská prokuratura Bratislava

Abstract: Speeding up criminal proceedings is also in the interest of a fair criminal trial. In most cases, the findings of the pre-trial investigation are decisive for the outcome of the trial. In the Slovak Republic, the issue of speeding up and streamlining pre-trial proceedings, in particular by simplifying their formal complexity, is again a topical issue at the moment. However, in order to achieve the purpose of criminal proceedings within the framework of the formalised pre-trial procedure, it will also be necessary to establish the necessary scope of evidence, both for the purposes of the pre-trial procedure and the possible decisions of the law enforcement authorities, as well as the basis for the proceedings before the court, also with a view to safeguarding the rights of the defence and the usability of the evidence.

Abstrakt: V záujme spravodlivého trestného procesu je aj zrýchlenie trestného konania. Pre výsledok súdneho konania majú vo väčšine prípadov rozhodujúci vplyv zistenia z vyšetrovania v rámci predsúdneho prípravného konania. V Slovenskej republike je v súčasnosti opäť aktuálna otázka zrýchlenia a zefektívnenia prípravného konania, najmä zjednodušením jeho formálnej náročnosti. Pre dosiahnutie účelu trestného konania v rámci odformalizovaného prípravného konania bude však potrebné ustáliť aj nevyhnutný rozsah dokazovania jednak pre účely prípravného konania a prípadné rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní, ako aj podkladu pre konanie pred súdom s ohľadom aj na zabezpečenie práva na obhajobu a použiteľnosť dôkazov.

Key words: criminal proceedings, pre-trial proceedings, improving the efficiency of pre-trial proceedings, investigation, evidence

Klíčové slová: trestné konanie, prípravné konanie, zvýšenie efektívnosti prípravného konania, vyšetrovanie, dokazovanie

1 ÚVOD

Prejavom právneho štátu je aj zabezpečenie práva na spravodlivý proces. V záujme spravodlivého procesu v trestnom konaní, ako jednej zo zásad trestného konania, je aj zrýchlenie trestného konania. Pre rozhodnutie súdu majú vo väčšine prípadov rozhodujúci vplyv zistenia z vyšetrovania v rámci predsúdneho prípravného konania. V súčasnosti je v Slovenskej republike opäť aktuálna otázka zvýšenia rýchlosti a efektívnosti prípravného konania, najmä zjednodušením jeho formálnej náročnosti. Dosiachnutie účelu trestného konania v rámci odformalizovaného prípravného konania bude potom spojené s nevyhnutnosťou ustálenia nevyhnutného rozsahu dokazovania jednak pre účely vyšetrovania v prípravnom konaní a prípadné rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní vo veci samej už v prípravnom konaní, ako aj nevyhnutný rozsah dokazovania ako podklad pre konanie o trestných veciach, o ktorých bude potrebné na základe návrhu prokurátora na schválenie dohody o vine a treste alebo obžaloby prokurátora, konať pred súdom na verejnom zasadnutí alebo hlavnom pojednávaní s ohľadom aj na zabezpečenie práva na obhajobu a použiteľnosť dôkazov. Nemožno opomenúť ani efekt tzv. spojených nádob, teda aby zúženie dokazovania v prípravnom konaní, ktoré má z hľadiska kontinentálneho charakteru v Slovenskej republike vo vzťahu k súdnemu konaniu predbežný charakter a ťažisko dokazovania je v konaní pred súdom, neprimerane nezaťažilo a nepredĺžilo súdne konanie, čo by v konečnom dôsledku neskrátilo trestné konanie ako celok a malo by pravdepodobne za následok aj potrebu zvýšenia počtu súdnej administratívy. Treba vziať do úvahy aj skutočnosť, že aktuálne súd už nie je orgánom činným v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“) a ako nezávislý a nestranný orgán riadi dokazovanie a rozhoduje na základe dôkazov, ktoré pred ním vykonávajú procesné strany.

2 SPRAVODLIVÝ TRESTNÝ PROCES

Jednotlivé zložky práva na spravodlivé prerokovanie vecí, vrátane zásady kontradiktórnosti trestného konania našli v Slovenskej republike svoj odraz aj v súvislosti s rekodifikáciou trestných kódexov, najmä v zakotvení

demokratických zásad trestného konania uvedených v medzinárodných zmluvách, ktoré sa v rámci systému navzájom prelínajú a dopĺňajú.

V súvislosti s právom na prerokovanie veci v primeranej lehote možno poukázať aj na vyjadrenie predstaviteľa talianskeho osvietenstva Cesare Beccariu „*O čo viac bude trest okamžitý a bližší k spáchanému zločinu, o to bude spravodlivejší a užitočnejší*“.¹

Podľa dôvodovej správy k schválenému vládnemu návrhu Trestného poriadku (ďalej aj „TP“) z 26. mája 2004, **bolo základným cieľom predkladanej rekodifikácie zabezpečiť účinnejšiu ochranu práv a oprávnených záujmov fyzických a právnických osôb, ako aj celospoločenských záujmov najmä zefektívnením, zjednodušením, zrýchlením a zhospodárnením trestného procesu.** Právo na spravodlivý, zákonný súdny proces a stíhanie len zo zákonných dôvodov, je najdôležitejšou zásadou trestného konania. ***Záujem na zistení skutkového stavu nesmie byť nadradený zásade zákonného procesu, lebo by to mohlo viesť k snahe zistiť pravdu za každú cenu, teda aj za cenu porušenia zákona. Trestné stíhanie však možno viesť len v súlade so zákonom, lebo „cieľ neposväcuje prípadné nezákonné prostriedky“.*** Podľa dôvodovej správy mali v prípravnom konaní policajti pod dozorom prokurátora samostatne a iniciatívne objasňovať trestný čin v rozsahu potrebnom na rozhodnutie, respektíve na podanie obžaloby. Týmto sa v tomto štádiu mala zvýrazniť samostatnosť, iniciatíva a zodpovednosť polície za vyhľadanie a vykonanie dôkazov. Súčasne sa tak mala zvýšiť a zdôrazniť zodpovednosť prokurátora. Akuzачný princíp, v zmysle ktorého len prokurátor môže podať obžalobu, mal zvýrazniť význam prokurátorského dozoru v prípravnom konaní a súčasne zvýšiť zodpovednosť prokurátora za podanú obžalobu, ktorú bude zastupovať pred súdom. Ak prokurátor pre rozhodnutie súdu nezabezpečí potrebné dôkazy a obžalobu nedokáže preukázať, súd obžalovaného oslobodí. **Podstatná časť trestných vecí mala byť rozhodnutá mimo súdneho konania. V súdnom konaní malo dôjsť k výraznému posilneniu jeho kontradiktórnych prvkov,** kde proces bude naďalej viesť súd, ale dôkazy by mali vykonávať strany, čo zvýši nároky na pripravenosť a prácu prokurátora a obhajcu.²

¹ BECCARIA, C. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava : Kalligram, 2009, s. 68.

² Dôvodová správa k návrhu nového Trestného poriadku. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=188458>.

OČTK a sudy ako orgány verejnej moci sú v trestnom konaní povinné postupovať ústavne konformným spôsobom, a to výlučne na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.³

Konanie musí byť kontradiktórne a vždy musí byť zabezpečená rovnosť zbraní medzi stranami, prokurátorom a zatknutou osobou.⁴

Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) má každý právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený.⁵

Korešpondujúca úprava v Trestnom poriadku je obsiahnutá v zásade práva na spravodlivý proces, podľa ktorej má každý právo, aby jeho trestná vec bola spravodlivo a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom v jeho prítomnosti tak, aby sa mohol vyjadriť ku všetkým vykonávaným dôkazom, ak tento zákon neustanovuje inak.⁶

Pre spravodlivé trestné konanie je podstatné aj zabezpečenie práva na obhajobu, uvedené v čl. 6 ods. 3 Dohovoru, podľa ktorého každý, kto je obvinený z trestného činu má minimálne právo byť bez meškania a v jazyku, ktorému rozumie, podrobne oboznámený s povahou a dôvodom obvinenia proti nemu, mať primeraný čas a možnosti na prípravu svojej obhajoby, obhajovať sa osobne alebo s pomocou obhajcu podľa vlastného výberu, alebo pokiaľ nemá prostriedky na zaplatenie obhajcu, aby mu bol poskytnutý bezplatne, ak to záujmy spravodlivosti vyžadujú, vypočúvať alebo dať vypočuť svedkov proti sebe a dosiahnuť predvolanie a výsluch svedkov vo svoj prospech za rovnakých podmienok, ako svedkov proti sebe a mať bezplatnú pomoc.⁷

Súd v súlade so svojou konštantnou judikatúrou pripomína, že požiadavka rovnosti zbraní sa v zásade uplatňuje tak v občianskych, ako aj v trestných veciach. Pokiaľ ide o spor protichodných záujmov rovnosť zbraní znamená, že každej strane musí byť poskytnutá primeraná možnosť prezentovať svoju vec

³ ŠTRKOLEC, M. *Zákonnosť v trestnom práve*. Bratislava : C. H. Beck, 2022, s. 58.

⁴ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva *Garcia Alva proti Nemecku* z 13. februára 2001.

⁵ Dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd zo 4. novembra 1950 (oznámenie č. 209/1992 Zb.), čl. 6 ods. 1.

⁶ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, § 2 ods. 7.

⁷ Dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd zo 4. novembra 1950 (oznámenie č. 209/1992 Zb.), čl. 6 ods. 3.

vrátane dôkazov, za podmienok, ktoré ju nestavajú do zásadnej nevýhody voči protistrane.⁸

Rešpektovanie práva na spravodlivý proces prokuratúrou ako orgánom dozoru nad zákonnosťou prípravného konania treba skúmať s ohľadom na prípravné konanie ako celok. Odňatie možnosti realizovať svoju obhajobu v prípravnom konaní možno napraviť, pokiaľ strana obhajoby takú možnosť, hoci neskôr, vo fáze prípravného konania dostane.⁹

V tejto súvislosti je vhodné poukázať aj na nové pravidlá zaručujúce, že každá podozrivá alebo obvinená osoba v trestnom konaní je až do dokázania viny nevinná a každý môže využiť právo byť prítomný na konaní pred súdom vo vlastnej veci. Osobám sa tak zaručujú rovnaké práva bez ohľadu na to, či sú obvinené alebo podozrivé vo svojej krajine alebo v inej krajine Európskej únie.¹⁰

3 PRÍPRAVNÉ KONANIE V SÚČASNOSTI

V aktuálnom platnom a účinnom Trestnom poriadku, konaniu pred súdom predchádza predsúdne konanie, ktoré je tvorené postupom pred začatím trestného stíhania (§ 196 – § 198 TP) a prípravným konaním (§ 199 – § 210 TP).

Prípravným konaním sa rozumie úsek od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu alebo do právoplatnosti rozhodnutia OČTK vo veci samej.¹¹

Účelom súčasného prípravného konania, ktoré je zároveň obligatórnym štádiom predsúdneho konania v rámci kontinentálneho trestného procesu je, aby OČTK po začatí trestného stíhania vo vyšetrovaní alebo skrátrenom vyšetrovaní (v super skrátrenom vyšetrovaní podľa § 204 TP do 48 hodín od zadržania osoby) čo najrýchlejšie zadovážili podklady na objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na posúdenie prípadu a zistenie páchatela a na základe výsledkov vyšetrovania prípravné konanie skončili rozhodnutím vo veci samej alebo

⁸ Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva *Suominen proti Fínsku* z 1. júla 2003.

⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 371/2014 zo 17. júna 2014.

¹⁰ Smernica Európskeho parlamentu (EÚ) 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.

¹¹ Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, § 10 ods. 14.

prokurátor predložil súdu návrh na schválenie dohody o vine a treste alebo podal obžalobu (primerane § 10 ods. 14, § 201 ods. 2 TP).

V rámci prípravného konania teória trestného práva vymedzuje štyri jeho funkcie. Prvou funkciou je vyhľadávacia funkcia, v rámci ktorej sa v prípravnom konaní odhaľujú trestné činy, ktoré sa následne v rámci druhej zabezpečovacej funkcie zaistia, aby nedošlo k ich zničeniu a bolo ich možné vykonať pred súdom. Treťou verifikačnou (filtračnou) funkciou sa zamedzí, aby boli pred súd postavené osoby, u ktorých podozrenie z trestnej činnosti nie je dostatočne odôvodnené. Štvrtou funkciou prípravného konania je odklonná funkcia, umožňujúca vybavenie samotnej trestnej veci už v prípravnom konaní, bez predjednania veci pred súdom.¹²

Prípravné konanie má vo vzťahu k súdnemu konaniu pomocnú úlohu a predbežný charakter a ťažisko dokazovania spočíva v konaní pred súdom. Aj prípravné konanie vymedzuje predmet súdneho konania a ovplyvňuje jeho rozsah, obsah a výsledok.¹³

V prípravnom konaní sa neuplatňujú zásady verejnosti, ústnosti a bezprostrednosti. **Zásada kontradiktórnosti sa uplatňuje v menšom rozsahu.**

Podľa rímskeho filozofa Luciusa Annaeusa Senecu „*Ten, kto rozhodol niečo bez vypočutia druhej strany, nebol spravodlivý, aj keby rozhodol správne.*“

Pojem kontradiktórnosti, tzv. „vzájomné protirečenie strán“, vyplýva z prekladu latinských slov „*contra dicere*“.

Vzhľadom k tomu, že prípravné konanie v rámci predsúdneho konania spolu so súdnym konaním tvorí jeden celok, je aj prípravné konanie významné pre spravodlivý výsledok celého konania, čo má význam aj z hľadiska posudzovania Európskeho súdu pre ľudské práva.

Aktuálne prípravné konanie v Slovenskej republike, napriek snahe z obdobia rekonštrukcie v roku 2005 o zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a z hospodárnenie trestného procesu, **má z hľadiska rozsahu dokazovania, naďalej relatívne silné postavenie vo vzťahu k súdnemu konaniu.** Teda v rámci prípravného konania, s výnimkou tzv. super skráteneho vyšetrovania, **sú vykonávané dôkazy takmer v rozsahu, ako by mali byť vykonávané na hlavnom pojednávaní**, na ktorom sa v podstate opakujú.

¹² IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Bratislava : Iura Edition, s. r. o., 2010, s. 558 – 559.

¹³ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2012, s. 466.

Nedostatky dokazovania v prípravnom konaní a absencia reálnej možnosti vykonania ďalších dôkazov vrátane vylúčeného svedka vypovedajúceho v prospech obžaloby nie je **adekvátne prenášať do súdneho konania**, keďže OČTK – prokurátor, nesie dôkazné bremeno a tým aj zodpovednosť za zákonné vykonanie a predloženie dôkazov, o ktoré opiera obžalobu.¹⁴

V súčasnosti vyšetrovanie vykonáva v prvom rade policajt, ktorý má k tomu prispôbené náležité sily a prostriedky, vrátane špeciálneho technického zabezpečenia. **Prokurátor môže podľa ustanovenia § 230 ods. 2 písm. b) TP osobne vykonať jednotlivý úkon alebo aj celé vyšetrovanie**, avšak nedisponuje silami a prostriedkami ako policajt, napríklad pre zaistenie osôb alebo zabezpečovanie informácií. **Prioritnou úlohou prokurátora v aktuálnom prípravnom konaní** ako tzv. „*dominus litis*“ – pána prípravného konania, je **vykonávanie dozoru nad dodržiavaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní podľa § 230 ods. 1 TP. V konaní pred súdom** v zmysle ustanovenia § 10 ods. 10 TP **je prokurátor stranou** spolu s obžalovaným (ten, proti komu sa vedie trestné konanie), poškodeným, zúčastnenou osobou a rovnaké postavenie ako strana má aj zástupca občianskeho združenia, dôveryhodná osoba, ako aj iná osoba, na návrh alebo žiadosť ktorej sa konanie vedie alebo ktorá podala opravný prostriedok a v konaní proti mladistvému aj orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately. **Prokurátor po podaní obžaloby súdu je v konaní pred súdom stranou a zastupuje štát s povinnosťou uniesť dôkazné bremeno.**

Vychádzajúc z predmetu a účelu Trestného poriadku, tento upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené, ich páchatelia boli podľa zákona spravodlivo potrestaní a výnosy z trestnej činnosti boli odňaté, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb (§ 1 TP).

Treba dodať, že podľa ustanovenia § 2 ods. 12 TP **OČTK a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom** podľa svojho vnútorného presvedčenia založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivo i v ich súhrne nezávisle od toho, či ich obstaral súd, OČTK alebo niektorá zo strán.

Nemožno opomenúť, že **súd**, na rozdiel od policajta a prokurátora, **už nie je OČTK**, ktorý podľa ustanovenia § 2 ods. 10 TP postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu

¹⁴ Zo súdnej praxe 9/2010. Bratislava : Wolters Kluwer, 2010.

nevyhnutnom na rozhodnutie, pričom dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti a s rovnakou starostlivosťou objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti svedčiace v jeho prospech, keď v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie.

Súd podľa ustanovenia § 2 ods. 11 TP síce môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrhli, avšak v rámci jeho postavenia nestranného, nezávislého rozhodovacieho orgánu je skôr zdržanlivý a rozhoduje na základe dôkazov vykonaných pred súdom, pričom súd dokazovanie aj riadi, ale vykonávanie dôkazov samo ponecháva stranám (§ 2 ods. 18, ods. 19 TP).

Ústavný súd SR k rovnosti zbraní uviedol, že procesný postup súdu musí zabezpečiť, aby bola obvinenému v týchto smeroch poskytnutá rozumná príležitosť obhajovať svoje záujmy za podmienok, ktoré ho nepostavia do podstatne nevýhodnejšej pozície v porovnaní s druhou stranou.¹⁵

Bolo by v rozpore so základnými zásadami trestného konania, ako aj s účelom trestného konania, keby súd napomáhal prokurátorovi uniesť dôkazné bremeno. Uvedený postup by narušil zásadu rovnosti strán, resp. rovnosti zbraní.¹⁶

Pre dosiahnutie účelu trestného konania v rámci prípravného konania je nevyhnutný zákonom určený rozsah dokazovania jednak pre účely vyšetrovania v prípravnom konaní a prípadné rozhodnutia OČTK vo veci samej už v prípravnom konaní, ako aj nevyhnutný rozsah dokazovania ako podklad pre konanie o trestných veciach, o ktorých bude potrebné na základe návrhu prokurátora na schválenie dohody o vine a treste alebo obžaloby prokurátora, konať pred súdom na verejnom zasadnutí alebo hlavnom pojednávaní s ohľadom aj na zabezpečenie práva na obhajobu a použiteľnosť dôkazov.

Zo štatistických údajov Generálnej prokuratúry SR uvedených v jej ročenkách za obdobie rokov 2015 až 2021 možno získať orientačný prehľad o počte vznesených obvinení, podaných obžalôb, ale aj o ďalších tzv. odklonoch. Pre účely príspevku ide o dohodu o vine a treste (Dohoda o VaT), ale aj rozhodnutia v prípravnom konaní, ako podmienené zastavenie trestného stíhania (PZTS), zmier, zastavenie trestného stíhania (Zastavené TS), prerušenie trestného stíhania (Prerušené TS) a postúpenie veci (Postúpené TS). V rámci

¹⁵ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 226/2007.

¹⁶ LACIAK, O. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2019, s. 87.

okresných, krajských a Generálnej prokuratúry SR, **tzv. odklony odfiltrovali určitý počet trestných vecí, ktoré nebolo potrebné prejednať pred súdom.**

Tabuľka: Vznesené obvinenia za obdobie rokov 2015 až 2021 a meritórne ukončenia u známych páchatelov na prokuratúrach v Slovenskej republike¹⁷

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vznesené obvinenia	51 346	40 461	39 962	38 213	36 712	33 954	31 665
Obžalované osoby	31 932	28 612	28 365	29 789	27 443	26 206	24 241
z toho §204	6 516	6 566	6 392	6 527	6 765	5 883	6 134
Dohoda o VaT	4 878	4 639	3 844	1 154	2 073	1 531	1 422
PZTS	1 764	1 485	1 484	1 334	1 293	1 129	929
Zmier	586	469	464	479	491	427	426
Zastavené TS	2 981	2 746	2 486	2 095	2 023	1 814	1 750
Prerušené TS	1 574	1 164	1 049	897	779	759	594
Postúpené TS	437	377	360	289	296	274	240

Štatistické ukazovatele Generálnej prokuratúry SR za obdobie rokov 2015 až 2021 tiež potvrdzujú skutočnosť, že prípravné konanie, ktoré má vo vzťahu k súdnemu konaniu pomocnú úlohu a predbežný charakter, v prípade vznosenia obvinenia konkrétnej osobe, priemerne 70 % vecí v prípravnom konaní končí spôsobom, že prokurátor podá obžalobu súdu. Konkrétne v roku 2015 – 62 %, v rokoch 2016 a 2017 – 71 %, v roku 2018 – 78 %, v roku 2019 – 75 % a v rokoch 2020 a 2021 – 77 %.

Na druhej strane, hoci predstava v rámci rekodifikačného procesu v roku 2005 bola, že podstatná časť vecí bude skončená odklonom, zo štatistických ukazovateľov vyplýva, že sa to nepodarilo a **skončenie trestných vecí tzv. odklonmi vo vzťahu k vzneseným obvineniam značne kolíše a tvorilo v priemere len 30 %.** Konkrétne v roku 2015 – 24 %, v roku 2016 až 43 %, v roku 2017 – 24 %, v roku 2018 – 16 %, v roku 2019 – 29 % a v rokoch 2020 a 2021 – 17 %.

¹⁷ Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry Generálnej prokuratúry SR za roky 2015 – 2021. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2021-3acf.html>,
<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2020-3a68.html>
<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2019-3a0f.html>

K zásade kontradiktórnosti v aktuálnom prípravnom konaní treba dodať, že viaceré ustanovenia Trestného poriadku umožňujú obvinenému alebo jeho obhajcovi jej uplatnenie už v prípravnom konaní.

Obvinený alebo jeho obhajca môžu v prípravnom konaní získať informácie o dôkaznej situácii uplatnením práva nazerať do spisu podľa § 69 TP a uplatnením práva preštudovania spisu po skončení vyšetrovania podľa § 208 TP. Môžu žiadať aj o preskúmanie postupu policajta podľa § 210 TP. Prejav zásady kontradiktórnosti v prípravnom konaní badať najmä v ustanovení § 213 TP, teda v možnosti účasti obvineného a obhajcu na úkonoch vo vyšetrovaní a v skrátrenom vyšetrovaní. Policajt podľa uvedeného ustanovenia môže povoliť účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch a umožniť mu klásť svedkom otázky najmä vtedy, ak obvinený nemá obhajcu a ide o výsluch svedka, pri ktorom je dôvodný predpoklad, že ho nebude možné vykonať pred súdom. Aj obhajca má právo po vznesení obvinenia zúčastniť sa úkonov, ktorých výsledok môže byť použitý ako dôkaz v konaní pred súdom. Obvinený alebo jeho obhajca sa takto oboznamuje s dôkazmi, podrobuje ich vlastnej kritickej previerke a vyjadruje sa k nim.

Podstatným nedostatkom aktuálneho prípravného konania je najmä opakované viacnásobné vypočúvanie (prepočúvanie) svedkov a obvinených, často aj otázka možnosti prečítania ich výpovedí na hlavnom pojednávaní v zmysle ustanovení § 263 ods. 1 a 3 TP, resp. § 258 ods. 4 TP. V množstve prípadov sa stáva, že osoba je vypočutá prvýkrát pred začatím trestného stíhania podľa § 196 odseku 2 TP, druhýkrát po začatí trestného stíhania podľa § 199 ods. 1 alebo 2 TP, tretíkrát po vznesení obvinenia podľa § 206 ods. 1 TP, štvrtýkrát v prípade konfrontácie alebo vznesenia obvinenia ďalšej osobe a piatykrát po podaní obžaloby pred súdom na hlavnom pojednávaní. Uvedené súvisí aj s plynutím času, čo negatívne vplyva na pamäťovú stopu.

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2018-39b3.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2017-39b2.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2016-3990.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2015-3931.html>

V tejto súvislosti sa Najvyšší súd SR zaoberal otázkou, o ktoré dôkazy môže byť opretá obžaloba a pri ktorých výsluchoch svedkov musí byť v prípravnom konaní zachovaný kontradiktórny postup. Trestnoprávne kolégium Najvyššieho súdu SR prijalo 7. decembra 2009 stanovisko Tpj 63/2009 (R 30/2010), podľa ktorého:

- I. Obžaloba v trestnej veci môže byť opretá o výpovede svedkov a iné dôkazy vykonané pred vydaním uznesenia o vznesení obvinenia, prípadne pred oznámením uznesenia o vznesení obvinenia jeho vyhlásením (§ 206 ods. 1 TP), ak k ich vykonaniu došlo po začatí trestného stíhania „vo veci“ podľa § 199 ods. 1 TP.
- II. Ak je však výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu, je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znovu vypočuť), a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na kontradiktórny postup).

Výnimku z kontradiktórneho postupu predstavujú výpovede svedkov, ktoré majú podľa § 263 ods. 3 písm. b) TP charakter neodkladného alebo neopakovateľného úkonu; taký charakter majú aj výpovede svedkov mladších ako 15 rokov (§ 135 ods. 2 druhá veta TP).

- III. Ak obvinený po vznesení obvinenia sám (prostredníctvom obhajcu) žiada zopakovať výsluchy iných svedkov, je na úvahe OČTK, aby po posúdení dôkaznej situácie vo veci rozhodli o potrebe vykonať kontradiktórny výsluch svedka. Na spravodlivé súdne konanie a na kritickú previerku výpovede svedka postačuje, ak je výsluch svedka vykonaný v prítomnosti obvineného alebo jeho obhajcu v konaní pred súdom.¹⁸

Ústavný súd SR k použiteľnosti svedeckých výpovedí z prípravného konania v súdnom konaní, resp. celkovo ich významu z hľadiska rozhodovania súdu poznamenal, že zápisnice o takýchto výsluchoch môžu byť pri splnení zákonných podmienok v priebehu súdneho konania čítané ako náhrada výpovede svedka na pojednávaní, pričom pokiaľ sa súd ako aj obe strany, prokurátor a obžalovaný zhodnú, že osobný výsluch svedka na pojednávaní nie je potrebný, môže byť takto čítaná opäť aj nekontradiktórne vykonaná kľúčová svedecká

¹⁸ Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR Tpj 63/2009 zo 7. decembra 2009 (R 30/2010).

výpoveď, podstatná pre rozhodnutie o vine (v ostatných prípadoch musí byť podmienka kontradiktórnosti splnená, ak by malo byť rozhodnutie výlučne alebo v rozhodujúcej miere založené na dotknutej výpovedi). Druhou alternatívou je možnosť také výpovede predložiť na odstránenie rozporov oproti skoršej vo veci vykonanej svedeckej výpovedi z dôvodu, že bol medzi výpoveďami rozpor oproti prípravnému konaniu. Pre vydanie rozhodnutia nie je podstatné, koľko dôkazov je vykonaných, ale aká je ich dôkazná sila (*argumenta ponderantur, non numerantur*).¹⁹

4 NÁVRH NOVELY TRESTNÉHO PORIADKU

Vo februári 2022 Ministerstvo spravodlivosti SR predstavilo navrhované najdôležitejšie zmeny zákona č. 301/2005 Z. z. TP, ktorý by mal nadobudnúť účinnosť od 1. januára 2023, týkajúce sa prevažne prípravného konania. Z predloženého návrhu je zrejmá inšpirácia predchádzajúcou právnou úpravou platnou na území Československa, Slovenska, ale aj zahraničnou právnou úpravou.

Pripravované zmeny by sa mali týkať najmä odformalizovania prípravného konania, odstránenia prepočúvania, definovania oznamovateľa, zavedenia procesného postavenia podozrivého, posilnenia procesného postavenia poškodeného, zrýchlenia a skončenia vyšetrovania do troch mesiacov, zavedenia návrhu na potrestanie (ako ďalšieho odklonu), skrátenia lehoty väzby, elektronického doručovania obhajcom a procesnej použiteľnosti dôkazov.

Okrem rozšírenia účelu Trestného poriadku o odstránenie následku trestného činu, sa predpokladá zrušenie fázy pred začatím trestného stíhania a zlúčenie prípravného konania, ktorým by mal byť celý postup od podania trestného oznámenia alebo iného podnetu, neodkladného alebo neopakovateľného úkonu. Prípravné konanie by bolo možné skončiť aj návrhom na potrestanie. Trestné stíhanie by začínalo vydaním opatrenia, bez vydania uznesenia, s konkretizovaním skutku a možnosťou uvedenia totožnosti podozrivého. Zavedením procesného postavenia podozrivého, s poučením a rozsahom práv ako pri výsluchu obvineného, sa sleduje použiteľnosť jeho výpovede aj po vznesení

¹⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 358/2018 z 11. septembra 2018.

obvinenia. Výsluchy by mali byť vykonané procesným spôsobom, aby nevznikla potreba ich opakovania v prípravnom konaní, pričom naplnenie kontradiktórnosti výsluchu ostáva na rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní, čím sa zvýši zodpovednosť prokurátora v konaní pred súdom. Prítomnosť obhajcu na úkonoch prípravného konania bude na rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní s výnimkou výsluchu podozrivého a obvineného. Predpokladá sa zrušenie skráteného vyšetrovania, ale ostáva zachované zrýchlené vyšetrovanie podľa § 204 TP. Predpokladané sú aj ďalšie zmeny napríklad v súvislosti s nahradením formálnych uznesení opatreniami, rozšírenie dôvodov pri všetkých príkazoch na dôkazné prostriedky pri zaistovaní veci s odstránením rozdeľovania zaistovania podľa účelu, predĺženie lehoty na podanie sťažnosti na päť pracovných dní, skrátenie lehoty väzby, zrušenie preštudovania vyšetrovacieho spisu pri skončení vyšetrovania a jeho nahradenie nazeraním do spisu počas celého prípravného konania s právom navrhnúť doplnenie dokazovania a podobne.

Vzhľadom na predmet nášho príspevku, ale aj rozsiahlosť navrhovaných zmien Trestného poriadku, ktoré sú svojim charakterom takmer rekodifikáciou Trestného procesu, budeme venovať pozornosť len navrhovaným zmenám prípravného konania s ohľadom aj na zavedenia procesného postavenia podozrivého.

5 ÚVAHY O ZVÝŠENÍ EFEKTÍVNOSTI PRÍPRAVNÉHO KONANIA

Aktuálne prípravné konanie v Slovenskej republike, ako súčasť kontinentálneho procesu, má napriek snahe z obdobia rekodifikácie v roku 2005 o zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie trestného procesu, **z hľadiska svojho postavenia a rozsahu dokazovania, naďalej relatívne silné postavenie vo vzťahu k súdnemu konaniu**. Teda v rámci prípravného konania, s výnimkou tzv. super skráteného vyšetrovania, **sú vykonávané dôkazy takmer v rozsahu, ako by mali byť vykonávané na hlavnom pojednávaní**, na ktorom sa v podstate opakujú.

Podstatným nedostatkom aktuálneho prípravného konania je najmä formálna náročnosť vykonávania procesných úkonov a opakované viacnásobné

vypočúvanie svedkov a obvinených, spojené aj s otázkou použiteľnosti zápisníc o ich výsluchoch v konaní pred súdom na hlavnom pojednávaní.

Ministerstvom spravodlivosti SR predstavená novela Trestného poriadku z februára 2022, obsahuje návrh viacerých ustanovení, schválenie ktorých by mohlo mať za následok prechod k tzv. slabému prípravnému konaniu. Svojim rozsahom a charakterom ide takmer o rekodifikáciu Trestného procesu. Z predloženej novely Trestného poriadku vyplýva aj **širšie obmedzenie práva na obhajobu v prípravnom konaní.**

Prípravné konanie smeruje k tomu, aby sa dôkazy vyhľadali, zabezpečili a vykonali len dôkazy, pri ktorých možno očakávať, že ich nebude možné vykonať v konaní pred súdom, najmä **neodkladné a neopakovateľné úkony a kontradiktórne by sa vypočuli len podstatní svedkovia,** ktorých výpoveď je usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktoré chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu. **Ostatné dôkazy by sa nevykonávali, len vyhľadali a zabezpečili a predložili súdu s obžalobou prokurátora,** ktorej odôvodnenie obžalobného návrhu v zmysle navrhovaného ustanovenia § 235 ods. 1 písm. d) by bolo len stručné a vecné s opísaním skutkového deja a uvedením dôkazov, ktoré odôvodňujú podanie obžaloby, obhajobu obvineného a stanovisko prokurátora k nej (bez právnych úvah, ktorými sa prokurátor spravoval) a podľa § 235 ods. 1 písm. e) by obžaloba aj po novele obsahovala okrem iného dôkazy, ktoré prokurátor navrhuje vykonať na hlavnom pojednávaní a zoznam vecných dôkazov. **Dôkazy by sa vykonávali stranami pred súdom** pri uplatnení zásad verejnosti, ústnosti, bezprostrednosti a kontradiktórnosti. **Oslabila by sa tak verifikačná funkcia prípravného konania a negatívny vplyv by to malo aj na odklonnú funkciu prípravného konania.**

Za pozitívne možno považovať snahu o odformalizovanie prípravného konania, odstránenie prepočúvania, ako aj definovanie oznamovateľa, zavedenie procesného postavenia podozrivého, posilnenie procesného postavenia poškodeného, zrýchlenie a skončenie vyšetrovania, skrátenie lehoty väzby, elektronické doručovanie obhajcom a procesnú použiteľnosť dôkazov.

Pozitívne možno hodnotiť aj navrhovanú úpravu výsluchu svedka, ktorý je dieťaťom v zmysle ustanovenia § 135 TP s využitím technických zariadení určených na záznam alebo prenos a záznam zvuku a obrazu tak, aby sa v kona-

ní pred súdom mohol vykonať prečítaním zápisnice i bez splnenia podmienok v § 263 alebo postupom podľa § 270 ods. 2 TP.

Nekonštruktívne, najmä pre možnosť rozhodnúť vo veci samej už v právnom konaní, **vznieva vypustenia ustanovenie § 125 TP o konfrontácii**.

Určité pochybnosti vzbudzuje stanovenie rozsahu dokazovania v právnom konaní pre rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní vo veci samej, ale aj určenie rozsahu dokazovania pre možnosť podania obžaloby prokurátorom a unesenie dôkazného bremena.

Širšiu diskusiu by si vyžadovalo navrhované ustanovenie § 119 ods. 4 a 5 TP, týkajúce sa všeobecného ustanovenia o dokazovaní, podľa ktorého za dôkaz môže slúžiť aj vec alebo informácia, ktorú nevyhľadal alebo nezaobstaral orgán činný v trestnom konaní alebo súd, pričom v trestnom konaní môžu byť použité aj dôkazy získané v inom trestnom konaní alebo v inom konaní pred orgánom verejnej moci.

Rovnako by bolo vhodné podrobiť odbornej diskusii navrhované ustanovenie o vyšetrowaní uvedené v § 200 odseku 1 TP, podľa ktorého úkony, ktoré boli vykonané pred vydaním opatrenia podľa § 199, netreba opakovať, ak boli vykonané podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona.

Na základe uvedených ustanovení je vhodné poukázať aj na navrhované ustanovenie § 199 ods. 1 TP, označené ako vymedzenie rozsahu trestného stíhania, podľa ktorého ak sa nepostupovalo podľa § 197 ods. 1 alebo 2, policajt bezodkladne vydá **opatrenie**, v ktorom uvedie **skutok**, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie, s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za akých k nemu došlo, s uvedením, **o aký trestný čin v tomto skutku ide**, a to jeho zákonným pomenovaním a uvedením príslušného ustanovenia trestného zákona, a **označenie úkonu trestného konania**, na podklade ktorého bolo opatrenie vydané, zároveň **môže uviesť aj totožnosť podozrivého**, ak je známy alebo ak je dôvodný predpoklad, že sa bude postupovať podľa § 203 (ak sa podozrenie rozplynie, policajt opatrenie upraví).

V prípade navrhovaného ustanovenia § 204 TP o zrýchlenom vyšetrowaní a použitia výpovede podozrivého v ďalšom konaní, ktorému nebolo vznesené obvinenie (podozrivý by mal rovnaké práva ako obvinený) **v zrýchlenom vyšetrowaní** (malo by sa rozšíriť aj na zločiny), ktoré by malo byť skončené do dvoch mesiacov a následne po skončení zrýchleného vyšetrowania by policajt predložil prokurátorovi návrh na podanie návrhu na potrestanie (novo navrhované ustanovenie § 231a TP), ktorý obsahuje rovnaké náležitosti ako obžaloba

s výnimkou odôvodnenia a podanie návrhu na potrestanie na súd má rovnaké účinky ako vznesenie obvinenia, **by bolo vhodné** aj z hľadiska predvídateľnosti, **umožniť podozrivému širšie uplatnenie práva na obhajobu už v prípravnom konaní.**

Podľa navrhovaného ustanovenia § 204 ods. 8 TP by prokurátor po skončení zrýchleného vyšetrovania mohol s podozrivým uzatvoriť aj dohodu o vine a treste, pričom podanie návrhu na schválenie dohody o vine a treste na súd by malo rovnaké právne účinky ako vznesenie obvinenia.

Širšiu diskusiu by si vyžadovalo navrhované ustanovenie § 208 TP, týkajúce sa skončenia vyšetrovania, s možnosťou podať návrhy na doplnenie vyšetrovania, ale bez možnosti preštudovania spisu.

Čiastočne nekoncepcne vyznieva snaha o zrýchlenie a zefektívnenie prípravného konania a súčasne sa z ustanovenia § 55 TP vypúšťa časť o odstránení prievahov v súdnom konaní.

V súčasnosti je prokurátor viazaný zásadou legality [§ 2 ods. 5 TP a v prípade skončenia vyšetrovania a trvajúcich rozporov vo vykonaných dôkazoch vo vzťahu k pochybnosti o existencii skutku alebo či skutok spáchal obvinený, resp. do úvahy prichádza viacero verzií skutkových zistení v podstate musí podať súdu obžalobu (R 11/1996, R 28/1977, R 3/2000)].

S postavením prokurátora po podaní obžaloby ako strany v konaní s povinnosťou uniesť dôkazné bremeno, sa otvára otázka aj pre širšie využitie zásady oportunity, aby prokurátor v prípade, že výsledky vyšetrovania nie sú dostatočne odôvodnené na postavenie obvineného pred súd a podanie obžaloby podľa § 234 ods. 1 TP, **mohol trestné stíhanie napríklad zastaviť,** čo si však vyžaduje aj úpravu miery zistených a preukázaných skutočností v zmysle ustanovenia § 215 ods. 1 písm. a) alebo písm. c) TP a nahradenie spojenia slov „je nepochybné“, spojením slov „nebolo vyšetrovaním preukázané“ alebo rovnako ako pre rozhodnutie súdu na hlavnom pojednávaní „nebolo dokázané“ v prípade oslobodenia obžalovaného spod obžaloby podľa § 285 písm. a) alebo písm. c) TP.

Navyše, súd v aktuálnom Trestnom procese už nie je orgán činný v trestnom konaní (podľa § 10 ods. 1 TP sú OČTK len policajt a prokurátor) a **nevzťahuje sa na neho ustanovenie § 2 ods. 10 TP** o zisťovaní skutkového stavu, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti, a to v rozsahu nevyhnutnom na rozhodnutie a obstarávaní dôkazov z úradnej povinnosti a s rovnakou starostlivosťou objasňovať okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti svedčiace

v jeho prospech a v oboch smeroch vykonávať dôkazy tak, aby mu umožnili spravodlivé rozhodnutie.

Treba spomenúť aj dôkazy, ktorých zabezpečenie a vykonanie je značne náročné z časového aj finančného hľadiska. Ide napríklad o znalecké skúmanie alebo výsluchy obvinených alebo svedkov prostredníctvom právnej pomoci zo zahraničia. **Uvedené dôkazy by mali byť vykonané už v prípravnom konaní.**

Súd môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrhli (§ 2 ods. 11 TP), v rámci jeho postavenia nestranného a nezávislého rozhodovacieho orgánu je skôr zdržanlivý a rozhoduje v kontradiktórnom konaní (§ 2 ods. 18 TP) v rámci spravodlivého procesu (§ 2 ods. 10 TP) na základe dôkazov predložených a vykonaných protistranami s rovnoprávnym postavením (§ 2 ods. 14 TP) v súdnom konaní v podstate spor medzi prokurátorom zastupujúcim štát a obžalovaným.

Nemožno opomenúť ani efekt tzv. spojených nádob, teda aby zúženie dokazovania v prípravnom konaní, ktoré má z hľadiska kontinentálneho charakteru v Slovenskej republike vo vzťahu k súdnemu konaniu predbežný charakter a ťažisko dokazovania je v konaní pred súdom, neprimerane nezaťažilo a nepredĺžilo súdne konanie, čo by v konečnom dôsledku neskrátilo trestné konanie ako celok a malo by pravdepodobne za následok aj potrebu zvýšenia počtu súdnej administratívy.

6 ZÁVER

Vychádzajúc z rozhodovacej činnosti súdov, ktorá odzrkadľuje aj posúdenie predchádzajúcej činnosti a rozhodnutí orgánov činných v trestnom konaní, permanentnej polemiky odborných autorít, ale aj vyjadrení laickej verejnosti možno konštatovať, že **de lege lata existujúca úprava prípravného konania v Slovenskej republike, ako súčasť kontinentálneho procesu, má napriek snahe z obdobia rekodifikácie v roku 2005 o zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie trestného procesu, z hľadiska svojho postavenia a rozsahu dokazovania, naďalej relatívne silné postavenie vo vzťahu k súdnemu konaniu.**

V rámci prípravného konania, s výnimkou tzv. super skráteneho vyšetrovania, sú v súčasnosti vykonávané dôkazy takmer v rozsahu, v akom by mali byť vykonávané na hlavnom pojednávaní, na ktorom sa v podstate opakujú.

Prejavom právneho štátu je aj zabezpečenie práva na spravodlivý proces. V záujme spravodlivého procesu v trestnom konaní, ako jednej zo zásad trestného konania, je aj zrýchlenie trestného konania.

Pre výsledok súdneho konania majú v súčasnosti vo väčšine prípadov rozhodujúci vplyv zistenia z vyšetrovania v rámci predsúdneho prípravného konania.

V prípade vznesenia obvinenia je v priemere v 70 % trestných vecí prokurátorom podaná obžaloba súdu. Len v priemere 30 % trestných vecí skončí v prípravnom konaní tzv. odklonom, teda v našom prípade napríklad zmierom, podmieneným zastavením trestného stíhania, zastavením trestného stíhania, prerušením trestného stíhania alebo postúpením veci alebo návrhom prokurátora súdu na schválenie dohody o vine a treste.

Ministerstvom spravodlivosti SR predstavená novela Trestného poriadku z februára 2022, týkajúca sa najmä odformalizovania prípravného konania, odstránenia prepočúvania osôb, definovania oznamovateľa, zavedenia procesného postavenia podozrivého (s právami v podstate ako obvineného), posilnenia procesného postavenia poškodeného, zrýchlenia a skončenia vyšetrovania, skrátenia lehoty väzby, elektronického doručovania obhajcom a procesnej použiteľnosti dôkazov, obsahuje návrh niekoľkých progresívnych ustanovení, ale aj návrh viacerých ustanovení, schválenie ktorých by mohlo mať za následok prechod k tzv. slabému prípravnému konaniu.

Svojim rozsahom a charakterom ide takmer o rekodifikáciu Trestného procesu, ktorá dáva na jednej strane širšie právomoci, ale aj zodpovednosť policajtom a prokurátorom a na druhej strane v prípravnom konaní, ktoré má neverejný charakter čiastočne obmedzuje právo na obhajobu.

Podstatným pre skvalitnenie novej právnej úpravy *de lege ferenda*, je skoré eliminovanie nedostatkov aktuálneho prípravného konania, ktorými sú najmä formálna náročnosť vykonávania procesných úkonov a opakované viacnásobné vypočúvanie svedkov a obvinených, spojené aj s otázkou použiteľnosti týchto dôkazov pred súdom na hlavnom pojednávaní.

V prípade využitia výpovede podozrivého v ďalšom konaní, by bolo vhodné umožniť podozrivému širšie uplatnenie práva na obhajobu už v prípravnom konaní.

Ovára sa aj otázka pre širšie využitie zásady oportunity, aby prokurátor v prípade, že výsledky vyšetrovania nie sú dostatočné na podanie obžaloby a postavenie obvineného pred súd, mohol trestné stíhanie napríklad zastaviť.

Určité pochybnosti vzbudzuje z hľadiska dosiahnutia účelu trestného konania v rámci odformalizovaného prípravného konania, ustálenie nevyhnutného rozsahu dokazovania jednak pre účely vyšetrovania v prípravnom konaní a prípadné rozhodnutia orgánov činných v trestnom konaní vo veci samej už v prípravnom konaní, ako aj ustálenie nevyhnutného rozsahu dokazovania ako podkladu pre konanie o trestných veciach, o ktorých bude potrebné na základe návrhu prokurátora na schválenie dohody o vine a treste alebo obžaloby prokurátora s unesením dôkazného bremena, konať pred súdom na verejnom zasadnutí alebo hlavnom pojednávaní s ohľadom aj na zabezpečenie práva na obhajobu a použiteľnosť dôkazov.

Nie je adekvátne prenášať do súdneho konania nedostatky dokazovania v prípravnom konaní.

Navyše, súd už nie je OČTK, nemá ani inštitút tzv. vyšetrojúceho sudcu a nevzťahuje sa na neho zásada náležitého zistenia skutkového stavu veci.

Súd síce môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrhlí, v rámci jeho postavenia nestranného nezávislého rozhodovacieho orgánu je skôr zdržanlivý, dokazovanie len riadi a rozhoduje na základe dôkazov vykonaných stranami v súdnom konaní.

Nemožno opomenúť ani efekt tzv. spojených nádob, teda aby skrátenie času a zúženie dokazovania v prípravnom konaní, ktoré má vo vzťahu k súdne konaniu predbežný charakter a ťažisko dokazovania je v konaní pred súdom, neprímerane nezaťažilo a nepredĺžilo súdne konanie, čo by v konečnom dôsledku neskrátilo trestné konanie ako celok a malo by pravdepodobne za následok aj potrebu zvýšenia počtu súdnej administratívy.

Vzhľadom k tomu, že navrhované zmeny neriešia problém odformalizovania a zrýchlenia trestného procesu komplexne a mali by aj negatívny dôsledok, bolo by vhodnejšie jednotlivé inštitúty upravovať postupnými krokmi, prostredníctvom menších noviel Trestného poriadku, za súčasného analyzovania dopadov predchádzajúcich úprav, aby bol trestný proces funkčný ako celok.

Použitá literatúra:

BECCARIA, C. *O zločinoch a trestoch*. Bratislava : KALLIGRAM, 2009. 125 s. ISBN 978-80-8101-252-5.

- ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2012. 864 s. ISBN 80-89122-75-2.
- IVOR, J. a kol. *Trestné právo procesné*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2010. 1049 s. ISBN 978-808-8078-309-9.
- LACIAK, O. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava : Wolters Kluwer, SR, 2019. 119 s. ISBN 978-80-571-0018-8.
- ŠTRKOLEC, M. *Zákonnosť v trestnom práve*. Bratislava : C. H. Beck, 2022. 224 s. ISBN 978-80-8232-017-9.
- Zákon číslo 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.
- Dohovor o ochrane ľudských práv a slobôd zo 4. 11. 1950 (oznámenie č. 209/1992 Zb.).
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva *Garcia Alva proti Nemecku* z 13. 2. 2001.
- Rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva *Suominen proti Fínsku* z 1. júla 2003.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 226/2007.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 371/2014 zo 17. júna 2014.
- Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 358/2018 z 11. septembra 2018.
- Stanovisko trestnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu SR sp. zn. Tpj 63/2009 zo 7. decembra 2009 (R 30/2010).
- ZSP 9/2010.
- Dôvodová správa k návrhu nového Trestného poriadku. Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=188458>.
- Štatistické ročenky o činnosti prokuratúry Generálnej prokuratúry SR za roky 2015 - 2021. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2021-3acf.html>
<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2020-3a68.html>
<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2019-3a0f.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2018-39b3.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2017-39b2.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2016-3990.html>

<https://www.genpro.gov.sk/statistiky/statisticky-prehľad-trestnej-a-netrestnej-cinnosti-za-rok-2015-3931.html>

Kontaktné údaje:

JUDr. Rastislav Remeta, PhD.

rastislav.remeta@genpro.gov.sk

Krajská prokuratúra Bratislava

Vajnorská 47

812 56 Bratislava

Slovensko

POŠKODZOVANIE FINANČNÝCH ZÁUJMOV EÚ¹

Tomáš Strémy

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The Treaty on the Functioning of the European Union enshrines the obligation of the European Union as well as its member states to fight against fraud and activities that would result in damage to the financial interests of the EU. They fulfill this duty by adopting measures that are intended to have a deterrent effect and at the same time provide effective defense either at the level of the Member States or at the level of the Union. The measures of the member states should reach the level that the member states reach to prevent fraud damaging financial interests at the national level.

Abstrakt: Zmluva o fungovaní Európskej únie (ďalej aj „Únia“ alebo „EÚ“) zakotvuje povinnosť EÚ ako aj jej členských štátov bojovať proti podvodom a činostiam, ktoré by mali za následok poškodenie finančných záujmov EÚ. Danú povinnosť plnia prostredníctvom prijatia opatrení, ktoré majú mať odradzujúci účinok a zároveň majú poskytnúť účinnú obranu či už na úrovni členských štátov alebo na úrovni Únie. Opatrenia členských štátov majú dosahovať takej úrovni, akú členské štáty dosahujú na zamedzenie podvodov poškodzujúcich finančné záujmy na vnútroštátnej úrovni.

Key words: financial interests, damage, European Union, protection of financial interests

Kľúčové slová: finančné záujmy, poškodzovanie, Európska únia, ochrana finančných záujmov

1 VŠEOBECNÉ VYMEDZENIE OCHRANY FINANČNÝCH ZÁUJMOV EURÓPSKEJ ÚNIE

Pod ochranou finančných záujmov EÚ treba rozumieť procesy a opatrenia, ktoré ustanovujú pravidlá pre zabezpečenie efektívnosti a transpa-

¹ Tento príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102 – „Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien“.

rentnosti vytvárania jednotlivých zdrojov, ktoré tvoria rozpočet Únie (t. j. konkrétne poľnohospodárske poplatky, clá, DPH, HDP alebo odvody z produkcie cukru). Ide tak isto o posilnenie efektívnosti, účelnosti, hospodárnosti a transparentnosti nakladania s financiami EÚ.²

Prvé náznaky v podobe iniciatívy boja proti podvodom a ochrany finančných záujmov sa datujú do roku 1988, kedy bola vytvorená osobitná jednotka pre koordináciu a prechádzaniu podvodom. Následne bol Aktom rady z 26. júla 1995 vytvorený Dohovor o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev. Významnými míľnikmi bolo vytvorenie dvoch kľúčových inštitúcií, ktorých úlohou je podniknúť kroky v boji proti podvodom a machináciám s rozpočtom EÚ, a to Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF), zriadený v roku 1999 a Európska prokuratúra (EPPA), zriadená nariadením Rady (EÚ) 2017/1939 z 12. októbra 2017.³

Hneď na úvod však treba poznamenať, že finančné záujmy EÚ (ďalej aj "Únie") nie sú vždy finančnými záujmami jednotlivých členských štátov. Treba mať tiež na pamäti, že pojem „finančný záujem EÚ“ nie je to isté ako pojem „záujem Európskej únie“.⁴

„Záujem EÚ“ je nepochybne širší pojem ako pojem „finančný záujem Únie“. Finančný záujem Únie nemožno považovať za súhrn finančných záujmov jednotlivých členských štátov vzhľadom na skutočnosť, že na národnej úrovni nie sú finančné záujmy štátu súčtom záujmov jeho občanov. Môže nastať situácia, že finančné záujmy konkrétnej krajiny sa nebudú úplne zhodovať s finančnými záujmami EÚ. V tejto súvislosti je veľmi dôležité, aby členské štáty vo fáze vytvárania finančného rámca pre konkrétne finančné perspektívy mohli vyjadriť svoje očakávania a v priebehu rokovaní dosiahnuť kompromis, ktorý umožní to, že rozpočet Únie sa zhoduje so záujmami jednotlivých členských štátov.⁵

² Dostupné na: <https://www.olaf.vlada.gov.sk/ochrana-financnych-zaujmov-eu-v-sr/> [cit. 25.09.2022].

³ Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/32/boj-proti-podvodom-a-ochrana-financnych-zaujmov-europskej-unie> [cit. 25.09.2022].

⁴ CHOCIEJ, A. P. *Selected Issues on The Protection of the European Union's Financial Interests*, 2018, s. 158.

⁵ Tamtiež.

2 PRÁVNA ÚPRAVA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V podmienkach Slovenskej republiky povinnosť ochrany finančných záujmov EÚ zákonodarca splnil prostredníctvom uvedenia trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ, ktorý sa nachádza v druhom diely piatej hlavy Trestného zákona.⁶ Tu nachádzame v ustanovení § 261 až 263 TZ tri skutkové podstaty, naplnením ktorých sa páchatel dopustil trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ.

Ako aj pri iných trestných činoch, na vyvodenie trestnoprávnej zodpovednosti je nutné aby konanie páchatela naplnilo obligatórne znaky skutkovej podstaty a t. j. objekt, objektívnu stránku, subjekt a subjektívnu stránku.

Medzi tzv. „*core crimes*“, ktoré svojou povahou najviac ohrozujú záujmy EÚ a jej občanov vo vzťahu k štyrom slobodám, na ktorých je EÚ postavená, zaraďujeme práve aj trestný čin poškodzovania finančných záujmov EÚ. Objektom tohto trestného činu je predovšetkým ochrana finančných záujmov EÚ ako aj záujem na riadnom výkone povinností vyplývajúcich určitej osobe z jej zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie vo vzťahu k riadeniu a kontrole jemu podriadených osôb pri poskytovaní prostriedkov z príslušných rozpočtov.⁷

Objektívna stránka podľa § 261 TZ spočíva v rôznych spôsoboch. Jednak môže ísť o použitie alebo predloženie falšovaného, nesprávneho alebo neúplného výkazu alebo dokladu. Môže ísť aj o neposkytnutie povinných údajov a neposlednom rade ide o použitie prostriedkov zo všeobecného rozpočtu EÚ, z rozpočtu spravovaného EÚ alebo v zastúpení EÚ na iný účel ako boli pôvodné určené, čím (jedným z alternatívne vyššie vymedzených spôsobov konania) sa umožní spôsobenie sprenevery alebo protiprávne zadržanie prostriedkov z niektorého z uvedených rozpočtov. Tým sa v príčinnej súvislosti s jeho konaním spôsobí protiprávny škodlivý následok v podobe spôsobenia sprenevery alebo protiprávneho zadržania prostriedkov z uvedených rozpočtov.⁸

Skúmaniu objektívne stránky sa venovala aj rozhodovacia prax, keď Najvyšší súd SR vo svojom uznesení so sp. zn. 4To/8/2015 z 31. januára 2018 judikoval

⁶ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, v platnom a účinnom znení.

⁷ KORDÍK, M. In BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon II*. I. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 711 – 712.

⁸ Tamtiež, s. 712.

nasledovné: „...Objektívna stránka tohto trestného činu v jeho základnej skutkovej podstate spočíva v tom, že páchatel' (všeobecný, trestne zodpovedný subjekt) koná alternatívne jedným z nasledujúcich spôsobov: – použije alebo predloží falšovaný, nesprávny alebo neúplný výkaz alebo doklad alebo – neposkytne po vinné údaje alebo – použije prostriedky zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločností, z rozpočtu spravovaného Európskymi spoločnosťami alebo v zastúpení Európskych spoločností na iný účel, ako boli pôvodne určené, pričom každým z týchto konaní musí byť spôsobený škodlivý následok, ktorý zákonodarca vymedzil ako umožnenie spôsobenia sprenevery alebo protiprávneho zadržania prostriedkov z uvedeného rozpočtu. Na dokonanie tohto trestného činu (v jeho základnej skutkovej podstate) teda postačuje, ak páchatel' uvedeným konaním prinajmenšom vytvorí reálnu možnosť spôsobenia sprenevery alebo protiprávneho zadržania prostriedkov, t. j. nemusí k nim dôjsť, musí sa však preukázať. Medzi konaním páchatela a uvedeným následkom pritom musí byť príčinná súvislosť.“

Pri skutkovej podstate ustanovenia § 262 Trestného zákona (ďalej aj „TZ“) spočíva objektívna stránka v takom konaní páchatela, ktorým nesplní alebo poruší povinnosť vyplývajúcu z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie v riadení alebo kontrole činnosti osôb ním riadených, a tým umožní spáchanie trestného činu podľa § 261 ods. 1 TZ. Skutková podstata upravená v § 263 TZ napokon spočíva v poškodení finančných záujmov EÚ konaním uvedeným v § 261 ods.1 TZ.⁹

Subjektom v prípade naplnenia skutkovej podstaty upravenej v § 261 a § 263 môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba, čiže ide o subjekt všeobecný. Naproti tomu však pri ustanovení § 262 hovoríme o subjekte špeciálnom. V trestnoprávnej teórii pod špeciálnym subjektom rozumieme osobu, ktorej vyplýva určitá povinnosť z jej zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie v riadení alebo kontrole činnosti osôb ňou riadených. Vo všetkých troch prípadoch však možno vyvodiť trestnoprávnu zodpovednosť aj voči právnickej osobe, a to s odkazom na ustanovenie § 3 zákona č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb v znení neskorších predpisov.¹⁰

V prípade právnickej osoby ako páchatela nachádzame špecifikum v otázke uloženia trestu. Ide konkrétne o trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie

⁹ KORDÍK, M. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon II*. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 716.

¹⁰ Tamtiež, s. 714 – 719.

podľa § 17 a trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov EÚ podľa § 18 zákona č. 91/2016 Z. z. v platnom znení o trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Čo sa týka naplnenie subjektívnej stránky nachádzame tu rozdiel medzi skutkovou podstatou vyjadrenou v § 261 spolu s § 262 a § 263 TZ. Ustanovenia § 261 a § 262 totiž neobsahujú priamo v texte vyjadrenie formy zavinenia a tým sa aplikuje pravidlo upravené v § 17 TZ t. j.: „*Pre trestnosť činu spáchaného fyzickou osobou treba úmyselné zavinenie, ak tento zákon výslovne neustanovuje, že stačí zavinenie z nedbanlivosti.*“ Na rozdiel od toho § 263 má jednak priamo v texte vyjadrenú formu zavinenia, pričom ide o nedbanlivosť.

Subjektívnou stránkou trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ sa zaoberal aj Najvyšší súd SR, a to z toho hľadiska, aký je vzťah medzi ustanovením § 261 ods.1 TZ a § 263 TZ. S danou problematikou sa súd v zmysle uznesenia Najvyššieho súdu SR so sp. zn. 6To/2/2018 z 20. februára 2019 vysporiadal nasledovne: „*Najvyšší súd pre úplnosť zdôrazňuje, že trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 ods. 1 TZ spácha, kto použije, alebo predloží falšovaný, nesprávny alebo neúplný výkaz alebo doklad, alebo neposkytne povinné údaje, alebo použije prostriedky zo všeobecného rozpočtu Európskych spoločností, z rozpočtu spravovaného Európskymi spoločnosťami alebo v zastúpení Európskych spoločností na iný účel, ako boli pôvodne určené, a tým umožní spôsobenie sprenevery alebo protiprávne zadržanie prostriedkov z uvedeného rozpočtu, potrestať sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky. Z tohto ustanovenia je zrejmé, že musí ísť o úmyselné konanie so zámerom spôsobiť spreneveru na prostriedkoch z rozpočtu Európskych spoločností na podklade falšovaných, nesprávnych alebo neúplných dokladov. Ak vykonané dôkazy neposkytujú dostatočný záver pre úmysel páchatela, súd je povinný skúmať, či nejde o nedbanlivosť (§ 263 ods. 1 TZ).*“

2.1 Vyvodenie trestnej zodpovednosti v aplikačnej praxi

Vyšetrovanie tohto trestného činu pod pôsobnosť Úradu špeciálnej prokuratúry SR a tým jednotlivé trestné konania spadajú do pôsobnosti Špecializovaného trestného súdu, a to s odkazom na ustanovenie § 14 písm. m) Trestného poriadku (ďalej aj „TP“).¹¹

¹¹ Zákon č. 301/2005 Z. z. *Trestný poriadok, v platnom a účinnom znení.*

Je samozrejmosťou, že počas vyšetrovania prebieha úzka spolupráca medzi Úradom špeciálnej prokuratúry a Európskym úradom pre boj proti podvodom (ďalej len "OLAF"), pričom tento proces prebieha v dvoch rovinách. V prvom rade ide o spoluprácu vo vzťahu k veciam, ktoré možno použiť v rámci trestného konania ako dôkazné materiály a ktoré má OLAF v dispozícii, prípadne ich môže zaobstarať. Iný aspekt spočíva vo využívaní všeobecných poznatkov OLAFu o aktuálnych trendoch trestnej činnosti vo vymedzenej oblasti a konkrétnom čase, zahŕňajúc formy a metódy trestnej činnosti.¹²

Treba mať však na pamäti, že aj v tomto prípade zohráva slovenské trestné právo prostriedok *ultima ratio*, t. j. Treba ho využiť v tom prípade keď ostatné právne prostriedky zlyhali. Ochrana poskytovaná Trestným zákonom má pôsobiť predovšetkým preventívne voči poškodzovaniu všetkých fondov, ktoré sú Slovenskej republike poskytované v súvislosti so vstupom do EÚ.

V nasledujúcich tabuľkách uvádzame štatistiky spáchania, respektíve objasnenia trestného činu poškodzovania záujmov EÚ v podmienkach Slovenskej republiky, prostredníctvom ktorých sme sa pokúsili o reflektovanie vyvodenia zodpovednosti za naplnenie konkrétnych skutkových podstát tohto trestného činu.

Tabuľka č. 1¹³: Štatistika počtu objasnených prípadov trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ za obdobia 2012 – 2022 (informácie aktuálne do 30. júna 2022)

Rok	Počet objasnených prípadov spáchania trestného činu poškodzovania záujmov EÚ v SR	Percentuálne vyjadrenie z celkového počtu kriminality v podmienkach SR
2022	21	3%
2021	63	15%
2020	45	14%
2019	41	14%
2018	32	16%
2017	43	14%
2016	50	31%
2015	45	28%

¹² KLÁTIK, J. Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev, *Justičná revue*, roč. 60, 2008, č. 3, s. 412.

¹³ Informácie dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml> [cit. 25.09.2022].

Rok	Počet objasnených prípadov spáchania trestného činu poškodzovania záujmov EÚ v SR	Percentuálne vyjadrenie z celkového počtu kriminality v podmienkach SR
2014	60	31%
2013	66	22%
2012	65	42%

Tabuľka č. 2¹⁴: Štatistika spáchania jednotlivých skutkových podstát trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ za obdobie 2012 – 2022 (informácie aktuálne do 30. júna 2022)

Rok	§ 261	§ 262	§ 263
2022	21 ¹⁵	-	-
2021	63 ¹⁶	1	-
2020	45 ¹⁷	-	-
2019	41	-	-
2018	32	-	-
2017	43	-	-
2016	45	-	-
2015	45	-	-
2014	60	-	-
2013	63	-	-
2012	65	-	-

Za určité aplikačné problémy súvisiace s hmotnoprávnym ako aj procesno-právnym aspektom vyvedenia trestnoprávnej zodpovednosti súvisí otázka, či ak osoba dopustí nezákonného narábania s finančnými prostriedkami z niektorého z rozpočtov Európskych spoločností poskytujú prostredníctvom slovenských štátnych orgánov (v konkrétnom prípade z fondu v správe Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorý je z 50 % financovaný z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu a 50 % zo štátneho rozpočtu SR), bude tento skutok správne klasifikovaný ako trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 TZ a zároveň aj ako subvenčného podvodu podľa

¹⁴ Informácie dostupné na: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml> [cit. 25.09.2022].

¹⁵ Konkrétne ide o ods. 1 danej skutkovej podstaty.

¹⁶ Platí to isté ako pre rok 2022.

¹⁷ Platí to isté ako pre rok 2022.

§ 225 TZ, alebo len ako trestného činu subvenčného podvodu podľa § 225 TZ (za skutkovej situácie, že takéto finančné prostriedky páchatel vylákal predkladaním nesprávnych dokladov Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a tieto finančné prostriedky následne použil na iný ako deklarovaný účel – nie na zriadenie a prevádzkovanie chránenej dielne).

V prípade prvej z uvedených situácií by totiž príslušným podľa § 14 písm. l) pôvodného Trestného poriadku bol Špecializovaný trestný súd, kým v prípade druhej situácie (právna kvalifikácia skutku len podľa § 225 TZ) by bol príslušným okresný súd. Keďže prokurátor Úradu špeciálnej prokuratúry, prikláňajúc sa k prvému z týchto právnych názorov podal obžalobu Špecializovanému trestnému súdu a tento súd naopak, argumentujúc druhým právnym názorom, neuznal svoju príslušnosť a vec postúpil okresnému súdu, na základe sťažnosti prokurátora Najvyšší súd SR prijal právny názor, že v takýchto prípadoch príslušným je Špecializovaný trestný súd, pretože predmetný skutok má byť právne kvalifikovaný ako trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev podľa § 261 TZ a zároveň ako trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 TZ, čím je daná pôsobnosť Špecializovaného trestného súdu podľa § 14 písm. l) TP.¹⁸

Najvyšší súd SR sa pritom vo viacerých rozhodnutiach¹⁹ snažil poukázať na rozdiely medzi trestným činom poškodzovania finančných záujmov EÚ a subvenčného podvodu. Spomedzi nich možno vyzdvihnúť napríklad uznesenie Najvyššieho súdu SR so sp. zn. 6 Tost 9/2016 z 21.04.2016, v zmysle ktorého: *„Trestný čin subvenčného podvodu podľa § 225 TZ je úmyselným trestným činom, ktorého podstata spočíva vo vylákaní plnenia od oprávneného subjektu predstieraním okolností, ktoré nie sú súladné s podmienkami, za ktorých možno plnenie poskytnúť, pričom páchatel tak uvádza oprávnený subjekt do omylu v otázke splnenia predpísaných podmienok. Podmienkou naplnenia objektívnej stránky skutkovej podstaty tohto trestného činu v základnej skutkovej podstate nie je vznik škody, preto ani úmysel páchatela nemusí k spôsobeniu škody smerovať, aj keď spravidla tomu tak bude. Výška spôsobenej škody ako kvalifikačný znak skutkovej podstaty toho ktorého odseku § 225 TZ je daná v predmetnej veci úmyslom páchatelov, ktorí podľa obžaloby a znenia skutku konali v úmysle vylákať celú výšku príspevku pričom mali klamať v otázke splnenia podmienok na poskytnutie*

¹⁸ Pozri bližšie: Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To/5/2017 z 28. augusta 2018.

¹⁹ Ide napríklad o uznesenie Najvyššieho súdu so sp. zn. 4 To 9/2012 z 9. júla 2013.

príspevku a nie v otázke jeho použitia. Tomu napokon zodpovedá i objektívna stránka tohto trestného činu v ods. 1, pričom škoda ako následok (súčasť objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu) odôvodňuje pri nezmenenom konaní ako v odseku 1 použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty tohto trestného činu... Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností podľa § 261 TZ v základnej skutkovej podstate obsahuje pojmy, ktoré uvádza ako podmienky trestnej zodpovednosti s tým, že tieto pojmy majú povahu normatívneho znaku skutkovej podstaty. Trestný zákon sa v tomto smere nedovoľáva žiadaným štandardným spôsobom (odkazom či blanketom) žiadneho z mimotrestných prameňov európskeho práva. Naopak, z tohto prameňa pojmy všeobecný rozpočet Európskych spoločností, rozpočet spravovaný Európskymi spoločnosťami alebo v zastúpení Európskych spoločností, preberá Trestný zákon bez ďalšieho. To má význam pre páchatelov negatívny právny omyl o týchto znakoch, pretože ten sa posudzuje podľa zásad platných pre negatívny právny omyl skutkový. S ohľadom na to je tento trestný čin v základnej skutkovej podstate deliktom úmyselným, trestná zodpovednosť by v prípade uvedeného omylu neprichádzala do úvahy. Vyššie označený trestný čin je dokonaný už v okamihu, keď páchatel tam opísaným konaním prinajmenšom vytvorí možnosť (umožní), aby nastal poruchový následok (spôsobenie sprenevery, protiprávne zadržanie prostriedkov). Ako je vidieť ani pri tomto trestnom čine sa nevyžaduje v základnej skutkovej podstate vznik škody v pravom slova zmysle, ale sa vyžaduje vznik škodlivého následku (sprenevera, zadržanie).“

Čo sa týka možnosti jednočinného súbehu týchto dvoch trestných činov, nachádzame tu určitý rozkol medzi aplikačnou praxou a právnou teóriou. Kordík v komentári k ustanoveniu § 261 TZ uvádza, že: „Jednočinný súbeh s trestným činom podvodu podľa § 221 TZ, úverového podvodu podľa § 222 TZ a subvenčného podvodu podľa § 225 TZ je vylúčený, pretože trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločností je špeciálnym ustanovením.“²⁰ Naproti tomu však Najvyšší súd SR uvádza nasledovné: „II. Jednočinný súbeh trestných činov je charakterizovaný jedným konaním páchatela, ktorým sú (v rámci dotknutého skutku) vyvolané dva rôzne následky. Také následky teda nie sú totožné právne ani fakticky (z hľadiska faktických okolností, ktoré sú kvalifikačným podkladom). Jednočinný súbeh trestného činu poškodzovania finančných záujmov EÚ

²⁰ KORDÍK, M. Komentár k § 261. In BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon II*. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 715.

podľa § 261 TZ a trestného činu subvenčného podvodu podľa § 225 TZ je možný pri kumulácii rôznych následkov zodpovedajúcich škode; škoda ako kvalifikačný moment sa delí medzi obe právne kvalifikácie podľa pôvodného zdroja finančných prostriedkov, ktorých sa týka následok vyvolaný konaním páchatela (jednak prostriedky poskytnuté Slovenskej republike Európskou úniou – § 261 TZ a jednak prostriedky z iných verejných zdrojov pokrytých ustanovením § 225 TZ).²¹

3 NAČRTNUTIE PRÁVNEJ ÚPRAVY EÚ

Po piatich rokoch intenzívnych rokovaní Rada a Európsky parlament prijali Smernicu (EÚ) 2017/1371 o boji proti podvodom poškodzujúcim finančné záujmy Únie. Smernica predstavuje súčasť celkovej stratégie Komisie na posilnenie ochrany finančných záujmov Únie. Jej úlohou bolo zvýšiť ochranu poskytovanú vtedajším legislatívnym rámcom, a to prostredníctvom ďalšej harmonizácie definícií, sankcií a premlčacích lehôt trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Únie.²² Smernica nahradila Dohovor o ochrane finančných záujmov Európskych spoločenstiev z roku 1995 ako aj jeho tri protokoly.²³

Prijatím smernice sa výrazne zintenzívnila rovnocenná a účinná ochrana finančných záujmov vyjadrená v čl. 325 ZFEÚ, čo odstránilo nedostatky prameniace v rozdielnych pravidlách na vnútroštátnej úrovni členských štátov. Ďalšie pozitívum spočíva v uľahčení vymáhania zneužitých peňazí EÚ, ktoré spôsobujú značné škody pre rozpočet EÚ. Podľa OLAF-u²⁴ sa škody na rozpočte Únie pohybujú v rozsahu viac ako pol miliardy eur ročne, zatiaľ čo iné zdroje uvádzajú finančné škody v miliardách eur. Len finančná škoda pre Úniu a národné rozpočty v dôsledku závažných cezhraničných podvodov s DPH sa totiž odhaduje na približne 50 miliárd ročne. Cieľ určený v čl. 325 ZFEÚ spočívajúci v nutnosti zakotvenia komplexného prístupu vo vzťahu

²¹ Pozri bližšie rozhodnutie R 98/2018.

²² Dostupné na: <https://eucrim.eu/articles/the-pfi-directive-fight-against-fraud/> [cit. 25.09.2022].

²³ Protokol z 27. novembra 1996 (O.J. C 313, 23.1.1996, 1); Protokol z 29. novembra 1996 (O.J. C 151, 20.5.1997, 1; Protokol z 19. júna 1997 (O.J. C 221, 19.7.1997, 11).

²⁴ Oznámenie Komisie a pracovného dokumentu útvarov Komisie o ochrane finančných záujmov EÚ prostredníctvom trestného práva a administratívnych vyšetrovaní – KOM(2011) 293 v konečnom znení z 26. mája 2011 a SEK(2011) 621 v konečnom znení z 26. mája 2011.

k preventívnym opatreniam smernica dosahuje tým, že kladie základy lepšej ochrany finančných záujmov Únie prostredníctvom trestného práva. Uskutočnila tak ustanovením spoločných noriem, pokiaľ ide o definície trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Únie, ako aj v vzťahu k sankciám a premlčacím lehotám za tieto trestné činy.²⁵

K jedným z najvýznamnejších zmien v trestnom práve Únie došlo v priebehu roka 2017, kedy bolo prijaté Nariadenie (EÚ) 2017/1939, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca o zriadení Európskej prokuratúry. Európska prokuratúra sa stala novým orgánom Únie s mimoriadne ťažkou úlohou – bojovať proti zločinom proti rozpočtu EÚ a chrániť finančné záujmy Únie prostredníctvom noriem trestného práva. Doteraz sa uplatňovala trestná politika výlučne na vnútroštátnej úrovni orgánmi členských štátov. Zriadenie Európskej prokuratúry predstavovala prelom v ochrane finančných záujmov Únie, ako orgán Únie s právomocou vyšetrovať a stíhať trestné činy poškodzujúce finančné záujmy EÚ. Zriadenie Európskej prokuratúry spolu so ustanovením minimálnych pravidiel týkajúcich sa vymedzenia trestných činov ovplyvňujúcich finančných záujmov Únie, posilnilo ochranu rozpočtu EÚ v súlade s právom Únie v oblasti trestnej politiky. Na základe toho musí mať Európska prokuratúra definované kompetencie, ktoré sú vymedzené v článku 86 ZFEÚ²⁶ ako aj v spomínanom nariadení.²⁷

Zriadenie Európskej prokuratúry je výsledkom povinnosti Únie a členských štátov chrániť finančné záujmy Únie pred trestnými činmi, ktoré spôsobujú značné finančné škody. Skúsenosti s bojom proti zločinom poškodzujúcim finančné záujmy Únie, v rámci ktorých mali členské štáty výlučnú právomoc, ukázali, že tento cieľ by sa mal lepšie dosiahnuť na úrovni Únie. Z tohto dôvodu je hlavnou úlohou Európskej prokuratúry vyšetrovať, stíhať a postaviť pred súd páchatelov a spolupáchatelov trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy Únie.²⁸

²⁵ Dostupné na: <https://eucrim.eu/articles/the-pfi-directive-fight-against-fraud/> [cit. 25. septembra 2022].

²⁶ V zmysle čl. 86 ods. 2 ZFEÚ: „Európska prokuratúra zodpovedá, ak je to vhodné, v spojení s Europolom, za vyšetrovanie a trestné stíhanie páchatelov a spolupáchatelov trestných činov, ktoré spôsobujú ujmu finančným záujmom Únie, vymedzených nariadením uvedeným v odseku 1 a za podanie obžaloby. Pred súdnymi orgánmi členských štátov vystupuje vo vzťahu k takýmto trestným činom vo funkcii prokurátora.“

²⁷ BECKOVÁ, D. The European Public Prosecutor's Office: New Actor in EU Criminal Law. Bratislava : Univerzita Komenského, 2020, s. 163 – 164.

²⁸ Pozri bližšie čl. 4 Nariadenia Rady (EÚ) 2017/1939 z 12. októbra 2017 o zriadení Európskej prokuratúry.

4 ZÁVER

Slovenská republika v rokoch 2014 až 2020 získala z európskych fondov viac ako 14 mld. eur, pričom v rokoch 2021 až 2027 je predpokladaný obnos finančných prostriedkov pochádzajúcich z eurofondov vo výške až 13 mld. eur, a z plánu obnovy 6 mld. eur. Ďalšie prostriedky Slovenská republika získa na priame platby pre farmárov a cez celoeurópske programy. K 28. februáru 2022 SR zatiaľ vyčerpala len asi 50 % prostriedkov z fondov EÚ – 7,2 mld. eur (Slovenská republika sa nachádza na konci rebríčka čerpania spolu s Rumunskom a Chorvátskom). Tri štvrtiny prostriedkov verejných investícií v SR tvoria práve eurofondy – to predstavuje dôvod, pre ktorý by sme sa mali zaoberať problematikou poškodzovania finančných záujmov EÚ vo vyššej miere.

Tak isto treba venovať pozornosť narábaniu s financiami EÚ a ich ochrane z toho hľadiska, že na tvorbe rozpočtu EÚ sa podieľajú sčasti aj obyvatelia jednotlivých členských štátov a preto je potrebné, aby občania vedeli, či sa ich financie riadne využívajú. Rozpočet Únie sa totiž využíva na zlepšenie života občanov členských štátov ako aj tretích krajín, preto nezákonné vynaloženie prostriedkov EÚ, prípadne nezaplatenie daní, cla a poplatkov, ktoré predstavujú zdroj príjmov EÚ, poškodzuje občanov Únie a predstavuje zároveň aj hrozbu pre celkovú európsku integráciu.

Ochrana finančných záujmov EÚ je tak dôležitým cieľom opatrení orgánov a inštitúcií na úrovni EÚ a národných inštitúcií.

Použitá literatúra:

- BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon II*. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-394-3.
- BECKOVÁ, D. *The European Public Prosecutor's Office: New Actor in EU Criminal Law*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2020, ISSN 2644-6359.
- CHOCIEJ, A. P. *Selected Issues on the Protection of the European Union's Financial Interests*, 2018.
- KLÁTIK, J. Trestný čin poškodzovania finančných záujmov Európskych spoločenstiev, *Justičná revue*, roč. 60, 2008, č. 3, s. 409 – 416. ISSN 1335-6461.

Elektronické zdroje:

<https://www.olaf.vlada.gov.sk/ochrana-financnych-zaujmov-eu-v-sr/>.

<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/32/boj-proti-podvodom-a-ochrana-financnych-zaujmov-europskej-unie>

<https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-xml>.

Kontaktné údaje:

prof. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

tomas.stremy@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo námestie 6

811 02 Bratislava

Slovenská republika

REŠPEKTOVANIE ZÁKLADNÝCH PROCESNÝCH PRÁV AKO NEVYHNUTNOSŤ V ŠTÁTE RULE OF LAW

Ondrej Laciak

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstract: This paper is focused on analyzing application practice from the point of view of respecting the fundamental procedural rights of suspects and accused persons, or defense attorneys in criminal proceedings, which is a necessary prerequisite for fulfilling the principles of the rule of law. In the article, the author also reflects on possible solutions against state interference in to fundamental procedural safeguards.

Abstrakt: Tento príspevok je zameraný na analyzovanie aplikačnej praxe z hľadiska rešpektovania základných procesných práv podozrivých a obvinených osôb, či obhajcov v trestnom konaní, čo je nevyhnutný predpoklad na naplnenie princípov právneho štátu, štátu vlády práva (rule of law). Autor sa v príspevku zamýšľa aj nad možnými riešeniami proti zasahovaniu štátu do základných procesných práv.

Key words: suspect, accused, defense counsel, procedural safeguards, rule of law

Kľúčové slová: podozrivý, obvinený, obhajca, procesné práva právny štát

1 PRÁVNY ŠTÁT

Na úvod by bolo na mieste uviesť pár slov o tom, čo z materiálneho hľadiska možno rozumieť pod pojmom právny štát. Európska komisia pre demokraciu prostredníctvom práva (ďalej len „Benátska komisia“) identifikovala spoločné znaky pojmov „rule of law“, „Rechtsstaat“ a „État de droit“, teda v slovenskej právnej terminológii právneho štátu. Pojem právneho štátu vyžaduje systém určitého a predvídateľného práva, v ktorom má každý právo, aby s ním všetky orgány zaobchádzali dôstojne, racionálne, v súlade so zákonom a rešpektujúc princíp rovnosti, a zároveň možnosť napadnúť rozhodnutia pred nezávislým

a nestranným súdom v rámci spravodlivého procesu. Benátska komisia došla k záveru, že napriek rozdielnym názorom existuje zhoda na kľúčových prvkoch pojmov „Rule of Law“, „Rechtsstaat“ a „Etat de droit“, ktoré nie sú iba formálne, ale aj materiálne (materieller Rechtsstaatsbegriff).

Týmito kľúčovými prvkami právneho štátu sú:

- legalita (vrátane transparentného, zúčtovateľného a demokratického legislatívneho procesu),
- právna istota,
- zákaz svojvôle a predchádzanie zneužitiu právomoci,
- prístup k spravodlivosti pred nezávislým a nestranným súdom (vrátane súdneho prieskumu správnych aktov),
- dodržiavanie ľudských práv,
- zákaz diskriminácie a rovnosť pred zákonom.¹

Právny štát teda vytvára meradlo kvality zákonov o ochrane ľudských práv: zákonné ustanovenia v tejto oblasti ako aj mimo nej musia byť okrem iného jasné a predvídateľné, nediskriminačné a musia byť aplikované nezávislými súdmi za použitia procesných záruk ekvivalentných zárukám aplikovateľným v sporoch, ktoré vznikli v dôsledku zásahov do ľudských práv zo strany orgánov verejnej moci. Záruky právneho štátu sa nevzťahujú iba na právne normy upravujúce ľudské práva, ale na celé objektívne právo.² Možno konštatovať, že aj vyššie uvedené princípy nevyhnutné pre fungovanie právneho štátu sú priamo aplikovateľné aj v trestnom konaní a jeho aplikačnej praxi. Právny štát a ľudské práva spolu súvisia. Právny štát by bol iba prázdnu lastúrou bez ochrany ľudských práv a, naopak, ochranu ľudských práv možno realizovať jedine pri rešpektovaní právneho štát, inými slovami, silný právny štát je kľúčovým pre ochranu ľudských práv. Okrem toho niekoľko ľudských práv sa s právnym štátom vyslovene prelína (napr. spravodlivý proces alebo sloboda prejavu).³

Pojem „právny štát“ sa prvýkrát objavil v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vo veci *Golder v. Spojené Kráľovstvo*.⁴ V tomto

¹ Zoznam kritérií právneho štátu (Rule of law Checklist) CDL-AD(2016)007, s. 8. Dostupné v slovenskom preklade na <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/42829548/CDL-AD%282016%29007+Zoznam+kriterii+pravneho+statu+%28SJ%29.pdf/dd9a0faa-6028-4646-9a2d-a81bf582014c>

² Tamtiež, s. 10 – 11.

³ Tamtiež s. 11.

⁴ Rozsudok ESLP vo veci *Golder v. Spojené kráľovstvo* z 21. februára 1975 č. sťažnosti 4451/70.

prípade súd založil svoj široký výklad článku 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) (právo na spravodlivý proces), z ktorého vyvodzoval prirodzené právo na prístup k súdom, s odkazom na „právny štát/rule of law/prééminence du droit“ uvedený v preambule Dohovoru. Podľa súdu by bolo chybou rozumieť zásadu „prééminence du droit“ ako iba „viac-menej rétorický odkaz“, ktorý nemá význam pre tých, ktorí vykladajú Dohovor. Jedným z dôvodov, prečo sa signatárske štáty rozhodli urobiť prvé kroky pre kolektívne vymáhanie niektorých práv uvedených vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv bola ich hlboká viera v právny štát“ (§ 34).⁵ Hoci v judikatúre ESLP neexistuje abstraktná definícia právneho štátu, súd postupne rozvinul rôzne materiálne záruky, ktoré možno z tohto pojmu odvodiť. Patria sem zásada zákonnosti alebo predvídateľnosti, zásada právnej istoty, zásada rovnosti jednotlivcov pred zákonom, princíp kontroly výkonnej moci, zásada možnosti opravného prostriedku pred súdom a právo na spravodlivý proces. Niektoré z týchto princípov spolu úzko súvisia a možno ich zaradiť do kategórie zákonnosti a spravodlivého procesu. Všetky majú za cieľ chrániť jednotlivca pred svojvôľou (arbitrárnosťou), najmä vo vzťahoch medzi jednotlivcom a štátom.

Od rozhodnutia vo veci *Golder v. Spojené Kráľovstvo* sa zásada právneho štátu stala vedúcou zásadou pre rozhodovacie prax ESLP. Ako možno vidieť na nasledujúcich citátoch formulácii z rozhodnutí ESLP, „*inšpiruje celý Dohovor*“ (*Engel proti Holandsku*, § 69),⁶ „*je obsiahnutá vo všetkých článkoch Dohovoru*“ (*Amuur proti Francúzsku*, § 50)⁷, je definovaná ako „*jeden zo základných princípov demokratickej spoločnosti*“ (*Klass v. Nemecko*, § 55)⁸. Úzky vzťah medzi právnym štátom a demokratickou spoločnosťou bol zdôraznený súdom prostredníctvom rôznych konštatovaní v jednotlivých rozhodnutiach napríklad „*demokratická spoločnosť prikláňajúca sa k právnemu štátu*“ (*Winterwerp proti Holandsku*, § 39)⁹, „*demokratická spoločnosť založená na vláde práva/rule of law*“ (*Vereiniging Weekblad Bluf! proti Holandsku*, § 35),¹⁰ a systematickejšie to súd

⁵ Rozsudok ESLP vo veci *Golder v. Spojené kráľovstvo* z 21. februára 1975 č. sťažnosti 4451/70.

⁶ Rozsudok ESLP (Veľká komora) vo veci *Engel a i. v. Holandsko* z 8. júna 1976.

⁷ Rozsudok ESLP vo veci *Amuur v. Francúzsko* z 25. júna 1996, č. sťažnosti 19776/92.

⁸ Rozsudok ESLP vo veci *Klass v. Nemecko* z 6. septembra 1978, č. sťažnosti 5029/71.

⁹ Rozsudok ESLP vo veci *Winterwerp v. Holandsko* z 24. októbra 1979, č. sťažnosti 6301/73.

¹⁰ Rozsudok ESLP vo veci *Vereiniging Weekblad Bluf! v. Holandsko* z 9. februára 1995, č. sťažnosti 16616/90.

formuloval ako „právnny štát v demokratickej spoločnosti“ (*Malone proti Spojenému kráľovstvu*, 2. august 1984, § 79).¹¹ Súč prepojený s pojmom „demokratická spoločnosť“, súvisí právnny štát aj so širším pojmom „európsky verejný poriadok“ (*Zjednotená komunistická strana Turecka a iní proti Turecku*, 30. januára 1998, § 45)¹²¹³.

2 (NE)REŠPEKTOVANIE PROCESNÝCH PRÁV V TRESTNOM KONANÍ

Z hľadiska trestného konania možno základné procesné práva, najmä podozrivého a obvineného, ich rešpektovanie a umožnenie ich plnohodnotného výkonu zo strany orgánov činných v trestnom konaní (ďalej aj "OČTK") a súdu, považovať za lakmusový papierik funkčnosti právného štátu. Súvis najmä s prvým princípom – právnej istoty a zákazu svojvôle – možno vidieť najmä v predvídateľnosti konania orgánu verejnej moci, teda akékoľvek vedomé úskoky zo strany orgánu činného v trestnom konaní, alebo vedomé porušovanie alebo upieranie procesných práv, je samo osebe porušením základných princípov právného štátu.

Prípady neúplného rešpektovania procesných práv podozrivých a obvinených osôb a v horšom prípade vedomom porušovaní týchto práv zo strany orgánov činných v trestnom konaní sa vyskytujú naprieč celou Európou. Jednotlivé európske štáty sa líšia v miere a kvantite takýchto porušení, čo možno najzreteľnejšie vidieť v štatistikách rozhodnutí EŠLP. Z členských štátov EÚ, ktoré sú zároveň všetky aj Vysoké zmluvné strany Dohovoru, za rok 2021 najviac sťažností bolo podaných proti Taliansku, Rumunsku a Poľsku.¹⁴ Za rok 2021 bolo podaných vyše štyridsaťtisíc sťažností a rozsudkov konštatujúcich

¹¹ Rozsudok EŠLP vo veci *Malone v. Spojené kráľovstvo* z 2. augusta 1984, č. sťažnosti 8691/79.

¹² Rozsudok EŠLP vo veci *Zjednotená komunistická strana Turecka a iní proti Turecku* z 30. januára 1998, č. sťažnosti 19392/92.

¹³ SICILIANOS, L. A. The Rule of Law and the European Court of Human Rights: the independence of the judiciary Montenegrin Academy of Sciences and Arts, Montenegro, 28 February 2020. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20200228_Sicilianos_Montenegro_ENG.pdf

¹⁴ Pozri výročnú správu o činnosti EŠLP za rok 2021. https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2021_ENG.pdf

porušenie základných práv sťažovateľov niektorým z štátov, ktorý je Vysokou zmluvou stranou Dohovoru, bolo vydaných vyše tritisíc.

Z hľadiska porušovania základných procesných práv naprieč Európou je jeden z ďalších vynikajúcich zdrojov Rada Európskych advokátskych komôr (Council of Bars and Law Societies of Europe – CCBE). Najmä sumarizuje prípady, keď nie sú rešpektovaní advokáti, resp. ich nezávislosť, čo je jeden z predpokladom fungujúceho právneho štátu a dodržania princípu prístupu k spravodlivosti, resp. nerušenej realizácie základného ľudského práva na spravodlivý proces. Prienikom v nerešpektovaní jedného zo základných práv zo strany orgánov verejnej moci je porušovanie, resp. nerešpektovanie advokátskeho tajomstva, inými slovami v našej legálnej definícii zákonom chránenej informácii, na ktorú sa vzťahuje režim zákazu výsluchu svedka (§ 129 TP), t. j. komunikácie medzi advokátom a klientom a analogicky edičnej povinnosti. V správe CCBE o stave právneho štátu za rok 2021¹⁵ sa konštatuje, že advokáti zohrávajú kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní ochrany základných práv a dodržiavaní právneho štátu. Zistili sa napríklad tieto porušenia smerujúce proti advokátom a tým aj proti ich klientom:

- Sledovanie a odpočúvanie advokátov / kauza *Pegasus*¹⁶ – vedomé narušenie dôvernosti komunikácie medzi advokátom a klientom pri použití moderných technológií softvérom izraelskej spoločnosti NSO Group pomenovaným Pegasus. Najmä únik telefónnych údajov naznačuje, že boli niektorí advokáti cieľom invazívneho sledovania a odpočúvania prostredníctvom svojich smartfónov. Dosiaľ je známe, že advokáti z Francúzska, Maďarska, Poľska a Spojeného kráľovstva boli takýmto spôsobom sledovaní a odpočúvaní.¹⁷

K porušeniu dôvernosti komunikácie medzi advokátom a klientom došlo za posledný rok najmenej v jednej tretine členských štátov EÚ – Belgicku, Českej republike, Francúzsku, Nemecku, Maďarsku, Taliansku, Lotyšsku, Litve, Španielsku).

¹⁵ https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/ROL/RoL_State-ments/EN_RoL_20211116_CCBE-Statement-on-the-rule-of-law.pdf

¹⁶ Stanovisko CCBE k škandálu *Pegasus* z 1. februára 2022. https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/SURVEILLANCE/SVL_Statements/EN_SVL_20220201_CCBE-Statement-on-the-Pegasus-Scandal.pdf

¹⁷ Pozri k tomu aj <https://www.amnesty.sk/rok-po-odhaleni-zneuzivania-sledovacieho-softveru-pegasus-sa-nic-nezmenilo/>

- Ďalším porušovaním nerušeného výkonu advokácie a tým realizácie prístupu k spravodlivosti je problém, že advokáti sú stotožňovaní s konaním svojich klientov, resp. s tým, za čo sú ich klienti stíhaní, a to médiami a politikmi. Niekoľko takýchto prípadov bolo za rok 2021 napríklad v Belgicku, na Slovensku a v Bulharsku, najmä v prípade obhajcov.

3 REŠPEKTOVANIE ZÁKLADNÝCH PRÁV A SLOBÔD V APLIKAČNEJ PRAXI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V Slovenskej republike za ostatné obdobie bolo nemálo rozhodnutí Ústavného súdu SR, ktoré konštatovali porušenie základných procesných práv najmä obvinených v prípravnom konaní. Uvedené má istú súvislosť s aj politickou akceleráciou trestných procesov s cieľom „očisty spoločnosti a boja proti korupcii“. Možno badať istý trend v práci istej časti orgánov činných v trestnom konaní (ďalej len „OČTK), akoby *modus operandi* tkvejúci v prístupe „účel svätí prostriedky“, ktorý samozrejme však nie je v právnom štáte akceptovateľný, ak sa nedodržiavajú jasne ustanovené a predvídateľné procesné pravidlá v trestnom alebo inom konaní a orgán verejnej moci má tendenciu súperiť s účastníkom konania v tom, aby nemohol alebo nemal možnosť uplatniť svoje procesné právo, či podať opravný prostriedok. Ako prinajmenšom za zmienku stojace, ak nie vyslovene rezonujúce, možno označiť to, že zástupcovia Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky a Slovenskej advokátskej komory prijali 30. júna 2022 po odbornovo-vedeckej rozprave a okrúhlym stole „Zákonnosť a efektívnosť trestného konania s dôrazom na prípravné konanie“ ako spoluorganizátori podujatia uskutočnenom na pôde Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave spoločné vyhlásenie k aktuálnej téme zlepšovania zákonnosti a efektívnosti prípravného konania:

„My, predstavitelia najvyšších justičných orgánov, akademickej sféry a advokátskej samosprávy, považujeme v kontexte aktuálneho vývoja v justícii za potrebné zdôrazniť niekoľko základných princípov, bez ktorých nemôže byť úspešne

napĺňaný účel trestného konania (t. j. spravodlivé potrestanie páchatelov pri súčasnom rešpektovaní základných práv a slobôd):

- Účinný boj proti trestnej činnosti a spravodlivé potrestanie jej páchatelov je možné dosahovať **výlučne zákonnými prostriedkami**, a to pri plnom **rešpektovaní základných práv a slobôd** fyzických a právnických osôb. Každý pokus uplatňovať v trestnom práve prístup „účel svätí prostriedky“ musí byť odmietnutý ako neakceptovateľný a nezlučiteľný s princípmi demokratického a právneho štátu.
- Nevyhnutným predpokladom spravodlivého trestného procesu je, aby každé relevantné podozrenie zo zneužitia inštitútov trestného konania, osobitne väzby ako zaisťovacieho prostriedku, bolo spoľahlivo vyšetrené.
- Štát – reprezentovaný predovšetkým zákonodarnou a výkonnou mocou – je povinný vytvárať orgánom činným v trestnom konaní, súdom i obhajcom taký zákonný rámec pre ich pôsobenie, aby bolo možné viesť trestné konanie **efektívne**, avšak nikdy **nie na úkor znižovania základných práv a slobôd garantovaných Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi**. Súčasťou účinnej ochrany práv zároveň musí byť aj **dôsledné rešpektovanie nielen autonómneho postavenia orgánov činných v trestnom konaní, nezávislosti súdov a sudcov, ale i nezávislého výkonu advokátskeho povolania a nezávislosti advokátskeho stavu**.
- Trestné právo ako celok i jeho jednotlivé inštitúty je potrebné uplatňovať s ohľadom na princíp **ultima ratio** a jednotlivé zásahy do základných práv a slobôd musia byť realizované len v naozaj nevyhnutnom rozsahu na dosiahnutie účelu trestného konania. V konkrétnostiach ide o rešpektovanie aj (no nielen) týchto pravidiel:
 - Náležité odôvodnenie rozhodnutí orgánov prípravného konania, ktoré dáva odpoveď na všetky pre rozhodnutie relevantné otázky.
 - Orgány činné v trestnom konaní si musia plne uvedomiť svoju skutočnú úlohu, ktorou je podľa § 2 ods. 10 štvrtej vety TP **s rovnakou starostlivosťou objasňovať okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech**, a v oboch smeroch vykonávať dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie. Rezignovanie na plnenie tejto povinnosti môže viesť (a spravidla aj vedie) k deformáciám pri presadzovaní spravodlivosti prostredníctvom trestného konania.

- *Každé trestné konanie môže byť predmetom otvorenej verejnej diskusie a aj legitímnej kritiky. Napriek tomu treba dôrazne odmietnuť akékoľvek neprímerané a dehonestujúce útoky voči sudcom, prokurátorom, policajtom, ale i advokátom. Demokratická spoločnosť musí rešpektovať slobodu prejavu, no súčasťou jej fungovania musí byť aj základný **rešpekt voči justičným orgánom a ochrana ich predstaviteľov pred neprímeranými atakmi (najmä od predstaviteľov iných zložiek štátnej moci), ktoré môžu byť až prostriedkom neprípustného nátlaku na ich rozhodovanie, resp. výkon ich povolania.***¹⁸

V Slovenskej republike v ostatnom období možno za zvlášť citeľné považovať kvalitatívne nedostatky dodržiavania atribútov materiálneho právneho štátu v oblasti rozhodovania vo väzobných veciach. V uplynulej dobe vyšlo nemálo nálezov Ústavného súdu SR konštatujúcich zjavne excesívne zásahy do ľudských práv práve v spojitosti s väzobnými stíhaniami. Za nedostatok možno vnímať najmä vágne odôvodnenie existencie väzobných dôvodov, či už v návrhoch prokurátorov alebo aj v uzneseniach sudcov pre prípravné konanie, ktoré často pristupujú k odôvodneniu rozhodnutí o väzbe konkrétneho obvineného všeobecne, vágne a po kvalitatívnej stránke nedostatočne z hľadiska skúmania reálnej existencie dôvodov väzby. Inštitút väzby je často interpretovaný extenzívne a v rozpore s jeho účelom. *In concreto* sa OČTK a súde často uspokojujú s odôvodnením, že väzobný dôvod je súčasťou skutku, ktorý je obvinenému kladený za vinu, a to najmä s odkazom na povahu, druh, rozsah a závažnosť stíhaného skutku. Uvedené sa týka najmä skupinových vecí, v dôsledku čoho možno usudzovať, že orgány aplikujúce právo vnímajú inštitút väzby ako obligatórnu súčasť trestného stíhania vybraných subjektov, resp. povahou trestných káuz, čo je z ústavnoprávneho hľadiska neudržateľné a v príkrom rozpore s princípmi právneho štátu.

V slovenskej aplikačnej praxi tiež možno badať nešvár spočívajúci v tendenciách niektorých vybraných OČTK smerujúcich k nadkvalifikácii skutkov, a to najmä v tzv. skupinových veciach, v dôsledku čoho v rovine aplikačnej praxe postupne zaniká kvalifikácia niektorých skutkov prostredníctvom ustanovení o spolupáchateľstve a z hľadiska procedurálneho táto prax otvára možnosti „ulahčenia prístupu“ k väzobnému stíhaniu obvinených osôb.

Za zmienku stojí určite aj masívne narušenie princípu neverejnosti prípravného konania v aplikačnej praxi v SR, čo môže mať vplyv na kvalitu vedenia

¹⁸ https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/list/form/row/1368937/_event

trestného stíhania a dosiahnutia jeho účelu, ako aj na zvyšovanie mediálneho tlaku na OČTK a súdy, čo môže byť v konečnom dôsledku narušením princípu právneho štátu, ktorým je aj prístup k spravodlivosti a nestrannosti orgánov verejnej moci, či *in concreto* súdu. Je zarážajúce, keď médiá majú informácie o plánovaných domových prehliadkach skôr, ako sú vôbec realizované a novinári sú prítomní pred domom alebo nebytovým priestorom v čase, keď sa prehliadka realizuje. Je zrejmé, že sú úmyselné úniky informácii z radov OČTK, čo len degraduje energiu, úsilie pri odhaľovaní trestnej činnosti a jej objasňovaní, pretože sa tým zásadne narušuje dosiahnutie účelu trestného konania, keďže to zásadným spôsobom tendenčne porušuje možnosť uplatniť základné procesné práva podozrivých alebo obvinených osôb. Hoci v teoretickom príklade by pri takomto úmyselnom úniku informácii išlo o dôvodné trestné stíhanie a zaistovacie procesné úkony, masívne informovanie v médiách len zvyšuje pravdepodobnosť toho, že budú základné procesné práva dotknutých subjektov obmedzené alebo porušené, čím sa môže zmariť celé trestné konanie. Nehovoriac o tom, že takéto úniky informácii z trestných prípravných konaní sa systémovo dodnes na úrovni OČTK neriešia, hoci je možné, že ide aj o úmyselnú trestnú činnosť verejných činiteľov.

4 ZÁVER

Na záver treba uviesť, že mám tú česť byť aktívnou súčasťou odborných diskusií o reforme trestného konania, ktorej návrh predstavilo Ministerstvo spravodlivosti SR v rámci návrhu novely Trestného poriadku v medzirezortnom pripomienkovom konaní začiatkom septembra 2022, pričom možno konštatovať, že návrh v predstavenej aktuálnej podobe je v príkrom rozpore s princípmi právneho štátu a základnými procesnými právami subjektov trestného konania. Verím, že ak máme záujem o istú reformu trestného konania, skôr pôjdeme cestou minimalizácie a ideálne eliminácie nezákonných postupov a skratiek, ktoré možno badať v súčasnej aplikačnej praxi slovenského trestného konania. Treba dôsledne vnímať rozhodnutia Ústavného súdu SR a ESLP, ktoré konštatujú porušenie základných práv a slobôd v trestných konaniach a reflektovať takéto porušenia do navrhovaného znenia. Kvalitná vnútroštátna legislatíva vzniká vedy,

keď je výsledkom odbornej diskusie všetkých zainteresovaných subjektov, keď dozreje na základe otvoreného dialógu. Pre posilnenie záruk právneho štátu do budúcnosti považujeme za zásadné, aby zákony neboli šité „horúcou ihlou“, ale na základe hĺbkového pochopenia jednotlivých inštitútov a hľadania spoločných riešení nastavovaním zrkadla kľúčových prvkov právneho štátu. Ak zlyhá aplikačná prax, treba možno jasnejšie upraviť aj procesné mikrosituácie, aby sa eliminovalo, alebo aspoň minimalizovalo riziko porušovania základných práv a slobôd orgánmi verejnej moci – orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi – v trestnom konaní.

Použitá literatúra:

Zoznam kritérií právneho štátu (Rule of law Checklist) CDL-AD(2016)007, Dostupné v slovenskom preklade na:

<https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/42829548/CDL-AD%282016%-29007+Zoznam+kriterii+pravneho+statu+%28SJ%29.pdf/dd9a0faa-6028-4646-9a2d-a81bf582014c>

Rozsudok ESLP vo veci *Golder v. Spojené kráľovstvo* z 21. februára 1975 č. sťažnosti 4451/70

Rozsudok ESLP (Veľká komora) vo veci *Engel a i. v. Holandsko* z 8. júna 1976.

Rozsudok ESLP vo veci *Amuur v. Francúzsko* z 25. júna 1996, č. sťažnosti 19776/92.

Rozsudok ESLP vo veci *Klass v. Nemecko* z 6. septembra 1978, č. sťažnosti 5029/71.

Rozsudok ESLP vo veci *Winterwerp v. Holandsko* z 24. októbra 1979, č. sťažnosti 6301/73.

Rozsudok ESLP vo veci *Vereinigting Weekblad Bluf! v. Holandsko* z 9. februára 1995, č. sťažnosti 16616/90.

Rozsudok ESLP vo veci *Malone v. Spojené kráľovstvo* z 2. augusta 1984, č. sťažnosti 8691/79.

Rozsudok ESLP vo veci *Zjednotená komunistická strana Turecka a iní proti Turecku* z 30. januára 1998, č. sťažnosti 19392/92.

SICILIANOS, L., A. The Rule of Law and the European Court of Human Rights: the independence of the judiciary Montenegrin Academy of Sciences and Arts, Montenegro, 28 February 2020. Dostupné na:

https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20200228_Sicilianos_Montenegro_ENG.pdf

Výročná správa o činnosti EŠLP za rok 2021. https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2021_ENG.pdf

https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/ROL/RoL_Statements/EN_RoL_20211116_CCBE-Statement-on-the-rule-of-law.pdf

Stanovisko CCBE k škandálu Pegasus z 1. februára 2022. https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/SURVEILLANCE/SVL_Statements/EN_SVL_20220201_CCBE-Statement-on-the-Pegasus-Scandal.pdf

<https://www.amnesty.sk/rok-po-odhaleni-zneuzivania-sledovacieho-softveru-pegasus-sa-nic-nezmenilo/>

https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/list/form/row/1368937/_event

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Ondrej Laciak, PhD.

e-mail: ondrej.laciak@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

811 00 Bratislava

Slovenská republika

DŮVODY FAKULTATIVNÍHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ VE SVĚTLE ZÁKLADNÍCH ZÁSAD TRESTNÍHO ŘÍZENÍ¹

Tomáš Gřivna, Marek Dvořák

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Abstract: Criminal process in the Czech Republic is traditionally based on the principle of legality, according to which the public prosecutor is obliged to prosecute all criminal offenses of which he becomes aware, with specified exceptions. Over time, however, the dominant principle of legality is being balanced by an increasing number of opportune exceptions, which is also reflected in the growing range of cases where it is left to the discretion of the public prosecutor whether to initiate criminal prosecution, or whether to continue the already initiated criminal prosecution. We refer to these cases as reasons for the optional suspension of criminal prosecution. In the submitted text, after a closer definition of the principle of legality and the principle of opportunity, we focus primarily on two existing problematic aspects of the optional suspension of criminal prosecution according to the Czech Criminal Code. As a follow-up to the analysis carried out, we subsequently present specific proposals *de lege ferenda*, which could contribute to the improvement and refinement of effective legislation. In the second part of the contribution, a critical analysis of the draft wording of the new code of criminal procedure in relation to the issue addressed in this article is not left out – we draw attention to the possible overly broad and vague definition of one of the optional grounds for stopping criminal prosecution.

Abstrakt: Český trestní proces je tradičně založen na zásadě legality, podle níž je státní zástupce až na zákonem stanovené výjimky povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. Postupem času však dochází k vyvažování dominantního principu legality stále větším množstvím oportunních výjimek, což se projevuje také narůstajícím okruhem případů, kdy je ponecháno na diskreci státního zástupce, zda trestní stíhání zahájí, respektive zda v již zahájeném trestním stíhání bude i nadále pokračovat. Tyto označujeme jako důvody fakultativního zastavení trestního stíhání. V příspěvku se po bližším vymezení zásady

¹ Text byl zpracován v rámci projektu Cooperatio na Univerzitě Karlově, vědní oblasti Law.

legality a zásady oportunity zaměřujeme především na dva stávající problematické aspekty fakultativního zastavení trestního stíhání podle českého trestního řádu. V návaznosti na provedenou analýzu následně předkládáme konkrétní návrhy *de lege ferenda*, které by mohly přispět ke zkvalitnění a zpřesnění účinné právní úpravy. Ve druhé části příspěvku poté není stranou ponechán ani kritický rozbor návrhu znění nového trestního řádu ve vztahu k řešení problematice, v jehož rámci upozorňujeme na možné příliš široké a neurčité vymezení jednoho z navržených fakultativních důvodů zastavení trestního stíhání.

Key words: principle of legality; principle of opportunity; suspension of criminal proceedings; basic principles of criminal procedure

Klíčová slova: zásada legality; zásada oportunity; zastavení trestního stíhání; základní zásady trestního řízení

1 K ZÁSADĚ PROCESNÍ LEGALITY A PROCESNÍ OPORTUNITY

Jednou z tradičních zásad, na nichž spočívá trestní proces ve většině států kontinentálního typu právní kultury, je **zásada procesní legality** vyjádřená v České republice v § 2 odst. 3 Trestního řádu (*tj. zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném a účinném znění – dále jen „Tr. řád“*). Jedná se o páteřní a pro trestní řízení specifickou zásadu odvozenou od obecné zásady oficiality, oproti níž se zásada legality vztahuje pouze k zahájení (iniciaci) trestního řízení a stíhání, resp. k předsoudnímu stadiu trestního řízení až do předání obviněného soudu na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu.² Podle zásady legality je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie (dále jen „EU“) nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Až na zákonem stanovené výjimky tak státní zástupce, jenž je pánem sporu v rámci přípravného řízení, musí stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. Takto nastavený a ve svém základu rigidní princip omezující diskreci státního zástupce sleduje hned několik

² ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. *Trestní právo procesní*. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 83; MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 143, 153.

dôležitých cílů. Mezi ty nejčastěji zmiňované přitom patří rovnost občanů před zákonem, zajištění právní jistoty, zajištění předvídatelnosti práva a rozhodování orgánů činných v trestním řízení, respektování dělby moci, garance požadavku zjištění materiální pravdy, vyloučení politické ingerence do průběhu trestního řízení či zamezení zneužití pravomoci ze strany veřejných orgánů.

Na straně druhé by však striktní lpění na bezvýjimečném stíhání všech jednání, která formálně naplní znaky trestného činu, mohlo vést (a nepochybně také vedlo) k přílišným tvrdostem a neefektivitě systému. Především pak u bagatelních (hraničních) deliktů, u nichž sice nebude podle § 12 odst. 2 Trestního zákoníku (*tj. zákona č. 40/2009 Sb., v platném a účinném znění – dále jen „Tr. Z.“*) možné aplikovat hmotněprávní korektiv subsidiarity trestní represe, avšak současně nebude existovat veřejný zájem na zahájení či dalším vedení trestního stíhání. Obdobně i vedení trestního stíhání v situacích, kdy již bylo účelu trestního řízení dosaženo, by nadměrně a v zásadě bezdůvodně zatěžovalo systém trestní justice. V návaznosti na právě uvedené je vhodné upozornit i na nárůst kriminality v posledních desetiletích a na její nově se rozvíjející druhy (např. v oblasti kyberkriminality), neboť tyto trendy přinášají nutnost zvýšeně reflektovat také praktická hlediska procesní ekonomie a efektivity trestního řízení, včetně jeho rychlosti či stále více akcentované otázky uspokojení oprávněných zájmů osob poškozených. Nejen z prezentovaných důvodů se i pod vlivem postupující globalizace setrvale prostřednictvím novelizací trestního řádu rozšiřuje okruh případů, kdy je ponecháváno na uvážení státního zástupce dozorujícího přípravné řízení, zda bude předmětnou věc s ohledem na její konkrétní okolnosti trestně stíhat, resp. zda bude v již zahájeném trestním stíhání pokračovat.

Přestože tak zásada legality i nadále zůstává jedním z hlavních a nezastupitelných principů českého trestního procesu, nelze její obsahové vymezení chápat totožně jako před více než 170 lety, kdy se na našem území prvně vyskytla v trestním řádu z roku 1850. Moderní pojetí zásady legality reflektující společenské, hospodářské a politické změny, stejně jako i kriminologické poznatky z oblasti sankcionování, je dnes značně protknuto a korigováno novodobými prvky přinášejícími širší diskreci státního zástupce co do zahájení a vedení trestního stíhání. Spolu s tím se rozvíjí i některé nové konsenzuální formy trestního řízení (tzv. odklony). Tyto změny jsou projevem silícího pronikání aspektů tzv. procesní oportunité do českého trestního procesu, a tedy

i vyjádřením oslabování či snad komplementárního vyvažování zásady legality četnými oportunními výjimkami.

Zásada procesní opportunity, jejíž dominantní vliv je typický především pro angloamerický právní systém,³ bývá (byť značně zjednodušeně) negativně vymezována jako protipól zásady procesní legality.⁴ Jejím signifikantním prvkem je rozsáhlá a jen v základech proti možnému zneužití či politizaci omezená diskreční pravomoc orgánů činných v trestním řízení z hlediska zahájení a vedení trestního stíhání. Tento princip má lépe reflektovat konkrétní okolnosti každého případu i požadavky moderní trestní politiky a s ní spojených relativních teorií trestání zaměřených předně na nápravu pachatele (oproti tomu zásada legality je úzce spjata s absolutními teoriemi trestání akcentujícími odplatnou funkci trestu). Projevy opportunity současně působí ve státech s převážně formálním pojetím trestného činu, kam řadíme i Českou republiku, jako procesní korektiv trestního bezpráví. Zásada opportunity dále přispívá k rychlosti trestního procesu včetně efektivního odškodnění oběti trestného činu. Naopak rizikem širokého uplatnění zásady procesní opportunity je zejména možné zneužití diskrečního oprávnění státním zástupcem, případně narušení principu rovnosti osob před zákonem a předvídatelnosti práva a rozhodování orgánů činných v trestním řízení, jak už logicky plyne z výše předestřených výhod zásady legality. Někdy se též hovoří o oslabování principu materiální pravdy, a to především v souvislosti s konsenzuálními formami trestního řízení přinášejícími zjednodušené alternativy oproti tradičnímu průběhu procesu, především pak oproti jeho stěžejní fázi hlavního líčení před prvoinstančním soudem.

V posledních desetiletích lze prakticky ve všech právních rádech evropských států pozorovat silící vzájemné prolínání prvků opportunity a legality. Někdy pak dokonce bývá i ve státech tradičně založených na zásadě legality zvažováno, zda s ohledem na bobtnající množství výjimek nenahradit vůdčí zásadu legality zásadou opportunity zcela, případně zda zásadu opportunity neuplatňovat alespoň v souvislosti s trestní odpovědností právnických osob.⁵ Více než patrné je tak

³ Přesto i mezi kontinentálními státy s původním inkvizitním typem trestního řízení nalezneme zástupce, jejichž trestněprocesní kodexy ze zásady opportunity dominantně vychází (např. Francie či Nizozemí). V této souvislosti je vždy nutné posuzovat také hmotněprávní aspekty, a to zejména skutečnost, zda stát vychází z formálního nebo materiálního pojetí trestného činu.

⁴ K otázce možného vymezení zásady procesní opportunity blíže viz MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 163 – 171; či ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha : ASPI, 1999, s. 137.

⁵ Srov. GRIVNA, T. Několik poznámek k zásadě opportunity v návrhu věcného záměru nového

postupné približovanie, prolínání, doplňovanie i limitovanie zásad procesní legality a procesní oportunity napříč státy a jejich právními rády s cílem prosazení spravedlnosti v rámci efektivního a účelného trestního procesu. Poměrně spletitý vztah zásady procesní oportunity a procesní legality přiléhavě vystihl J. Pipek, který nezůstává u střídmého a v mnohém neúplného kontrapozitivního vymezení, když uvádí: „Je-li posláním zásady legality zajišťovat rovnost, rovnoměrnost a předvídatelnost prosazování materiálního trestního nároku, tak oportunita v tomto smyslu není principem, který by z těchto požadavků vybočoval, ale naopak její principiální jádro a chápání tyto požadavky naplňuje. Především tím, že trestně procesně koriguje mechanické prosazování trestní odpovědnosti. V tomto pojetí „klasická“ legalita určuje rámec, ve kterém se trestní orgány mají věci zabývat, když oportunita dává prostor pro posouzení a rozhodnutí o tom, zda v konkrétním případě bude též naplněn smysl materiálního trestního nároku. Z tohoto pohledu nelze o principu oportunity hovořit jako o opozitu principu legality, ale spíše o jeho důsledném provedení a naplnění. Tím požadavek legality naplňuje i metafyzické pojmy potřeby spravedlnosti a rovnosti.“⁶

Z ustanovení § 2 odst. 3 Tr. řádu plyne, že sám zákonodárce explicitně počítá s **výjimkami ze zásady legality**. Tyto situace je přitom nutno dále členit na případy, kdy státní zástupce trestně stíhat *nesmí* (tj. situace s absolutní překážkou trestního stíhání upravené především v § 172 odst. 1 Tr. řádu) a na případy, kdy státní zástupce trestně stíhat *nemusí* (tj. situace s relativní překážkou trestního stíhání upravené především v § 172 odst. 2 Tr. řádu).⁷ Na dalších řádcích se příspěvek bude soustředit právě na skupinu důvodů podle § 172 odst. 2 Tr. řádu, kdy státní zástupce stíhat může, ale nemusí. Tyto důvody, jež jsou typickým projevem zásady oportunity v českém trestním řízení, označujeme jako *důvody fakultativního zastavení trestního stíhání*.

trestního řádu. *Trestní právo*. 2004, č. 12, s. 3 – 6; NEZKUSIL, J. K uplatnění principu oportunity v trestním právu. *Trestní právo*. 2009, č. 5, s. 10 a násl.; GRIVNA, T. Trestní odpovědnost právnických osob ve světle principu *ultima ratio*. In LORKO, J., BELEŠ, A. *Trestné právo ako ultima ratio – hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2016, s. 69 – 74; KANDOVÁ, K. Musí (český) státní zástupce stíhat všechny trestné činy? *Státní zastupitelství*. 2018, č. 6, s. 34 – 36. K dalším pramenům srov. MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 160.

⁶ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11, s. 310 a násl.

⁷ Specifickou kategorií je poté institut *dočasného odložení trestního stíhání* podle § 159b a § 159c Tr. řádu.

Než se však k těmto důvodům a k jejich problematickým aspektům blíže dostaneme, je vhodné pro ucelenost našeho pojednání dodat, že mezi **další projevy zásady oportunity** v českém trestním procesu zpravidla řadíme také některé konsenzuální formy trestního řízení (odklony), a to konkrétně *podmíněné zastavení trestního stíhání* (§ 307 – § 308a Tr. řádu), *narovnání* (§ 309 – § 314 Tr. řádu) a *dohodu o vině a trestu* (§ 175a – § 175b Tr. řádu). Názor na podřazení odklonů pod projevy oportunity však není – a to i s ohledem na samotné nejednoznačné vymezení odklonů jako takových – zcela jednotný.⁸ Sporně je dále taktéž vnímáno, zda mezi oportunní oprávnění státního zástupce, resp. policejního orgánu, řadit i institut *dočasného odložení trestního stíhání*.⁹ Domníváme se, že zatímco uvedené odklony představují projevy prostupujících prvků oportunity do českého trestního procesu, v případě dočasného odložení trestního stíhání se jedná o pouhý institut zatímní povahy, který nic nemění na povinnosti státního zástupce následně zahájit a vést trestní stíhání, a tedy se nestává prolomením ani oslabením dominantního principu legality.

2 DŮVODY FAKULTATIVNÍHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

Podle ustanovení § 172 odst. 2 Tr. řádu může státní zástupce v rámci vyšetřování usnesením zastavit trestní stíhání ze tří taxativně vymezených důvodů, a to:

- A) je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne,
- B) bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem anebo mezinárodním trestním soudem, mezinárodním trestním tribunálem, popřípadě obdobným

⁸ Srov. např. CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014, s. 59; FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl. Trestní zákoník*. Praha : Linde, 2010, s. 40; či IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 72 – 73.

⁹ Srov. GRÍVNA, T. Několik poznámek k zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. *Trestní právo*. 2004, č. 12, s. 6; dále KMEC, J. *Základní zásady trestního řízení*. In FENYK, J., DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl*. Praha : Wolters Kluwer, 2017, s. 11.

mezinárodním soudním orgánem s působností v trestních věcech, i když nesplňují některou z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a toto rozhodnutí lze považovat za postačující, nebo

- C) jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.

V trestním stíhání, které bylo zastaveno pro některý z výše uvedených důvodů, se pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit. Trestní stíhání poté nelze v dalším řízení zastavit ze stejného důvodu, ze kterého bylo zastaveno původně.¹⁰

Zastavení trestního stíhání se vždy musí týkat určitého skutku a konkrétního obviněného či obviněných, nikoliv právní kvalifikace skutku.¹¹ Současně zde nesmí být dán žádný z důvodů obligatorního zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 Tr. řádu a věc musí být dostatečně objasněna. Ve výroku usnesení o zastavení trestního stíhání je vedle popisu skutku a vymezení obviněného (obviněných) třeba přesně uvést skutkové i právní důvody, pro které bylo stíhání zastaveno. Pro týž skutek, pro který bylo trestní stíhání pravomocně zastaveno, nelze v trestním řízení dále pokračovat (nedojde-li ke zrušení předmětného rozhodnutí cestou opravných prostředků). Důvody fakultativního zastavení trestního stíhání se uplatní i v řízení v trestních věcech mladistvých a v řízení proti právnickým osobám.

Nedošlo-li ještě k zahájení trestního stíhání (tj. probíhá-li teprve fáze pro-
věrování), přichází v úvahu uplatnění stejných důvodů, jako které jsou vyme-
zeny v § 172 odst. 2 písm. a) až c), v rámci *fakultativního odložení věci* podle
§ 159a odst. 3, 4 Tr. řádu. Při fakultativním odložení věci jsou přitom oprávnění
pro tento postup dána nejen státnímu zástupci dozorujícímu přípravě řízení,
nýbrž v případě odložení věci z důvodů podle § 172 odst. 2 písm. a) nebo b)

¹⁰ Rozh. Nejvyššího soudu ČSR ze 7. července 1971, sp. zn. 5 Tz 14/71 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 16/1972 tr.*).

¹¹ Rozh. Nejvyššího soudu ČSSR z 3. září 1965, sp. zn. 10 Tz 37/65 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 64/1965 tr.*).

Tr. řádu také policejnímu orgánu. K zastavení trestního stíhání ze všech fakultativních důvodů uvedených v § 172 odst. 2 Tr. řádu dále může dojít v soudní fázi řízení ze strany soudu, a to podle § 188 odst. 2 Tr. řádu v rámci předběžného projednání obžaloby, resp. v řízení před samosoudcem při přezkumu podle § 314c odst. 1 písm. b) Tr. řádu.

V následující kapitole bychom se již podívali na tři konkrétní problematické aspekty fakultativního zastavení trestního stíhání, z nichž dva se dotýkají účinné právní úpravy a jeden právní úpravy navržené v rámci připravované rekodifikace trestního práva procesního.

3 PROBLEMATICKÉ ASPEKTY VYBRANÝCH DŮVODŮ FAKULTATIVNÍHO ZASTAVENÍ TRESTNÍHO STÍHÁNÍ

3.1 Rizika zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. a) Trestního řádu

Podle ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) Tr. řádu *může státní zástupce zastavit trestní stíhání, je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který pro jiný čin byl obviněnému již uložen nebo který ho podle očekávání postihne*. Hlavním kritériem, podle něhož se zde státní zástupce rozhoduje, je tedy *dostatečnost* trestu již uloženého či teprve očekávaného za jiný spáchaný skutek mající znaky trestného činu, a to dostatečnost především ve vztahu ke splnění účelu sledovaného trestní sankcí, resp. trestním řízením jako takovým. Státní zástupce je přitom podle konstantní judikatury povinen přihlížet nejen k druhu a výši již uloženého či očekávaného trestu s ohledem na trest, k němuž může aktuálně vedené trestní stíhání vést, ale současně musí zhodnotit i všechny okolnosti obou trestných činů (skutků).¹² Reflektovat je tedy nutné hledisko účinné ochrany společnosti a nápravy pachatele k vedení řádného života, stejně jako i další kritéria podle ustanovení § 39 Tr. zákoníku (a u trestně odpovědné právnické osoby i kritéria v ustanovení § 14 odst. 1, 3 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti

¹² Rozh. Nejvyššího soudu ČSSR z 22. února 1966, sp. zn. 4 Tz 8/66 (publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 23/1966 tr.).

nim, v platném a účinném znění). Teprve po vyřešení předběžné otázky, jaké tresty by byly uloženy za srovnávané trestné činy, může státní zástupce učinit závěr, zda trest, k němuž může stíhání vést, je zcela bez významu vedle trestu, který obviněného pro jiný čin postihl nebo podle očekávání postihne.¹³ Zastavení trestního stíhání z předestřených důvodů však v sobě skrývá určitá – a nikoli zanedbatelná – rizika.

Prvním nebezpečím je, že očekávaný druh a výše trestu v rámci jiného řízení nakonec neodpovídají skutečnému výsledku tohoto řízení. Příkladem může být situace, kdy oproti předpokladu státního zástupce dojde v jiném trestním řízení ke zprošťujícímu rozsudku, k upuštění od potrestání, k odklonu, k zastavení trestního stíhání nebo k uložení jiného (mírnějšího) trestu či trestu v jiné (nižší) výměře. Tehdy se může ukázat očekávání státního zástupce o výsledku jiného trestního řízení, pro které to jím dozorované pravomocně zastavil, jako chybné. V úvahu přitom zpravidla nepřipadá zrušení pravomocného usnesení o zastavení trestního stíhání prostřednictvím využití zvláštního kasačního oprávnění nejvyššího státního zástupce rušit do tří měsíců od právní moci nezákonná usnesení nižších státních zástupců podle § 174a Tr. řádu, neboť v rámci tohoto postupu dochází k přezkumu zákonnosti *ex tunc*, přičemž k tomuto momentu bude rozhodnutí státního zástupce obvykle zákonné a odůvodněné. Navíc zpravidla uplyne zákonná tříměsíční lhůta. Možné pak zásadně nebude ani zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání cestou mimořádných opravných prostředků, netrpělo-li rozhodnutí vadou již v době jeho vydání (viz zákonné podmínky pro dovolání), resp. nevyšly-li najevo skutkové okolnosti, které nastaly již před původním rozhodnutím (viz zákonné podmínky pro obnovu řízení).¹⁴ Není-li tak v praxi možné pokračovat v původním trestním stíhání (či jej znovu zahájit) pro překážku věci pravomocně rozsouzené [srov. § 11 odst. 1 písm. h) Tr. řádu], obviněný za předestřených podmínek fakticky uniká spravedlivému odsouzení a trestu.

Obdobné nebezpečí s sebou přináší také zastavení trestního stíhání, je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle trestu, který

¹³ Rozh. Nejvyššího soudu ČR z 1. července 1970, sp. zn. 3 Tz 7/70 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 36/1970 tr.*).

¹⁴ U stížnosti pro porušení zákona by se pak po nálezU Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 15/2001 (ze dne 31. 10. 2001) mohl ministr spravedlnosti domáhat podáním stížnosti pro porušení zákona ve prospěch obviněného pouze příznivějšího rozhodnutí, což neřeší námi uvedenou situaci.

pro jiný čin byl obviněnému již *pravomocně uložen*, a to za předpokladu, že je tento uložený trest následně cestou mimořádných opravných prostředků zrušen. Výsledek řízení o mimořádném opravném prostředku, popř. řízení následujícího po zrušení rozsudku nebo jeho části, může znamenat podstatnou změnu v otázce viny a trestu. Konečný výsledek řízení tak již nemusí odpovídat výši a druhu trestu s ohledem, na který bylo řízení podle § 172 odst. 2 písm. a) Tr. řádu zastaveno.¹⁵ Případy, kdy důvody, pro které bylo zastaveno trestní stíhání, odpadnou nebo se vůbec nenaplní, náš stávající trestní řád nikterak nerozebírá a neřeší, což považujeme za nedostatek recentní právní úpravy. Vhodné je upozornit také na skutečnost, že dochází-li k fakultativnímu odložení věci podle § 159 odst. 3 Tr. řádu ve spojení s § 172 odst. 2 písm. a) Tr. řádu před zahájením trestního stíhání, nevzniká nám překážka věci pravomocně rozsouzené, a tedy je kdykoliv možné – odpadnou-li dřívější důvody pro odložení věci – trestní stíhání zahájit. Může tak být jen dílem náhody, kdy pachatel činu pro důvody stanovené v § 172 odst. 2 písm. a) Tr. řádu trestnímu postihu nakonec unikne, a kdy nikoliv.

Při hledání možného řešení uvedené problematiky lze částečně čerpat inspiraci také v dřívějších trestních řádech z roku 1873 a z roku 1950, jež za stanovených podmínek umožňovaly pokračovat v již zastaveném trestním stíhání či jej znovu zahájit, jestliže pominul důvod zastavení nebo vyšlo najevo, že takový důvod zde není. Trestní řád z roku 1873 přitom tento postup výslovně podmiňoval tím, že dosud nepominula trestnost činu promlčením (a v případě, kdy od stíhání bylo upuštěno se zřetelem k trestu, jenž obviněného pro jiný čin pravděpodobně postihne, bylo možné trestní stíhání zahájit nebo v něm pokračovat do tří měsíců od právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení o jiném činu skončeno).¹⁶ V tomto směru se někdy též hovoří o tzv. *bezformální obnově*. Ta však výrazně koliduje s principy právní jistoty a stability v právních vztazích vyplývajících z ústavněprávní zásady *ne bis in idem*¹⁷ implikující nepřipustnost opětovného zahájení trestního stíhání pro překážku věci pravomocně rozsouzené podle § 11 písm. h) Tr. řádu. Podle tohoto ustanovení nelze trestní stíhání

¹⁵ GRÍVNOVÁ, P. *Zásada legality a oportunity v českém trestním řízení. Práce posluchačů Právnické fakulty UK*, č. 229. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. 2007, s. 51 – 52.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 52.

¹⁷ Viz čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, který stanoví: „Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem.“

zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu nebo jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno, jestliže rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno.¹⁸ Obdobně je důvodem nepřipustnosti trestního stíhání podle § 11 písm. b) Tr. řádu i promlčení trestního stíhání.

V situacích, kdy státní zástupce nyní fakultativně zastavuje trestní stíhání z důvodu očekávaného trestu v jiném trestním řízení, by z našeho pohledu mohlo být po vzoru některých zahraničních právních řádů zvažováno i v České republice zakotvení institutu *dočasného (zatímního) zastavení trestního stíhání*. Toto rozhodnutí by mělo prozatímní povahu a bylo by časově ohraničeno na dobu dvou (či tři) měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí v řízení o jiném trestném činu, pro které bylo stávající řízení dočasně zastaveno. Pokud by řízení o jiném trestném činu skončilo uložením očekávaného trestu, poté by rozhodnutím státního zástupce ve stanovené lhůtě (či ze zákona marným uplynutím této lhůty) došlo k meritornímu zastavení trestního stíhání s účinky nepřipustnosti opětovného zahájení stíhání pro tentýž skutek. V opačném případě by státní zástupce mohl v uvedené lhůtě rozhodnout o pokračování v trestním stíhání. Dočasné zastavení trestního stíhání by nebylo důvodem pro přerušení ani stavení promlčecí doby trestnosti činu, a tedy by podmínkou *sine qua non* pro rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání bylo neuplynutí promlčecí doby za předmětný trestný čin. Dále je otázkou, zda by případný institut dočasného zastavení trestního stíhání neměl být vázán pouze na přečiny (případně jinak omezen na trestné činy o nižší typové závažnosti) nebo na situace, kdy rozhodnutí o dočasném zastavení trestního stíhání není v konkrétní věci v rozporu se zájmem poškozeného.

Za ještě složitější situaci pak považujeme možné zrušení pravomocného rozhodnutí z jiného trestního řízení cestou mimořádných opravných prostředků tehdy, jestliže tímto rozhodnutím bylo podmíněno (zdůvodněno) fakultativní zastavení trestního stíhání – tedy situace, kdy existující důvody, pro které bylo stíhání zastaveno pro neúčelnost, *ex post* odpadnou. Zde možným, byť s ohledem na průlom do právní moci i právní jistoty kontroverzním, řešením sledujeme případnou možnost státního zástupce obnovit zastavené stíhání,

¹⁸ K otázce možného zrušení usnesení o zastavení trestního stíhání v předepsaném řízení viz výše pojednání o zvláštním kasačním oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 174a Tr. řádu a o možnostech aplikace mimořádných opravných prostředků.

jestliže došlo ke zrušení nebo *podstatné* změně obsahu výroku rozhodnutí, pro které bylo řízení zastaveno jako neúčelné. Oprávnění by však nepochybně bylo nutné navázat na bližší podmínky. Zejména by nemělo být možné stíhání obnovit, je-li promlčeno nebo nastane-li jiný důvod nepřípustnosti trestního stíhání [s výjimkou předchozího zastavení stíhání právě podle § 172 odst. 2 písm. a) Tr. řádu]. Takto nastavenou *obnovu stíhání* by bylo možné podmínit například i dříve učiněnou výhradou státního zástupce v rámci zastavení trestního stíhání, případně účinnějším systémem kontroly veřejného žalobce založeným nikoliv jen na hierarchické kontrole v rámci systému státního zastupitelství (podle stávající právní úpravy o stížnosti podle § 172 odst. 3 Tr. řádu rozhoduje státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství).

Jsme názoru, že u fakultativních důvodů zastavení trestního stíhání založených na diskreční pravomoci státního zástupce je obecně potřeba přiznat poškozeným právo (domoci se) soudního přezkumu, kterou jim nyní zákon neposkytuje (pomineme-li možnost podání ústavní stížnosti). Tohoto cíle lze dosáhnout několika způsoby – právem poškozených podat subsidiární žalobu, právem poškozených uplatnit u soudu opravný prostředek, obecným podmíněním rozhodnutí státního zástupce o fakultativním zastavení trestního stíhání předchozím souhlasem soudu nebo obligatorním soudním přezkumem takového rozhodnutí soudem. Je-li jedním z cílů fakultativního zastavení trestního stíhání také zvýšení efektivity řízení a odbřemenění justice, poté *„nelze rozumně požadovat, aby soud přezkoumával ex officio všechna oportunitní rozhodnutí učiněná státním zástupcem. Jeví se proto jako výhodné využít jiné strany trestního řízení s protichůdným zájmem k tomu, aby iniciovala soudní kontrolu tam, kde má pochybnost o racionálním využití diskrečního oprávnění státního zástupce, resp. tam, kde použití tohoto oprávnění je v rozporu s jeho zájmy. Nabízí se, aby tímto subjektem byl poškozený. K tomu se přimyká ještě jeden důvod. Jestliže stát částečně rezignuje na svůj závazek stíhat a trestat všechny pachatele trestných činů, bylo by spravedlivé, aby občany vybavil takovým oprávněním, které jim umožní vynutit si trestní stíhání konkrétní osoby, neboť zpravidla bude mít poškozený zájem na tom, aby pachatel trestného činu byl odsouzen a potrestán.“*¹⁹ Lze tak pro tento moment uzavřít, že za žádoucí z nabízených alternativ považujeme zakotvení práva poškozeného podat stížnost proti rozhodnutí státního zástupce

¹⁹ GRÍVNA, T: K zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. *Trestní právo*. 2004, roč. 9, č. 12, s. 5.

o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 Tr. řádu, o níž by rozhodoval soud, nikoliv státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství. Obligatorní přezkum všech případů fakultativního zastavení trestního stíhání soudem neshledáváme vhodným. V úvahu přichází též zavedení subsidiární žaloby po vzoru zahraničních právních úprav.²⁰

3.2 Zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. c) Tr. řádu v řízení proti právnické osobě

Ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) Tr. řádu obsahuje *procesní korektiv rozsahu trestního bezpráví* vztahující se ke skončení vyšetřování, podle něhož státní zástupce může zastavit trestní stíhání, jestliže je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo:

- vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán (*obligatorní podmínka č. 1, v rámci níž postačí naplnění některé z uvedených alternativ*),
- a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu (*obligatorní podmínka č. 2*).

Tento fakultativní důvod zastavení trestního stíhání lze aplikovat především u bagatelních deliktů, které sice jsou trestnými činy (a tedy není užít materiální korektiv subsidiarity trestní represe), nicméně absentuje veřejný zájem na pokračování v trestním stíhání pro dosažení jeho účelu.²¹ Podíváme-li se přitom na výčet okolností vztahujících se ke spáchanému trestnému činu, které jsou státním zástupcem posuzovány, je zřejmé, že tyto jsou formulačně vztaženy primárně k trestní odpovědnosti osob fyzických. Tím samozřejmě nepopíráme, že předmětné ustanovení můžeme podle obecných pravidel užít také na právnické osoby a řízení proti nim, jelikož zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahuje ohledně této problematiky zvláštní ustanovení. Je však otázkou, do jaké míry znění zákona skutečně reflektuje specifické charakteristiky právnických osob, a zda by nebylo vhodné předmětný důvod fakultativního

²⁰ PIPEK, J. K některým profilujícím základním zásadám trestního řízení. *Právní obzor*. 2002, č. 4, s. 358.

²¹ Blíže viz ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 2202.

zastavení trestního stíhání vymezit pro řízení proti právnickým osobám zvlášť (a podrobněji) právě ve vedlejší zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. K tomuto závěru nás vedou i možné nejasnosti při výkladu rozebíraného ustanovení ve vztahu k právnickým osobám.

V této souvislosti zmiňme usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 41/2014 ze 17. září 2014 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 28/2015 tr.*), které se dotklo naplnění znaků podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307 a násl. Tr. řádu v řízení proti právnické osobě. Nejvyšší soud v případě znaku *doznání* obviněného uvedl: „*Samotný charakter doznání určuje jednoznačně osobu, která jej musí učinit, tj. pachatele trestného činu, resp. přečinu. Za pachatele se považuje osoba, jež spáchala protiprávní jednání, ohledně něhož musí alespoň stručně popsat všechny skutkové okolnosti, za nichž byl čin spáchán a jež naplňují znaky skutkové podstaty určitého přečinu. Je proto vyloučeno, aby osoba rozdílná od pachatele mohla tzv. „za něho“ učinit doznání, tzn. přiznala spáchání činu, kterého se sama nedopustila. Smyslem této podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání je mj. též požadavek na to, aby si pachatel „uvědomil“ zpětně, že čin, který spáchal, není z hlediska ochrany společnosti a společenských zájmů akceptovatelný a je postihován trestním právem. Doznání tak přispívá k výchovnému působení na pachatele trestných činů, resp. přečinů, a (vědomě) požadovat od osoby rozdílné od skutečného pachatele, aby přiznala spáchání protiprávního jednání, popsala všechny rozhodné okolnosti, za nichž k činu došlo včetně subjektivní stránky, resp. pohnutky činu, by znamenalo pouze formální naplnění jedné ze zákonných podmínek podmíněného zastavení bez naplnění vlastního účelu, za jakým byl tento institut zařazen do trestního práva procesního.*“ Podle soudu tak fyzická osoba, která se sama na protiprávním jednání nepodílela a o daném skutku ví pouze zpětně a nepřímou, nemůže učinit doznání, neboť by tím byla v podstatě nucena ke lži.²² Dále pak zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ve svém § 34 odst. 4 vylučuje, aby za právnickou osobu činila úkony fyzická osoba, která je obviněným, poškozeným nebo svědkem v téže věci. Pokud tak je trestně stíhána právnická osoba a současně i osoba fyzická, jejíž dřívější protiprávní jednání se právnické osobě na základě § 8 TOPO přičítá, poté je splnění kritérií podmíněného zastavení trestního stíhání při striktním výkladu publikovaného rozhodnutí vyloučeno.

²² Srov. SENETOVÁ, N. Podmíněné zastavení trestního stíhání v případě, že si pachatel ničeho nepamatuje. *Epravo.cz*. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-zastaveni-trestniho-stihani-v-pripade-ze-si-pachatel-niceho-nepamatuje-109798.html>.

Představme si nyní například situaci, kdy právnická osoba prostřednictvím nových osob za ni jednajících zpětnou reflexi má, svého jednání lituje, je ochotna a připravena nahradit trestným činem způsobené škody všem poškozeným a souhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání. Nemůže však učinit doznání k činu, protože doznat by se musela sama fyzická osoba, která se v minulosti na protiprávním činu podílela. Ta už přitom nemusí ve struktuře právnické osoby dávno figurovat (a i kdyby figurovala a doznání chtěla učinit, je sporné, do jaké míry to zákon pro výše zmíněné argumenty vůbec připouští). Je skutečně spravedlivé a souladné s účelem trestního řízení a jeho efektivitou, aby bylo při splnění všech ostatních podmínek vyjma doznání obviněného pokračováno v trestním stíhání právnické osoby? Domníváme se, že nikoliv.

U příspěvkem rozebíraných fakultativních důvodů zastavení trestního stíhání je pak navíc ve světle citované judikatury Nejvyššího soudu nikoliv zcela zřejmé, či jednání (tedy jednání které fyzické osoby) se má právnické osobě vlastně přičítat ve smyslu naplnění podmínek *chování obviněného po spáchání činu* podle § 172 odst. 2 písm. c) Tr. řádu. Za možné řešení problému, a to alespoň v některých případech, shledáváme speciální vymezení fakultativního důvodu zastavení trestního stíhání v řízení proti právnické osobě, které by bylo určitou obdobou ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) Tr. řádu a které by lépe reflektovalo povahu a specifika právnických osob. Právě na základě tohoto ustanovení – jehož konkrétní kritéria jistě zasluhují obsáhlejší debatu nad rámec tohoto příspěvku – by mohla být dána také *možnost* zastavit trestní stíhání proti právnické osobě, a to například jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování právnické osoby po spáchání činu, zejména k učiněné nápravě škody nebo odstranění jiných škodlivých následků činu a stanovení systému prevence trestné činnosti, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo. Mohlo by tak být postupováno cestou fakultativního zastavení trestního stíhání namísto řešeného odklonu.

Spolu s právě navrženou novelizací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob by současně měla být řešena i často diskutovaná problematika trestního stíhání tzv. *prázdných schránek*, tedy právnických osob, které fakticky nevykonávají žádnou činnost, není u nich reálná šance na obnovení podnikatelských aktivit, nic nevlastní či jsou zadlužené a u nichž je již od prvopočátku zřejmé, že jim nebude možno uložit žádný adekvátní či alespoň vykonatelný

trest. V těchto případech sice nepochybně nelze argumentovat dosažením účelu trestního řízení, je však nasnadě nehospodárnost a faktická nadbytečnost jakéhokoliv dalšího vedení trestního stíhání. Z čistě pragmatických důvodů proto zastáváme názor, že by bylo vhodnější trestní stíhání takové právnické osoby zastavit a subjekt právně zrušit civilní cestou skrze rejstříkové soudy, a to prostřednictvím předání věci od orgánu činného v trestním řízení k rukám místně příslušného krajského státního zastupitelství.²³ Zavedení této oportunní výjimky, jež by vyžadovalo hlubší diskusi nad vhodným legislativním vyjádřením konkrétních hledisek pro zastavení trestního stíhání (zejména z hlediska ochrany před zneužitím takového postupu), by z našeho pohledu nepředstavovalo výrazný či nepřijatelný zásah do stávající koncepce trestního řízení primárně založeného na principu legality. Novelizací by přitom mělo být pamatováno také na situace, kdy je již v průběhu prověřování prokazatelně zjištěno, že je právnická osoba pouhou prázdnou schránkou, případně i na případy, kdy se prázdnou schránkou stane až v rámci soudního řízení. I v těchto případech by měla být z racionálních důvodů preferována civilní cesta zrušení právnické osoby a nezatěžování trestní justice. Na straně druhé je však třeba vytknout před závorku, že uvedené návrhy nikterak nerelativizují primární nutnost nastavit účinná procesní pravidla zabráňující právnickým osobám, proti nimž je vedeno trestní či správní řízení, v účelovém vyvádění finančních prostředků a majetků pro vyhnutí se postihu.

3.3 Důvody fakultativního zastavení trestního stíhání v návrhu nového trestního řádu

Podle publikovaného návrhu nového trestního řádu²⁴ by měl mít státní zástupce možnost rozhodnout o zastavení trestního stíhání, pokud

- a) shromážděné důkazy nejsou dostatečným podkladem pro úspěšné zastupování obžaloby v řízení před soudem, nebo
- b) na dalším trestním stíhání není veřejný zájem, zejména:
 1. je-li trest, k němuž může trestní stíhání vést, zcela bez významu vedle

²³ Srov. PLÁŠEK, D. Problematické aspekty trestání prázdných schránek – část II. *Epravo.cz*. Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/problematicke-aspekty-trestani-prazdnych-schranek-cast-ii>.

²⁴ Publikovaný stav k 15. 6. 2022 na stránkách justice.cz.

trestu, který byl obviněnému pro jiný čin již uložen nebo který jej podle očekávání postihne,

2. bylo-li o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, disciplinárně, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem anebo mezinárodním trestním soudem, mezinárodním trestním tribunálem, popřípadě obdobným mezinárodním soudním orgánem s působností v trestních věcech, i když nesplňují některou z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a toto rozhodnutí lze považovat za postačující,
3. jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán,
a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo,
4. jsou-li náklady spojené s dalším vedením trestního stíhání nebo předpokládaná doba jeho dalšího trvání neúměrné významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, nebo
5. od doby spáchání skutku došlo k podstatné změně poměrů pachatele nebo k podstatné změně společenských poměrů nebo právních předpisů, v jejichž důsledku není přiměřené nebo účelné trvat na trestněprávním postihu pachatele.

Z předloženého paragrafového znění je patrné, že má dojít k rozšíření oprávněných výjimek ze zásady legality. V rámci těchto výjimek je nově výslovně pamatováno například i na situace, kdy státní zástupce může zastavit trestní stíhání z důvodu, že jsou náklady spojené s dalším vedením trestního stíhání a jeho předpokládaná doba neúměrné – zjednodušeně řečeno – závažnosti věci a jejím okolnostem (v detailech viz bod 4). Toto zdůraznění účelnosti a efektivity trestního řízení se nepochybně může promítnout i v rámci výše zmíněné trestní odpovědnosti právnických osob při (ne)stíhání tzv. prázdných schránek. Pro omezený rozsah příspěvku bychom se však nyní již jen krátce zaměřili na navrhovanou samostatně vymezenou *možnost* zastavit státním zástupcem trestní stíhání za předpokladu, že *shromážděné důkazy nejsou dostatečným podkladem pro úspěšné zastupování obžaloby v řízení před soudem*.

Ačkoliv jsme na více místech v textu vyjádřili názorový příklon k možnému rozšiřování výjimek ze zásady legality, jsme přesvědčeni, že pro jejich uplatnění musí být vždy dány určité – a to co možná nejpřesněji definované – hranice limitující (či usměrňující) diskreci státního zástupce v zájmu zachování právní jistoty z hlediska předvídatelnosti rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Navržená textace předmětného ustanovení (resp. jeho rozebírané části) oproti jiným fakultativním důvodům zastavení trestního stíhání neobsahuje žádná bližší kritéria, podle nichž by se měl státní zástupce rozhodovat, kdy obžalobu podá, a kdy nikoliv. Po té, co státní zástupce dojde k závěru, že shromážděné důkazy nejsou dostatečným podkladem pro úspěšné zastupování obžaloby má neomezenou diskreci, zda trestní stíhání zastaví nebo obžalobu podá. Takové rozhodnutí má však čistě arbitrární charakter. V typově obdobných věcech se může stání zástupce rozhodnout diametrálně odlišně. Bude v jeho rozhodnutí hrát roli konkrétní závažnost činu, rozsah spisu, politické přesvědčení, momentální psychické rozpoložení? Na rozdíl od stávajících důvodů pro fakultativní zastavení trestního stíhání však obviněný nebyl ani potrestán (popř. je jeho postih očekáván), ani z jeho chování po činu není zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo. Domníváme se, že pokud shromážděné důkazy nejsou dostatečným podkladem pro úspěšné zastupování obžaloby v soudním řízení, měl by státní zástupce *obligatorně* trestní stíhání zastavit.

Podle našeho právního názoru z právě uvedených pravidel nelze činit vágně vymezenou oportunní výjimku, která by státnímu zástupci bez stanovení prakticky jakéhokoli hlediska diskrece umožňovala u „slabých“ důkazů rozhodnout, zda obžalobu podá. Takový postup by zasahoval do ústavně garantovaných práv osob, proti nimž je vedeno trestní řízení, neboť by implikoval jejich nerovnost před zákonem z důvodu nejednotného postupu. Plédujeme proto za vypuštění předmětného důvodu [výše uvedeného pod písm. a)] jakožto fakultativního důvodu pro zastavení trestního stíhání a za úpravu textace důvodů pro obligatorní zastavení trestního stíhání tak, aby zahrnoval i důkazní nouzi.

4 ZÁVĚR

V příspěvku jsme se po úvodním širším vymezení zásady legality a zásady oportunity v kontextu českého trestního procesu zaměřili na důvody fakultativního zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 Tr. řádu, které státnímu

zástupci dávají možnost diskrece, zda zahájit trestní stíhání, resp. zda v již zahájeném trestním stíhání i nadále pokračovat. Jsme přesvědčeni, že tyto důvody mají – a vždy by mít měly – v trestním řádu své pevné a nezastupitelné místo, neboť umožňují vhodně reagovat na konkrétní okolnosti každého případu. Vždy je však současně třeba, aby právní řád co možná nejpřesněji stanovil hlediska, na jejichž základě příslušný orgán rozhoduje o možnosti nezahájit či zastavit trestní stíhání. Stranou přitom samozřejmě nelze ponechat ani ochranu poškozených, jejichž práva jsou v posledních dvou dekadách postupně posilována a stále důsledněji napříč celým právním řádem reflektována.

Nejen předestřeným otázkám a aspektům jsme se v rámci kritické analýzy stávající i do budoucna plánované právní úpravy věnovali na předcházejících rádcích, kde jsme kupříkladu navrhli zvážit inkorporaci institutu dočasného (zatímního) zastavení trestního stíhání či neformální obnovy. Plédovalo bylo též za zakotvení práva poškozeného podat stížnost proti rozhodnutí státního zástupce o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 Tr. řádu, o níž by rozhodoval soud. Z čistě pragmatických důvodů jsme poté navrhli rozšířit oportunní výjimky pro případy řízení proti právnickým osobám majícím povahu tzv. prázdných schránek. Je však třeba jedním dechem doplnit, že zmíněné návrhy my sami vnímáme pouze jako prvotní náměty k další diskusi a k precizaci možného řešení, neboť všechny otevřené otázky bezpochyby vyžadují rozsáhlejší analýzu, než kterou umožňuje rámec tohoto příspěvku. Je přitom nabíledni, že sporné aspekty důvodů fakultativního zastavení trestního stíhání je nezbytné kriticky rozebrat a podrobit širší odborné diskusi s následným vyvozením možných legislativních řešení ještě dříve, než (případně) skutečně dojde k dlouho připravované rekodifikaci trestního práva procesního.

Použitá literatura:

- FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl. Trestní zákoník*. Praha : Linde, 2010, s. 40. ISBN 978-80-7201-802-4.
- GRĪVNA, T. Několik poznámek k zásadě oportunity v návrhu věcného záměru nového trestního řádu. *Trestní právo*. 2004, č. 12, s. 3 – 6. ISSN 1211-2860.
- GRĪVNA, T. Trestní odpovědnost právnických osob ve světle principu *ultima ratio*. In Lorko, J., Beleš, A. *Trestné právo ako ultima ratio – hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 2016. 259 s. ISBN 978-80-7160-436-5.

- GŘIVNOVÁ, P. *Zásada legality a oportunitý v českém trestním řízení. Práce posluchačů Právnické fakulty UK, č. 229.* Praha : Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2007. 150 s.
- CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. 510 s. ISBN 978-80-7380-488-6.
- IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 528 s. ISBN 978-80-8168-593-4.
- KANDOVÁ, K. Musí (český) státní zástupce stíhat všechny trestné činy? *Státní zastupitelství.* 2018, č. 6, s. 34 – 36. ISSN 1214-3758.
- KMEC, J. Základní zásady trestního řízení. In FENYK, J., DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní řád. Komentář. I. díl.* Praha : Wolters Kluwer, 2017. 2552 s. ISBN 978-80-7552-600-7.
- MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces.* Praha : Leges, 2019. 340 s. ISBN 978-80-7502-387-2.
- NEZKUSIL, J. K uplatnění principu oportunitý v trestním právu. *Trestní právo.* 2009, č. 5, s. 10 a násl. ISSN 1211-2860.
- PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitý. *Trestněprávní revue.* 2004, č. 11, s. 310 a násl. ISSN 1213-5313.
- PIPEK, J. K některým profilujícím základním zásadám trestního řízení. *Právní obzor.* 2002, č. 4, s. 358 a násl. ISSN 0032-6984.
- PLÁŠEK, D. Problematické aspekty trestání prázdných schránek – část II. *Epravo.cz.* Dostupné online na: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/problematicke-aspekty-trestani-prazdnych-schranek-cast-ii>.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 1. 7. 1970, sp. zn. 3 Tz 7/70 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 36/1970 tr.*).
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze 7. 7. 1971, sp. zn. 5 Tz 14/71 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 16/1972 tr.*).
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 22. 2. 1966, sp. zn. 4 Tz 8/66 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 23/1966 tr.*).
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 3. 9. 1965, sp. zn. 10 Tz 37/65 (*publ. ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 64/1965 tr.*).

SENETOVÁ, N. Podmíněné zastavení trestního stíhání v případě, že si pachatel ničeho nepamatuje. *Epravo.cz*. Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-zastaveni-trestniho-stihani-v-pripade-ze-si-pachatel-niceho-nepamatuje-109798.html>.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha : ASPI, 1999. 403 s. ISBN 978-80-8596-389-2.

ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J. *Trestní právo procesní*. Praha : C. H. Beck, 2013. 1056 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

Kontaktní údaje:

prof. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

grivna@prf.cuni.cz

JUDr. Mgr. Marek Dvořák, Ph.D.

dvorakm@prf.cuni.cz

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

nám. Curieových 7

Praha 1 – Staré Město

PSČ 116 40

EFEKTÍVNA OBHAJObA AKO PROSTRIEDOK EFEKTÍVNOStI PRÍPRAVNÉHO KONANIA

Sergej Romža

*Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta,
Katedra trestného práva*

Abstract: The defense attorney's duty to provide an effective defense to the accused is one of the basic duties of the defense attorney in the performance of the defense. At the same time, the legislator applies the effectiveness of the defense to the means and method of conducting the defense. The ultimate goal of an effective defense is to ensure that the facts that exonerate the accused or at least mitigate his guilt are properly and timely clarified in the criminal proceedings.

Abstrakt: Povinnosť obhajcu poskytovať obvinenému efektívnu obhajobu patrí medzi základné povinnosti obhajcu pri výkone obhajoby. Efektivitu obhajoby zákonodarca pritom vzťahuje na prostriedky a spôsob vedenia obhajoby. Konečným cieľom efektívnej obhajoby je zabezpečiť, aby v trestnom konaní boli náležite a včas objasnené skutočnosti, ktoré obvineného viny zbavujú alebo jeho viny aspoň zmierňujú.

Key words: defense attorney; means of defense; accused; preliminary proceedings; defense tactics; defense effectiveness

Kľúčové slová: obhajca; prostriedky obhajoby; obvinený; prípravné konanie; taktika vedenia obhajoby; efektivity obhajoby

Tematické zameranie predmetného príspevku indikuje potrebu kreovania (zadefinovania) základnej hypotézy: „**je efektívna obhajoba prostriedkom na dosiahnutie efektívnosti prípravného konania**“.

Nazdávame sa, že na úspešné vyriešenie tejto hypotézy sa treba presvedčivým spôsobom vysporiadať s viacerými parciálnymi otázkami:

1. Aký je účel, cieľ, resp. miesto prípravného konania v systéme celého trestného konania;
2. Čo je to efektívne prípravné konanie;
3. Čo je účelom obhajoby obvineného;
4. Čo je to efektívna obhajoba;

5. Aké prostriedky slúžia na dosiahnutie efektívneho výkonu obhajoby a aké sú limity efektívneho výkonu (vedenia) obhajoby.

Ad 1) Účel prípravného konania možno nepriamo dedukovať, tak z legálnej definícii prípravného konania normatívne ukotvenej v ustanovení § 10 ods. 14 Trestného poriadku (ďalej aj "TP"), podľa ktorého „prípravným konaním sa rozumie úsek od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o vine a treste alebo právoplatnosti rozhodnutia Orgánov činných v trestnom konaní (ďalej aj „OČTK“) vo veci samej“, **ako aj z dikcie ustanovenia § 201 ods. 2 TP, podľa ktorého „policajť postupuje vo vyšetrovaní alebo v skrátanom vyšetrovaní tak, aby čo najrýchlejšie zadovážil podklady na objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na posúdenie prípadu a zistenie páchatela trestného činu“.**

Vychádzajúc z legálnej definície prípravného konania, ako aj z dikcie označeného ustanovenia § 201 ods. 2 TP, základným účelom prípravného konania je teda zabezpečiť podklady pre rozhodnutie o tom, či má byť podaná obžaloba alebo návrh na schválenie dohody o vine a treste, na súd alebo zabezpečiť podklady pre iné rozhodnutie vo veci samej, teda, či sa má od ďalšieho trestného stíhania dočasne alebo natrvalo upustiť.¹

Inak povedané, účelom prípravného konania je zistiť, či podozrenie z trestného činu voči určitej osobe je do tej miery odôvodnené, aby bola podaná obžaloba a vec odovzdaná súdu, prípadne, či do úvahy neprichádza už v tomto štádiu nejaké iné meritórne rozhodnutie.²

Nemožno v tejto súvislosti opomenúť, že účel prípravného konania treba vnímať a odvodiť od účelu celého trestného konania, tak ako je tento normatívne ukotvený v ustanovení § 1 TP, pretože prípravné konanie je len jedným zo štádií (úsekov), z ktorých pozostáva trestné konanie, aj keď zásadným a obligatórnym, čo zvyšuje jeho predikatívny význam predovšetkým vo vzťahu k hlavnému pojednávaniu, pokiaľ ide o predmet o rozsah dokazovania. Treba si v tejto súvislosti uvedomiť, že naše prípravné konanie sa vyznačuje pomerne silným prvkami inkvizičného konania, ktorého ambíciou je vykonávať dokazovanie v prípravnom konaní, čo najúplnejšie – najkomplexnejšie.

¹ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné II*; Bratislava : Wolters Kluwer; 2017, s. 35.

² ROMŽA, S. *Koncepcia prípravného konania*, TRIBUN EU. Brno : 2010, s. 57.

Ventuch, P. v tejto súvislosti dôrazne pripomína a upozorňuje, že účelom trestného konania, vrátane prípravného konania, je okrem iného, aj vykonanie riadneho zákonného procesu (tzv. „fair“ proces), pričom medzi procesné záruky tohto zákonného procesu, resp. práva na spravodlivé trestné konanie, vo význame ako je táto normatívne ukotvená v čl. 6 ods. 1.

Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“), patrí aj právo na obhajobu, vrátane práva na prípravu obhajoby.³

S prezentovaným názorom možno súhlasiť, s výnimkou normatívneho ukotvenia práva na obhajobu, resp. práva na prípravu obhajoby v Dohovore, pretože označené práva (procesné záruky práva na spravodlivé konanie (trestné konanie), sú normatívne ukotvené v čl. 6 ods. 3 písm. b) c) Dohovoru.

Odhládnuv od označenej diskrepancie legislatívneho charakteru, možno prisvedčiť správnosti názoru VANTUCHA, P., že účel trestného konania (prípravného konania) zahŕňa aj požiadavku uskutočnenia práva obvineného na obhajobu.⁴

Ad 2) Požiadavku efektívneho prípravného konania možno *expressis verbis* dôvodiť z cit. ustanovenia § 201 ods. 2 TP, kde je obsiahnutý procesný imperatív pre policajta realizujúceho vyšetrovanie, resp. skrátené vyšetrovanie, aby postupoval, čo najrýchlejšie pri objasňovaní veci, a to v rozsahu nevyhnutnom na náležité objasnenie veci.

Aj požiadavku efektívnosti prípravného konania možno nepriamo dôvodiť aj z jednotlivých foriem skráteného vyšetrovania, pri ktorých je redukovaný rozsah dokazovania, podľa § 202; § 203; TP a § 204 TP, a to vrátane určenia lehôt, v ktorých sa majú skončiť jednotlivé formy prípravného konania (porov. § 203 ods. 2 TP; § 204 ods. 1 TP; § 209 ods. 2 TP). Samozrejme to všetko len za predpokladu, že efektívnosť prípravného konania vnímame cez prizmu jeho rýchlosti.

Treba si však uvedomiť, že efektívnosť prípravného konania, nemožno nedôvodne redukovať, na jeho rýchlosť, pretože rýchle prípravné konanie je efektívne len pokiaľ bol v jeho priebehu aj náležité zistený skutkový stav vecí, čo možno dôvodiť z dikcie cit. ustanovenia § 201 ods. 2 TP, podľa ktorého policajt

³ VANTUCH, P. *Obhajoba obvineného*. 3. doplnené a prepracované vydání. Praha : C. H. BECK, 2010, s. 4.

⁴ Tamtiež, s. 5.

má postupovať pri objasňovaní veci, čo najrýchlejšie, a to v rozsahu nevyhnutnom na náležité objasnenie veci.

V opačnom prípade pre obžalobu vyvstáva nielen potenciálne, ale predovšetkým reálne riziko, že prokurátor v súdnom konaní, neunesie dôkazné bremeno.

Na strane druhej, OČTK musia mať na pamäti, aby prípravné konanie nezakladalo nedôvodné priesťahy, čo by vo svojich dôsledkoch mohlo zakladať aj porušenie práva obvineného na spravodlivé konanie, ktorého imanentnou súčasťou je aj právo obvineného na prejednanie veci v primeranej lehote, zarúčeného podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru.

V tejto súvislosti nemožno opomenúť, že prípravné konanie nemá byť len efektívne – rýchle, zabezpečujúce náležité zistenie skutkového stavu veci, ale musí byť aj spravodlivé, vo význame rešpektovania základných práv a slobôd fyzických a právnických osôb, čo expressis verbis vyplýva z dikcie ustanovenia § 1, kde je normatívne ukotvený účel trestného konania.

Ad 3) Účelom obhajoby vo všeobecnosti a osobitne pokiaľ je obhajoba obvineného realizovaná prostredníctvom obhajcu je ochrana záujmov obvineného spôsobom, ktorý by garantoval náležité a včasné objasnenie skutočností, ktoré obvineného zbavujú viny alebo jeho viny zmierňujú.

K uvedenému RŮŽEK, A., navyše dodáva, že uvedeným postupom obhajoba prispieva k správne mu objasneniu a rozhodnutiu veci tak, aby sa obvinenému nepričítal čin, ktorý nespáchal a v prípade, že trestný čin spáchal, aby nebol potrestaný prísnejšie, ako to zodpovedá jeho vine.¹⁵ „Práve rozsah týchto práv, ich skutočné naplnenie, formálne i praktické – možno považovať za jedno z významných meradiel humanizmu a demokratizmu každého trestného konania“.¹⁶

Komplexnejšie účel (úlohu) obhajoby vymedzil LACIAK, O., keď pripomína, že „úlohou je zastupovať záujmy obvineného v trestnom konaní a dozerať, či je celý priebeh trestného konania v súlade so zákonom a všetky práva sú dodržiavané. Obhajca má zabezpečiť lepšiu pozíciu pre obvineného Úlohou obhajcu je poukazovať na dôkazy (skutočnosti), ktoré sú v prospech

⁵ RŮŽEK, A. a kol. *Československé trestné konanie*. Bratislava : Obzor, 1984, s. 110.

⁶ ČOPKO, P. Zabezpečenie práva na obhajobu v prípravnom konaní. In *Ochrana základných práv a slobôd (osobných práv a slobôd) normami trestného práva – zborník referátov z medzinárodnej konferencie*. Košice, 1992, s. 68; Rovnako porov.: ČOPKO, P., ROMŽA, S. *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018, s. 15 – 16.

obvineného a snažiť sa o dosiahnutie pre neho najpriaznivejšieho rozhodnutia. Najpriaznivejšie rozhodnutie pre obvineného však neznamená vždy len zastavenie trestného stíhania, resp. oslobodenie spod obžaloby. Ale niekedy je priaznivým rozhodnutím aj uloženie miernejšieho trestu odsudzujúcim rozsudkom, podmienené zastavenie trestného stíhania, atď., a to v závislosti od individuálneho posúdenia prípadu.¹⁷

Možno konštatovať, že najvýstižnejšie, sa k naplneniu účelu obhajoby, z hľadiska efektivity jej výkonu a osobitne vo vzťahu k možnosti (úlohy) efektívnej obhajoby ako prostriedku obhajoby pre naplnenie efektívnosti prípravného konania, vyjadril VANTUCH, P., keď poznamenáva, že *„účelom obhajoby je ochrana záujmov obvineného tak, aby boli náležité a včas obvinené (zistené) skutočnosti, ktoré obvineného zbavujú viny alebo jeho viny zmierňujú, ďalej skutkové objasnenie veci z hľadiska obhajoby, teda vrátane jej právneho posúdenia a ochrany všetkých práv obvineného v priebehu celého trestného konania, a to aj v rôznych čiastkových otázkach tak, aby nedochádzalo k porušovaniu procesných práv obvineného. Tak prispieva obhajoba k správne mu objasneniu a rozhodnutiu veci“*¹⁸

V tejto súvislosti potom možno sumarizačne konštatovať, že *úlohou (účelom) výkonu obhajoby, je rovnako, ako v prípade orgánov činných v trestnom konaní, resp. súdu, náležité zistenie skutkového stavu vecí, avšak na rozdiel od spomínaných orgánov činných v trestnom konaní, výlučne vo vzťahu a v rozsahu skutočností, ktoré obvineného zbavujú viny, resp. jeho viny aspoň zmierňujú. Jednoducho obhajoba, pri naplňovaní účelu trestného konania, tak ako je tento normatívne ukotvený (reglementovaný), v ustanovení § 1 TP, nemá a ani nemôže mať (objektívne) záujem na tom, aby skutok, pre ktorý je voči obvinenému vedené trestné stíhanie bol náležité objasnený v rozsahu s spôsobom, ktorý v konečnom dôsledku povedie k jeho usvedčeniu k jeho spáchaniu a následnému potrestaniu (aj keď spravodlivému), nakoľko naplnenie účelu trestného konania takýmto spôsobom je úlohou orgánov činných v trestnom konaní a nie obhajoby. V uvedenom smere je účel sledovaný obhajobou, oproti účelu sledovaný postupom orgánov činných v trestnom konaní, celkom evidentne nekonzistentný a antagonistický.*

⁷ LACIAK, O. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Wolters Kluwer, 2019, s. 39.

⁸ VANTUCH, P. *Obhajoba obvineného*. 3. dopl. a přepr. vydání. Praha : C. H. BECK, 2010, s. 5.

Ad 4) ***Efektívna obhajoba, veľmi úzko súvisí s účelom, ktorý je sledovaný výkonom obhajoby a preto efektívna obhajoba je obhajoba, ktorá je objektívne spôsobilá naplniť účel, ktorý je sledovaný jej výkonom.***

- I. ***Efektívny výkon obhajoby je expressis verbis indikovaný, v dikcii ustanovenia § 44 ods. 1 TP, podľa ktorého „obhajca je povinný poskytovať obvinenému potrebnú právnu pomoc, na obhajovanie jeho záujmov, účelne využívať prostriedky a spôsoby vedenia obhajoby, uvedené v zákone, najmä starať sa o to aby boli v konaní náležité a včas objasnené skutočnosti, ktoré obvineného zbavujú viny alebo jeho viny zmiernujú“.***
- II. ***Ideovo a vecne, na normatívnu úpravu garantujúcu efektívny výkon obhajoby, obsiahnutú v cit. ustanovenia § 44 ods. 1 TP, nadväzuje aj normatívna úprava obsiahnutá v advokátskych stavovských predpisoch, konkrétne podľa § 18 ods. 2 zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii „advokát je povinný, pri výkone advokácie postupovať s odbornou starostlivosťou, ktorou sa rozumie, že koná čestne, svedomito, primeraným spôsobom a dôsledne využíva všetky právne prostriedky a uplatňuje v záujme klienta všetko, čo podľa svojho presvedčenia považuje za prospešné. Advokát pri výkone obhajoby dbá pritom na účelnosť a hospodárnosť poskytovaných právnych služieb“.***
- III. ***Požiadavka na efektívnu obhajobu našla svoje normatívne ukotvenie aj v medzinárodných dokumentoch, ktorými je Slovenská republika, ako jej signatár, viazaná. Konkrétne požiadavka na efektívnu obhajobu je normatívne ukotvená v čl. 6 ods. 3 písm. b) Dohovoru, ako imanentná súčasť práva na prípravu obhajoby. Obsahom práva na prípravu obhajoby je nielen mať primeraný čas na prípravu obhajoby, ale aj právo mať možnosť efektívnej prípravy obhajoby.***

V tejto súvislosti ESEP pripomína a judikuje, že uplatnenie práva na obhajobu musí byť konkrétne a efektívne a nie teoretické a iluzórne.⁹

Ad 5) Prostriedky a limity vedenia obhajoby

Na dosiahnutie účelu sledovaného vedením obhajoby obvineného vrátane jej efektivity, sa javí nevyhnutným, aby obhajoba sa riadila určitými pravidlami – limitmi.

⁹ Porov. rozhodnutie vo veci *Artico c. Taliansko*, z 13. mája 1980, *Annuaire* č. 37; porov. rozh. vo veci *Godolli c. Taliansko*, z 9. apríla 1984, *Annuaire* č. 76.

Limity vedenia obhajoby obvineného, predstavujú určitý súbor procesných a neprocesných (taktických) pravidiel (podmienok), ktorými sa riadi výkon obhajoby.

Pre obvineného s jeho obhajcom to znamená, že tieto limity, pri vedení obhajoby, nemôžu prekročiť a pre orgány činné v trestnom konaní a súdy tieto limity zakladajú povinnosť vytvoriť podmienky na reálne, nie však iluzórne, uplatnenie práva na obhajobu.

1.1 Procesné limity vedenia obhajoby obvineného

V tejto súvislosti sa žiada poznamenať a pripomenúť zároveň, že procesné limity, teda zákonné limity a limity obsiahnuté v stavovských advokátskych predpisoch, predstavujú absolútne limity, ktoré obhajca nemôže prekročiť, a to ani v tom prípade, ak by ho o to požiadal jeho klient – obvinený, a ani v tom prípade, ak by to bolo na prospech obvineného. Inými slovami, obhajca nemôže nikoho podpísať, falšovať, či pozmeňovať dôkazy, ani navádzať na krivú výpoveď.

Sumarizačne možno konštatovať, že pre vedenie obhajoby ***procesné limity*** predstavujú:

- a) ***normatívna reglementácia obsiahnutá v medzinárodných zmluvách a dohovoroch, ktorými je Slovenská republika viazaná*** osobitne uvedené platí vo vzťahu k Dohovoru. Konkrétne avizovaná reglementácia, je obsiahnutá predovšetkým v *ustanovení* čl. 6 ods. 1, ako aj v čl. 6 ods. 3 písm. b), c);
- b) ***normatívna reglementácia obsiahnutá v Ústave Slovenskej republiky*** a osobitne v čl. 50 ods. 3.
- c) ***základné zásady trestného konania*** a osobitne zásada stíhania len zo zákonných dôvodov (porov. § 2 ods. 1 TP); zásada zákonného trestného procesu (porov. § 2 ods. 7 TP); zásada práva na obhajobu porov. § 2 ods. 9 TP);
- d) ***normatívne podmienky reglementujúce procesné pravidlá vzťahujúce sa na výkon jednotlivých procesných inštitútov*** (porov. predovšetkým *ustanovenie* § 34 ods. 1 TP);
- e) ***reglementácia podmienok výkonu obhajoby obsiahnutá v stavovských predpisoch a osobitne v advokátskom poriadku*** (porov. ust. § 2 ods. 4; § 7 ods. 1 – 3);

Všetky prezentované limity výkonu obhajoby, musia vo svojom súhrne tvoriť ideovo (vnútorne) konzistentný celok, ktorého cieľom je vytvorenie procesných pravidiel (podmienok) na reálne uplatnenie práva obvineného na obhajobu, a teda pre jeho výkon vytvoriť nielen formálne, ale aj materiálne možnosti ich uplatnenia. V opačnom prípade, právo na obhajobu, by nemalo reálny obsah, ale nadobudlo, by výlučne iluzórny charakter.

1.2 Neprocesné (taktické) limity vedenia obhajoby obvineného

Nad rámec uvedeného sa žiada poznamenať a pripomenúť, že procesné limity výkonu obhajoby, negarantujú aj kvalitu a efektívnosť obhajoby. Jednoducho vytvárajú iba všeobecný rámec možnosti pre efektívny výkon obhajoby. To, či výkon obhajoby v konkrétnej trestnej veci, naplní aj kvalitatívne parametre, závisí, okrem iného, aj od voľby optimálnej obhajovacej stratégie a taktiky, ktorá je determinovaná predovšetkým odbornou erudovanosťou obhajcu, jeho praktickými skúsenosťami – zručnosťami, kreativitou, intuíciou, ako aj jeho psychickou rezistentnosťou v exponovaných procesných situáciách.

Pod *taktikou vedenia obhajoby*, vo všeobecnosti možno rozumieť, spôsob, akým obhajoba uplatní procesné oprávnenia, v trestnom konaní.

K interakcii efektivity obhajoby k efektívnosti prípravného konania

*Pravdou je, že v nie tak dávnej minulosti, bolo možné stretnúť sa aj s názormi, že povinnosťou obhajcu je pomáhať OČTK, pri zisťovaní skutkového stavu veci. Nepochybne úlohou obhajcu je prispievať k náležitému zisťovaniu skutkového stavu veci, avšak len do tej miery, pokiaľ táto pomoc objektívne pomáha obvinenému. Obhajca nielenže nemá povinnosť ale priamo nesmie uvádzať skutočnosti, ktoré by obvinenému pritažovali, ktoré by bol v jeho neprospech. Z uvedeného potom vyplýva, že obhajca je povinný zisťovať všetky skutočnosti, ktoré sú v prospech obvineného, pomáhajú mu zbaviť sa trestnej zodpovednosti, resp. zmenšiť rozsah jeho viny.*¹⁰

Jednoducho existuje dialektický rozpor medzi tým, ako vnímajú efektívnosť prípravného konania OČTK a tým ako efektívnosť prípravného konania vníma a prakticky uplatňuje obhajoba.

¹⁰ IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I*; Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 224.

Fakticky možno prienik medzi efektivitou prípravného konania (v širšom kontexte účelom prípravného konania) a efektivitou vedenia obhajoby (v širšom kontexte účelom obhajoby), vidieť v tom, že ich účelom nie je a nemôže byť potrestanie obvineného, ktorý nespáchal trestný čin, teda ktorý nie je skutočným páchatelom trestného činu.

Dialektický rozpor vo vnímaní a naplnení efektivity prípravného konania, možno vidieť v tom, že obhajoby považuje prípravné konanie za efektívne aj v prípade, ak sa OČTK nepodari vec náležite objasniť v rozsahu potrebnom na podanie obžaloby. Inak povedané obhajobu možno považovať za efektívnu aj v tom prípade, ak je obvinený zbavený viny napriek tomu, že je skutočným páchatelom trestného činu, pre ktoré je vedené konkrétne trestné stíhanie.

Jednoducho povinnosťou OČTK a súdov, nie však obhajoby, je náležité zistenie skutkového stavu veci a spravodlivé potrestanie páchatela, tak ako to vyplýva z dikcie ustanovenia § 1 TP.

Z uvedeného vyplýva, že prípravné konanie môže byť efektívne len za predpokladu, že bude zároveň aj spravodlivé. Zabezpečenie spravodlivého trestného (prípravného) konania je procesnou povinnosťou OČTK a súdov.

Naopak, obhajoba môže byť efektívna aj v tom prípade, ak nie je spravodlivá, aj keď musí byť vedená v súlade so zákonom.

Sumarizačne tak možno konštatovať, že efektívny výkon obhajoby nepredstavuje synonymum efektívneho prípravného konania.

Zoznam použitej literatúry:

ČOPKO, P. Zabezpečenie práva na obhajobu v prípravnom konaní. In *Ochrana základných práv a slobôd (osobných práv a slobôd) normami trestného práva – zborník referátov z medzinárodnej konferencie*. Košice, 1992.

ČOPKO, P., ROMŽA, S. Obhajoba obvineného v prípravnom konaní. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné II*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.

LACIAK, O. *Právo na obhajobu a jeho podoby v trestnom konaní*. Bratislava : Wolters Kluwer; 2019.

ROMŽA, S. *Koncepcia prípravného konania*. Brno : TRIBUN EU, 2010.

RŮŽEK, A. a kol. *Československé trestné konanie*. Bratislava : Obzor, 1984.

VANTUCH, P. *Obhajoba obviněného*. 3. dopl. a přepr. vydání. Praha : C. H. BECK, 2010.

Rozhodnutie vo veci *Artico c. Taliansko*, z 13. mája 1980, Annuaire č. 37; porov. rozh. vo veci *Godolli c. Taliansko*, z 9. apríla 1984, Annuaire č. 76;

Kontaktné údaje autora:

prof. JUDr. Sergej ROMŽA, PhD.

email: sergej.romza@upjs.sk

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika

Právnická fakulta, Katedra trestného práva

Kováčska ul. č. 26

041 75 KOŠICE

Slovensko

SPOLUPRACUJÍCÍ OBVINĚNÝ – ČESKÝ POHLED

Jiří Mulák

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Abstract: The paper deals with the institution of the cooperating accused in the sense of § 178a of Act No. 141/1961 Coll., on criminal procedure by court (hereinafter also „*the criminal code*“), which is a transplant of the Anglo-American crown witness, which is an effective tool in the fight against organized crime. The cardinal question in this context is the comparison of the interest in prosecuting and punishing a specific accused who has decided to collaborate with the public prosecutor, and the interest in combating organized crime. The institute of the cooperating accused (crown witness) reports, or may show a collision with the basic principles of criminal procedure. In particular, it concerns the question of the principle of procedural legality, the principle of securing the right to defense and the principle of immunity. The wide variety and combination of options regarding settings, which are briefly outlined in the post, offer states a wide range of legislative options. The paper also offers some suggestions *de lege ferenda*.

Abstrakt: Příspěvek¹ se zabývá institutem spolupracujícího obviněného ve smyslu § 178a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále též „*tr. řád*“), který transplantátem angloamerického korunního svědka, který je účinným nástrojem v boji proti organizovanému zločinu.² Kardinální otázka v této souvislosti je porování zájmu na stíhání a na potrestání konkrétního obviněného, který se rozhodl kolaborovat se státním zástupcem, a zájem na potírání organizované kriminality. Institut spolupracujícího obviněného (korunního svědka) vykazuje, resp. může vykazovat kolizi se základními zásadami trestního řízení. Zejména jde o otázku zásady procesní legality, zásady zajištění práva na obhajobu a zásady *nemo tenetur*. Široká paleta a kombinace možností ohledně nastavení, které jsou v příspěvku stručně předestřeny, nabízí státům široké možnosti právní úpravy. Příspěvek nabízí i některé návrhy *de lege ferenda*.

¹ Tento příspěvek je výstupem výzkumného projektu Cooperatio Law (LAWS), který je řešen na Právnické fakultě Univerzity Karlovy.

² REPÍK, B. *Lidská práva a závažné formy kriminality*. Trestněprávní revue, 2006, č. 10, s. 285 – 293.

Key words: cooperating accused, crown witness, organized crime, principles of criminal procedure, principle of legality, pragmatic and expansive opportunity

Kľúčové slová: spolupracujúci obvinený, korunní svědek, organizovaná kriminalita, zásady trestního řízení, zásada legality, pragmatická a expanzivní oportunita

1 ÚVOD

Institut spolupracujícího obviněného ve smyslu § 178a Trestního řádu (dále jen „Tr. řád“), který je kontinentálním transplantátem angloamerického korunního svědka,³ byl do právního řádu České republiky zaveden novelou trestního řádu zákon č. 41/2009 Sb.⁴ Uvedené ustanovení bylo za dobu své platnosti dosud ještě dvakrát novelizováno. Novelou provedenou zákonem č. 193/2012 Sb.⁵ byly zpřesněny podmínky (zejména rozšířena aplikace z hlediska typové závažnosti na všechny zločiny) a novelou provedenou zákonem č. 333/2020 Sb. byl zaveden nový důvod obnovy řízení v neprospěch obviněného (§ 178a odst. 4 Trestního zákoníku – dále jen „Tr. zák.“). Status spolupracujícího obviněného vzniká označením obviněného jako spolupracujícího obviněného v obžalobě nebo v dohodě o vině a trestu. Pokud jde o korunního svědka, tak zde se zjednodušeně řečeno „mění se jeho procesní postavení“, případně jde o benefity v oblasti trestního práva procesního)⁶ a spolupracujícího obviněného, kdy je jeho procesní postavení nemění, přičemž určité benefity získává zejména v oblasti trestního práva hmotného, přesněji v rovině sankcionování (upuštění od potrestání, mimořádné snížení trestu odnětí svobody). V závislosti na rozsahu dobrodiní jsou pak, resp. mohou být upozadovány i některé základní zásady

³ MUSIL, J. *Korunní svědek – ano či ne?* Trestní právo, 2003, č. 4, s. 21 – 24.

⁴ Tento zákon nabyl účinnosti od 1. januára 2010.

⁵ VANTUCH, P. *Spolupracujúci obvinený po novele provedené zákonem č. 193/2012 Sb.* Trestní právo, 2012, č. 10, s. 4 – 10.

⁶ Srov. např. možnost zastavení trestního stíhání podle § 215 odst. 3 slovenského trestního řádu – viz BELEŠ, A. Komentář k § 215. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. Bratislava: C. H. Beck, 2021 s. 195 – 196.

trestního řízení (zásada procesní legalita, zásada nemo tenetur).⁷ Z hlediska výjimek ze základních zásad trestního řízení, což obecně souvisí s otázkou zákonodárné funkce základních zásad trestního řízení, musí být reflektován počet výjimek (kvantitativní hledisko) i povaha takové výjimky (míra prolomení zásady; kvalitativní hledisko),⁸ jinak dochází ke „korozi“ základní zásady.⁹ Nelze však nevidět touhu po efektivnosti trestního řízení.¹⁰

2 EXPANZIVNÍ OPORTUNITA

Probírané téma souvisí se zásadou procesní legality, která je vyjádřena v § 2 odst. 3 Tr. řádu.¹¹ Opakem zásady legality je zásada oportunity, která je založena na otázce veřejného zájmu.¹² Kristková s poukazem na Pipka používá označení systémová a relativní oportunita. Systémová (absolutní) oportunita stojí na důvodech absolutních, jimiž nazýváme situace, kdy absentuje veřejný zájem na potrestání trestného činu, zatímco relativní oportunita se opírá o důvody relativní, což jsou naopak případy, kdy uložený nebo očekávaný trest nebo jiné opatření či postih za jiný trestný čin lze s ohledem na závažnost posuzovaného činu považovat za dostačující. Za případ systémové oportunity označuje ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) Tr. řádu, přičemž za případy relativní oportunity považuje zbývající dva případy fakultativního zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 2 písm. a), b) Tr. řádu.

⁷ SCHRAMHAUSER, J. *Spolupracující obviněný v boji s organizovaným zločinem, úvaha nad platnou právní úpravou*. Trestněprávní revue, Praha : C. H. Beck, 2012, č. 1, s. 11 – 17.

⁸ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 78 an., 89 an.

⁹ PROVAZNÍK, J. *Charakteristické rysy koncepce trestního řízení po roce 1990*. Trestní právo, 2018, č. 2, s. 18 – 34.

¹⁰ MIHÁLIK, S., VINCENT, F. *Úvahy k efektivnosti přípravného konania pro futuro*. In *Efektivnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 149 – 158.

¹¹ „Státní zástupce je povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon, přímo použitelný předpis Evropské unie nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak.“

¹² MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 139 an.

Dále lze vysledovat pragmatickou čili expanzivní oportunitu, která vychází z důležitého státního (společenského) zájmu, jakým může být např. národní bezpečnost nebo boj s organizovaným zločinem (např. institut spolupracujícího obviněného).¹³ Expanzivní oportunita, která mnohem invazivněji zasahuje do základních zásad (mimo zásady legality a ofi ciality půjde především o zásady rovnosti před zákonem,¹⁴ *nemo tenetur se ipsum accusare*¹⁵), tak sleduje do značné míry opačné cíle, jako nestíhání či nepotrestání pachatelů, spolupachatelů nebo účastníků v užším slova smyslu, u těch nejtěžších zločinů, kteří výměnou za nestíhání či nepotrestání umožní státu potrestání ostatních pachatelů.¹⁶ Příkladem toho je i česká úprava spolupracujícího obviněného, neboť aby obviněný získal status spolupracujícího obviněného, musí sice splnit zákonem stanovené předpoklady (srov. § 178a Tr. řádu), nicméně konečné rozhodnutí, zda obviněného v obžalobě označí za spolupracujícího, je pouze na uvážení státního zástupce. Celý tento proces je navíc umocněn tím, že státní zástupce o tom, zda označí obviněného za spolupracujícího, nerozhoduje usnesením (formalizovaně), tudíž toto neformální uvážení není nijak podloženo a obviněný se proti tomuto rozhodnutí nemůže bránit podáním stížnosti.

Expanzivní oportunita má oproti „klasické“ oportunitě jinou funkci, která se projevuje v tom, že prolamuje zásady legality a ofi ciality pragmaticky, individuálně, účelově a významně. Jejím prostřednictvím lze pachateli trestného činu nabídnout výhodnější (procesní či hmotněprávní) zacházení. Toto pojetí oportunity je reakcí státu na proliferaci organizovaného zločinu, terorismu a jiných nebezpečných forem nejzávažnější kriminality. Definice expanzivní oportunity není jednoduchá, proto je vymezována skrze základní proměnné.¹⁷ Poslední oportunitu spatřuje Pipek v případech uspokojení materiálního trestního nároku jiným způsobem (vyřízení formou tzv. odklonů).¹⁸

¹³ KRISTKOVÁ, A. *Institut spolupracujícího obviněného v komparativním pohledu*. In FRYŠTÁK, M.; HRUŠÁKOVÁ, M.; VALDHANS, J. *Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky*. Brno : MUNI, 2016, s. 75 – 103.

¹⁴ Např. pokud některým obviněným umožní dostat se do postavení spolupracujícího obviněného a jiným ne.

¹⁵ Např. v krajním případě tím, když vyšetřující orgány neformálně (a od počátku vědomě nepravdivě) přislíbí označení obviněného za spolupracujícího s cílem vylákat od obviněného informace důležité pro trestní řízení.

¹⁶ Např. MICHORA, Z. Expanzivní oportunita v kontextu rekodifikace trestního procesu a spolupracující obviněný. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 1, s. 1 an.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ PIPEK, J. *Formální pojetí trestného činu a princip oportunity*. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, s. 309.

3 VARIABILITA KORUNNÍHO SVĚDKA (SPOLUPRACUJÍCÍHO OBVINĚNÉHO)

Státy, které se v nějaké podobě rozhodnou upravit institut korunního svědka, mají dlouhou řadu možností, jak tento institut nastaví. Zamyšlet se můžeme a takovými indikátory ohledně korunního svědka jsou příkladmo uvedeno: a) trestný čin korunního svědka (omezení může spočívat např. v podobě následku – usmrcení, těžká újma na zdraví; okruhu trestných činů; typové závažnosti; zákazu recidivy; zákazu opakovaného vystupování jako korunního svědka), b) trestná činnosti, o které korunní svědek poskytuje orgánům činným v trestním řízení informace (jakákoliv trestná činnost, jen závažná trestná činnosti, jen některá forma trestné činnosti); c) postavení korunního svědka v subjektu organizované trestné činnosti (např. omezení může spočívat v odmítnutí spolupráce s pachatelem, který je současně organizátorem trestného činu); d) forma a důsledky dobrodiní ze strany státu (zda zvolí procesní řešení či hmotněprávní řešení, ev. kombinaci); e) způsob zajištění udělení dobrodiní (slovní příslib, zachycení v protokolu, písemná dohoda; v případě možnost odvolání dobrodiní ze strany nadřízeného orgánu); f) způsob minimalizace rizika zneužití dobrodiní (účelovost, jak ze strany obviněného, tak i ze strany orgánu činného v trestním řízení, který poskytuje dobrodiní); g) orgán rozhodující o splnění podmínek a o udělení benefitů (vždy bude figurovat státní zástupce, definitivní potvrzení v řízení před soudem; problematické udělení ze strany soudu), h) způsob minimalizace zásahu do základních zásad trestního řízení (závisí, zda půjde o korunního svědka, podmíněného korunního svědka, podmíněného spolupracujícího obviněného a spolupracujícího obviněného, zejména to v jaké fázi a jak končí jeho role jako obviněného); ch) existence opravných prostředků proti rozhodnutí o udělení či neudělení statusu korunního svědka (spolupracujícího obviněného).¹⁹

¹⁹ Srov. MICHORA, Z. *Expanzivní oportunita v kontextu rekodifikace trestního procesu a spolupracující obviněný*. Trestněprávní revue, 2017, č. 1, s. 1 an.

4 PRÁVNÍ ÚPRAVA V ČESKÉ REPUBLICE – PODMÍNKY A PŘEDPOKLADY

Podmínky (předpoklady) u obviněného býti obviněným spolupracujícím nalezneme v § 178a Tr. řádu. Česká právní úprava počítá s institutem spolupracujícího obviněného z hlediska typové závažnosti pouze v řízení o zločinu (včetně zvláště závažného zločinu) může státní zástupce v obžalobě nebo v dohodě o vině a trestu označit obviněného za spolupracujícího obviněného (není možné označit podezřelého a z povahy věci ani jiný subjekt). K tomu musí přitoutpit několik dalších podmínek. Jde o podmínky kumulativní. První podmínkou je, že obviněný oznámí státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobily významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny a zaváže se podat jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech [§ 178 odst. 1 písm. a) Tr. řádu]. Obviněný se z povahy věci musí doznat k činu, pro který je stíhán, přičemž zde současně nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě [§ 178 odst. 1 písm. b) Tr. řádu]. Nezbytnou podmínkou také je, že obviněný musí prohlásit, že souhlasí s tím, aby byl v obžalobě nebo v dohodě o vině a trestu označen jako spolupracující obviněný [§ 178 odst. 1 písm. c) Tr. řádu]. K těmto třem podmínkám pak ještě musí přistoupit korigující uvážení státního zástupce, že takové označení považuje za potřebné vzhledem k povaze trestného činu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, a to i s přihlédnutím k trestnému činu uvedenému v doznání obviněného, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal a jaké následky svým jednáním způsobil.

Ustanovení § 178a odst. 2 řeší otázku sankcionání, resp. možnosti a limity návrhu na upuštění od potrestání. Konkrétně je uvedeno, že „*pokud spolupracující obviněný nespáchal trestný čin, který je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl, jestliže se nepodílel jako organizátor nebo návodce na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, pokud jím nezpůsobil úmyslně těžkou újmu na zdraví nebo smrt a pokud nejsou důvody pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59 trestního zákoníku), může státní zástupce v obžalobě navrhnout upuštění od potrestání, pokud to považuje za nezbytné s ohledem*

na všechny okolnosti, zejména vzhledem k povaze trestného činu uvedeného v doznání obviněného v porovnání s trestným činem, k jehož objasnění se obviněný zavázal, k míře, v jaké může spolupracující obviněný přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, k významu jeho výpovědi pro dané trestní řízení s ohledem na shromážděné důkazy, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání trestného činu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním způsobil.”

Podstatné z hlediska zajištění práva na obhajobu je, že před tím, než státní zástupce obviněného označí jako spolupracujícího vyslechně ho zejména k obsahu oznámení a k jeho doznání. Obviněného také vyslechně k tomu, zda si je vědom důsledků svého postupu. Před výslechem musí státní zástupce obviněného poučit o jeho právech, o podstatě označení za spolupracujícího obviněného, o povinnosti setrvat na svém doznání a dodržet své závazky ve smyslu § 178a odst. 1 Tr. řádu a také o tom, že jakmile obviněný v přípravném řízení nebo v řízení před soudem poruší své závazky nebude nadále považován za spolupracujícího obviněného. Jako vhodné se jeví i poučení podle § 178a odst. 4 Tr. řádu, kde je řešena situace, že trestní stíhání spolupracujícího obviněného skončí dříve než trestní stíhání ostatních osob za zločin, k jehož objasnění se spolupracující obviněný zavázal. Pro spolupracujícího obviněného se v tomto směru nic nemění, neboť i nadále trvá jeho povinnost setrvat na svém doznání a dodržet své závazky (§ 178a odst. 1 Tr. řádu) i na další průběh trestního řízení proti takovým osobám. V případě porušení tohoto závazku může být důvodem pro povolení obnovy řízení v neprospěch spolupracujícího obviněného.

5 POHLED JUDICIÁLNÍ

Institut korunního svědka tedy podobně jako dohoda o vině a trestu přináší zřetelné oslabení tradičních zásad kontinentálního modelu trestního řízení. V obou případech se totiž jedná o cizorodé anglo-americké instituty. V této souvislosti je zajímavý a z hlediska spravedlivého procesu též podstatný

pohled Evropského soudu pro lidská práva (dále též „ESLP“) na tyto instituty.²⁰ I zde platí, že ESLP není oprávněn posuzovat přípustnost jednotlivých důkazů v trestním řízení a posuzuje *en bloc*, zda bylo trestní řízení (jako celek) vedené proti obviněnému spravedlivé.²¹ ESLP uvádí, že fakt, že byla v řízení jako důkaz použita výpověď korunního svědka nezakládá porušení čl. 6 EÚLP. Podstatné je dodržení kontradiktornosti řízení ve smyslu čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP,²² neboť korunní svědek může jednat účelově a jeho výpověď tedy nemusí být pravdivá. Jestliže byla kontradiktornost řízení (možnost spravedlivé konfrontace) dodržena, lze trestní řízení, kde byla použita výpověď korunního svědka, považovat za spravedlivé a souladné s čl. 6 odst. 1 EÚLP. Z rozhodovací praxe ESLP vyplývají i další specifické podmínky pro správnou aplikaci spolupracujícího obviněného, kterými jsou otevřený přístup státního zastupitelství k dohodě se spolupracujícím obviněným a informování ostatních obviněných o jeho postavení.²³

²⁰ Z hlediska dohody o vině a trestu aktuálně např. rozhodnutí ESLP *Mucha proti Slovensku* z 25. listopadu 2021, stížnost č. 63703/19, dále např. rozhodnutí ESLP ve věci *Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království* ze 6. července 2010, stížnost č. 24027/07; *Natsvlshvili and Togonidze proti Gruzii* z 29. dubna 2014, stížnost č. 9043/05; *Le Compte, Van Leuven a De Meyere proti Belgii* z 23. června 1981, stížnosti č. 6878/75 a č. 7238/75; *Barbera, Messegué a Jabardo proti Španělsku* ze 6. prosince 1988, stížnost č. 10590/83.

²¹ ESLP v dlouhé řadě svých rozhodnutí uvádí příkladný (demonstrativní, tedy neuzavřený) výčet kritérií, která jsou relevantní při zvažování, zda bylo řízení v jeho celistvosti spravedlivé či nikoliv. Podle ESLP je tak nutné zohlednit zejména následující kritéria: (1) zda byl stěžovatel ve zvláště zranitelném postavení např. kvůli svému věku nebo duševnímu stavu; (2) právní rámec upravující přípravné řízení a přípustnost důkazů v hlavním líčení, a zda byl dodržen; jestliže byl sporný důkaz z dokazování v hlavním líčení vyloučen, je krajně nepravděpodobné, že by bylo možné považovat řízení za nespravedlivé; (3) zda měl stěžovatel možnost napadnout autenticitu důkazu a brojit proti jeho použití; (4) pevnost důkazu, a zda okolnosti, za nichž byl pořízen, vyvolávají pochybnosti co do jeho spolehlivosti při zohlednění stupně a povahy užitého nátlaku; (5) pakliže byl důkaz opatřen nezákonně, zda zároveň došlo k porušení jiného EÚLP zaručeného práva; (6) bylo-li učiněno doznání, je namístě zkoumat jeho povahu, a zda bylo vzápětí popřeno; (7) zda šlo o jediný nebo rozhodující důkaz, na němž bylo odsouzení založeno; (8) zda byla vina stěžovatele vyslovena soudci nebo porotou složenou z právních laiků; (9) veřejný zájem na stíhání a trestání dané formy trestné činnosti; a (10) jiné procesní záruky obsažené ve vnitrostátním právu a rozhodovací praxi soudů – srov. rozhodnutí ESLP *Heglas proti České republice* z 1. března 2007, stížnost č. 5935/02, *Simeonovi proti Bulharsku* z 12. května 2017, stížnost č. 21980/04; *Ibrahim a ostatní proti Spojenému království* z 13. září 2016, stížnosti č. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09; *Schatschaschwili proti Německu* z 15. prosince 2015, stížnost č. 9154/10.

²² MULÁK, J. *Zásada kontradiktornosti trestního řízení – evropské souvislosti a česká reflexe*. Bulletin advokacie, 2019, č. 3, s. 33 – 38.

²³ Srov. např. rozhodnutí ESLP ve věci *Atanasov proti Bulharsku* z 3. března 2009, stížnost č. 20309/02; rozhodnutí ESLP ve věci *Cornelis proti Nizozemsku* z 25. května 2004, stížnosti

Z judikatury ESLP tedy vyplývá, že tento soudní orgán považuje institut korunního svědka /spolupracujícího obviněného za slučitelný s EÚLP. Stejně tak Nejvyšší soud ČR i Ústavní soud ČR považují institut spolupracujícího obviněného za legitimní součást právního řádu, legitimní nástroj trestního řízení, který vyhovuje požadavkům právního státu. Oba soudy si však uvědomují kontroverzi tohoto nástroje, neboť tento důkazní prostředek musí být však hodnocen zvláště pečlivě, přičemž orgány činné v trestním řízení jsou povinny hodnotit i motivaci spoluobviněného k výpovědi a dbát zvýšeného rizika její účelovosti. Uvedený důkaz nesmí stát osamoceně.²⁴ Proces hodnocení věrohodnosti výpovědi spolupracujícího obviněného musí být mimořádně pečlivý; musí být posouzeny mj. jeho osobnostní rysy, jeho motivace ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení a souladnost jeho výpovědi s ostatními důkazy shromážděnými ve věci.²⁵

6 LIMITY změny právní úpravy – vybrané otázky

V přechodí kapitole jsem předestřel českou právní úpravu, pokud jde o podmínky a předpoklady. Český zákonodárce upravil institut korunního svědka v podobě spolupracujícího obviněného v poměrně úsporné variantě, která až tolik nekoliduje se základními zásadami trestního řízení. Benefity jsou spolupracujícímu obviněnému poskytnuty v oblasti sankcinování.

Přestože právní úprava spolupracujícího obviněného již prošla dvěma novelizacemi, nelze právní úpravu označit za dokonalou. Připomenout lze určité mlčení trestního zákoníku, pokud jde o možnost uložení i jiného druhu trestu než trestu odnětí svobody (alternativního trestu), z hlediska Trestního řádu dlouhou řadu uskálí spojených s opakovaným posuzování podmínek pro přiznání statusu spolupracujícího obviněného státním zástupcem (v přípravném řízení) a soudem (v řízení před soudem), případně či spíše specificky při posuzování různých variant uvedení nepravdivých či neúplných informací spolupracujícím

č. 994/03; rozhodnutí ESLP ve věci *Verhoek proti Nizozemí* z 27. ledna 2004, stížnost č. 54445/00; rozhodnutí ESLP ve věci *Lorsé proti Nizozemí* z 27. ledna 2004, stížnost č. 44484/98.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1315/2012 ze dne 12. prosince 2012.

²⁵ Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. III. ÚS 859/13 ze dne 13. března 2014.

obviněným. Dále lze upozornit za stále nedostatečné legislativní zajištění ochrany spolupracujícího obviněného ve výkonu trestu odnětí svobody.²⁶

Z hlediska dalších úvah *de lege ferenda* dávám ke zvážení zavedení práva podat stížnost proti nepřiznání statusu spolupracujícího obviněného (mohlo by rozhodovat nadřizené státní zastupitelství), dále stanovení kritérií pro výběr spolupracujícího obviněného při pluralitě zájemců o tento status a konečně zákaz vydání zjednodušeného rozsudku ve vztahu ke spolupracujícímu obviněnému. Níže bych se rád alespoň ve stručnosti věnoval limitům některých změny právní úpravy. Zaměřím se přitom jen na některé problémy, kdy jejich společným jmenovatelem je to, že je nepovažuji za správný směr, což se pokusím i argumentačně podpořit. Konkrétně jsem si vybral čtyři okruhy otázek, jimiž jsou: nedostatečná garance dobrodiní (nenárokovost postupu, obecně pojaté podmínky) jako demotivační faktor (kap. 6.1), vázání nesplnění podmínky úplnosti výpovědi na zavinění (kap. 6.2), požadavek subsidiarity přiznání statusu spolupracujícího obviněného (kap. 6.3) přiznání statusu spolupracujícího obviněného soudem (kap. 6.4).

6.1 Nedostatečná garance dobrodiní (nenárokovost postupu, obecně pojaté podmínky) jako demotivační faktor?

Pokud jde o otázku či spíše úvahu, že jedním z demotivačních faktorů je nedostatečná garance (nenárokovost postupu, obecně pojaté podmínky), že příslib dobrodiní bude skutečně realizován, tak s tím lze v obecné rovině pochopitelně souhlasit. Rád bych však upozornil na do značné míry inverzní efekt, vyplývající ze situace opačné, kdy naopak budou příliš jasně a předvídatelně stanoveny podmínky pro udělení takového dobrodiní. Taková situace by totiž s ohledem na předpokládanou nárokovost umožnila obviněnému další „kalkul“ v podobě splnění takových podmínek ryze formálně, což by vedlo k tomu, že tato kalibrace by upřednostňovala ty obviněné, kteří se umí účelově chovat. Je to právě model nenárokovosti, který sice nepřímou, ale o to však více motivuje obviněné, aby byli ochotni podat pravdivé svědectví proti ostatním obviněným. Zpřesnění podmínek (a tím i tendenci k nárokovosti) proto nepokládám za vhodnou.

²⁶ MICHORA, Z. *Ochrana spolupracujícího obviněného*. Státní zastupitelství, 2017, roč. 15, č. 4, s. 43 – 49.

6.2 Vázání nesplnění podmínky úplnosti výpovědi na zavinění?

Z hlediska pravdivosti a úplnosti výpovědi se lze zamýšlet nad situací, ve kterých obviněný neučiní úplnou výpověď s tím, že jednoduše na nějakou skutkovou okolnost či nějaký aspekt zapomene, což bude typické u trestných činů, které byly vyšetřovány až s delším odstupem. Lze se patrně přiklonit k řešení, že přiznání statusu spolupracujícího obviněného by nemělo být dotčeno, pokud to nebylo obviněným zaviněno alespoň z nedbalosti (tzn. bez zavinění), přičemž důkazní břemeno by měly mít orgány činné v trestním řízení. Řešení to však nemusí být všespásné, neboť trestní řád tento požadavek (vázání nesplnění podmínky úplnosti výpovědi na zavinění) nezná. Druhá námitka proti naznačenému řešení může směřovat ohledně dokazované skutečnosti. Konkrétně pak, jakou možnost mají či mohou mít orgány činné v trestním řízení k prokázání, že obviněný o určité skutečnosti přinejmenším vědět měl a mohl, když jeho výpověď potřebují za stavu důkazní nouze, resp. právě k tomu, že nemají odkud jinak informace ze zájmového prostředí organizované kriminality čerpat. Záviset tak bude na míře opomenutí a důkaznímu potenciálu skutkové okolnosti. I v tomto směru se domnívám, že by mělo být ponecháno na státním zástupci, zda udělí či ponechá status spolupracujícího obviněného. Předpokládá to však komplexnější výslech spolupracujícího obviněného podle § 178a odst. 3 Tr. řádu.

6.3 Požadavek subsidiarity přiznání statusu spolupracujícího obviněného?

Nedomnívám se, že by měla být formulována podmínka subsidiarity přiznání statusu spolupracujícího obviněného (např. státní zástupce jej může přiznat jen tehdy, pokud jím uvedené důkazy nelze opatřit jiným způsobem). V tomto ohledu je z mého pohledu úprava podmínek a předpokladů § 178a Tr. řádu dostačující, neboť toto ustanovení váže na podmínku potřeby subjektivně posouzené státním zástupcem, a to na základě kritérií uvedených v § 178a odst. 1 *in fine* Tr. řádu. V této souvislosti je důležitý § 178a odst. 3 Tr. řádu, kde je upraven výslech spolupracujícího obviněného. Za situace, kdy obviněný ještě, než s ním byl proveden takový výslech (§ 178a odst. 3 Tr. řádu), již ve svém oznámení či jiném sdělení uvedl zcela konkrétní prameny důkazů dosažitelných jinými důkazními prostředky, které státní zástupce potřeboval,

státní zástupce těmito informacemi již disponuje, a nemá tak již žádný důvod a motivaci status spolupracujícího obviněného obviněnému přiznávat. Opačná situace je situace, kdy tyto důkazy vyplynou až z této výpovědi obviněného, teprve až tehdy se státní zástupce dozvěděl, co vlastně obviněný konkrétně ví, a tedy teprve tehdy (kdy se rozhoduje o přiznání statusu) mohl zjistit, co vůbec obviněný by věděl, tedy i zda to bylo možno zjistit v duchu požadavku subsidiarity i jiným způsobem. Navíc, požadavek subsidiarity je pravidelný, vhodný (či spíše potřebný) zejména při zajištění osob a věcí, avšak za situace, kdy se obviněný (potenciálně obviněný) vzdává svých práv a činí k tomu určité kroky, je požadavek subsidiarity poněkud zvláštní. Zavedení určité subsidiarity by mělo zcela demotivující efekt pro obviněné.

6.4 Přiznání statusu spolupracujícího obviněného soudem?

Mimořádně kontroverzní otázkou, související s přiznáním statusu spolupracujícího obviněného, je možnost, zda by tento status mohl přiznávat sám soud. Lze si představit situaci, že státní zástupce v přípravém řízení projevil ochotu obviněnému tento status přiznat, splní-li všechny podmínky (§ 178a odst. 1 Tr. řádu), které závisí na něm, obviněný by tak učinil a následně by státní zástupce zcela svévolně přiznání statusu odepřel. Pokud však přes snahy obviněného státní zástupce nikdy předpovídaný postup v podobě výsledku spolupracujícího obviněného (§ 178a odst. 3 Tr. řádu) neinicioval, pak ani výrazná spolupráce v přípravém řízení obviněnému žádné oprávněné naděje na přiznání tohoto dobrodiní nezakládá. To však nevylučuje zohlednění této spolupráce jiným způsobem. Nemyslím si však, že situace, kdy obviněnému nebyl udělen status spolupracujícího obviněného, by představovala podstatnou vadu řízení, aby to důvodem kasační postup.

Další argument vyvstává z rozdílných postavení a úkolů státního zástupce jako orgánu veřejné žaloby, který zastupuje veřejný zájem (je ochráncem tzv. veřejného zájmu), a soud, který vyvažuje zájem veřejný a zájem soukromý. Je potřeba vyjít z toho, že institut spolupracujícího obviněného má umožnit státnímu zástupci podání obžaloby v oblasti organizované kriminality, kde by se jinak mohl dostat do stavu důkazní nouze, že by žádnou obžalobu ani podat nemohl, resp. nemohl by ji podat s nadějí na úspěch (závěr o vině/odsuzující rozsudek). Jeho autonomní, nenárokové a exkluzivní rozhodnutí, zda určitému obviněné-

mu status spolupracujícího obviněného přizná či nikoliv, je proto do značné míry i otázkou jeho procesní strategie v konkrétním časovém okamžiku ve vyšetřovací fázi přípravného řízení. Z našeho pohledu je tak krajně problematické, zda by toto rozhodnutí vůbec mohl za něj učinit soud, který má být nestranný a nezávislý, navíc až následně a již ve zcela odlišné důkazní situaci, kdy už přípravné řízení bylo procesním způsobem řádně skončeno (§ 166 Tr. řádu) a věc předána do řízení před soudem. Tedy za situace, kdy je již v zásadě znám obsah téměř všech důkazů, byť nelze vyloučit uplatnění důkazů jiných (ve vyjádření k obžalobě, v rámci dokazování), neboť v trestním řízení neplatí koncentrace.

7 PRÁVNÍ ÚPRAVA V ČESKÉ REPUBLICĚ – BENEFITY

Pokud jde o benefity, nabízí se – z pohledu české právní úpravy²⁷ – čtyři situace, pokud je obviněnému udělen a ponechán status spolupracujícího obviněného. Česká právní úprava tedy přiznává benefity v oblasti spolupracujícího obviněného pouze v rovině sankcionování.

Předně může jít tedy o **obecnou zásadu při stanovení druhu a výměry trestu** ve smyslu § 39 odst. 1 Tr. zák., podle které: „*Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy; dále (...), a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem přispěl k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.*“

Druhou možností je **obecně polehčující okolnost** ve smyslu § 41 písm. n) Tr. zák. [Soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel (...) n) přispěl zejména jako spolupracující obviněný k objasňování trestné činnosti spáchané členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny].

²⁷ Slovenská úprava preferuje procesní řešení – srov. BELEŠ, A. Komentář k § 215. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. Trestný poriadok II. § 196 – 569. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 195 – 196.

Třetí možností je **mimořádné snížení trestu odnětí svobody** ve smyslu § 58 odst. 5 Tr. zák., kdy soud není omezením stanoveným v § 58 odst. 4 Tr. zák. není vázán. Ustanovení § 58 odst. 5 Tr. zák., které stanoví podmínčně obligatorní postup, zní takto: „*Soud sníží trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby také pachateli označenému jako spolupracující obviněný, jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 Tr. řádu a podal-li spolupracující obviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny; přitom vezme v úvahu povahu trestného činu uvedeného v jeho doznání v porovnání se zločinem spáchaným členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, k jehož objasnění přispěl, dále význam takového jeho jednání, osobu pachatele a okolnosti případu, zejména zda a jakým způsobem se podílel na takovém zločinu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním případně způsobil.*“

Obecně lze říci, že k aplikaci mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 Tr. zák. dochází pouze ve výjimečných případech.²⁸ V ostatních případech se jedná o fakultativní možnost (srov. § 58 odst. 1 Tr. zák. – „*Má-li soud... může snížit*“; § 58 odst. 2 písm. a) i b) – „*Má-li soud za to... může snížit*“; § 58 odst. 3 Tr. zák. – „*Lze-li mít za to... může být trest odnětí svobody uložen...*“; § 58 odst. 6, 7 Tr. zák. – „*Soud může snížit...*“). Výjimku představuje tedy § 58 odst. 5 Tr. zák. („*Soud sníží... pachateli označenému jako spolupracující obviněný, jsou-li splněny podmínky stanovené v § 178a odst. 1 Tr. řádu a podal-li ...*“), které však nelze užít u obviněného, který za spolupracujícího obviněného státním zástupcem označen nebyl. Ohledně vztahu obecně polehčující okolnosti a mimořádného snížení trestu odnětí svobody je potřeba mít na paměti zásadu zákazu dvojího přičítání téže okolnosti (věta druhá § 39 odst. 5 Tr. Z.).

Konečně čtvrtou možností je upuštění od potrestání pachatele ve smyslu § 46 odst. 2 Tr. zák., kde je stanoveno, že soud upustí od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný, jsou-li splněny podmínky stanovené

²⁸ K otázce mimořádného snížení trestu odnětí svobody srov. MULÁK, J. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody. In JELÍNEK, J. a kol. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha : Leges, 2019, s. 194 – 213; MULÁK, J. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody ve světelné novelě trestního zákoníku. In GRÍVNA, T.; ŠIMÁNOVÁ, H. (eds.) Ukládání trestů a jejich výkon. Praha : Aleš Čeněk, 2020, s. 302 – 323.

v § 178a odst. 1 a 2 Tr. řádu a podal-li spolupracující obviněný jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď o skutečnostech, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Dobrodiní v podobě upuštění od potrestání však není bezbřehé, neboť upustit od potrestání pachatele označeného jako spolupracující obviněný takto nelze, jestliže jím spáchaný trestný čin je závažnější než zločin, k jehož objasnění přispěl, jestliže se podílel jako organizátor nebo návodce na spáchání zločinu, k jehož objasnění přispěl, jestliže jím způsobil úmyslně těžkou újmu na zdraví nebo smrt nebo jsou-li dány důvody pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody ve smyslu § 59 Tr. zák.

8 ZÁVĚR

Víceméně podobnou kontroverzi, která provází anglo-americký institut dohody o vině a trestu, nalezneme i u institutu korunního svědka, slovy českého zákona spolupracujícího obviněného, který je dalším prvkem anglo-americkým prvkem a který se postupně objevuje v zemích kontinentu. Institut korunního svědka/spolupracujícího obviněného projevem tzv. pragmatické oportunity, tak jak ji v nauce popsal Weigend²⁹ a českému prostředí ji přiblížil Pipek.³⁰ Obecně lze říci, že se jedná o institut, u kterého se střetává zájem na odhalení organizovaného zločinu v případech, kdy obvykle není možné zajistit odpovídající důkazní materiál jinak než výpovědí osoby korunního svědka, se zájmem na potrestání tohoto jedince.³¹ Podstatné je, že se jedná legitimní nástroj, který je uznáván ESLP, Ústavním soudem ČR i Nejvyšším soudem ČR, jsou pochopitelně dodrženy určité podmínky a právo na spravedlivý proces jako celek, kontraktornost řízení a posílená pečlivost hodnocení výpovědi spolupracujícího obviněného.

²⁹ WEIGEND, T. *Das „Opportunitätsprinzip“ Zwischen Einzelfallgerechtigkeit und Systemeffizienz. Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft*, 1997, č. 1, s. 103 – 121.

³⁰ PIPEK, J. *Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. Trestněprávní revue*, 2004, č. 11.

³¹ MULÁK, J. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení. Paneuropske pravnicke listy*, 2020, č. 1 (nestr.).

V prípade institutu korunného svědka (spolupracujícího obviněného) lze pak v obecné rovině hovořit o možném střetu se zásadou legality a zásadou rovnosti všech před zákonem, a to jak z hlediska viny, tak i z hlediska ukládání trestu.³² V případě české právní úpravy jsou dodrženy zásady veřejnosti, bezprostřednosti a ústnosti již z toho důvodu, že věc korunného svědka, tj. spolupracujícího obviněného, je projednána v hlavním líčení soudem, současně je částečně zachována i zásada legality a ofiiality. Spolupracující obviněný je zvýhodněn a bonifikován svým statusem při ukládání trestu. Zásada materiální pravdy a s ní související zásada volného hodnocení důkazů jsou v případě české úpravy do jisté oslabeny, neboť hlavním a zpravidla prvotním důkazem je z podstaty věci svědectví spolupracujícího obviněného,³³ které potom fakticky určuje další taktiku vyšetřování a dokazování. Tento institut se z povahy věci aplikuje zejména v případech důkazní nouze, resp. nedostatku důkazního standardu (díky sofistikovanosti organizovaného zločinu), kdy lze skutkový stav dostatečně objasnit pouze za spolupráce s jedním z obviněných, resp. za účinné kolaborace jednoho z obviněných. Svědectví obviněného tedy v tomto případě získává nadstandardní status, neboť spolupracující obviněný je za své svědectví bonifikován (honorován) při ukládání trestu,³⁴ resp. ve výjimečných případech soud od uložení trestu upustí (§ 46 odst. 2 Tr. zák.).

Přestože právní úprava spolupracujícího obviněného již prošla dvěma novelizacemi, nelze právní úpravu označit za dokonalou. Připomenout lze určité mlčení trestního zákoníku, pokud jde o možnost uložení i jiného druhu trestu než trestu odnětí svobody (alternativního trestu), z hlediska Trestního řádu dlouhou řadu uskálí spojených s opakovaným posuzování podmínek pro přiznání statusu spolupracujícího obviněného státním zástupcem (v přípravém řízení) a soudem (v řízení před soudem), případně či spíše specificky při posuzování

³² Stejně tak jako v případě dohody o vině a trestu dochází i k oslabování dalších zásad trestního řízení – zásady materiální pravdy, volného hodnocení důkazů a zásad bezprostřednosti, veřejnosti a ústnosti, zejména tehdy, pokud je věc spolupracujícího obviněného vyřízena již v rámci přípravého řízení.

³³ Pokud by byl důkazní materiál opatřen dostatečně, nebylo by vůbec potřeba sjednávat dohodu se spolupracujícím obviněným.

³⁴ Jde o jednu z obecně polehčujících okolností [§ 41 písm. n) Tr. zák.] a také o jeden z důvodů, při splnění dalších podmínek, odůvodňující mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby (§ 58 odst. 5 Tr. zák.). K tomu podrobněji MULÁK, J. *Mimořádné snížení trestu odnětí svobody*. In JELÍNEK, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha : Leges, 2019, s. 207 – 208.

různých variant uvedení nepravdivých či neúplných informací spolupracujícím obviněným. Důležitou otázkou je i otázka ochrany spolupracujícího obviněného. Zde lze upozornit za stále nedostatečné legislativní zajištění ochrany spolupracujícího obviněného ve výkonu trestu odnětí svobody.

Použitá literatura:

- BELEŠ, A. Komentář k § 215. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 195 – 196.
- KRISTKOVÁ, A. Institut spolupracujícího obviněného v komparativním pohledu. In FRYŠTÁK, M., HRUŠÁKOVÁ, M., VALDHANS, J. *Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky*. Brno : MUNI, 2016, s. 75 – 103.
- MIHÁLIK, S., VINCENT, F. Úvahy k efektívnosti přípravného konania pro futuro. In *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 149 – 158.
- MICHORA, Z. *Expanzivní oportunita v kontextu rekodifikace trestního procesu a spolupracující obviněný*. *Trestněprávní revue*, 2017, č. 1, s. 1 an.
- MICHORA, Z. *Ochrana spolupracujícího obviněného*. *Státní zastupitelství*, 2017, roč. 15, č. 4, s. 43 – 49.
- MULÁK, J. *Mimořádné snížení trestu odnětí svobody*. In JELÍNEK, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha : Leges, 2019, s. 207 – 208.
- MULÁK, J. *Prvky angloamerického modelu trestního řízení a jejich projevy v kontinentálním modelu trestního řízení*. *Paneuropske právnické listy*, 2020, č. 1.
- MULÁK, J. *Zásada kontradiktornosti trestního řízení – evropské souvislosti a česká reflexe*. *Bulletin advokacie*, 2019, č. 3, s. 33 – 38.
- MUSIL, J. *Korunní svědek – ano či ne?* *Trestní právo*, 2003, č. 4, s. 21 – 24.
- PIPEK, J. *Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity*. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11.
- PROVAZNÍK, J. *Charakteristické rysy koncepce trestního řízení po roce 1990*. *Trestní právo*, 2018, č. 2, s. 18 – 34.

REPÍK, B. *Lidská práva a závažné formy kriminality*. Trestněprávní revue, 2006, č. 10, s. 285 – 293.

SCHRAMHAUSER, J. *Spolupracující obviněný v boji s organizovaným zločinem, úvaha nad platnou právní úpravou*. Trestněprávní revue, Praha : C. H. Beck, 2012, č. 1, s. 11 – 17.

VANTUCH, P. *Spolupracující obviněný po novele provedené zákonem č. 193/2012 Sb. Trestní právo*, 2012, č. 10, s. 4 – 10.

Kontaktné údaje:

JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

mulakj@prf.cuni.cz

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

nám. Curieových 901/7

116 40 Praha 1

Česká republika

ZÁSADA OPORTUNITY A JEJ PERSPEKTÍVY V SLOVENSKOM TRESTNOM KONANÍ

Lucia Vasilik

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The principle of opportunity in Slovak criminal proceedings is traditionally understood as the opposite of the principle of legality and is considered rather as an exception to the usual procedure, under which the prosecutor is obliged to prosecute all crimes of which he has learned, unless the law states otherwise. An overly rigid understanding of the principle of legality contributes to the often-excessive formalism of Slovak criminal proceedings, limits the scope for more effective ways of achieving justice and contributes to the overall overload of the criminal justice system. In the paper, the author analyzes the existing manifestations of the principle of opportunity in Slovak criminal proceedings and considers the prospects for its further use in the stage of pre-trial proceedings. The first part deals with the theoretical definition of the principles of legality and opportunity, their mutual relationship, exceptions to the principle of legality and other related theoretical questions. In the second part, the author compares the elements of opportunity in Slovak and Czech criminal proceedings with a focus on the legal reasons for discretionary prosecution. The third part deals with the issue of protecting the interests of the injured party when applying the principle of opportunity.

Abstrakt: Zásada oportunity sa v slovenskom trestnom konaní tradične rozumie ako protiklad zásady legality a považuje sa skôr za výnimku zo zaužívaného postupu, podľa ktorého má prokurátor – až na zákonom ustanovené obligatórne výnimky – povinnosť stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel. Príliš rigidné ponímanie zásady legality prispieva k často prehnanému formalizmu slovenského trestného konania, obmedzuje priestor na efektívnejšie spôsoby dosiahnutia spravodlivosti a prispieva k celkovej preťaženosti systému. V príspevku autorka analyzuje existujúce prejavy zásady oportunity v slovenskom trestnom konaní a uvažuje o perspektívach jej ďalšieho využitia v štádiu právneho konania. V prvej časti sa venuje teoretickému vymedzeniu zásady legality a oportunity, ich vzájomnému vzťahu, výnimkám zo zásady legality a súvisiacim teoretickým otázkam. V druhej časti porovnáva prvky oportunity

v slovenskom a českom trestnom konaní so zameraním na dôvody fakultatívneho zastavenia trestného stíhania. V tretej časti sa zaoberá otázkou ochrany záujmov poškodeného pri aplikácii oportúnnych prvkov.

Key words: principle of opportunity, principle of legality, pre-trial proceedings, efficiency

Klíčové slová: zásada oportunity, zásada legality, prípravné konanie, efektívnosť

1 ÚVOD

Začiatok trestného konania sa v Slovenskej republike už tradične spája so zásadou legality, podľa ktorej je prokurátor povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel. Táto zásada je typická najmä pre krajiny kontinentálneho právneho systému. Nie je to tak bezvýnimočne, keďže v niektorých krajinách kontinentálnej Európy prebehli viaceré reformy, ktoré značným spôsobom narušili zásadu legality ako zásadu začatia trestného konania. Medzi tieto krajiny patrí napríklad Holandsko, Francúzsko, Dánsko, Švédsko či Nórsko, kde je diskrečné oprávnenie prokurátora vo vzťahu k začatiu trestného stíhania podmienené (ne)existenciou verejného záujmu na trestnom stíhaní trestného činu a jeho páchatela. Počiatkové úvahy o prijatí zásady oportunity na európskom kontinente sa spájajú s prílišným formalizmom trestného konania založeným na prísnom dodržiavaní zásady legality v súvislosti s formálnym poňatím trestného činu a teda ako určitá procesná korekcia trestného bezprávia.¹ Neskôr sa začal akcentovať aj jej iný aspekt – zvyšovanie efektívnosti a rýchlosti trestného konania. Zásada oportunity vychádza z tzv. relatívnych teórií o účele trestu, podľa ktorých sa trestá, aby nebolo páchané zlo, čím sa zdôrazňuje preventívna stránka trestu, na rozdiel od represívnej. Uplatnenie oportunity v trestnom konaní má svoj nepostrádateľný účel, je však dôležité zvážiť, koľko prvkov oportunity a akej povahy je vhodné zaviesť, aby sme ešte mohli hovoriť o trestnom konaní postavenom na zásade legality, ktorá je zárukou rovnosti všetkých pred

¹ Blížšie pozri: KANDOVÁ, K. O zásade oportunity trestného stíhání trochu jinak. In *Zborník z konferencie „Dny práva 2016 – Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky“*. Brno : Masarykova univerzita, 2017, s. 60.

zákonom. V poslednej dobe sa stretávame s extenzívnym ponímaním zásady oportunity, kedy je takmer každé diskrečné oprávnenie prokurátora v trestnom konaní vyhodnocované ako prejav zásady oportunity. Podľa nášho názoru tento prístup nie je správny a treba prihliadať na účel a podstatu zásady oportunity, ktorá tkvie v pomeriavaní verejného záujmu na stíhaní trestného činu a jeho páchatela. Pri inštitútoch, kde verejný záujem nie je braný do úvahy, nemožno hovoriť zároveň o zásade oportunity napriek tomu, že zákon pripúšťa v určitej otázke možnosť prokurátorskej úvahy. Prejavy oportunity sú tiež často klasifikované ako výnimky zo zásady legality, s čím sa nedá bez ďalšieho súhlasiť. Oportunita sa totiž uplatňuje v podmienkach Slovenskej republiky komplementárne „popri“ zásade legality, modifikuje ju, no nenahrádza. V tomto príspevku rozoberáme zásadu legality a zásadu oportunity z teoretického hľadiska, identifikujeme jednotlivé prejavy oportunity v slovenskom trestnom konaní a bližšie rozoberáme dôvody fakultatívneho zastavenia trestného stíhania z pohľadu slovenskej a českej právnej úpravy. V súvislosti s tým sa zaoberáme vzťahom materiálneho, resp. hmotnoprávneho a procesnoprávneho korektívu a komparáciou kritérií ich uplatnenia. V neposlednom rade sa venujeme možnostiam reakcie poškodeného na situáciu, keď prokurátor uplatní diskrečné oprávnenie nestíhať obvineného podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej aj „TP“).

2 ZÁSADA LEGALITY A ZÁSADA OPORUNITY – TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Zásada legality je v Trestnom poriadku zakotvená v § 2 ods. 5² a predstavuje všeobecnú povinnosť prokurátora stíhať – až na v predmetnom ustanovení vymedzené výnimky – všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel. Je dôležité uvedomiť si, že z obsahové hľadiska zahŕňa „povinnosť stíhať“ viaceré aspekty.

Po prvé, povinnosť trestne stíhať znamená postupovať z úradnej povinnosti tak, aby bol trestný čin náležite zistený, objasnený a aby bola vyvedená trestná zodpovednosť voči páchatelovi trestného činu. V tomto zmysle možno

² § 2 ods. 5 TP: „Prokurátor v trestnom konaní zastupuje štát. Ak tento zákon, medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom (ďalej len „medzinárodná zmluva“) alebo rozhodnutie medzinárodnej organizácie, ktorým je Slovenská republika viazaná, neustanovuje inak, prokurátor je povinný stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel.“

konštatovať, že zodpovednosť za objasnenie trestného činu a usvedčenie jeho páchatela, a teda povinnosť trestne stíhať, nesie práve prokurátor, ktorý je pánom prípravného konania, dohliada na zákonný priebeh vyšetrovania (resp. skráteného vyšetrovania) a v konaní pred súdom zastupuje obžalobu a nesie dôkazné bremeno. Ak však ponímame zásadu legality primárne ako zásadu začatia konania, nemožno opomenúť, že vhodnejšou by sa javila formulácia „... *prokurátor a policajt sú povinní stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedeli.*“ V praxi totiž v drvivej väčšine prípadov začína trestné stíhanie policajt. Zrušením inštitútu vyšetrovacieho sudcu a posilnením prvkov kontradiktórnosti v trestnom konaní sa zároveň zmenila rola sudcu, ktorý nie je orgánom, ktorý vedie trestné stíhanie, ale orgánom, ktorý nezávisle a nestranné rozhoduje spor obžaloby a obhajoby. Trestný poriadok síce v § 2 ods. 11 súdu dáva možnosť vykonať dôkazy, ktoré strany nenavrhlí, toto oprávnenie však sleduje odlišný účel, ako trestné stíhanie páchatela trestného činu, a to doplniť dokazovanie, aby bolo možné vyniesť spravodlivé rozhodnutie nehladiac na to, či súdom vykonaný dôkaz svedčí v prospech alebo neprospech obžalovaného. Zároveň v zmysle konštantnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) má súd využívať toto oprávnenie len výnimočne tak, aby ním nezasahoval do princípu rovnosti zbraní. Podobne aj Ústavný súd Českej republiky (ďalej len „ÚS ČR“) konštatuje, že „*všeobecné súdy sa nemajú stavať do pozície pomocníka verejnej žaloby, taktiež sa usilujúceho o odsúdenie. (...) Súd je povinný dopĺňovať dokazovanie v rozsahu potrebnom na spravodlivé rozhodnutie, ktoré nemusí byť nutne odsudzujúce.*“³

Po druhé, povinnosť stíhať znamená nielen povinnosť začať trestné stíhanie, ale v ňom aj pokračovať, a to až do konečného rozhodnutia vo veci – či už vo forme právoplatného rozsudku, trestného rozkazu, schválenej dohody o vine a treste alebo niektorého iného spôsobu meritórneho skončenia veci uznesením, ak trestnému stíhaniu nebráni zákonná prekážka.⁴ Zásada legality má teda úzku súvislosť so zásadou oficiality, z ktorej zásada legality vyplýva, pričom Jelínek uvádza, že zásada legality je dôsledkom zásady oficiality v otázke začatia trestného stíhania, zatiaľ čo zásada oficiality platí pre celé konanie.⁵ Na zásadu legality

³ Nález ÚS ČR č. II. ÚS 2014/07 zo dňa 14.05.2008, bod č. 13. Dostupné na internete: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-2014-07_1 [cit. 08.09.2022].

⁴ Bližšie pozri: TRYLČ, M. *Zásada legality a zásada oportunity v trestnom procese: dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2011, s. 56.

⁵ Bližšie pozri: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha : Leges, 216, s. 131 – 133.

plynulo nadväzuje obžalovacia zásada, vyjadrená v § 2 ods.15 TP, podľa ktorej trestné stíhanie pred súdom možno začať len na základe návrhu alebo obžaloby podanej prokurátorom, ktorý v konaní pred súdom obžalobu a návrh zastupuje. Obžalovacia zásada teda určitým spôsobom posilňuje zásadu legality a je jej premietnutím v konaní pred súdom. Zároveň vyjadruje monopol prokurátora pri podávaní obžaloby alebo návrhu na schválenie dohody o vine a treste. Ako uvádza Trylč,⁶ obžalovacíu zásadu však treba odlíšiť od zásady legality v tom zmysle, že jej obsahom nie je aj povinnosť prokurátora rozhodnúť, ako je tomu v prípravnom konaní. Zásada legality, naproti tomu, umožňuje prokurátorovi meritórne rozhodnúť v prípravnom konaní. Ak však prokurátor podá obžalobu alebo návrh na schválenie dohody o vine a treste, vec sa dostáva do konania pred súdom a právomoc rozhodnúť o podanej obžalobe, resp. návrhu, prináleží od tohto momentu jedine súdu.

Po tretie, povinnosť trestne stíhať sa nevzťahuje len na trestný čin, ale aj na každého páchatela – spôsobilý subjekt, o ktorom sa prokurátor dozvedel, čo zahŕňa aj spolupáchatela, účastníka či nepriameho páchatela. Toto podozrenie však musí vyplývať z konkrétnych skutočností, nesmie byť len čisto hypotetické.

Zásada legality teda vyjadruje skutočnosť, že prokurátor a policajti nemajú v princípe možnosť sa rozhodovať, či budú alebo nebudú trestne stíhať určitý konkrétny trestný čin.⁷ Aplikácia zásady legality, a teda povinnosti stíhať, je viazaná na splnenie *hmotnoprávnych a procesnoprávnych podmienok* na začatie trestného stíhania. **Hmotnoprávne podmienky** zásady legality sú v rámci § 2 ods. 5 TP vyjadrené formuláciou povinný stíhať „*všetky trestné činy*“. Zjednodušene povedané, v skutku musí ísť o trestný čin. Okolnosti, ktoré majú za následok, že nejde o trestný čin, môžu byť evidentné už v štádiu postupu pred začatím trestného stíhania, napr. priamo zo skutočností uvedených v trestnom oznámení. V takom prípade je príslušný policajt povinný vybaviť vec podľa § 197 TP a teda vec odovzdať, odložiť alebo odmietnuť, pričom v tomto prípade nejde o meritórne rozhodnutia. Tieto okolnosti však môžu vzniknúť, resp. vyjsť najavo až v štádiu prípravného konania či neskorších štádiách a majú

In MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 152.

⁶ TRYLČ, M. *Zásada legality a zásada oportunity v trestnom procese: dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2011, s. 58.

⁷ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2022, s. 62.

za následok povinnosť zastaviť trestné stíhanie podľa § 215 ods. 1 TP alebo postúpiť vec podľa § 214 TP. Aby šlo o trestný čin, musia byť splnené nasledovné podmienky:

- i. Vo veci nie je uplatnený **materiálny korektív** podľa § 10 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej aj „TZ“), resp. pri mladistvých podľa § 95 ods. 2 TZ, na ktorý musia orgány činné v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“) prihliadať z úradnej povinnosti.⁸ Povinnosť stíhať prokurátorovi ani nevznikne, keďže nejde o trestný čin. Vec by mala byť vybavená odovzdaním príslušnému orgánu podľa § 197 ods. 1 písm. a) alebo b) TP alebo postúpením veci podľa § 214 TP, v závislosti od štádia trestného konania.
- ii. Vo veci neexistujú **okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu** podľa § 24 – § 30 TZ (krajná núdza, nutná obrana, oprávnené použitie zbrane, dovolené riziko, výkon práva a povinnosti, súhlas poškodeného a plnenie úlohy agenta). Povinnosť stíhať prokurátorovi ani nevznikne, lebo nejde o trestný čin – chýba mu formálny znak – protiprávnosť. Vec by mala byť vybavená podľa § 197 ods. 1 písm. d) TP, resp. § 215 ods. 1 písm. b) TP.
- iii. **Trestnosť činu nezanikla** (zmenou zákona, účinnou ľútosťou, premlčaním trestného stíhania, zánikom trestnosti prípravy na zločin, pokusu trestného činu). V týchto prípadoch povinnosť stíhať trestný čin prokurátorovi vznikla, lebo trestný čin bol spáchaný, následne však nastali okolnosti, ktoré spôsobili zánik jeho trestnosti. Vec by mala byť vybavená odložením podľa § 197 ods. 1 písm. c) TP v postupe pred začatím trestného stíhania, resp. zastavením trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. h) TP.
- iv. Skutok bol spáchaný trestne spôsobilým **subjektom**. Táto podmienka je splnená, ak subjekt spĺňa podmienky trestnej zodpovednosti, teda zákonom ustanovený vek a *príčetnosť* v čase spáchania činu. Teda neexistujú okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť upravené v § 22 – § 23 TZ a v prípade mladistvých sú naplnené podmienky relatívnej trestnej zodpovednosti podľa § 95 ods. 1 TZ.⁹ Zároveň musí subjekt spĺňať požiadavky na *osobitné vlastnosti, spôsobilosť alebo postavenie*, prípadne aj v spojení s *konkrétnou*

⁸ Materiálny korektív je v § 10 ods. 2 TZ, resp. v § 95 ods. 2 TZ formulovaný nasledovne: Nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatela je jeho závažnosť nepatrná, resp. malá.

⁹ § 95 ods. 1 TP: „Mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný.“

situáciou, predpokladané skutkovými podstatami so špeciálnym a konkrétnym subjektom. Spôsobilý subjekt taktiež *nepodlieha hmotnoprávnej exempcii*, čiže nie je vyňatý z pôsobnosti Trestného zákona, a tým z pôsobnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdov, sčasti alebo celkom.¹⁰

Procesnoprávne podmienky povinnosti stíhať sú v rámci legislatívneho vyjadrenia zásady legality v § 2 ods. 5 TP vyjadrené formuláciou „*Ak tento zákon, medzinárodná zmluva vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom (ďalej len „medzinárodná zmluva“) alebo rozhodnutie medzinárodnej organizácie, ktorým je Slovenská republika viazaná, neustanovuje inak*“. Povinnosť prokurátora stíhať trestný čin sa neuplatní tam, kde *existuje dôvod neprípustnosti trestného stíhania* podľa § 9 TP:

- i. **Premĺčanie trestného stíhania** je jedným z dôvodov zániku trestnosti činu a nastáva podľa § 87 – § 88 TZ uplynutím zákonom stanoveného času. Spôsobuje, že raz vzniknutá povinnosť prokurátora stíhať trestný čin uplynutím času zanikne, pokiaľ obvinený nevyhlási, že na prejednaní veci trvá za podmienok uvedených v § 9 ods. 4 TP. Možno to považovať za obligatórnu výnimku zo zásady legality, pretože prokurátor má povinnosť trestný čin nestíhať, a vec vedie k odloženiu veci podľa § 197 písm. c) TP v postupe pred začatím trestného stíhania, alebo k obligatórnemu zastaveniu trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. d) TP,
- ii. Ak ide o **osobu, ktorá je vyňatá z pôsobnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu** alebo o **osobu, na ktorej stíhanie je potrebný súhlas, ak taký súhlas nebol** oprávneným orgánom **daný**: Ak sa na osobu vzťahuje hmotnoprávna exempcia, je vyňatá z pôsobnosti OČTK a súdu, teda nemôže spáchať trestný čin. Pri procesnoprávnej exempcii dôjde k spáchaniu trestného činu, ale počas výkonu funkcie osobu zaň nemožno stíhať, pokiaľ nebol daný súhlas príslušného orgánu (možnosť trestne stíhať však nie je vylúčená po zániku výkonu funkcie),
- iii. Ak ide o osobu, ktorá pre **nedostatok veku nie je trestne zodpovedná**. V tomto prípade nejde o trestný čin, povinnosť stíhať spravidla ani nevznikla, aj keď mohla zaniknúť až následne po posúdení tzv. relatívnej

¹⁰ Hmotnoprávnu exempciu podľa Ústavy SR v rôznom rozsahu požívajú prezident SR, poslanci NR SR, sudcovia Ústavného súdu SR, poslanci Európskeho parlamentu, sudcovia a príseďiaci.

trestnej zodpovednosti mladistvého podľa § 95 ods.1 TZ,¹¹ podmienenej dosiahnutím určitého stupňa rozumovej a mravnej vyspelosti (dokazuje sa znaleckým posudkom z odboru psychológie, spravidla so špecializáciou na vývojovú alebo detskú psychológiu)¹²,

- iv. Proti tomu, **kto zomrel alebo bol vyhlásený za mŕtveho**.
- v. Porušenie zásady *ne bis in idem* (ak ide o osobu, proti ktorej sa skoršie stíhanie pre ten istý skutok skončilo právoplatným rozsudkom súdu alebo bolo právoplatne zastavené, podmiennečne zastavené a obvinený sa osvedčil alebo sa skončilo schválením zmiernu a zastavením trestného stíhania, ak rozhodnutie nebolo v predpísanom konaní zrušené).
- vi. Ak je trestné stíhanie podmienené **súhlasom poškodeného a nebol súhlas daný** alebo bol vzatý späť.
- vii. Ak tak ustanovuje **medzinárodná zmluva**.
- viii. V trestnom stíhaní **sudcu pre trestný čin ohýbania práva podľa § 326a TZ** nemožno pokračovať a musí byť zastavené, ak **Súdna rada Slovenskej republiky vysloví nesúhlas s trestným stíhaním** sudcu pre tento trestný čin (dočasné ustanovenie).

Z procesnoprávneho hľadiska tak povinnosť prokurátora stíhať trestný čin nevznikne alebo vznikne a následne zanikne v prípade neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 TP a zároveň z dôvodov obligatórneho zastavenia trestného stíhania uvedených v § 215 ods. 1 TP s výnimkou zmiernu, ktorého využitie je fakultatívne, ak je však zmier schválený, zastavenie trestného stíhania prokurátorom sa stáva obligatórnym.

Ak sú naplnené všetky uvedené hmotnoprávne aj procesnoprávne podmienky, je prokurátor povinný začať trestné stíhanie, resp. pokračovať v ňom a teda postupovať v zmysle zásady legality.

Zásada oportunitý je podľa Muláka zásadou účelnosti a s určitým zjednodušením ju možno charakterizovať ako oprávnenie verejného žalobcu (prokurátora) nestíhať niektoré trestné činy o ktorých sa dozvie, lebo by ich stíhanie bolo

¹¹ § 95 ods. 1 TZ: Mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný.

¹² MENCEROVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 3. aktual. a prepr. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2021, s. 449.

neúčelné, nespravodlivé alebo by nevedlo k naplneniu cieľa trestného konania.¹³ Ústredným bodom pri zásade oportunity je relatívne nejasný pojem *verejný záujem*, ktorý nám udáva, či je trestné stíhanie obvineného v konkrétnej veci vhodné a účelné – či je potrebné verejné prejednanie veci pred súdom a odsúdenie páchatela na naplnenie účelu trestného konania a jeho preventívnej a represívnej funkcie. Katalóg kritérií, ktoré treba zohľadniť na to, aby sme mohli konštatovať (ne)existenciu verejného záujmu, je formulovaný trestno-procesnou teóriou široko a nejednotne. K tomu neprispieva ani názorová rozporuplnosť ohľadom toho, čo je a čo nie je prejavom zásady oportunity v trestnom konaní.

V otázke vzťahu zásady legality a zásady oportunity je vhodné klarifikovať, či sú **výnimky zo zásady legality** zároveň prejavom zásady oportunity. V slovenskej odbornej literatúre sa výnimky zo zásady legality tradične delia na obligatórne (dôvody neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 TP) a fakultatívne (fakultatívne zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 a 3 TP, a tzv. odklony – najmä v podobe podmiennečného zastavenia trestného stíhania podľa § 216 TP, podmiennečného zastavenia trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 TP a zmiernu podľa § 220 a nasl. TP).¹⁴ Niektoré z týchto výnimiek spôsobujú, že *trestné stíhanie nesmie začať a ak začalo, nesmie pokračovať (obligatórne výnimky)*. Sem zaraďujeme uplatnenie § 8 TP [vyjadrujúce hmotnoprávnu exempciu s procesnými dôsledkami uvedenými v § 9 ods. 1 písm. b) TP], nedostatok súhlasu poškodeného podľa § 212 TP [s procesnými dôsledkami vyjadrenými v § 9 ods. 1 písm. f) TP], a existenciu medzinárodnej zmluvy podľa § 2 ods. 5 TP [s procesnými dôsledkami vyjadrenými v § 9 ods. 1 písm. g) TP], ostatné dôvody neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 TP a obligatórne dôvody zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 TP, ktoré sú okrem iného procesným dôsledkom vyššie menovaných výnimiek a v prípravnom konaní spôsobujú obligatórne zastavenie trestného stíhania. Pri tejto skupine *nejde o prejav zásady oportunity*, pretože ak nastanú okolnosti predpokladané zákonom, prokurátor nemá voľnú úvahu na tom, či začne, resp. bude pokračovať v trestnom stíhaní, ale musí ho obligatórne zastaviť. Komplikovanejšou otázkou je, či ide skutočne o výnimky zo zásady legality. Z čisto teoretického náhľadu na predostretú problematiku, ktorý nemá závažný

¹³ MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 162 – 163.

¹⁴ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Šamorín : Heureka, 2022, s. 63.

význam pre prax, pri použití striktnejšieho výkladu nemožno konštatovať, že všetky uvedené prípady sú zároveň výnimkami zo zásady legality. Nemožno totiž hovoriť o výnimke z povinnosti trestne stíhať, ak taká povinnosť od začiatku neexistovala, napr. lebo bolo evidentné, že nejde o trestný čin. Ako príklad možno uviesť situáciu, keď osoba vo veku jedenásť rokov naplní formálne znaky trestného činu vraždy podľa § 145 ods. 1 TZ, keďže však konala ako nespôsobilý subjekt, *de iure* nedošlo k naplneniu skutkovej podstaty tohto trestného činu pre nedostatok trestne zodpovedného subjektu a teda nejde o trestný čin, čo je základná hmotnoprávna podmienka pre aplikáciu zásady legality. Tá sa v tomto prípade ani nemá začať uplatňovať, takže nemožno hovoriť o výnimke zo zásady legality. Podobne je to napr. aj pri § 215 ods. 1 písm. a) b), e), f) TP¹⁵ alebo § 9 ods. 1 písm. b) TP – prvá časť vety.¹⁶

Ďalšou skupinou, označovanou ako **fakultatívne výnimky** zo zásady legality, sú už spomínané *odklony*¹⁷ a *fakultatívne zastavenie trestného stíhania* podľa § 215 ods. 2 a 3 TP. Pre úplnosť by sme medzi ne zaradili aj aplikáciu § 197 ods. 2 TP (*fakultatívne odloženie veci v postupe pred začatím trestného stíhania pre neúčelnosť*). Pre túto skupinu je charakteristické, že trestné stíhanie má začať, lebo v skutku ide o trestný čin a sú naplnené ostatné hmotnoprávne a procesnoprávne podmienky uplatnenia zásady legality. Prokurátor však môže využiť svoje diskrečné oprávnenie a trestné stíhanie *nemusí* viesť. Fakultatívne výnimky zo zásady legality sú bežne označované ako realizácia zásady oportunity v trestnom konaní. Pri tomto tvrdení nám však vzniká viacero otázok:

i. Ide pri uvedených odklonoch¹⁸ a fakultatívnom zastavení trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 a 3 TP o výnimky zo zásady legality? Podľa § 10

¹⁵ § 215 ods. 1 písm.

- a) je nepochybné, že sa nestal skutok, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie,
- b) nie je tento skutok trestným činom a nie je dôvod na postúpenie veci,
- e) obvinený nebol v čase činu pre nepríčetnosť trestne zodpovedný,
- f) obvinený mladistvý, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok veku, nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie.

¹⁶ „Ak ide o osobu, ktorá je vyňatá z pôsobnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu.“

¹⁷ Podmienečné zastavenie trestného stíhania podľa § 216 a § 217 TP, podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 a § 219 TP a zmier podľa § 220 a nasl. TP.

¹⁸ Podmienečné zastavenie trestného stíhania podľa § 216 a § 217 TP, podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 a § 219 TP a zmier podľa § 220 a nasl. TP.

ods. 14 TP trestné stíhanie je úsek od začatia trestného stíhania až do právoplatnosti rozsudku, prípadne iného rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu vo veci samej. „Iným rozhodnutím orgánu činného v trestnom konaní alebo súdu vo veci samej“ sa rozumejú aj už spomínané spôsoby fakultatívneho zastavenia trestného stíhania a podmieneného zastavenia trestného stíhania (spolupracujúceho obvineného), či zastavenia trestného stíhania po schválení zmiaru. Tento spôsob skončenia veci v prípravnom konaní je regulárnym a voči rozsudku rovnocenným spôsobom skončenia trestného stíhania, ktorý je predpokladaný priamo zákonom v § 10 ods. 14 TP. Nemôže ísť teda o výnimku zo zásady legality, keď povinnosť prokurátora stíhať trestný čin a jeho páchatela nielenže vznikla, ale bola aktívne realizovaná a vyústila do zákonom predpokladaného spôsobu skončenia trestného stíhania. Sme preto toho názoru, že fakultatívne zastavenie trestného stíhania a odklony nepredstavujú výnimku zo zásady legality, keďže legalita bola v plnom rozsahu realizovaná zákonom predvídaným spôsobom.

- ii. **Sú uvedené odklony¹⁹ a fakultatívne zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 a 3 TP prejavom zásady oportunity?** Pokiaľ nahliadame na zásadu oportunity prizmou *common law*, tak zásada oportunity je najmä zásadou začatia trestného stíhania, kedy je na úvahe prokurátora, či v konkrétnej veci začne trestné stíhanie, čo je podmienené existenciou verejného záujmu. V takejto podobe sa u nás zásada oportunity neuplatňuje vôbec, keďže začatie trestného stíhania je plne ovládané zásadou legality. Možno nanajvýš hovoriť o prejavoch určitých prvkov oportunity, prokurátorskej úvahe či uplatnení zákonom predpokladaných diskrečných oprávnení *po* začatí trestného stíhania, s jedinou výnimkou – fakultatívneho odloženia veci podľa § 197 ods. 2 TP, ktoré spôsobí, že trestné stíhanie sa pre neúčelnosť ani nezačne. Oportunita predpokladá zvažovanie existencie verejného záujmu na trestnom stíhaní (resp. na pokračovaní v trestnom stíhaní), následkom čoho je, že na dosiahnutie účelu trestného konania nie je nevyhnutné, aby bola vina obvineného vyslovená v odsudzujúcom rozsudku a aby mu bol prípadne uložený trest.²⁰ Fenyk v tomto ohľade hovorí o premenlivosti verejného záujmu v situácii, keď sa záujem súkromný prekrýva so záujmom verejným a kedy teda odpadá dôvod, aby bol verejný žalobca naďalej

¹⁹ Pozri poznámku č. 18.

²⁰ Bližšie pozri TRYLČ, M. *Zásada legality a zásada oportunity v trestnom procese: dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2011, s. 163.

odporcom obžalovaného, a stáva sa jeho spojencom, resp. ochrancom. Ak teda verejný žalobca zistí, že dokazovanie nasvedčuje tomu, že obvinený si zaslúži jeho ochranu proti nezákonnému odsúdeniu, je povinný reagovať tak, aby obhajoval záujem verejný aj v prípade, ak sa kryje so záujmom obvineného nebyť odsúdený.²¹ V tomto prípade možno hovoriť o uplatnení prvkov oportunity a to najmä prostredníctvom inštitútu fakultatívneho zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 TP (a v predprípravnom konaní tomu korešpondujúcemu § 197 ods. 2 TP). V týchto prípadoch ide o skutočnú úvahu prokurátora, či nezačať, resp. zastaviť trestné stíhanie bez odsúdenia a potrestania páchatela. Vo vzťahu k § 215 ods. 3 TP a *odklonom* však už možno uvažovať nie nad oportunitou v jej „čistej podobe“, podmienenej verejným záujmom, ale nad tzv. pragmatickou alebo extenzívnou oportunitou, pri ktorej zohráva väčšiu rolu napr. dôkazná núdza, záujem na rýchlosti a hospodárnosti konania, či výhoda „protislužby“ (najmä pri inštitútoch týkajúcich sa spolupracujúceho obvineného). Odklony podľa § 216 TP (podmienečné zastavenie trestného stíhania), § 218 TP (podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného) a § 220 TP (zmier) sú zároveň typické tým, že prokurátor nezastavuje trestné stíhanie „zadarmo“, ale uplatňuje konkrétne opatrenia,²² ktoré určitým spôsobom obmedzujú obvineného, hoci len dočasne, akurát sú spravidla miernejšie než uloženie trestu. Nemožno preto tvrdiť, že verejný záujem na trestnom stíhaní vôbec neexistuje, keď aplikácia týchto inštitútov predpokladá určité „obmedzenie“ obvineného. Pipek v tomto ohľade rozlišuje medzi *systémovou oportunitou* [úplná absencia verejného záujmu na potrestaní páchatela, ústiaca do fakultatívneho zastavenia trestného stíhania, resp. fakultatívneho odloženia veci v podobe, akú ju v našom trestnom poriadku nemáme zakotvenú a bližšie ju rozoberáme v ďalšej časti tohto príspevku pri zastavení trestného stíhania podľa § 172 ods. 2 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), ďalej len ako „český Trestný poriadok“ alebo „ČTP“], *relatívnou oportunitou* (verejný záujem na trestnom

²¹ FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl I. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha : Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, s. 186. In KRISTKOVÁ, A. *Pronikání prvků angloamerického systému do českého trestního procesu: dizertačná práca*. Brno : Masarykova univerzita, 2015/2016, s. 69 – 70.

²² Napr. uloženie skúšobnej doby, určenie primeraných obmedzení a povinnosti smerujúce k tomu, aby obvinený viedol riadny život, uloženie povinnosť podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami a pod.

stíhaní je tu zoslabený relatívnymi dôvodmi, ako je neúčelnosť očakávaného trestu popri inom už uloženom treste alebo existencia dostačujúceho predchádzajúceho rozhodnutia o skutku cudzokrajným, resp. medzinárodným orgánom – takáto oportunita sa vyskytuje aj v slovenskom trestnom konaní) a *pragmatickou, resp. extenzívnou oportunitou* (vychádza z dôležitého štátneho záujmu – napríklad národná bezpečnosť alebo boj s organizovaným zločinom, na nestíhaní konkrétnych spolupracujúcich obvinených výmenou za potrestanie ostatných páchatelov závažnej trestnej činnosti).²³

iii. Je zásada oportunity v podmienkach Slovenskej republiky protikladom zásady legality? V zmysle už uvedeného sme dospeli k záveru, že v podmienkach Slovenskej republiky a inštitútov, v ktorých možno pozorovať vo väčšej či menšej miere prvky oportunity v predsúdnom konaní (fakultatívne odloženie veci podľa § 197 ods. 2 TP, fakultatívne zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 a 3 TP, a odklony podľa § 216, § 218 a § 220 TP), zásada oportunity nepredstavuje protipól zásady legality, ale jej čiastočné prvky sa, naopak, prejavujú v rámci zásady legality. Nijakým spôsobom zásadu legality nediskvalifikujú, naopak, podľa § 10 ods. 14 TP sú jej zákonom predpokladaným prejavom.

3 KOMPARÁCIA PRVKOV OPORTUNITY V PRÍPRAVNOM KONANÍ ČESKEJ REPUBLIKY S DÔRAZOM NA DÔVODY FAKULTATÍVNEHO ZASTAVENIA TRESTNÉHO STÍHANIA

V úvode tejto časti treba uviesť, že pre účely komparatívnej analýzy sa budeme bližšie zaoberať oportunitu v jej „čistej podobe“ – v podobe fakultatívneho zastavenie trestného stíhania, neopomínajúc však, že aj odklony v sebe nesú prvky oportunity. Český trestný poriadok (ďalej len „ČTP“) oproti slovenskému Trestnému poriadku pozná ďalší dôvod fakultatívneho zastavenia trestného stíhania, o ktorého zavedení sa diskutovalo v odborných kruhoch aj na Slovensku. Ide konkrétne o § 172 ods. 2 písm. c) ČTP, podľa ktorého štátny zástupca

²³ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. Trestněprávní revue, 2004, č. 11, s. 309. In MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019, s. 167.

môže zastaviť trestné stíhanie, „ak vzhľadom na význam a mieru porušenia alebo ohrozenia chráneného záujmu, ktorý bol dotknutý, spôsob spáchania činu a jeho následok, alebo okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný a vzhľadom na správanie obvineného po spáchaní činu, najmä vzhľadom na jeho snahu nahradiť škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky činu je zrejmé, že účel trestného stíhania bol dosiahnutý.“²⁴

Hlavnými kritériami, ktoré štátny zástupca posudzuje pri úvahe, či § 172 ods. 2 písm. c) ČTP v konkrétnom prípade aplikovať, sú:

- i. **význam a miera porušenia alebo ohrozenia dotknutého chráneného záujmu,**
- ii. spôsob spáchania činu a jeho následok,
- iii. okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný a
- iv. **správanie obvineného po spáchaní činu – snaha nahradiť škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky činu.**

Uvedené kritériá by sa mohli považovať za kritériá, ktoré sa bežne berú do úvahy pri posudzovaní existencie verejného záujmu na trestnom stíhaní aj v iných krajinách a ak sú naplnené, mali by viesť k záveru, že sú splnené podmienky na fakultatívne zastavenie trestného stíhania. Účel trestného stíhania už bol dosiahnutý a tak je verejný záujem na ďalšom pokračovaní stíhania páchatela v konaní pred súdom neúčelný až nevhodný z hľadiska spravodlivého rozhodnutia.

Zavedenie obdobného dôvodu fakultatívneho zastavenia trestného stíhania v podmienkach Slovenskej republiky by mohlo spôsobiť napätie medzi novým „procesnoprávnym korektívom“ a už existujúcim hmotnoprávnym, resp. materiálnym korektívom, ktorý je ustanovený v § 10 ods. 2 TZ (resp. § 95 ods. 2 TZ), podľa ktorého „*nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatela je jeho závažnosť nepatrná (malá).*“

Hlavnými kritériami pri posudzovaní materiálneho korektívu podľa § 10 ods. 2 TZ sú:

- i. spôsob vykonania činu a jeho následky,
- ii. okolnosti, za ktorých bol TČ spáchaný a

²⁴ Obdobou tohto rozhodnutia v štádiu postupu pred začatím trestného stíhania je fakultatívny dôvod odloženia veci podľa § 159a ods. 4 ČTP, podľa ktorého štátny zástupca môže vec odložiť, ak z výsledkov preverovania vyplýva, že nastali okolnosti uvedené v § 172 ods. 2 písm. c) ČTP.

iii. miera zavinenia a pohnútka páchatela.

Tieto kritériá vo svojom súhrne musia odôvodňovať záver, že závažnosť činu je nepatrná, resp. malá. Kritériá materiálneho korektívu pri pozornom preštudovaní v značnej miere korešpondujú s kritériami fakultatívneho zastavenia trestného stíhania podľa § 172 ods. 2 písm. c) ČTP. Druhý spomenutý pritom zdôrazňuje zohľadnenie správania obvineného po spáchaní činu, zatiaľ čo materiálny korektív sa zameriava na mieru zavinenia a pohnútku páchatela, teda okolnosti významné pred a počas páchania činu. Pri potenciálnom zavedení znenia § 172 ods. 2 písm. c) ČTP ako nového dôvodu fakultatívneho zastavenia trestného stíhania do § 215 ods. 2 TP by logickým dôsledkom mohlo prísť k situácii, že najprv sa vyfiltrujú prostredníctvom materiálneho korektívu činy, pri ktorých nie je vzhľadom na závažnosť činu a ďalšie zohľadňované kritériá verejný záujem stíhať ich ako trestné činy, napriek naplneniu formálnych znakov tej-ktorej skutkovej podstaty. Ostatné činy, ktoré materiálnym korektívom neprejdú, môžeme považovať za dostatočne závažné na to, aby sme ich kvalifikovali ako prečiny (a nie správne delikty) a tým vyjadrili existenciu verejného záujmu na ich trestnom stíhaní. Následne by sme posudzovali veľmi podobne zostavené kritériá za účelom posúdenia možnosti fakultatívneho zastavenia trestného stíhania v znení podľa § 172 ods. 2 písm. c) ČTP. Tak by mohlo dôjsť k situácii, že neuplatnením materiálneho korektívu pri prečine konštatujeme verejný záujem na jeho trestnom stíhaní, ktorý následne zoslabujeme fakultatívnym zastavením trestného stíhania z dôvodu, že na ďalšom stíhaní páchatela nie je dostatočný verejný záujem.²⁵ Možno na to nazerať ako na spôsob preklenutia prísnosti zákona, resp. na možnosť ďalšieho zmiernenia postihu trestných činov, na ktorých trestnom stíhaní je verejný záujem zoslabený, no nie natoľko, aby sme ho posudzovali len ako priestupok, resp. iný správny delikt (uplatnením materiálneho korektívu).

Česká republika má v súčasnosti odlišné vyjadrenie hmotnoprávneho korektívu – pôvodný materiálny korektív v trestnom zákone z roku 1961²⁶,

²⁵ K tomu pozri aj: KANDOVÁ, K. O zásade oportunity trestného stíhání trochu jinak. In *Zborník z konferencie „Dny práva 2016 – Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky“*. Brno : Masarykova univerzita, 2017, s. 70.

²⁶ Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon v § 3 (Trestný čin) ustanovuje:

(1) Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně.

(2) Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.

postavený na posudzovaní „spoločenskej nebezpečnosti“, ktorý niesol znaky ideologického podtextu doby, v ktorej vznikol, bol nahradený *zásadou subsidiarity trestnej represie*, vyjadrenou v § 12 ods. 2 ČTZ nasledovne: „*Trestná zodpovednosť páchatela a trestnoprávne dôsledky s ňou spojené možno uplatňovať len v prípadoch spoločensky škodlivých, v ktorých nepostačuje uplatnenie zodpovednosti podľa iného právneho predpisu.*“ „Spoločenská nebezpečnosť“ teda bola nahradená „spoločenskou škodlivosťou“. V konečnom dôsledku však česká právna úprava rieši podobný problém duplicity posudzovaných kritérií pre uplatnenie hmotnoprávneho a procesnoprávneho korektívu, pretože výkladovým pravidlom pre určenie škodlivosti činu je ustanovenie § 39 ods. 2 ČTZ (všeobecné zásady ukladania trestov), podľa ktorého povaha a závažnosť trestného činu sú určované najmä:

- i. významom chráneného záujmu, ktorý bol činom dotknutý,
- ii. spôsobom spáchania činu a jeho následkami,
- iii. okolnosťami, za ktorých bol čin spáchaný,
- iv. osobou páchatela, mierou jeho zavinenia a pohnútkou, zámerom alebo cieľom,

ktoré sú vo svojom súhrne spleťou kritérií vymenovaných v § 172 ods. 2 písm. c) ČTP a kritérií materiálneho korektívu podľa § 10 ods. 2 TP. Zároveň tento výpočet kritérií ustanovených § 39 ods. 2 ČTZ korešponduje s pôvodným znením materiálneho korektívu podľa § 3 ods. 4 starého ČTZ.

Otázkou teda je, či by nebolo zavedenie nového dôvodu fakultatívneho zastavenia trestného stíhania po vzore Českej republiky nadbytočným vzhľadom na už existujúce možnosti využitia materiálneho korektívu a podobnosť kritérií, ktoré sa pri ňom posudzujú. Pri tejto úvahe možno zájsť aj ďalej do problematiky „korigovania“ prílišného formalizmu a prísnosti trestnej represie, a to systémovými riešeniami, napr. v podobe dekriminalizácie určitých typov konaní, depenalizácie, či „zbenevolentnením“ podmienok aplikácie materiálneho korektívu vypustením jeho viazanosti na prečiny alebo lepším využitím existujúcich odklonov. Pre úplnosť treba uviesť, že uplatnenie prvkov oportunity v českom trestnom konaní sa má v zmysle návrhu rekodifikovaného trestného

(3) K trestnosti činu je treba úmyslného zavinění, nestanoví-li tento zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

(4) Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.

poriadku rozšíriť o ďalšie dôvody fakultatívneho zastavenia trestného stíhania. Prvý je zdôvodňovaný najmä procesnou ekonómiou a efektívnosťou trestného konania vo veciach, kedy prokurátor nemá dostatok dôkazov na úspešné zastupovanie obžaloby pred súdom. Tu nemožno hovoriť o posudzovaní verejného záujmu na trestnom stíhaní činu, keďže dôvod je čisto pragmatický a v prípadnom konaní pred súdom by zjavne došlo k oslobodeniu obžalovaného spod obžaloby a čisto formálne vedenie trestného stíhania pred súdom by teda bolo neehospodárne a neefektívne. Ďalšie navrhované dôvody fakultatívneho zastavenia trestného stíhania sú viazané na nepomer nákladov a času potrebného na ďalšie trestné stíhanie voči celkovej závažnosti trestného činu (do popredia vystupuje záujem na procesnej ekonómii a hospodárnosti trestného konania) alebo na podstatnú zmenu právnych a spoločenských pomerov, v dôsledku ktorých nie je primerané a účelné trvať na trestnoprávnom postihu páchatela. Zaujímavé bude sledovať, ako sa aplikačná prax vysporiada najmä s posudzovaním posledného uvedeného dôvodu.

4 ZÁSADA OPORUNITY A ZÁUJEM POŠKODENÉHO NA TRESTNOM STÍHANÍ PÁCHATEĽA

Uplatnenie zásady oportunity bezpochyby predstavuje významný zásah do práv a právom chránených záujmov poškodeného, ktorý má obmedzenú možnosť participácie na tomto procese. V najširšej miere je, bezpochyby, umožnené poškodenému ovplyvniť a zasiahnuť do spôsobu skončenia trestného stíhania svojou účasťou na zmierovacom konaní. Pri ostatných spôsoboch skončenia trestného stíhania v prípravnom konaní, resp. postupe pred začatím trestného stíhania je možnosť jeho participácie v zásade obmedzená na možnosť podať opravný prostriedok. Z hľadiska tematického zamerania príspevku sa budeme venovať prejavom oportunity *len v predsúdnom konaní*.

Oprávnenia poškodeného pri uplatnení zásady oportunity podľa jednotlivých inštitútov:

A. Postup pred začatím trestného stíhania:

- a. Postup podľa § 197 ods. 2²⁷ (fakultatívne odloženie veci vzhľadom na neúčelnosť trestného stíhania pre okolnosti uvedené v § 215 ods. 2 TP):

²⁷ § 197 ods. 2 TP: „Prokurátor alebo policajt pred začatím trestného stíhania uznesením môže odložiť vec, ak je trestné stíhanie neúčelné vzhľadom na okolnosti uvedené v § 215 ods. 2.“

Uznesenie o odložení veci sa doručuje oznamovateľovi, a ak nie je zároveň poškodeným, tak aj poškodenému, resp. viacerým poškodeným. Uznesenie treba doručiť každému poškodenému – aj takému, ktorý o sebe tvrdí, že bol trestným činom poškodený, ale spôsobenie škody tejto osobe sa preverovaním trestného oznámenia nepreukázalo.^{28, 29} Táto osoba má následne právo podať **stážnosť** do troch pracovných dní od oznámenia uznesenia. Stážnosť nemá odkladný účinok, a odkladá sa len právoplatnosť, nie však vykonateľnosť uznesenia. Policajti je zároveň povinný uznesenie doručiť do 48 hodín od jeho vydania prokurátorovi, ktorý môže uplatniť svoje **dozorové oprávnenia podľa § 230 ods. 2 písm. e) TP**, a teda **zrušiť nezákonné alebo neopodstatnené rozhodnutie policajta** a nahradiť ho vlastným inak, než na podklade stážnosti. V tom prípade je proti nemu prípustná stážnosť tak, ako proti uzneseniu policajta. V opačnom prípade môže vydať pokyn policajtovi na postup podľa § 197 alebo 199 TP. Treba uviesť, že v tomto štádiu ešte nejde o meritórne uznesenie, ktoré by tvorilo prekážku *ne bis in idem*. Ak vyjdú následne najavo nové skutočnosti, možno pokračovať v tomto štádiu bez nutnosti zrušenia uznesenia mimoriadnymi opravnými prostriedkami.

B. Prípravné konanie:

a. Postup podľa § 215 ods. 2 TP³⁰ (zastavenie trestného stíhania pre ne-

²⁸ K tomu pozri Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ČR – 1 Spr 592/1995 (č. 8/1995 Sb. v. s. NSZ): „Uznesení o odložení věci ... se musí doručit každému poškozenému, a to i osobě, která o sobě prohlašuje, že jí přísluší práva poškozeného podle § 43 odst. 1 TrŘ, i přesto, že po provedeném postupu před zahájením trestního stíhání dospěje orgán, který o odložení věci rozhoduje, k opačnému závěru. I taková osoba je oprávněna podat proti takovému usnesení stížnost podle ustanovení § 159 odst. 5 TrŘ. ... Rozhodnutí o tom, že určitá osoba je či není poškozeným ... nemůže záviset na uvážení orgánu, který vydal usnesení o odložení věci.... Nelze přehlédnout, že toto usnesení vydal orgán, který ve věci rozhodl v prvním stupni, a lze je přezkoumat na základě podaného řádného opravného prostředku. ... Postup před zahájením trestního stíhání je stadiem trestního řízení, v jehož rámci zpravidla není možné učinit jednoznačná zjištění k osobě poškozeného nebo poškozených. Účelem postupu před zahájením trestního stíhání je především prověřit oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a ostatní podněty k trestnímu stíhání, opatřit k tomu potřebné podklady a nezbytná vysvětlení a zjistit a zajistit stopy trestného činu. K bližšímu objasnění otázek vztahujících se k osobě poškozeného dochází často až v dalších stádiích trestního řízení.“

²⁹ ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II.* § 196 – 569. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 30 – 31.

³⁰ § 215 ods. 2 TP: „Prokurátor může zastavit trestné stíhanie, ak:

a) je trest, ku ktorému môže trestné stíhanie viesť, celkom bez významu popri treste, ktorý bol obvinenému pre iný čin už právoplatne uložený, alebo

účelnosť): Uznesenie o zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; uznesenie policajta sa najneskôr do 48 hodín od jeho vydania doručí aj prokurátorovi. Poškodený (zároveň aj obvinený a oznamovateľ) môžu proti uzneseniu podať *stažnosť*, ktorá má odkladný účinok, a teda sa odkladá právoplatnosť aj vykonateľnosť uznesenia. Uznesenie policajta (ešte nebolo vznesené obvinenie) je dozorový prokurátor oprávnený zrušiť do 30 dní od doručenia v rámci jeho *dozorových oprávnení* [§ 230 ods. 2 písm. e) TP]. Uznesenie môže prokurátor zrušiť na základe podanej stažnosti alebo aj z vlastnej iniciatívy. Ak bola podaná stažnosť, rozhodnutie o nej má prednosť pred postupom z vlastnej iniciatívy. Ak prokurátor zrušil uznesenie z vlastnej iniciatívy a nahradil ho vlastným rozhodnutím, proti takému rozhodnutiu je prípustná stažnosť, o ktorej rozhoduje nadriadený prokurátor. K revízií rozhodnutia o zastavení trestného stíhania môže prísť aj v konaní o *mimoriadnych opravných prostriedkoch* v prípade, ak už bolo vznesené obvinenie (rozhodnutie zakladá prekážku *ne bis in idem*). Do úvahy prichádza s ohľadom na poškodeného zrušenie rozhodnutia generálnym prokurátorom postupom podľa § 363 a nasl. TP.³¹

b. Postup podľa § 215 ods. 3 TP³² (fakultatívne zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného): Poškodený (obvinený nie) má

- b) o skutku obvineného bolo už právoplatne rozhodnuté disciplinárne iným orgánom alebo orgánom príslušným na konanie o priestupku alebo o inom správnom delikte, cudzozemským súdom alebo iným cudzozemským orgánom príslušným na konanie o trestnom čine, priestupku alebo o inom správnom delikte a toto rozhodnutie možno považovať za dostačujúce,
- c) o skutku odovzdanom na trestné stíhanie do cudziny bolo právoplatne rozhodnuté cudzozemským súdom alebo iným cudzozemským orgánom príslušným na konanie o trestnom čine, priestupku alebo o inom správnom delikte a toto rozhodnutie možno považovať za dostačujúce,
- d) ide o skutok, ktorý spáchala osoba z donútenia v priamej súvislosti s tým, že bol na nej spáchaný trestný čin obchodovania s ľuďmi, trestný čin sexuálneho zneužívania, trestný čin týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo trestný čin výroby detskej pornografie.“

³¹ Blížšie pozri: BELEŠ, A. § 215 Zastavenie trestného stíhania. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II*. § 196 – 569. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 198.

³² § 215 ods. 3 TP: „Prokurátor môže zastaviť trestné stíhanie proti obvinenému, ktorý sa významnou mierou podieľal na objasnení korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou alebo trestných činov terorizmu alebo na zistení alebo usvedčení páchatela tohto trestného činu a záujem spoločnosti na objasnení takého trestného činu prevyšuje záujem na trestnom stíhaní tohto obvineného pre taký trestný čin alebo pre iný trestný čin; zastaviť trestné stíhanie nie je

právo podať **stážnosť** proti uzneseniu za podmienok uvedených vo výklade k predošlému bodu. Do úvahy prichádza vo vzťahu k poškodenému aj oprávnenie podať **mimoriadny opravný prostriedok** podľa § 363 a nasl. TP.

- c. Postup podľa § 216 – § 217 TP (Podmienečné zastavenie trestného stíhania): Zákon pri tomto spôsobe odklonu nevyžaduje súhlas poškodeného s podmienečným zastavením trestného stíhania. Vydanie tohto uznesenia však predpokladá, že obvinený nahradil škodu, ak bola čínom spôsobená, alebo s poškodeným (resp. všetkými poškodenými) o jej náhrade uzavrel dohodu alebo urobil iné potrebné opatrenia na jej náhradu. V uznesení o podmienečnom zastavení trestného stíhania sa obvinenému uloží, aby škodu v priebehu skúšobnej doby uhradil. Ak sa však poškodený zriekne nároku na náhradu škody, stále je možné postupovať podľa § 216 TP. Uznesenie o podmienečnom zastavení trestného stíhania sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; obvinený, poškodený a oznamovateľ môžu proti nemu podať **stážnosť**, ktorá má odkladný účinok. O následnom osvedčení alebo o pokračovaní v trestnom stíhaní sa vydáva aj uznesenie, ktoré sa doručuje obvinenému a poškodenému; obvinený a poškodený môžu proti nemu podať **stážnosť**, ktorá má odkladný účinok. Do úvahy prichádza vo vzťahu k poškodenému aj oprávnenie podať **mimoriadny opravný prostriedok** podľa § 363 a nasl. TP.
- d. Postup podľa § 218 – § 219 TP (Podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného): Uznesenie o podmienečnom zastavení trestného stíhania spolupracujúceho obvineného sa doručuje obvinenému, poškodenému a oznamovateľovi, ak nie je zároveň poškodeným; obvinený, poškodený a oznamovateľ môžu proti nemu podať **stážnosť**, ktorá má odkladný účinok. O následnom osvedčení alebo pokračovaní v trestnom stíhaní prokurátor vydá uznesenie, ktoré sa doručuje obvinenému a poškodenému; obvinený a poškodený môžu proti nemu podať **stážnosť**, ktorá má odkladný účinok. Účinky zastavenia trestného stíhania nastávajú právoplatnosťou uznesenia o tom, že sa obvinený osvedčil, resp. fikciou osvedčenia podľa § 219 ods. 2 TP. Do úvahy

možné voči organizátorovi, návodcovi alebo objednávateľovi trestného činu, na ktorého objasnení sa podieľal.“

prichádza vo vzťahu k poškodenému aj oprávnenie podať **mimoriadny opravný prostriedok** podľa § 363 a nasl. TP.

- e. Postup podľa § 220 – § 227 TP (Zmier): Zmierovacie konanie je z nami rozoberaných odklonov tým postupom, ktorý zabezpečuje poškodenému najväčšiu možnosť ingerencie do samotného procesu. V prvom rade je inštitút zmieru podmienený súhlasom poškodeného (resp. každého z viacerých poškodených). V prípadoch, ak sa trestné stíhanie vedie proti mladistvému alebo ak je poškodený maloletou osobou, súhlas na schválenie zmieru treba zadovážiť od ich zákonných zástupcov. V prípade kolízie záujmov medzi mladistvým obvineným alebo maloletým poškodeným a jeho zákonným zástupcom treba ustanoviť tejto osobe opatrovníka.³³ Zmier môže uzavrieť aj poškodený, ktorý si neuplatnil nárok na náhradu škody. Jednou zo zákonných podmienok na schválenie zmieru je povinnosť obvineného nahradiť škodu, pokiaľ bola činom spôsobená alebo urobiť iné opatrenia na náhradu škody, alebo inak odstrániť ujmu vzniknutú trestným činom. Týmito krokmi však ešte nemusí dôjsť k reálnemu uspokojeniu nároku poškodeného. Stačí, ak páchatel urobil len prvé kroky k tomu, aby smerovali k dosiahnutiu tohto zámeru.³⁴ Prokurátor môže poškodeného (a obvineného) pred schválením zmieru vypočuť najmä na spôsob a okolnosti uzavretia zmieru, či zmier medzi nimi bol uzavretý dobrovoľne a či súhlasia so schválením zmieru. Výsluchu musia predchádzať náležité poučenia o právach obvineného a poškodeného a o podstate zmieru, najmä o **nemožnosti podať proti nemu riadny opravný prostriedok**. Následné uznesenie o zastavení trestného stíhania má povahu veci právoplatne rozhodnutej a tvorí prekážku *ne bis in idem*. Rozhodnutie o schválení zmieru a zastavení trestného stíhania musí obsahovať, okrem iného, obsah zmieru zahrňujúci výšku nahradenej škody alebo škody, k náhrade ktorej sa obvinený zaviazal, alebo iné opatrenia na odstránenie ujmy vzniknutej trestným činom. Rozhodnutie má účinky oslobodzujúceho rozsudku a neuvádza sa vo výpise z registra trestov, pretože po schválení zmieru a zastavení trestného stíhania sa na obvineného hľadí ako na nevinného. Ak vznikne situácia, že obvinený si schválením zmieru a zastavením trestného stíhania prestane plniť

³³ PROKEJNOVÁ, M. § 220 [Zmier]. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II*. § 196 – 569. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 233.

³⁴ Tamtiež, s. 235 – 236.

svoj záväzok vyplývajúci mu zo zmluvy, je to legislatívne ošetrené pre možnosť získania náhrady škody poškodeným, a to pomocou exekúcie na základe exekučného titulu. Exekučným titulom je podľa § 45 ods. 1, ods. 2 písm. i) zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) aj zmier schválený príslušným orgánom.³⁵ Proti uzneseniu o schválení zmiernosti a zastavení trestného stíhania nie je možné podať riadny opravný prostriedok.

Z uvedeného vyplýva, že jedinou možnosťou obrany poškodeného voči inštitútom, ktoré sa spájajú s uplatňovaním prvkov oportunity v predsúdnom konaní je možnosť poškodeného podať riadny opravný prostriedok – *stážnosť* (okrem inštitútu zmiernosti), prípadne *mimoriadny opravný prostriedok*. Subsidiárne sa poškodený môže domáhať ochrany svojich základných práv a slobôd *ústavnou stážnosťou* na Ústavnom súde Slovenskej republiky v zmysle čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky.³⁶

Na úrovni Európskej únie podľa odporúčaní Agentúry Európskej Únie pre základné práva [European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)] musí byť obetiam ponúknutý účinný nápravný mechanizmus proti rozhodnutiu prokurátora nezačať trestné stíhanie alebo zastaviť trestné stíhanie. Toto právo obetí chráni svojou činnosťou ESLP, ako aj Charta základných práv Európskej Únie. Spôsob vykonávania tohto práva sa v jednotlivých členských štátoch Európskej únie líši. V niektorých členských štátoch môžu obeť podať *stážnosť*, *žiadosť o súdne preskúmanie rozhodnutia prokurátora*, v iných majú obeť právo podať *súkromnú obžalobu*, ak sa prokurátor rozhodne zastaviť trestné stíhanie najmä z dôvodu nedostatku verejného záujmu.³⁷ V takom prípade hovoríme o subsidiárnej žalobe. Podľa odporúčaní Úradu OSN pre drogy a kriminalitu [United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)] a Medzinárodnej asociácie prokurátorov (International Association of Prosecutors)³⁸ sú vhodným návodom na posúdenie existencie verejného záujmu na trestnom stíhaní nasledovné

³⁵ PROKEINOVÁ, M. § 220 [Zmier]. In ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II*. § 196 – 569. 1. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 233.

³⁶ Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

³⁷ Pre výpočet konkrétnych opravných prostriedkov využívaných v členských štátoch EÚ bližšie pozri: <https://fra.europa.eu/en/content/challenging-decision-not-prosecute> [cit. 08.09.2022].

³⁸ Bližšie pozri: The Status and Role of Prosecutors: A United Nations Office on Drugs and Crime and International Association of Prosecutors Guide. 2014, s. 45. Dostupné na internete: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-07304_ebook.pdf [cit. 08.09.2022].

kritériá: závažnosť činu, poľahčujúce a pritažujúce okolnosti, vek, inteligencia, zdravotný stav alebo špeciálne potreby obvineného, svedka či poškodeného, čas, ktorý uplynul od spáchania činu, postoj obete k danému postupu, pričom vo všeobecnosti platí, že čím vyššia závažnosť trestného činu, tým je pravdepodobnejšia existencia verejného záujmu na jeho trestnom stíhaní.

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024³⁹ tiež predostiera úvahy o zavedení inštitútu súkromnej obžaloby podľa vzoru nemeckej právnej úpravy. Pri zvažovaní zavádzania nových inštitútov do právneho poriadku Slovenskej republiky, hoci sa javia v tej-ktorej krajine, ktorá nám má byť inšpiráciou, za viac-menej úspešné, treba postupovať opatrne a zdržanlivo, a dôkladne vyhodnotiť všetky aspekty spojené s takým zásadným zásahom do zásady legality, ako je súkromná obžaloba. Do úvahy treba brať historické, spoločensko-politické a kultúrne pomery, v ktorých sa slovenské trestné konanie vyvíjalo a taktiež stav a možnosti našej trestnej justície.⁴⁰ Inštitút súkromnej obžaloby je, podľa nášho názoru, veľmi zásadným prevratom v chápaní princípu legality a akýmkoľvek úvahám o jeho zavedení musí nevyhnutne predchádzať odborná diskusia a komplexné odborné posúdenie.

5 ZÁVER

Slovenský trestný proces je budovaný na zásade legality, ktorá sa z doktrínálneho hľadiska považuje za zásadu začatia trestného konania. Vyjadruje povinnosť prokurátora, ako *dominus litis* prípravného konania, stíhať všetky trestné činy, o ktorých sa dozvedel a ich páchatelov. Možno konštatovať, že je konkretizáciou zásady oficiality pri začatí trestného stíhania a vzťahuje sa na predsúdne konanie, v ktorom zahŕňa oprávnenie prokurátora rozhodnúť vo veci meritórnym spôsobom. V konaní pred súdom na zásadu legality plynulo nadväzuje obžalovacia zásada, na základe ktorej prokurátor pokračuje

³⁹ Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024, s. 11. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=494677> [cit. 08.09.2022].

⁴⁰ VASILIK, L. – LACIAK, L. *Uplatňovanie princípu kontradiktórnosti a prvkov privatizácie trestného konania vo Francúzskej republike*. In Zborník príspevkov z konferencie Košické dni trestného práva 2022, konanej 22.-23. júna 2022. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022.

v trestnom stíhaní obvineného pred súdom, teraz už ako strana v konaní bez možnosti vo veci meritórne rozhodnúť. Na uplatnenie zásady legality v trestnom konaní musia byť splnené hmotnoprávne podmienky (ide o trestný čin) a procesnoprávne podmienky (neexistencia dôvodov neprípustnosti trestného stíhania podľa § 9 TP a dôvodov obligatórneho zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 TP s výnimkou zmieru, ktorého využitie je fakultatívne). Zásada oportunity v pôvodnej podobe predstavuje zásadu začatia trestného stíhania a uplatňuje sa najmä v krajinách *common law*. V podmienkach Slovenskej republiky sa začatie trestného stíhania po naplnení hmotnoprávnych a procesnoprávnych podmienok vždy riadi zásadou legality. Prokurátor teda nemôže využiť voľnú úvahu o tom či je na trestnom stíhaní konkrétnej veci daný verejný záujem. Určitou výnimkou by mohlo byť uplatnenie § 197 ods. 2 TP (fakultatívne odloženie veci), nejde však o posudzovanie verejného záujmu tak, ako je predpokladaný napr. v Českej republike v zmysle kritérií ustanovených v § 172 ods. 2 písm. c) ČTP, ale obmedzuje sa na tzv. relatívne dôvody, akými sú napr. neúčelnosť hroziaceho trestu popri inom treste už uloženom. Nejde tu o absenciu verejného záujmu, maximálne o jeho oslabenie. V podmienkach Slovenskej republiky tak nemožno hovoriť o zásade oportunity ako o zásade začatia konania. Možno nanajvýš hovoriť o jednotlivých prvkoch oportunity, ktoré sa uplatňujú v rámci konania spravovaného zásadou legality. Zásada oportunity a zásada legality sa teda neprejavujú ako protikladné, ale komplementárne zásady. Ak neposudzujeme zásadu oportunity *stricto sensu*, možno za inštitúty, kde sa prejavujú prvky oportunity v predsúdnom konaní považovať: fakultatívne odloženie veci podľa § 197 ods. 2 TP, fakultatívne zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 a 3 TP, podmiennečné zastavenie trestného stíhania podľa § 216 TP, podmiennečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného podľa § 218 TP a zmier podľa § 220 a nasl. TP, pričom najbližšie sa podstate oportunity približuje fakultatívne zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 a 3 TP. Česká republika pozná navyše ďalší dôvod fakultatívneho zastavenia trestného stíhania, pri ktorom sa zvažujú kritériá typické pre posudzovanie verejného záujmu. Ide o ustanovenie § 172 ods. 2 písm. c) ČTP, podľa ktorého štátny zástupca môže zastaviť trestné stíhanie, ak vzhľadom na význam a mieru porušenia alebo ohrozenia chráneného záujmu, ktorý bol dotknutý, spôsob spáchania činu a jeho následok, alebo okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný a vzhľadom na správanie obvineného po spáchaní činu, najmä vzhľadom na jeho snahu nahradiť škodu alebo odstrániť iné škodlivé následky činu

je zrejmé, že účel trestného stíhania bol dosiahnutý. Zavedenie obdobného dôvodu fakultatívneho zastavenia trestného stíhania do slovenského Trestného poriadku by sa dostalo do kolízie s kritériami pre posudzovanie materiálneho korektívu podľa § 10 ods. 2 TP. Tento procesnoprávny korektív by sme mohli považovať za doplnenie hmotnoprávneho (materiálneho) korektívu, ktorý zjemňuje prílišnú tvrdosť vyplývajúcu z bezpodmienečného uplatňovania zásady legality. Sme však toho názoru, že opätovné posudzovanie podobných kritérií z hmotnoprávneho a následne procesnoprávneho hľadiska sa javí ako nadbytočné a prílišná tvrdosť zásady legality by mohla byť efektívnejšie riešením systémovými riešeniami, ako je depenalizácia, resp. dekriminalizácia určitých konaní, rozšírením možnosti uplatnenia materiálneho korektívu, prípadne jeho nahradením zásadou subsidiarity po vzore Českej republiky a pružnejším aplikovaním už existujúcich odklonov. Pre účely hospodárnosti a efektívnosti právneho konania považujeme za perspektívne otvoriť diskusiu o prípadnom zavedení fakultatívneho zastavenia trestného stíhania pre nedostatok dôkazov, za účelom eliminácie formálneho podávania obžalôb v prípadoch, kde vec bude nevyhnutne skončená oslobodením obžalovaného spod obžaloby. Prvky oportunity v trestnom procese sa v krajinách kontinentálnej Európy neustále rozrastajú a je nevyhnutné vytvoriť efektívny mechanizmus na ochranu práv poškodeného, ktorý je takýmito rozhodnutiami dotknutý. S týmto cieľom sa v rámci členských štátov EÚ uplatňuje najmä sťažnosť (napr. v prípade Slovenskej republiky), súdne preskúmanie rozhodnutia prokurátora fakultatívne zastaviť trestné stíhanie pre nedostatok verejného záujmu a inštitút subsidiárnej obžaloby. Zavedenie najmä posledného menovaného inštitútu do slovenského trestného konania je však značne kontroverzné a popiera doterajšiu overenú prax založenú na uplatňovaní zásady legality. K akémukoľvek zásahu takejto intenzity do overených inštitútov a zásad trestného konania je nevyhnutné pristupovať zdržanlivo a až po zohľadnení všetkých aspektov a úskalí, ktoré by zavedenie súkromnej obžaloby mohlo vyvolať.

Použitá literatúra:

Monografie, vedecké a odborné články, vedecko-kvalifikačné práce:

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2022. 487 s. ISBN 978-80-8173-141-9.

- ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok II. § 196 – 569*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2021. 1336 s. ISBN 978-80-89603-88-6.
- FENYK, J. *Veřejná žaloba. Díl I. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby*. Praha : Institut Ministerstva spravedlnosti pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001. 215 s.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktual. vydanie. Praha : Leges, 2016. 848 s. ISBN 9788075021601.
- KANDOVÁ, K. *O zásadě oportunity trestního stíhání trochu jinak*. In Zborník z konferencie „Dny práva 2016 – Meze a možnosti inspirace trestního řízení angloamerickými prvky“. Brno : Masarykova univerzita, 2017. 320 s. ISBN 978-80-210-8561-9.
- MENCEROVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 3. aktual. a prepr. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2021. 531 s. ISBN 978-80-8173-103-7.
- MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019. 337 s. ISBN 978-80-7502-387-2.
- PIPEK, J. *Formální pojetí trestného činu a princip oportunity*. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, s. 309.
- VASILIK, L., LACIAK, L. *Uplatňovanie princípu kontradiktórnosti a prvkov privatizácie trestného konania vo Francúzskej republike*. In Zborník príspevkov z konferencie Košické dni trestného práva 2022, konanej 22. – 23. júna 2022. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022.
- TRYLČ, M. *Zásada legality a zásada oportunity v trestnom procese: dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2011. 168 s.
- KRISTKOVÁ, A. *Pronikání prvků angloamerického systému do českého trestního procesu: dizertačná práca*. Brno : Masarykova univerzita, 2015/2016. 271 s.

Právne predpisy, rozhodnutia súdov a iné dokumenty:

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok)

Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 140/1961 Sb. Trestní zákon

Nález Ústavného súdu ČR č. II. ÚS 2014/07 zo 14.5.2008, bod 13. Dostupné na internete: https://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-2014-07_1 [cit. 08.09.2022].

Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ČR – 1 Spr 592/1995 (č. 8/1995 Sb. v. s. NSZ)

Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 – 2024. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Document-Preview.aspx?DocID=494677>. [cit. 08.09.2022].

The Status and Role of Prosecutors: A United Nations Office on Drugs and Crime and International Association of Prosecutors Guide. 2014. 54 s. Dostupné na internete: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-07304_ebook.pdf. [cit. 08.09.2022].

Internetové zdroje:

<https://fra.europa.eu/en>

Kontaktné údaje:

Mgr. Lucia Vasilik

lucia.vasilik@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6

810 00 Bratislava

Slovenská republika

ZÁKON O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV V KONTEXTE ZÁSADY „*NEMO TURPITUDINEM SUAM ALLEGANS AUDITUR*“ A JEHO VYBRANÉ NEDOSTATKY Z HĽADISKA *DE LEGE LATA*¹

Samuel Marr, Lucia Kurilovská, Tatiana Hajdúková
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstract: The authors of the paper reflect on the problems of criminal proceedings identified by application practice by analyzing the decisive matter of the Act on Victims of Crime and its lack of connection with the Criminal Procedure Code, while also pointing to the transposition deficits of the legislative process for the law in question.

Abstrakt: Autori článku riešia aplikačnou praxou identifikované problémy trestného konania prostredníctvom analyzovania rozhodnej matérie Zákona o obetiach trestných činov a jeho nedostatočnej prepojenosti s Trestným poriadkom, pričom tiež poukazujú na transpozičné deficity legislatívneho procesu k danému zákonu.

Key words: Act on Victims of Crime, Criminal proceedings, gaps in the legal system, legislative proposals from the point of view of *the de lege ferenda*

Kľúčové slová: zákon o obetiach trestných činov, trestné konanie, medzerovitost právnej úpravy, legislatívne návrhy z hľadiska *de lege ferenda*

1 ÚVOD

Abstraktom čiastočne predznamenanému obsahovému zameraniu tejto spisby bude konvenovať systematika jej členenia na jednotlivé kapitoly a v nich

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102. This article was supported by the scientific project APVV-19.0102 of the Slovak Research and Development Agency.

subsumovanú matériu, prostredníctvom ktorej budú následne autori reflektovať na nedostatky na strane zákonodarcu vo vzťahu k transpozícií smernice 2012/29/EÚ, ako aj na nedostatky Zákona o obetiach trestných činov (ďalej len „ZoOTČ“) z hľadiska *de lege lata*, ktoré stigmatizujú efektívnosť trestného konania (ďalej aj „TK“) už v jeho predprípravnej fáze vzhľadom na nedostatočnú materiálnu konexitu tohto osobitného zákona s Trestným poriadkom.

Súčasný právny stav preto nevyhnutne *pro futuro* volá po prijatí legislatívnych opatrení, spôsobilých adekvátne vyčerpať pojem „efektívne trestné konanie“, ktoré nemožno prezentovať iba jeho dĺžkou ako jedinou omnipotentnou zárukou kvality a efektívnosti opierajúc sa o čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru v spojení s čl. 48 ods. 2 Ústavy. Práve naopak, tu treba uviesť, že efektívnosť trestného konania determinuje mnoho atribútov. Medzi nimi je aj garancia právnej istoty a existencia trestno-procesných inštitútov moderného 21. storočia spôsobilých tento cieľ reálne dosiahnuť, pričom za jeden z nerozporovateľných cieľov TK nepochybne patrí silné postavenie obete **majúcej možnosť kvantifikovať a riadne si uplatniť nárok na náhradu škody**. Uvedená parciálna problematika je významnou a určite „*nie je terra incognita*“², avšak iba sporadicky je predmetom adekvátneho vecného dialógu v radoch odbornej verejnosti, a taktiež jej „*odborná literatúra len sporadicky venuje adekvátnu pozornosť*“³.

2 „EFEKTÍVNE“ TRESTNÉ KONANIE SO ZAMERANÍM NA ŠTÁDIUM PRED ZAČATÍM TRESTNÉHO STÍHANIA

„*Kontinentálny model trestného konania uplatňovaný Slovenskou republikou je príznačný dokazovaním v prípravnom konaní*“⁴, ktoré častokrát vychádza ešte z dokazovacieho procesu zabezpečeného penza dôkazov z predprípravného

² MEDVECKÝ, S. *Na prahu studenej vojny. Československé vojenské výzvedné spravodajstvo v rokoch 1945 – 1946. 1. vydanie.* Bratislava: Vojenský historický ústav, 2020, s. 4.

³ MARR, S., LEŠO, S. *Trestné činy vojenské – Neuposlušnosť rozkazu.* In Zborník príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 18.3.2021. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, s. 98. ISBN 978-80-8054-910-7.

⁴ MARR, S. *Prípravné konanie v kontexte problémov aplikačnej praxe.* In Bulletin Slovenskej advokácie, č. 6/2022, s. 28.

štádia trestného konania, a teda *per analogiam* „*dokazovací proces v prípravnom konaní determinuje konanie a rozhodovanie súdu.*“⁴⁵ Inými slovami, v kontexte obsahového zamerania predmetnej publikácie **má TK poskytnúť adekvátnu možnosť na uplatnenie nároku na náhradu škody obetiam** v zmysle účinnej právnej úpravy reglementujúcej dotknutý právny rámec, **čo však žiaľ nemožno konštatovať**. A to i napriek tomu, že uvedený odkaz na čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru v spojení s čl. 48 ods. 2 Ústavy, podporený o judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), napríklad, „*Varnavčín v. Slovensko*“⁴⁶, „*Masár v. Slovensko*“⁴⁷, „*Žiačik v. Slovensko*“⁴⁸ ako aj o judikatúru Ústavného súdu, „*II. ÚS 397/06-38*“⁴⁹, „*III. ÚS 393/09-34*“⁴¹⁰, „*II. ÚS 195/05*“⁴¹¹, „*III. ÚS 183/05-25*“⁴¹², priznáva právo na prejednanie veci v primeranej lehote každej strane, teda aj poškodenému, respektíve obeti v procesnom postavení poškodeného. **Uvedené však nie je logicky možné sprítomniť v tých prípadoch, v ktorých zákonodarca flagrantne právo na uplatnenie nároku na náhradu škody obetiam trestných činov z nepochopiteľných dôvodov uprel.**

3 LEGISLATÍVNY RÁMEC ZÁKONA O OBETIACH TRESTNÝCH ČINOV

Vychádzajúc z dôvodovej správy k ZoOTČ možno konštatovať, že predmetný právny predpis bol do slovenského právneho poriadku zavedený ako výsledok transpozície, „*Smernice 2012/29/EÚ*“⁴¹³ a jeho prijatím sa mala vyriešiť

⁵ MARR, S. *Prípravné konanie v kontexte problémov aplikačnej praxe*. In Bulletin Slovenskej advokácie, č. 6/2022, s. 28.

⁶ Rozhodnutie ESLP v prípade *Varnavčín v. Slovakia*, Application no. 41877/05, 18 January 2011.

⁷ Rozhodnutie ESLP v prípade *Masár v. Slovakia*, Application no. 66882/09, 3 May 2012.

⁸ Rozhodnutie ESLP v prípade *Žiačik v. Slovakia*, Application no. 43377/98, 7 January 2003.

⁹ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 397/06-38 z 15. marca 2007.

¹⁰ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 393/09-34 z 9. marca 2010.

¹¹ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 195/05 z 28. februára 2006.

¹² Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 183/05-25 z 29. septembra 2005.

¹³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

problematika ochrany obetí trestných činov, im poskytovanej pomoci a **ich odškodňovania**.

Práve v oblasti odškodňovania však ZoOTČ z hľadiska *de lege lata* sústavne vykazujú nedostatky a nedostatočné terminologické vymedzenie pojmu obeť v osobitnom zákone, a teda transpozičný nedostatok vo vzťahu k uvedenej smernici. ZoOTČ v legálnej definícii pojmu obeť túto definuje ako „*fyzickú osobu, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, nemajetková alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody*“¹⁴, pričom bod. 2 citovaného ustanovenia predstavuje konotáciu k citovanému ustanoveniu, v podstate rovnako ako aj nasledujúce odseky definujúce obzvlášť zraniteľnú obeť a poskytujúce negatívne vymedzenie pojmu obeť.

Citovanú legálnu definíciu obeť treba podrobiť ostentatívnej kritike, ktorej dôvodnosť je najvhodnejšie možno demonštrovať citáciou Smernice 2012/29/EÚ a v nej uvedenému vymedzeniu pojmu obeť a následnou komparáciou týchto vymedzení.

Z naposledy uvedenej smernice vyplýva, že „*osoba by sa mala považovať za obeť bez ohľadu na skutočnosť, či bol páchatel identifikovaný, zaistený, stíhaný alebo odsúdený*...“¹⁵, čo z citovanej definície ZoOTČ preukázateľne nevyplýva a v aplikačnej praxi vyvoláva niekoľko problémov.

V tomto smere treba uviesť, že podľa právneho názoru autorov je súčasná podoba ZoOTČ signifikantným príkladom toho, aby ustálenej európskej judikatúre, ako aj judikatúre vnútroštátnych súdnych autorít vo vzťahu k výkladu zákona konformného voči komunitárnemu právu a konformnému voči medzinárodným zmluvám, ktorými je Slovenská republika viazaná, ustúpilo reštriktívne nahliadanie na doslovnú textáciu právnych predpisov, a zároveň aby normotvorca *a limine* pristúpil k novele ZoOTČ tak, aby táto čo najviac konvenovala citovanej smernici.

¹⁴ § 2 ods. 1 písm. b) bod 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁵ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, odsek 19.

3.1 DISKREPANCIA ZoOTČ A TRESTNÉHO PORIADKU

Zákonnodarca nevykonával adekvátnu transpozíciu Smernice 2012/29/EÚ, čím nielen že nedostatočne vyčerpávajúco naformuloval legálnu definíciu obeť v osobitnom zákone, ale vytvoril tak priestor na výklady a aplikácie práva naozaj z kategórie *ad absurdum*.

Definícia pojmu „obeť“ totiž veľmi úzko súvisí s ustanoveniami ZoOTČ upravujúcimi podmienky nároku obeť trestného činu na odškodnenie. V tejto spojitosti konkrétne možno hovoriť o neslávne známom a už po roku 2018 novelizovanom ustanovení § 11 ZoOTČ.

Z ostatne uvedeného ustanovenia vyplýva, že „nárok na odškodnenie okrem prípadov uvedených v odseku 1 vzniká aj vtedy, ak dôjde k prerušeniu trestného stíhania z dôvodov podľa § 228 ods. 1 a ods. 2 písm. a) až e) TP, k zastaveniu trestného stíhania z dôvodov podľa § 215 ods. 1 písm. c) až f) a h) TP alebo z dôvodu podľa § 215 ods. 2 písm. a) TP, prípadne k odloženiu veci z dôvodu podľa § 215 ods. 2 písm. a) TP, a výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní nevyvolávajú dôvodné pochybnosti o tom, že sa stal trestný čin, ktorým bola obeť násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví.“¹⁶

Z obsahu ZoOTČ ďalej vyplýva, že „nárok na odškodnenie vzniká aj vtedy, ak došlo k začatiu trestného stíhania a doterajšie výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní nevyvolávajú dôvodné pochybnosti o tom, že obeť násilného trestného činu bola spôsobená ujma na zdraví skutkom, ktorý má znaky trestného činu a rozhodnutie podľa odseku 1 alebo 2 nebolo dosiaľ vyhlásené, vydané alebo nenadobudlo právoplatnosť.“¹⁷

Pre úplnosť autori citujú aj úvodný prvý odsek § 11 ZoOTČ, z obsahu ktorého vyplýva, že „nárok na odškodnenie **obete** násilného trestného činu podľa tohto zákona vzniká, ak v trestnom konaní **nadobudol právoplatnosť rozsudok alebo trestný rozkaz**, ktorým sa páchatel uznáva vinným zo spáchania trestného činu, ktorým bola obeť násilného trestného činu spôsobená ujma na zdraví, alebo rozsudok, ktorým bol obžalovaný spod obžaloby oslobodený, pretože nie je trestne

¹⁶ § 11 ods. 2 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

¹⁷ § 11 ods. 3 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

*zodpovedný pre nedostatok veku alebo nepričetnosť a ujma na zdraví nebola obeti násilného trestného činu plne uhradená inak.*¹⁸

Z citovaného ustanovenia tak jednoznačne vyplýva, že zákonodarca podmieňuje vznik nároku na náhradu škody meritórnym rozhodnutím v rámci súdneho konania (§ 11 ods. 1 ZoOTČ), taxatívnym meritórnym rozhodnutím (§ 11 ods. 2 ZoOTČ, pričom všetky z nich sú rozhodnutiami v rámci prípravného konania), alebo sa vo veci „minimálne“ začalo trestné stíhanie (§ 11 ods. 3 ZoOTČ).

Vzhľadom na uvedené je teda zrejماً diskrepancia ZoOTČ a Trestného poriadku v tom smere, že **ZoOTČ ako *lex specialis* nepredpokladá adekvátny taxatívny výpočet meritórných rozhodnutí vo všetkých vývojových štádiách trestného konania, na základe vydania ktorých by *ex lege* obetiam vznikol nárok na náhradu škody. Osobitne je to tak v štádiu trestného konania – pred začatím trestného stíhania**, ktoré normotvorca z nepochopiteľných dôvodov flagrantne obišiel, pričom nemožno opomenúť, že súčasné znenie ZoOTČ vychádza už z po-novelizačných opatrení a ostantatívnej kritiky významných procesualistov ako napríklad prof. J. Záhoru, ktorý vo svojej spisbe poukázal na viacero, po roku 2018 odstránených nedostatkov, a to práve vo vzťahu k danému ustanoveniu.

3.2 NEMO TURPITUDINEM SUA ALEGANS AUDITUR VO SVETLE § 11 ZoOTČ

Nemo turpitudinem sua alegans auditur alebo tiež *nemo turpitudinem suam allegare potest* možno voľne preložiť ako „nikto nemôže mať prospech z vlastného protiprávneho konania“.

V kontexte dosiaľ uvedeného akcentujú autori na absentujúcu zákonnú možnosť priznania nároku na náhradu škody obetiam v prípadoch meritórných rozhodnutí pred začatím trestného stíhania. Konkrétne tak možno hovoriť o nedostatočnej materiálnej konexite ustanovenia § 11 ZoOTČ a ustanovenia § 197 TP. Normotvorca totiž nijako nereflektuje na možnosť odškodnenia obetí v tých prípadoch, v ktorých sa postupovalo najmä v zmysle ustanovenia § 197 ods. 1 písm. c) TP, z ktorého vyplýva, že „*ak nie je dôvod na začatie trestného*

¹⁸ § 11 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

stíhania alebo na postup podľa odseku 2, prokurátor alebo policajt uznesením **vec odloží, ak je trestné stíhanie neprípustné alebo ak zanikla trestnosť činu.**¹⁹ Pre úplnosť treba poznamenať, že uvedené ustanovenie je imperatívne, teda má charakter *ius cogens* a po vyčerpaní zákonných predpokladov na jeho uplatnenie ani nedáva žiaden „manévrovací“ priestor policajtovi v postavení OČTK, ani prokurátorovi rozhodnúť akokoľvek odlišne od zákonom predpokladaného postupu.

V tomto kontexte treba jednoznačne identifikovať súvzťažnosť „neprípustnosti trestného stíhania“ tak, ako je to uvedené v citovanom ustanovení a § 9 TP obsahujúceho taxatívny výpočet dôvodov uvedenej neprípustnosti. Do úvahy pripadá aplikácia predmetného ustanovenia v prípadoch kedy „**trestné stíhanie nemožno začať, a ak už bolo začaté, nemožno v ňom pokračovať a musí byť zastavené ak ide o osobu, ktorá pre nedostatok veku nie je trestne zodpovedná**“²⁰ alebo „**proti tomu, kto zomrel alebo bol vyhlásený za mŕtveho**“²¹ avšak rovnako nemožno opomínať ani iné dôvody ako napríklad požívanie imunity alebo výsady osobou páchajúcou trestnú činnosť, čo je ďalším dôvodom obligatórnej neprípustnosti stíhania takejto osoby s odkazom na ustanovenie § 8 ods. 1 TP.

De lege lata ZoOTČ doslova priznáva privilégium páchať trestnú činnosť na úkor obetí nemajúcich *ex lege* nárok na odškodné pri uvedených prípadoch meritórnych rozhodnutí, a to len preto, že sa vo veci nezačalo trestné stíhanie, čo je signifikantným príkladom *ad absurdum* a v tomto smere sa pre už uvedenú argumentáciu autori stotožňujú s právnym názorom prof. J. Záhora, že absencia deliktuálnej spôsobilosti nemôže v žiadnom prípade predstavovať prekážku vo vzťahu k priznaniu nároku na odškodné, pretože ZoOTČ „**vychádza zo zásady, že nárok na odškodnenie majú aj obeť činov inak trestných, ak páchatel nebol v čase činu pre nedostatok veku alebo pre nepríčetnosť trestne zodpovedný**“²², čo možno oprieť o ustanovenie § 2 ods. 1 písm. a) ZoOTČ, samozrejme s výnimkou sexuálnych deliktov predpokladaných daným ustanovením, pri ktorých by sa pre legálnu hranicu sexu 15 rokov, stali osoby mladšie ako uvedených 15 rokov vo vzťahu k sebe vzájomne poškodenými ako aj páchatelmi, čo je z hľadiska práva neprijateľné, a preto normotvorca v takýchto prípadoch otázku

¹⁹ § 197 ods. 1 písm. c) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

²⁰ § 9 ods. 1 písm. c) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

²¹ § 9 ods. 1 písm. d) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

²² ZÁHORA, J. *Zákon o obetiach trestných činov*. 1. Vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 14.

nároku na náhradu škody rieši *ergo* zákonom – ZoOTČ a takýto nárok v uvedených prípadoch logicky nepriznáva.

Treba tiež uviesť, že aj keď je ZoOTČ osobitným právnym predpisom normujúcim parciálny okruh spoločenských vzťahov v oblasti trestného práva, **má odlišný predmet ako Trestný poriadok. Inými slovami ZoOTČ vznikol ako nástroj uceleného odškodňovania obetí, ktorého právna úprava presahovala úpravu Trestného poriadku** a jeho cieľom bolo priblíženie sa k „*Európskemu dohovoru o odškodňovaní obetí násilných trestných činov*“²³.

V tomto kontexte preto Preambula smernice 2012/29/EÚ ustanovuje, že „*osoba by sa mala považovať za obeť bez ohľadu na skutočnosť, či bol páchatel identifikovaný, zaistený, stíhaný alebo odsúdený*,...“²⁴. Vychádzajúc zo smernice je teda obligatórne začatie trestného stíhania podmienujúceho právny nárok na uplatnenie odškodného argumentačne neudržateľné a v príkrom rozpore so citovanou smernicou.

Pre úplnosť treba tiež poznamenať, že podľa rozhodovacej praxe ako luxemburských, tak štrasburských orgánov, aplikácie práva bola nastolená povinnosť výkladu práva konformne ku komunitárnemu právu a konformne k medzinárodným zmluvám, ktorými je Slovenská republika viazaná. Ako príklad možno spomenúť rozhodnutie „*Maria Pupino*“²⁵, reprezentujúce „eurokonformný“ výklad zákona aj za potreby postupovať *contra legem* vo vzťahu k vnútroštátnej právnej úprave. Inými slovami „*pri uplatňovaní vnútroštátneho práva ho má vnútroštátny súd vykladať v rámci možností vo svetle znenia a účelu smernice tak, aby sa dosiahol cieľ, ktorý táto smernica sleduje*.“²⁶

V tejto spojitosti tiež treba poukázať na judikatúru vnútroštátnych súdnych autorít, ktorá konvenuje požiadavkám „eurokonformného“ výkladu práva, čo možno oprieť o rozhodovaciu činnosť Ústavného Súdu SR z ktorej je jednoznačné že, „*zo zásady ústavne konformného výkladu vyplýva aj požiadavka, aby*

²³ Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov (oznámenie MZV SR č. 162/2009 Z. z.).

²⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa ustanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, odsek 19.

²⁵ Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 16. júna 2005 vo veci C-105/03, trestné konanie proti *Maria Pupino* (návrh na začatie prejudiciálneho konania Tribunale di Firenze – Taliansko).

²⁶ ZÁHORA, J. *Zákon o obetiach trestných činov*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 265.

*v prípadoch, keď pri uplatnení štandardných metód výkladu prichádzajú do úvahy rôzne výklady súvisiacich právnych noriem, bol uprednostnený ten, ktorý zabezpečí plnohodnotnú, resp. plnohodnotnejšiu realizáciu ústavou garantovaných práv fyzických alebo právnických osôb. Inak povedané, všetky orgány verejnej moci sú povinné v pochybnostiach vykladať právne normy v prospech realizácie ústavou (a tiež medzinárodnými zmluvami) základných práv a slobôd.*²⁷

Pre úplnosť treba na záver tejto kapitoly poukázať aj na novšiu judikatúru Ústavného súdu SR ako napríklad III. ÚS 220/2011-53, II. ÚS/142-2015-58, prípadne III. ÚS 375/2015. Zo všetkých uvedených nálezov jednoznačne rezultuje, že „v záujme dodržania ochrany základných práv **treba v niektorých prípadoch upustiť od doslovného alebo formalistického výkladu a zvoliť výklad zaručujúci ochranu základných práv**“²⁸.

4 ZÁVER

Sumarizujúc spracovávanú problematiku obsiahnutú v tomto príspevku možno na záver konštatovať medzerovitú právnej úpravy ZoOTČ a jeho nedostatočnú materiálnu konexitu s Trestným poriadkom vo vzťahu k odškodňovaciemu mechanizmu obetí trestných činov neopomínajúc načrtnuté transpozičné deficity.

Motiváciou autorov je poukázať na skutočnosť, že napriek systematickému členeniu trestného konania ako pojmu nepochybne najširšieho, subsumujúceho v sebe jeho jednotlivé vývojové štádia, nemožno na efektívnosť prípravného konania ako úseku „**od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznaní viny a prijatí trestu alebo právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní**“²⁹ nahliadať izolovane, **prípadne snahu o jeho „efektívnosť“ vykladať iba smerom k zlepšeniu konania pred súdom.** Rovnako dôležitým **determinantom efektívneho prípravného konania je kvalita jeho predprípravnej fázy.**

²⁷ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 148/06 z 12. apríla 2007.

²⁸ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 220/2011-53 z In Dovolanie ministra spravodlivosti Tomáša Borca sp. zn. 22778/2011-61/D/588.

²⁹ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký Komentár*. 5. aktual. vydanie. Bratislava : Eurokódex, 2022, s. 31 – 32.

Legislatívnym opatrením sa preto ako vhodné javí nezasahovať ďalšou novelou do Trestného poriadku v kontexte uplatnenia a následného kvantifikovania odškodného obeťami trestnej činnosti v prípadoch meritórnych rozhodnutí s predprípravnej fázy trestného konania (§197 TP), ale upravenie tejto otázky priamo ZoOTČ, **konkrétne ustanovením § 11, ktoré by *pro futuro* nepodmieňovalo odškodňovací mechanizmus obligatórnym začatím trestného stíhania.**

Inými slovami, zákonodarca, rešpektujúc odlišný predmet Trestného poriadku a ZoOTČ, by nezasahoval do právnej úpravy reglementujúcej prípravné konanie, a tak nespôsobil v aplikačnej praxi problémy už aj tak s enormným počtom noviel, a zároveň by ponechal prípravné konanie v dostatočne „efektívnej“ kvalite prostredníctvom legislatívnej zmeny § 11 ZoOTČ.

Uvedeným by si sa tak prípravné konanie nepredlžovalo, a zároveň by odškodňovací mechanizmus priznával obetiam odškodné postupom podľa osobitného zákona, nesporne viac konvenujúceho významným európskym dokumentom a tiež uvedenej judikatúre.

Samozrejme, **nemožno vylúčiť ani novelizovanie Trestného poriadku, konkrétne ustanovenia § 46 ods. 3 naposledy uvedeného zákona, ktoré z hľadiska *de lege lata* podmieňuje vznik nároku na odškodné vydaním uznesenia o vznesení obvinenia** konkrétnej osobe/osobám a ZoOTČ kumulatívne.

Použitá literatúra:

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 5. aktual. vydanie. Bratislava : Eurokódex, 2022. ISBN 978-80-8155-109-3.

Dovolanie ministra spravodlivosti Tomáša Borca sp. zn. 22778/2011-61/D/588.

Európsky dohovor o odškodňovaní obetí násilných trestných činov (oznámenie MZV SR č. 162/2009 Z. z.).

MARR, S. 2022. *Prípravné konanie v kontexte problémov aplikačnej praxe*. In Bulletin Slovenskej advokácie, s. 28. ISSN 1335-1079.

MARR, S., LEŠO, S. Trestné činy vojenské – Neuposlušnosť rozkazu. In *Zborník príspevkov z interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konanej dňa 18.03.2021*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, s. 98. ISBN 978-80-8054-910-7.

- MEDVECKÝ, S. *Na prahu studenej vojny. Československé vojenské výzvedné spravodajstvo v rokoch 1945 – 1946*. 1. vydanie. Bratislava : Vojenský historický ústav 2020. ISBN 978-80-89523-62-0.
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 183/05-25 z 29. septembra 2005.
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 195/05 z 28. februára 2006.
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 148/06 z 12. apríla 2007.
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 397/06-38 z 15. marca 2007.
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 393/09-34 z 9. marca 2010.
- Rozhodnutie ESLP v prípade *Žiačik v. Slovakia*, Application no. 43377/98, 7 January 2003.
- Rozhodnutie ESLP v prípade *Varnavčín v. Slovakia*, Application no. 41877/05, 18 January 2011.
- Rozhodnutie ESLP v prípade *Masár v. Slovakia*, Application no. 66882/09, 3 May 2012.
- Rozsudok Súdneho dvora (veľká komora) zo 16. júna 2005 vo veci C-105/03, trestné konanie proti *Maria Pupino* (návrh na začatie prejudiciálneho konania Tribunale di Firenze – Taliansko).
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.
- ZÁHORA, J. 2018. *Zákon o obetiach trestných činov*. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-8168-850-8.
- Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Kontaktné údaje:

JUDr. Samuel Marr, LL.M

e-mail: marr1@uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6 P. O. BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika

Dr. h. c. prof. JUDr Lucia Kurilovská, PhD.

e-mail: lucia.kurilovska@flaw.uniba.sk

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského
Šafárikovo nám. 6 P. O. BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika

doc. RNDr. Tatiana Hajdúková, PhD.

e-mail: tatiana.hajdukova@akademiapz.sk

Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Slovenská republika

TRESTNOPRÁVNE NÁSLEDKY PROTIPRÁVNÝCH KONANÍ EXTRÉMIZMU NA INTERNETE¹

Stanislav Šišulák

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstract: The scientific article deals with the issue of extremist criminal activity spread in the Internet environment. Extremism accompanies human history, either on the part of public authorities or as an expression of freedom of thought or expression of an extreme opinion of an individual, a group of individuals or a social group. Manifestations of racial discrimination and other forms of intolerance have recently moved from the „street“ to the „virtual space“. Therefore, the activities of extremism on the Internet can form a real basis that can be transferred to real life, and the consequence of which can be a threat to life and health, and therefore it is necessary to ensure the protection of life and health from extremist attacks to focus on the initial stage, which are precisely illegal activities on the Internet before they have time to be reflected in real life

Abstrakt: Vedecký článok sa zaoberá problematikou protiprávných konaní extrémizmu šírených v prostredí internetu. Extrémizmus sprevádza ľudské dejiny či už na strane predstaviteľov verejnej moci, alebo ako prejav slobody myslenia či vyjadrenia extrémneho názoru jedinca, skupiny jednotlivcov alebo sociálnej skupiny. Prejavy rasovej diskriminácie a iných foriem neznášanlivosti sa v poslednom období presúvajú z „ulice“ do „virtuálneho priestoru“. Aktivity extrémizmu na internete tak môžu tvoriť reálny základ, ktorý sa môže preniesť do bežného života, a ktorého dôsledkom môže byť ohrozenie života a zdravia. Preto sa z dôvodu zabezpečenia ochrany života a zdravia pred extrémistickými útokmi treba zamerať sa na prvotné štádiá, ktorými sú práve protiprávne aktivity na internete ešte predtým, ako sa stihnú premietnuť do reálneho života.

Key words: internet, extremism, racism, xenophobia, hate speech, social network, manipulation, misinformation

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-19-0102.

Kľúčové slová: internet, extrémizmus, rasizmus, xenofóbia, hate speech, sociálna sieť, manipulácia, dezinformácia

1 ÚVOD

Súčasná situácia v Európe naznačuje, že extrémizmus bude na vzostupe, najmä vo vzťahu k náboženstvu a náboženskému vyznaniu. Teda špecifická trestná činnosť páchaná v súvislosti s náboženským vyznaním. To potvrdzuje súčasný zvyšujúci sa počet teroristických útokov v západnej Európe, najmä vo Francúzsku. Keďže sú extrémizmus a terorizmus multidisciplinárneho charakteru, je dôležité zdôrazniť nevyhnutnosť interdisciplinárneho prístupu k riešeniu tohto spoločenského fenoménu. Problematika extrémizmu je spoločensky sledovaný a aktuálny fenomén súčasnej doby. Špecificky extrémizmus je však problémom nielen Slovenskej republiky, ale je problémom všeobecným a celosvetovým. Prejavuje sa ako vo vnútroštátnom hľadisku, ako aj v hľadisku medzinárodnom. Následky extrémistických konaní sú často fatálne, čo určuje vysokú spoločenskú nebezpečnosť tohto javu.

K špecifikám tohto fenoménu potom možno zaradiť latenciu, ako aj skutočnosť, že páchatelia sú často veľmi mladí ľudia. V neposlednom rade je nevyhnutné zdôrazniť špecifiká v oblasti zberu a zhromažďovania informácií, respektíve ich kriminalistické zadokumentovanie. Ide o problematiku nesmierne širokú. Súvisí so zdieľaním a akceptáciou základných demokratických hodnôt, akými sú rovnosť ľudí v dôstojnosti a v právach, právo na život, na zdravie, sloboda vyznania, ochrana menšinových práv. Ide o problémy vnímania a rešpektu k právam národnostných a iných menšín, o práva národov na sebaurčenie.

Extrémizmus a prostredie sociálnych sietí prekonáva veľmi dynamický rozvoj, a aj keď právny poriadok tej ktorej krajiny určité prostriedky ponúka, nedá sa žiaľ povedať, že by vynucovanie práva v informačnom prostredí prebiehalo práve efektívnou formou. Prvým z dôvodov je, že nežiaduce informácie, fotografie či videá sa na sociálnych sieťach šíria neuveriteľnou rýchlosťou, ktorým akákoľvek efektívna jurisdikcia nie je schopná konkurovať. Druhým dôvodom je anonymita, ktorú sociálne siete poskytujú, a ich páchatelov často možno vypátrať len so značným úsilím. Je nevyhnutné zopakovať, že vybrané problémy nemajú na sociálnych sieťach svoj pôvod.

Len v roku 2019 sa významný počet trestných vecí spáchal vo virtuálnom priestore, a to na sociálnych sieťach alebo v rôznych komentároch pod elektronicky zverejnenými článkami. „Prokurátori narážajú na skutočnosť, že veľká časť odbornej a laickej verejnosti nepovažuje niektoré druhy extrémistických konaní za závažné či nebezpečné, a to najmä verbálne trestné činy.“² Nebezpečenstvo takého konania spočíva práve v relatívnej anonymite páchatelov počítačovej kriminality, ich odhalení zložitými dôkaznými prostriedkami (zaistenie počítačových údajov, intervencia znalcov z odboru elektrotechniky, informatiky. Keďže prístup k počítaču či mobilu majú aj mladí ľudia, prípadne ľudia s menším životným rozhľadom, aj títo môžu byť extrémistickými prejavmi na internete negatívne ovplyvnení, čo zvyšuje nebezpečnosť konania páchatelov. Páchatelia naďalej prezentujú jednoduché nenávistné riešenia, spojené s potláčaním práv menšín (Rómovia, židovská komunita, moslimovia, a ako špecifická skupina aj utečenci/migranti), využívajú aj naďalej notoricky známe aspekty slovenského historického vývoja – opierajú svoje súčasné konanie o názory a myšlienky, ktoré dominovali počas existencie Slovenského štátu v rokoch 1939 až 1945.

Extrémizmus

Extrémizmom sa označujú vyhranené ideologické postoje, ktoré vybočujú z ústavných, zákonných, noriem, vyznačujú sa prvkami netolerancie, a útočia proti základným demokratickým ústavným princípom ako sú definované v slovenskom ústavnom poriadku (alebo všeobecnejšie ako princípy obsiahnuté v „Deklarácii práv a slobôd“)³. Medzi tieto princípy patrí najmä úcta k právam a slobodám človeka a občana, zvrchovaný, jednotný a demokratický právny štát, nezmeniteľnosť podstatných náležitostí demokratického právneho štátu, zvrchovanosť ľudu, súťaž politických strán rešpektujúcich základné demokratické princípy a odmietajúcich násilie ako prostriedok k presadzovaniu svojich záujmov, ochrana menšín pri rozhodovaní väčšiny, sloboda a rovnosť ľudí v dôstojnosti a právach, nepremlčateľnosť a nezrušiteľnosť základných práv a slobôd bez rozdielu pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, viery a náboženstva, politického

² Správa špeciálneho prokurátora za rok 2019 nebola poslancami NR SR prijatá, 27. novembra 2020 ju odmietli. [online]. Dostupné na: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/570062-poslanci-odmietli-spravu-specialneho-prokuratora-za-rok-2019/>>

³ SVOBODA, I. *Projevy politického extrémizmu v ozbrojených sborech*. In Polícajná teória a prax. APZ Bratislava 2010, s.117.

alebo iného zmýšľania, národného a sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej menšine, majetku, rodu alebo iného postavenia⁴.

Vzhľadom k principiálne podobným základom ústavného práva, vrátane začlenenia „Deklarácie práv a slobôd“ do ústavných systémov v drvivej väčšine krajín Európy, možno uvedené zovšeobecniť na všetky krajiny v rámci strednej a západnej kontinentálnej Európy. Ide o záujem chránený štátom, a to vo forme najmä trestných predpisov, respektíve konkrétnych skutkových podstat. Porušenie týchto práv občanov býva tiež niekedy nazývané ako tzv. „**trestné činy z nenávisťi**“.

Extrémizmus sa stáva bezpečnostným rizikom v okamihu, keď sú jeho motorom ostro antagonistické postoje voči súčasnému spoločenskému poriadku a nezmieriteľnosť vyúsťuje v konkrétne zámery a aktivity, smerujúce k destabilizácii a odstráneniu daného politického a sociálneho systému. V slobodnej spoločnosti by víťazstvo krajne vyhranených, demokracii nepriateľských postojov, názorov a ideológií znamenalo ústup od ľudských práv a nastolenie autoritárstva, totality alebo anarchie. Pri identifikácii čo je a čo nie je extrémny prejav je nevyhnutné v prvom rade identifikovať, čo je legitímny prejav v zmysle uplatňovania práva na slobodu slova ak už ide o nelegálny prejav obmedzovania ústavných princípov alebo zaručených práv iných osôb.⁵

Hate speech

Internet sa v posledných rokoch čoraz viac rozvinul na najdôležitejšiu akčnú platformu extrémistických skupín a hnutí. Medzitým sa takmer všetky možnosti komunikácie na internete, najmä fóra, sociálne siete, blogy a messengerské služby, využívajú na šírenie propagandy, hesiel, nepravdivých informácií a podnecovanie nenávisťi, predsudkov a strachu. Neobmedzené možnosti celosvetovej komunikácie cez internet dávajú extrémistickým skupinám a individuálnym páchatelom možnosť nadnárodného networkingu. Rastúce technické možnosti znamenajú, že extrémisti môžu osloviť stále viac a viac ľudí. K známym formám extrémizmu na internete v poslednom čase pribudol fenomén „hate speech“, pod ktorým sa rozumejú verbálne útoky na ľudí a skupiny, najmä politikov

⁴ SVOBODA, I. Príčiny a možnosti právneho postihu trestných činů s extrémistickým podtextem v době rekonfigurace trestního práva v České republice. In *Socioekonomické a humanitní studie*, 2/2020, vol. 12, s. 61 – 90. ISSN 1804-6797. ISSN on-line: 1804-6800, Ev. č. MK ČR E 19842.

⁵ Tamtiež.

a menšiny. V priebehu takzvanej „utečeneckej krízy“ sa táto forma čoraz viac dostávala do centra pozornosti verejnosti a médií.

S rozvojom sociálnych sietí súvisí aj fenomén označovaný ako „hate speech“⁶ alebo nenávisťný prejav. Nejde však o nový fenomén. Hate speech existoval aj bez použitia týchto technológií, avšak v súčasnosti možno sledovať novú dynamiku jeho šírenia. Nejde samozrejme len o nenávisťný prejav, ktorý je prejavom propagandy na sociálnych sieťach. Vážne zásahy do osobnostných práv, ktoré môžu na sociálnych sieťach nastať predstavujú aj iné fenomény, napríklad hoaxy či dezinformácie (fake news). Vzhľadom na uvedenú rozsiahlosť problematiky sa pozornosť sústreďí len na jeden vybraný fenomén, a to na nenávisťný prejav.

V slovenskom právnom poriadku je nenávisťný prejav zakázaný. Nastáva tu však konflikt s právom na slobodu prejavu, ktoré je ústavne zaručeným a chráneným právom každého človeka.

Herczeg vymedzuje *hate speech* ako protiprávne konanie, ktoré napĺňa znaky skutkovej podstaty trestného činu a jeho pohnútkou je apriori nenávisť páchatela vyplývajúca z príslušnosti obeti útoku k určitej rase, národnosti, etnickej skupine, náboženstvu, triede či inej sociálnej skupine.⁷ Pri transformácii na užšiu oblasť prejavov by teda nenávisťný prejav mohol byť definovaný ako prejav, ktorého pohnútkou je apriori nenávisť hovoriaceho vyplývajúca z príslušnosti difamovanej osoby k určitej rase, národnosti, etnickej skupine, náboženstvu, triede či inej sociálnej skupine.

Považujeme za nevyhnutné ozrejmiť aj niektoré zahraničné prístupy k tomuto pojmu. Výstižnejšiu definíciu poskytujú dokumenty Rady Európy, presnejšie v Odporúčaní Výboru ministrov k nenávisťným prejavom z roku 1997. Tu sa ako „*hate speech*“ rozumejú všetky formy prejavu, ktoré šíria, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú rasovú nenávisť, xenofóbiu, antisemitizmus či iné nenávisti založené na netolerancii, vrátane netolerancie vyjadrenej agresívnym nacionalizmom a etnocentrizmom, diskrimináciou a nepriateľstvom voči menšinám, migrantom a ľuď prisťahovaleckého pôvodu.⁸

⁶ Nenávisťný prejav (tzv. hate speech) možno označiť za prejav voči najrôznejším sociálnym, etnickým, sexuálnym či náboženským skupinám, ktorý je motivovaný snahou uraziť či zastrašiť určité skupiny osôb, prípadne v nich vyvolať negatívne emócie.

⁷ HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. Praha : ASPI, 2008. s. 11.

⁸ Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. (97) 20, o nenávisťných prejavoch, [online]. Dostupné na: < http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec%2897%2920_en.pdf>.

Hate speech (nenávistné prejavy), šíria a podnecujú nenávisť k skupinám ľudí. Dôvodom môže byť rasa, náboženstvo, etnicita a množstvo ďalšieho. Na sociálnych sieťach je to takmer na dennom poriadku. Nenávistné prejavy voči skupinám osôb môžu byť klasifikované ako trestný čin. Zároveň by sa trestné sankcie mali používať ako krajné riešenia a po celú dobu je potrebné udržiavať rovnováhu medzi bojom proti nenávisťným prejavom na jednej strane a zaručením slobody prejavu na strane druhej. Zákaz *hate speech* je samozrejme zášahom do slobody prejavu, a je potrebné posudzovať jednotlivé prípady s veľkou opatrnosťou. Okrem toho sú však nenávistné prejavy tiež v rozpore so zásadami užívania všetkých sociálnych sietí. Napríklad na Facebooku môže každý z nás taký príspevok nahlásiť a sociálna sieť ho preverí, a potom prípadne odstráni. Nenávistné prejavy však nemusia zostať len na sociálnych sieťach, ale môžu podnecovať k násilium v reálnom živote.

2 TRESTNOPRÁVNE ASPEKTY

Záujem na ochrane pred šírením nenávisťných, násilných a klamlivých informácií je nadnárodný, preto vzniklo množstvo medzinárodných právnych aktov upravujúcich túto problematiku. V rámci Rady Európy bol s cieľom zabrániť šíreniu rôznych podôb prejavov rasizmu a xenofóbie v roku 2001 prijatý Dodatokový protokol k Dohovoru Rady Európy o počítačovej kriminalite, ktorý sa zaoberá kriminalizáciou rasistických a xenofóbnych činov spáchaných v počítačových systémoch. Aj Európska únia (ďalej len „EÚ“) prijala Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva⁹.

Dodatkový protokol rozlišuje štyri formy zakázaných činov. Prvým je šírenie rasistického a xenofóbneho materiálu v počítačových systémoch. Druhou formou je rasistická a xenofóbna hrozba v počítačovom systéme spáchaním závažnejšieho trestného činu proti osobám alebo skupinám v závislosti na nadväzujúcich osobných okolnostiach. Tretia je rasistická a xenofóbna verejná urážka. Tu si štáty môžu pridať podmienku, že takým činom musí byť jednotlivec

⁹ ZAVŠNIK, A. *Kyberkriminalita*. Praha : Wolters Kluwer, 2017, s. 29 – 30.

alebo skupina osôb vystavený/á nenávisti, pohrdaniu alebo posmechu. Poslednou formou je popieranie, závažné znižovanie dôležitosti, schvalovanie alebo obhajovanie genocídy alebo zločinov proti ľudskosti.

Rasistický a xenofóbny materiál zahŕňa prejavy útočiacie na človeka kvôli rase, farbe pleti, pôvodu, národnostnej či etnickej príslušnosti alebo náboženstva. Na forme prejavu nezáleží. Môže ísť o písomné vyjadrenia, vyobrazenia či nahrávky podporujúce, podnecujúce alebo obhajujúce nenávisť, násilie a diskrimináciu.

Rámcové rozhodnutie vyžadovalo od členských štátov kriminalizáciu činov ako je verejné podnecovanie k násiliu alebo nenávisti vrátane verejnej distribúcie alebo šírenie letákov, obrazového či iného materiálu obsahujúceho tieto nenávistné prejavy. Ďalej by podľa rámcového rozhodnutia malo byť trestné verejné ospravedlňovanie, popieranie alebo hrubé znižovanie významu genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, činov spáchaných spôsobom, ktorý môže podnecovať násilie alebo nenávisť proti osobám či skupine, pričom základom pre podnecovanie nenávisti k určitej osobe či skupine osôb je ich rasa, farba pleti, viera, pôvod, národná alebo etnická príslušnosť, nie však politická príslušnosť, pohlavná orientácia alebo sociálna skupina.

V akčnom pláne Európskej únie proti rasizmu na roky 2020 – 2025 prichádza Agentúra EÚ pre základné práva s rozsiahlym prieskumom, ktorý identifikoval najväčšie ohniská ako aj skupiny ľudí, ktorí v spoločnosti trpia najviac, a to ľudia severoafriického pôvodu, Rómovia a ľudia subsaharského pôvodu. Pandémia koronavírusu pripútala mnohých k online svetu ešte intenzívnejšie ako v predchádzajúcom období, a tak znásobila už dovtedy intenzívny rasizmus, ktorý sa prejavuje najmä na internete. Faktom je, že práve anonymita na sociálnych sieťach dáva nekontrolovateľný priestor nenávistným prejavom¹⁰.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/ EÚ o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie 2005/222/SVV. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/ EÚ o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie 2005/222/SVV zohľadňuje nové metódy páchania počítačových trestných činov, najmä prostredníctvom tzv. botnetov. Pojem „botnet“ je pomenovaním siete „robotov-počítačov“

¹⁰ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov Únia rovnosti: akčný plán EÚ proti rasizmu na roky 2020 – 2025. (online). [18. 9. 2020]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/80f6a31f-1de7-11eb-b57e-01aa75ed71a1/language-en>

ktoré boli infikované škodlivým počítačovým vírusom. Do infikovaného počítača sa vírus dostane veľmi jednoducho, ak počítač nie je zabezpečený ochrannými mechanizmami ako antivírusový systém alebo „firewall“.¹¹

Cieľom tejto smernice je okrem iného zaviesť trestné sankcie pre vytvorenie botnetov, konkrétne akt vytvorenia diaľkovej kontroly nad významným počtom počítačov prostredníctvom ich napadnutia škodlivým softvérom formou cielených počítačových útokov. Po svojom vytvorení sa napadnutá sieť počítačov, ktoré vytvárajú botnet, môže aktivovať bez vedomia používateľov počítača na účely spustenia rozsiahleho počítačového útoku, ktorý je zvyčajne schopný spôsobiť závažné škody, ako sa uvádza v tejto smernici.¹²

Od 1. januára 2016, dovtedy existujúci trestný čin poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií podľa § 247 Trestného zákona (ďalej aj „TZ“)¹³ nahradil trestný čin neoprávneného prístupu do počítačových systémov podľa § 247, trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového systému podľa § 247a, trestný čin neoprávneného zásahu do počítačového údajov podľa § 247b, trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c a trestný čin výroby a držby prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov podľa § 247d TZ.

Ide o úmyselné trestné činy, ktoré môže spáchať ktokoľvek. Primárnym objektom týchto trestných činov je najmä ochrana integrity počítačového systému ako celku alebo časti pred neoprávneným zásahom, ktorý je vzhľadom na široké spektrum možných negatívnych aspektov neakceptovateľný.

Trestnoprávna teória definuje bezpečnostné opatrenie ako každé opatrenie, ktorého cieľom je zabrániť neoprávnenému prístupu k počítačovému systému alebo nosiču informácií. Pre naplnenie formálnych znakov trestného činu poškodenia a zneužitia záznamu na nosiči informácií podľa § 247 stačí, že páchatel prekoná nejakú prekážku (bezpečnostné opatrenie).

¹¹ IVOR, J., KLIMEK, L. ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina : Eurokódex, 2013, s. 320 – 321.

¹² Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV. [online]. [27. 9. 2016]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32013L0040>.

¹³ SVOBODA, I., JURISOVÁ, M. Trestné činy z nenávisťi v podmienkach Slovenskej republiky. In *Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18. – 19. januára 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci*, 1. vydání. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 26 – 42. ISBN 978-80-88266-15-0.

Na trestnosť páchatela podľa § 247a a § 247b TZ postačí, ak koná niektorým v danom ustanovení uvedeným spôsobom, pričom v niektorých prípadoch môže ísť aj o kumuláciu týchto spôsobov konania. Spôsobenie škody nie je zákonným znakom tohto trestného činu, spôsobenie značnej škody a škody veľkého rozsahu je však kvalifikačným znakom.

Potrebu zjednotenia postupu na potláčanie rasizmu a xenofóbie vyjadrila Rada v roku 1996 a prijala Jednotnú akciu 96/443/SVV týkajúcu sa potlačenia rasizmu a xenofóbie.¹⁴ V rámci tohto dokumentu sa členské štáty zaviazali zabezpečiť súdnu spoluprácu pri trestných činoch týkajúcich sa najmä verejného podnecovania k diskriminácii, k násiliu alebo rasovej nenávisti, verejného rozširovania materiálov obsahujúcich prejavy rasizmu a xenofóbie. Cieľom tohto rámcového rozhodnutia je zabezpečenie, aby boli rasistické a xenofóbne trestné činy v aspoň minimálnej miere sankcionované vo všetkých členských štátoch účinnými, primeranými a odradzujúcimi trestami, čo nie je možné uspokojivo dosiahnuť na úrovni jednotlivých členských štátov, keďže pravidlá majú byť spoločné a kompatibilné, a pretože tento cieľ možno lepšie dosiahnuť na úrovni EÚ.

Podľa čl. 1 každý členský štát prijme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa považovali za trestné tieto úmyselné skutky:

- a) verejné podnecovanie k násiliu alebo nenávisti voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu,
- b) spáchanie skutku uvedeného v písm. a) prostredníctvom verejného rozširovania alebo distribúcie písomností, obrázkov alebo iných materiálov,
- c) verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov, ako sú vymedzené v čl. 6, 7 a 8 Štatútu Medzinárodného trestného súdu, voči skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu, ak sú tieto skutky vykonané tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť voči takejto skupine alebo členovi takejto skupiny,
- d) verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov vymedzených v čl. 6 Charty Medzinárodného vojenského tribunálu priloženej k Londýnskej dohode z 8. augusta 1945 voči skupine osôb alebo členovi

¹⁴ 96/443/SVV: Spoločná akcie ze dne 15. července 1996 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o boji proti rasismu a xenofobii. [online]. [14. 09. 2021] Dostupné na: <<https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=31996F0443>>

takejto skupiny vymedzenej podľa rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu, ak sú tieto skutky vykonané tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť voči takejto skupine alebo členovi takejto skupiny.

Podľa článku 2 každý členský štát prijme potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby podnecovanie konania uvedeného v článku 1 ods. 1 písm. c) a d) bolo trestné, ako aj opatrenia na zabezpečenie toho, aby pomoc a navádzanie pri páchaní skutkov uvedených v článku 1 boli trestné.¹⁵ Toto rámcové rozhodnutie bolo aproximované zákonom č. 257/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon.

Dodatkový protokol k Dohovoru o počítačovej kriminalite, týkajúci sa postihovania činov rasistickej a xenofóbnej povahy spáchaných prostredníctvom počítačových systémov¹⁶

Mnoho štátov už ustanovilo trestné postihy pre určité trestné činy súvisiace s rasovým alebo xenofóbnym obsahom. Šírenie takýchto materiálov prostredníctvom počítačovej siete predstavuje ešte väčšiu výzvu pre vymáhanie práva. Bolo preto nevyhnutné prijať koordinovaný prístup, ktorý umožní efektívnu domácu aj medzinárodnú reakciu, založenú na spoločných prvkoch, ktoré treba zahrnúť do dodatkového protokolu k Dohovoru. Tento protokol si vyžaduje rozšírenie pôsobnosti Dohovoru o počítačovej kriminalite vrátane jeho hmotnoprávnych a procesných ustanovení a ustanovení o medzinárodnej spolupráci tak, aby zahŕňal aj trestné činy rasistickej a xenofóbnej povahy. Na rozdiel od harmonizácie prvkov hmotného práva v tejto oblasti správania, protokol je zameraný na zlepšenie schopnosti strán využívať v tejto oblasti prostriedky a možnosti medzinárodnej spolupráce v súlade s Dohovorom.

Slovenské trestné právo nemá samostatnú úpravu pre nenávisťné prejavy a ich stíhanie je podriadené všeobecne pod činy spáchané z nenávisťi, pričom rôzne podoby týchto činov môžu byť znakom skutkových podstátí niekoľkých trestných činov. V slovenskom právnom poriadku sú extrémistické skupiny a ich pôsobenie upravené v Trestnom zákone v súvislosti s trestnými

¹⁵ Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV z 28. 11. 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva. (online). [27. 9. 2016]. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:32008F0913>>.

¹⁶ Podpísaný Slovenskou republikou 17. decembra 2019, zatiaľ neratifikovaný, platnosť ešte nenašiel.

činmi extrémizmu. Definícia extrémistickej skupiny je uvedená v ustanovení § 129 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon v znení neskorších predpisov* „(3) *Extrémistickou skupinou sa na účely tohto zákona rozumie spóčenie najmenej troch osôb na účely spáchania trestného činu extrémizmu.*“ Trestné činy extrémizmu predstavujú rôznorodú skupinu trestných činov explicitne vymenovaných v § 140a ktoré zahŕňajú:

- trestné činy súvisiace s aktivitami, propagáciou a podporou extrémistických zoskupení – „založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421, prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422, výroba extrémistických materiálov podľa § 422a, rozširovanie extrémistických materiálov podľa § 422b, prechovávanie extrémistických materiálov podľa § 422c,“
- skupinu verbálnych trestných činov – „popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d, hanobenie národa, rasy a presvedčenia podľa § 423, podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, apartheidu a diskriminácie skupiny osôb podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140,“
- tzv. trestné činy z nenávisti – akékoľvek trestné činy, ktoré možno spáchať z osobitného motívu a „ktoré boli spáchané z dôvodu nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie podľa § 140 písm. e). Podľa § 122 ods. 2 TZ je trestný čin spáchaný verejne, ak je spáchaný obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete (a tým pádom aj prostredníctvom internetu) alebo iným obdobne účinným spôsobom alebo pred viac ako dvomi súčasne prítomnými osobami.

Znak „verejne“ môže byť¹⁷:

1. obligatórny znak skutkovej podstaty trestného činu,
2. fakultatívny znak kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu,
3. prifažujúca okolnosť podľa § 37 písm. f) Trestného zákona.

¹⁷ SMIEŠKO, I. *Internet a trestné činy extrémizmu*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2017. 246 s. ISBN 978-80-7380-691-0. s. 59.

Z toho vyplýva, že teoreticky ktorýkoľvek z trestných činov extrémizmu môže byť spáchaný prostredníctvom počítačovej siete. Trestnými činmi extrémizmu podľa § 140a, ktoré sú spáchané z osobitného motívu podľa § 140 písm. e).

Objektom trestných činov extrémizmu uvedených v dvanástej hlave osobitnej časti Trestného zákona je ochrana základných práv a slobôd, rovnoprávnosť ľudí bez ohľadu na ich národnú, rasovú, etnickú, náboženskú alebo inú príslušnosť a ochrana pred extrémistickými prejavmi, páchatelom môže byť ktokoľvek a vyžaduje sa úmyselné zavinenie, teda aspoň nepriamy úmysel. Čo ich odlišuje, je práve objektívna stránka:

- založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 421 TZ,
- prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd v zmysle § 422 TZ,
- výroba, rozširovanie a prechovávanie extrémistického materiálu podľa § 422a, § 422b a § 422c TZ,
- popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d TZ,
- hanobenie národa, rasy a presvedčenia v zmysle § 423 TZ,
- podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 TZ,
- apartheid a diskriminácia skupín osôb podľa § 424a TZ.

3 NENÁVISTNÉ PREJAVY A JUDIKATÚRA

Veľký vplyv na aplikačnú prax a hlavne na výklad a analýzu právnych noriem, upravujúcich vzťahy medzi fyzickými osobami, právnickými osobami a štátom majú rozhodnutia súdov, obzvlášť Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej „ESLP“).

Už v roku 1999 bolo totiž známe, že internet by mohol slúžiť, najmä kvôli jeho anonymnému charakteru kriminálnym aktivitám. Z toho dôvodu musia štáty predchádzať trestným činom a chrániť práva a slobody druhých.¹⁸ ESLP vo

¹⁸ *K.U. v. Finland.* (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <[http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#{%22itemid%22:\(%22001-89964%22\)\)}>](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#{%22itemid%22:(%22001-89964%22))}>).

svojich rozhodnutiach prezentuje nulovú ochranu voči nenávisným prejavom, ktoré v sebe priamo obsahujú nenávisné argumenty a nijako neprispievajú do občianskej či politickej diskusie (aj so zdôraznením, že v demokraciách musia byť do určitej miery tolerované urážlivé, šokujúce a znepokojujúce vyjadrenia).¹⁹

Prípád *Beizaras a Levickas proti Litve*²⁰ upozorňuje na diskriminačné konanie štátu, ktorý by mal byť garantom ochrany menších, a nie tolerovať diskrimináciu zo strany jej spoluobčanov. EŠLP dal jasne najavo, že legislatíva poskytujúca formálnu ochranu menšinám, nie je dostatočnou garanciou ochrany ľudských práv, pokiaľ štátne orgány nekonajú a jej napĺňanie účinne nevymáhajú. V prípade *Beizaras un Levickas proti Litve* sťažovatelia v konaní pred EŠLP namietali porušenie zákazu diskriminácie (čl. 14 Dohovoru) v spojení s právom na súkromie a rodinný život (čl. 8) ako aj porušenie práva na účinné opravné prostriedky (čl. 13). EŠLP musel nájsť odpoveď na otázku aké povinnosti vyplývajú z Dohovoru pre štát v otázke ochrany osôb pred homofóbnymi nenávisnými verbálnymi útokmi.

Sudcovia EŠLP najprv poukázali na to, že skutočnosti prípadu založili pomerne jasnú domnienku diskriminácie zo strany štátu a bolo teda na Litve, aby preukázala, že v skutočnosti sťažovatelia na základe sexuálnej orientácie nediskriminovala. EŠLP ďalej upozornil na výroky národných orgánov, ktoré napĺňajú znaky tzv. sekundárnej viktimizácie²¹.

Sudcovia EŠLP tiež zdôraznili, že odkaz vnútroštátnych súdov na údajné tradičné hodnoty litovskej spoločnosti nie je fakticky podložený. Nato litovský ústavný súd v roku 2011 judikoval, že homosexuálne spolužitie spadá pod pojem rodinný život, čo vypovedá o tom, že sa názor litovskej spoločnosti v čase mení. EŠLP teda dospel k záveru, že došlo k porušeniu čl. 14 Dohovoru, pretože podľa jeho názoru Litva nepreukázala legitimitu svojho konania voči sťažovateľom. Aj EŠLP dôvodil, že Litva porušila čl. 13 Dohovoru. Sudcovia upozornili, že okrem vyššie zmienovaných výrokov na adresu sťažovateľov označili litovské orgány potenciálne prípravné konanie za „stratu času“, a to napriek tomu, že

¹⁹ VÝBORNÝ, Š. *Nenávistní internet versus právo*. Praha : Wolters Kluwer, 2013, s. 58 – 59.

²⁰ *Beizaras a Levickas proti Litvě*, stížnosť č. 41288/15, rozsudok zo 14. januára 2020. Milkaite, Ingrida. A picture of a same-sex kiss on Facebook wrecks havoc: Beizaras and Levickas v. Lithuania. Strasbourg observers, Dostupné na: <<https://strasbourgobservers.com/2020/02/07/a-picture-of-a-same-sex-kiss-on-facebook-wrecks-havoc-beizaras-and-levickas-v-lithuania/>>.

²¹ Situácia, keď sú obeť trestných činov znovu traumatizované, napr. tým, že je na nich hádzaná (spolu) zodpovednosť za spáchaný čin.

dané konanie spadá pod trestný čin podnecovania násilia voči akejkoľvek národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej skupine ľudí a páchatelia boli prostredníctvom Facebooku jasne identifikovatelní. Neochotu štátu riešiť útoky na homosexuálov sťažovatelia podporili štatistikou, ktorá ukazovala, že z tridsiatich trestných oznámení v obdobných prípadoch boli všetky prípravné konania litovskými trestnými orgánmi zastavené.

Ako príklad môžu slúžiť aj iné rozhodnutia napríklad *Sejdić a Finci proti Bosne, Hercegovine* a *Timishev proti Rusku*, prípad *Féret proti Belgicku*²², *Pavel Ivanov proti Rusku*²³, či prípad *Delfi AS proti Estónsku* týkajúci sa zodpovednosti za zverejňovanie komentárov na internete²⁴.

V judikatúre súdov Slovenskej republiky je významné rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, ktorý riešil problematiku priateľstva na Facebooku²⁵, v ktorom konštatoval, že okolnosť, že poverený príslušník Policajného zboru a poškodená boli na sociálnej sieti vedení ako priatelia ešte nenasvedčuje skutočnosti, že ide o taký vzťah medzi nimi, ktorý by vzbudzoval pochybnosti o jeho nezaujatosti. Heslo „S Tvojou dôverou určite dokážem odstrániť nespravodlivé zvýhodňovanie nielen cigánskych parazitov pred slušnými ľuďmi!“ bolo predmetom rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, že autor vyjadruje odhodlanie odstrániť (podľa neho) nespravodlivé zvýhodňovanie všetkých parazitujúcich občanov a nezameriava sa výlučne na konkrétnu etnickú skupinu.

4 NIEKTORÉ ASPEKTY ODHAĽOVANIA TRESTNÝCH ČINOV EXTRÉMIZMU NA INTERNETE

Rôznorodosť, nevyspytateľnosť a široká škála kriminálnych aktivít v oblasti extrémizmu kladie na vyšetrovateľov týchto trestných činov vysoké špecifické nároky v každej oblasti ich činnosti. Z hľadiska objasňovania tohto druhu

²² *Féret v. Belgium*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/8/article1.en.html>.

²³ *Pavel Ivanov v. Russia*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:\(%22001-79619%22\)}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:(%22001-79619%22)}).

²⁴ *Delfi AS v. Estonia*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635#{%22itemid%22:\(%22001-126635%22\)}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635#{%22itemid%22:(%22001-126635%22)}).

²⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 Tdo 82/2014.

kriminality je nevyhnutné, aby vyšetrovatelia poznali spôsoby páchania tejto trestnej činnosti a jej trestnoprávnu charakteristiku. Odhaľovanie, dokumentovanie, dokazovanie a vyšetrovanie extrémizmu je myšlienkovy náročný proces, závisí od druhu a závažnosti trestného činu a vyžaduje si využitie špecifických metód kriminalistickej techniky a taktiky. Z hľadiska špecifik vyšetrovania tohto druhu trestnej činnosti je dôležité povedať, že v niektorých prípadoch je dôležité vykonať také úkony, ktoré sa pri iných druhoch trestných činov nevyužívajú.²⁶

Súčasná spoločenská situácia je poznačená nielen pandemiou, ale aj skutočnosťou o „online existencii“ takmer všetkých z nás. Akákoľvek činnosť v prípade, že je to možné, je presunutá do online priestoru. Nemožno samozrejme tvrdiť, že to je tak iba teraz. Aj v predchádzajúcej dobe bol online priestor veľmi využívaný, či už na pracovné účely alebo na súkromné. Aktuálne je však „online existencia“ priam bezpodmienečná.²⁷ Veľa aktivít sa presúva do prostredia internetu a tak to je aj v rámci trestných činov extrémizmu. Z uvádzaného dôvodu tiež možno trestné činy extrémizmu páchané prostredníctvom internetu označiť ako počítačovú kriminalitu s extrémistickým motívom. Pri vyšetrovaní počítačovej kriminality majú stopy celkom odlišný charakter, ktorý vyplýva práve z ich digitálnej formy. Digitálna forma stôp podstatne uľahčuje páchatelovi zahľadanie zmien spôsobených spáchaním trestného činu. Zmeny, ktoré spôsobí konanie páchatela v prípade počítačovej kriminality možno veľmi ľahko a jednoducho odstrániť, zmanipulovať alebo skresliť. To spôsobuje, že odhalenie páchatela počítačovej kriminality je spravidla veľmi náročné²⁸.

Podnet na začatie vyšetrovania a jeho obsah z hľadiska charakteru a kvality kriminalisticky relevantných informácií definuje počiatočnú vyšetrovaciu situáciu. Tá môže mať niektorú z nasledovných podôb²⁹:

1. Je zrejmé, že bol spáchaný trestný čin, spôsob jeho páchania a páchatel je neznámy – vyžaduje sa získanie informácií o možných spôsoboch páchania trestného činu a súčasne aj informácií, ktoré by mohli viesť k zisteniu páchatela. Je vhodné v takom prípade využiť pomoc odborného konzultanta

²⁶ VEGRICHTOVÁ, B. *Extremismus, Činnosť bezpečnostných složek*, 2012. s. 68.

²⁷ KRÁSNÁ, P. *Opodstatnenie a význam implementácie kyberšikany do legislatívy v Slovenskej republike*, 2021. s. 925.

²⁸ KOVÁČ, P. *Kyberpriestor a dokazovanie*. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2015, s. 86.

²⁹ ŠIMOŤEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 380 – 381.

či znalcov z oblasti výpočtovej techniky, prípadne vnútornú analýzu, ak ide o väčšiu spoločnosť.

2. Je zrejmé, že bol spáchaný trestný čin, spôsob jeho spáchania je známy, páchatel' je neznámy – vyžaduje sa získanie informácií o možných páchateloch. V rámci kriminalistického objasňovania treba uvažovať o dvoch základných skupinách páchatelov – zvnútra (zamestnanec, člen domácnosti) alebo zvonka. Vymedzenie okruhu páchatelov uľahčuje známy spôsob spáchania trestného činu. V tomto prípade je tiež vítaná pomoc zo strany odborného konzultanta alebo znalca z oblasti výpočtovej techniky.
3. Je zrejmé, že bol spáchaný trestný čin, nie je známy spôsob spáchania, ale je známy páchatel' – vyžaduje sa objasnenie spôsobu, akým bol trestný čin spáchaný. Poznatky možno získať výsluchom páchatel'a. Pokiaľ páchatel' popisuje spôsob spáchania trestného činu, zvyčajne pôjde o veľmi technický popis, a preto bude treba prizvať odborného konzultanta. Opäť je vhodná účasť znalcov, keďže môžu poskytnúť informácie týkajúce sa spôsobu spáchania trestného činu, prípadne budú potvrdzovať alebo vyvracať výpoveď páchatel'a.
4. Je zrejmé, že bol spáchaný trestný čin, spôsob spáchania a páchatel' je známy – táto situácia je z hľadiska vyšetrovania najjednoduchšia. Po zabezpečení stôp a vykonaní znaleckého dokazovania je možné vzniknúť obvinenie voči konkrétnemu páchatelovi.

Pri vyšetrovaní trestných činov extrémizmu páchaných prostredníctvom siete Internet je situácia o to zložitejšia, že pri takomto spôsobe protiprávneho konania často nie je známe nielen miesto kde sa skutok stal, ale ani osoba, ktorá reálne mohla naplniť skutkovú podstatu trestného činu. Jednotliví používatelia siete Internet spravidla vystupujú pod rôznymi pseudonymami alebo „nick-name“, u ktorých je sťažená možnosť identifikácie konkrétne osoby. Aj z legislatívneho hľadiska je problém získať konkrétne údaje k miestam, ako aj k osobám, ktoré reálne používajú konkrétne elektronické zariadenia na prístup do siete internet.

Informácie o užívateľovi e-mailovej adresy resp. IP adresy u zahraničných prevádzkovateľov internetových služieb a prevádzkovateľov e-mailov možno získať len prostredníctvom príslušných právnych prostriedkov, t. j. na základe medzinárodnej právnej pomoci alebo na základe Dohovoru o počítačovej kriminalite.

5 ZÁVER

Ani v demokratickej spoločnosti nemôže byť sloboda prejavu absolútna, pretože aj slová môžu ubližovať. Šírenie nenávisných prejavov sa deje najmä prostredníctvom sociálnych sietí.

Problematika trestných činov s extrémistickým podtextom je nielen multidisciplinárneho charakteru a treba k nej pristupovať z interdisciplinárnych pozícií, ale je nevyhnutné použiť kompetencie z mnohých rôznych vedných odborov, ktoré zaručia objektívne a riadne kriminalistické zhodnotenie problematiky. Je tiež nevyhnutné použiť špecifické kriminalistické metódy zhromažďovania dôkazov a špecifické metodologické metódy k hodnoteniu získanej matérie. To všetko podľa potrieb orgánov činných v trestnom konaní a podľa konštrukcie skutkovej podstaty trestnej činnosti.

Existuje niekoľko možností, ako dosiahnuť vyššiu efektívnosť trestného konania voči páchatelom počítačovej kriminality. Ide napríklad o používanie nástrojov, ktoré sú schopné včas odhaliť, že došlo k mimoriadnej udalosti, napríklad expertné systémy, vyhodnocovacie štatistiky. Ďalším spôsobom je zadokumentovať, čo sa v systéme stalo, napríklad pomocou auditnej stopy, údaje o prihlásovaní, forenzné audity. Je tiež nevyhnutné čo najrýchlejšie takéto podozrenie oznámiť „kvalifikovaným“ orgánom činným v trestnom konaní. Samozrejmosťou je zachovanie informačného systému v takom stave, aby neboli stopy zmazané a zabezpečiť utajenosť, aby páchatel nebol varovaný. Tieto nástroje možno využiť aj v civilných konaniach. Súčasná úroveň rozvoja a existencie informačných a komunikačných technológií jednoznačne vyžaduje vytvorenie špecializovaných a kvalifikovaných tímov pozostávajúcich nielen zo špecialistov na digitálnu techniku, ale aj na odborníkov v oblastiach ľudskej činnosti, ktorá digitálne technológie špecificky využíva. Ide o reálnu potrebu vzniku multidisciplinárnych vyšetrovacích tímov.

Použitá literatúra:

ALLCOTT, H., GENTZKOW, M. *Social Media and Fake News in the 2016 Election*. *Journal of Economic Perspectives*. [online]. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1257/jep.31.2.211> s. 211.

- BAYM, G. *The daily show: discursive integration and the reinvention of political journalism*. Political Communication 2005, s. 259.
- BITTMAN, L. *Mezinárodní dezinformace: černá propaganda, aktivní opatření a tajné akce*. Praha : Mladá fronta, 2000, s. 158.
- Delfi AS v. Estonia*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-126635#%7B%22itemid%22%3A%22001-126635%22%7D%3E>>.
- Féret v. Belgium*. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <<http://merlin.obs.coe.int/iris/2009/8/article1.en.html>>.
- FALLIS, D. *What Is Disinformation?*. Library Trends 2015. [online]. ISSN 1559-0682. Dostupné na: <https://muse.jhu.edu/content/crossref/journals/library_trends/v063/63.3.fallis.html> s. 401.
- GREGOR, M., VEJVODOVÁ, P. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno : CPress, 2018, s. 42.
- HERCZEG, J. *Trestné činy z nenávisti*. Praha : ASPI, 2008. 260 s. ISBN 9788073573119.
- Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy č. (97) 20, o nenávistných prejavoch, [online]. Dostupné na: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dhlgbt_docs/CM_Rec%2897%2920_en.pdf>.
- IVOR, J., KLIMEK, L., ZÁHORA, J. *Trestné právo Európskej únie a jeho vplyv na právny poriadok Slovenskej republiky*. 1. vyd. Žilina: Eurokódex, 2013, s. 320 – 321.
- KOVÁČ, P. *Kyberpriestor a dokazovanie*. In *Zborník z konferencie 21. slovenské dni práva*. Bratislava : Slovenská advokátska komora, 2015, s. 86.
- KRÁSNÁ, P. *Opodstatnenie a význam implementácie kyberšikany do legislatívy v Slovenskej republike*. In *Quaere 2021*. Recenzovaný zborník príspevkov interdisciplinárnej medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a odborných asistentov. Hradec Králove : Magnanimitas, 2021, s. 925 – 932. ISBN 978-80-87952-34-4.
- NATO STRATCOM COE. 2017. *Digital Hydra: Security Implications of False Information Online*. Riga : NATO Strategic Communications Centre of Excellence.

Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov Únia rovnosti: akčný plán EÚ proti rasizmu na roky 2020 – 2025. (online). [18. 9. 2020]. Dostupné na: <<https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/80f6a31f-1de7-11eb-b57e-01aa75ed71a1/language-en>>.

Pavel Ivanov v. Russia. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <[http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:\(%22001-79619%22\)}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-79619#{%22itemid%22:(%22001-79619%22)}>)>.

Rámcové rozhodnutie 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva. (online). [27. 9. 2016]. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex:32008F0913>>.

ROUSE, M. *Disinformation* 2013. [online]. Dostupné na: <<https://whatis.techtarget.com/definition/disinformation>>.

Beizaras a Levickas proti Litvė, sťažnosť č. 41288/15, rozsudok zo 14. januára 2020. Milkaite, Ingrida. A picture of a same-sex kiss on Facebook wreaks havoc: Beizaras and Levickas v. Lithuania. Strasbourg observers. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2020/02/07/a-picture-of-a-same-sex-kiss-on-facebook-wreaks-havoc-beizaras-and-levickas-v-lithuania/>. K.U. v. Finland. (online). [28. 10. 2015]. Dostupné na: <[http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#{%22itemid%22:\(%22001-89964%22\)}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89964#{%22itemid%22:(%22001-89964%22)}>)>.

SILVERMAN, C. *This analysis shows how viral fake election news stories outperformed real news on Facebook*. BuzzFeed. 2016. [online]. Dostupné na: <https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook?utm_term=tgEkrDpr#.dvkvj3DJ>.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV. (online). [27. 9. 2016]. Dostupné na: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32013L0040>>.

SMIEŠKO, I. *Internet a trestné činy extrémizmu*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2017. 246 s. ISBN 978-80-7380-691-0. s. 59.

ŠIMOVČEK, I. et al. *Kriminalistika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 380 – 381.

ŠVOBODA, I. *Projevy politického extremizmu v ozbrojených sborech*. 2010. Bratislava : In *Policajná teória a prax*. ISSN 1335-1370, EV 568/08.

SVOBODA, I., JURISOVÁ, M. Trestné činy z nenávisti v podmienkach Slovenskej republiky. In *Sborník z VI. ročníku mezinárodní konference Kriminologické dny pořádaný ve dnech 18. – 19. januára 2018 Českou kriminologickou společností ve spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci, 1. vydání*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, o.p.s., 2018. s. 26 – 42. ISBN 978-80-88266-15-0.

SVOBODA, I. Příčiny a možnosti právního postihu trestných činů s extrémistickým podtextem v době rekodifikace trestního práva v české republice. In *Socioekonomické a humanitní studie*, 2/2020, vol. 12, s. 61-90. ISSN 1804-6797, ISSN on-line: 1804-6800, Ev.č. MK ČR E 19842.

Správa špeciálneho prokurátora za rok 2019 nebola poslancami NR SR prijatá, dňa 27.11.2020 ju odmietli. [online]. Dostupné na: <<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/570062-poslanci-odmietli-spravu-specialneho-prokuratora-za-rok-2019/>>

Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 5 Tdo 82/2014.

VEGRICHTOVÁ, B. *Extremismus, Činnost bezpečnostních složek*, 2012, s. 68.

VERNER, P. *Propaganda a manipulace*. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, s. 112.

VÝBORNÝ, Š. *Nenávistní internet versus právo*. Praha : Wolters Kluwer, 2013, s. 58 – 59.

ZAVŠŇNIK, A. *Kyberkriminalita*. Praha : Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR), s. 29 – 30.

Kontaktné údaje:

doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.

e-mail: stanislav.sisulak@minv.sk

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská č.1

835 17 Bratislava

Slovenská republika

(NE)ZÁKONNOSŤ A (PROTI)ÚSTAVNOSŤ TRESTU PREPADNUTIA MAJETKU^{1 2}

Lukáš Turay

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The penalty of confiscation of property is currently receiving a lot of attention from both the lay and professional public. This is due to the fact that there are currently many media cases associated with this institute, which has both a mandatory and optional form under the conditions of the Slovak Republic. In the article in question, the author will try to point out some possible problems in imposing the mandatory penalty of confiscation of property.

Abstrakt: Trest prepadnutia majetku sa v súčasnosti teší veľkej pozornosti laickej aj odbornej verejnosti. Je to zapríčinené tým, že v súčasnosti je mnoho mediálnych káuz spájaných aj s týmto inštitútom. V predmetnom príspevku sa autor pokúsi poukázať na niektoré prípadné problémy pri ukladaní obligatórneho trestu prepadnutia majetku.

Key words: penalty of confiscation of property, mandatory penalty, constitutionality, legality

Kľúčové slová: trest prepadnutia majetku, obligatórny trest, ústavnosť, zákonnosť

1 ÚVOD

Právo vlastníť vec, patrí medzi najdôležitejšie ľudské práva, ktoré chránia mnohé medzinárodné dokumenty. Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava“) v čl. 20 ods. 1 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších právnych predpisov a ústavných noviel upravuje: „Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný

¹ Tento príspevok je výstupom z projektu APVV 19-0102: Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.

² This contribution is an output from the project APVV 19-0102: Effectiveness of preparatory proceedings – investigation, evaluation, criteria and impact of legislative changes.

obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.“ Štát teda majetok chráni právnym predpisom najvyššej právnej sily. Vlastníctvo majetku má však aj svoje limity. V rovnakom článku je explicitne upravené, že majetok, ktorý bol nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom (v kontexte trestného práva by sme mohlo hovoriť o trestnej činnosti) nepožíva žiadnu ochranu a teda môže byť predmetom trestu prepadnutia majetku.

V podmienkach Slovenskej republiky však nejde o novú formu trestu. Už Trestný zákon č. 86/1950 Sb. v znení neskorších právnych predpisov a noviel upravoval trest prepadnutia majetku v § 47. Súd takýto trest mohol uložiť zohľadňujúc povahu, závažnosť činu a pomery páchatela, ak odsudzoval páchatela na trest smrti alebo za úmyselný trestný čin na trest odňatia slobody prevyšujúci dva roky. Trest prepadnutia majetku postihoval celý páchatelov majetok alebo tú jeho časť, ktorú súd určil. Prepadnutie majetku sa však nevzťahovalo na prostriedky alebo veci, ktoré boli nevyhnutne potrebné na uspokojenie životných potrieb páchatela alebo osôb, o ktorých výživu alebo výchovu bol páchatel povinný sa starať podľa zákona. Výrokom o prepadnutí majetku zanikalo vtedajšie zákonné majetkové spoločenstvo. Vlastníkom prepadnutého majetku sa stával štát.³

Trestný zákon č. 140/1961 v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „starý TZ“) a noviel obsahoval trest prepadnutia majetku v § 51 starého TZ. V zmysle uvedeného ustanovenia súd mohol vzhľadom na okolnosti spáchaného trestného činu a pomery páchatela uložiť trest prepadnutia majetku, ak páchatela odsudzuje na výnimočný trest alebo ak ho odsudzuje na nepodmienečný trest odňatia slobody za závažný úmyselný trestný čin, ktorým páchatel získal alebo sa snažil získať majetkový prospech. Bez týchto podmienok mohol súd uložiť trest prepadnutia majetku iba v prípade, že zákon v osobitnej časti uloženie tohto trestu dovoľuje. Ako samostatný trest mohol súd uložiť trest prepadnutia majetku, len ak vzhľadom na povahu spáchaného trestného činu a na osobu páchatela uloženie iného trestu na dosiahnutie účelu trestu nie je potrebné. Zákonodarca si však zrejme uvedomoval neprimeranú prísnosť tohto trestu, preto v ustanovení § 52 starého TZ upravil obsah trestu prepadnutia majetku. V zásade tak trest prepadnutia majetku mohol byť uložený tak, že:

- postihoval celý majetok páchatela,

³ ŠANTA, J., PETKOVÁ, Z. Trest prepadnutia majetku – história, komparatistika, správa majetku. In *Justičná revue*, 74, 2022, č. 5, s. 633 – 648.

- postihoval len tú časť majetku, ktorú určil súd, pričom túto časť mohol súd ustanoviť buď pomerne, alebo určiť okruh konkrétnych vecí.⁴

V oboch prípadoch išlo o fakultatívny trest prepadnutia majetku.

Aktuálne je trest prepadnutia majetku upravený v § 58 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a noviel (ďalej aj „TZ“). Konkrétne v § 58 ods. 1 TZ je upravené tzv. **fakultatívne uloženie trestu prepadnutia majetku, ktoré nie je naviazané na taxatívne vymedzenie trestných činov, ale na okolnosti spojené s páchatelom a spáchaným skutkom**. Uloženie trestu prepadnutia majetku podľa § 58 ods. 1 TZ podmieňujú dve podmienky, na ktoré súd musí prihliadať kumulatívne:

1. okolnosti spáchaného trestného činu a pomery páchatela,
2. páchatela odsudzuje na trest odňatia slobody na doživotie alebo ho odsudzuje na nepodmienečný trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin, ktorým páchatel získal alebo sa snažil získať majetkový prospech veľkého rozsahu alebo ktorým spôsobil škodu veľkého rozsahu.⁵

Aj v prípade, že sú uvedené podmienky splnené, nemusí to automaticky znamenať uloženie takéhoto trestu.

Ad 1) Okolnosti spáchaného trestného činu a pomery páchatela

Okolnosti spáchaného trestného činu sa rozumejú predovšetkým spôsob vykonania činu, jeho následky, mieru zavinenia a pohnútku páchatela. Pojem pomery páchatela sa spájajú predovšetkým s majetkovými pomermi páchatela, so záväzkami a s oprávnenými nárokmi poškodeného. Pri hodnotení majetkových pomerov páchatela môže súd primerane vychádzať aj z rodinných pomerov, ale v tomto prípade by mal mať na pamäti zásadu personality trestu upravenú v § 34 ods. 3 TZ: „*Trest má postihovať iba páchatela, tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby.*“

Ad 2) Páchatela odsudzuje na trest odňatia slobody na doživotie alebo ho odsudzuje na nepodmienečný trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin, ktorým páchatel získal alebo sa snažil získať majetkový prospech veľkého rozsahu alebo ktorým spôsobil škodu veľkého rozsahu.

⁴ ŠÁMAL, P. PŮRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon – komentář*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 1998, s. 346.

⁵ MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2015, s. 361.

Druhá podmienka je zložená z dvoch alternatív. Prvú alternatívu tvorí odsúdenie páchatela na trest odňatia slobody na doživotie. Podmienky na uloženie trestu odňatia slobody na doživotie sú upravené v § 47 TZ. Druhú alternatívu tvorí skutočnosť odsúdenia na nepodmienečný trest odňatia slobody za obzvlášť závažný zločin, ktorým páchatel získal alebo sa snažil získať majetkový prospech veľkého rozsahu alebo ktorým spôsobil škodu veľkého rozsahu. Podľa § 11 ods. 3 TZ sa obzvlášť závažným zločinom rozumie zločin, za ktorý tento zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov. Pod pojmom „prospech väčšieho rozsahu“, alebo „škodou veľkého rozsahu“ rozumieme podľa § 125 ods. 3 TZ prospech, alebo škodu, ktorá dosahuje najmenej päťstónásobok škody malej t. j. 133 000 eur. Z uvedenej právnej úpravy vyplýva, že v uvedenom prípade môže ísť aj o pokus, alebo prípravu na obzvlášť závažný zločin. V tomto prípade je však podmienkou zištná pohnútko, ktorá spočíva v snahe získať prospech majetkového charakteru, pričom nie je rozhodujúce, či spáchaním obzvlášť závažný zločin páchatel takýto prospech skutočne získal, alebo či ostalo len pri tejto snahe.⁶ Trest prepadnutia majetku sa nemusí vzťahovať iba na majetok nadobudnutý trestným činom. V praxi nie je ani potrebné vykonávať dokazovanie a ustáliť objem majetku, ktorý bol páchatelom získaný za sumu získanú z trestnej činnosti. Trest prepadnutia majetku postihuje v zásade celý majetok páchatela, nielen jeho časť, čo vyplýva zo znenia § 59 ods. 1 TZ, podľa ktorého trest prepadnutia majetku postihuje, v rozsahu, ktorý patrí odsúdenému pri výkone trestu prepadnutia majetku po ukončení konkurzného konania,

- a) výtazok zo speňaženia majetku,
- b) majetok vylúčený zo súpisu majetku podstát,
- c) majetok podliehajúci konkurzu, ak nedošlo k speňaženiu majetku.

Ustanovenie § 58 ods. 2 TZ upravuje obligatórne uloženie trestu prepadnutia majetku za splnenia dvoch kumulatívnych podmienok:

1. páchatel sa odsudzuje za jeden, alebo viac trestných činov taxatívne vymedzených v § 58 ods. 2 TZ,
2. páchatel nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z výnosu z trestnej činnosti.

⁶ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1.* vydanie, Praha : C. H. Beck, 2010, s. 439.

Ad 1) Páchatel' sa odsudzuje za jeden, alebo viac trestných činov taxatívne vymedzených v § 58 ods. 2 TZ

Trestný zákon v tomto ustanovení uvádza taxatívny výpočet trestných činov za ktoré je možné uložiť trest prepadnutia majetku. **Na základe gramatického a logického výkladu možno konštatovať, že musí ísť o dokonané trestné činy.** Uvedenú konštatáciu možno odvodiť aj od skutočnosti, že zákonodarca v rámci druhej podmienky hovorí „o nadobudnutí“ majetku a nie o snahe takýto majetok nadobudnúť.

Ad 2) Páchatel' nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z výnosu z trestnej činnosti

Táto podmienka tvorí hlavný rozdiel medzi § 58 ods. 2 TZ a § 58 ods. 3 TZ. Pri treste prepadnutia majetku podľa § 58 ods. 2 TZ sa navyše vyžaduje (na rozdiel od § 58 ods. 3 TZ), aby páchatel' nadobudol majetok aspoň v značnom rozsahu trestnou činnosťou alebo z príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti.⁷ V prípade, že páchatel' nahradil škodu, ktorú s trestným činom spôsobil, táto skutočnosť nevylučuje uloženie trestu prepadnutia majetku podľa § 58 ods. 2 TZ. Vrátanie finančných prostriedkov má len charakter náhrady škody spôsobenej trestným činom.⁸

Ustanovenie § 58 ods. 3 TZ upravuje trest prepadnutia majetku ako obligatórny trest za spáchanie trestného činu, z ktorého bol obvinený uznaný za vinného, a to bez potreby naplnenia podmienok uvedených v prvom alebo druhom odseku a bez ohľadu na pôvod, resp. spôsob nadobudnutia daného majetku.

V prípade aplikácie ustanovenia § 58 ods. 3 TZ, súd nie je povinný pri ukladaní trestu prepadnutia majetku prihliadať na vzťah medzi spáchanou trestnou činnosťou a majetkom páchatela (napr. osobitne skúmať tento vzťah a na základe tohto následne určiť rozsah majetku, ktorý bude daným trestom dotknutý). Zákonodarca uvedenou právnou úpravou reflektoval na potrebu dôslednejšieho majetkového postihu páchatel'ov spoločensky obzvlášť nebezpečných trestných činov, s cieľom maximalizovať výchovné a prevenčné pôsobenie na osobu páchatela.⁹ Nemožno opomenúť, že § 58 ods. 3 TZ bol doplnený novelou č. 262/2011 Z. z., ktorou sa menia Trestný zákon a Trestný poriadok. V dôvo-

⁷ LORKO, J., MIKUŠ, Š. Kazuistika – trest prepadnutia majetku v kontexte vlastníckeho práva. In *Notitiae iudiciales Academie collegii aedilium in Bratislava*. Roč. 6, č. 1, 2020, s. 94.

⁸ Krajský súd v Bratislave sp. zn. 2 To 3/2019.

⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 5 Tdo 52/2020.

dovej správe sa uvádza, že predmetná novoprijatá právna úprava reaguje na potrebu dôslednejšieho majetkového postihu páchatelov spoločensky obzvlášť nebezpečných trestných činov. V súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami Slovenskej republiky k Rade Európy je normatívnou motiváciou zavedenia tohto ustanovenia predovšetkým naplnenie *ratio legis* Dohovoru Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávani, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu (oznámenie MZV SR č. 91/2009 Z. z.), ktorý sleduje zamedzenie kumulovania ziskov a ďalšieho používania prostriedkov získaných zo závažnej trestnej činnosti. Zákonodarca zároveň poukazuje na výchovný a prevenčný rozmer obligatórneho prepadnutia majetku.¹⁰

Ak páchatel zničí vec, ktorá je predmetom trestu prepadnutia majetku (napr. zbúra dom, ktorý bol mal prepadnúť), dopúšťa sa konania, ktoré možno subsumovať pod skutkovú podstatu trestného činu marenia úradného rozhodnutia podľa § 348 ods. 2 písm. a) TZ.

Zároveň treba prihliadať na zásadu nezlučiteľnosti trestov, ktorá je upravená v § 34 ods. 7 TZ. Ak súd ukladá trest prepadnutia majetku, nemôže páchatelovi zároveň uložiť trest prepadnutie veci, alebo peňažný trest.

2 POCHYBNOSTI ÚSTAVNÉHO SÚDU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Ústavný súd Slovenskej republiky je orgánom verejnej moci, ktorý je najvyšším orgánom posudzovania ústavnosti. Práve na možnú problematickú úpravu upozornil v roku 2016 vo svojom uznesení I. ÚS 265/2016. V tomto prípade išlo prípad, keď sťažovateľ bol rozsudkom Okresného súdu Trnava sp. zn. 7 T 23/2014 z 26. februára 2015 v spojitosti s uznesením Krajského súdu v Trnave sp. zn. 3 To 84/2015 z 27. októbra 2015 odsúdený pre obzvlášť závažný zločin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 1 písm. b) a c) a ods. 3 písm. c) TZ a bol mu podľa § 172 ods. 3 TZ v spojení s § 39 ods. 1 a ods. 3

¹⁰ Dôvodová správa k zákonu č. 262/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. TP v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. Dostupná na: <https://www.epi.sk/dovodova-sprava/Dovodova-sprava-k-zakonu-c-262-2011-Z-z.htm>

písm. b) TZ uložený trest odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní ôsmich rokov a šiestich mesiacov a podľa § 58 ods. 2 TZ mu bol uložený aj trest prepadnutia majetku. Sťažovateľ vo svojej ústavnej sťažnosti argumentoval predovšetkým skutočnosťou, že v časti trestu o prepadnutí majetku ide o neprimeraný zásah do jeho vlastníckeho práva a úplne ignoruje zásadu primeranosti vzhľadom na skutočnosť, že mu má prepadnúť celý nadobudnutý majetok, pričom zisk z bol len vo výške 29 899, 34 eur. Ústavný súd k tejto problematike uviedol: „**Vnímajúc sťažnostné námietky sťažovateľa predostreté v jeho ústavnej sťažnosti aj ústavný súd musí konštatovať obligatórnosť § 58 ods. 3 TZ, ktorý všeobecným súdom nedáva inú možnosť, len takýto druh trestu uložiť, nech by námietky sťažovateľa boli akokoľvek podnetné a prípadne aj s ohľadom na jeho osobné pomery aj opodstatnené.** Napokon, konanie Ústavného súdu SR podľa čl. 127 Ústavy neposkytuje ani ústavnému súdu možnosť akokoľvek zasiahnuť do legislatívneho textu zákona (o to viac pri ustanovení obligatórneho postupu súdu v konaní, pozn.), tak ako by to mohlo byť v konaní podľa čl. 125 Ústavy, na ktoré toto konanie sťažovateľ nie je aktívne legitimovaným subjektom. V tomto kontexte vníma aj ústavný súd trest prepadnutia majetku, ktorý bol sťažovateľovi uložený za trest zákonný, kde práve jeho neuložením by všeobecné súdy porušili zákon. Ústavný súd teda uzatvára, že právne závery krajského súdu predostreté v jeho napadnutom rozhodnutí nemožno považovať za arbitrárne alebo zjavne neopodstatnené, v dôsledku čoho nezistil príčinnú súvislosť medzi týmto napadnutým rozhodnutím krajského súdu a sťažovateľom namietaným porušením označených práv podľa čl. 13 ods. 4 Ústavy a podľa čl. 3 a čl. 6 ods. 1 Dohovoru, a preto sťažnosť sťažovateľa v tejto jej časti odmietol z dôvodu jej zjavnej neopodstatnenosti podľa § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde. Vyslovenie porušenia čl. 1 ods. 1 Ústavy je viazané na vyslovenie porušenia základného práva alebo slobody podľa ústavy.“ V uvedenom uznesení možno vnímať aj pochybnosti Ústavného súdu o udržateľnosti aktuálnej právnej úpravy.

3 MOŽNÁ NEÚSTAVNOSŤ TRESTU PREPADNUTIA MAJETKU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Treba poukázať na skutočnosť, že legislatívnemu rozšíreniu § 58 TZ o odsek 3 nepredchádzalo pripomienkové konanie, vzhľadom na skutočnosť, že išlo

o poslanecký návrh. Toto ustanovenie sa stalo súčasťou Trestného zákona prijatím zákona Č. 262/2011 Z. z. ako priamej novely Trestného zákona. Tú síce pôvodne predkladala vláda SR, avšak bez odseku 3, ktorý bol schválený na základe poslaneckého pozmeňovacieho návrhu. V tejto súvislosti je pozoruhodné, že v dôvodovej správe k úprave § 58 ods. 2 TZ predkladateľ uvádza, že podmienkou prepadnutia je preukázanie, že prepadávaný majetok pochádza z trestných činností osoby z obdobia pred odsúdením. Zároveň sa upresňuje pôvod majetku, resp. príjmov ako majetku, resp. príjmov pochádzajúcich z trestnej činnosti, pretože pojem „nelegálny príjem“ sa v Trestnom zákone nepoužíva. Po implementácii III. smernice EÚ proti praniu špinavých peňazí a nového Dohovoru proti praniu špinavých peňazí, o zaistení, vyhľadávaní a konfiškácii a o financovaní terorizmu by malo ísť o totožné príjmy resp. zisky. Rámcové rozhodnutie Rady 2Q05/212/SVV formuluje záväzok členského štátu EÚ tak, aby majetok pochádzal z trestnej činnosti. Predmetom trestu prepadnutia majetku sa však môže stať aj majetok, ktorý z trestnej činnosti nepochádza.

Zároveň treba poukázať na to, že podľa čl. 50 ods. 1 len súd rozhoduje o vine a treste za trestné činy. V prípade aplikácie § 58 odseku 2 resp. 3 však súd nerozhoduje o treste, pretože túto úlohu na seba prebral zákonodarca. V okolitých štátoch je tento trest upravený fakultatívne. Napríklad v Českej republike je trest prepadnutia majetku je upravený v zákone č. 40/2009 Sb. Trestní zákonník v znení neskorších právnych predpisov a noviel. V českej právnej úprave súd môže vzhľadom na okolnosti spáchaného trestného činu a pomery páchatela uložiť trest prepadnutia majetku, ak odsudzuje páchatela na výnimčný trest alebo ak ho odsudzuje za obzvlášť závažný zločin, ktorým páchatel pre seba alebo pre iného získal alebo sa snažil získať majetkový prospech. Bez týchto podmienok môže súd uložiť trest prepadnutia majetku iba v prípade, že trestný zákon uloženie tohto trestu za spáchaný zločin dovoľuje. Ako samostatný trest môže byť trest prepadnutia majetku uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu a na osobu a pomery páchatela uloženie iného trestu nie je potrebné. Prepadnutie majetku postihuje celý majetok odsúdeného alebo len tú jeho časť, ktorú súd určí. Prepadnutie sa však nevzťahuje na prostriedky alebo veci, ktoré sú nevyhnutné na uspokojenie životných potrieb odsúdeného alebo osôb, o ktorých výživu alebo výchovu je odsúdený podľa zákona povinný starať. Česká právna úprava teda pripúšťa len fakultatívne prepadnutie majetku. Iným spôsobom to riešila Nemecká spolková republika.

V tomto prípade nemecká právna úprava pozná inštitút tzv. konfiškácie, ktorá má postihovať len prípadný výnos z trestnej činnosti páchatela.

4 ZÁVER

Trest prepadnutia majetku, nie je novým trestom v podmienkach Slovenskej republiky. Nová je však právna úprava, keď tá aktuálna sa datuje od roku 2012. Na úvod príspevku sme poskytli čitateľovi stručnú analýzu trestu prepadnutia majetku. V príspevku sme sa snažili poukázať jednak na legislatívny vývoj právnej úpravy trestu prepadnutia majetku, ako aj na problematické aspekty. V súčasnosti je na Ústavnom súde SR podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy. Treba konštatovať, že obligatórne uloženie trestu prepadnutia majetku sa nám zdá neprímerané, vzhľadom na skutočnosť, že súd nemôže v prípade aplikácie tohto trestu pristúpiť k individualizácii trestu a páchatelovi prepadať celý majetok. Uvedená právna úprava teda nepôsobí len na páchatela, ale má priamy vplyv na jeho rodinu a môže predstavovať zásadný problém pri reintegrácii páchatela naspäť do spoločnosti.

Použitá literatúra:

BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel.*, 1. vydanie, Praha : C. H. Beck, 2010, s. 439.

Krajský súd v Bratislave sp. zn. 2To/3/2019.

LORKO, J., MIKUŠ, Š. Kazuistika – trest prepadnutia majetku v kontexte vlastníckeho práva. In *Notitiae iudiciales Academie collegii aedilium in Bratislava*. Roč. 6, č. 1, 2020, s. 94.

MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, Y. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 2. aktual. a prepr. vydanie*. Šamorín : Heuréka, 2015, s. 361.

ŠÁMA, P. PÚRY, F., RIZMAN, S. *Trestní zákon – komentář*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 1998, s. 346.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky I. ÚS 265/2016.

Kontaktné údaje:

JUDr. Lukáš Turay PhD.

lukas.turay@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

811 00 Bratislava

Slovenská republika

EFEKTÍVNOSŤ VYUŽÍVANIA ŠPECIFICKÝCH DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV V PRIEBEHU PRÍPRAVNÉHO KONANIA¹

Juraj Drugda

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstract: The article focuses on the examination of the specific means of evidence, among which are included the operative-investigative activities and information-technology means and the impact of their use on the effectiveness, speed and legal course of pre-trial proceedings. Author illustrate the system of basic concepts which serves as a theoretical basis for the other parts of the article. To in-depth analysis are subjected the peculiarities of the system in which specific means of evidence are implemented and which is connected to significant individual parts of the pre-trial proceedings. A special focus is oriented on evaluating the degree of effectiveness of mutual connections between analyzed specific means of evidence and the legal mechanisms of the pre-trial proceedings whose objective is to achieve the maximum possible level of efficiency.

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na preskúvanie špecifických dôkazných prostriedkov, medzi ktoré sa zaraďujú prostriedky operatívno-pátracej činnosti a informačno-technické prostriedky a vplyvu ich využívania na efektívnosť, rýchlosť a zákonný priebeh prípravného konania. Prezentuje sa systém základných pojmov a východísk, ktorý posluží ako teoretický základ k ďalším častiam príspevku, v rámci ktorých sú hĺbkovej analýze podrobené osobitosti režimu, v ktorom sa realizujú špecifické dôkazné prostriedky počas priebehu jednotlivých štádií prípravného konania so špeciálnym zameraním na vyhodnotenie miery efektívnosti vzájomných súvislostí medzi analyzovanými špecifickými dôkaznými prostriedkami a zákonnými mechanizmami prípravného konania zabezpečujúcimi maximálnu možnú mieru efektívnosti.

Key words: effectiveness, pre-trial proceedings, information-technology means, operative-investigative activities

¹ „Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102.“

Kľúčové slová: efektívnosť, prípravné konanie, informačno-technické prostriedky, prostriedky operatívno-pátracej činnosti

1 ÚVOD

Dôležitosť a nenahraditeľnosť špecifických dôkazných prostriedkov a ich funkcií, ktoré spĺňajú v prípravnom konaní vo vzťahu ku prípadom a situáciám, v ktorých dochádza k ich frekventovanému využívaniu je nepopierateľná. Bez utajenej policajnej činnosti by nebolo možné odhaliť a efektívne bojovať proti mnohým druhom závažnej a organizovanej trestnej činnosti. Osobitosti niektorých zložitých prípadov však so sebou v praxi prinášajú potrebu dlhodobého využívania týchto prostriedkov bez ohľadu na negatívne svetlo, ktoré takýto postup môže vrhať na snahu orgánov činných v trestnom konaní o zabezpečenie plynulého priebehu prípravného konania, čo sa z hľadiska vyhodnocovania efektívnosti tohto štádia trestného konania môže javiť ako neefektívne. V nasledujúcich častiach príspevku si okrem základného pojmoslovia problematiky priblížime hlavné argumenty, ktoré poslúžia na účely zhodnotenia efektívnosti využívania týchto inštitútov v rámci prípravného konania.

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV

Pre lepšie pochopenie nasledujúcich častí príspevku treba priblížiť systém základných pojmov a východísk skúmanej problematiky. Stručne priblíženými budú pojmy ako: špecifické dôkazné prostriedky, informačno-technické prostriedky, prostriedky operatívno-pátracej činnosti, prípravné konanie a efektívnosť, vrátane pojmu efektívnosť prípravného konania.

Špecifické dôkazné prostriedky možno charakterizovať ako súbor vybraných druhov vyšetrovacích postupov, ktoré sa vyznačujú prvkami utajenej a spravodajskej činnosti a ktorých cieľom je vyhľadanie, preverenie a zdokumentovanie informácií na účely trestného konania, ktoré nemožno zistiť inými dostupnými prostriedkami.

Definícia pojmu „**informačno-technické prostriedky**“ je uvedená v ustanovení § 10 ods. 20 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku ako „*elektrotechnické, rádiotechnické, fototechnické, optické, mechanické, chemické a iné technické prostriedky a zariadenia alebo ich súbory použité utajovaným spôsobom pri odpočúvaní a zázname prevádzky v elektronických komunikačných sieťach, obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov alebo pri vyhľadávaní, otváraní a skúmaní zásielok, ak sa ich použitím zasahuje do základných práv a slobôd.*“

Prostriedky operatívno-pátracej činnosti sú v príslušnej právnej úprave vymedzené vo forme taxatívneho výpočtu jednotlivých druhov týchto inštitútov. Inými slovami možno tento pojem definovať aj ako prostriedky používané pri napĺňaní účelu operatívno-pátracej činnosti, ktorými sú subjekty, nástroje, pomôcky a ich súbory, využitím ktorých možno dosahovať vyššiu účinnosť a efektívnosť vybraných služieb Policajného zboru (ďalej len „PZ“) pri plnení úloh v priebehu vykonávania aktivít v rámci realizácie súčinnosti počas vyšetrovania.²

Prípravné konanie možno definovať ako štádium trestného konania, ktoré začína prijatím uznesenia o začatí trestného stíhania a vrcholí podaním obžaloby, návrhom na schválenie dohody o vine a treste alebo právoplatným rozhodnutím orgánu činného v trestnom konaní (ďalej len „OČTK“) vo veci samej. Podstatou prípravného konania je vyhľadanie, zabezpečenie a overenie dôkazov slúžiacich na objektívne zhodnotenie veci v priebehu realizácie procesu vyšetrovania predmetnej trestnej činnosti, ktoré smeruje k vydaniu meritórneho rozhodnutia o ďalšom vývoji trestného konania, či už bude pokračovať pred súdom alebo vybavením trestnej veci mimo súdneho konania. „*Efektívne naplnenie cieľov trestného konania je priamo úmerné kvalitou prípravného konania, a to ako z pohľadu legislatívnej úpravy, organizačného, personálneho i materiálno-technického charakteru jeho zabezpečenia ako aj jeho bezprostrednej aplikačnej úrovne.*“³

Pod pojmom „**efektívnosť**“ si možno predstaviť určitú účinnosť, prípadne mieru využitia alebo spôsobilosť vyvolávať žiadúce alebo nežiadúce účinky.⁴ Efektívnosť prípravného konania možno definovať ako rýchlu a pružnú

² JAGNEŠÁK, J. *Špecifické prostriedky používané v operatívno-pátracej činnosti*, s. 39.

³ ŠIŠULÁK, S. *Kritériá efektívnosti prípravného konania*, s. 139.

⁴ ČENTĚŠ, J., VOJTUŠ, F. *Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu*, s. 37.

reakciu orgánov činných v trestnom konaní na spáchaný trestný čin, zistenie všetkých dôležitých dôkazov a skutočností vedúcich k identifikácii trestnej činnosti a usvedčeniu páchatela.

3 ANALÝZA EFEKTÍVNOSTI ŠPECIFICKÝCH DÔKAZNÝCH PROSTRIEDKOV A ICH VPLYVU NA PRIEBEH PRÍPRAVNÉHO KONANIA

Vykonaná analýza sa zameriava na vyhodnotenie miery efektívnosti režimu, v ktorom sa realizujú špecifické dôkazné prostriedky v priebehu jednotlivých štádií prípravného konania. Dôraz sa tiež kladie na vybrané inštitúty prípravného konania, ktorých cieľom je zabezpečenie efektívneho priebehu a vzťahov, súvislostí a vplyvov, ktoré na tieto inštitúty môže mať potenciálne použitie špecifických dôkazných prostriedkov.

3.1 Vplyv využívania špecifických dôkazných prostriedkov na efektívnosť štádia pred začatím trestného stíhania

V štádiu pred začatím trestného stíhania je vo vzťahu k snahám o zabezpečenie efektívnosti smerodajná, ale nie absolútna tridsať dňová lehota na rozhodnutie o začatí trestného stíhania, ktorá začína plynúť prijatím prvotnej informácie nasvedčujúcej o existencii dôvodného podozrenia zo spáchania trestnej činnosti, ktorá má v mnohých prípadoch podobu trestného oznámenia, ktoré možno pokladať za samostatný dôkazný prostriedok.⁵ Podnet prijímajúci vyšetrovateľ je povinný preverovať vierohodnosť zdroja, prípadne subjektu, ktorý je nositeľom tejto informácie, z čoho v mnohých prípadoch priamo vyplýva potreba preverenia tohto podnetu za využitia špecifických dôkazných prostriedkov. V takých prípadoch možno predpokladať, že preverované informácie sa budú týkať najmä latentnej trestnej činnosti závažnejšieho, prípadne organizovaného charakteru.⁶

⁵ ŠANTA, J. *Aktuálne aplikačné problémy prípravného konania z pohľadu prokurátora*, s. 125.

⁶ MIHÓK, M. *Príkaz na zistenie a oznámenie údajov o uskutočnenej telekomunikačnej prevádzke a vybrané problémy aplikačnej praxe*, s. 1241.

Za efektívny možno v tomto štádiu považovať zjednodušený postup pri vydávaní príkazu na vykonanie vybraných špecifických dôkazných prostriedkov, kedy napríklad pri realizácii prehliadky iných priestorov a pozemkov môže takýto príkaz vydať so súhlasom prokurátora aj policajta. Lehoty, na ktoré môžu byť tieto príkazy vydané, však zostávajú jednotné, rovnako, ako aj v štádiách už po formálnom začatí prípravného konania, čo môže mať za následok nedodržanie spomínanej tridsaťdňovej lehoty na rozhodnutie o začatí trestného stíhania a predĺženie štádia pred začatím trestného stíhania na dobu, ktorá môže dosiahnuť šesť mesiacov alebo môže byť aj presiahnutá ak sa berie do úvahy aj potenciál vzniku dôvodov na predĺženie zákonných lehôt uvedených vo vydaných príkazoch. Spomínaný postup je akceptovateľný z dvoch dôvodov. Po prvé preto, že uvedená tridsaťdňová lehota na rozhodnutie o začatí trestného stíhania má poriadkový charakter, čiže pri existencii relevantných dôvodov na jej prekročenie nenastáva žiaden negatívny právny následok, a za druhé: vo vyššie ilustrovaných prípadoch použitia špecifických dôkazných prostriedkov na účely preverenia v tomto štádiu prvotných a jediných informácií od potenciálne nedôveryhodného zdroja nie je ešte identifikovaný žiadny ďalší subjekt, u ktorého by vznikla existencia iniciatívy k využívaniu inštitútov trestného konania slúžiacich na nápravu neefektívneho stavu,⁷ kvôli možnosti vzniku pocitu, že sa v danej trestnej veci nekoná, kvôli domnolej alebo subjektívnej predstave o prieťahoch, či nedodržovaní lehôt, o ktorých sa môže pomerne jednoducho informovať aj právny laik.

Snaha o zachovanie efektívnosti využívania špecifických dôkazných prostriedkov v štádiu pred začatím trestného stíhania pramení aj z účelu, na ktorý sú využívané v tomto štádiu a naopak z rozdielnemu účelu, ktorý je významnejší pre trestné konanie, pri ich využívaní v štádiu po začatí trestného stíhania. Týmto účelom v štádiu pred začatím trestného stíhania je najmä overenie podkladov dôležitých pre vydanie uznesenia o začatí trestného stíhania. Špecifické dôkazné prostriedky je z tohto dôvodu zmysluplné využívať len po okamihoch dosiahnutia spomínaného účelu, pretože všetky informácie získané pred začatím trestného stíhania nemožno využiť ako dôkazy počas nasledujúceho riadneho prípravného konania. Súčasne s potrebou neustáleho vyhodnocovania existencie kritérií legality, legitimity a proporcionality zásahov do základných ľudských práv a slobôd vo vzťahu k spomínaným lehotám, na ktoré možno vydať príkazy,

⁷ Napríklad žiadosti o preskúmanie postupu policajta.

a ktoré môžu pôsobiť ako neprimerane dlhé v štádiu pred začatím trestného stíhania v mnohých prípadoch vznikne stav, kedy využívanie špecifických dôkazných prostriedkov v tomto režime naplnilo svoj účel skorej, ako uplynula lehota, ktorá oprávňovala jeho použitie, práve okamihom, v ktorom vyšetrovatel preverí prvotné informácie, čím získa dostatok podkladov pre začatie trestného stíhania.

3.2 Efektívnosť využívania špecifických dôkazných prostriedkov počas prípravného konania

Prípravné konanie možno rozdeliť na dve samostatné štádiá a to: štádium od začatia trestného stíhania, po vydanie uznesenia o vznesení obvinenia a štádium od vznesenia obvinenia, po podanie obžaloby, prípadne vydanie iného meritórneho rozhodnutia s účinkami ukončujúcimi vyšetrovanie a dokazovanie v rámci prípravného konania.⁸

V štádiu od začatia trestného stíhania po vznesenie obvinenia na jednej strane neexistuje zákonom ustanovená lehota, ktorá by mohla plniť účel motívácie pre OČTK postupovať podľa možností čo najefektívnejšie, ale na strane druhej práve v tomto štádiu v praxi dochádza k najfrekvencovanejšiemu využívaniu špecifických dôkazných prostriedkov. Tieto skutočnosti vo vzťahu k v predchádzajúcej kapitole spomínaným lehotám, na ktoré môžu byť vydané príslušné príkazy⁹ majú potenciál predlžovať toto štádium prípravného konania, čo sa môže negatívne odraziť vo vzťahu k vyhodnocovaniu efektívnosti. Nasadzovanie špecifických dôkazných prostriedkov v tomto štádiu prípravného konania v mnohých prípadoch predpokladá, že dôkazy takto získané budú smerovať k realizácii zaisťovacieho úkonu, ktorý posluží ako podklad pre vznesenie obvinenia voči konkrétnym páchatelom za konkrétnu trestnú činnosť.

⁸ ŠIMOVIČEK, I. a kol. *Trestné právo procesné*, s. 186.

⁹ Vyšetrovatelia majú v praxi počas tohto štádia v procese vydávania príkazov na použitie špecifických dôkazných prostriedkov tendenciu žiadať o najdlhšie zákonom povolené lehoty, pretože v mnohých prípadoch nemožno posúdiť na akú dlhú dobu bude v skutočnosti potrebné realizovať potrebné špecifické dôkazné prostriedky a z hľadiska efektívnosti je účelnejšie ukončiť ich realizáciu predčasne, ako v príkaze žiadať o kratšiu lehotu, ktorá nemusí byť dostačujúca a znova odôvodňovať vydanie nového príkazu, pričom počas tohto procesu môže dôjsť k nezachyteniu pre trestné konanie dôležitých informácií.

V štádiu po vznesení obvinenia vyššie spomenutým spôsobom je v najlepšom záujme OČTK stíhať obvinených väzobne. V prípade vyhovenia návrhu na väzobné stíhanie je v mnohých prípadoch pravdepodobné, že váha dôkazov získaných za použitia špecifických dôkazných prostriedkov v predchádzajúcich štádiách prípravného konania, spolu s jednoduchším a rýchlejšim zabezpečením prítomnosti obvinených na ďalších potrebných vyšetrovacích úkonoch, má potenciál zabezpečiť buď dodržanie zákonnej lehoty na ukončenie vyšetrovania alebo efektívnejšiu realizáciu štádia prípravného konania od vznesenia obvinenia až po vydanie rozhodnutia ukončujúceho prípravné konanie aj v zložitých prípadoch, kedy nebude možné dodržanie týchto lehôt.

4 ZÁVER

Na účely sprehľadnenia výsledkov analýzy je vhodné ilustrovať vzťahy medzi realizáciou a priebehom využívania špecifických dôkazných prostriedkov v rámci prípravného konania a ich ovplyvňovaním zákonných mechanizmov, ktoré majú za úlohu zabezpečenie efektívnosti a rýchlosti tohto štádia prostredníctvom tabuľky.

Tabuľka 1: Prehľad výsledkov vykonanej analýzy

Štádium prípravného konania	Preukázanie efektívnosti	Preukázanie neefektívnosti
Pred začatím trestného stíhania	Možnosť využitia zjednodušeného postupu pri vydávaní príkazov na použitie vybraných špecifických dôkazných prostriedkov. Využívanie špecifických dôkazných prostriedkov len do okamihu získania/preverenia podkladov na začatie trestného stíhania, aby sa ďalšie informácie mohli použiť ako dôkazy v nasledujúcich štádiách prípravného konania.	Potenciálne dlhé lehoty, na ktoré môžu byť vydané príkazy na realizované špecifické dôkazné prostriedky.

Štádium prípravného konania	Preukázanie efektívnosti	Preukázanie neefektívnosti
Od začatia trestného stíhania – po vznesenie obvinenia	Štádium, v ktorom sa najfrekvencovanejšie využívajú špecifické dôkazné prostriedky, ktoré slúžia ako nezastupiteľný zdroj dôkazov pri vybraných druhoch trestnej činnosti.	Neexistencia zákonnej lehoty na ukončenie tohto štádia prípravného konania. Potenciálne dlhé lehoty, na ktoré môžu byť vydané príkazy na realizované špecifické dôkazné prostriedky.
Od vznesenia obvinenia – po ukončenie prípravného konania	Váha dôkazov po realizácii zaisťovacieho úkonu umožňuje vážobné stíhanie, ktoré efektívne zabezpečuje prítomnosť obvinených na potrebných vyšetrovacích úkonoch.	-

Sumarizácia v tabuľke poukázala na to, že využívanie špecifických dôkazných prostriedkov pred začatím trestného stíhania a počas prípravného konania zachováva potrebnú mieru efektívnosti. Avšak napriek zaujímavým výsledkom vykonanej analýzy je mimoriadne zložité aplikovať tieto zistenia na každý individuálny prípad, v ktorom došlo k použitiu špecifických dôkazných prostriedkov a to z dôvodu, že každý spáchaný trestný čin je jedinečný, čo znamená, že v mnohých prípadoch môže nasadenie špecifických dôkazných prostriedkov prispieť k rýchlemu vyšetreniu trestnej veci, k identifikácii a usvedčeniu páchatelov, čo v podstate priamo reflektuje dosiahnutie stavu želanej efektívnosti, avšak aj v mnohých ďalších prípadoch môže naopak nasadenie špecifických dôkazných prostriedkov priniesť opačný efekt, kedy zistenie množstva nových do toho okamihu neznámych informácií, ktoré môžu preukázať omnoho väčší ako pôvodne predpokladaný rozsah a závažnosť vyšetrovanej trestnej činnosti, rovnako ako aj potenciálne podstatne väčší okruh potenciálnych páchatelov. Tieto fakty však v konečnom dôsledku nič nemenia na skutočnostiach, že tieto prostriedky majú mimoriadny význam pri odhaľovaní a postihovaní najmä latentnej trestnej činnosti, ktorú by často nebolo možné preukázať a spoľahlivo dokázať bez možnosti využitia týchto prostriedkov.

Použitá literatúra:

ČENTĚŠ, J., VOJTUŠ, F. Efektívnosť práva a prístupy k jej skúmaniu. In *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 28 – 42. ISBN 978-80-7160-577-5.

JAGNEŠÁK, J. Špecifické prostriedky používané v operatívno-pátracej činnosti. In *Policajná teória a prax*, 2020, č. 1, s. 37 – 46.

MIHÓK, M. Príkaz na zaistenie a oznámenie údajov o uskutočnenej telekomunikačnej prevádzke a vybrané problémy aplikačnej praxe. In *Justičná revue*, 2019, č. 12, s. 1241 – 1253.

ŠANTA, J. Aktuálne aplikačné problémy prípravného konania z pohľadu prokurátora. In *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 118 – 27. ISBN 978-80-7160-577-5.

ŠIMOVČEK, J. a kol. Trestné právo procesné. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. 407 s. ISBN 978-80-7380-617-0.

ŠIŠULÁK, S. Kritériá efektívnosti prípravného konania. In *Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 127 – 138. ISBN 978-80-7160-577-5.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnóm zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontaktné údaje:

JUDr. Juraj Drugda, PhD.

juraj.drugda@akademiapz.sk

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra vyšetrovania

Sklabinského 1

835 17 Bratislava

Slovenská republika

LEGAL STATUS OF DEFENDANTS IN THE GUILT AGREEMENT PROCEDURE DURING THE INVESTIGATION STAGE OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN ROMANIA

Delia Magherescu

Gorj Bar Association, Romania

Abstract: Since 2014, while the new Code of criminal procedure entered into force in Romania, a new era of the rule of law in the field of criminal procedure institutions has begun. Admitting guilt agreement is a new institution of criminal proceedings which has been applied in accordance with the above stated framework. Over the last about ten years doctrine was prevalently involved in analyzing the special procedure of guilt agreement, and how it responds to the new principles of criminal proceedings, on the one hand, as well as to the concept of the rule of law entirely, on the other hand. The current paper focuses on approaching the defendants' legal status during the special criminal procedure of admitting guilt agreement from the perspective of the new framework stated by the characteristics of rules and principles met currently in criminal proceedings in Romania. From a structural point of view, the paper's aims involve the conceptual research of the main participants in criminal proceedings and their rights, as well as the other procedural instruments related to the special procedure of admitting the guilt agreement. The results obtained during the research conducted on this topic are presented in detail in the current paper.

Key words: criminal proceedings, legal status of defendant, special procedure, guilt agreement, investigation stage

1 INTRODUCTION

Particularities of criminal proceedings have occurred several changes in the last period of time in Romania, once the new Code of criminal procedure entered into force on the 1st of February 2014. They were viewed both in the investigation and judgment stages of criminal proceedings. In this newer legis-

lative context, new principles of the rule of law in accordance with the European Union regulations and the Council of Europe ones have been implemented in criminal justice of Romania. It firstly was an imperative requirement came from the European authorities as a consequence of the Romania's status of the Member State of European Union, achieved on the 1st of January 2007.

Within a general framework provided by the new legislation in criminal matters, it has been observed that the country has made significant efforts in purpose to harmonize the home legislation to the European one, and the process of adoption of the new Code of criminal procedure was just one of them.

Generally speaking, some of the legislative changes have been involved in the field of the participants' legal status during the criminal proceedings, both in the investigation stage and in the judgment phase as well. In this regard, it is obvious that the legislator was particularly involved in strengthening the parties' legal status, on the one hand, and the other participants' legal status, on the other hand.

The current paper focuses on the legal status of defendants during the investigation phase of criminal proceedings, as well as on the consequences resulted from the special procedure of guilt agreement. Basically, there are particular circumstances in criminal proceedings when the criminal cases do not follow the ordinary procedure in criminal matters and, for this reason, the judicial bodies should direct them under the appropriate criminal procedures, as special ones.

In order to achieve these aims, the paper was carried out through using a research methodology which meets criteria for a conceptual paper. The main research methods used are related to the concepts of analyses and synthesis, but also the other ones have been preferred, such as the case-study observation within a jurisprudential framework relevant in criminal cases solved by the courts of law in Romania under the special procedure of admitting the guilt agreement¹. Moreover, the practical references were analyzed during the research conducted on the topic of the legal status of defendants during the special procedure of guilt agreement in the investigation stage of criminal proceedings in Romania.

According to the above stated aims and research methods used, the following questions have been highlighted:

¹ Criminal Decision no. 282/RC/2021 of 22 June 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>

- (1) What premises should be analyzed in cases solved through the special procedure of admitting the guilt agreement?
- (2) What is the role of the defendant's lawyer within the special procedure of admitting the guilt agreement?
- (3) Why studying the special procedure in a particular framework, through derogation from the ordinary procedure in criminal matters?
- (4) What advantages may be gained by defendants in cases in which they choose to renounce to their legitimate procedural guarantees?

In purpose to achieve the above stated aims, some research methods have been used, in accordance with the main feature of the research, which provided results of the conceptual paper. The examination of literature in criminal matters was also the preferred methods to analyze the latest concepts, ideas and topics related to the special criminal procedure of admitting the guilt agreement, according to the legislative provisions regulated by the Code of criminal procedure in Romania². Last but not least, the jurisprudence references were analyzed and discussed in accordance with the case-law examples gathered from the courts of law in Romania.

2 PROCEDURAL FRAMEWORK IN THE FIELD OF GUILT AGREEMENT PROCEDURE

First of all, it should be pointed out that the special procedure of admitting the guilt agreement creates a particular framework, the special procedure fits with. Although the special procedure does not necessitate other principles of criminal procedure to be exclusively applied, just another approach is then met therein.

The research conducted on the special procedure of admitting the guilt agreement has provided, among other things, that there is a particular framework created as a consequence of the other principles and rules of criminal

² LAW NO. 135 of 2010 on the Code of Criminal procedure of Romania, published in the Official Journal of Romania no. 486 of 15 July 2010, into force on 1 February 2014.

proceedings applied³. They are derogatory from the ordinary procedure in criminal matters, and produce consequences for all 'actors' involved in criminal case.

- First of all, the new framework created by applying the *special procedure of admitting guilt agreement is interested for the defendants*, who are always looking for gathering advantages from the judicial bodies, both from the prosecutor during the investigation stage of criminal proceedings, and from the court of law who decides during the judgment stage of criminal procedure on the guilt agreement signed between the defendant and prosecutor in the investigation stage.
- Secondly, the new framework of initiating the *special procedure of admitting guilt agreement means a real challenge for the prosecutor* who faces specific situation of renouncing to the other judicial instruments, such as the accusation which was drawing up against the defendant. In these circumstances, the guilt agreement, once it was signed, is the only one document which will be sent to the trial, disregarding the entire documents which exist in that criminal case.
- Thirdly, the *special procedure of admitting guilt agreement presents a particular feature for the court of law* which was invested with the criminal case through the guilt agreement. Although, there is the possibility for the court of law to reject it, the court of law will be justified to admit the guilt agreement and solve the criminal case by using the simplified procedure. Otherwise, the court of law is entitled to return the guilt agreement to the prosecutor in purpose to remove the drawbacks therein or follow the ordinary procedure, for reasonable reasons, expressly regulated by the Code of Criminal procedure of Romania.
- Last but not least, the *special procedure of admitting guilt agreement should be analyzed from the point of view of the defendants' lawyers*, whose main duties are concordant to the defendants' judicial interest itself. To this remark, it must be emphasized that the Code of criminal procedure imposes a general obligation for the defendants' lawyers to participate in the procedure of signing the guilt agreement, as a judicial guarantee for the legal status of defendant during the investigation stage of criminal proceedings.

This judicial 'architecture' is because the new framework created is firstly the legislator's willpower to state over the classical rules a new concept of criminal

³ GREEN, B. A., ROIPHE, R. *A fiduciary theory of prosecution*, s. 101 – 158.

procedure. It is primarily based on the idea of simplifying procedure in those criminal cases in which the defendants do agree to avoid the ordinary procedure and get advantages from the court of law while pronouncing decision in their criminal cases. The advantages consist mainly in applying a reduced punishment either of incarceration or non-privative of liberty for the offence which is the object of the accusation stated by the prosecutor. This means that, even from the pre-trial procedure, the defendant is subject of a special criminal procedure, a simplified one, which will short both the investigation and judgment procedures.

In these circumstances, it is very important to understand how efficient the pre-trial proceeding of the special procedure of admitting the guilt agreement is, taking into consideration the legal status of defendant in accordance with the new framework configured by following special procedure and signing guilt agreement. Moreover, in analyzing the pre-trial procedure and the rules applied therein, it should be highlighted that some general characteristics must be discussed. They refer to the special rules and principles used in the investigation stage of criminal proceedings, as they will be presented in the next sections. Despite this common framework, the judicial bodies should be involved in observing if there is the suspicion that the defendant might use the false admission of guilt in purpose to gather some judicial advantages⁴, and why using this behavior.

2.1 General rules of the investigation stage

The investigation stage of criminal proceedings has as object the activity of gathering evidence in order for the judicial bodies to prove the accusation drawn up against the defendant and solve the criminal case legally. By law on criminal procedure, the evidence should imperatively be both in accusation and in defense.

The main role of the investigation body is that to state if sufficient means of evidence which prove that defendant is the person who committed the offence

⁴ RIORDAN, C. *When innocent defendants plead guilty: a case analysis of exonerees wrongfully convicted by plea bargaining*, s. 13 – 16; SCHERR, K. C., NORMILE, C. J., LUNA, S., REDLICH, A. D., LAWRENCE, M., CATLIN, M. *False admissions of guilt associated with wrongful convictions undermine people's perceptions of exonerees*, s. 233 – 244.

exist. This is one of the conditions which must be achieved in purpose for the prosecutor to finalize the criminal case and send it to the court of law for its examination in trial. Based on this scenario, the court of law is then entitled to proceed to state beyond any reasonable doubt that the criminal action exists, it is an offence, and was committed by the defendant with the appropriate form of guilt. This is the judicial situation which will be happened for the criminal cases which will be solved under the ordinary procedure.

The general rules of criminal investigation stage commonly provided with the special procedure of admitting the guilt agreement refer to the following characteristics:

- a) *Missing the public character of the investigation stage of criminal proceedings.* Although it has a relative character, during the investigation stage the defendant and its lawyer have the right to know the evidence and the other documents existed in that criminal case. Applying this rule, the investigation body should explain defendants their rights during the criminal proceedings, as well as the procedural ways of their exercising. Missing the public feature could also be discussed in criminal matters in accordance with the criminal procedure followed by the court of law during the trial. Doctrine has associated this principle with the elements of confidentiality⁵ presented in the investigation stage. The same is true in the special procedure of admitting guilt agreement, in which defendants agree to solve their criminal cases within a particular legal status created through avoiding the ordinary procedure in criminal matters.
- b) *Missing contradictory character of the investigation stage.* This rule is a derogation from the contradictory process which characterizes the criminal proceedings in Romania entirely. More specifically, the defendants and the other parties involved in criminal case have contrary procedural interests, organized in accordance with their legal status. This status is developed once the defendants know the accusation the prosecutor informs them with, as well as the evidence and other documents the criminal case is based on. In accordance with this rule, the defendant may submit enquiries or propose evidence in order to combat those evidence in accusation administered by the prosecutor. Doctrine has discussed on this topic and created a real

⁵ STAINTON, I., EWING, R. *Criminal investigation*, s. 30 – 31.

culture of defendants and their right to submit evidence in defence before pleading guilty⁶.

The judicial situation is not the same in those criminal cases in which the defendants want to solve the criminal conflict of committing offences by the special procedure of admitting guilt agreement. In these cases, their rights are limited to the request of signing the guilt agreement with prosecutor. In these circumstances, they renounce to certain rights, which would be used within the ordinary procedure.

- c) *Writing format of the investigation activity.* The rule states that the investigation stage of criminal proceedings is usually characterized by the writing form, instead of the oral procedure. The main feature is that the parties, in particular the defendant, and the participants involved should submit documents in writing form to the investigation bodies. There are exceptions referring to the general rules of hearing people during the criminal proceedings in the investigation stage, according to Article 104-122 of Code of criminal procedure of Romania. However, Article 123 corroborated with Article 110 therein comes to emphasize that the hearing procedure is ended through register the participants' hearing in writing form, with taking into account the defendant who is entitled not to self-incriminate and, therefore he can use of the right to remain silent in criminal cases investigated under the ordinary procedure. Nevertheless, the special procedure of admitting guilt agreement supposes that the defendants must admit their guilt and the accusation that the prosecutor has drawn up against them, which means a writing procedure⁷. In these cases, the simplified procedure imposes actually three steps: admitting formal guilt – admitting substantive guilt – signing guilt agreement⁸. It is observed that only the third step specified above is concordant with the writing form of the investigation stage. This is because, in all criminal cases investigated under the special procedure of admitting guilt agreement the Code of criminal procedure regulates the rule of signing the guilt agreement in writing form⁹.

⁶ MILLER, C. *The right to evidence of innocence before pleading guilty*, s. 273 – 300.

⁷ ROTARU, V. *op. cit.*, s. 5.

⁸ Criminal Decision no. 107/A/2020 of 22 April 2020 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro>

⁹ Criminal Decision no. 133/A/2021 of 4 May 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>

d) *Hierarchical subordination of the investigation bodies.* The rule of the hierarchical subordination during the investigation stage of criminal proceedings refers to discovering and investigating offences, procedural activities which are carried out by the competent judicial bodies with special legal duties, as provided by the Code of criminal procedure of Romania. In this respect, the law of criminal procedure imposes a series of competences. During the special procedure of admitting guilt agreement, the law does not allow the other investigation bodies (*i.e.*, police investigators) to sign the guilt agreement, the only one competence in this matter belongs exclusively to the case prosecutor. At the same time, neither higher prosecutor not another judicial body is entitled to proceed to sign the guilt agreement. However, one of the higher prosecutor's competence is that of approving the guilt agreement in order to achieve the validity conditions¹⁰.

Despite the general background of the investigation stage of criminal proceedings, some differences of the applied rules are met between the ordinary procedure and the special procedure of admitting guilt agreement, as it will be highlighted in Table 1 below.

Table 1: Differences between the ordinary and special procedure rules

Ordinary rules	General rules
Contradictory principle	Non-contradictory principle
Pre-trial court procedure	Missing pre-trial court
Plurality of defendants	Individual involvement
Other evidence administered	No other evidence in accusation
Indictment act	Guilt agreement

The Table 1 presents the rules applied during the ordinary procedure in the investigation phase, as well as the rules used in the special procedure of admitting guilt agreement, also discussed during the investigation phase of criminal proceedings. As specified above, the special procedure of admitting guilt agreement appears as a derogation from the ordinary procedure and, for this reason, some differences should be pointed out.

First of all, the contradictory character is not provided for the special procedure of admitting guilt agreement in the investigation stage, once the defendant

¹⁰ According to Article 478 (2) of the Code of criminal procedure of Romania.

admitted the offence committed and accepted the accusation as well as the penalty established by the prosecutor. Other contradictory issues do not match with the special procedure due to the fact that it will not cover the activities of gathering other evidence or proposing them by the other parties or participants involved in criminal case. This means that the defendant accepts the entire factual basis of the crime committed, on the one hand, the accusation and the penalty established, on the other hand.

Exercising the legal action by the prosecutor is the key-momentum in the process of beginning the special procedure of admitting guilt agreement. In the matter of fact, there is no possibility for both parties involved in the special procedure, neither for defendant, nor for prosecutor to propose and call for the guilt agreement to be signed. Although, the criminal procedure Code gives equally to the prosecutor and defendant the right of initiating the guilt agreement, it cannot be started until that the legal action is exercised by the prosecutor. Otherwise, the guilt agreement signed until this moment will be affected by nullity. According to this rule, the suspect is not entitled by the law to require, initiate or sign the guilt agreement. Such moment has a great importance for the investigation stage of criminal proceedings because this procedural act informs the participants involved in the criminal case investigated that there are sufficient evidence to consider that the suspect is the person who committed the offense and who must be sent to trial in order to be judged and convicted in accordance with the criminal law provisions. Otherwise, there is no reason for its conviction, which concludes that the principle of presumption of innocence is thus applicable¹¹.

Basically, most of the rules are respected even in criminal cases in which a guilt agreement was signed between the defendant and prosecutor. Nevertheless, certain rules are changed and will be replaced with the other ones, according to the legislative provisions stipulated by the special procedure of the Code of criminal procedure of Romania.

2.2 Special principles applied in the investigation stage

According to the rules applied during the investigation stage of criminal proceedings, which has already been discussed in the previous section both

¹¹ Article 6 para 2 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms.

for the ordinary procedure and the special one, some special principles which belong to the special procedure of admitting guilt agreement should be pointed out as well. They refer particularly to the judicial institutions, on the one hand, and to the persons' capacity and their activities to pursue and finalize the special procedure during this stage of criminal proceedings. These special principles are the legislator's wish to regulate some specific characters in accordance with the general framework of the simplified procedures.

Basically, the special procedure of admitting guilt agreement is characterized by certain particularities, some of them being structured around the procedural institution of simplified criminal proceedings, as it is regulated and implemented in the other process legislations from the other countries, while the other ones are part of the Romanian model of penal process¹²:

- a) *From an institutional point of view*, beyond the terminological consideration which should distinguish between the legal expression "plea guilty" or simply "to plea", it is significant to state that there is no legal provision stipulated by the Code of criminal procedure of Romania regarding the above stated legal term and expression. Nevertheless, speaking about the doctrine perspective, it must be emphasized that the preferred expression is that of "guilty plea" established for the defendant involved in the special procedure of admitting the guilt agreement. It is basically applied in the defendants' legal status of admitting guilt agreement. Doctrine in criminal matters has expressed much attention to the criminal cases in which the defendants agree to sign a guilt agreement than to contest the charge. This situation appear especially in those criminal cases in which they commit conventional forms of crimes than in cases of serious crimes¹³.

From a legislative consideration, the Romanian legislator has preferred the expression "admitting the guilt agreement", which is then used in those criminal cases investigated, judged and solved through the special procedure of admitting guilt agreement. The same is true in the field of case-law decisions. The jurisprudence was not particularly been involved in developing a new framework of terminology through making delimitation between the legal provisions and the doctrine in criminal matters with view upon the

¹² MAGHERESCU, D. *Admission of guilt agreement as a special procedure of the penal trial – a particular attention upon the Romanian model*, s. 44 – 57.

¹³ KING, C., LORD, N. *Negotiated justice and corporate crime. The legitimacy of civil recovery orders and deferred prosecution agreements*, s. 13 – 14.

special simplified procedure¹⁴. More particularly, the judicial situation is mainly centered on idea of the administration of justice and criminal conviction without trial¹⁵ through respecting the defendants' processual rights fully. Any infringement of the legal framework is then equally to missing general principles of fair trial¹⁶, due to the fact that the special procedure of admitting guilt agreement is entitled to such legal context.

- b) *From the persons' judicial capacity* of achieving results and maintaining the special framework of the special procedure of admitting guilt agreement, it could be stated that they should be analyzed from two perspectives, as it is about each party involved in the special procedure – *defendant and prosecutor*. Both of them have a special judicial status during the special procedure of admitting guilt agreement, but, taking into consideration the topic of the current paper, the discussion will be held on the defendant's legal status exclusively. Only a few remarks will be given about the prosecutor's status as part of the guilt agreement, in purpose for the scope of the paper to deliver appropriate knowledge for the mechanism of solving criminal cases through the special procedure of admitting guilt agreement.

Thus, speaking about the indictment act of prosecutor made in the investigation stage of criminal proceedings, it could be emphasized that the main objective should be focused on the defendants' criminal and procedural behavior. From this point of view, the two concepts cannot be divided. The prosecutor's objective is that of observing the false admission of guilt, which in some circumstances might be associated with wrong convictions¹⁷. This situation is also discussed by the doctrine in criminal cases as a form of fictional pleas, which is frequently met in practice¹⁸.

¹⁴ Criminal Decision no. 78/A/2022 of 14 April 2022 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>

¹⁵ This situation is frequently met in the criminal proceedings of plea bargaining than in the continental European one. See LANGER, M. Plea bargaining, conviction without trial, and the global administratization of criminal convictions, s. 377 – 411.

¹⁶ Although the criminal procedure law admits the simplification of criminal proceedings, there is no reason for lawyers to disregard the other principles applicable during the criminal investigation stage, so the defendants may avoid the risk of vulnerabilities. See PEAY, J., PLAYER, E. Pleading guilty: why vulnerability matters, s. 929 – 957.

¹⁷ SCHERR, K. C. and others, *op. cit.*, s. 233 – 244.

¹⁸ JOHNSON, T. *Fictional pleas*, s. 855.

c) *From the special procedure of simplifying criminal proceedings* perspective, some special principles must also be taken into consideration. One of them is leading to the provisions in criminal matters which state that there is no possibility for the legal entities to be subject of the special procedure of admitting guilt agreement. The interdiction comes from the criminal procedure Code of Romania and is related to another special procedure regulated by the Code to indict the criminal liability of the legal entities within Article 489-503 therein. In this respect, doctrine was permanently involved in analyzing corporate crimes, and more particularly how can be justice negotiated in criminal cases in which no admission of guilt is advanced by the legal entities?¹⁹ The issue may be viewed within the larger framework of the criminal behavior of defendants during the special procedure of admitting guilt agreement²⁰. In fact, a criminal behavior derived from the ordinary procedure can exist in those criminal cases in which the defendants admit their guilt and use the simplified procedure. Thus, the Romanian legal system of criminal justice does not allow such derivation, and consequently that impediment always exist. In this matter, doctrine make reference to corporate crimes in order to understand the legitimacy of enforcement activities and its response to corporate crimes²¹.

The procedural situation seems to be focused especially to the defendants - natural bodies, whose legal status is better defined in accordance with the legal provisions stated by the Code of criminal procedure of Romania. Moreover, their legal status is also configured by the jurisprudence in criminal matters, in which the courts of law did not solved cases having as criminal action the indictment stated against the legal entities. For this reason, the major conclusive remarks are that the special procedure of admitting guilt agreement is not regulated and implemented for legal entities.

Referring to the form of guilt agreement as well as to the status of the parties involved in the special procedure, the main features aim at following issues, highlighted in Table 2 below.

¹⁹ SCHERR, K. C. and others, *op. cit.*, s. 8.

²⁰ Criminal Decision no. 3/A/2021 of 6 January 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>

²¹ SCHERR, K. C. and others, *op. cit.*, s. 7.

Table 2: Form and feature of admitting guilt agreement

Particularities	Procedural form	Party involved
Simplified procedure	Admission of guilt	Defendant/ Lawyer
Fair trial	Defendants' rights	Defendant
Persons' capacity	Legal status	Defendant/ Prosecutor
Legal entities	Not applicable	Not applicable

The information provided in Table 2 reflects the particularities of how the special procedure of admitting guilt agreement reach the procedural form in accordance with the party involved. It is obvious that in cases of simplified procedure, the only one procedural form available for the defendants is the admission of guilt, which can result in a significant reduction of penalty which the court of law will apply them.

Referring to the fair trial principles discussed as particular feature for the special procedure of admitting guilt agreement, the judicial situation seems not to present different issues²². They refer to the defendants' rights and involved only the defendants. However, the persons' capacity during the guilt agreement procedure configures their legal status and is applicable both for defendants and for the other parties involved too.

Last but not least, the special procedure of admitting guilt agreement is not regulated for the legal entities from the legislator's wish. The main reason for this stipulation is that the criminal procedure Code already regulates a special procedure for the legal entities, which does not provide special and derogatory rules of the admission of guilt agreement. In this legal context, there is no procedural form and party involved for the legal entities.

3 THE DEFENDANT'S STATUS DURING THE INVESTIGATION STAGE

The general rules and principles of criminal procedure law, which have already been discussed in the previous sections, create the appropriate framework

²² According to Article 6 of the European Convention on Human Rights. See COSCAS-WILLIAMS, B., ALBERTEIN, M., A patchwork of doors: accelerated proceedings in continental criminal justice systems, s. 585 – 617.

for the defendants' legal status and their procedural position during the special procedure of admitting the guilt agreement. Such legal status may be analyzed within two major procedural relations, one of them being organized around the judicial position that the defendants establish with the prosecutor²³, while another one between them and their lawyers. Actually, there is the third legal relation which is established between the defendants and the courts of law, but, referring to this one, the current study does not present any interest. For this reason, the last legal relation will not be discussed.

Thus, it could be pointed out that, at the beginning stage of criminal proceedings – the criminal investigation – the defendant is firstly interested not to be charged by the prosecutor with the accusation made on the crime committed. However, in criminal cases in which there are sufficient evidence to consider, beyond any reasonable doubt, that the suspect is the person who committed the crime investigated, then the prosecutor is entitled to advance in the procedural activity and bring defendant in accusation. In these circumstances, two directions of the investigation stage of criminal proceedings focus on the defendant's rights and the defendant's lawyer, both of them viewed during the special procedure of admitting the guilt agreement in the investigation stage.

3.1 The defendant's rights

The special procedure of admitting the guilt agreement presents a particular interest regarding the defendant's rights both before signing the guilt agreement and after this moment as well. The signification of this status is thus based on several modifications in the procedural activities with complex repercussions over the final act of the special procedure, which is represented by the guilt agreement signed between defendant and prosecutor. Two characteristics are then to be taken into consideration.

Speaking about the defendants' rights before signing the guilt agreement, this issue does not necessitate more explanation due to the fact that their rights are commonly with those provided by the criminal procedure Code during the ordinary procedure in criminal matters too. The only one difference appears at the time of changing legal status of this person from suspect to defendant. Nevertheless, bearing in mind that the only one person entitled to sign the guilt

²³ RIORDAN, C. *op. cit.*, s. 18 – 26.

agreement with prosecutor is the defendant, this means that the suspected person does not have a legal status defined by the special procedure to be discussed in this context. Consequently, the research is then focused exclusively on the accused person's legal status from the moment of becoming defendant till the moment of signing the guilt agreement.

On the one hand, doctrine has emphasized that one of the significant rights that the defendant has during the investigation stage of criminal proceeding is *the right to silence*. Neither the judicial bodies nor another person is entitled to require defendant to renounce to this fundamental right, stipulated by Article 83 of the Code of criminal procedure of Romania. Despite this general remark, the defendant's lawyer may however contribute to its client decision on keeping or renouncing to the right to silence²⁴, with consequences on the judicial decision given by the court of law. This means that the lawyer's role is a substantial one within the complex system of *guilty plea*²⁵.

The defendant's rights during the investigation stage refer to the rights not to make statements, the right to be informed regarding the crime accused and its legal qualification²⁶, the right to defence, the right to have access to the judicial file, the right to propose evidence, the right to interpreter provided free of charge, the right to submit demands, the right to be informed on their procedural rights, as well as the other rights regulated by law. All these rights are provided to defendant in the respect of the principle of due process, as it results from Article 6 para 1 of the European Convention on Human Rights.

On the other hand, it must be stated that some of these rights are also applied after signing the guilt agreement between defendant and prosecutor.

(2) The relevant rights of defendants are also configured at the moment of signing the guilt agreement and after this moment during the investigation stage as well. From this point of view, the procedural act of signing the guilt agreement has a particular signification for the entire criminal process, and for its results in the investigation stage. The defendants' rights are configured within

²⁴ HENDERSON, K. S., SHTEYNBERG, R. V. *Plea decision-making: the influence of attorney expertise, trustworthiness, and recommendation*, s. 527 – 551.

²⁵ HELM, R. K., REYNA, V. F., FRANZ, A. A., NOVICK, R. Z., DINCIN, S., CORT, A. E. *Limitations on the ability to negotiate justice: attorney perspectives on guilt, innocence, and legal advice in the current plea system*, s. 915 – 934.

²⁶ According to Article 6 para 3 (a) of the European Convention on Human Rights.

a strengthened judicial framework, which allow them to be involved in only one legal way of solving their criminal case.

The first aspect which involves defendant refers to renunciation to the right to silence, as a pre-condition of using the special procedure of admitting the guilt agreement²⁷. Otherwise, keeping silence does not qualify defendant to advance the demand of initiating the simplified procedure to prosecutor. In these circumstances, the defendant has the capacity to renounce to this right freely and deliberately²⁸. This situation creates *ab initio* the defendant's legal status during the special procedure of admitting the guilt agreement. Moreover, it is a pre-existent condition to proceed in this manner. For the 'negotiated' justice in criminal matters, it is very important to achieve the defendant's legal status through respecting some steps chronologically.

Graph 1: Representation of chronological procedural acts

The Graph 1 presents significant moments of criminal investigation stage with relevance for the activity of making the defendant's legal status during the special procedure of admitting the guilt agreement. They refer to the activity of exercising the criminal action by the prosecutor, then it is followed by the renouncement to the right to silence by the defendant, and finally followed by the legal status of defendant to be involved in the special procedure of admitting the guilt agreement. In this matter, doctrine has pointed out that renouncing to the right to silence means a "negotiated renouncement"²⁹.

²⁷ Criminal Decision no. 147/A/2021 of 14 May 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania; Criminal Decision no. 133/A/2021 of 4 May 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>

²⁸ MAGHERESCU, D. Recunoașterea vinovăției și aplicarea pedepsei, s. 36.

²⁹ *Idem*, p. 35; See Decision of 13 February 2003: the case *Chevroł c. France*; Decision of 11 February 2003: the case *Ringvold c. Norway*, available online at <https://jurisprudentacedo.com>

In fact, the right to renouncing to silence should be viewed with a double function, one as right itself, while another one as an obligation. However, discussing about the second issue, the argument converges to the idea that the defendant is not obliged to renounce to the right to silence, but if he agrees to remain within this context of keeping the right to silence, then he is not entitled to initiate the special procedure of admitting the guilt agreement. Consequently, it could be concluded that renouncing to the right to silence appears in this matter as a right-obligation, that defendant uses in purpose to achieve the legal status in the investigation stage, which will allow him to initiate the special procedure of admitting the guilt agreement.

3.2 The defendant's lawyer and its legal position

The defendants' status during the guilt agreement procedure in the investigation stage is configured by certain factors, which define and characterize the special procedure and its scope. The defendants' legal status must be viewed in accordance with their lawyers, as well as the lawyers' presence at the time of signing the guilt agreement. These conclusive remarks are expressed in accordance with Article 480 (2) of the Code of criminal procedure of Romania, which provides that the legal assistance of defendant is compulsory at the moment of signing the guilt agreement.

In this matter, doctrine has advanced several arguments to support the lawyer's presence not only at the moment of signing that procedural act, but during the entire special procedure and more particularly before the moment of signing the guilt agreement³⁰. Accepting this argument makes us understand that, beyond any duty of the defendant's lawyer, a comprehensive collaboration between them is useful for those criminal cases solved under the special procedure of admitting the guilt agreement. Moreover, the importance of the judicial context for the purpose of the defendants' lawyer presence before signing the guilt agreement is usually linked to several theories of judicial practice.

In the beginning of the current section, a question could be asked: Why does the judicial system in criminal matters need more involvement of the defendant's lawyer in the special procedure of admitting the guilt agreement?

– Firstly, because the specialized knowledge that the lawyer is entitled to let

³⁰ ROTARU, V. *Aplicarea prevederilor legale privind acordul de recunoaștere a vinovăției*, s. 8.

the defendant know about the offences he is accused of, about the accusation the prosecutor has drawn up against defendant, about the criminal penalty the defendant is punishable by criminal law with, and about the consequences that might result from the defendant's admittance of guilt. All these aspects must firstly be discussed by the lawyer with defendant.

- Secondly, the necessity results from the newer configuration that is created by the new special simplified procedure of admitting the guilt agreement, derogatory from the ordinary procedure in criminal matters. It responds to the above mentioned question, as well as, subsequently, to the other issues that might be submitted in this matter and needs respecting the rules and principles of that special procedure.

The legal position of the defendant's lawyer is rather influenced by the statute of the lawyer profession³¹, which defines the behavior that the lawyer may adopt in order to achieve the best judicial solutions for defendant. Actually, the lawyer's recommendation is useful for defendants³² in achieving their legal status during the initial stage of the special procedure of admitting the guilt agreement.

4 CONCLUSION

The relevance of the defendants' legal status during the special procedure of admitting the guilt agreement in the investigation stage is frequently associated by researchers focusing on the parties involved in simplified procedure with the study of criminology³³. In the matter of practice, the study has revealed that there are limitations for the cases in which defendants have decided to solve their criminal case by using the simplified procedure of guilt agreement and what it is happened in the other cases in which the criminal cases go to the trial for judgment under ordinary procedure.

³¹ DECISION NO. 64 of 2011 of the National Bar Association of Romania on adopting the Statute of the lawyer profession, published in Official Journal of Romania no. 898 of 19 December 2011, updated on 27 August 2015.

³² HENDERSON, K. S., SHTEYNBERG, R. V., *op. cit.*, s. 527 – 551.

³³ BUSHWAY, S. D. *Defendant decision-making in plea bargains*, s. 24 – 36.

The practical and legal limitations are not related to the application of penalties exclusively, but they more particularly refer to the legal status of defendants and the respect of judicial principles of fair trial, as they are regulated by the European and domestic legislation, on the one hand, and implemented in the judicial proceedings in criminal matters, on the other hand.

As a general remarks, the status of defendants may be viewed within the general framework created by the special procedure of admitting the guilt agreement, especially during the investigation stage of criminal proceedings. This is because the defendants know better what kind of criminal procedure – the ordinary procedure or the special simplified one – is the best judicial way for solving the criminal conflict they are affected with.

Equally, the study has concluded that the defendants' lawyers play a significant role in strengthening judicial capacity of finding truth in criminal cases solved through the simplified special procedure of admitting the guilt agreement. For this reason, their duties and rights along with their clients' rights too should imperatively be defined by the Romanian legislator in such a manner to avoid any judicial errors during the special procedure.

Consequently, the special criminal procedure of admitting the guilt agreement generates a particular judicial mechanism of solving criminal cases, in which defendants agree to renounce to their fundamental guarantees, including the right to silence, and finalize them by using a special procedure, derogatory from the ordinary one. In this context, the defendant is the only one person who should decide to renounce to the right to silence and follow the special simplified procedure. This is actually the moment which configures the initial point in carrying out the legal status of defendant within the special procedure of admitting the guilt agreement.

Bibliography:

- BUSHWAY, S. D. Defendant decision-making in plea bargains. In *A system of pleas. Social sciences' contributions to the real legal system*. EDKINS, V. A., REDLICH, A. D. (eds.), Oxford University Press, 2019, s. 24 – 36. ISBN 978-0-19-068924-7.
- COSCAS-WILLIAMS, B., ALBERTEIN, M. *A patchwork of doors: accelerated proceedings in continental criminal justice systems*, New Criminal Law Review, 2019, v. 22(4), s. 585 – 617.

- Criminal Decision no. 78/A/2022 of 14 April 2022 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>
- Criminal Decision no. 282/RC/2021 of 22 June 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>
- Criminal Decision no. 147/A/2021 of 14 May 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>
- Criminal Decision no. 133/A/2021 of 4 May 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>
- Criminal Decision no. 3/A/2021 of 6 January 2021 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: <https://www.scj.ro/>
- Criminal Decision no. 107/A/2020 of 22 April 2020 of the High Court of Cassation and Justice of Romania. Available online at: https://www.scj.ro
- Decision no. 64 of 2011 of the National Bar Association of Romania on adopting the Statute of the lawyer profession, published in Official Journal of Romania no. 898 of 19 December 2011, updated on 27 August 2015.
- European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, adopted on 4 November 1950, and entered into force on 3 September 1953. Available online at: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c>
- GREEN, B. A., ROIPHE, R. A fiduciary theory of prosecution, *American University Law Review*, 2020, v. 69, s. 101 – 158.
- HELM, R. K., REYNA, V. F., FRANZ, A. A., NOVICK, R. Z., DINCIN, S., CORT, A. E. *Limitations on the ability to negotiate justice: attorney perspectives on guilt, innocence, and legal advice in the current plea system*, *Psychology, Crime and Law*, 2018, v. 24(9), s. 915 – 934.
- HENDERSON, K. S., SHTEYNBERG, R. V. *Plea decision-making: the influence of attorney expertise, trustworthiness, and recommendation*, *Psychology, Crime and Law*, 2020, v. 26(6), s. 527 – 551.
- JOHNSON, T. *Fictional pleas*, *Indiana Law Journal*, 2019, v. 94(3), s. 855 – 900.
- KING, C., LORD, N. *Negotiated justice and corporate crime. The legitimacy of civil recovery orders and deferred prosecution agreements*, Cham: Palgrave Pivot, 2018. 159 p. ISBN 978-3-319-78562-2.

- LANGER, M. *Plea bargaining, conviction without trial, and the global administration of criminal convictions*, Annual Review of Criminology, 2021, v. 4, s. 377 – 411.
- LAW NO. 135 of 2010 on the Code of Criminal procedure of Romania, published in the Official Journal of Romania no. 486 of 15 July 2010, into force on 1 February 2014.
- MAGHERESCU, D. *Admission of guilt agreement as a special procedure of the penal trial – a particular attention upon the Romanian model*, Journal of Social Sciences, 2019, v. 15, s. 44 – 57.
- MAGHERESCU, D. *Recunoașterea vinovăției și aplicarea pedepsei*, Bucharest: Hamangiu, 2019. 217 pages. ISBN 978-606-27-1344-7.
- MILLER, C. *The right to evidence of innocence before pleading guilty*, UC Davis Law Review, 2019, v. 53(271), s. 273 – 300.
- PEAY, J., PLAYER, E. *Pleading guilty: why vulnerability matters*, Modern Law Review, 2018, v. 81(6), s. 929 – 957.
- RIORDAN, C. *When innocent defendants plead guilty: a case analysis of exonerees wrongfully convicted by plea bargaining*, University of Chicago, 2020, s. 13 – 16.
- ROTARU, V. *Aplicarea prevederilor legale privind acordul de recunoaștere a vinovăției*, Sirius, 2013. 52 pages. ISBN 978-9975-57-098-5.
- SCHERR, K. C., NORMILE, C. J., LUNA, S., REDLICH, A. D., LAWRENCE, M., CATLIN, M. *False admissions of guilt associated with wrongful convictions undermine people's perceptions of exonerees*, Psychology, Public Policy, and Law, 2020, v. 26(3), s. 233 – 244.
- STAINTON, I., EWIN, R. *Criminal investigation*, Essex : Critical Publishing, 2022. 216 p. ISBN 978-1-914171-50-5.

Contact information:

Delia Magherescu, PhD.

delia_magherescu@yahoo.com

Gorj Bar Association

Targu-Jiu

210002

Romania

POVINNOST MLČENLIVOSTI OSOB ZPŮSOBILÝCH OBJASNIT DAŇOVÉ PODVODY A MOŽNOSTI JEJÍHO PROLOMENÍ

Marta Fleková

Univerzita Karlova, Právnická fakulta

Abstract: The preparatory proceedings conducted in cases of tax fraud come across a number of controversial aspects. The paper mainly deals with the duty of confidentiality of the tax administrator about the facts he learned during the tax administration. In the second time period of the preparatory procedure – the investigation, the police authority must deal with the issue of a possible violation of the obligation of confidentiality of those persons who can contribute to the detection and clarification of tax crime. In the article, the author focuses on the possibilities of breaking the confidentiality of these persons.

Abstrakt: Přípravné řízení vedené ve věcech daňových podvodů naráží na celou řadu sporných aspektů. Příspěvek se zabývá především povinností mlčenlivosti správce daně o skutečnostech, které se dozvěděl při správě daní. Ve druhém časovém úseku přípravného řízení – vyšetřování, se policejní orgán musí zabývat otázkou možného porušení povinnosti mlčenlivosti těch osob, které mohou přispět k odhalování a objasňování daňové trestné činnosti. Autorka se v článku zaměřuje na možnosti prolomení mlčenlivosti těchto osob.

Key words: tax fraud, tax reduction, obligation of confidentiality, exemption from confidentiality

Klíčové slová: daňový podvod, zkrácení daně, povinnost mlčenlivosti, zproštění mlčenlivosti

1 ÚVOD

Vyšetřování trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v účinném znění (dále

jen „Tr. Z.“) neboli daňového podvodu¹ v praxi naráží na celou řadu úskalí, mezi které lze zařadit zejména a) vysokou míru latentnosti² a prokazování podvodného úmyslu protiprávního jednání v jehož důsledku je vyměřena daň v nulové nebo nižší než zákonné výši nebo např. vylákána neoprávněná výhoda na dani³; b) požadavek náležitě odborné způsobilosti policejního orgánu vyšetřujícího daňové podvody, neboť již k pochopení daňového podvodu je třeba alespoň základní znalost i mimo trestních právních předpisů typicky na úseku daní a účetnictví; c) technická náročnost a specifické nakládání s elektronickými důkazy, které jsou zpravidla zajištěny při vyšetřování a d) povinnost mlčenlivosti správce daně o poměrech osob, o nichž se dozvěděl při správě daní, a odborníků poskytujících poradenství v oblasti účetnictví a daní, kteří by mohli policejnímu orgánu poskytnout informace významné pro rozklíčování transakcí zatížených daňovým podvodem a možnosti prolomení mlčenlivosti těchto subjektů. Uvedené aspekty činí odhalení a objasnění daňového podvodu značně obtížným.

Při vyšetřování daňových podvodů je možné se nejčastěji setkat s povinností mlčenlivosti správce daně a odborníků poskytujících poradenství v oblasti daní, účetnictví a auditu. Policejní orgán je tedy na jednu stranu povinen státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti těchto osob respektovat⁴, na druhou stranu je v souladu se zásadou zjištění skutkového stavu věci a zásadou vyhledávací⁵ povinen z vlastní iniciativy vyhledávat a provádět důkazy. Policejní orgán se proto při vyšetřování daňových podvodů zabývá tím, za jakých podmínek může být povinnost mlčenlivosti těchto subjektů prolomena. Tato otázka se zpočátku může jevit jako triviální, v praxi však činí mnohé potíže, neboť

¹ Nejvyšší soud České republiky označil ve své ustálené rozhodovací praxi (např. usnes. Nejvyššího soudu ČR ze 14. srpna 2013, sp. zn. 5 Tdo 743/2013) trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 Tr. Z. za zvláštní druh podvodu. Proto jednání naplňující veškeré znaky skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně označujeme za daňový podvod.

² KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 352.

³ PELC, V., PELC, V. ml. *Prokazování původu majetku a daňové trestné činy: komentář k zákonu č. 321/2016 Sb., charakteristika daňových prvků a pojmů normy, předchozí legislativní iniciativy, daňové trestné činy*. Olomouc : ANAG, 2017, s. 194.

⁴ Například § 8 odst. 4 Tr. řádu ve vztahu k dožádání orgánů činných v trestním řízení, § 78 odst. 2 Tr. řádu ve vztahu k předložení nebo vydání věci, § 85 odst. 9 Tr. řádu ve vztahu k mlčenlivosti advokáta, § 99 odst. 2 Tr. řádu ve vztahu k výslechu svědka a § 158 odst. 8 Tr. řádu k podání vysvětlení.

⁵ K oběma základním zásadám viz MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. Praha : Leges, 2019. 337 s.

povinnost mlčenlivosti je pro každý z výše jmenovaných subjektů upravena odlišně v samostatném právním předpisu.

2 POVINNOST MLČENLIVOSTI SPRÁVCE DANĚ

Povinnost mlčenlivosti správce daně je zakotvena v ustanovení § 52 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, v účinném znění (dále jen „*daňový řád*“), podle kterého se mlčenlivost vztahuje na veškeré skutečnosti, které se správce daně dozvěděl při správě daní o poměrech jiných osob. V ustanovení § 53 daňového řádu jsou zákonodárcem vymezeny výjimky z povinnosti správce daně zachovávat mlčenlivost. Podmínky prolomení mlčenlivosti ve vztahu k trestnímu řízení jsou obsaženy ve druhém a třetím odstavci zmíněného ustanovení daňového řádu. Z ustanovení § 53 odst. 2 a 3 daňového řádu a z ustanovení § 8 odst. 4 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v účinném znění (dále jen „*Tr. řád*“), vyplývá, že zákonodárce rozlišuje mezi tím, zda správce daně poskytuje informace získané při správě daní pro účely trestního řízení, které bylo zahájeno na základě jeho oznamovací povinnosti, či nikoli. Mlčenlivost správce daně v případě trestního řízení, které nebylo zahájeno z podnětu správce daně, je možné prolomit pouze v případě, kdy poskytnutí informací získaných při správě daní požaduje státní zástupce a až po podání obžaloby.⁶ Pokud je trestní řízení zahájeno na základě oznamovací povinnosti správce daně upravené v ustanovení § 8 odst. 4 písm. b) Tr. řádu, k prolomení povinnosti mlčenlivosti správce daně postačí, pokud si příslušné informace vyžádá orgán činný v trestním řízení, kterým je ve smyslu ustanovení § 12 odst. 1 trestního řádu i policejní orgán. Správci daně přitom nepřisluší zkoumat stav konkrétního trestního řízení (např. důvodnost trestního stíhání či důkazní situace) a podle toho rozhodovat o tom, zda orgánům činným v trestním řízení dožádané informace poskytnou, či nikoli.⁷

Slovenská právní úprava týkající se mlčenlivosti správce daně je obsažena v zákoně č. 563/2009 Z. z. o správě daní a o změně a doplnění niektorých zákonov, v účinném znění (dále jen „*slovenský daňový řád*“). Slovenské daňové řízení je sice založeno na zásadě nevěřejnosti, se kterou je úzce spjata zásada

⁶ Srov. § 53 odst. 2 písm. a) daňového řádu.

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 135.

mlčenlivosti, avšak ta v něm výslovně jako zásada uvedena není, což ale neznamená, že slovenský správce daně není povinen zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se dozví při správě daní. Slovenskou obdobu povinnosti mlčenlivosti správce daně je možné nalézt v ustanovení § 11 slovenského daňového řádu nesoucí název „*Daňové tajomstvo*“. Daňové tajemství je definováno jako „informácia o daňovom subjekte, ktorá sa získa pri správě daní“, přičemž daňové tajemství je povinen zachovávat „*každý, kto sa ho dozvedel, a môže byť použité len na plnenie úloh podľa tohto zákona, osobitných predpisov alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná.*“ Za porušení povinnosti zachovávat daňové tajemství přitom není považováno zveřejnění údajů o spáchání daňového trestného činu, o kterém bylo pravomocně rozhodnuto a odsouzení nebylo zahlazeno.⁸ Mlčenlivost slovenského správce daně v rozsahu informací, které jsou předmětem daňového tajemství, je v případě trestního řízení možné prolomit pouze pokud tyto informace požaduje před zahájením trestního stíhání a v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán s předchozím souhlasem státního zástupce a v řízení před soudem předseda senátu.

3 POVINNOST MLČENLIVOSTI ODBORNÍKŮ POSKYTUJÍCÍCH PORADENSTVÍ V OBLASTI DANÍ A ÚČETNICTVÍ

3.1 Účetní

Povinnost mlčenlivosti účetních komplexně neupravuje žádný profesní právní předpis, ale vychází toliko ze smluvního ujednání mezi účetním a jeho klientem. Účetní je tedy vázán pouze smluvní povinností mlčenlivosti, která podle ustanovení § 8 odst. 4 Tr. řádu neodůvodňuje odepření poskytnutí informací důležitých pro trestní řízení či odepření výpovědi.

Totožná situace je také na Slovensku, kde také povinnost mlčenlivosti účetního vychází pouze ze smluvního ujednání mezi účetním a klientem. Na tuto smluvní povinnost mlčenlivosti účetního se nevztahuje zákaz výpovědi svědka podle ustanovení § 129 odst. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok,

⁸ Viz § 11 odst. 5 písm. b) slovenského daňového řádu.

v účinném znění (dále jen „*slovenský trestní řád*“), neboť ten je vázán pouze na povinnost mlčenlivosti založenou zákonem nebo mezinárodní smlouvou.

3.2 Daňový poradce

Obtížnější situace nastává v případě povinnosti mlčenlivosti daňových poradců a auditorů. Činnost daňových poradců je upravena zákonem č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců, v účinném znění (dále jen „*zákon o daňovém poradenství*“). Povinnost mlčenlivosti daňového poradce zakotvuje ustanovení § 6 odst. 9 zákona o daňovém poradenství, podle kterého se povinnost mlčenlivosti vztahuje na všechny skutečnosti, o kterých se daňový poradce dozvěděl v souvislosti s výkonem daňového poradenství. Mlčenlivost o těchto skutečnostech musí zachovávat kromě daňového poradce i jeho pracovník nebo zástupce a také osoba, která pozbyla oprávnění k výkonu daňového poradenství (všechny povinné osoby dále jen „*daňový poradce*“). Těto povinnosti může být daňový poradce zproštěn pouze prohlášením svého klienta.⁹ Avšak pokud je to v zájmu klienta, povinnost mlčenlivosti trvá i přesto, že klient daňového poradce povinnosti mlčenlivosti zprostil.

Úpravu povinnosti mlčenlivosti daňového poradce a možnosti jejího prolomení je možné považovat za speciální úpravu týkající se i součinnosti s orgány činnými v trestním řízení, proto nelze použít postup podle ustanovení § 8 odst. 5 Tr. řádu, podle kterého policejní orgán v případě, kdy zvláštní zákon nestanoví podmínky sdělování informací důležitých pro trestní řízení, musí nejprve zajistit předchozí souhlas soudce k vyžádání informací, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že k získání informací od daňového poradce je třeba nejprve opatřit souhlas jeho klienta. Pokud je však klient daňového poradce současně i obviněným v trestním řízení vedeném ve věci daňového podvodu, je takový postup jen těžko představitelný.

Na Slovensku je povinnost mlčenlivosti daňového poradce upravena v ustanovení § 18 zákona č. 78/1992 Z. z. o daňových poradcích a Slovenskej komore daňových poradcov, v účinném znění (dále jen „*slovenský zákon o daňových*

⁹ Dále v ustanovení § 6 odst. 9 zákona o daňovém poradenství jsou uvedeny případy, na které se povinnost mlčenlivosti nevztahuje. Tyto případy nemají souvislost s vyšetřováním daňových podvodů, proto nejsou v textu blíže rozvedeny.

poradcích“), dle kterého se vztahuje na všechny skutečnosti, o kterých se daňový poradce dozvěděl v souvislosti s poskytováním daňového poradenství. Slovenskou právní úpravu povinnosti mlčenlivosti daňového poradce lze považovat za méně přísnou, neboť slovenský daňový poradce není povinen zachovávat mlčenlivost v případech, kdy jej klient sice této povinnosti zprostil, ale v zájmu klienta je, aby daňový poradce mlčenlivost stále zachoval, jako je tomu v českém právním prostředí. Ve slovenském zákoně o daňových poradcích také není výslovně uvedena výjimka z povinnosti mlčenlivosti týkající se plnění povinností vyplývajících daňovému poradci ze zákona č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v účinném znění (dále jen „slovenský zákon o AML“).

Podle slovenské právní úpravy může daňového poradce zprostit povinnosti mlčenlivosti pouze klient, a to písemnou formou, nebo soud.¹⁰ Podle ustanovení § 129 odst. 2 slovenského trestního řádu se na daňového poradce vztahuje zákaz výslechu svědka, pokud by svou výpovědí porušil zákonem anebo mezinárodní smlouvou výslovně uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti. Výjimkou ze zákazu výslechu je svědecká výpověď týkající se trestného činu, který má svědek povinnost překazít.¹¹ Podle ustanovení § 341 odst. 1 ve spojení s ustanovením § 276 zákona č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, v účinném znění (dále jen „slovenský trestný zákon“) se povinnost překažení vztahuje na trestný čin skrátenie dane a poistného podle § 276 odst. 3, a 4 trestného zákona. Ve vztahu k tomuto daňovému podvodu je tak možné daňového poradce vyslechnout bez nutnosti jakéhokoli předchozího procesního postupu.¹² Lze předpokládat, že povinnosti mlčenlivosti ve vztahu k daňovému podvodu podle § 276 odst. 1, a 2 trestného zákona bude ve většině případů daňový poradce zproštěn soudem, jak předvídá ustanovení § 18 odst. 1 věta poslední zákona o daňových poradcích.

¹⁰ § 18 odst. 1 věta poslední zákona o daňových poradcích.

¹¹ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesní I. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer. 2021, s. 506.

¹² Obdobně platí také ve vztahu k ostatním profesím uvedeným v příspěvku, neboť i tito jsou vázáni povinností překažení trestného činu.

3.3 Auditor

Povinnost mlčenlivosti auditorů upravuje ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 93/2009 Sb., o auditorech, v účinném znění (dále jen „zákon o auditorech“), podle kterého je auditor povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, které nejsou veřejně známy a týkají se auditované účetní jednotky a dalších účetních jednotek, ke kterým má auditor přístup. Auditor je povinen zachovávat mlčenlivost i poté, co ukončil audit nebo z jiného důvodu přestal na auditorské zakázce pracovat, má pozastaven výkon auditorské činnosti nebo i po zániku oprávnění k výkonu auditorské činnosti. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje také na ostatní subjekty podílející se na činnosti auditora. Jedná se o zaměstnance nebo zástupce auditora, společníky a členy orgánů auditorské společnosti a další fyzické osoby, jejichž služeb auditor využívá v souvislosti s výkonem auditorské činnosti.

Ustanovení § 15 odst. 3 zákona o auditorech upravuje zvláštní úpravu mimo jiné ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení. Prolomení povinnosti auditora zachovávat mlčenlivost je možné pouze v případě, kdy auditor poskytuje informace orgánům činným v trestním řízení o skutečnostech nasvědčujícím spáchání trestného činu úplatkářství, nebo v trestním řízení týkajícím se osoby auditora, případně pro plnění zákonem uložené povinnosti přezkázat nebo oznámit trestný čin.¹³ Tato úprava mlčenlivosti auditora je bezesporu úpravou zvláštní, proto, stejně jako v případě daňových poradců, je vyloučeno využití postupu podle § 8 odst. 5 Tr. řádu.

Komora auditorů je ovšem oproti Komoře daňových poradců nadána oprávněním zprostit auditora povinnosti mlčenlivosti, a to pokud je to nezbytné pro ochranu práv auditora nebo právem chráněných zájmů auditora.¹⁴ Orgány činné v trestním řízení této možnosti hojně využívají a zasílají Komoře auditorů množství žádostí o zproštění mlčenlivosti auditorů. Komora auditorů však těmto žádostem zpravidla nevyhovuje s odkazem na potřebu zachování určité důvěry mezi auditorem a účetní jednotkou.¹⁵ Podle Komory auditorů je vzájemná důvěra nezbytná pro řádný výkon auditorské činnosti. Orgány činné v trestním

¹³ § 15 odst. 3 zákona o auditorech.

¹⁴ § 15a odst. 1 písm. b), § 31 odst. 2 písm. j) zákona o auditorech.

¹⁵ KULHAVÝ, P. *Mlčenlivost auditora a veřejný zájem*. Auditor, 2012, č. 9, s. 1; srov. také MOLÍN, J. *Znovu k otázce mlčenlivosti auditorů a daňových poradců, tentokrát v kontextu změn v jejím rozsahu*. Český finanční a účetní časopis, 2013, č. 4, s. 99.

řízení jsou Komorou auditorů odkazovány s takovou žádostí na statutární orgán auditované účetní jednotky.

Možnosti prolomení povinnosti auditorů zachovávat mlčenlivost jsou tedy značně omezené. Existují však i situace, ve kterých je auditor povinen poskytnout orgánům činným v trestním řízení veškeré informace, které by mohly přispět k odhalení a objasnění daňového podvodu, a to postupem podle ustanovení § 8 odst. 1 Tr. řádu. Jedná se o případy, kdy je auditor vázán pouze mlčenlivostí smluvní, nikoli povinností mlčenlivosti ze zákona, jak je rozebrána výše. Je tak třeba mít na paměti, že ne všechny společnosti (účetní jednotky) mají zákonem stanovenou povinnost ověřování účetní závěrky auditorem. Účetní jednotky, na které se tato povinnost vztahuje ze zákona, jsou vymezeny v ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, v účinném znění (dále jen „zákon o účetnictví“), přičemž v následujícím odst. 2 jsou vymezeny případy, kdy se na účetní jednotky uvedené v odst. 1 nevztahuje povinnost mít auditorem ověřenou účetní závěrku. Pokud je audit prováděn u jiné účetní jednotky, než vymezené v § 20 odst. 1 zákona o účetnictví, auditor je vázán pouze smluvní povinností zachovávat mlčenlivost, a v případě dožadání orgánů činných v trestním řízení je povinen vyhovět a sdělit požadované informace. Totéž platí i ve vztahu k ostatním „dobrovolným“ druhům auditů, jako je například audit forenzní, personální či energetický. Je zřejmé, že i k posouzení otázky, zda se na auditora v konkrétním případě vztahuje zákonná povinnost mlčenlivosti, jejíž prolomení je značně obtížné, nebo naopak smluvní povinnost mlčenlivosti, k jejímuž prolomení postačí dožadání orgánu činného v trestním řízení, jsou potřebné alespoň základní znalosti v účetnictví, daních a auditu. Absence těchto znalostí může způsobit, že si policejní orgán nevyžádá informace, které by mohly být zásadní pro odhalení daňového podvodu nebo pro jeho objasnění, ač by na jejich poskytnutí měl zákonný nárok.

Povinnost mlčenlivosti auditorů na Slovensku je obsažena v ustanovení § 32 odst. 1 zákona č. 423/2015 Z. z. o statutárnom audite, v účinném znění (dále jen „slovenský zákon o štatutárnom audite“), podle kterého je auditor povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem statutárního auditu. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje obdobně jako v české právní úpravě na osoby podílející se na auditorské činnosti. Zákon o štatutárnom audite uvádí výčet těchto osob, kterými jsou asistenti štatutárního auditora, všichni společníci auditorské společnosti, členové jejich

statutárnych orgánů, členové jejího dozorčího orgánu a jeho zaměstnanci. Podle ustanovení § 32 odst. 2 zákona o štatutárnóm audite jsou povinností mlčenlivosti o všech skutečnostech souvisejících s výkonem funkce, pracovněprávního vztahu anebo jiného právního vztahu vázány také veškeré osoby podílející se na správě a chodu Úřadu pro dohled nad výkonem auditu (dále jen „Úřad“).

Prolomení povinnosti štatutárního auditora zachovávat mlčenlivost je možné pouze v případě, kdy je této povinnosti zproštěn Úřadem, auditovaným subjektem nebo jeho právním nástupcem. Osoby vázané povinností mlčenlivosti dle ustanovení § 32 odst. 2 zákona o štatutárnóm audite může této povinnosti zprostit pouze Úřad. Za porušení povinnosti mlčenlivosti se nepovažuje poskytnutí informace v případech předpokládaných zákonem o štatutárnóm audite, zvláštním předpisem anebo pokud jde o překažení spáchání trestného činu. Výjimkou z povinnosti mlčenlivosti je také poskytnutí informací Slovenské informační službě pro účely boje proti organizované trestné činnosti a terorismu. O poskytnutí těchto informací Slovenské informační službě jsou štatutární auditor a osoby dle ustanovení § 32 odst. 2 slovenského zákona o štatutárnóm audite povinni zachovávat mlčenlivost.

3.4 Advokát

Advokát je oprávněn poskytovat právní poradenství i v oblasti daňového práva, proto ho autorka zařazuje mezi odborníky, kteří by orgánu činnému v trestním řízení mohli poskytnout cenné informace pro odhalení a objasnění daňového podvodu.

Povinnost advokáta zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb vyplývá z ustanovení § 21 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, v účinném znění (dále jen „zákon o advokacii“). Jedná se o jednu ze základních povinností advokátů, na které je současná advokacie založena. I proto povinnost mlčenlivosti přetrvává i po vyškrtnutí osoby ze seznamu advokátů. V následujících odstavcích téhož ustanovení jsou uvedeny případy, na které se povinnost mlčenlivosti nevztahuje. Výjimkou z povinnosti mlčenlivosti v zákoně o advokacii výslovně neuvedenou je plnění povinností advokáta jakožto osoby povinné podle zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, v účinném znění (dále jen „zákon o AML“)

Zprostit advokáta povinnosti mlčenlivosti může pouze jeho klient popř. jeho právní nástupce, a to písemnou formou adresovanou advokátovi. Kdo je klientem zákon o advokacii nedefinuje. Z povahy věci je však možné za klienta považovat každou osobu, které advokát v minulosti poskytl nebo stále poskytuje právní služby. Není rozhodné, zda se jedná o osobu fyzickou nebo právnickou, zda si takovou službu osoba vyžádala sama nebo jí takovou službu zajistil někdo jiný (např. zvolení obhájce osobou blízkou či ustanovení obhájce *ex officio*) a na čí účet je služba poskytována.¹⁶ Za klienta – právnickou osobu je oprávněna advokáta zprostit povinnosti mlčenlivosti osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby v době, kdy dochází ke zproštění.¹⁷ Jiný způsob zproštění mlčenlivosti advokáta než jeho klientem není možný.

O platné zproštění by se nejednalo, pokud by klient písemnost obsahující zproštění povinnosti mlčenlivosti adresoval komukoli jinému než advokátovi. Totéž platí i ve vztahu ke slovenské právní úpravě povinnosti mlčenlivosti advokáta. Výjimkou z požadované písemné formy zproštění není ani zproštění učiněné klientem ústně, neboť i zde je požadavek písemné formy zproštění naplněn zaznamenáním do protokolu. Pro posouzení platnosti takového zproštění je však nezbytné rozlišovat, před jakým orgánem k ústnímu zproštění povinnosti mlčenlivosti advokáta jeho klientem došlo. Pokud by bylo ústní zproštění zachyceno do protokolu jiným orgánem než soudem, nebylo by platné. Z uvedeného tak vyplývá, že zprostit advokáta mlčenlivosti není možné ústním sdělením klienta při výslechu v trestním či přestupkovém řízení.

Povinnost mlčenlivosti advokáta (obdobně jako povinnost mlčenlivosti daňového poradce) může trvat i po jejím zproštění ze strany klienta. Zákon o advokacii nepřímou ukládá advokátovi povinnost posoudit, zda jej klient zprostil dobrovolně či pod nátlakem nebo v tísní.¹⁸ Posoudí-li advokát, že ke zproštění došlo pod nátlakem nebo v tísní, je povinností mlčenlivosti nadále vázán. Povinnost mlčenlivosti advokáta však může trvat i v případě dobrovolného zproštění, pokud je advokát přesvědčen, že zachování mlčenlivosti je ku prospěchu klienta. Za takové situace je vhodné, aby se advokát s klientem spojil a okolnosti zproštění s ním projednal.¹⁹

¹⁶ SVEJKOVÝ, J., VYCHOPENĚ, M., KRYM, L., PEJCHAL, A. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 143.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Srov. § 21 odst. 1 věta poslední zákona o advokacii.

¹⁹ SVEJKOVÝ, J., VYCHOPENĚ, M., KRYM, L., PEJCHAL, A. a kol. *Zákon o advokacii. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 144.

Právni úprava povinnosti mlčenlivosti advokáta je tedy úpravou zvláštní, proto stejné jako v případě daňových poradců a auditorů je vyloučeno využití postupu podle § 8 odst. 5 Tr. řádu.

Slovenská právní úprava povinnosti mlčenlivosti advokáta obsažená v ustanovení § 21 zákona č. 586/2003 Z. z., o advokácii, v účinném znění (dále jen „slovenský zákon o advokácii“), je obdobná. V obou zemích se povinnost mlčenlivosti advokáta vztahuje na všechny skutečnosti, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb. Ve slovenském zákonu o advokácii je nadto výslovně uveden dovětek „ak osobitný predpis na úseku predchádzania a odhaľovania legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu neustanovuje inak.“ Slovenská právní úprava tedy přímo počítá s výjimkami z povinnosti mlčenlivosti advokáta vyplývajícími ze slovenského zákona o AML. V českém právním prostředí obdobná výjimka z povinnosti mlčenlivosti advokáta vyplývá ze zákona o AML. Není na ní však výslovný odkaz v zákoně o advokácii. Slovenská právní úprava povinnosti mlčenlivosti advokáta nadto advokátovi výslovně ukládá povinnost zachovávat mlčenlivost i v případě, kdy ho klient této povinnosti zproští, a to ve vztahu k informacím, jejichž zveřejnění by bylo způsobitelné klientovi způsobit újmu na zájmech či právech.

Česká i slovenská právní úprava je návodná ohledně formy jednání, kterým klient zprošťuje advokáta povinnosti mlčenlivosti. Obě výslovně uvádí, že ke zproštění mlčenlivosti musí dojít písemnou formou adresovanou advokátovi.²⁰

4 ZÁVĚR

Právni úprava povinnosti mlčenlivosti jednotlivých odborníků, kteří by svou výpovědí mohli přispět k objasnění daňového podvodu či jej dokonce objasnit zcela sice vykazuje značné podobnosti, avšak není zcela jednotná. Je proto nezbytné, aby orgány činné v trestním řízení byly nadány nejen znalostí trestněprocesních předpisů, ale také znalostmi daňových, účetních a dalších souvisejících právních předpisů, které meze povinnosti mlčenlivosti upravují ve vztahu k dotčeným profesím. Takové znalosti jsou nezbytné k tomu, aby orgán

²⁰ OLEJ, C., KEREČMAN, P., KALATA, P. a kol. *Zákon o advokácii. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 218.

činný v trestním řízení věděl, jaké informace a za použití jakého postupu předvídaného trestním řádem může požadovat od dotčených osob vázaných povinností zachovávat mlčenlivost a dále k objasnění, jakým způsobem byl daňový podvod spáchán. Potřeba znát právní úpravu povinnosti mlčenlivosti těchto osob a její meze je o to naléhavější, přihlédneme-li k povaze daňových podvodů, které jsou trestnou činností často sofistikovanou a komplikovanou na odhalení.

Ve vztahu k povinnosti mlčenlivosti odborníků poskytujících poradenství v oblasti daní, účetnictví a auditu je nutné nejprve zkoumat, zda je taková povinnost založena profesním právním předpisem, nebo vychází toliko ze smluvního ujednání. Pokud je povinnost mlčenlivosti založena pouze smluvním ujednáním, neodůvodňuje existence takové smluvní povinnosti mlčenlivosti odepření poskytnutí informací důležitých pro trestní řízení podle ustanovení § 8 odst. 4 trestního řádu. Smluvní povinnosti mlčenlivosti jsou vždy vázání účetní. Povinnost mlčenlivosti daňových poradců a advokátů je stanovena příslušnými profesními právními předpisy. U auditorů povinnost mlčenlivosti může mít svůj základ jak v příslušném profesním právním předpisu, tak ve smluvním ujednání mezi auditorem a jeho klientem, a to v závislosti na tom, zda se jedná o audit, k němuž je klient ze zákona povinen, či nikoli. Ve vztahu ke všem v příspěvku zmíněným profesím platí, že povinnost mlčenlivosti trvá i po ukončení poskytování služeb, a jsou jí vázáni také zaměstnanci, spolupracovníci a další osoby, které se podílejí na poskytování konkrétní odborné služby.

Povinností mlčenlivosti advokáta, stejně jako daňového poradce a auditora, není dotčena zákonem uložená povinnost překaziti spáchání trestného činu. V souvislosti s daňovými podvody se povinnost překažení vztahuje na zvlášť závažný zločin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 3 Tr. Z.

Ze stručné komparace se slovenskou právní úpravou lze konstatovat, že i v oblasti právní úpravy povinnosti mlčenlivosti správce daně a odborníků poskytujících poradenství v oblasti daní, účetnictví a auditu má k sobě česká a slovenská právní úprava stále poměrně blízko. Za nejvíce odlišnou autorka považuje právní úpravu povinnosti mlčenlivosti správce daně, čemuž nasvědčuje již odlišné názvosloví užití zákonodárci srovnávaných zemí a rozdílné zákonné podmínky, za nichž je možné povinnost mlčenlivosti prolomit.

Použitá literatúra:

- IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesní I. Všeobecná část*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer. 2021, s. 596. ISBN 978-80-571-0332-5.
- KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4.
- KULHAVÝ, P. *Mlčenlivost auditora a veřejný zájem*. Auditor, 2012, č. 9, s. 1. ISSN 1210-9096.
- MOLÍN, J. *Znovu k otázce mlčenlivosti auditorů a daňových poradců, tentokrát v kontextu změn v jejím rozsahu*. Český finanční a účetní časopis, 2013, č. 4, s. 96 – 109. ISSN 1802-2200.
- MULÁK, J. *Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces*. 1. vydání. Praha : Leges, 2019. 337 s. ISBN 978-80-7502-387-2.
- OLEJ, C., KEREČMAN, P., KALATA, P. a kol. *Zákon o advokácii. Komentár*. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2013, s. 768. ISBN 978-80-89603-11-4.
- PELC, V., PELC, V. ml. *Prokazování původu majetku a daňové trestné činy: komentár k zákonu č. 321/2016 Sb., charakteristika daňových prvků a pojmu normy, předchozí legislativní iniciativy, daňové trestné činy*. 1. vydání. Olomouc : ANAG, 2017. 263 s. ISBN 978-80-7554-072-0.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 4700 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- SVEJKOVSKÝ, J., VYCHOPENĚ, M., KRYM, L., PEJCHAL, A. a kol. *Zákon o advokácii. Komentár*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 651 s. ISBN 978-80-7179-248-2.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v účinném znění.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v účinném znění.
- Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, v účinném znění.
- Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, v účinném znění.
- Zákon č. 586/1992, Sb., o daních z příjmů, v účinném znění.
- Zákon č. 253/2003 Sb., o spotřebních daních, v účinném znění.
- Zákon č. 523/1992 Sb., o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců.

Zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech, v účinném znění.

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, v účinném znění.

Zákon č. 563/2009 Z. z., o správě daní a o změně a doplnění některých zákonů, v účinném znění.

Zákon č. 301/2005 Z. z. trestný poriadok, v účinném znění.

Zákon č. 78/1992 Z. z. o daňových poradcích a Slovenskej komore daňových poradcov, v účinném znění.

Zákon č. 297/2008 Z. z., o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o změně a doplnění některých zákonů, v účinném znění.

Zákon č. 423/2015 Z. z. o štatutárnom audite, v účinném znění.

Zákon č. 586/2003 Z. z., o advokácii, v účinném znění.

Kontaktné údaje:

JUDr. Marta Fleková

flekovam@prf.cuni.cz

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

nám. Curieových 901/8

116 40 Praha 1

Česká republika

EMPIRICKÁ ANALÝZA VPLYVU VYBRANÝCH FAKTOROV NA SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE¹

František Vojtuš, Marek Kordík

Univerzita Komenského, Právnická fakulta

Abstract: The aim of the paper is to identify, analyse and evaluate the degree of influence of the selected factors to summary investigation procedure including the institute of the plea bargain according to Sec. 232 of the Criminal Procedure Code and special summary investigation procedure according to Sec. 204 of the Criminal Procedure Code as well as legislative changes eventually. The analysis is performed on the basis of empirical data on the summary investigation procedure and its results.

Abstrakt: Cieľom príspevku je identifikácia, analýza a zhodnotenie miery vplyvu vybraných faktorov, vrátane inštitútu dohody o vine a treste podľa § 232 Trestného poriadku (ďalej aj „TP“) a osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 TP, ako aj prípadných legislatívnych zmien na skrátene vyšetovanie. Analýza je vykonávaná na základe empirických údajov o skrátene vyšetovaní a jeho výsledkoch.

Key words: summary investigation procedure, special summary investigation procedure, plea bargain

Kľúčové slová: skrátene vyšetovanie, osobitne skrátene vyšetovanie, dohoda o vine a treste

1 ÚVOD

Skrátene vyšetovanie predstavuje v slovenskom trestnom konaní jednu z foriem prípravného konania. Prípravné konanie je štádiom trestného konania od začatia trestného stíhania, či už uznesením podľa § 199 ods. 1 TP, alebo

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102 „Efektívnosť prípravného konania – skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.“.

vykonania neodkladného, neopakovateľného alebo zaistovacieho úkonu podľa § 199 ods. 4 TP, do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznání viny a prijatí trestu.² Prípravné konanie samo sa vykonáva v dvoch formách, a to ako vyšetrovanie alebo ako už spomínané skrátené vyšetrovanie. Skrátené vyšetrovanie potom môže byť realizované ako „klasické“ skrátené vyšetrovanie alebo ako osobitne skrátené vyšetrovanie podľa § 204 TP. Inštitút osobitne skráteného vyšetrovania podľa § 204 TP predstavuje akýsi „odklon“ a zjednodušenie štandardného priebehu skráteného vyšetrovania, najmä vzhľadom na lehoty a okolnosti jeho uplatnenia.

Predmetom článku nie je rozbor úpravy skráteného vyšetrovania, podmienok aplikácie a jej odlišností od druhej formy prípravného konania – vyšetrovania, ale identifikovanie, posúdenie a zhodnotenie vplyvu nami určených faktorov na skrátené vyšetrovanie. Medzi nami vybrané faktory sme zaradili jednak trestnoprávne inštitúty ako inštitút dohody o vine a treste podľa § 232 TP a osobitne skráteného vyšetrovania podľa § 204 TP a vybrané externé (exogénnych) faktory stojace mimo úpravy trestného konania. Výber faktorov bol limitovaný do určitej miery možnosťou ich kvantifikácie, a tým aj využitia pri štatistickej analýze. Z hľadiska posúdenia vplyvu nami vybraných faktorov sme skúmali ich dopad na skrátené vyšetrovanie cez ich vplyv na zmeny dodržiavania zákonnej lehoty na jeho ukončenie. Ide teda v podstate o zistenie a kvantifikovanie vplyvu vybraných faktorov na rýchlosť skráteného vyšetrovania tým aj na jeho celkovú efektívnosť. Účelom zavedenia inštitútu skráteného vyšetrovania bolo práve zrýchlenie trestného konania a tým jeho zefektívnenie.

V príspevku sa budeme zaoberať zákonnou úpravou skráteného vyšetrovania a odbornou polemikou vo vzťahu k nej len v nevyhnutnej miere. Pre širšie oboznámenie sa s nazeraním na skrátené vyšetrovanie možno odkázať na odbornú literatúru.³ Kľúčovým prvkom naopak bude prezentovanie nami zvoleného

² Ustanovenie § 10 ods. 14 TP.

³ K tomu pozri napr. KLÁTIK, J. Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In KAN-DALEC, P. et al. (Ed.) *Dny verejného práva: zborník príspevků z mezinárodní konference*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 685 – 696. ISBN 978-80-210-4430-2; KLÁTIK, J. Poznatky z uplatňovania postupu podľa § 204 Trestného poriadku. In ZÁHORA, J. (ed.): *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha : Leges, 2014, s. 189 – 199. ISBN 978-80-7502-030-7; RAJNÍČ, M. Aplikčné problémy zrýchleného skráteného vyšetrovania v slovenskom trestnom konaní. In *Bulletin slovenskej advokácie*, Roč. XIV, č. 7 – 8, 2008, s. 4 – 5. ISSN 1335-5864; TARABOVÁ, N. Osobitne skrátené vyšetrovanie ako trestnoprocesný inštitút predsúdneho konania s aplikačnými nedostatkami. In *ACTA FACULTATIS IURIDICAE*

postupu analýzy a jej výsledky. Keďže nami použité metódy induktívnej štatistiky nie sú úplne bežným prostriedkom právneho výskumu, dovolili sme si ich v práci predstaviť obširnejšie pre lepšie zorientovanie čitateľa.

2 STRUČNE K ÚPRAVE SKRÁTENÉHO VYŠETROVANIA A JEHO LEGISLATÍVNEMU VÝVOJU

Skrátené vyšetrovanie, ako ďalšia forma prípravného konania, bolo do slovenského trestného konania zavedené novelou Trestného poriadku účinného do 31. decembra 2005 (zákon č. 141/1961 Zb. – ďalej len „TP č. 141/1961 Zb.“) vykonanou zákonom č. 422/2002 Z. z. Uvedená novela vlastne odstránila z trestného konania predprípravné konanie t. j. policajné preverovanie.⁴ Cieľom zavedenia skráteného vyšetrovania podľa dôvodovej správy k zákonu č. 422/2002 Z. z. bolo v prípadoch menej závažných trestných činov vykonať prípravné konanie rýchlejšie a pružnejšie pri zachovaní práv obvineného.⁵ O skrátenom vyšetrovaní ako trestno-procesnom inštitúte možno povedať, že je variantom alebo modifikáciou inštitúty vyhľadávania, ktorý bol uplatňovaný podľa právnej úpravy trestného konania platnej do 1. októbra.1994. Po reko-difikácii Trestného poriadku v roku 2005 vykonanej zákonom č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej aj „TP“) sa stalo skrátené vyšetrovanie súčasťou aj reko-difikovaného trestného konania.

Systematicky je skrátené vyšetrovanie v súčasnosti platnom Trestnom poriadku upravené v ustanoveniach § 202 až 204 TP. Nejde však o úpravu celkového postupu tejto formy prípravného konania, ale o špeciálne ustanovenia, ktoré upravujú osobitosti postupu v skrátenom vyšetrovaní oproti vyšetrovaniu,

UNIVERSITATIS COMENIANAE, 2021, Tomus XL, č. 2, s. 207 – 220; MIHÁLIK, S. Dopady tzv. superrýchleho konania ako osobitnej formy vedenia trestného konania. In ČENTĚŠ, J. et al. (Ed.) „Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy“, Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnicka fakulta, 2020, s. 96 – 105. ISBN 978-80-7160-577-5.

⁴ Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 422/2002 Z. z. Rovnako tak KLÁTIK, J. Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In KANDALEC, P. et al. (Ed.) *Dny verejného práva: sborník príspevků z mezinárodní konference*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 685.

⁵ Pozri dôvodovú správu k zákonu č. 422/2002 Z. z.

otázky vecnej príslušnosti policajtov na jeho vykonávanie a rozsah trestných činov, na ktoré sa aplikuje vrátane výnimiek.

Od zavedenia inštitútu skráteného vyšetrovania (rok 2002) do prijatia nového Trestného poriadku vykonávali skrátené vyšetrovanie policajné orgány⁶ (v súčasnosti poverení príslušníci a ďalšie subjekty podľa § 10 ods. 7 TP), pričom skrátené vyšetrovanie sa týkalo len trestných činov s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou tri roky. V súčasnosti, podľa § 202 ods. 2 TP v spojení s § 10 ods. 7 TP, skrátené vyšetrovanie vykonávajú okrem poverených príslušníkov⁷ aj poverení pracovník Finančnej správy, veliteľ námornej lode a vyšetrovatelia. Vyšetrovatelia,⁸ na rozdiel od ostatných subjektov, vykonávajú skrátené vyšetrovanie aj o prečinoch, ktorých horná hranica trestnej sadzby prevyšuje 3 roky. Podľa § 202 ods. 2 aktuálne platného Trestného poriadku o trestných činoch (teda aj prečinoch) príslušníkov ozbrojených bezpečnostných zborov a colníkov vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetroateľ, a to vyšetroateľ Úradu inšpekčnej služby. O všetkých prečinoch proti životnému prostrediu vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetroateľ PZ. V prípade prečinov trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233a ods. 1 a 2 Trestného zákona (ďalej aj „TZ“) vykonáva skrátené vyšetrovanie vyšetroateľ PZ, Úradu inšpekčnej služby alebo vyšetroateľ Finančnej správy. V týchto prípadoch sa príslušnosť vyšetrovateľa nemení, ani vtedy ak odpadnú dôvody, pre ktoré bol príslušný konať (§ 202 ods. 3 TP).

V prípade špecifických situácií v trestnom konaní, resp. konaní o niektorých skupinách trestných činov, ktoré sú uvedené v § 200 ods. 2 TP sa vyšetrovanie vykonáva aj o prečinoch, o ktorých by sa inak vykonávalo skrátené vyšetrovanie. Podľa § 200 ods. 3 TP sa skrátené vyšetrovanie nebude vykonávať ani v prípade spoločného konania, ak aspoň o jednom skutku treba vykonávať vyšetrovanie. Príslušnosť vyšetrovateľa na trestné konanie sa však následne nezmení a bude vo veci konať naďalej aj keď odpadli dôvody, pre ktoré bol vo veci príslušný konať. Skrátené vyšetrovanie sa vykonáva aj o trestných činoch podľa starého Trestného zákona⁹ ak by, podľa starým Trestným zákonom ustanovenej trestnej

⁶ K pojmu „policajný orgán“ pozri § 12 ods. 2 Trestného poriadku č. 141/1961 Zb.

⁷ Podľa § 10 ods. 7 písm. d) až f) TP sú poverenými príslušníkmi jednak poverení príslušníci PZ, ako aj poverení príslušníci vojenskej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže.

⁸ A to ako vyšetrovatelia PZ, tak aj vyšetrovatelia Úradu inšpekčnej služby ako aj Finančnej správy.

⁹ Zákon č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov.

sadzby a formy zavinenia, podľa nového Trestného zákona boli prečinmi (§ 437 ods. 1 TZ). Zároveň by sa o takýchto trestných činoch vykonávalo namiesto skráteneho vyšetrovania, vyšetrovanie v prípade splnenia niektorej z okolností ustanovenej v § 200 ods. 2 alebo ods. 3 TP. Osobitne sú upravené podmienky, kedy možno v rámci skráteneho vyšetrovania využiť inštitút osobitne skráteneho vyšetrovania (§ 204 TP).

Čo sa týka legislatívneho vývoja úpravy skráteneho vyšetrovania, legislatívne zmeny sa dotkli najmä úpravy osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 TP. Ďalšie zmeny sa týkali vymedzenia vecnej príslušnosti policajtov na vykonávanie skráteneho vyšetrovania, resp. konaní, kedy sa namiesto skráteneho vyšetrovania vykonáva vyšetrovanie (§ 200 ods. 2 a § 202 ods. 2 TP).

Z nášho hľadiska boli najvýraznejšie zmeny skráteneho vyšetrovania vykonané zákonom č. 5/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. februára 2009. Uvedená zmena sa týkala inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania podľa § 204 TP, keď od vykonania tejto zmeny tento inštitút môžu využívať v rámci skráteneho vyšetrovania aj vyšetrovatelia. Do tohto času sa osobitne skrátene vyšetrovanie vykonávalo (za splnenia ostatných podmienok¹⁰) len o prečinoch s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou tri roky. Od 1. februára 2009 možno tento inštitút aplikovať aj vo vzťahu k prečinom s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou päť rokov. Výraznou zmenou bolo aj zrušenie povinnosti prokurátora vrátiť spis, ak zadržaného obvineného prepustil zo zadržania, kedy od roku 2009 aj v prípade prepustenia zo zadržania môže podať prokurátor na súd obžalobu.

Druhou výraznou novelizáciou predmetného ustanovenia § 204 TP bola zmena vykonaná zákonom č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov s účinnosťou od 1. februára 2014. V rámci tejto novely bolo umožnené aplikovanie inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania aj na prípady, keď k zadržaniu osoby došlo po tom, čo odpadla prekážka jej bezprostredného zadržania, pričom dobu kedy možno v takomto prípade tento postup využiť, zákonodarca obmedzil najviac na 24 hodín po spáchaní prečinu. Zákonodarca reagoval uvedeným na prípady, kedy nebolo možné využiť postup podľa § 204 TP pre prípady kedy osoba nebola zadržaná

¹⁰ Podľa § 204 ods. 1 TP sú kumulatívnymi podmienkami na aplikáciu tohto inštitútu, okrem druhu trestného činu a trestnej sadzby, aj zadržanie osoby podozrivej zo spáchania daného druhu trestného činu, a to bezprostredne po čine alebo do 24 hodín od jeho spáchania a následne odovzdanie osoby prokurátorom aj spolu s obžalobou na súd v lehote do 48 hodín od zadržania.

ako podozrivá pri páchaní prečinu, resp. bezprostredne po ňom, pretože osoba bola v závislosti od konkrétnej situácie zadržaná až s odstupom určitého času.

Čo sa týka zmien ustanovenia § 202 ods. 2 TP, v poslednom období novelami vykonanými zákonmi č. 214/2019 Z. z. (s účinnosťou od 1. augusta 2019) a zákonom č. 312/2020 Z. z. (s účinnosťou od 1. februára januára 2021) bol rozšírený okrem trestných činov, kedy skrátené vyšetrovanie vykonáva vyšetrovateľ, aj keď ide o prečiny s hornou hranicou trestnej sadzby do troch rokov (ide o trestné činy (prečiny) proti životnému prostrediu a prečin legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233a ods. 1 a 2 TZ).

3 DÁTA A POUŽITÉ METÓDY

Podkladom pre našu empirickú analýzu boli koncoročné dáta – údaje Úradu kriminálnej polície Prezídia PZ (ďalej ak ako „ÚKP P PZ“)¹¹ za roky 2004 až 2019, ktoré sa týkajú výsledkov skráteného vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi PZ a vyšetrovateľmi PZ zaradenými v súčasnosti na odboroch kriminálnej polície krajských a okresných riaditeľstiev PZ (ďalej ak ako „OR PZ“ alebo „KR PZ“) v rámci Slovenskej republiky (ďalej „SR“). Keďže ide o dáta, ktoré nie sú bežne dostupné¹² nachádzajú sa vstupné (zdrojové) dáta našej analýzy aj v prílohe tohto príspevku v tabuľke č. 1. V analýze použité dáta nezahŕňajú výsledky skráteného vyšetrovania vykonávaného poverenými príslušníkmi a vyšetrovateľmi národnej kriminálnej agentúry, Úradu hraničnej a cudzineckej polície, Úradu inšpekčnej služby, poverenými pracovníkmi a vyšetrovateľmi Finančnej správy, poverenými príslušníkmi vojenskej polície, Zboru väzenskej a justičnej stráže a ani veliteľmi námornej lode. Vzhľadom na počet trestných činov, ktoré uvedené subjekty v rámci roka vyriešia v porovnaní s počtom trestných činov, ktoré riešia príslušníci PZ zaradení na odbor kriminálnej polície OR PZ a KR PZ v rámci SR, sme toho názoru, že ich nezahrnutie do analýzy nemá výraznejší vplyv na relevantnosť našich zistení.

¹¹ V súčasnosti od 1.2.2022 ide odbor kriminálnej polície Prezídia PZ.

¹² Dostupné sú v rámci internej siete ministerstva vnútra SR – intranetu na stránke odboru kriminálnej polície Prezídia PZ. Autor príspevku má k týmto dátam prístup z dôvodu príslušnosti k PZ.

Zo štatistík ÚKP PZ boli čerpané aj údaje o počtoch poverených príslušníkov PZ a vyšetrovateľoch PZ pôsobiacich v rámci OR PZ a KR PZ, a to v podobe priemerného mesačného počtu týchto policajtov v danom roku. Rovnako tak boli čerpané z tohto zdroja aj dáta o priemernom ročnom nápade spisov na policajta, a to aj v členení na povereného príslušníka PZ a vyšetrovateľa PZ. Štatistiky ÚKP PZ nezahŕňajú spisy (veci) riešené v trestnom konaní útvarmi PZ s celoslovenskou pôsobnosťou, ako sú Úrad hraničnej a cudzineckej polície a národná kriminálna agentúra (predtým ako Úrad boja proti organizovanej kriminalite a Úrad boja proti korupcii). Túto skutočnosť treba brať do úvahy pri interpretácii výsledkov nášho skúmania. Napriek tomu, vzhľadom na rádo-vo menšie počty vecí, ktoré v trestnom konaní predmetné útvary riešia, ako aj špecifickosť ich zamerania, sme toho názoru, že údaje zo štatistík ÚKP PZ predstavujú dostatočne reprezentatívnu vzorku, ktorá (aj zo štatistického hľadiska) na agregátnej úrovni (celoslovensky) reálne odzrkadľuje stav rýchlosti pred-súdnej časti trestného konania, najmä z hľadiska skráteného vyšetrovania, ako aj vyšetrovania prečinov a zločinov. Čo sa týka rozpočtu Policajného zboru SR, tento bol získaných z údajov uvedených na stránke www.rozpocet.sk za obdobie 2006 – 2019. Ďalším zdrojom dát pre empirickú analýzu, najmä prípravného konania, boli správy Generálnej prokuratúry o činnosti prokuratúry SR za roky 2004 – 2019,¹³ z ktorých sa boli zistené dáta o počte prokurátorov pôsobiacich v rámci prokuratúry SR. Dostupné dáta nám umožnili vykonávať indukčnú štatistickú analýzu v prípade skráteného vyšetrovania za obdobie rokov 2006 – 2019. Zo získaných dát nebolo možné vykonať relevantné porovnanie údajov s údajmi pred uvedeným obdobím. Údaje týkajúce sa počtov vyšetrovateľov, poverených príslušníkov, ich nápadu (zaťažnosti), rozpočtu PZ, počtu proku-rátorov, ktoré boli použité v analýze sú uvedené v tabuľke č. 2 v prílohe.

Pri našej empirickej analýze sme využili matematicko-štatistické metódy, a to metódy indukčnej štatistickej analýzy, konkrétne regresnú a korelačnú

¹³ Dostupné za jednotlivé roky on-line na <<https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti-12b7.html>>, za rok 2009 dostupná on-line na <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=345754>>

analýzu¹⁴, ako aj testy štatistických hypotéz.¹⁵ Ide o metodiku využívanú napríklad v ekonometrii, resp. pri ekonomickej analýze práva. Pri regresnej analýze bol z našej strany využitý log-log lineárny regresný model, pričom regresné koeficienty boli vypočítané metódou najmenších štvorcov za použitia robustných techník (HAC), vzhľadom na potrebu dodržia predpokladov (podmienok) použitia tohto modelu (niekedy označované ako Gauss-Markovové podmienky). Keďže sme používali časové rady pri jednotlivých dátach, s čím je spojené riziko existencie stacionarity týchto časových radov, boli s cieľom eliminácie tohto problému vykonané transformácie dát v podobe diferencovania a logaritmovania údajov s cieľom transformácie časového radu z nestacionárneho na stacionárny. Porušenie Gauss-Markovových predpokladov, resp. podmienok lineárneho modelu, ako aj podmienky stacionarity, by totiž mohlo v prípade použitia metódy najmenších štvorcov viesť k skreslenosti (vychýlenosti, nestrannosti), nevýdatnosti (neefektívnosti) a nekonzistentnosti odhadov koeficientov, a teda aj k nesprávnym záverom pri testovaní hypotéz o ich významnosti.¹⁶ Mohlo dôjsť k určeniu tzv. falošnej (zdanlivej) regresie, resp. korelácie medzi skúmanými premennými. Výpočty indukčnej štatistiky boli vykonávané za použitia štatistického software gretl, pričom najmä vstupy do modelov boli spracované aj pomocou MS EXCEL.

¹⁴ Korelačná analýza slúži na skúmanie závislosti medzi dvoma a viacerými skúmanými veličinami. Korelačná závislosť sa určuje za pomoci koeficientov (indexov) korelácie. Tu si treba uvedomiť základné pravidlo, že korelácia medzi veličinami ešte neznamená ich kauzalitu. Korelácia je nutnou, ale nie postačujúcou podmienkou kauzality. Na to aby sme mohli tvrdiť, že medzi premennými je kauzálny vzťah (jedna je príčinou druhej), musíme takýto záver aj logicky odvodit' (odôvodniť) z podstaty skúmaných javov. Korelácia sa meria korelačným koeficientom r_{xy} , ktorý udáva ako sa korelačná závislosť blíži k funkčnej závislosti a pohybuje sa v prípade Spearman-ovho a Pearson-ovho korelačného koeficientu v absolútnom vyjadrení v rozpätí hodnôt od 0 po 1. V prípade, ak sa r_{xy} rovná 0 neexistuje medzi dvoma veličinami (znakmi, faktormi) vzájomná závislosť, a ak sa naopak rovná 1, ide o funkčnú závislosť. Koeficient determinácie R^2 udáva, koľko percent rozptylu hodnôt je možné vysvetliť závislosťou medzi skúmanými znakmi, teda čím je jeho hodnota vyššia, tým je závislosť tesnejšia (výraznejšia).

¹⁵ K výsledkom popisnej analýzy skráteného vyšetrovania za roky 2004 – 2020 pozri prácu VOJ-TUŠ, F. *Empirická analýza vplyvu vybraných inštitútov a legislatívnych zmien na skrátené vyšetrovanie*. In MARKOVA, V. ed., 2022. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 10. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 213 – 225. ISBN 978-80-8054-953-4.

¹⁶ Bližšie k podmienkam použitia lineárneho modelu a následkom ich porušenia pozri napr. VÝROST, T. et al. *Kvantitatívne metódy v ekonómii III. 1. vydanie*, Košice : elfa, s.r.o., 2013 s. 155 – 160; NĚMEC, D. *Základy ekonometrie*. Brno : Masarykova Univerzita, 2009, s. 67 – 70; LITSCHMANNOVA, M. *Úvod do štatistiky*. Ostrava, 2011, s. 297 – 298.

Model viacnásobnej regrese s k vysvetľujúcimi premennými možno vo všeobecnosti zapísať v podobe

$$Y_i = \alpha + \beta_1 X_{1i} + \beta_2 X_{2i} + \dots + \beta_k X_{ki} + \epsilon_i \quad (1)$$

kde Y_i je vysvetľovaná (závislá, endogénna) premenná (veľičina), X_i je vysvetľujúca (nezávislá, exogénna) premenná, α a β sú regresné koeficienty¹⁷, index i označuje jednotlivé pozorovania, kde $i = 1, \dots, N$, ϵ_i je chybový člen (náhodná zložka) a predstavuje súhrn vplyvu všetkých veličín, ktoré sme v modeli nezohľadnili, ale majú vzťah k hodnote Y_i .¹⁸ Z hľadiska klasickej ekonometrie, ak hovoríme o lineárnom modeli, myslí sa tým linearita v parametroch. Uvažujeme o nej vo vzťahu ku koeficientom α a β , a nie k premenným, ktoré do modelu dosadzujeme. Ak aj by vzťah medzi premennými nebol lineárny (bol by nelineárny) v rámci ekonometrie sa následne zväčša vykonáva transformácia premenných alebo sa využíva substitúcia s cieľom vytvorenia všeobecného lineárneho modelu. Špecifické miesto medzi modelmi, ktoré je možné previesť na lineárny tvar majú modely, ktoré súvisia s logaritmickými transformáciami. Jedným z takýchto modelov je model:

$$\ln(Y) = \alpha + \beta_1 \ln(X_{1i}) + \beta_2 \ln(X_{2i}) + \dots + \beta_k \ln(X_{ki}) + \epsilon_i \quad (2)$$

kde \ln je prirodzený logaritmus. Model sa niekedy nazýva ako logaritmickeo-logaritmickeý (log-log) model. Dôvodom pre logaritmovanie premenných môže byť niekoľko. Ak je vzťah medzi skúmanými veličinami Y_i a X_i nelineárny, možno pomocou logaritmovania premenných získať transformované premenné, pre ktoré je lineárna aproximácia vyhovujúca. Druhým dôvodom transformácie sú prípady, ak potrebujeme pracovať s premennými, ktoré nie sú normálne rozdelené a transformáciou zabezpečíme ich symetrickosť a normálne rozdelenie. V prípade log-log modelu sú teda logaritmované oba typy premenných – závislá, aj nezávislá. Keďže v tomto modeli máme logaritmované obidve premenné, pričom pre malé zmeny je možné logaritmy aproximovať percentuálnymi zmenami, koeficient β nožno (približne) interpretovať ako elasticitu Y_i voči X_p

¹⁷ α je absolútny regresný koeficient, β je regresný koeficient prislúchajúci konkrétnej premennej a udáva o kolko sa zmení veľkosť premennej Y ak sa veľkosť premennej X zmení o jednu jednotku, pričom ostatné premenné zostanú nemenné (tzv. podmienka *ceteris paribus*).

¹⁸ Bližšie pozri k regresnej analýze v ekonometrii napr. VÝROST, T. et al. *Kvantitatívne metódy v ekonómii III.*, 2013, ref. 16, s. 126 – 212, NĚMEC, D., 2009, *Základy ekonometrie.*, ref. 16, s. 90 – 111, vo všeobecnosti k regresnej analýze napr. LITSCHMANNOVA, M., 2011, ref. 16, s. 297 – 334.

teda vyjadruje približne, o koľko percent sa zmení premenná Y_i ak sa X_i zmení o percento.¹⁹

V prípade časových radov (čo je aj náš prípad) treba zároveň skúmať ich stacionaritu, aby sa predišlo problému falošnej regresie (korelácie) v prípade, že by časové rady skúmaných veličín (alebo niektorej z nich) boli nestacionárne. Vzhľadom na použitie časových radov pri jednotlivých dátach, boli vykonané aj testy stacionarity,²⁰ týchto časových radov. Testy boli vykonané KPSS testom. Keďže skoro u všetkých nami skúmaných veličín (faktorov) bola zistená nestacionarita, boli u všetkých faktorov a skúmaných kritérií efektívnosti vykonané transformácie s cieľom odstránenia nestacionarity, a to najskôr v podobe zlogaritmovania hodnôt prirodzeným logaritmom a následne diferencovania údajov na diferenciu prvého rádu. Tento (v nami využívanej štatistickej literatúre odporúčaný postup²¹) sme použili s cieľom transformácie časového radu z nestacionárneho na stacionárny. Až takto transformované hodnoty boli použité pri korelačnej a regresnej analýze.

Na skúmanie závislosti sme pri našej induktívnej analýze po vykonaní transformácie dát časových radov využili výpočet korelačného koeficientu, a následne metódy regresnej analýzy. V podstate sme teda skúmali vzťahy medzi medziročnými zmenami jednotlivých faktorov (veličín). Nezávislé premenné, teda faktory majúce vplyv, sme najskôr určili na základe posúdenia vychádzajúceho z našich skúseností a predpokladov, pričom tento náš prvotný výber bol limitovaný aj dostupnosťou dát.

Následne sme vykonali korelačnú analýzu vzťahu medzi nami určenými faktormi (veličinami), konkrétne ich medziročnými zmenami, a medziročnými zmenami nami skúmanej veličiny popisujúcej rýchlosť (efektívnosť) skráteného vyšetovania. Výstupom bola korelačná matica, kde sme aj za jej pomoci, identifikovali faktory s najväčším vzťahom (vysvetľujúcou schopnosťou) ku skúmanej veličine. Súčasne sme na základe korelačnej matice predbežne posudzovali prípadnú multikolinearitu medzi vysvetľujúcimi premennými (faktormi).

¹⁹ Pozri VÝROST, T., et al. *Kvantitatívne metódy v ekonómii III*. 1. vydanie, Košice : elfa, s. r. o., 2013, s. 135 – 139.

²⁰ Stacionarita v zásade znamená, že základné štatistické vlastnosti modelu (tzn. stredná hodnota, rozptyl a kovariancia) sa časom nemenia. Nestacionarita je opakom stacionarity. Bližšie k tomu pozri napr. NĚMEC, D., 2009, ref. 16, s. 224 – 225.

²¹ Bližšie k jednotlivým testom na stacionaritu a problematike transformácie pozri VÝROST, T., et al. *Kvantitatívne metódy v ekonómii III*. 2013, ref. 19, s. 245 – 282.

Faktory s najväčším vysvetľujúcim vplyvom na skúmanú charakteristiku sme sa pokúsili identifikovať cez porovnávanie kvality a významnosti regresných modelov pri rôznej kombinácii vybraných faktorov, za súčasnej kontroly splnenia predpokladov daného lineárneho regresného modelu (najmä z hľadiska kontroly prípadnej kolinearity). Pre identifikáciu najlepšieho modelu s relevantnými faktormi sme využívali odhad zložený na porovnávaní koeficientu determinácie, adjustovaného koeficientu determinácie, Akaikeho kritéria a Hannan-Quinnovho kritéria u jednotlivých regresných modelov (t. j. modelov s rôznou kombináciou faktorov), pričom sme vyberali len štatisticky signifikantné regresné modely (na základe F-testu modelu). Pri voľbe prvotných faktorov do porovnávaných regresných modelov sme vychádzali z výsledkov korelačnej analýzy a vylúčenia faktorov, ktoré z logiky veci nemôžu mať vplyv na skúmanú veličinu. Najmä vylúčenie podozrenia na existenciu kolinearity medzi vysvetľujúcimi premennými nás pri regresných modeloch nútilo eliminovať (vylučovať) faktory, ktoré inak model ukazoval ako signifikantné. Touto redukciou sme sa dopracovali nakoniec k regresnému modelu iba s takými faktormi, u ktorých model nevykazoval podozrenie na kolinearitu (podozrenie bolo overované za pomoci software gretl cez VIF – variance inflation factors a Belsley-Kuh-Welsch-ovú diagnostiku kolinearity).

4 VÝSLEDKY ANALÝZY A ICH ZHODNOTENIA

Pri skúmaní skráteného vyšetrovania ako formy prípravného konania sme vzhľadom na absenciu relevantných dát o celkovej dĺžke skráteného vyšetrovania skúmali jeho dĺžku vo fáze po vznesení obvinenia v prípadoch kedy došlo zo strany policajta podľa § 209 TP k podaniu návrhu na podanie obžaloby (ďalej len „NPO“), resp. návrhu na začatie konania o dohode o vine a treste (ďalej len „NDVaT“). Táto fáza skráteného vyšetrovania má zákonom ustanovenú dĺžku svojho trvania, konkrétne dva mesiace od vznesenia obvinenia, kedy by malo byť skrátené vyšetrovanie skončené.

Skúmanou veličinou nami označenou ako *zrPK(SV)* bol percentuálny podiel vecí, v ktorých bol v lehotách podľa Trestného poriadku podaný návrh na podanie obžaloby (NPO), a to vrátane prípadov, kde bol podaný návrh na začatie konania o dohode o vine a treste (NDVaT) k celkovému počtu

podaných NPO (vrátane NDVaT) v rámci skráteneho vyšetovania. Táto veličina je v štatistikách ÚKP P PZ niekedy nesprávne označovaná ako rýchlosť skráteneho vyšetovania

V rámci analýzy sme skúmali možný vplyv nami (na základe expertného odhadu) vytipovaných faktorov na skúmané charakteristiky prípravného konania. Pri identifikácii faktorov sme vychádzali jednak z faktorov, na ktoré je praxou poukazované, ako na faktory majúce vplyv na efektívnosť vykonávania skráteneho vyšetovania (vrátane vplyvu konkrétnych trestnoprávných inštitútov), ako aj z toho ku ktorým faktorom bolo možné reálne získať relevantné empirické dáta. V rámci analýzy sme ako faktor charakterizujúci zaťaženosť policajtov skúmali priemerný ročný nápad vecí (spisov) na policajta celkovo, ako aj v členení na povereného príslušníka a vyšetrotateľa. Pri vyšetrotateľoch sme tento nápad členili z hľadiska nápadu vecí do skráteneho vyšetovania a vyšetovania, resp. ako celkový.

Nami zvolenými, resp. expertne určenými faktormi – vysvetľujúcimi veličinami s možným vplyvom na skrátene vyšetovanie boli :

- **PRO** – počet osôb vo funkcii prokurátora k 31.12. daného roku,
- **PP** – priemerný mesačný počet poverených príslušníkov PZ v danom roku,
- **VYS** – priemerný mesačný počet vyšetrotateľov PZ v danom roku,
- **pn** – priemerný nápad vecí (spisov) na policajta v danom roku,
- **pnVYS1** – priemerný celkový nápad vecí (spisov) na vyšetrotateľa v danom roku,
- **pnVYS2** – priemerný nápad vecí (spisov) na vyšetrotateľa v danom roku vo veciach vo vyšetovaní,
- **pnVYS3** – priemerný nápad vecí (spisov) na vyšetrotateľa v skrátene vyšetovaní
- **pnPP** – priemerný nápad vecí (spisov) na povereného príslušníka v danom roku,
- **roz** – rozpočet Policajného zboru v mil. eur,
- **§ 204** – počet NPO pri postupe podľa § 204 TP,
- **§ 204(PP)** – počet NPO pri postupe podľa § 204 Trestného poriadku podaných poverenými príslušníkmi,
- **NDVaT (SV)** – počet návrhov na dohodu o vine a treste v skrátene vyšetovaní danom roku,

- **NDVaTL (SV)** – počet návrhov na dohodu o vine a treste podaných v lehotách podľa Trestného poriadku v skrátrenom vyšetrovaní v danom roku.

V prvom kroku sme z uvedených faktorov najskôr za pomoci software gretl vytvorili korelačnú maticu s hodnotami korelačných koeficientov medzi jednotlivými veličinami, ktorá je zachytená v tabuľke č. 3 v prílohe. Na základe korelačnej matice a hodnôt korelačných koeficientov a následného porovnávania regresných modelov sme identifikovali faktory s najvýraznejším možným vplyvom na skúmanú charakteristiku skráteneho vyšetrovania.

V prípade veličiny **zrPK(SV)** sme identifikovali, na základe korelačnej a regresnej analýzy, štyri faktory, ktoré na základe lineárneho regresného modelu majú štatisticky relevantný vplyv na dodržanie lehôt podania NPO (vrátane NDVaT) vo veciach, o ktorých sa vykonáva skrátene vyšetrovanie. Týmito faktormi boli – priemerný nápad spisov na vyšetrovateľa PZ vo vyšetrovaní (**pnVYS2**), priemerný mesačný počet vyšetrovateľov PZ (**VYS**), počet osôb vo funkcii prokurátora k 31.12. daného roku (**PRO**) a počet vecí ukončených NPO pri využití inštitútu osobitne skráteneho vyšetrovania (§ 204).

Z dôvodu nutnej transformácie dát časových radov bola empirická analýza reálne vykonaná za roky 2007 – 2019, pričom skúmané hodnoty v konkrétnom roku reprezentovali zmeny oproti predchádzajúcemu roku, a to potom ako boli tieto hodnoty pred diferencovaním zlogaritmované prirodzeným logaritmom \ln . Skúmaný bol teda vzťah medziročných zmien, čo však nemení nič na tom, že v prípade určenia vplyvu týchto medziročných zmien, možno konštatovať vplyv danej veličiny (faktora) ako celku na skúmanú veličinu.

Výsledný model lineárnej viacnásobnej regresie vplyvu určených faktorov na úroveň a dynamiku podielu vecí skončených v lehotách podľa Trestného poriadku v prípadoch kedy po vznesení obvinenia skrátene vyšetrovanie (**zrPK(SV)**) skončilo podaním NPO alebo NDVaT má pri využití log-log modelu lineárnej regresie všeobecný tvar :

$$\ln(\text{zrPK}(\text{SV})) = \alpha + \beta_1 \ln(\text{pnVYS2}) + \beta_2 \ln(\text{VYS}) + \beta_3 \ln(\text{PRO}) + \beta_4 \ln(\text{\$204}) + \epsilon \quad (3)$$

Koeficienty modelov lineárnej regresie boli vypočítané za pomoci software gretl metódou najmenších štvorcov za využitia robustných techník ich odhadu (HAC), s cieľom eliminácie vplyvu heteroskedasticity a autokorelácie premen-

ných (veličín). Po získaní hodnôt koeficientov, určení ich významnosti a výpočte charakteristík modelu bolo preverené dodržanie podmienok lineárneho modelu z hľadiska dodržania normality rozdelenia rezíduí a zistenia prípadnej prítomnosti heteroskedasticity alebo autokorelácie, tak aby sme odhady mohli považovať za výdatné a nevychýlené. Výsledky regresnej analýzy aj s testami splnenia podmienok lineárneho modelu sú pre skúmanú veličinu (charakteristiku) $zrPK(SV)$ uvedené v prílohe v tabuľke č. 4. Na základe výstupov náš model (so zaokrúhľenými hodnotami na 3 desatinné miesta) má nasledujúci tvar :

$$\ln(zrPK(SV)) = -0,002 + 0,132 \cdot \ln(pnVYS2) + 0,387 \cdot \ln(VYS) - 0,202 \cdot \ln(PRO) + 0,064 \cdot \ln(\S204) + \epsilon \quad (4),$$

kde štatisticky signifikantné hodnoty koeficientov aspoň na hladine významnosti $\alpha = 0,10$ sú zvýraznené. V prípade vplyvu na podiel v lehotách skončených NPO a NDVaT v skrátenom vyšetrovaní ($zrPK(SV)$) sa ako štatisticky signifikantné na hladine významnosti $\alpha = 0,05$ ukázali koeficienty β_1 , β_2 a β_3 a na hladine významnosti $\alpha = 0,01$ koeficient β_4 .

Za pomoci software gretl bola vypočítaná a overená štatistická významnosť nami určených a vypočítaných modelov, teda správnosť ich špecifikácie za pomoci F-testu. V našom prípade bola v prípade F-testu vypočítaná p-hodnota u modelu menšia ako hladina významnosti $\alpha = 0,01$, na základe čoho možno konštatovať, že nami zvolený model s 99 %-nou spoľahlivosťou vysvetľuje zmeny skúmaných charakteristík tohto štádia za pomoci zmien jednotlivých, do modelu zahrnutých faktorov. V rámci analýzy boli vykonané aj testy udržania predpokladov lineárneho modelu, ktoré vylúčili prítomnosť heteroskedasticity (White-ov, Breusch-Paganov test), autokorelácie (LM-test, Durbin-Watsonova štatistika) a porušenie normality rozdelenia rezíduí u jednotlivých modelov. V našom prípade by teda nemalo ísť o prípady tzv. falošnej regresie (korelácie).

Vychádzajúc z vypočítaného koeficientu determinácie R^2 možno 73,9 % rozptylu hodnôt vysvetliť závislosťou medzi skúmanými veličinami. Treba dodať, že adjustovaný koeficient determinácie zohľadňujúci vplyv počtu nezávislých (vysvetľujúcich) premenných na koeficient determinácie bol nižší, a to na úrovni 60,9 %.

Z vypočítaných hodnôt vyplýva, že na dodržiavanie zákonom ustanovených lehôt na podanie NPO, resp. NDVaT po vznesení obvinenia v skrátenom vyšetrovaní majú najvýraznejší vplyv zmena priemerného nápadu spisov na vyšetrovateľa vo vyšetrovaní ($pnVYS2$), zmena počtu vyšetrovateľov (VYS), zmena

počtu vecí skončených postupom podľa § 204 TP (§204) a medziročná zmena počtu prokurátorov (PRO). Na základe vypočítaných údajov sme zistili, že nárast medziročného rozdielu v nápade vyšetrovateľov PZ vo vyšetrovaní vedie v priemere k 0,13 % nárastu medziročnej zmeny podielu a obdobne tak nárast počtu vyšetrovateľov PZ vyvolá v priemere 0,389 %-ný nárast medziročnej zmeny tohto podielu. Aj nárast medziročnej zmeny počtu vecí skončených v osobitne skrátrenom vyšetrovaní podľa § 204 TP o 1 % vyvolá nárast medziročného rozdielu sledovaného podielu o 0,064 %. Naopak, nárast medziročnej zmeny počtu prokurátorov vyvolá zmenšenie medziročnej zmeny sledovaného podielu o 0,202 %. Z týchto výstupov vyplýva, že nárast zaťaženia vyšetrovateľov spismi vo vyšetrovaní, ako aj nárast počtu vyšetrovateľov v prípade skrátreného vyšetrovania, pôsobia najviac na dodržiavanie lehoty v prípadoch kedy došlo k podaniu NPO, resp. NDVaT. Využívanie inštitútu osobitne skrátreného vyšetrovania má štatisticky oveľa menší vplyv na dodržiavanie lehoty skrátreného vyšetrovania, ako ostatné zmienené faktory. Výsledky analýzy naznačujú, že inštitút dohody o vine a treste sa v tejto forme prípravného konania pomerne málo využíva a nemá podstatnejší vplyv na zabezpečenie dodržiavania lehôt skončenia skrátreného vyšetrovania po vznesení obvinenia vo veciach, ktoré následne smerujú do súdnej časti trestného konania.²²

Samozrejme treba mať na pamäti, že uvedené závery platia vo vzťahu k veciam, ktoré sú predmetom trestného konania zo strany policajtov na OR PZ a prípadne KR PZ v rámci SR. Celkovo možno konštatovať, že v prípade skrátreného vyšetrovania majú na dodržiavanie lehôt na podanie NPO, resp. NDVaT výrazný vplyv zmeny v počtoch vyšetrovateľov, resp. ich zaťaženia. Tento faktor však možno len ťažko ovplyvniť z hľadiska legislatívnych zmien, snáď okrem zákona o štátnom rozpočte kde by mohlo dôjsť k navýšeniu prostriedkov na zabezpečenie navýšenia počtu vyšetrovateľov PZ. Uvedenému by samozrejme musela predchádzať aj prípadná analýza efektívnosti práce vyšetrovateľov PZ v rámci trestného konania s cieľom zistenia, či nami zistený vplyv počtu, resp. zaťaženia vyšetrovateľov PZ na skrátrené vyšetrovanie nie je skôr dôsledkom stúpajúcej miery ich administratívneho zaťaženia v rámci trestného konania. Stalo sa v poslednom čase akousi mantrou, že vo vzťahu k určitej časti spoločenských problémov sa vytvára snaha o ich riešenie cez trestné konanie

²² Uvedené korešponduje aj s výsledkami popisnej štatistickej analýzy skrátreného vyšetrovania vykonanej v práci VOJTUŠ, F. *Empirická analýza vplyvu vybraných inštitútov a legislatívnych zmien na skrátrené vyšetrovanie*. 2022, ref. 15;

(napr. úprava prístupov k potieraniu extrémizmu, niektoré formy najmä internetovej šikany a pod.). Aj v rámci trestného konania neustále zmeny Trestného poriadku prinášajú nové úlohy pre vyšetrovateľov PZ a poverených príslušníkov z hľadiska organizácie úkonov trestného konania, ich dokumentovania, poverovania dotknutých osôb, ich vyzrozumievania a iných úkonov, ktoré navyšujú administratívnu záťaž policajtov. V neposlednom rade aj nové formy páchania trestnej činnosti si vyžadujú zvýšenú mieru priberania znalcov a následne potrebu čakania na znalecké posudky. Uvedené sa týka napríklad takých oblastí ako počítačová alebo environmentálna kriminalita. Tieto okolnosti znižujú efektívnosť práce policajtov z hľadiska času, ktorý venujú reálne riešenie prípadu (teda jeho naštudovaniu, analýze, dokumentovaniu a vykonávaniu úkonov a následne rozhodovaniu). Bolo by možnou zaujímavou témou výskumu zistenie koľko času reálne venujú policajti vykonávaniu reálnych úkonov trestného konania smerujúcich k objasňovaniu vecí, a koľko administratívne spojenej s vedením vyšetrovacieho spisu.

Ďalším faktorom, ktorý má štatisticky signifikantný vplyv na skrátené vyšetrovanie je inštitút osobitne skráteného vyšetrovania podľa § 204 TP. Jeho vplyv je však nižší, ako sme predpokladali. Uvedené by sa dalo vysvetliť zrejme tým, že tento inštitút je výraznejšie využívaný v skrátenom vyšetrovaní poverenými príslušníkmi oproti jeho aplikácii vyšetrovateľmi PZ.²³ Napriek tomu možno z hľadiska zefektívnenia skráteného vyšetrovania zavedenie tohto inštitútu hodnotiť pozitívne, kedy aj štatisticky preukázateľne prispieva k ukončovaniu skráteného vyšetrovania v zákonom ustanovených lehotách.

Prekvapením sú výsledky z hľadiska vplyvu zmien počtu prokurátorov na skrátené vyšetrovanie, ktoré ako by naznačovali negatívny vplyv zmien počtu prokurátorov na dodržiavanie zákonných lehôt skráteného vyšetrovania. Túto nami zistenú skutočnosť by snáď bolo možné vysvetliť tým, že v prípade nástupu nových prokurátorov (zvyšovanie ich počtov) dochádza k prerozdeleniu dozorových spisov vrátane spisov týkajúcich sa skráteného vyšetrovania. Noví prokurátori môžu mať iný názor na smerovanie skráteného vyšetrovania a ukladať ďalšie úlohy policajtom, čo môže viesť k predĺženiu doby vykonávania skráteného vyšetrovania.

²³ Uvedené vyplýva aj z výsledkov popisnej štatistickej analýzy skráteného vyšetrovania vykonanej v práci VOJTUŠ, F. *Empirická analýza vplyvu vybraných inštitútov a legislatívnych zmien na skrátené vyšetrovanie*. 2022, ref. 15;

5 ZÁVER

V príspevku sme prezentovali výsledky indukčívnej štatistickej analýzy skráteného vyšetrovania za roky 2006 – 2019, kde sme sa zamerali najmä na identifikáciu faktorov so štatisticky signifikantným vplyvom na dodržiavania lehoty dvoch mesiacov na jeho skončenie. Keďže v rámci Slovenskej republiky nie sú k dispozícii exaktné údaje o dĺžke skráteného vyšetrovania v jednotlivých rokoch, skúmanie sme založili na analýze vplyvu vybraných faktorov na výšku podielu vecí, v ktorých bol v lehotách podľa Trestného poriadku podaný návrh na podanie obžaloby (NPO) alebo návrh na začatie konania o dohode o vine a treste (NDVaT) k celkovému počtu podaných NPO (vrátane NDVaT) v rámci skráteného vyšetrovania. Ide o zástupnú veličinu, ktorá nepriamo umožňuje skúmanie rýchlosti skráteného vyšetrovania, a najmä identifikáciu faktorov s možných vplyvom na rýchlosť a efektívnosť skráteného vyšetrovania.

Na základe nami vykonanej analýzy možno konštatovať, že zmeny zataženosti vyšetrovateľov PZ spismi, ako aj zmeny ich počtov majú v prípade skráteného vyšetrovania najväčší vplyv na dodržiavanie lehoty dvoch mesiacov pre skončenie vecí. Využívanie inštitútu osobitne skráteného vyšetrovania má štatisticky menší vplyv na dodržiavanie lehoty skráteného vyšetrovania, ako už uvedené faktory. Výsledky analýzy ďalej naznačujú (v spojení s výsledkami popisnej analýzy vykonanej v inej práci), že inštitút dohody o vine a treste sa v tejto forme prípravného konania pomerne málo využíva a nemá podstatnejší vplyv na dodržiavanie lehoty skráteného vyšetrovania. Prekvapením bol naopak identifikovaný negatívny vplyv zmien v počtoch prokurátorov na rešpektovanie lehoty prípravného konania, ktorý nedokážeme spoľahlivo vysvetliť.

Vzhľadom na identifikované faktory s najväčším vplyvom na rešpektovanie lehoty skončenia skráteného vyšetrovania musíme konštatovať, že tieto je pomerne ťažko ovplyvniť legislatívnymi zmenami trestnoprávných predpisov. Cestou by snáď bolo zmenšenie formalizovanosti nášho trestného konania, a tým aj administratívnej zataženosti policajtov. Takáto zmena by sa mohla následne pretaviť do vyššej miery vykonávania úkonov spojených s dokumentovaním a objasňovaním trestnej veci. V tomto vidíme cestu k zefektívneniu trestného konania aj v rámci skráteného vyšetrovania. Policajti by sa ako OČTK mali prioritne venovať vedeniu trestného konania a nie vedeniu vyšetrovacieho spisu, teda administratívne.

Z hľadiska analýzy faktorov ovplyvňujúcich dodržanie 2-mesačnej zákonnej lehoty trvania skráteného vyšetrovania tiež treba uviesť, že na dodržanie tejto lehoty zrejme nemá žiaden vplyv „zjednodušená forma dokazovania“, ktorú predpokladá Trestný poriadok pre skrátené vyšetrovanie, a od ktorej zákonodarca odvodzuje aj kratšiu dvojmesačnú lehotu. Táto právna úprava je teda obsolentná a v praxi skráteného vyšetrovania neefektívna a nevyužívaná. Z hľadiska ďalšieho výskumu efektívnosti prípravného konania možno na záver formulovať aj ďalšiu čiastkovú hypotézu: *Za predpokladu neustále klesajúcej miery kriminality v sledovanom období, a súčasne z dôvodu preukázaného pozitívneho vplyvu počtu vyšetrovateľov na dobu trvania skráteného vyšetrovania, bude možné v dôsledku nárastu ich počtov v sledovanom období očakávať skracovanie doby skončenia skráteného vyšetrovania vo veciach, kde dôjde k podaniu NPO alebo NDVaT.*

Použitá literatúra:

- KLÁTIK, J. Skrátené vyšetrovanie v slovenskom trestnom konaní. In KANDA-LEC, P. et al. (Ed.) *Dny verejného práva: zborník príspevků z mezinárodní konference*. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2007, s. 685 – 696. ISBN 978-80-210-4430-2.
- KLÁTIK, J. Poznatky z uplatňovania postupu podľa § 204 Trestného poriadku. In Záhora, J. (ed.): *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha : Leges, 2014 s. 189 – 199. ISBN 978-80-7502-030-7.
- RAJNIČ, M. *Aplikačné problémy zrýchleného skráteného vyšetrovania v slovenskom trestnom konaní* In bulletin slovenskej advokácie, Roč. XIV, č. 7–8, 2008, s. 4 – 5. ISSN 1335-5864.
- TARABOVÁ, N. Osobitne skrátené vyšetrovanie ako trestnoprocený inštitút predsúdneho konania s aplikačnými nedostatkami. In *ACTA FACULTATIS IURIDICAE UNIVERSITATIS COMENIANAE*, 2021, Tomus XL, č. 2, s. 207 – 220.
- MIHÁLIK, S. Dopady tzv. superrýchleho konania ako osobitnej formy vedenia trestného konania. In ČENTĚŠ, J. et al. (Ed.) „*Efektívnosť prípravného konania – jej skúmanie, výzvy a perspektívy*“, Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2020, s. 96 – 105. ISBN 978-80-7160-577-5.
- MARKECHOVÁ, D., et al. *Štatistické metódy a ich aplikácie*. Nitra : Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, 2011. 534 s. ISBN 978-80-8094-807-8.

- NĚMEC, D. *Základy ekonometrie*. Brno : Masarykova Univerzita, 2009, 252 s. Dostupné on-line na <https://is.muni.cz/el/1456/podzim2009/DXE_EMTR/um/9116770/ZakladyEkonometrie.pdf?lang=en>
- LITSCHMANNOVÁ, M. *Uvod do statistiky*. Ostrava : VŠB – TU Ostrava, Fakulta elektrotechniky a informatiky, skripta, 2011, 369 s., dostupné on-line na <http://mi21.vsb.cz/sites/mi21.vsb.cz/files/unit/uvod_do_statistiky.pdf>;
- VÝROST, T., et al. *Kvantitatívne metódy v ekonómii III*. 1. vydanie, Košice : elfa, s. r. o., 2013. 391 s. ISBN 978-80-8086-211-4.
- VOJTUŠ, F. *Empirická analýza vplyvu vybraných inštitútov a legislatívnych zmien na skrátene vyšetovanie*. In. MARKOVA, V. ed., 2022. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 10. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 213 – 225. ISBN 978-80-8054-953-4. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>.

Dôvodová správa k zákonu č. 422/2002 Z. z.

Kontaktné údaje:

pplk. Mgr. Ing. František Vojtuš, PhD.

e-mail: vojtus1@uniba.sk, frantisek.vojtus@gmail.com

externý spolupracovník katedry trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo námestie č. 6, P. O. BOX 313

810 00 Bratislava

doc. JUDr. Marek Kordík, PhD.

e-mail: marek.kordik@flaw.uniba.sk

katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo námestie č. 6, P. O. BOX 313

810 00 Bratislava

PRÍLOHA

Tabuľka č. 1: Nápad a ukončenosť vecí v skrátenom vyšetrovaní na OKP KR PZ a OR PZ v rámci SR za roky 2004 – 2019 s ohľadom na počet podaných návrhov na podanie obžaloby (NPO), podaných NPO s návrhom na konanie o dohode o vine a treste (NDVaT) a počtu vecí skončených NPO pri postupe podľa § 204 TP.

rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
skrátené vyšetrovanie	počet vecí (spisov)	138176	136041	124659	118410	108254	104008	96267	90368	87687	86944	81982	72494	62495	59761	55908	35195
	ukončené vecí (spisov)	104416	108850	96628	94766	86557	84258	78606	75312	71488	70799	67148	59271	53516	49047	45267	43937
	vecí ukončené NPO	14491	17514	14731	14244	13414	14930	14769	14745	15477	16004	14722	12740	11788	11295	10754	10044
	vecí ukončené NPO s návrhom obžaloby	-	-	366	690	879	1055	1057	1105	932	873	743	591	460	403	335	282
	vecí ukončené NPO s návrhom obžaloby do 2 mesiacov	-	-	828	547	574	1227	1684	1947	3301	3825	3671	3216	3279	3316	3254	3145
	vecí ukončené NPO do 2 mesiacov	8216	9448	8216	8148	7806	9508	9842	9754	10608	11396	10506	9073	8380	8111	7628	7248
	vecí ukončené NPO do 2 mesiacov	-	-	66623	64124	60766	61918	58734	54484	52714	52641	49814	43416	39563	36664	33367	32448
	počet vecí (spisov)	-	-	15983	29001	35147	41620	40638	41318	39117	39374	38021	36852	34010	31223	29290	30405
	ukončené vecí (spisov)	-	-	9630	20510	24865	29766	29174	29475	28614	28888	27956	27745	25181	23398	21275	21670
	vecí ukončené NPO	-	-	2880	6532	7822	9039	9423	9463	9181	8652	8234	8088	6293	5960	5703	5643
vecí ukončené NPO s návrhom obžaloby	-	-	155	738	1270	1828	1713	1660	1633	1624	1476	1391	957	870	613	577	
vecí ukončené NPO s návrhom obžaloby do 2 mesiacov	-	-	-	-	-	25	22	41	51	71	91	101	159	131	157	190	
vecí ukončené NPO do 2 mesiacov	-	-	1530	3109	3940	4664	4793	4599	4200	4154	3918	3876	2926	2554	2206	2216	
vecí ukončené NPO do 2 mesiacov	-	-	6371	11748	14939	18660	17959	17899	16854	17926	17202	16904	15615	14654	12600	12503	

Tabuľka č. 2: Údaje o priemerných počtoch vyšetrovateľov, poverených príslušníkov, ich nápade (zaťažnosti), rozpočte PZ, počte prokurátorov v jednotlivých rokoch, ktoré boli použité v analýze.

rok	PRO	VYS	PP	pn	pnVYS1	pnVYS2	pnVYS3	pnPP	roz
2006	745	880,59	1127,07	96,74	79,00	60,85	18,15	110,60	509,14
2007	763	925,01	1111,65	101,42	95,29	63,94	31,35	106,52	531,71
2008	785	938,59	1157,11	98,08	103,66	66,21	37,45	93,56	623,84
2009	806	972,66	1160,43	101,00	114,56	71,77	42,79	89,63	671,87
2010	830	1021,17	1154,51	93,32	104,55	64,85	39,70	83,38	584,45
2011	904	981,93	1079,5	96,12	109,75	67,67	42,08	83,71	620,38
2012	901	1020,27	1216,11	85,34	101,12	62,78	38,34	72,10	623,28
2013	907	1064,07	1241,49	82,52	97,09	60,09	37,00	70,03	645,25
2014	885	1074,89	1249,3	77,53	91,37	56,00	35,37	65,62	495,22
2015	886	1101,78	1245,85	70,92	85,32	51,90	33,43	58,19	587,52
2016	874	1112,9	1236,32	67,68	84,19	53,63	30,56	52,81	625,01
2017	880	1119,98	1194,06	65,12	81,18	53,31	27,88	50,05	670,69
2018	919	1150,96	1230,01	59,43	74,37	48,92	25,45	45,45	717,79
2019	915	1153,83	1224,08	58,70	73,14	46,78	26,35	45,09	747,79

Legenda:
PRO – počet osôb vo funkcii prokurátora k 31.12. daného roku, **VYS** – priemerný mesačný počet vyšetrovateľov PZ v danom roku, **PP** – priemerný mesačný počet poverených príslušníkov PZ v danom roku, **pn** – priemerný nápad vecí (spisov) na policajta v danom roku, **pnVYS1** – priemerný celkový nápad vecí (spisov) na vyšetrovateľa v danom roku, **pnVYS2** – priemerný nápad vecí (spisov) na vyšetrovateľa v danom roku vo veciach vo vyšetrovaní, **pnVYS3** – priemerný nápad vecí (spisov) na vyšetrovateľa v skrátenom vyšetrovaní **pnPP** – priemerný nápad vecí (spisov) na povereného príslušníka v danom roku, **roz** – rozpočet Policajného zboru v mil. Eur;

Tabuľka č. 3: Korelačná matica

zPRK(SV)	pn	pnVYS1	pnVYS2	pnVYS3	pnPP	VYS	PRO	roz	NDVaT	NDVaTL	NDVaT(SV)	NDVaTL(SV)	§204	§204(PP)	charakteristika	
1,0000	0,0909	0,0784	0,1911	-0,0646	0,0009	0,4168	-0,1473	0,0204	0,0671	0,1260	0,0702	0,1538	0,7359	0,7139	zPRK(SV)	
	1,0000	0,8698	0,8777	0,7388	-0,6099	0,2543	0,4065	0,1927	0,6511	0,6814	0,6441	0,6639	-0,1040	-0,1149	pn	
		1,0000	0,8719	0,9383	-0,3410	-0,2959	0,3334	0,3312	0,8798	0,9085	0,8683	0,8716	-0,1486	-0,1561	pnVYS1	
			1,0000	0,6122	-0,3279	-0,2673	0,3174	0,4191	0,5911	0,6632	0,5523	0,5801	0,0755	0,0640	pnVYS2	
				1,0000	0,2826	-0,1799	0,1871	0,2567	0,9583	0,9409	0,9613	0,9336	-0,3372	-0,3398	pnVYS3	
					1,0000	-0,7165	-0,3542	0,3249	-0,1588	0,1669	0,1750	0,1716	0,1955	-0,1007	-0,1087	pnPP
						1,0000	0,5231	-0,3729	-0,0281	-0,0716	-0,0914	-0,0589	0,3479	0,3560	PP	
							1,0000	-0,3198	-0,1133	0,3284	0,2854	0,3251	0,2772	0,1283	VYS	
								1,0000	0,2977	0,1460	0,1698	0,2353	0,2948	0,1110	PRO	
									1,0000	0,1577	0,1464	0,1625	0,1404	-0,0762	roz	
										1,0000	0,9914	0,9881	0,9631	-0,2409	NDVaT	
											1,0000	0,9763	0,9669	-0,1853	NDVaTL	
												1,0000	0,9867	-0,2109	NDVaT(SV)	
													1,0000	-0,1127	NDVaTL(SV)	
														0,9996	§204	
														1,0000	§204(PP)	

korelačný koeficient rvy pri použití pozorovaní za roky 2007 - 2019; kritická hodnota na hladine významnosti 5% (obojstranná) = 0,529; pre n = 13

Legend:

pn – pritenený nápad veči (spisov) na policajni v danom roku, pnVYS1 – pritenený celkový nápad veči (spisov) na vyšetřovateľa v danom roku, pnVYS2 – pritenený nápad veči (spisov) na vyšetřovateľa v danom roku, pnVYS3 – pritenený nápad veči (spisov) na vyšetřovateľa v skrátenom vyšetřovaní, pnPP – pritenený nápad veči (spisov) na povereného príslušníka v danom roku, PP – pritenený mesiací počet poverených príslušníkov EZ v danom roku, VYS – pritenený mesiací počet vyšetřovateľov EZ v danom roku, PRO – počet osôb vo funkcii prokurátora k 31.12. daného roku, roz – rozpočet Policajného zboru v mil. Eur, NDVaT – počet nářřvov na dohodu o vine a treste v danom roku, NDVaTL – počet nářřvov na dohodu o vine a treste podaných v lebušiči podľa Trestného poriadku, NDVaT(SV) – počet nářřvov na dohodu o vine a treste podaných v lebušiči v skrátenom vyšetřovaní, NDVaTL(SV) – počet nářřvov na dohodu o vine a treste podaných v lebušiči v skrátenom vyšetřovaní

Tabuľka č. 4: Výstup regresného modelu vplyvu vybraných faktorov na podiel vecí skončených NPO vrátane NDVaT v lehotách podľa Trestného poriadku z celkového počtu NPO vrátane NDVaT v rámci skráteného vyšetrovania

Regresný model: metóda výpočtu OLS, obdobie rokov 2007 – 2019 (T = 13)
Závislá premenná: zmeny podielu vecí skončených NPO vrátane NDVaT v lehotách podľa Trestného poriadku v skrátenom vyšetrovaní (**zrPK(SV)**)
robustný odhad parametrov: HAC štandardné chyby, šírka okienka 1 (Bartlettovo jadro)

Výsledky:

premenná	koeficient	smer. chyba	t-ratio	p-hodnota	signifikantnosť
konšt.	-0,00239129	0,00334524	-0,7148	0,4950	
prVYS2	0,132024	0,0414872	3,182	0,0130	**
VYS	0,386685	0,135710	2,849	0,0215	**
PRO	-0,202047	0,0819552	-2,465	0,0390	**
Š204	0,0639893	0,0124496	5,140	0,0009	***

premenná	95 % interval spoľahlivosti regresného koeficientu
konšt.	(-0,0101054, 0,00532284)
prVYS2	(0,0363546, 0,227694)
VYS	(0,0737381, 0,699632)
PRO	(-0,391036, -0,0130581)
Š204	(0,0352806, 0,0926980)

Charakteristiky modelu:

Stredná hodnota závislej premennej	-0,006641
Smer. odchýlka závislej premennej	0,027524
Súčet štvorcov rezidui	0,002370
Smer. chyba regresie	0,017213
Koeficient determinácie	0,739278
Adjustovaný koeficient determinácie	0,608916
F(3, 9)	73,37660
P-hodnota(F)	2,43 e-06
Logaritmus vierohodnosti	37,51690
Akaikevo kritérium	-65,03379
Schwarzovo kritérium	-62,20905
Hannan-Quinnovo kritérium	-65,61440
rho (koeficient autokorelácie)	-0,364918
Durbin-Watsonova štatistika	2,619672

Testy splnenia podmienok modelu:

Whiteov test heteroskedasticity -
 Nulová hypotéza: neexistencia heteroskedasticity
 Testovacia štatistika: LM = 12,2107
 s p-hodnotou = P(Chi-kvadrát(8) > 12,2107) = 0,142048

Breusch-Paganov test heteroskedasticity -
 Nulová hypotéza: neexistencia heteroskedasticity
 Testovacia štatistika: LM = 2,88878
 s p-hodnotou = P(Chi-kvadrát(4) > 2,88878) = 0,576608

Test normality rezidui -
 Nulová hypotéza: chyby majú normálne rozdelenie
 Testovacia štatistika: Chi-kvadrát(2) = 3,9536
 s p-hodnotou = 0,138512

LM test na autokoreláciu až do rádu 1 -
 Nulová hypotéza: žiadna autokorelácia
 Testovacia štatistika: LMF = 1,24323
 s p-hodnotou = P(F(1, 8) > 1,24323) = 0,30166 (pozn. autokorelácia bola vylúčená aj pri ráde 2)

SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE – EFEKTÍVNA FORMA PRÍPRAVNÉHO KONANIA?

Peter Čopko

Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Abstract: The Pre-trial proceedings in the Slovak Republic are currently implemented in two basic forms and the one of which is an summary investigation. The aim of this thesis is to try to evaluate the fulfillment of the legislator's intentions, which he pursued by introducing this form of preliminary proceedings, including the special procedure according to § 204 The Code of criminal proceedings. This ambition is based on the analysis of the current formal regulation of the preliminary proceedings, knowledge obtained primarily from application practice, but also statistical findings. The conclusions reached by the author in the thesis are not unambiguous, in addition to the presented positives, but also legal limitations, it also points to some shortcomings, the elimination of which could contribute to speeding up and making the preliminary proceedings more efficient.

Abstrakt: Prípravné konanie v Slovenskej republike je v súčasnosti realizované vo dvoch základných formách. Jednou z nich je skrátané vyšetovanie. Cieľom príspevku je na základe analýzy aktuálnej formálnej úpravy prípravného konania, poznatkov získaných predovšetkým z aplikačnej praxe, ale aj štatistických zistení, pokúsiť sa o zhodnotenie naplnenia zámerov zákonodarcu, ktoré sledoval zavedením tejto formy prípravného konania, vrátane osobitného postupu podľa § 204 Trestného poriadku (ďalej aj „TP“). Závety, ku ktorým autor dospel v príspevku, nie sú jednoznačné, okrem prezentovaných pozitív, ale aj zákonných obmedzení, poukazuje aj na niektoré nedostatky, ktorých eliminácia by mohla prispieť k zrýchleniu a zefektívneniu prípravného konania.

Key words: the summary investigation, the „superfast“ investigation, the variants in the criminal proceedings, the right to defence, liquidated damages

Kľúčové slová: skrátané vyšetovanie, „superrýchle vyšetovanie“, odklony, právo na obhajobu, náhrada škody

1 ÚVOD

Prípravné konanie, ako jedno zo štádií trestného konania, tvorilo a naďalej tvorí imanentnú súčasť nášho trestného konania tak v čase existencie spoločného štátu – Československej republiky od jej vzniku v roku 1918 až do jej rozdeľovania, ako aj v čase existencie samostatnej Slovenskej republiky a Českej republiky. Bez uskutočnenia tohto úseku trestného konania nie je možné realizovať súdnu časť konania, a tak rozhodnúť o vine a treste za trestné činy, ktoré právo, a to aj s odkazom na čl.50 ods. 1 zák. č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava“), prináleží výlučne len súdu. Tento záver pritom neneguje aktuálnu možnosť prokurátora, za splnenia zákonných podmienok, rozhodnúť niektorým z odklonov už v prípravnom konaní (ako napr. zmier, podmienené zastavenie trestného stíhania), resp. rozhodnúť o zastavení trestného stíhania alebo o postúpení veci, ktoré rozhodnutia sa po nadobudnutí právoplatnosti, v prípade, že konanie je vedené proti obvinenému, svojím významom približujú rozhodnutiu o vine a treste, z hľadiska účinkov *res iudicata*. Možno urobiť zovšeobecnenie, že prípravné konanie, významným spôsobom naďalej ovplyvňuje nielen súdnu časť trestného konania (osobitne štádium hlavného pojednávania), ale aj vzhľadom na už uvedené (možnosť právoplatného skončenia trestného stíhania a tým aj trestného konania už v predsúdnom úseku trestného konania), vlastne celého trestného konania. Aj preto zákonodarca permanentne venuje zvýšenú pozornosť a záujem tomuto úseku trestného konania, čo napokon viackrát vyjadril tak v zmenách relevantných ustanovení Trestného poriadku, ako aj v dôvodových správach k zmenám zákona, upravujúcich trestné konanie (Trestný poriadok), vrátane poslednej rekodifikácie zákonom č. 301/2005 Z. z. TP. V súhrne uvedené zmeny evokujú záver, že jedným cieľom je zrýchliť, zjednodušiť a zefektívniť prípravné konanie, resp. predsúdnu časť trestného konania, a tým aj celé trestné konanie. Podľa predkladateľa návrhu zákona č. 301/2005 Z. z., ktorým bola vláda Slovenskej republiky: „*Základným cieľom predkladanej rekodifikácie je zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a z hospodárnenie trestného procesu, čím sa zabezpečí tak účinnejšia ochrana práv a oprávnených záujmov fyzických a právnických osôb, ako aj ochrana celospoločenských záujmov.*“¹

¹ Nový Trestný poriadok s dôvodovou správou, jún 2005, EPOS 28/2005, s. 144.

Formy a spôsoby, resp. inštitúty, ktoré sú volené pre dosiahnutie uvádzaného cieľa, a ktoré sa premietajú do jednotlivých ustanovení Trestného poriadku sa pritom v jednotlivých obdobiach rôznia. Sú to jednak **snahy o zrýchlenie jednotlivých štádií trestného konania** a ich rýchlejší prechod do vyšších, resp. nasledujúcich štádií trestného konania (predovšetkým z úseku predsúdneho konania do súdnej časti konania), sú to však aj zmeny Trestného poriadku, prejavujúce sa napr. v zmene obligatórnych štádií na fakultatívne štádia (napr. predbežné prejednanie obžaloby pôvodne, po účinnosti rekodifikovaného Trestného poriadku, bolo obligatórnym štádiom v prípade zločínov s hornou hranicou prevyšujúcou osem rokov, a až následne, novelizáciou Trestného poriadku v roku 2011², stalo sa fakultatívnym štádiom). Je to napríklad aj **vytváranie nových, obsahovo a časovo jednoduchších, a tým spravidla aj rýchlejších a hospodárnejších foriem prípravného konania**, ako je to v prípade skráteného vyšetrovania a v rámci neho osobitne aj postupu podľa § 204 TP (označovaného tiež ako: tzv. „zrýchlené skrátené vyšetrovanie“ alebo „super rýchle vyšetrovanie alebo tiež „expresné vyšetrovanie“ a ďalšie).

V ďalších častiach nášho príspevku zameriavame pozornosť práve na uvedenú osobitnú formu prípravného konania – skrátené vyšetrovanie, a v rámci neho aj na postup podľa § 204 TP, ktorý práve tomuto postupu – niektorí z odborníkov v poslednom období priznávajú de facto status samostatnej, a teda tretej formy prípravného konania³, popri vyšetrovaní a skrátenom vyšetrovaní. Sme tiež toho názoru, že z hľadiska zvolenej témy príspevku, je potrebné venovať pozornosť aj samotnému obsahu a zmyslu **efektívnosti**, a to nielen v kontexte skráteného vyšetrovania ako jednej z foriem prípravného konania vo vzťahu ku konaniu na súde, osobitne aj v kontexte naplňania účelu Trestného poriadku, ako je tento vyjadrený v § 1 TP, ale napr. aj v kontexte naplňania požiadaviek restoratívnej justície. Vychádzajúc zo synonymického vyjadrenia významu slova efektívny je potom potrebné vnímať efektívnosť ako **účinnosť** (majúci žiadúci účinok), resp. **úspornosť** (ktorá prináša úsporu)⁴. Efektívnosť prípravného konania potom prirodzene treba hodnotiť osobitne aj v spojení s rýchlosťou a hospodárnosťou, ktorá je napokon inkorporovaná už aj vo význame slova efektívny. V nadväznosti na uvedené je preto vhodné nastoliť otázku –

² Porovnaj zákon č. 262/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok (§ 243 TP).

³ Porovnaj. IVOR, J. Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania. In Záhora, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*, s. 26.

⁴ PISARČÍKOVÁ M. a kol. *Synonymický slovník slovenčiny*, s. 120.

ako vlastne vnímať pojem „efektívnosť prípravného konania“, a v nadväznosti na uvedené aj „efektívnosť skráteného vyšetrovania“ – z akých hľadísk by sa mala posudzovať. Ako opodstatnené, podľa nášho názoru, treba zohľadniť nasledovné hľadiská:

- efektívnosť skráteného vyšetrovania, z hľadiska naplnenia predmetu a účelu Trestného poriadku, ako je vyjadrený v § 1 tohto zákona,
- efektívnosť skráteného vyšetrovania, z hľadiska umožnenia rýchleho prechodu z predsúdneho úseku trestného konania do súdnej časti konania a prenesenia ťažiska dokazovania z prípravného konania do hlavného pojednávania – štádia konania pred súdom,
- efektívnosť skráteného vyšetrovania, z hľadiska napĺňania požiadaviek restoratívnej justície,

pričom všetky vyššie uvádzané hľadiská treba súčasne posudzovať osobitne aj z hľadiska zabezpečenia účinnej ochrany práv a oprávnených záujmov fyzických a právnických osôb, ako aj ochrane celospoločenských záujmov, osobitne aj práv obvineného (práva na obhajobu), ako ústrednej postavy trestného konania, ale aj osoby poškodeného.

V tejto súvislosti je tiež vhodné uviesť, že požiadavky posudzovania efektívnosti prípravného konania, vrátane skráteného vyšetrovania vo vzťahu k splneniu účelu Trestného poriadku nemusia vždy dôsledne korešpondovať s naplnením požiadaviek **restoratívnej justície**, v rámci ktorých nemusí byť vždy preferované potrestanie páchatela, ako ho predpokladá §1 TP, ale naopak, napr. pri niektorých odklonoch (predovšetkým zmier, tiež podmienené zastavenie trestného stíhania) je preferovaná primárne potreba narovnania vzťahov medzi poškodeným (resp. obeťou) a obvineným (resp. páchatelom trestného činu). Uvedené konvenuje publikovanému názoru, že restoratívna justícia je široká koncepcia s postupmi, ktoré sa značne líšia medzi programami a tými programami, ktoré sa postupne používajú v rôznych častiach trestného konania⁵. Podľa názoru autorov Komentára k Trestnému poriadku Českej republiky pod vedením Šámala, P. – „koncepcia restoratívnej justície vychádza z predpokladu, že trestný čin je sociálny konflikt medzi dvoma, prípadne aj viacerými jednotlivcami či stranami, a preto ho možno účinne riešiť len za podmienky *aktívnej participácie všetkých dotknutých strán, tzn. obeť, páchatel (obvineného) a príslušného sociálneho spoločenstva*. Len tak je možné napraviť, resp. zmierniť

⁵ STRÉMY, T., KLÁTIK, J. *Alternatívne tresty*, s. 29.

škodu spôsobenú trestným činom, vrátane jeho vedľajších negatívnych dôsledkov a obnoviť v trestným činom narušený systém chránených hodnôt a sociálnych vzťahov“.⁶

2 FORMY PRÍPRAVNÉHO KONANIA A JEHO FORMY UPLATŇOVANÉ V TRESTNOM KONANÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY

„Právna úprava foriem prípravného konania prešla určitým legislatívnym vývojom. Trestný poriadok z roku 1961 (zák. č.141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom, Trestný poriadok) v pôvodnej podobe poznal len jednu formu prípravného konania – vyšetovanie. Novela trestného poriadku z roku 1965 (zák. č. 57/1965 Zb.) rozšírila počet foriem prípravného konania na dve: vyšetovanie a vyhľadávanie trestných činov. Vyhľadávanie trestných činov bolo možné konať o taxatívne vypočítaných trestných činoch a vyznačovalo sa zjednodušeným procesným postupom a obmedzeným právom obvineného na obhajobu. Rozdiel bol aj v orgánoch, ktoré mohli vykonávať vyšetovanie alebo vyhľadávanie trestných činov. Tretiu formu predsúdneho štádia zakotvil zákon č. 150/1969 Zb. o prečinoch. Tzv. objasňovanie prečinov nebolo formou prípravného konania, ale bolo jednou z foriem predsúdneho štádia trestného konania, pričom podozrivý nemohol mať obhajcu. Kategóriu prečinov ako súdne trestných deliktov zrušila novela trestného zákona z roku 1990 (zák. č. 175/1990 Zb.), účinný od 1. júla 1990“.⁷

Od 1. júla 1990 potom existovali dve formy prípravného konania – vyšetovanie a vyhľadávanie, ktoré sa uplatňovali aj v samostatnej Slovenskej republike po jej vzniku, až do roku 1994. **Zákonom č. 247/1994 Z. z.**, účinným od 1. októbra 1994, bola zrušená forma vyhľadávania a prípravné konanie až do novelizácie trestného poriadku zákonom č. 422/2002 Z. z., bolo však realizované len v jednej forme ako vyšetovanie. V súvislosti s uvedeným treba uviesť, že súčasťou novelizácie trestného poriadku zákonom č. 247/1994 Z. z., boli aj ďalšie významné zmeny, ktoré sa týkali prípravného konania – napr. zrušenie

⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314 s. Komentář*. 7. vydání, s. 3510.

⁷ CÍSAŘOVÁ a kol. *Trestní právo procesní*, s. 253.

začatia trestného stíhania „vo veci“, s tým, že trestné stíhanie sa účinnosťou tohto zákona, s odkazom na § 160 ods. 1, začínalo uznesením o vznesení obvinenia. Novelizáciou trestného poriadku z roku 1999 **zákonom č. 272/1999 Z. z.** bolo znovu zavedené začatie trestného stíhania „vo veci“. **Zákonom č. 422/2002 Z. z.** sa opätovne rozšírili formy prípravného konania na dve, okrem vyšetrovania, aj o formu skráteneho vyšetrovania. Skrátene vyšetrovanie, bolo upravené v § 168 ods. 1 tak, že sa vykonávalo o trestných činoch, pre ktoré zákon ustanovoval trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky. Skrátene vyšetrovanie bolo potrebné skončiť najneskôr do jedného mesiaca od vznesenia obvinenia. Prokurátor mohol v odôvodnených prípadoch písomne túto lehotu predĺžiť najviac o 30 dní. V skrátene vyšetrovaní pritom postupoval policajný orgán v zásade tak ako vyšetrovaní. Osobitne však bolo upravené dokazovanie v prípade výsluchu svedka, a to tak, že výsluch svedka podľa § 101 až 103 TP sa mal vykonať len vtedy, ak išlo o neopakovateľný alebo neodkladný úkon alebo ak išlo o svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu, alebo svedka, ktorý mal poznatky o osobe, ktorá bola dôvodne podozrivá zo spáchania trestného činu. V ostatných prípadoch vyžiadal len vysvetlenie, o ktorom bolo potrebné spísať úradný záznam. Podľa dôvodovej správy dôsledkom zavedenia navrhovaných zmien malo byť aj to: *...že sa odstraňuje tzv. preverovanie., resp. predprípravné konanie a následne dochádza k úprave prípravného konania, čo bude mať tieto základné pozitívne dôsledky:*

- a) *skrátí sa dĺžka prípravného konania, a tým a aj celková dĺžka trestného konania,*
- b) *odstráni sa duplicita vykonávania úkonov,*
- c) *od podania trestného oznámenia budú mať vykonané úkony procesnú spôsobilosť⁸*

Popri opätovnom zavedení druhej formy prípravného konania, aj keď označeného inak ako to bolo do roku 1994 (vyhľadávanie bolo nahradené skrátene vyšetrovaním), a deklarovaneho zrušenia tzv. preverovania, resp. predprípravného konania – postupu pred začatím trestného stíhania, ako samostatného štádia trestného konania, významnou zmenou v prípravnom konaní z hľadiska práva na obhajobu bolo zúženie účasti obhajcu obvineneho na vyšetrovacích úkonoch v tejto novej forme prípravného konania, na rozdiel od predchádzajúceho stavu. Obhajca mal právo v skrátene vyšetrovaní zúčastniť sa

⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 422/2002 Z. z.

(byť prítomný), len pri tých vyšetrovacích úkonoch, na ktorých mal právo zúčastniť sa obvinený. Okrem toho, že z hľadiska uplatňovania práva na obhajobu v prípravnom konaní, predmetná úprava znamenala v podstate návrat do stavu, aký bol pred rokom 1992, ako zásadný nedostatok tejto úpravy bolo možné považovať skutočnosť, že zákonodarca sa nevysporiadal a ani nezaoberal otázkou spojenou s použiteľnosťou úradných záznamov o podaných vysvetleniach osobami, ktoré boli vypočuté v skrátrenom vyšetrovaní, ako dôkazov v súdnej časti konania. Predmetné výhrady sme vyjadrili opakovane už v minulosti.⁹ Rekodifikovaný Trestný poriadok – **zákon č. 301/2005 Z. z.**, s účinnosťou od 1. januára 2006, prevzal obe tieto formy prípravného konania. Navyše, zaviedol aj osobitný postup v skrátrenom vyšetrovaní, a to postup § 204, ktorý bol následne upravený, resp. zmenený až do aktuálnej podoby.

Vývoj foriem prípravného konania, a to aj vzhľadom na pôvodne spoločnú právnu úpravu trestného konania v rámci spoločného štátu, považujeme za vhodné stručne porovnať aj s vývojom foriem prípravného konania v **Českej republike**, kde pôvodne do roku 31. decembra 1993 existovali dve formy (vyšetrovanie a vyhľadávanie) a od 1. januára 1994 – účinnosťou zákona č. 292/1993 Sb. existovala už len jedna forma prípravného konania. Novelou trestného poriadku – zákonom č. 265/2001 Sb., s účinnosťou od 1. januára 2002, došlo k jednej z najrozsiahlejších zmien právnej úpravy, obsiahnutej v trestnom poriadku. Novela si dala za cieľ výrazne obmedziť dokazovanie v prípravnom konaní so snahou preniesť jeho ťažisko z prípravného konania do štádia konania pred súdom. Reagovala tiež na zistenia, že pôvodný zámer dosiahnuť zjednodušenie a odformalizovanie trestného konania sa v konečnej fáze nepodarilo naplniť. Predmetná novelizácia v podstate zaviedla dva, resp. tri osobitné postupy v prípravnom konaní, a to štandardné vyšetrovanie, rozšírené vyšetrovanie a skrátané prípravné konanie, pričom obsah a rozsah prípravného konania mal byť diferencovaný v závislosti na závažnosti a zložitosti činu, ako to vyplynulo z dôvodovej správy k tejto novele¹⁰. Niektorí autori tieto postupy označujú ako formy prípravného konania, a to: štandardné prípravné konanie, rozšírené prípravné konanie a skrátané prípravné konanie.¹¹

⁹ Porovnaj. ČOPKO, P., ROMŽA, S. *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní*, s. 61 – 63.

¹⁰ Porovnaj. FRYŠTÁK, M. Lze zjišťovat v přípravném řízení skutový stav věci rychle a jednoduše. In Záhora, J. (ed.) *Aktuálně problémy přípravného konania trestného*, s. 150 – 152.

¹¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání, s. 495.

V tejto súvislosti si dovoľíme tiež uviesť, že **označenie týchto foriem** alebo postupov (vyjmúc pojem „vyšetrovanie“, ktoré bolo v priebehu prezentovaného vývoja štandardným označením jednej z fáz prípravného konania), rovnako však aj ako **ich počet, nie je a nemalo by byť zásadné, resp. rozhodujúce pre plnenie základného cieľa zákonodarcu, ako sme ho citovali v úvode tohto príspevku, vrátane požiadavky efektívnosti**. Prezentovaný stručný pohľad na zmeny vo vývoji jednotlivých foriem prípravného konania, vrátane ich počtu či označenia, okrem iného tiež potvrdzuje, že názory zástupcov odbornej obce sa v priebehu plynutia času jednak rôznia, jednak sa menia. Konceptii prípravného konania, vrátane jeho foriem, sa v nedávnej minulosti napr. podrobne venoval Romža S., ktorý vyjadril názor, že: „*v rámci koncepcie foriem prípravného konania je potrebné sa dopracovať k univerzálnemu modelu – forme prípravného konania, ktorý bude aplikovateľný na všetky skutkové a právne situácie, teda modelu, ktorý by zabezpečoval potrebnú flexibilitu prípravného konania a zároveň by garantoval naplnenie deklarovaného účelu prípravného konania*“.¹² V súvislosti s opodstatnenosťou jednej, resp. viacerých foriem prípravného konania, Ivor J., okrem iného uviedol: „Aj pri komparácii úprav prípravného konania v štátoch Európskej únie (ďalej len „EÚ“) nachádzame koncepciu viacerých foriem prípravného konania (s rôznymi názvami), avšak rešpektujúc diferenciaciu podľa princípu závažnosti deliktov. Východiská riešenia foriem prípravného konania môžu v najvšeobecnejšej rovine vychádzať buď z princípu univerzality, teda akceptovania jediného modelu, v ktorom sa bude realizovať prípravné konanie, alebo z princípu diferenciacie, ktorá znamená rôznorodosť foriem prípravného konania, vychádzajúc z kategorizácie deliktov podľa závažnosti. V prospech princípu diferenciacie foriem prípravného konania svedčí aj odporúčanie Rady Európy a EÚ.“¹³

Sme toho názoru, že poznatky z uvedeného vývoja foriem prípravného konania, vrátane názorov zástupcov odbornej obce, mali by byť dôsledne zohľadňované v rámci úvah o zmenách Trestného poriadku, osobitne v súvislosti so zmenami prípravného konania. Prezentovaný stručný vývoj zmien foriem prípravného konania rovnako tiež potvrdzuje, že ambícia zákonodarcu hľadať a nájsť optimálny model prípravného konania, vrátane jeho foriem, je dlhodobá a naďalej pretrváva, osobitne aj vo vzťahu k navrhovaným zmenám Trestného

¹² ROMŽA, S. *Koncepcia prípravného konania*, s. 214.

¹³ IVOR, J. Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania. In Záhora, J.(ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*, s. 27.

poriadku v Slovenskej republike, ktoré boli v septembri 2022 predložené do medzirezortného pripomienkového konania.

3 SKRÁTENÉ VYŠETROVANIE, VRÁTANE POSTUPU PODĽA § 204 TRESTNÉHO PORIADKU

3.1 Aktuálna právna úprava

Skrátené vyšetrowanie je aktuálne jedna z dvoch základných foriem prípravného konania. Kým vyšetrowanie, s odkazom na § 200 ods. 1 TP sa primárne vykonáva o zločinoch a v prípadoch taxatívne uvedených v ods. 2 písm. a) až e) tohto paragrafu aj o prečinoch (napr. ak je obvinený vo väzbe, ak ide o konanie proti právnickej osobe, ak to nariadi prokurátor a ďalšie), skrátené vyšetrowanie, s odkazom na § 202 ods. 1 TP, sa vykonáva o prečinoch. Postup vo vyšetrowaní a v skrátenom vyšetrowaní je pritom v podstatnej časti rovnaký, čo ho nepriamym dôkazom je aj obsah, vrátane označenia § 201 TP – Spoločný postup vo vyšetrowaní a v skrátenom vyšetrowaní. Osobitosti postupu v skrátenom vyšetrowaní treba vnímať v Trestnom poriadku predovšetkým prostredníctvom ustanovení § 202 (Rozsah skráteného vyšetrowania), § 203 (Postup v skrátenom vyšetrowaní) a § 204 (síce bez označenia, avšak upravujúceho práve tzv. super rýchle vyšetrowanie, ktorému sa venujeme podrobnejšie v ďalšom. Ako už bolo uvedené postup vo vyšetrowaní a v skrátenom vyšetrowaní je pritom v rozhodujúcej časti rovnaký, rozdiely medzi týmito formami prípravného konania potom možno vnímať predovšetkým prostredníctvom:

- **vymedzenia subjektov v procesnom postavení policajta, ktorí sú Trestným poriadkom určený na vykonávanie vyšetrowania, resp. skráteného vyšetrowania.** Vyšetrowanie z hľadiska platnej právnej úpravy vykonávajú vždy vyšetrowatelia, a to buď vyšetrowateľ Policajného zboru (ďalej len „PZ“), vyšetrowateľ PZ zaradený na úrade inšpekčnej služby alebo vyšetrowateľ finančnej správy, a to vo veciach, uvedených v § 10 ods. 7 písm. a, b) a c) TP. Skrátené vyšetrowanie vykonávajú osoby, ktoré uvedené v ustanovení § 10 ods. 7 písm. d) až h) TP [napr. poverený príslušník PZ – písm. d) alebo tiež veliteľ námornej lode v konaní o trestných činoch spáchaných na tejto lodi – písm. h)]. V niektorých, zákonom určených prípadoch – v § 202 ods. 2

TP), však skrátene vyšetrowanie vykonávajú aj vyšetrowatelia [napr. ak ide o prečin trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233a ods. 1 a 2 TZ ho vykonáva policajt, uvedený v § 10 ods. 7 písm. a) až a c)]. Na doplnenie je vhodné uviesť, že ako policajt – OČTK, na účely Trestného poriadku, môžu vystupovať aj ďalšie osoby, uvedené v § 10 ods. 8 TP (napr. zástupca príslušného orgánu iného štátu) ako aj v ods. 9, a to príslušník PZ SR, ktorý nie je vyšetrowateľom PZ, ani povereným príslušníkom PZ, stáva sa však „procesným“ policajtom v rozsahu určenom všeobecne záväzným predpisom, ktorý vydá Ministerstvo vnútra SR. Aktuálne ide o vyhl. Ministerstva vnútra SR č.192/2017 Z. z. o rozsahu vykonávania rozhodnutí, opatrení a úkonov trestného konania vo vyšetrowaní alebo v skrátenom vyšetrowaní,

- **určenia lehôt, v ktorých sa z hľadiska jednotlivých foriem, prípravné konanie, má vykonať, resp. skončiť.** Vyšetrowanie obzvlášť závažných zločinov treba skončiť do šiestich mesiacov, od vznesenia obvinenia, v ostatných prípadoch do štyroch mesiacov (§ 209 ods. 2 TP) a skrátene vyšetrowanie by sa malo skončiť spravidla do dvoch mesiacov od vznesenia obvinenia (§ 203 ods. 2 TP). Lehota v prípade postupu podľa § 204 TP je však upravená osobitne. Najneskôr do 48 hodín od zadržania podozrivej osoby bude obvinený odovzdaný súdu, ktorému prokurátor tiež podá obžalobu spolu so spisom a ak prokurátor zistí dôvody väzby, súčasne navrhne, aby bol obvinený vzatý do väzby. Vo všetkých uvedených prípadoch ide o poriadkovú lehotu, ktorá môže byť, za splnenia zákonných podmienok, predĺžená. V prípade postupu podľa § 204 TP však nepodanie obžaloby prokurátorom v lehote 48 hodín od zadržania podozrivého, resp. odovzdania obvineného súdu v tejto lehote, bude viesť v ďalšom k postupu, ktorý je určený pre skrátene vyšetrowanie.
- **rozsahu dokazovania, ktoré treba zrealizovať v rámci jednotlivých foriem prípravného konania** preto, aby bolo možné predovšetkým rozhodnúť o podaní obžaloby alebo podaní návrhu na konanie o dohode o vine a treste na súde alebo rozhodnúť vo veci inak (napr. o zastavení trestného stíhania podľa § 215 TP).

V súvislosti s uvedeným možno uviesť, že práve postup podľa § 204 TP (tzv. **super rýchle vyšetrowanie**), sa javí ako najefektívnejší, a to tak z hľadiska účelu trestného konania, ako je vyjadrený v § 1 TP, ako aj z hľadiska zabezpečenia rýchleho prechodu z prípravného konania do súdnej časti konania.

Uplatnenie hľadiska naplnenia požiadaviek restoratívnej justície je však v tomto prípade výrazne redukované z objektívnych časových dôvodov. Lehota 48 hodín, v ktorej sa *de facto* prípravné konanie musí v tomto prípade skončiť, nevytvára dostatočný priestor pre reálne uplatnenie náhrady škody poškodeným, rovnako ako nevytvára možnosť využitia odklonov, napr. rozhodnúť z mierom alebo konať o dohode o vine a treste v prípravnom konaní, vzhľadom k tomu, že Trestný poriadok predpokladá v takomto prípade, v rovnakej lehote aj podanie obžaloby prokurátorom, ktoré rozhodnutie vlastne vylučuje prijatie iného rozhodnutia v prípravnom konaní.

Na druhej strane skrátené vyšetrovanie, vyjmúc uvádzaný postup podľa § 204 TP, na rozdiel od vyšetrovania, z hľadiska platnej právnej úpravy, vytvára predpoklady pre **využívanie niektorých z odklonov v prípravnom konaní, ako je zmier** (§ 220 a nasl. ust. TP), **podmienečné zastavenie trestného stíhania** (§ 216 – 217 TP). Tieto postupy, resp. rozhodnutia prokurátora v prípravnom konaní (majú formu uznesenia), aj vzhľadom na už skôr uvedené, **možno považovať nielen za efektívny, ale aj za rýchly a hospodárny spôsob skončenia trestného stíhania, súčasne aj trestného konania**. Jedným zo zákonných predpokladov pre ich uplatnenie je totiž skutočnosť, že ide o prečin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého hranica neprevyšuje päť rokov, pričom s odkazom na platné ustanovenie § 202 ods. 1 TP sa skrátené vyšetrovanie vykonáva o prečinoch, ak nejde o konanie podľa § 200 ods. 2. Súčasne sú prostredníctvom nich napĺňané tak aj ciele restoratívnej justície.

3.2 Vyhodnotenie poznatkov z aplikačnej praxe – niektoré návrhy *de lege ferenda*

Analýzou štatistických zistení a záverov, obsiahnutých v správach Generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republiky v rokoch 2015 až 2020, z hľadiska činnosti prokuratúry v trestnej oblasti, osobitne v predsúdnom konaní, možno dospieť k zovšeobecneniam, že rozhodujúce dôvody prieťahov, identifikované prokuratúrou v predsúdnom úseku trestného konania:

- sa vyskytujú opakovane v priebehu sledovaného obdobia,
- bezprostredne nenegujú význam a opodstatnenosť zachovania skrátenejšieho vyšetrovania, ako samostatnej formy prípravného konania, ale ani osobitosť postupu podľa § 204 TP.

Ako najčastejšie dôvody predlžovania prípravného konania, ktoré nepochybne súvisia aj s jeho efektívnosťou, a to pri zohľadnení ktoréhokoľvek z hľadísk, ako sme ich prezentovali v úvode, sú opakovane uvádzané predovšetkým:

- doba vybavovania znaleckých posudkov,
- neprimeraná dĺžka vybavovania žiadostí o právnu pomoc,
- účelové využívanie tzv. obštrukčných postupov umožnených Trestným poriadkom obvineným a obhajcami,
- nemožnosť zabezpečiť osoby na úkony trestného konania (nepreberajú zásielky na nimi uvedenej adrese a ďalšie),
- preformalizovanie/preformalizovanosť prípravného konania, pričom sa niektoré úkony opakujú v rámci predprípravného konania a prípravného konania, keďže súdy často odmietajú akceptovať úkony vykonané pred vznesením obvinenia a považujú ich za nezákonné, ale napríklad aj :
- povrchné a nekvalitne vykonávané dôkazné prostriedky policajtni/resp. nedostatočná kvalita vyšetrovania., resp. skráteného vyšetrovania, povrchné vykonávané dôkazné prostriedky policajtni, nedostatočné zisťovanie skutkového stavu veci, nedostatočná znalosť merita veci,
- minimálna špecializácia vyšetrovateľov PZ,
- prístup policajtov v trestných veciach, ktorí často nekonajú samostatne alebo konajú bez odbornej znalosti veci, ktorú vyšetrujú,
- nedostatočné zisťovanie skutkového stavu, neznalosť predmetu dokazovania a ďalšie.¹⁴

Záver o potrebe zrušenia skráteného vyšetrovania ako jednej z foriem prípravného konania, ako aj postupu podľa § 204 TP, bezprostredne nereglementuje zo zistení a poznatkov prokuratúry, ako tieto vyplynuli z prezentovaných správ Generálneho prokurátúra SR. Prevažná časť uvádzaných dôvodov, ktoré podľa názoru prokuratúry spôsobujú prietahy v predsúdnom úseku trestného konania, s výnimkou uvádzanej preformalizovanosti prípravného konania, má nepochybne inú povahu, než by automaticky vyvolávali potrebu zrušenia skráteného vyšetrovania ako formy prípravného konania, či postupu podľa § 204 TP. Odstránenie týchto nedostatkov, ich nápravu je možné a zrejme aj potrebné

¹⁴ Správy Generálneho prokurátúra Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike v rokoch 2020, 2019, 2018, 2017, 2016, 2015.

dosiahnuť inými postupmi, resp. zmenami Trestného poriadku, vrátane prípadných zmien aj iných právnych predpisov.

Ani naše osobné skúsenosti nadobudnuté v aplikačnej praxi potrebu alebo dokonca nevyhnutnosť zrušenia skráteného vyšetovania, ako samostatnej formy prípravného konania, nepodporujú. V kontexte uvedeného sa preto nemožno stotožniť s konštatovaním, ako ho uviedol predkladateľ aktuálne navrhovanej novelizácie Trestného poriadku v dôvodovej správe, jej osobitnej časti : „Nakoľko sa skrátené vyšetovanie neosvedčilo a v praxi nie je skoro vôbec využívané sa tento inštitút vypúšťa.“¹⁵ Zo skutočnosti, že s realizáciou tejto formy prípravného konania sú spojené niektoré aplikačné problémy, na ktoré v ďalšom poukazujeme však nevyplýva, že by bolo potrebné alebo dokonca nevyhnutné túto formu prípravného konania zrušiť, resp. vypustiť, ako sa to uvádza v citovanej dôvodovej správe. Aj konštatovanie, že v praxi sa skrátené vyšetovanie skoro vôbec využíva, podľa nášho názoru, nezodpovedá skutočnosti. Vzhľadom k tomu, že významná časť trestných konaní, resp. trestných stíhaní je vedená pre prečiny, v prípadoch ktorých je, a to aj s odkazom na už citované znenie § 202 ods. 1 TP, vedené prípravné konanie formou skráteného vyšetovania, vrátane postupu podľa § 204 TP, uvedené konštatovanie *de facto* vyvracia. Jedným z nedostatkov, na ktorý sme opakovane už aj v minulosti poukazovali však je, že lehota pre skončenie skráteného vyšetovania (skrátené vyšetovanie treba skončiť spravidla do dvoch mesiacov) sa posudzuje až od okamihu vznesenia obvinenia, teda nie od začatia trestného stíhania v prípadoch, ak sa trestné stíhanie začalo len „vo veci“, čo je pomerne častý jav v aplikačnej praxi.¹⁶ Stáva sa, že policajt začne trestné stíhanie podľa § 160 TP „vo veci“ aj v prípadoch, keď už boli splnené podmienky pre vznesenie obvinenia podľa § 206 ods. 1 TP. Následne, v priebehu takto začatého trestného stíhania, resp. aj prípravného konania (skráteného vyšetovania) vykonáva celý rad vyšetrovacích úkonov, vrátane výsluchu poškodeného, výsluchu svedkov, výsluchu podozrivého, avšak v procesnom postavení svedka, resp. vykonáva ďalšie úkony a až následne, po ich vykonaní spravidla rozhodne o vznesení obvinenia obvinenému. Pragmatickým dôvodom pre takéto postupy policajta v mnohých prípadoch zrejme je aj skutočnosť, že lehota od začatia trestného stíhania až do vznesenia obvinenia sa nepočíta do určenej lehoty (dva mesiace) pre skončenie

¹⁵ Dôvodová správa k návrhu novelizácie Trestného poriadku zo septembra 2022.

¹⁶ ČOPKO,P, ROMŽA, S. Obhajoba obvineného v prípravnom konaní, s. 171 – 172.

skráteneho vyšetrovania. Iným dôvodom však môže byť aj skutočnosť, že vyšetrovacie úkony v takomto prípade vykonáva policajt bez účasti obhajcu, resp. obvineného, ktorým vznikne právo, resp. možnosť účasti na nich až po vznesení obvinenia. Navyše, aj keď platná právna úprava [§ 203 ods. 1 písm. a) TP)] predpokladá v skrátrenom vyšetrovaní vypočutie svedka formou výsluchu len v obmedzených prípadoch (ide o neopakovateľný úkon, neodkladný úkon alebo ak ide o svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu), pričom v ostatných prípadoch mal by policajt vyžiadať od svedka iba vysvetlenie, o ktorom spíše záznam, v aplikačnej praxi pomerne častý javom, že policajt vykonáva výsluch svedka, o ktorom spisuje zápisnicu, aj u tých svedkov, kde zákon predpokladá len podanie vysvetlenia a spísanie záznamu. Pritom spísanie záznamu o podanom vysvetlení je nepochybne menej náročné na formu i obsah, a tým aj čas, než je to v prípade výsluchu svedka a spisovania zápisnice o tomto výsluchu. V súvislosti s uvedeným sa možno plne stotožniť s názorom, aký vyjadrili spoluautori komentára k Trestnému poriadku pod vedením Čentéša, J.: „Obsahom záznamu sú skutočnosti uvádzané osobou, ktorá nemá postavenie svedka. Z tohto dôvodu osoba, ktorá bola „vyťažaná“, takýto záznam nepodpisuje, ale tento záznam vyhotovuje policajt, ktorý ho aj podpíše. Záznam sa založí do spisu a v prípade hlavného pojednávania môže prokurátor zvážiť, či navrhne výsluch takejto osoby v konaní pred súdom. V prípade takéhoto výsluchu sa nemôže konfrontovať výpoveď svedka z hlavného pojednávania s obsahom záznamu.“¹⁷

V nadväznosti na niektoré už uvedené poznatky z aplikačnej praxe, v spojení s prezentovanými poznatkami prokuratúry, sme toho názoru, že **zvýšiť efektívnosť prípravného konania bolo by možné aj pri zachovaní skráteneho vyšetrovania, vrátane postupu podľa § 204 TP**, a to zohľadňujúc napr. nasledovné :

- dôsledné využívanie existujúcej úpravy **záznamov o podaných vysvetleniach v skrátrenom vyšetrovaní** avšak s tým, že zákonodarca by explicitne v Trestnom poriadku vyjadril, že **použitie týchto záznamov ako dôkazu v súdnej časti konania bude prípustné len za predpokladu súhlasu obvineného, resp. obžalovaného a prokurátora, inak budú slúžiť len ako podklad pre rozhodnutie policajta, resp. prokurátora o spôsobe vybavenia veci v trestnom konaní**, resp. pre podanie obžaloby, podanie návrhu na konanie o dohode o vine a treste alebo iné rozhodnutie vo veci. Výsluch svedka, vrátane jeho zdokumentovania formou zápisnice, bolo by vhodné

¹⁷ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. aktualizované vydanie, s. 484.

ponechať len v aktuálne určených prípadoch [§ 203 ods. 1 písm. a) TP], teda ak ide o neodkladný úkon alebo neopakovateľný úkon. V prípade svedka, ktorý bol osobne prítomný pri páchaní trestného činu, na rozdiel od aktuálnej právnej úpravy, policajt by eventuálne spisoval len záznam o podanom vysvetlení s tým, že by bola ponechaná možnosť pre policajta, resp. prokurátora rozhodnúť aj v tomto prípade o vykonaní výsluchu takéhoto svedka. Kritizovaná možnosť opätovného prepočúvania svedka na návrh obhajoby po vznesení obvinenia by sa týmto postupom negovala (za predpokladu, že bude spísaný len záznam o podanom vysvetlení svedka), súčasne však bolo by umožnené obhajobe na hlavnom pojednávaní vykonať výsluch takéhoto svedka, resp. svedkov kontradiktórnym spôsobom. Prirodzene, uvedené by sa vzťahovalo aj na prokurátora, ktorý v konaní pred súdom zastupuje obžalobu, kde by výsluch takého svedka na hlavnom pojednávaní nepochybne navrhoval v obžalobe a následne ho aj na hlavnom pojednávaní sám vykonal.

- **určiť začiatok plynutia lehoty na vykonanie prípravného konania** formou skráteného vyšetrovania, vyjmúc postup podľa § 204 TP, na **dva mesiace od začatia trestného stíhania** (resp. od začatia prípravného konania, ak by došlo k zrušeniu inštitútu začatia trestného stíhania „vo veci“). V aplikačnej praxi sa vzhľadom na aktuálnu možnosť začatia trestného stíhania „vo veci“ vyskytujú opakovane prípady, keď sa významná časť vyšetrovacích úkonov vykonáva do vznesenia obvinenia, a to v časovom intervale aj niekoľkých mesiacov, pričom lehota pre skončene skráteného vyšetrovania – aktuálne dva mesiace (resp. spravidla do dvoch mesiacov), je určená až od vznesenia obvinenia. Lehotu pritom ponechať ako poriadkovú lehotu. Dôvody pre eventuálne predĺženie lehoty však pripustiť len obmedzených prípadoch – napr. v prípade potreby vypracovania znaleckého posudku, avšak len za predpokladu, že v danej trestnej veci nebolo možné využiť odborné vyjadrenie alebo písomné potvrdenie a súčasne, že o pribratí znalca rozhodol policajt bezodkladne po zistení potreby využitia tohto dôkazného prostriedku ako aj v prípadoch vybavovania žiadosti o právnu pomoc, na ktorej dĺžku zrejme nemá bezprostredný vplyv policajt, resp. prokurátor. alebo aj v prípadoch začatia konania o dohode o vine a treste.
- **ustanoviť konkrétnu lehotu, v ktorej má prokurátor rozhodnúť o podanej sťažnosti obvineného proti uzneseniu o vznesení obvinenia**, napr. **do desiatich dní od jej doručenia**. V zásade neexistuje žiadny racionálny

dôvod pre ktorý by nemohol prokurátor, prípadne aj policajt, ak využije tzv. „autoremedúru“, rozhodnúť urýchlene o takejto sťažnosti, a to aj vzhľadom k tomu, že by obaja mali byť v čase jej podania dostatočne oboznámení s predmetnou trestnou vecou. Uvedené bude súčasne aj zákonným limitom pre obvineného, resp. jeho obhajcu pre dodatočné odôvodnenie sťažnosti, ak ju podal len v tzv. „blanketnej“ podobe (napr. preto že nemal možnosť nahliadnuť do spisu z hľadiska časovej tiesne, pretože prevzal obhajobu a podal sťažnosť až v posledný deň zákonnej lehoty),

- **zakotviť formálnu možnosť pre obvineného a poškodeného navrhnúť prokurátorovi**, a v konaní pred súdom – súdu, **konanie, resp. rozhodovanie o zmieri**, ak sú toho názoru, že sú splnené zákonné podmienky pre takéto rozhodnutie. Ak prokurátor vyhodnotí, že zákonné podmienky pre rozhodnutie o zmieri neboli splnené, prokurátor bude povinný takéto návrh odôvodneným uznesením zamietnuť, prípadne zvážiť možnosť podania opravného prostriedku proti tomuto zamietavému uzneseniu,
- vo vzťahu k poškodenému zrušiť, resp. zmeniť ustanovenie, ktoré síce umožňuje poškodenému uplatniť nárok na náhradu škody v trestnom konaní, avšak najneskôr do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania (§ 46 ods. 3 TP) a **nahradiť ho právom poškodeného podať takýto návrh do začiatku dokazovania na hlavnom pojednávaní alebo napr. v lehote určenej súdom pri zaslaní výzvy procesným stranám na vykonanie dôkazov na hlavnom pojednávaní**¹⁸. Uvedená zmena by v takom prípade umožnila uplatniť nárok na náhradu škody vo všetkých existujúcich formách prípravného konania, vrátane postupu podľa § 204 TP, kde inak aj vzhľadom na krátku lehotu pre podanie obžaloby od zadržania obvineného do podania obžaloby (48 hod.) – uplatnenie nároku na náhradu škody poškodeným spravidla z časových dôvodov nie je možné. Právo na uplatnenie nároku na náhradu škody by sa prirodzene týkalo len tých prípadov, ak sudca pre prípravné konanie nerozhodol trestným rozkazom, prípadne ak aj rozhodol, ale nariadil hlavné pojednávanie, v dôsledku podaného odporu obvineným alebo prokurátorom.

¹⁸ Porovnaj. ZÁHORA, J. Právo na rozhodnutie o náhrade škody poškodenému v prípadoch alternatívneho riešenia trestných vecí. In Strémy, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikáčnej praxi*, s. 152.

4 ZÁVER

Vychádzajúc jednak zo zistení a zovšeobecnení, ku ktorým sme dospeli pri spracovaní tohto príspevku, ale aj s odkazom na názory prezentované v nedávnej minulosti viacerými zástupcami akademickej obce, resp. odbornej verejnosti, možno konštatovať opodstatnenosť existencie skráteneho vyšetrovania, ako samostatnej formy prípravného konania, vrátane osobitostí postupu podľa § 204 TP.

Práve tzv. superrýchle vyšetrovanie (postup podľa § 204 TP) možno považovať za najefektívnejšiu formu prípravného konania, v rámci neho aj skráteneho vyšetrovania, a to viac-menej zo všetkých rozhodujúcich hľadísk, ako sme ich uviedli v úvode. Aj keď v skráteneom vyšetrovaní, vyjmúc postup podľa § 204 TP, sa vyskytuje viacero aplikačných problémov, ktoré znižujú jeho efektívnosť, predovšetkým z hľadiska rýchleho prechodu do súdnej časti konania, vrátane prenesenia rozhodujúcej časti dokazovania na hlavné pojednávanie, sme toho názoru, že ich možno eliminovať aj takými zmenami Trestného poriadku, ako sme ich uviedli, ktoré vo výsledku nebudú znamenať zrušenie tejto formy prípravného konania. *„Rýchlosť a efektívnosť nemôže byť jediným imperatívom vo vzťahu k jednotlivým formám prípravného konania. Prirodzeným korektívom vo vzťahu k požiadavke rýchlosti a efektívnosti sa javí požiadavka spravodlivého a fair procesu.“*¹⁹

Treba si tiež uvedomiť, že efektívnosť prípravného konania, vrátane skráteneho vyšetrovania, ktorá je úzko prepojená s jeho rýchlosťou a zmeny Trestného poriadku, ktoré majú prispievať k ich naplneniu treba súčasne vnímať aj v kontexte uplatňovania ostatných základných zásad trestného konania, vrátane zásady práva na obhajobu, zásady prezumpcie neviny, zásady stíhania zo zákonných dôvodov a zákonným spôsobom, zásady zistenia skutkového stavu bez dôvodných pochybností., resp. ostatných základných zásad, v konečnom hľadisku, tak dosiahnutie požiadaviek, pre spravodlivé konanie a spravodlivé rozhodnutie. Vzájomnú prepojenosť niektorých z uvádzaných zásad, pritom možno ilustrovať aj na vymedzení, aké použil napr. Kratochvíl: *„Princípy riadneho zákonného procesu a spravodlivého procesu tvoria, ako máme za to, „chrbticu“ moderného trestného konania, a to vedľa princípov ďalších. Pripustiť „prielom“ spravodlivosti*

¹⁹ ROMŽA, S. *Koncepcia prípravného konania*, s. 215.

do zákonnosti by mohlo byť za týchto okolností relatívne nebezpečné. Nejde predsa o to, ktorý z oboch princípov bude na úkor druhého použitý, ale o to, aby oba princípy mohli byť zladené. Osobne vidím tento problém tak, že zákonosť môže a musí slúžiť ako záruka spravodlivosti. Inak povedané: zákonosť predstavuje formu obsahu, ktorým je spravodlivosť. Jedno bez druhého., resp. jedno na úkor druhého existovať nemôže.“²⁰

Použitá literatúra:

- ČÍSAŘOVÁ, D a kol. *Trestní právo procesní*, Praha : Linde Praha a. s., 1999. 485 s. ISBN 80-7201-141-3.
- ČENTĚŠ, J. a kolektiv. *Trestný poriadok*. Veľký komentár. Bratislava : Eurokódex, 2014. 944 s. ISBN 978-80-8155-021-8.
- ČOPKO, P., ROMŽA, S. *Obhajoba obvineného v prípravnom konaní*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2018. 295 s. ISBN 978-80-7380-706-1.
- FRYŠTÁK, M. Lze zjišťovat v přípravném řízení skutkový stav věci rychle a jednoduše. In ZÁHORA, J.(ed.) *Aktuálne problémy prípravného konania trestného*. Praha : Leges, 2014. 384 s. ISBN 978-80-7502-030-7.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha : Leges, 2018. 864 s. ISBN 978-80-7502-278-3.
- IVOR, J. Základné východiská navrhovanej koncepcie prípravného konania. In Záhora, J. (ed.) *Prípravné konanie – možnosti a perspektívy*. Praha : Leges, 2016. 368 s. ISBN 978-80-7502-153-3.
- KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí.*, Brno 2009. ACTA UNIVERSITATIS BERUNENSIS IURIDICA No 355. 184 s. ISBN 978-80-210-4982-6.
- PISARČÍKOVÁ, M. a kol. *Synonymický slovník slovenčiny*, Veda vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2004. 998 s. ISBN 80-224-0801-8.
- ROMŽA, S. *Koncepcia prípravného konania*. Tribun EU s.r.o. 2010. 237 s. ISBN 978-80-7399-924-7.

²⁰ KRATOCHVÍL, V. *České trestní právo hmotné a procesní v evropském právním prostředí*. Brno, 2009. ACTA UNIVERSITATIS BERUNENSIS IURIDICA No 355, s.101.

STRÉMY, T., KLÁTIK, J. *Alternatívne tresty*. Bratislava : C.H. Beck, 2018. 288 s. ISBN 978-80-89603-56-5.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 1844 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ZÁHORA, J. Právo na rozhodnutie o náhrade škody poškodenému v prípadoch alternatívneho riešenia trestných vecí. In Strémy, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Trnava : Leges, 2015, s. 138 – 162.

Dôvodová správa k zák. č. 422/2002 Z. z.

Dôvodová správa k zák.č. 301/2005 Z. z., jún 2005, EPOS 28/2005.

Dôvodová správa k návrhu novelizácie Trestného poriadku zo septembra 2022.

Správy Generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republiky v rokoch 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020.

Kontaktné údaje autora:

JUDr. Peter Čopko, PhD.

e-mail: peter.copko@upjs.sk

Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

Šrobárova 2, 041 80 Košice

Slovenská republika

EFEKTÍVNOSŤ VÝSLUCHU OBETÍ SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA V PRÍPRAVNOM KONANÍ

Margita Prokeiová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article is aimed at describing the proper conduct of interrogation of victims of sexual abuse in preliminary proceedings, so that it does not have to be carried out repeatedly, because otherwise it could unnecessarily traumatize such victims, which can lead to secondary victimization.

Abstrakt: Článok je zameraný na popis správneho vedenia výsluchu obetí sexuálneho zneužívania v prípravnom konaní, aby sa nemusel vykonávať opakovane, pretože v opačnom prípade by to mohlo zbytočne traumatizovať takéto obeť, čím môže dochádzať k sekundárnej viktimizácii.

Key words: effectiveness of interrogation, victims of sexual abuse, preliminary proceedings

Kľúčové slová: efektívnosť výsluchu, obeť sexuálneho zneužívania, prípravné konanie

1 ÚVOD

Výsluch obetí sexuálneho zneužívania predstavuje procesný úkon, ku ktorému treba pristupovať obzvlášť obozretne, zodpovedne, s dobrými komunikačnými zručnosťami a empatickým prístupom, pretože takéto osoby spadajú do kategórie obzvlášť zraniteľnej obeť podľa § 2 ods. 1 písm. c) bod. 4 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZoObTČ“). V zmysle tohto ustanovenia je uvedený taxatívny výpočet obetí spadajúcich pod obzvlášť zraniteľnú obeť a je v ňom zahrnutá aj obeť niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, pričom sexuálne zneužívanie je súčasťou týchto trestných činov. Právna úprava trestného činu sexuálneho zneužívania je obsiahnutá v § 201, § 201a, § 201b, § 202 Trestného

zákona (ďalej aj „TZ“).¹ Dôvod upriamenia sa práve na tento trestný spočíva nielen v potrebe osobitnej obozretnosti vykonávania výsluchov jeho obetí, ale aj vo vzťahu k projektu APVV-16-0471 s touto tematikou, ktorý sme mali spolu s Justičnou akadémiou SR v rokoch 2017 až 2021 a mala som česť aj tento projekt viesť.

2 AKO SPRÁVNE VYKONÁVAŤ VÝSLUCH OBETÍ SEXUÁLNEHO ZNEUŽÍVANIA

Na čo najlepšie zachovanie pamäťových stôp je veľmi dôležité, aby sa výsluch obeť vykonal v čo najkratšom čase od spáchania trestného činu. Je vysoko pravdepodobné, že svedok si bude pamätať i rôzne detaily zo spáchaného skutku, ktoré môžu výrazným spôsobom napomôcť celkovému vyšetrovaniu trestnej veci. S obeťami trestného činu sexuálneho zneužívania treba zaobchádzať tak, aby nedochádzalo k sekundárnej viktimizácii,² rešpektujúc požiadavky na spravodlivý proces. Preto sa aj v § 135 ods. 1 TP³ uvádza, že výsluch treba vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať. K výsluchu sa priberie psychológ alebo znalec, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vypočítanej osoby prispeje k správne vedeniu výsluchu a priberie sa aj zástupca orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, ak nie je na výsluchu prítomný opatrovník podľa § 48 ods. 2 TP. Trestný poriadok nešpecifikuje, kto môže vystupovať pri výsluchu ako psychológ. Podstatné je, že musí mať príslušné vzdelanie a kvalifikáciu. „Psychológom, ktorý sa priberá do konania, môže byť aj napríklad príslušník Policajného zboru (ďalej len „PZ“), za predpokladu, že má príslušnú kvalifikáciu, resp. odborné vzdelanie v príslušnom odbore.“⁴ „Vhodným odborníkom je psychológ, ktorý je zdravotníckym pracovníkom

¹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

² Sekundárna, resp. druhotná viktimizácia predstavuje ujmu, ktorá obeť vznikla v dôsledku konania alebo nekonania orgánu verejnej moci, subjektu poskytujúceho pomoc obeťiam, poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, znalca, tlmočníka, obhajcu alebo oznamovacích prostriedkov [§ 2 ods. 1 písm. f) ZoObTČ].

³ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁴ Dôvodová správa k Čl. III, bodu 3 ZoObTČ. [Online]. [cit. 18. 08. 2022]. Dostupné na: <https://zakony.judikaty.info/document/dsnr/4421>

s poradenskou praxou, ako aj poradenský psychológ, ktorý zdravotníckym pracovníkom nie je, ak majú odborné znalosti o viktimizácii a skúsenosti s poradenstvom obzvlášť zraniteľným obetiam.⁵ V prípade potreby sa psychológ priberá opatrením s odkazom na súčinnosť v trestnom konaní podľa § 3 TP. Ak taká osoba súčinnosť odmietne treba aplikovať inštitút poriadkovej pokuty. Ak to môže prispieť k správne mu vykonaniu výsluchu, prizve sa k výsluchu aj zákonný zástupca alebo pedagóg. Pred vypočutím svedka orgán činný v trestnom konaní prekonzultuje spôsob vedenia výsluchu so psychológom alebo znalcom, ktorý bude pribraný k výsluchu, a ak je to potrebné, aj s orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, zákonným zástupcom alebo pedagógom tak, aby sa zabezpečilo správne vykonanie výsluchu a predišlo sa druhej viktimizácii. Aj z tohto dôvodu treba zhotoviť zvukovo-obrazové záznamy všetkých výsluchov „detskej obete“ a aby tieto záznamy výsluchov bolo možné použiť ako dôkaz v trestnom konaní. Táto povinnosť vyplýva zo všeobecných ustanovení o výsluchu obzvlášť zraniteľných obetí (§ 134 ods. 4 TP). V tejto súvislosti treba konštatovať, že ustanovenia Trestného poriadku o pribratí psychológa alebo znalca k výsluchu dieťaťa a jeho zaznamenanie na kamerový záznam sú síce v Trestnom poriadku ustanovené ako obligatórne, avšak tieto ustanovenia majú za cieľ zabezpečiť v prvom rade ochranu obete a jej práv, preto nedodržanie týchto pravidiel nerobí výsluch nezákonným, pretože týmto spôsobom nedochádza k porušeniu práv na obhajobu obvineného, ale naopak, k porušeniu práv obete, ktorá by z tohto dôvodu mohla byť vystavená druhej viktimizácii alebo opakovaným výsluchom. Preto treba odmietnuť akékoľvek snahy obhajoby o namietanie nezákonnosti výsluchu detskej obete z týchto dôvodov, ak by aj k týmto pochybeniam v konaní došlo. Výsluchu sa môže v prípravnom konaní⁶ zúčastniť aj prokurátor a obhajca obvineného. Všetky tieto osoby (okrem psychológa, resp. znalca) spravidla nie sú prítomné v jednej miestnosti spolu s vypočúvanou osobou, aby to nebolo pre ňu stresujúce. Buď sú vo vedľajšej miestnosti a výsluch sledujú prostredníctvom videokamery alebo miestnosť je riešená priehľadným zrkadlom z jednej strany, aby ich

⁵ Informácia Ministerstva spravodlivosti SR k právnej úprave ustanovenej v ZoObTČ podľa doterajších poznatkov o uplatňovaní novej právnej úpravy a niektorých problémov v aplikačnej praxi, číslo 13286/2018 z 9. apríla 2018.

⁶ Prípravným konaním sa rozumie úsek od začatia trestného stíhania do podania obžaloby, návrhu na schválenie dohody o uznání viny a prijatí trestu alebo právoplatnosti rozhodnutia orgánu činného v trestnom konaní vo veci samej (§ 10 ods. 14 TP).

vypočúvaná osoba nevidela. V priamom kontakte by mala byť len s vyšetrovateľom a so psychológom, resp. znalcom. Ideálne teda je, keď je možné v prípravnom konaní výsluch vykonať v špeciálnej miestnosti, ktorá svojim zariadením navodzuje domácu atmosféru. Takéto prostredie lepšie psychicky pôsobí na vypočúvanú osobu. Vypočúvajúca miestnosť by mala mať charakter detskej izby s cieľom dosiahnutia upokojujúceho vplyvu na maloletú osobu. Vyšetrovateľ by mal mať na sebe civilné oblečenie, pretože uniforma môže negatívne vplyvať na spoluprácu zo strany vypočúvanej osoby pri výsluchu. Dôležité je poznamenať aj to, že výsluch v prípravnom konaní má viesť osoba rovnakého pohlavia ako vypočúvaná osoba, ak tomu nebránia závažné dôvody, ktoré je orgán činný v trestnom konaní povinný uviesť v zápisnici (§ 134 ods. 5 TP).

Na začiatku výsluchu treba najskôr navodiť uvoľnenú, kludnú, priateľskú atmosféru na získanie dôvery od vypočúvanej osoby. Treba najskôr klásť otázky nesúvisiace s trestným činom. Ak ide o dieťa predškolského veku, otázky môžu byť napríklad v znení:

- *Chodíš do škôlky? Ako sa Ti tam páči? Akú hračku alebo hru máš najobľúbenejšiu? Aká rozprávka sa Ti najviac páči? S kým sa najviac kamarátiš?*

Dieťa môže byť tiež vyzvané na zarecitovanie básničky, zaspievanie pesničky, porozprávanie krátkej rozprávky, zahranie krátkej hry alebo nakreslenie nejakého obrázku.

Ak ide o dieťa v školskom veku, otázky môžu byť napríklad v znení:

- *Aký predmet máš najradšej a najmenej rád? Navštevuješ nejaký záujmový krúžok alebo venuješ sa nejakému športu? Máš nejakú kamarátku, ktorej sa zdôveruješ takmer so všetkým? Aký film sa Ti páči alebo akú knihu máš obľúbenú?*

Ak vypočúvajúci nadobudol pocit, že si získal dôveru dieťaťa a je predpoklad jeho spolupráce, plynulo prejde na poučenie. Orgány činné v trestnom konaní a súd musia vytvoriť adekvátny priestor poškodenému na plné uplatnenie jeho práv, pričom je explicitne vyjadrená povinnosť, aby bol poškodený informovaný o svojich právach takým spôsobom, aby im porozumel teda nielen formálne nechať písomné poučenie o právach podpísať, ale procesné práva poškodenému dôsledne a vhodným spôsobom vysvetliť. Formulácia poučenia musí byť prispôbena jeho osobným pomerom vzhľadom na vek a rozumovú vyspelosť, aby vypočúvaná osoba chápala obsah a zmysel poučenia. **Pri výsluchu svedka – osoby mladšej ako osemnásť rokov** – nemá byť poučenie zbytočne zdĺhavé

a nemá obsahovať paragrafové ustanovenia, ktoré sú vzhľadom na osobu a povahu výsluchu bezpredmetné. V danom prípade je vhodné uplatniť takýto rozsah poučenia: Budeš vypočutá(ý) v trestnej veci zločinu sexuálneho zneužívania.⁷ Po oboznámení s predmetom výsluchu Ťa poučujem: „Si povinná(ý) vypovedať ako svedok o tom, čo Ti je známe o trestnom čine a o obvinenom alebo o okolnostiach dôležitých pre trestné konanie. Si povinná(ý) vypovedať úplnú pravdu a nič nezamlčovať.“

Si oprávnená(ý) odoprieť vypovedať, ak by si výpoveďou spôsobila nebezpečenstvo trestného stíhania sebe (ak ide o trestne zodpovednú osobu), svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by si právom pociťovala ako ujmu vlastnú.“

K poučeniu sa vyžaduje vyjadrenie vypočúvanej osoby, či poučeniu porozumela a či nie je v príbuzenskom pomere s obvineným a či bude vypovedať. Je prípustné, aby v takýchto procesných situáciách bolo poučenie vysvetlené aj viac zrozumiteľným a menej právnickým jazykom pri zachovaní podstaty procesných práv. Podstatné však je, že aj dieťa má právo odoprieť výpoveď vo vzťahu k svojmu príbuznému a toto právo musí uplatňovať osobne, nemôže za neho rozhodnúť o odopretí/neodopretí výpovede jeho zákonný zástupca, ani opatrovník. Ak by nebola maloletá osoba dopytovaná na uplatnenie práva odoprieť výpoveď, taká výpoveď bude označená ako nezákonná.

Ak vypovedá v pozícii svedka maloletá osoba, je bezpredmetné ju poučovať o trestných následkoch krivej výpovede, pretože taká osoba nie je trestne zodpovedná. Tým však nie je dotknuté to, aby bol takýto svedok poučený o tom, že musí uvádzať pravdivé údaje a všetky okolnosti o trestnom čine, ktoré sú mu známe, čiže aby nič nezamlčal.

Ak je svedkom napríklad sedemročná osoba, poučenie musí byť ešte jednoduchšie, viac prispôbené jej veku, ale musí minimálne vystihovať obsah, ktorý je uvedený vyššie. Poučenie môže byť v danom prípade v takejto forme: „Budeš vypočutá(ý) ako svedok v trestnej veci zločinu sexuálneho zneužívania, z ktorého je obvinený XY. Vzhľadom na tvoj vek Ti vysvetlím poučenie jednoduchšie, aby si mu porozumela. Musíš rozprávať iba pravdu, nič nezamlčať a nesmieš o nikom povedať veci, ktoré nie sú pravdivé. Inak povedané, nesmieš nikoho krivo obviňovať z niečoho, čo neurobil. Budeš mi takto vypovedať pravdu? Nemusíš o tej

⁷ Ak ide napríklad o ustanovenie § 201 ods. 1 TZ.

veci hovoriť, ak by si svojou výpoveďou spôsobila problémy človeku, ktorý je Tvojim príbuzným, či na ktorom Ti záleží. Využívaš právo nevypovedať alebo budeš vypovedať? Takže hovor o všetkých okolnostiach pravdu, nič nezamlč a neklam.“

Pri maloletej osobe je vhodné si preveriť, či rozumie tomu, že má hovoriť pravdu, a to napríklad otázkou vyšetrovateľa: „Keď Ti poviem, že mám zelené tričko, tak je to pravda alebo klamstvo?“ Aj takémuto maloletému svedkovi treba povedať, že nesmie nikoho krivo obviňiť z niečoho, čo nespáchal, ale bez trestných následkoch krivej výpovede. Svedok je poučený aj o práve odoprieť výpoveď, ak je príbuzný obvineného v priamom rade, jeho súrodenec, osvojiteľ, osvojenec. Súčasťou pučenia je aj právo odoprieť vypovedať, ak by výpoveďou spôsobil nebezpečenstvo trestného stíhania sebe (v prípade, ak ide o trestne zodpovednú osobu), svojmu príbuznému v priamom rade, svojmu súrodencovi, osvojiteľovi, osvojenecovi alebo iným osobám v rodinnom alebo obdobnom pomere, ktorých ujmu by právom pociťoval ako vlastnú ujmu. V reálnej praxi sa môže stať, že vypočúvaná osoba chce vypovedať a z obsahu výsluchu môže vyplynúť, že by mohla svojou výpoveďou spôsobiť nebezpečenstvo trestného stíhania napríklad svojmu príbuznému v priamom rade. V takomto prípade môže vypočúvajúci opätovne v priebehu výsluchu pripomenúť svedkovi, že nemusí vypovedať, resp. odpovedať na položenú otázku z uvedeného dôvodu.

Ak nie je žiadna prekážka na vykonanie výsluchu, na jeho začiatku treba dať najskôr vypočúvanému priestor na monológ, nech sám porozpráva o skutočnostiach, ktoré sú mu známe ohľadom predmetu výsluchu. Ak chce svedok radšej od začiatku dostávať otázky, vyšetrovateľ ho nemôže nútiť k monológu. Otázky treba klásť jasne, zrozumiteľne s prijateľným tónom pre dieťa a hravou formou, aby sa u dieťaťa prelomila prípadná bariéra strachu, osmelilo sa a tým si ľahšie vytvorí dôveru voči vypočúvajúcej osobe. V žiadnom prípade nesmie dieťa výsluchom nadobudnúť pocit, že ono sa niečím previnilo a má byť za to potrestané. Naformulovanie otázok by malo byť najskôr prediskutované, či už detským psychológom alebo inou odborne zdatnou osobou, aby nebol nepriaznivo ovplyvnený jeho duševný a mravný vývoj. Otázky, samozrejme, nemôžu byť sugestívne (v ich význame je už naznačená odpoveď) ani kapciózne (predstierajúce klamlivú, doteraz nepotvrdenú skutočnosť). Takéto otázky značne ovplyvňujú dôkaznú hodnotu výpovede svedka a môžu mať za následok nepoužiteľnosť takto vykonaného dôkazu. Neprípustné je aj to, ak osoba, ktorá vedie výsluch, informuje dieťa o tom, čo iní ľudia už o vyšetrovanej veci povedali

(napr., že iné deti sa už o zneužívaní zdôverili). Odvolávanie sa na výpoveď iných osôb môže vytvárať na dieťa tlak, aby vypovedalo v súlade s očakávanou odpoveďou (tlak na konformitu).⁸ Ani vypočúvajúci nemôže komentovať odpovede svedka (napr. keby si s ním nešla, tak by sa to nestalo). Ak sa dieťa hanbí povedať nejaké slovo alebo otáľa s odpoveďou, treba mu dať možnosť, aby ju vyjadrilo písomne, kresbou alebo iným spôsobom (napr. názornou ukázkou). U malých detí je vhodné na tento účel použiť anatomické bábiky, aby prostredníctvom nich mohli ľahšie vyjadriť priebeh skutku. K tomu však treba pristúpiť až vtedy, ak sa dieťa správa úplne pasívne. Ak dieťa spolupracuje, znamená to, že odpovedá na otázky, je ochotné kresliť, vtedy mu netreba dávať k dispozícii pomôcky vo forme anatomických bábik. Autentickejšie je, keď je výsluch realizovaný bez predmetných pomôcok.

Trestný poriadok neustanovuje dolnú ani hornú hranicu veku z hľadiska svedeckej spôsobilosti. Eventuálne môže byť teda svedkom aj dieťa, ktoré nevie ešte ani čítať a písať. V takomto prípade môže svoje tvrdenie umocniť napr. kresbou. Treba počítať aj s tým, že dieťa bude zveličovať a zakomponovávať do výpovede i vlastné predstavy, ktoré sa celkom nezakladajú na pravde. Úlohou detského psychológa je odhaliť takéto prejavy dieťaťa pomocou osvedčených metód a praktík. Pozornosť musí byť venovaná aj zisteniu, či vypočúvaná osoba nebola pred výsluchom niekým ovplyvňovaná, kto má záujem na obsahu jej výpovedi.

Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 18 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek, vzťah k páchatelovi alebo závislosť od páchatela, povahu a okolnosti spáchania trestného činu mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj alebo vystaviť ju riziku druhotnej viktimizácie alebo ak ide o trestný čin proti ľudskej dôstojnosti, treba výsluch vykonávať obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať, a to za dodržania všetkých procesných postupov. V ďalšom konaní má byť taká osoba vypočúvaná znova len v nevyhnutných prípadoch a v prípravnom konaní len so súhlasom prokurátora a ak ide o trestný čin spáchaný voči blízkej osobe alebo zverenej osobe alebo je zrejmé z okolností prípadu, že opätovná výpoveď dieťaťa môže byť ovplyvnená, alebo je odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol nepriaznivo ovplyvňovať duševný a mravný

⁸ KARKOŠKOVÁ, S., MIKULÁŠKOVÁ, G. Rámce a roviny krivých obvinení zo sexuálneho zneužívania detí. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. XXVI, č. 3/2018, s. 430. [Online]. [cit. 19. 08. 2022]. Dostupné na: <https://doi.org/10.5817/CPVP2018-3-3>

vývoj dieťaťa, na ďalší výsluch sa vyžaduje aj súhlas zákonného zástupcu alebo opatrovníka (§ 135 ods. 3 TP). To platí aj vo vzťahu k svedkovi, ktorého vek nie je známy a u ktorého existuje dôvod domnievať sa, že je osobou mladšou ako 18 rokov, až kým sa nepreukáže opak (§ 135 ods. 5 TP). Treba zdôrazniť, že zatiaľ stále naša aplikačná prax zotrúva na požiadavke kontradiktórneho procesu aj v prípravnom konaní, čo vyplýva zo stanoviska Najvyššieho súdu SR, sp. zn. Tpj 63/2009, zo 7. decembra 2009: „*Ak je výpoveď svedka jediným usvedčujúcim dôkazom alebo vo významnej miere rozhodujúcim dôkazom, o ktorý chce prokurátor, ako nositeľ dôkazného bremena v konaní pred súdom, oprieť obžalobu, je nevyhnutné takého svedka vypočuť až po vznesení obvinenia (alebo svedka vypočutého pred týmto úkonom znovu vypočuť), a tak zachovať právo obvineného na obhajobu (právo na konradiktórny postup).*“ Z tohto dôvodu treba na dodržanie obmedzenia obsiahnutého v § 135 TP (neopakovať výsluch dieťaťa v ďalšom konaní) realizovať tento výsluch až po vznesení obvinenia a v prípade podozrenia na takýto trestný čin radšej prikrôčiť k vzneseniu obvinenia na základe iných dôkazov, možno aj menej preukazných, ale dieťa vypočuť až po vznesení obvinenia. Ak je potrebné predsa len vypočuť dieťa ešte pred vznesením obvinenia, po vznesení obvinenia treba len prehrať záznam obvinenému alebo jeho obhajcovi, pričom tí, ak chcú klásť doplňujúce otázky k výsluchu, musia tieto naformulovať vopred a následne sa po vznesení obvinenia vykoná výsluch opäť s využitím kamerových záznamov, avšak už len v rozsahu doplňujúcich otázok. Otázky by mal pred ich kladením dieťaťu posúdiť a upraviť psychológ pribratý k výsluchu a ak vyhodnotí, že niektoré otázky nie sú vhodné klásť dieťaťu, treba konzultovať túto skutočnosť s obhajcom/obvineným a po posúdení príslušným policajtom (prokurátorom), takúto otázku nepripustiť.

Na hlavnom pojednávaní potom nemožno takéhoto svedka opätovne vypočuť, ale treba prehrať záznamy o výsluchu z prípravného konania (§ 135 ods. 4 TP). Problémom zaznamenávania výsluchov môže byť v niektorých prípadoch dĺžka výsluchu, ktorý môže trvať aj niekoľko hodín, pričom príslušný policajt je povinný obsah výsluchu prepísať aj do tlačenej formy prepisu zápisnice.

Policajt je pri kontakte s obeťou trestného činu povinný poskytnúť jej informáciu o subjektoch, ktoré poskytujú pomoc obetiam trestným činom, najmä poskytnutie kontaktných údajov na tieto subjekty. Na webovej stránke Ministerstva spravodlivosti SR sa nachádzajú základné informácie o subjektoch

poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov.⁹ Okrem toho je policajt alebo prokurátor povinný poskytnúť obeti aj súčinnosť pri kontaktovaní subjektov poskytujúcich pomoc obetiam, ak o to obeť požiada. Na margo tohto treba uviesť, že Ministerstvo vnútra SR prevádzkuje už druhý rok v každom kraji informačné kancelárie pre obeť trestných činov, ktoré im pomáhajú zorientovať sa v ich situácii, vysvetľujú im postupy jednotlivých úkonov, nasmerujú ich na relevantné organizácie, ktoré sa špecializujú na riešenie ich problému.¹⁰

3 ZÁVER

Problematika vypočúvania dieťaťa patrí medzi najnáročnejšie formy interakcie a komunikácie vyšetrovateľov pri výsluchu. Aj keď ide o deti v rovnakom veku, môžu byť medzi nimi veľké rozdiely vo fyzickej, psychickej i sociálnej úrovni.¹¹ Práve preto nestačí zo strany vypočúvajúcej osoby len empatický prístup, ale aj vysoká miera profesionality.

V článku je prezentovaný nielen popis správneho vedenia výsluchu obetí sexuálneho zneužívania v prípravnom konaní, ale dôraz je kladený aj na vykonanie ich správneho poučenia pred vykonaním výsluchu. Formulácia poučenia musí byť prispôbená osobným pomerom takejto obete vzhľadom na vek a rozumovú vyspelosť, aby vypočúvaná osoba rozumela obsahu a zmyslu poučenia. Ak je poučenie nesprávne, nedostatočné, vykonaný výsluch je nepoužiteľný. Preto je dôležité dbať na to, aby poučenie ako aj výsluch boli realizované zákonným spôsobom a nevznikol dôvod na opakovanie výsluchu, čím sa zabráni prípadnej sekundárnej viktimizácii. Vyplýva to nielen z Trestného poriadku, ale aj zo ZoObTČ.

⁹ Subjekty poskytujúce pomoc obetiam. [Online]. [Cit. 19. 08. 2022]. Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>

¹⁰ Bližšie k tomu pozri Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste. [Online]. [cit. 19. 08. 2022]. Dostupné na: <https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>

¹¹ PASTUCHOVÁ, NEUMANNOVÁ, A. Výsluch obzvlášť zraniteľnej osoby v prípravnom konaní. In *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 172.

Použitá literatúra:

PASTUCHOVÁ, NEUMANNOVÁ, A. Výsluch obzvlášť zraniteľnej osoby v prípravnom konaní. In *Efektívnosť prípravného konania – výzvy a perspektívy*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Akadémia Polícajného zboru v Bratislave, 2021. 227 s. ISBN 978-80-8054-925-1.

Normatívne právne akty:

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Súdne rozhodnutie:

Najvyšší súd SR, sp. zn. Tpj 63/2009

Internetové zdroje:

Dôvodová správa k Čl. III, bodu 3 ZoObTČ. [Online]. [cit. 18. 08. 2022]. Dostupné na: <https://zakony.judikaty.info/document/dsnr/4421>.

KARKOŠKOVÁ, S., MIKULÁŠKOVÁ, G. Rámce a roviny krivých obvinení zo sexuálneho zneužívania detí. In *Časopis pro právní vědu a praxi*, roč. XXVI, č. 3/2018, s. 430. [Online]. [Cit. 19. 08. 2022]. Dostupné na: <https://doi.org/10.5817/CPVP2018-3-3>.

Subjekty poskytujúce pomoc obetiam. [Online]. [cit. 19. 08. 2022]. Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Registre/Zoznamy-vedene-MS-SR/Register-pomoc-obetiam-zoznam.aspx>.

Stali ste sa obeťou trestného činu? Pomoc a usmernenie nájdete v informačných kanceláriách v každom krajskom meste. [Online]. [Cit. 19. 08. 2022]. Dostupné na: <https://prevenciakriminality.sk/p/o-pomoci-obetiam>.

Iný zdroj:

Informácia Ministerstva spravodlivosti SR k právnej úprave ustanovenej v zákone o obetiach trestných činov podľa doterajších poznatkov o uplatňovaní novej právnej úpravy a niektorých problémov v aplikačnej praxi, číslo 13286/2018 z 9. apríla 2018.

Kontaktné údaje:

Prof. JUDr. Margita Prokeiová, PhD.

margita.prokeiova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

PARALELY EFEKTIVITY VÝKONU VÄZBY A VÝKONU TRESTU ODŇATIA SLOBODY V PODMIENKACH SLOVENSKEHO VÄZENSTVA¹

Jozef Griger, Jakub Lorko, Nina Tarabová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

Abstract: Justice has its price. The enforcement of custody and also the enforcement of imprisonment is ensured by Prison and Court Guard Service, while there is clear evidence of the increase in the prison population and the increase in the costs of the enforcement of these criminal law institutes. The article analyzes the current situation of custody and imprisonment and points to future legislative and application challenges.

Abstrakt: Spravodlivosť má svoju cenu. Výkon väzby a aj výkon trestu odňatia slobody zabezpečuje zbor väzenskej a justičnej stráže, pričom sú jasné trendy nárastu väzenskej populácie aj nárastu nákladov na výkon predmetných trestnoprávných inštitútov. Príspevok analyzuje aktuálnu situáciu výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody a poukazuje na budúce legislatívne a aplikačné výzvy.

Key words: custody, imprisonment, parole, prison overcrowding

Kľúčové slová: väzba, trest odňatia slobody, podmienené prepustenie, preplnenosť väzníc

1 ÚVOD²

K 31. decembru 2020³ bolo v 18 ústavoch na výkon väzby a ústavoch na výkon trestu odňatia slobody umiestnených 8 862 odsúdených a 1 657 obvinených.

¹ Tento článok vznikol s podporou financovania z grantu Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-19-0102. This article was supported by the scientific project APVV-19-0102 of the Slovak Research and Development Agency.

² Pre ďalšie štatistické údaje bližšie pozri Konceptia väzensťva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030. Dostupné online na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/688>

³ Dané časové obdobie je autormi zvolené so zámerom relevantnej komparácie štatistických úda-

Klesajúci počet registrovaných trestných činov (oproti cca 92 tis. trestných činov spáchaných v roku 2011 bolo v roku 2019 spáchaných o 1/3 menej trestných činov – cca 58 tis.) a klesajúci počet páchatelov trestných činov (oproti cca 54 tis. páchatelov v roku 2011 spáchalo v roku 2019 trestné činy cca 40 tis. páchatelov), sa neprejavil poklesom počtu osôb vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody.⁴

Index väznených osôb na Slovensku narástol zo 184 väznených osôb na 100 tis. obyvateľov v roku 2011 na 195 väznených osôb na 100 tis. obyvateľov v roku 2020. V rámci krajín Európskej únie (ďalej len „EÚ“) patrí Slovenská republika medzi krajiny s najvyšším počtom väznených osôb na 100 tis. obyvateľov.⁵

Nárast počtu väznených osôb sa Slovenská republika snaží opakovane riešiť rozširovaním ubytovacích kapacít. Hoci kapacita väzenských objektov narástla z 10 615 miest v roku 2011 na 11 625 miest, ide o kapacitu pri minimálnej ubytovacej ploche 3,5 m² pri väznených mužoch a 4 m² pri väznených ženách a mladistvých. Pri prepočte na medzinárodne akceptovateľnú minimálnu ubytovaciu plochu (4 m²) sú však väzenské objekty na Slovensku preplnené.⁶

Vysoký počet väznených osôb sa odráža aj na nákladoch štátu na zabezpečenie výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody. Kým v roku 2010 bolo čerpanie bežných výdavkov na úrovni vyše 135 mil. eur, v roku 2020 dosiahli tieto náklady úroveň 219 mil. eur. V prepočte na jedného odsúdeného predstavovali náklady na zabezpečenie výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody v roku 2010 37,37 eur na deň, resp. 13 640,46 eur za rok a v roku 2022 dosiahli sumu 57,61 eur na deň, resp. 21 027,39 eur za rok. Nárast týchto nákladov spôsobila inflácia, rast miezd, nárast počtu príslušníkov a čiastočné investičné

jav spravovaných viacerými inštitúciami, pričom niektoré inštitúcie ešte nezverejnili údaje za rok 2021.

⁴ Bližšie údaje sú dostupné v štatistických ročenkách Ministerstva spravodlivosti SR (ďalej aj „ministerstvo“) a v ročenkách Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zbor“) dostupných na webových sídlach ministerstva a zboru.

⁵ Aktuálny ukazovateľ indexu väznených osôb v Slovenskej republike k augustu 2022 predstavuje hodnotu 183 väznených osôb na 100 tis. obyvateľov. Dostupné online na: https://prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14

⁶ Ukazovateľ bezprostredného rizika preplnenia väzníc (definovaný metodikou Európskeho výboru pre problémy kriminality ako stav, kedy je väznica z dôvodu rozdielneho naplnenia jednotlivých oddielov naplnená na viac ako 90 % svojej celkovej kapacity) bol prekročený v 16 z 18 ústavov.

aktivity. Pre porovnanie, podľa údajov z výročnej správy štatistiky o väzenstve Rady Európy SPACE I za rok 2019 boli náklady na väznenú osobu v Rakúsku 128,70 eur, v Nemecku 148,60 eur, v Dánsku 202 eur, v Írsku 206 eur, vo Švédsku 304 eur a v Nórsku 318,3 eur. Táto suma zahŕňa náklady na ochranu, zdravotnú starostlivosť, podporné služby (údržba, eskorty, strava, odevy a pod.), aktivity a rehabilitačné programy pre väznené osoby a administratívu.⁷

Samozrejme, nemožno porovnávať podmienky Slovenskej republiky a ekonomicky a sociálne vyspelejších krajín. Aj keď nemáme náklady na jednu väznenú osobu ako v uvedených krajinách, spomínané krajiny majú však oveľa nižší index väznených osôb, ktorý je práve násobiteľom „jednotkovej“ ceny a určuje finálne náklady spoločnosti na väznenstvo. Je preto zrejme, že cieľom nemá byť znižovanie nákladov na väznené osoby ale znižovanie vysokého počtu väznených osôb.

2 AKTUÁLNE UKAZOVATELE VÝKONU VÄZBY A VÝKONU TRESTU ODŇATIA SLOBODY

Vykonávacie konanie predstavuje fakultatívne štádium trestného konania, ktorého účelom je vo všeobecnosti zabezpečenie riadneho a včasného vykonania rozhodnutia vydaného v trestnom konaní. Hoci najmä pri výkone trestov ide o štádium trestného konania, ktoré nasleduje až po vyriešení primárneho sporu medzi štátom a páchatelom trestného činu, je kľúčovým prostriedkom spravodlivého vysporiadania sa s následkami trestného činu a cestou k narovnaní spoločenských vzťahov narušených trestným činom.⁸

V nasledujúcich častiach príspevku podrobnejšie analyzujeme štatistické údaje, upozorníme na niektoré chýbajúce ukazovatele (najmä v kontexte výkonu väzby) a predstavíme návrh možného riešenia vedúceho k znižovaniu väzenskej populácie (najmä v kontexte výkonu trestu odňatia slobody).

⁷ Bližšie pozri AEBI, M. F., & TIAGO, M. M. (2021). SPACE I – 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe Dostupné online na: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf

⁸ Porovnaj s ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok 2. komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 1. vyd., 2021, s. 811 a nasl. ISBN 978-80-89603-88-6.

V kontexte vecného zámeru príspevku orientovaného na efektivitu výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody treba konštatovať, že napriek už avizovanému trvalému poklesu kriminality (k tomu pozri graf č. 1) nemožno daný trend priamoúmerne sledovať pri výkone spomínaných inštitútov (k tomu pozri graf č. 2).

Vývoj počtu stíhaných páchateľov

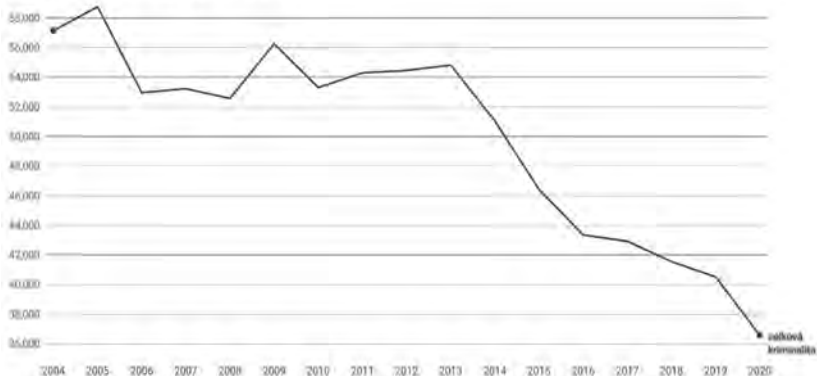

Chart: Jozef Orság - Source: Štatistika kriminality MV SR - Created with Datawrapper

Graf č. 1: Vývoj počtu stíhaných osôb v rokoch 2004 až 2020

Vývoj počtu väznených osôb

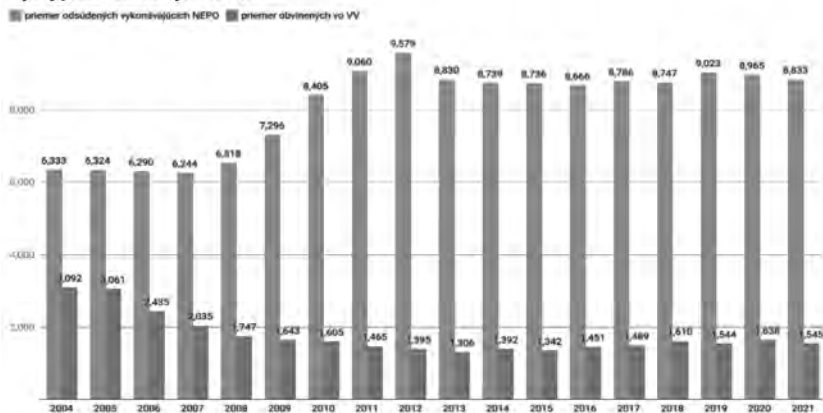
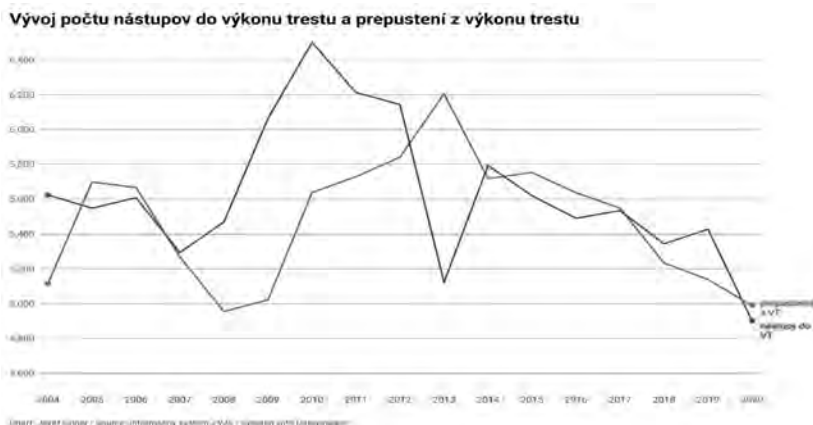

Chart: Jozef Orság - Source: Informačný systém IZV/S - Created with Datawrapper

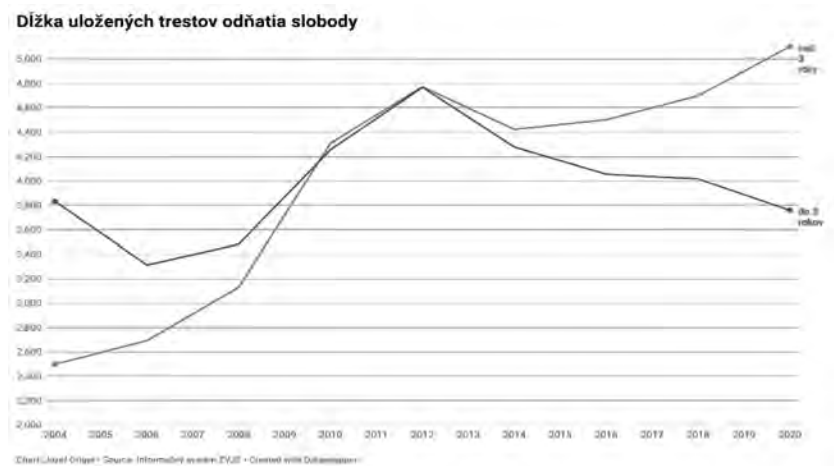
Graf č. 2: Vývoj počtu väznených osôb v rokoch 2004 až 2021

Pokles registrovanej kriminality sa však prejavil na počte nástupov do výkonu trestu (k tomu pozri graf č. 3). Anomália výrazného prepadu nástupov v roku 2013 je spôsobená aplikáciou rozhodnutia prezidenta SR o amnestii z 2. januára 2013, ktorou boli okrem iného odpustené nevykonané tresty odňatia slobody vo výmere neprevyšujúcej osemnásť mesiacov u páchatelov zaradených na výkon trestu odňatia slobody do ústavu s minimálnym stupňom stráženia.

Graf č. 3: Vývoj počtu nástupov do výkonu trestu odňatia slobody a prepustení v rokoch 2004 až 2021

V danom kontexte je dôležitým faktom aj klesajúci počet prepustení z výkonu trestu odňatia slobody (pozri tiež graf č. 3). Rovnako významné je poznanie výraznej zmeny štruktúry väznených osôb z hľadiska dĺžky vykonávaných trestov odňatia slobody (k tomu pozri graf č. 4). Kým v roku 2004 tvorili strednodobé a dlhodobé tresty odňatia slobody iba necelých 40 %, v roku 2020 už skoro 58 % odsúdených vykonávalo tresty odňatia slobody dlhšie ako tri roky (k júnu 2021 ich bolo už vyše 61 % odsúdených).

Graf č. 4: Vývoj výmery uložených trestov odňatia slobody v rokoch 2004 až 2020

Sledovaný trend narastajúcej dĺžky vykonávaných trestov odňatia slobody je podľa názoru autorov jeden z dôvodov nepriamej úmery medzi poklesom kriminality a počtami väznených osôb. Jedným z legislatívnych riešení je plošné zníženie trestných sadziieb za jednotlivé trestné činy. Menej reformný spôsob reflektujúci aj nápravu odsúdených osôb autori prezentujú v samostatnej podkapitole venovanej úprave podmienčného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody.

2.1 Výkon väzby v rokoch 2017 – 2020

Najzávažnejší legálne prípustný zásah do osobnej slobody občana predstavuje inštitút väzby. Legitimita väzby je založená na potrebe chrániť spoločenské vzťahy narušené spáchaním trestného činu a existenciou dôvodného podozrenia, že obvinená osoba spáchala trestný čin a hrozí, že ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhla trestnému stíhaniu alebo trestu, že bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo že bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná

trestný čin, o ktorý sa pokúsila, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravovala, alebo ktorým hrozila.⁹

Na druhej strane výkon väzby sám musí rešpektovať skutočnosť, že osobnej slobody je pozbavená osoba, ktorej sa ešte vina spravodlivo nepreukázala. To znamená, že výkon väzby nesmie presiahnuť jej právnu podstatu a zmysel (rozsah obmedzení práv pridružených k pozbaveniu osobnej slobody musí byť menší ako v prípade výkonu trestu), musí rešpektovať ľudskú dôstojnosť a nesmie vytvárať prekážky pre naplnenie práva na spravodlivý proces porovnateľne s civilným prostredím (prístup k obhajcovi, prístup k právnym normám a pod.). Tieto skutočnosti sú odzrkadlené aj v Európskych väzenských pravidlách v časti, ktorá sa osobitne venuje obvineným. Pravidlo 95.1 znie: „*Režim pre obvinených nesmie byť ovplyvňovaný možnosťou, že môžu byť v budúcnosti odsúdení za trestný čin.*“ a komentár ďalej spresňuje, „...že je potrebné s nimi dobre zaobchádzať, pretože ich práva neboli obmedzené trestom odňatia slobody...“. Komentár k pravidlu 95.2 uvádza zásadnú skutočnosť, ktorou je, že „*Všetci obvinení musia byť považovaní za nevinných.*“

V kontexte prezumpcie nevinoty a s tým súvisiaceho využitia inštitútu väzby sa nám javí ako dôležité priblížiť vybrané štatistické údaje dokumentujúce kvantitatívnu stránku aplikácie daného inštitútu. Nižšie v texte reportujeme z dostupných štatistík Analytického centra Ministerstva spravodlivosti SR údaje týkajúce sa počtosti a dĺžky väzby v sledovanom období rokov 2017 až 2020.

V roku 2017 okresné sudy SR vybavili 2 239 väzobne stíhaných osôb. Priemerná dĺžka väzby bola 98 dní.

V roku 2018 okresné sudy SR vybavili 2 520 väzobne stíhaných osôb. Priemerná dĺžka väzby bola 92 dní.

V roku 2019 okresné sudy SR vybavili 2 495 väzobne stíhaných osôb. Priemerná dĺžka väzby bola 116 dní.

V roku 2020 okresné sudy SR vybavili 2 527 väzobne stíhaných osôb. Priemerná dĺžka väzby bola 117 dní.

Aj keď sa na prvý pohľad zdá, že počet a dĺžka využitia inštitútu väzby v sledovanom období stúpa, tento trend nám mierne deformuje ukladanie väzby krajskými súdmi a špecializovaným trestným súdom (v roku 2017 KS – 276,

⁹ K tomu porovnaj ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. a kol. Trestný poriadok I Komentár. Bratislava : C. H. Beck, 1. vyd., 2021, s. 339 a nasl. ISBN 978-80-89603-88-6.

ŠTS – 357, v roku 2018, KS – 0, ŠTS – 288, v roku 2019 KS – 383, ŠTS – 313 a v roku 2020 KS – 0, ŠTS – 300 dní.

Ak by sme sa zamerali na priemernú dĺžku väzby ukladanú okresnými súdmi, potom priemerné ukazovatele za sledované obdobie by vykazovali miernejší nárast (v roku 2017 OS – 110, v roku 2018 OS – 115, v roku 2019 OS – 116, v roku 2020 OS – 117 dní).

Tzv. „väzobné stíhanie“ by z hľadiska jeho účelnosti malo byť vedené čo najkratší čas, keďže v kontexte prezumpcie nevinny by obvinená osoba mala byť obmedzená na osobnej slobode čo najkratšie a vždy len za trvania niektorého zo zákonných dôvodov a samotné obmedzenie slobody v sankčnej rovine by malo nasledovať až po vynesení právoplatného odsudzujúceho rozsudku. V danom ohľade je zaujímavé sledovať ešte jeden ukazovateľ, ktorý poukazuje na percentil výkonu väzby v najkratšom sledovanom čase, a to do troch mesiacov. Za jednotlivé sledované obdobia bolo v celkového ročného počtu do troch mesiacov väzobne stíhaných v roku 2017 47,3 %, v roku 2018 38,4 %, v roku 2019 33,6 % a v roku 2020 až 73,4 % väzobne stíhaných osôb. Ak by sa aj v ďalších rokoch potvrdil nástup trendu z roku 2020, mohli by sme konštatovať výrazné zefektívnenie inštitútu väzby.

Z hľadiska ďalšieho vyhodnocovania efektivity výkonu väzby by sa ako žiaduce javilo vykazovanie údaju, koľko väzobne stíhaných osôb bolo právoplatne odsúdených. Aktuálne však tento štatistický údaj podľa vedomia autorov vykazovaný nie je.

2.2 Výkon trestu odňatia slobody a jeho nové výzvy

Právnym následkom spáchaného trestného činu je ujma na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach odsúdeného, ktorú môže uložiť súd v súlade so zásadami ukladania sankcií.¹⁰ Uložená ujma však nesmie predstavovať iba represívnu odplatu za spáchaný trestný čin (retribúcia), ale musí vytvárať predpoklady na zmiernenie následkov trestnej činnosti vo vzťahu k individuálne identifikovanej obeti (reštitúcia) a na trvalejšiu ochranu hodnôt chránených trestným právom a možných obetí odstrašením páchatela (individuálna a generálna prevencia), jeho prevýchovou (rehabilitácia) a narovnaním vzťahov

¹⁰ BURDA, E., ČENTÉŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Kommentar*. I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 278 a nasl.

poškodených trestným činom (restorácia). Uvedené funkcie trestu sa však v celom rozsahu naplňajú až pri jeho individualizovanom spôsobe výkonu, ktorý je ovplyvnený kvalitou diagnostiky rizík a potrieb odsúdeného, rešpektovaním ľudskej dôstojnosti, dostupnosťou výchovno-vzdelávacích a terapeutických aktivít, znižovaním negatívnych účinkov izolácie a vplyvu ostatných odsúdených.

Tak pri výkone väzby, ako aj pri výkone trestu, sa má uväznenie využiť len ako krajný prostriedok, tzv. princíp *ultima ratio*. V prípade odsúdených sa majú dôkladne zvážiť alternatívne tresty, ktoré nemajú za následok uväznenie. Odporúčanie Rec(99)22 Výboru ministrov o preplnenosti väznic a náraste väzenskej populácie a Biela kniha o preplnenosti väznic z roku 2016 zdôrazňujú význam využívania pozbavenia slobody ako opatrenia krajného prostriedku. Dekriminalizácia a alternatívy k trestnému konaniu sú ďalšími možnými stratégiami na znižovanie preplnenosti. Bez ohľadu na to, či probačné orgány a väzenská služba tvoria jednu organizáciu, alebo ide o samostatné celky vykonávacieho konania, musia úzko spolupracovať, aby prispeli k úspešnému prechodu páchatela zo života vo väzení do spoločnosti (pravidlo 39 Odporúčania Rec(2010)1 o probačných pravidlách Rady Európy).

2.2.1 Podmienečné prepustenie ako nástroj na znižovanie väzenskej populácie

Podmienečné prepustenie neznamena ukončenie trestu (ide len o ukončenie výkonu nepodmienečného trestu odňatia slobody), ale „*pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody (probačním dohledem, přiměřenými omezeními a přiměřenými povinnostmi, dalšími opatřeními)*“.¹¹ Kanadská komisia pre podmienečné prepustenie (Parole Board of Canada) zdôrazňuje, že predstava o slobode podmienečne prepustených je mýtus, pretože podmienečne prepustení musia počas stanovenej doby plniť povinnosti uložené pri podmienečnom prepustení (napr. zdržať sa požívania alkoholu, vyhnúť sa kontaktu s určenými osobami, zúčastniť sa určených programov), musia navštevovať probačného úradníka a v prípade porušenia niektorej z uložených povinností im môže byť nariadený návrat do väzenia.¹² Tento názor vychádza

¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník: komentář*. I, § 1 – 139. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 1078.

¹² Bližšie pozri Parole Board of Canada: Parole Decision-Making: Myths and Realities. Dostupné online na: <https://www.canada.ca/en/parole-board/corporate/publications-and-forms/parole-decision-making-myths-and-realities.html>

aj z historického pozadia inštitútu podmieneného prepustenia (označovaného pôvodne pojmom ticket of live), ktorý sa začal využívať najskôr v austrálskych „trestných kolóniách“ (model podobný systému podmieneného prepustenia navrhol v roku 1839 britský reformátor Alexander Maconochie) a pod vplyvom anglických a amerických penológov a väzenských reformátorov (John Howard, Jeremy Bentham, Zebulon Reed Brockway) sa za krátku dobu stal plnohodnotnou súčasťou zavádzaného progresívneho systému výkonu trestu.

Pre účely predkladaného príspevku možno podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody vymedziť ako predčasné prepustenie odsúdeného z výkonu trestu realizovaného pod dohľadom väzenských pracovníkov do výkonu podmieneného trestu odňatia slobody pozostávajúceho z plnenia jasne stanoveného a individualizovaného plánu resocializácie v civilnom prostredí.

Hmotnoprávne podmienky a proces rozhodnutia o podmienenom prepustení sú ovplyvnené aplikovaným systémom (modelom) podmieneného prepustenia:

1. Diskrečný alebo arbitrárny systém (model) podmieneného prepustenia (conditional release, discretionary release) je založený na individuálnom rozhodnutí oprávneného orgánu posudzujúceho naplnenie formálnych a materiálnych podmienok potrebných na podmienené prepustenie. Výhodou tohto systému (aplikovaného aj v podmienkach SR) je motivácia odsúdených k zmene správania a plneniu povinností. Nevýhodou je najmä:
 - absencia explicitne ustanovených materiálnych podmienok (používanie všeobecných formulácií ako preukázanie polepšenia, vedenie riadneho života po prepustení a pod.);
 - rozdiely v rozhodovaní viacerých oprávnených subjektov a s tým súvisiaci problém právnej istoty);
 - posudzovanie pravdepodobnosti recidívy trestných činov;
 - faktická nerealizovateľnosť podmieneného prepustenia pri menej nebezpečných odsúdených vykonávajúcich krátke tresty odňatia slobody;
 - – súhlas odsúdeného s podmieneným prepustením.
2. Systém (model) automatického podmieneného prepustenia – mandátny systém (mandatory release, statutory release) je založený na pevnom termíne prechodu odsúdeného do civilného prostredia (oprávnený orgán rozhoduje výlučne o podmienkach, ktoré musí podmienené prepustenie plniť v civilnom prostredí), ktorý sa môže posunúť napríklad v závislosti

od dĺžky výkonu niektorých disciplinárnych trestov počas uväznenia – výhodou tohto systému sú rovnaké a zrozumiteľné podmienky na podmieňané prepustenie pre všetkých odsúdených, ktorých aplikácia pomáha predchádzať „svojevoľným“ rozhodnutiam oprávneného orgánu. Na druhej strane znalosť dátumu podmieňaného prepustenia znižuje motiváciu väzňov zapájať sa do plnenia programu zaobchádzania, resp. absencia súhlasu odsúdeného môže viesť k riziku „úmyselného“ sabotovania určených podmienok podmieňaného prepustenia.

3. Zmiešaný systém (model) podmieňaného prepustenia (mixed release) je založený na kombinácii mandátneho systému pri krátkych trestoch a diskrečného systému pri ostatných trestoch.¹³

Uvedené systémy môžu byť v jednotlivých krajinách doplnené o rôzne typy podmieňaných prepustení, ktoré sa líšia podmienkami uloženia, orgánom oprávneným k ich udeleniu a systémom dohľadu – od dočasného opustenia útavu z rodinných dôvodov alebo komunitných dôvodov (temporary absence), cez denné podmieňané prepustenie, počas ktorého sa odsúdený vráti do väznice len v noci (day parole) až po plné podmieňané prepustenie (full parole) monitorované určeným úradníkom, komunitou, mimovládnu organizáciu alebo elektronickým monitorovacím systémom.

V našich reáliách bola obdoba podmieňaného prepustenia zavedená zákonom č. 562/1919 Sb. o podmieňanom odsúdení a o podmieňanom prepustení. Uvedený zákon zaviedol dva inštitúty, ktoré boli v modifikovanej podobe známe uhorskému právu, ale v českej časti spoločnej republiky išlo o úplnú novinku. Od prijatia tejto právnej normy sa na našom území používa diskrečný model podmieňaného prepustenia. Kým však prvých skoro štyridsať rokov bolo rozhodovanie o podmieňanom prepustení zverené komisii pre podmieňané prepustenie, od roku 1957 je táto právomoc výlučne v rukách súdu. Od roku 1961 bola hmotnoprávna úprava podmieňaného prepustenia niekoľkokrát zmenená. Ani pri rekodifikácii trestného práva v roku 2005 neprišlo z trestnoprávneho hľadiska k zásadným zmenám.

Zo štatistického hľadiska je významné, že napriek stúpajúcemu počtu odsúdených (oproti roku 2005 je priemerný počet odsúdených vo výkone trestu

¹³ TOURNIER, P. V. Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe. In *Champ pénal/Penal field* – Vol. I/2004. Dostupné online na: <https://journals.openedition.org/champpenal/378>

odňatia slobody aktuálne vyšší približne o 1/3) dochádza k poklesu počtu podmiennečne prepustených odsúdených. Pre úplnosť informácie treba dodať, že uvedený pokles nie je spôsobený vyšším počtom zamietnutých žiadostí (návrhov) na podmiennečné prepustenie. Hodnota mediánu zamietnutých návrhov je od roku 1990 na úrovni 829 (napr. v roku 2005 bolo zamietnutých 818 žiadostí, v roku 2019 to bolo 876 žiadostí).

Uvedený negatívny trend, ktorý podľa nášho názoru pôsobí ako efekt snehovej gule na rast väzenskej populácie, je ešte viac viditeľný na klesajúcom zastúpení podmiennečného prepustenia na celkovom počte prepustených odsúdených z výkonu trestu odňatia slobody.

Zákonné podmienky pre aplikáciu podmiennečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody sú upravené v § 66 a § 67 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „TZ“). Podľa uvádzacej vety § 66 ods. 1 TZ súd môže odsúdeného podmiennečne prepustiť na slobodu, ak odsúdený vo výkone trestu plnením svojich povinností a svojím správaním preukázal polepšenie a môže sa od neho očakávať, že v budúcnosti povedie riadny život. Tieto podmienky súvisia s osobnosťou odsúdeného (tzv. materiálne podmienky). Podmienky súvisiace s plynutím času (dobou výkonu trestu odňatia slobody) sú naviazané na typovú závažnosť trestného činu, resp. od 1. januára 2019 aj na „väzenskú“ minulosť odsúdeného (tzv. formálne podmienky). Ďalšiu skupinu tvoria podmienky súvisiace so spáchaným trestným činom a so spôsobom výkonu trestu odňatia slobody.

Existujúca zákonná úprava materiálnych podmienok podmiennečného prepustenia požaduje v prípade každého odsúdeného, ktorý žiada o podmiennečné prepustenie alebo je na podmiennečné prepustenie navrhnutý, kumulatívne naplnenie dvoch vzájomne sa prelínajúcich skutočností:

- preukázanie polepšenia sa odsúdeného správaním vo výkone trestu odňatia slobody (odsúdený vo výkone trestu plnením svojich povinností a svojím správaním preukázal polepšenie) a
- prognóza vedenia riadneho života po prepustení (môže sa od neho očakávať, že v budúcnosti povedie riadny život).

Uvedené právne pojmy a formulácie sú natoľko neurčité, že spôsobujú aplikačné nejasnosti a narušajú princípy právnej istoty a predvídateľnosť práva.¹⁴

¹⁴ Ústavný súd ČR vo svojom náleze z 28. novembra 2018 (sp. zn. II.ÚS 482/18) k obdobnej právnej úprave v Českej republike konštatoval že „vyjasnění právní úpravy a kritérií pro pod-

Na základe prezentovaného negatívneho trendu zvyšovania väzenskej populácie a identifikovaných aplikačných nedostatkov v diskrečnom systéme podmieneného prepustenia by v kontexte znižovania väzenskej populácie bolo vhodné v systéme podmieneného prepustenia vykonať postupne nasledovné hmotnoprávne úpravy, a to:

- z existujúceho systému podmieneného prepustenia by boli vyčlenení odsúdení s dĺžkou trestu odňatia slobody do jedného roka vykonávajúci trest odňatia slobody za prečin,
- títo odsúdení by boli po polovici výkonu trestu „automaticky“ podmienne prepustení, a to za podmienky, že:
 - nemajú evidovaný nezahladený disciplinárny trest a
 - súčasne nevykonávajú trest, ktorý bol nariadený po rozhodnutí o neosvedčení sa v skúšobnej dobe určenej pri podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody, podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom, o výkon zvyšku trestu, ktorý bol nariadený po rozhodnutí o neosvedčení sa v skúšobnej dobe pri podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody.
- skúšobná doba podmieneného prepustenia by zodpovedala zvyšku nevykonaného trestu.

3 ZÁVER

Napriek skutočnosti, že výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody je zabezpečovaný *de facto* v obdobných väzenských podmienkach, odlišnosti daných inštitútov sú z hľadiska ich účelu priepastné.

V kontexte výkonu väzby je za sledované obdobie rokov 2017 až 2020 pozorovateľný trend nárastu početnosti a dĺžky využitia inštitútu väzby, čo je v príkrom rozpore s poklesom kriminality v podmienkach Slovenskej republiky. Ak sa teda súdy častejšie uchylujú k väzobnému stíhaniu, mal by byť výkon väzby

mínené propuštění odsouzených by bylo prospěšné i pro samotné soudy rozhodující v těchto věcech; neboť je vždy obtížné rozhodovat, jakož i kvalitně a ústavně konformně odůvodňovat svá rozhodnutí, není-li zcela zřejmé, na základě jakých okolností rozhodnutí činit a co při nich posuzovat... Tato nejednoznačnost pak vede k neopodstatněným rozdílům mezi soudy i soudci při rozhodování o podmíněném propuštění, které jsou zjevné na první pohled“.

obmedzený len na právnu podstatu, zmysel a najmä na nevyhnutný čas aplikovania tohto inštitútu v konkrétnych prípadoch. Pozitívne preto možno vnímať aspoň potenciálne nastupujúci trend skrátenie trvania výkonu väzby, keď v roku 2020 došlo k výraznému nárastu väzobných stíhaní “len” do troch mesiacov oproti trom predchádzajúcim rokom. Ako nedostatočné štatistické zisťovanie vnímame absenciu vykazovania údajov, koľko väzobne stíhaných osôb bolo právoplatne odsúdených, čo v konečnom dôsledku možno vnímať ako merateľný údaj efektivity výkonu väzby.

Hmotnoprávne podmienky a proces rozhodnutia o podmienčnom prepustení sú ovplyvnené aplikovaným systémom, resp. modelom podmienčného prepustenia. Jedným z aplikačných problémov diskrečného modelu podmienčného prepustenia je faktická nerealizovateľnosť podmienčného prepustenia pri menej nebezpečných odsúdených vykonávajúcich krátke tresty odňatia slobody. Na základe osvedčenej zahraničnej praxe možno tento aplikačný problém vyriešiť napríklad doplnením existujúceho modelu o mandátny systém pri krátkych trestoch u tých odsúdených, ktorí nebudú mať evidovaný disciplinárny trest alebo zavedením iných procesných úprav. Napríklad v prípade zavedenia zmiešaného systému (modelu) podmienčného prepustenia (mixed release) by bolo podľa aktuálnych počtov väznených osôb priamo dotknutá skupina skoro 1 000 odsúdených (cca 13 % všetkých väznených osôb).

Uvedené návrhy možno samozrejme pozitívne vnímať najmä v kontexte znižovania väzenskej populácie. Znižovanie väzenskej populácie samo o sebe je však bez korelácie so znižovaním kriminality len umelým zásahom a nemá na kriminalitu reálny a priamy vplyv. Ak však znižovanie väzenskej populácie znamená viac intervenujúceho väzenského personálu na nižší počet väznených osôb, môže to byť dobrým začiatkom k skvalitneniu zaobchádzania s väznenými osobami a potom aj k znižovaniu najmä penitenciárnej recidívy, čo už zákonite má vplyv na znižovanie kriminality a v konečnom dôsledku aj na potenciálne ďalšie znižovanie väzenskej populácie.

Použitá literatúra:

BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J., a kol. *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár*. I. diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010. 1136 s. ISBN 9788074003240.

- ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok 1. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 1. vyd., 2021. 1232 s. ISBN 978-80-89603-88-6.
- ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok 2. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 1. vyd., 2021. 1336 s. ISBN 978-80-89603-88-6.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. I. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 3632 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- Nález Ústavného súdu ČR vo svojom náleze z 28. novembra 2018 (sp. zn. II.ÚS 482/18).
- AEBI, M. F., & TIAGO, M. M. (2021). SPACE I - 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe
Dostupné online na: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_Final-Report_SPACE_I_2020.pdf
- Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky (AC MS SR): Ročenky. Dostupné online: <https://web.ac-mssr.sk/statisticke-rocenky/>
- Koncepcia väzenstva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030. Dostupné online na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/688>
- Odporúčanie Rec2006(2) Výboru ministrov členským štátom o Európskych väzenských pravidlách. Dostupné online na: https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2021/05/Rec-2006_2sj.pdf
- Parole Board of Canada: Parole Decision-Making: Myths and Realities. Dostupné online na: <https://www.canada.ca/en/parole-board/corporate/publications-and-forms/parole-decision-making-myths-and-realities.html>
- TOURNIER, P. V. Systems of Conditional Release (Parole) in the Member States of the Council of Europe. In *Champ pénal/Penal field - Vol. I/2004*. Dostupné online na: <https://journals.openedition.org/champpenal/378>
- Zbor väzenskej a justičnej stráže: Ročenky. Dostupné online na: <https://www.zvjs.sk/sk/vyrocna-sprava>
- World Prison Brief: Highest to lowest prison population rate. Dostupné online na: https://prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate-field_region_taxonomy_tid=14

Kontaktné údaje:

JUDr. Jozef Griger

Generálne riaditeľstvo
Zboru väzenskej a justičnej stráže
Šagátova ul. č. 1
813 04 Bratislava 1
jozef.griger@zvjs.sk

JUDr. Jakub Lorko, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
jakub.lorko@flaw.uniba.sk

JUDr. Nina Tarabová

Univerzita Komenského v Bratislave,
Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava
nina.tarabova@flaw.uniba.sk

OSOBITNÉ PODMIENKY VÄZBY U VYBRANÝCH KATEGÓRIÍ OSÔB A ICH VPLYV NA EFEKTÍVNOSŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA

Lenka Miklóssyová, Laura Fotopulosová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article focuses on the analysis of special conditions of detention of selected groups of persons, while it focuses mainly on the special conditions of detention of members of the National Council of the Slovak Republic. The authors specifically examine the purpose and effectiveness of these special conditions, taking into account their impact on the preliminary proceedings. The aim of the article is to provide an insight into the given issue and to think *de lege ferenda* proposals for streamlining legislation in the given sphere.

Abstrakt: Príspevok sa zameriava na analýzu osobitných podmienok väzby u vybraných skupín osôb, pričom osobitný zreteľ kladie najmä na osobitné podmienky väzby u poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Autorky osobitne skúmajú najmä účel a efektívnosť týchto osobitných podmienok, s prihliadnutím na ich vplyv na prípravné konanie. Cieľom príspevku je poskytnúť náhľad do danej problematiky a zamyslieť sa *de lege ferenda* za účelom zefektívnenia právnej úpravy v tejto oblasti.

Key words: preliminary proceedings, detention, conditions of detention, criminal proceedings

Kľúčové slová: prípravné konanie, väzba, podmienky väzby, trestné konanie

1 ÚVOD

Osobitné podmienky väzby vymedzujeme ako podmienky, ktoré treba naplniť vo vybraných prípadoch nad rámec všeobecných podmienok pre prípustnosť väzobného stíhania. Týmito osobitnými podmienkami väzby sú podľa súčasného právneho stavu súhlas Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej aj „Národná rada“) na väzobné stíhanie poslanca Národnej rady, súhlas Ústavného

súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „Ústavný súd“) na väzobné stíhanie sudcu Ústavného súdu a súhlas Európskeho parlamentu na väzobné stíhanie poslanca Európskeho parlamentu. Podľa predchádzajúcej právnej úpravy však existovalo viac obdobných osobitných podmienok väzby, ktoré sa vzťahovali napríklad na sudcov všeobecných súdov alebo na generálneho prokurátora. Tieto však boli vývojom právnej úpravy postupne z právneho poriadku odstránené.

V príspevku sa tak zaoberáme skúmaním osobitných podmienok väzby, ktoré sú *de lege lata* účinné, ich významom a účelom, a komparatívnou metódou tieto ustanovenia porovnávame s ustanoveniami týkajúcimi sa osobitných podmienok väzby, ktoré už boli z právneho poriadku odstránené a rozoberáme aj analýzu výkladu a aplikácie týchto ustanovení na základe nedávnych udalostí a vplyv tejto aplikácie na priebeh a efektívnosť prípravného konania.

Cieľom a účelom príspevku je poskytnúť odpoveď na otázku – je existencia ustanovení zakotvujúcich osobitné podmienky väzby v slovenskom právnom poriadku ešte stále účelná alebo je to inštitút, ktorý je už historicky prekonaný?

2 ZÁKLADNÉ POJMY A PRÁVNÝ STAV *DE LEGE LATA*

Pre účely poskytnutia lepšieho náhľadu do riešenej problematiky a kontextu danej témy, považujeme za vhodné najprv zadefinovať základné pojmy, a to konkrétne hmotnoprávnu exempciu, procesnú exempciu a osobitné podmienky väzby. Tieto pojmy sa môžu na „prvé počutie“ zdať podobné, ba priam totožné (najmä u laickej verejnosti).

V nasledujúcom texte vymedzíme, aký je medzi týmito pojmami rozdiel, ale poukážeme aj na to, čo majú do istej miery spoločné.

Hmotnoprávna exempcia, inak nazývaná aj idemnita, predstavuje inštitút, prostredníctvom ktorého sú určité kategórie osôb vyňaté z pôsobnosti zákona č. 300/2005 Z. z. Trestného zákona (ďalej aj „TZ“). Tieto osoby môžu byť spod pôsobnosti Trestného zákona vyňaté buď celkom alebo sčasti a teda aj ich bez-trestnosť môže byť buď úplná, alebo čiastočná. Príkladom idemnity je ustanovenie čl. 78 ods. 2 Ústavy, ktorý vypovedá, že: „*Za výkony pri výkone funkcie*

poslanca prednesené v Národnej rade Slovenskej republiky alebo v jej orgáne nemožno poslanca trestne stíhať, a to ani po zániku jeho mandátu.“¹

Procesná exempcia, inak nazývaná aj jurisdikčná imunita, predstavuje nestíhatelnosť, t. j. orgány činné v trestnom konaní (ďalej len OČTK“) sú obmedzené v ich možnosti stíhať tieto kategórie osôb ako obvinených.²

Na rozdiel od procesnej a hmotnoprávnej exempcie, **osobitné podmienky väzby u vybraných kategórií osôb** nezapríčiňujú, že osoba by bola beztrestná alebo nestíhatelná. V praxi to znamená, že okrem všeobecných podmienok väzby, musí byť u vybraných kategórií osôb na vzatie do väzby splnená aj ďalšia, osobitná podmienka. Osobitná podmienka väzby teda chráni iba osobnú slobodu vybranej osoby, nemá však vplyv na iné aspekty trestného stíhania.

V súčasnosti poznáme nasledovné osobitné podmienky väzby:

- súhlas Národnej rady na vzatie do väzby poslanca Národnej rady (podľa čl. 78 ods. 3 Ústavy SR)
- súhlas Ústavného súdu na vzatie do väzby sudcu Ústavného súdu (podľa čl. 136 ods. 2 Ústavy SR)
- súhlas Európskeho parlamentu na vzatie do väzby poslanca Európskeho parlamentu.

Nesplnenie osobitnej podmienky (teda absencia súhlasu vyššie vymedzených orgánov) nemá za následok to, že osoba, na ktorú sa vzťahuje nutnosť splnenia osobitnej podmienky väzby, by nemohla byť trestne stíhaná. Následkom neudelenia súhlasu príslušným orgánom je však to, že obvinená osoba nemôže byť vzatá do väzby (aj napriek tomu, že ostatné, všeobecné podmienky väzby sú naplnené). Tak bude, v prípade absencie súhlasu Národnej rady, Ústavného súdu a Európskeho parlamentu, možné poslanca Národnej rady, sudcu Ústavného súdu či poslanca Európskeho parlamentu, stíhať iba „na slobode“.

Na to, aby mohol byť poslanec Národnej rady, sudca Ústavného súdu a poslanec Európskeho parlamentu vzatý do väzby, sa samozrejme, ako sme už uviedli, okrem splnenia vyššie uvedenej podmienky vo forme súhlasu, vyžaduje aj splnenie všeobecných podmienok väzby. Tieto všeobecné podmienky väzby,

¹ Ústava č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky, 1. septembra 1992, čl. 78 ods. 2.

² MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2013, s. 62.

ktoré musia byť naplnené u každého obvineného na to, aby mohol byť vzatý do väzby, delíme na formálne a materiálne.

Medzi formálne podmienky patrí:

1. vydanie uznesenia o vznesení obvinenia proti určitej osobe ako aj jeho oznámenie tejto osobe,
2. podanie návrhu na vzatie obvineného do väzby včas (t. j. v zákonom ustanovenej lehote).

Materiálnymi podmienkami väzby sú:

1. dôvodnosť trestného stíhania,
2. existencia niektorého z dôvodov väzby vymedzených v ustanovení § 71 TP.³

Čo však majú exempcia a osobitné podmienky väzby spoločné je, že sú vždy odôvodnené **osobitným postavením konkrétnej osoby**. Viazu sa teda na konkrétnu vykonávanú funkciu a činnosti spojené s ňou. Procesná exempcia ako aj osobitná podmienka väzby vzniká a zaniká spoločne s danou funkciou osoby, zatiaľ čo hmotnoprávna exempcia má trvalý charakter a ani po skončení funkcie nezaniká.

3 HISTORICKÝ KONTEXT PRÁVNEJ ÚPRAVY

Napriek tomu, že súčasná právna úprava pozná už iba obmedzený okruh osobitných podmienok väzby v porovnaní s predošlou právnou úpravou, v minulosti boli osobitné podmienky väzby rozšírené na širší okruh osôb ako aj úzko prepojené s procesnou imunitou.

Čo sa týka poslancov Národnej rady, najväčšou zmenou ustanovení týkajúcich sa ich procesnej imunity bola novela Ústavy v roku 2012 (konkrétne ústavný zákon č. 232/2012 Z. z. ktorým sa mení Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov), ktorým Národná rada v Ústave zmenila čl. 78 ods. 3 v pôvodnom znení: „*Poslanca nemožno trestne ani disciplinárne stíhať, ani vziať ho do väzby bez súhlasu Národnej rady SR; možno však prejednať priestupok, o ktorom to ustanoví zákon. Ak Národná rada SR súhlas odoprie, trestné stíhanie alebo vzatie do väzby je počas trvania poslaneckého*

³ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 239 – 240.

mandátu vylúčené. V takomto prípade počas ďalšieho výkonu poslaneckého mandátu premlčacia doba neplynie.“⁴ Za predošlého právneho stavu teda Národná rada bola príslušná nielen na rozhodovanie o udelení súhlasu s väzobným stíhaním, ale aj o udelení súhlasu so samotným trestným stíhaním. Podľa dôvodovej správy k danej novele bolo dôvodom na zrušenie poslaneckej imunity zrovnoprávnenie poslancov s ostatnými občanmi Slovenskej republiky.⁵ Dôvod, prečo však v danom ustanovení zákonodarca ponechal stále aktuálny súhlas s väzobným stíhaním v dôvodovej správe uvedený nebol.

Čo sa týka procesnej imunity sudcov, článok 136 v pôvodne prijatom texte Ústavy znel:

- (1) „Sudcovia ústavného súdu majú imunitu rovnako ako poslanci Národnej rady Slovenskej republiky.
- (2) Súhlas na trestné stíhanie sudcu ústavného súdu alebo na jeho vzatie do väzby dáva Ústavný súd.
- (3) Ústavný súd dáva súhlas na trestné stíhanie alebo vzatie do väzby sudcu a generálneho prokurátora. Ústavný súd vykonáva disciplinárne konanie voči predsedovi Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, podpredsedovi Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a generálnemu prokurátorovi.
- (4) Ak ústavný súd súhlas odoprie, trestné stíhanie alebo vzatie do väzby je počas trvania funkcie sudcu Ústavného súdu, funkcie sudcu alebo funkcie generálneho prokurátora vylúčené.“⁶

Pôvodný odsek 1 čl. 136 Ústavy v roku 2012 stratil účinnosť rovnakým zákonom, akým sa odobrала procesná imunita poslancom Národnej rady. Súhlas na trestné stíhanie sudcu Ústavného súdu, sudcu všeobecného súdu a generálneho prokurátora bol odstránený v roku 2014 prostredníctvom ústavného zákona č. 161/2014 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Najnovšou a najaktuálnejšou zmenou v danom článku je **odstránenie súhlasu s väzobným stíhaním sudcu všeobecného súdu a generálneho prokurátora.**

⁴ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax.* 2. prepr. a dopl. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 1174 – 1195.

⁵ Všeobecná časť dôvodovej správy k návrhu na vydanie ústavného zákona č. 232/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, parlamentná tlač č. 64 z r. 2012.

⁶ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax.* 2. prepr. a dopl. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 1637 – 1641.

Súhlas Ústavného súdu s väzobným stíhaním sudcu všeobecného súdu a generálneho prokurátora bol ako osobitná podmienka väzby odstránený s účinnosťou od 1. januára 2021 prostredníctvom ústavného zákona č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. V **dôvodovej správe** k dotknutej novele bolo k zrušeniu tejto osobitnej podmienky väzby uvedené: „Aj v kontexte toho, že s účinnosťou od 1. septembra 2014 došlo k zrušeniu právnej úpravy udeľovania súhlasu Ústavného súdu so začatím trestného stíhania voči sudcom a generálnemu prokurátorovi, sa javí právna úprava udeľovania súhlasu so vzatím do väzby v prípade uvedených ústavných činiteľov ako historicky prekonaná. Treba mať na pamäti aj to, že o vzatí do väzby vždy rozhoduje súd, čo vyplýva z čl. 17 ods. 5 Ústavy. Proti rozhodnutiu o vzatí do väzby je prípustný opravný prostriedok, a teda je zabezpečený aj **prieskum rozhodnutia prvostupňového súdu súdom vyššieho stupňa**. Ak rozhodnutie o vzatí do väzby sudcu alebo generálneho prokurátora, resp. proces, ktorý mu predchádzal, zasahujú do základných práv a slobôd dotknutých osôb spôsobom, ktorý nie je v súlade s Ústavou prípadne medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná, je prípustná sťažnosť podľa čl. 127 Ústavy, a teda aj **prieskum ústavnosti**. Aj v duchu ustálenej judikatúry Ústavného súdu má byť súhlas na vzatie do väzby predovšetkým **výrazom ochrany delby moci** a má slúžiť k ochrane sudcov pred potenciálnym zneužitím represívnych nástrojov trestného práva zo strany iných zložiek štátnej moci. Ústavný súd je povinný odoprieť súhlas na vzatie sudcu do väzby, iba ak by zistil zneužitie moci v už uvedenom smere.“⁷

Z danej dôvodovej správy možno niektoré závery aplikovať rovnako aj na prípady poslancov Národnej rady, sudcov Ústavného súdu a poslancov Európskeho parlamentu. Tak, ako v prípade sudcov všeobecných súdov, ktorých procesná imunita bola predošlou právnou úpravou zrušená, bola zrušená aj procesná imunita poslancov Národnej rady a sudcov Ústavného súdu. Aj v prípade udelenia súhlasu Národnej rady / Ústavného súdu / Európskeho parlamentu s väzobným stíhaním osoby, rozhodovanie v danej veci stále spočíva na príslušnom nezávislom súde, pričom ostávajú zachované možnosti súdneho prieskumu rozhodnutia a aj prieskumu ústavnosti rozhodnutia. Príslušný orgán na udelenie súhlasu by pri rozhodovaní o udelení, resp. neudelení súhlasu

⁷ Osobitná časť dôvodovej správy k návrhu na vydanie ústavného zákona č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, parlamentná tlač č. 270 z r. 2020.

s väzobným stíhaním preto mal prihliadať len na prípadné **zneužitie represívnych nástrojov trestného práva zo strany iných zložiek štátnej moci a odoprieť súhlas na vzatie do väzby iba ak by zistil zneužitie moci v tomto smere.**

4 ÚČEL OSOBITNÝCH PODMIENOK VÄZBY

Pre pochopenie postupu, akým sa majú aplikovať ustanovenia o súhlase príslušných orgánov s väzobným stíhaním vybraných skupín osôb treba porozumieť účelu a cieľu daných ustanovení a dôvodom ich zakomponovania do právneho poriadku SR. Bližšie dokážeme účel udelenia súhlasu s väzobným stíhaním pochopiť napríklad pomocou výkladu k čl. 136 ods. 2 a 3 Ústavy (v znení účinnom do 31. decembra 2020) týkajúceho sa udelenia súhlasu Ústavného súdu s väzobným stíhaním sudcu všeobecného súdu, ktorý poskytuje Ústavný súd vo svojom náleze pod spisovou značkou PL. ÚS 20/2020, v ktorom boli konštatované nasledovné závery:

- „**Súhlas na vzatie do väzby je predovšetkým výrazom ochrany delby moci a má slúžiť na ochranu sudcov pred potenciálnym zneužitím represívnych nástrojov trestného práva (procesu) zo strany iných zložiek štátnej moci (exekutíva, prokuratúra), či už s cieľom odvety za skorší výkon súdnej právomoci, alebo v snahe zabrániť sudcovi v jej budúcom výkone, tak v konkrétnej veci alebo všeobecne. Ochrana proti takému zneužitiu jedného druhu moci voči inej zložke štátnej moci je v súvislosti s rozhodovaním o väzbe poskytovaná nielen moci súdnej, ale aj moci zákonodarnej (čl. 78 ods. 3 Ústavy), len v inom kompetenčnom vyjadrení. Ústavný súd by preto musel odoprieť súhlas na vzatie sudcu do väzby, ak by zistil zneužitie moci v už uvedenom smere.**
- Ústavný súd pri rozhodovaní o súhlase **nemôže abstrahovať od základných trestno-procesných (a zároveň aj ústavných) parametrov podmienok väzby, a to či už materiálnych alebo formálnych. Ústavný súd v tejto súvislosti nemôže prehliadnuť, či návrh generálneho prokurátora obsahuje popis skutku, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie, popis dôkaznej situácie adekvátnej k referenčnému štádiu trestného konania a predstavenie zrozumiteľných dôvodov na väzobné stíhanie príslušného sudcu. Ústavný súd je následne povolaný v komplexných súvislostiach preskúmať tieto okolnosti v medziach ústavou**

*zverenej právomoci a na poli substantívneho aspektu urobiť spoľahlivý záver, že argumenty predstavené v návrhu generálneho prokurátora **neumožňujú konštatovať, že navrhované väzobné stíhanie sudcu je neadekvátnym zá-
sahom do súdnej moci.***

- *Pokiaľ ide o dôvodnosť vzneseného obvinenia, **predmetom konania o súhlase na vzatie do väzby pred Ústavným súdom nie je prieskum jeho skutkovej (dôkaznej) a právnej opodstatnenosti vo všetkých intenciách, ktorým sa bude venovať všeobecný súd pri rozhodovaní o väzbe.** Úlohou Ústavného súdu je posúdenie, či v dôsledku úplne nepodloženého alebo extrémne arbitrárne odôvodneného obvinenia, prípadne v dôsledku iných zistených okolností nedošlo k **zneužitíu prostriedkov trestného práva proti dotknutému sudcovi.***
- *Vo vzťahu k jednotlivým zákonným väzobným dôvodom podľa § 71 TP je ingerencia Ústavného súdu pri rozhodovaní o súhlase na vzatie do väzby sudcu obmedzená, pretože **tieto dôvody je následne povolaný autonómne posudzovať všeobecný súd pri rozhodovaní o väzbe, s možnosťou preskúmania takého rozhodnutia aj na základe opravného prostriedku podaného oprávnenou osobou, resp. oprávnenými osobami (spoločne s dôvodnosťou vzneseného obvinenia a formálnymi dôvodmi väzby, resp. náležitostami konania, ktoré predchádzalo rozhodovaniu súdu).***
- *Predmetom konania ústavného súdu je súhlas alebo nesúhlas na vzatie do väzby sudcu, a nie **udelenie súhlasu prokurátorovi na podanie návrhu na vzatie sudcu do väzby. Udelenie súhlasu ústavným súdom však neprejudikuje ani podanie návrhu prokurátora na vzatie sudcu do väzby, a už vôbec nie rozhodnutie príslušného všeobecného súdu (sudcu pre prípravné konanie) o takom návrhu prokurátora, resp. o väzbe obvineného sudcu.***⁸⁸

Tieto závery konštatované Ústavným súdom možno aplikovať na všetky druhy osobitných podmienok väzby (t. j. na všetky osobitné kategórie osôb, na ktoré sa vzťahujú). Tak, ako bola podľa predošlej právnej úpravy účelom udelenia súhlasu Ústavného súdu s väzobným stíhaním sudcu všeobecného súdu a sudcu Ústavného súdu (podľa stavu *de lege lata* však už len sudcu Ústavného súdu) ochrana výkonu funkcie sudcu pred zneužitím prostriedkov trestného práva, podstatou a zmyslom odsúhlasenia väzobného stíhania poslanca parlamentom je ochrana výkonu poslaneckého mandátu a zákonodarného zboru s tým cieľom, aby tento orgán mohol nerušene plniť svoju funkciu. Rovnaký

⁸⁸ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 15. septembra 2020, sp. zn. PL ÚS. 20/2020.

záver možno aplikovať aj na poslancov Európskeho parlamentu. Okrem toho, dané závery boli potvrdené aj samotným zákonodarcom v už spomínanej dôvodovej správe k novele, ktorou sa odstránil súhlas s väzobným stíhaním sudcu všeobecného súdu a generálneho prokurátora, a možno ich pozorovať aj v konštantnej rozhodovacej praxi súdov.⁹

5 APLIKÁCIA USTANOVENÍ UPRAVUJÚCICH OSOBNÉ PODMIENKY VÄZBY V PRAXI

Pri analýze vplyvu osobitných podmienok väzby na účelnosť a efektívnosť prípravného konania treba skúmať aplikáciu ustanovení týkajúcich sa týchto osobitných podmienok v praxi.

O väzobnom stíhaní je rozhodované v rámci prípravného konania. Prípravné konanie, ako obligatórne štádium trestného konania je jednou z častí celku – trestného konania. Špecifikom prípravného konania je v podstatnej miere práve skutočnosť, že v prípravnom konaní je okruh dokazovaných okolností obmedzený v závislosti od rozsahu dôkazného materiálu potrebného pre vydanie jednotlivých rozhodnutí v rámci prípravného konania.¹⁰ Vzhľadom k uvedenému sú aj v rámci rozhodovania o väzbe hodnotené a dokazované iba okolnosti, ktoré sú potrebné k vydaniu rozhodnutia o vzatí, resp. nevzatí obvineného do väzby. Sudca pre prípravné konanie môže v súlade s § 71 TP rozhodnúť o vzatí obvineného do väzby, iba ak skutočnosti zistené do času rozhodovania nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol **spáchaný**, má **znaky trestného činu**, sú **dôvody na podozrenie**, že tento skutok spáchal obvinený a z jeho **konania** alebo ďalších **konkrétnych skutočností** vyplýva **dôvodná obava**, že ujde alebo sa bude skrývať, bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil.

⁹ Napr. PL. ÚS 15/2014, PL. ÚS 4/2020, PL. ÚS 26/2020.

¹⁰ KRÁSNÁ, P. História ukladania trestov a uloženie trestu ako jeden z možných prostriedkov ovplyvňovania efektívnosti prípravného konania, In VIKTORYOVÁ, J., BLATNICKÝ, J. *Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní*. Zborník vedeckých prác. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 156.

V nedávnom prípade rozhodovania o udelení súhlasu na väzobné stíhanie poslanca Národnej rady poslanci vo svojich prednesoch v rámci rozpravy hodnotili skutočnosti ako **zákonnosť trestného stíhania, zákonnosť a relevantnosť získaných dôkazov, kvalifikáciu trestného činu**, ktorý mal poslanec spáchať a prezentovali aj svoje subjektívne názory ohľadom jeho viny, resp. nevinu. Prvým kritériom je teda kritérium osoby, resp. orgánu, ktorý má dané skutočnosti hodnotiť. Rozhodovanie o spomínaných otázkach vôbec nespadá do kompetencie poslancov Národnej rady, ale v súlade s Ústavou a Trestným poriadkom, patrí do kompetencie nezávislého a nestranného súdu. Poslanci Národnej rady nemajú rozhodovať a ani nerozhodujú o tom, či je poslanec Národnej rady vinný alebo nie, ani o iných už spomínaných otázkach, pričom od tohto posúdenia sa ani **nesmie odvodzovať ich hlasovanie** o vydaní poslanca na väzobné stíhanie.

Druhým kritériom je okruh otázok, ktoré majú hodnotiť poslanci Národnej rady v rámci svojho rozhodovania o súhlase s väzobným stíhaním a okruh otázok, ktoré má hodnotiť sudca pre prípravné konanie v rámci rozhodovania vo veci vzatia do väzby. V súlade s uvedeným nálezom Ústavného súdu by parlament pri svojom rozhodovaní síce nemal abstrahovať od základných parametrov podmienok väzby, a to či už materiálnych alebo formálnych a nemal by prehliadnuť, či návrh na vzatie do väzby obsahuje popis skutku, pre ktorý sa vedie trestné stíhanie, popis dôkaznej situácie adekvátnej k referenčnému štádiu trestného konania a predstavenie zrozumiteľných dôvodov na väzobné stíhanie príslušného poslanca, avšak na základe posúdenia týchto okolností má urobiť „iba“ spoľahlivý záver, či tieto argumenty predstavené v návrhu **neumožňujú konštatovať, že väzobné stíhanie poslanca Národnej rady by bolo neadekvátnym zásahom do zákonodarnej moci**. Čo sa týka jednotlivých zákonných väzobných dôvodov, tieto je **povolaný posudzovať iba príslušný všeobecný súd** pri rozhodovaní o väzbe. Aj ak poslanci udelia súhlas na vzatie do väzby, neznamená to, že poslanec bude automaticky do väzby aj vzatý. Po vydaní súhlasu aj tak o väzbe rozhoduje sudca pre prípravné konanie v súlade so všetkými predpokladmi a podmienkami väzby uvedenými v právnom poriadku. V tomto kontexte treba opäť citovať Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky **PL. ÚS 20/2020**, kde Ústavný súd konštatoval, že: „*Súhlas na vzatie obvineného do väzby nenahrádza následné rozhodovanie všeobecných súdov o väzbe podľa všetkých štandardných zákonných kritérií a pri ústavne konformnom výklade zákona vrátane otázky hodnotenia dôvodnosti, skutkového členenia a právnej*

*kvalifikácie vzneseného obvinenia, danosti väzobných dôvodov pre konkrétny prípad, poprípade iných relevantných procesných otázok.*¹¹

6 ZÁVER

V nedávnom prípade hlasovania o súhlase na vzatie do väzby v Národnej rade Slovenskej republiky, väčšina hlasujúcich poslancov na skutočný účel osobitných podmienok väzby nehľadela. K hlasovaniu vo veci vydania súhlasu s väzobným stíhaním v dôsledku neobvykle dlhej rozpravy v tomto prípade došlo až o týždeň od začatia rokovania v danej veci. V tomto prípade bol teda vplyv na efektívnosť prípravného konania skutočne badateľný.

Je teda **ochrana účelu** daného ustanovenia natoľko dôležitá, aby prevažovala nad existujúcim negatívom zneužívania tohto ustanovenia a tým aj negatívne vplývala na efektívnosť prípravného konania? Ustanovenia upravujúce osobitné podmienky väzby síce existujú ako zábrana pred zneužívaním inštitútu väzby ako prostriedku politického boja, ale ozajstnou otázkou je, či práve zneužívaním daného ustanovenia tak, ako sme to mohli pozorovať v nedávnom prípade, toto ustanovenie samo osebe nezačína predstavovať prostriedok politického boja, keďže následkom subjektívnych názorov ostatných poslancov Národnej rady o relevantnosti/nerelevantnosti a zákonnosti/nezákonnosti trestného stíhania, môže byť napokon odobratá aj právomoc nezávislého súdu ako príslušného orgánu vôbec v danej veci rozhodovať podľa všetkých zákonných kritérií.

Napokon, rozhodovanie o väzbe v súlade s čl. 17 ods. 5 Ústavy patrí iba súdu, a to na základe kritérií uvedených v Trestnom poriadku. Namiesto toho však za súčasného právneho stavu tieto skutočnosti hodnotia orgány, ktorým na to právomoc nepatrí, napriek tomu, že by mali svoje rozhodovanie o udelení, resp. neudelení súhlasu s väzobným stíhaním zakladať na úplne odlišných kritériách. Úvahu *de lege ferenda* v tomto smere teda predstavuje skôr otázka, či je zakotvenie daných ustanovení týkajúcich sa osobitných podmienok väzby v právnej úprave Slovenskej republiky stále relevantné a či sú ustanovenia naďalej spôsobilé plniť si svoju funkciu, resp. či niekedy v súlade so svojou funkciou a účelom budú aj aplikované. A ak bola právna úprava zakotvujúca súhlas s väzobným

¹¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 15. septembra 2020, sp. zn. PL. ÚS. 20/2020.

stíhaním sudcov všeobecných súdov a generálneho prokurátora považovaná za historicky prekonanú už v roku 2020 vzhľadom na odstránenie ich procesnej imunity z roku 2014, prečo sa za historicky prekonanú nepovažuje aj osobitná podmienka väzby u poslancov Národnej rady a sudcov Ústavného súdu, dnes v roku 2022, keďže ich procesná imunita bola odstránená v rovnakom čase (a u poslancov Národnej rady dokonca o dva roky skôr).

Použitá literatúra:

ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016. ISBN 978-80-8173-020-7.

DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. 2. prepr. a dopl. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-8960-374-9.

KRÁSNA, P. História ukladania trestov a uloženie trestu ako jeden z možných prostriedkov ovplyvňovania efektívnosti prípravného konania. In VIKTOROVÁ, J., BLATNICKÝ, J. *Teória a prax dokazovania vo vyšetrovaní*. Zborník vedeckých prác. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2021, s. 154 – 165. ISBN 978-80-8054-897-1.

MENCEROVÁ, I., TOBIÁŠOVÁ, L., TURAYOVÁ, I. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2013. ISBN 978-80-8173-103-7.

Ostatné zdroje:

Všeobecná časť dôvodovej správy k návrhu na vydanie ústavného zákona č. 232/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, parlamentná tlač č. 64 z r. 2012.

Osobitná časť dôvodovej správy k návrhu na vydanie ústavného zákona č. 422/2020 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, parlamentná tlač č. 270 z r. 2020.

Nález Ústavného súdu SR z 15. septembra 2020, sp. zn. PL ÚS. 20/2020.

Kontaktné údaje:

Mgr. Lenka Miklóssyová

lenka.miklossyova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

Mgr. Laura Fotopulosová

laura.fotopulosova@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

REFORM OF PUBLIC PROSECUTION IN SERBIA IN LINE WITH EU ACCESSION REQUIREMENTS

Marina Matic Boskovic¹ Jelena Kostic²

Institute for Criminological and Sociological Research, Serbia

Institute of Comparative Law, Serbia

Abstract: For over the two decades Serbia is conducting reforms of the justice sector, including the reform of public prosecution. The main driver of the reform is European Union and accession process. All adopted national policy documents referred to the EU standards and requirements of the independence, impartiality, competence, efficiency, quality and access to justice. Although, some improvement was achieved in efficiency of justice, the main challenges remain in relation to the independence of the judiciary. The European Commission referred to the Opinion of the Venice commission and recommendations to remove avenues for influence on the judiciary. After six years of discussions, Serbia amended Constitution in February 2022 to ensure independence of judiciary. The authors will assess if adopted provisions can bring Serbian public prosecution closer to the EU standards and what are the other measures that need to be implemented to Serbia get public prosecution capable to fight crime, especially high-level corruption.

Key words: *public prosecution, European standards, Venice Commission, EU accession requirements, rule of law*

1 INTRODUCTION

For over two decades the EU accession process has been the main driver of legal reforms in Serbia, including reform of judiciary and public prosecution. In the area of rule of law, reform process was intensified after the European

¹ PhD, Senior Research Fellow, Institute for Criminological and Sociological Research, Belgrade, Serbia, email: m.m.boskovic@roldevelopmentlab.com

² PhD, Senior Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia, email: j.kostic@iup.rs

Council granted Serbia the status of candidate country on 1st March 2012,³ while the opening of Serbia's accession negotiations in January 2014, increased the work on the alignment of national legislation with the EU *acquis*. In July 2016 the negotiations on Chapter 23 on Judiciary and Fundamental Rights were opened, and the Action Plan for Chapter 23 was adopted as an opening benchmark that presents an overarching strategic document for the reforms.⁴

Although Serbia adopted a new Constitution in 2006,⁵ which in many aspects meet European standards, further adjustments were required to align provisions on judiciary and public prosecution with the European standards in this area.⁶ Many recommendations stipulated in the 2005 Venice Commission Opinion were adopted and incorporated into the 2006 Constitution.⁷

However, the Venice Commission in its Opinion from 2007 underlined that there is still an overall impression of an excessive influence of the Parliament (National Assembly) as a legislative branch on the judiciary.⁸ To address identified shortcomings, Serbian authorities envisaged in the Action plan for Chapter 23 amendments of the Constitution in the part of judiciary and public prosecution.

The process of drafting Constitutional amendments lasted for six years and was finalized on 9th February 2022 when Serbian Parliament promulgated Act amending Constitution of Serbia and Constitutional Law.⁹ After introductory consultation organized in 2017, in January 2018 the Ministry of Justice published the first draft of the Constitutional amendments followed by a public

³ European Commission, Commission Opinion on Serbia's application for membership of the European Union, Brussels, COM (2011) 668, 12 October, 2011.

⁴ On 10th July 2020, the Government of Serbia adopted a revised Action Plan with the aim to set more realistic goals, as the EU has been placing much greater emphasis on the quality of the implemented reforms in the rule of law.

⁵ Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 98/2006.

⁶ Screening Report Serbia, Chapter 23 - Judiciary and Fundamental Rights, EU's Benchmarking within chapters 23 and 24 in accession negotiations with Serbia, Effects and Challenges, 2013, p. 3; Benchmarking in Serbia, Bencher, EU Policy Center, p. 10.

⁷ Venice Commission, Comments on the Provisions on the Judiciary in the Draft Constitution of the Republic of Serbia, CDL (2005) 072, Opinion No. 349/2005, 4 October 2005.

⁸ Venice Commission, Opinion No. 405/2006, Opinion on the Constitution of Serbia, 19 March 2007, para. 60.

⁹ See: http://www.parlament.gov.rs/10th_Special_Sitting_of_the_National_Assembly_of_the_Republic_of_Serbia,_12th_Legislature.44377.537.html

discussion from which many stakeholders withdrew.¹⁰ In June 2018, the Venice Commission issued an Opinion on draft text with many recommendations for changes of the draft provisions to meet European standards on the independent, fair and impartial judiciary.¹¹ In addition, opinions on the draft text were issued by the Consultative Council of European Judges (CCJE) and Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) with specific recommendations for ensuring the independence of judiciary and prosecution.¹² After, initial text and opinions of relevant Council of Europe bodies, the constitutional reform has been put on hold even though the Action Plan for Chapter 23 stipulates that the most crucial measure in the judiciary is the strengthening of its independence. The process was renewed in 2021 in the more transparent and inclusive manner and resulted by adoption of amendments in February 2022.

Aim of the article is to assess if adopted provisions can bring Serbian public prosecution closer to the EU standards and what are the other measures that need to be implemented to Serbia get public prosecution capable to fight crime, especially high-level corruption.

2 REFORMS OF PUBLIC PROSECUTION IN SERBIA

The judicial reform in Serbia has been recognized as one of the main objectives of the state democratization. The aim of the judicial reforms was to align legislation and organization of the judiciary, including prosecution service, with relevant European standards.¹³ For the past 20 years, relevant government and state bodies, representatives of the judiciary, various international and national

¹⁰ European Commission, Report on Serbia's progress in the process of European integration for 2018, p. 14, see: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf> (date of access 7.9.2022).

¹¹ Venice Commission, Opinion No. 921/2018, Opinion on the draft amendments to the constitutional provisions on the judiciary, 25 June 2018.

¹² Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion CCJE-BU(2018)9, 21 December 2018. For the opinion on reconsidering the composition of the HPC, preservice of its autonomy and jurisdiction see CCPE, Opinion CCPE-BU(2018)3, 25 June 2018; Opinion CCPE-BU(2019)2, 27 March 2019.

¹³ MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. Role of Court of Justice in Establishment of EU Standards on Independence of Judiciary, In *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series* (ECLIC), 2020, No. 4, pp. 329 – 351.

government agencies and non-governmental organizations have been involved in the reform process framed by several national policy documents.

The prosecution of criminal suspects is an integral part of any country's criminal justice system. The status and organization of prosecution services differ widely across Europe. However, all prosecution services are empowered to prosecute a case in criminal court. Prosecutors are central actors in implementing the rule of law and serve as the link between police investigations and court adjudications.¹⁴ The European integration process has provided direction for reforms, but also resulted in frequent changes in organization, position, and competence of Serbian prosecutors.¹⁵

Prior to the adoption of the Constitution in 2006 the reforms were guided by the governmental programs. Only after adoption of the new Constitution in 2006 the first strategic document on judicial reform was adopted to ensure direction and systemic approach to the reforms. From 2006 till 2022 several policy documents on judiciary were adopted and implemented with the mixed results. The first National Judicial Reform Strategy covered the period 2006 – 2011. Under this policy document, a new legal and institutional framework for the judiciary was established, as well as the process of significant reorganization of court network and re-appointment of judges and public prosecutors in 2009,¹⁶ which was carried out in unconstitutional manner.¹⁷ The High Judicial Council (HJC) and State Prosecutorial Council (SPC) were established in 2009 with the aim to guarantee independence and autonomy of judges and public prosecutors. However, some key issues had not been resolved, such as inadequate restructure of judicial network, reform of procedural laws and unequal distribution of cases among judges and public prosecutors.

¹⁴ LUNA, E. & WADE, M. The Prosecutor as Policy Maker, Case Manager, and Investigator. Introduction. In *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford, Oxford University Press, 2012, pp. 1 – 19.

¹⁵ ILIĆ, G. & MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. *Javno tužilaštvo u Srbiji – Istorijski razvoj, međunarodni standardi, uporedni modeli i izazovi modernog društva*, Beograd : Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2019, pp. 254 – 261.

¹⁶ RAKIĆ VODINELIĆ, V., RELJANOVIĆ, M. and KNEŽEVIĆ BOJOVIĆ, A. *Reforma pravosuđa u Srbiji 2008-2012*, Belgrade : Službeni glasnik, 2013, pp.79-104.

¹⁷ International Commission of Jurists, *Serbia's Judges and Prosecutors: The Long Road to Independent Self-Governance*, A Mission Report, 2016, p. 5. Retrieved from: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/SRB/INT_CCPR_ICO_SRB_23561_E.pdf (date of access 7.9.2022.).

The second National Judicial Reform Strategy 2013-2018 was adopted with the aim to increase the quality of justice, efficiency, effectivity, and independence. The new court network was established in January 2014¹⁸ to enable a reduction of the case backlog, and to provide more equitable case distribution and increase access to justice. During the implementation of the 2013 Strategy, new judicial professions were introduced (notaries and bailiffs). In addition, to address shortcomings recognized in the European Commission reports,¹⁹ transparency of the judicial system increased, through the publishing of the HJC and the SPC decisions, and development of courts and public prosecutor offices (PPOs) websites.²⁰

In 2020, the new Judicial Development Strategy was adopted to ensure further advancement of judiciary reforms in the next five-year period.²¹ The Strategy's priorities remain similar to the previous policy documents: strengthening of judicial independence and prosecutorial autonomy; strengthening of integrity of judicial office holders; and the quality and efficiency of the judicial system.²² Document was designed on the basis of directions and recommendations, issued by the European Commission in the Chapter 23 Screening Report,²³ and interim benchmarks contained in the negotiation position.²⁴ The aim was to enable full alignment with the EU standards and requirements and ensure closing of negotiations on Chapter 23.

It could be concluded that the 2006 and 2013 Judicial Reform Strategies, as well as 2020 Judicial Development Strategy were shaped by the European Union (EU) requirements for an efficient, quality, and independent judicial system. However, the application of the Strategies was mostly focus on improvement

¹⁸ Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2013.

¹⁹ European Commission, Report on Serbia's progress in the process of European integration for 2015, SWD(2015) 211 final, p. 49; European Commission, Serbia 2016 Report, SWD(2016) 361 final, p. 55.

²⁰ USAID, Rule of Law Project, Assessment of the Implementation of the National Judicial Reform Strategy 2013-2018, 1 November 2018, pp. 5-6.

²¹ Judicial Development Strategy 2020-2025, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2020.

²² *Ibid*, pp. 6-7.

²³ Screening Report Serbia, Chapter 23 - Judiciary and Fundamental Rights, EU's Benchmarking within chapters 23 and 24 in accession negotiations with Serbia, Effects and Challenges, 2013.

²⁴ European Union Common Position, Chapter 23: Judiciary and fundamental rights, AD 20/2016, Brussels, 8 July 2016. Retrieved from: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD-20-2016-INIT/en/pdf> (date of access 7.9.2022.).

of efficiency, which is confirmed by the World Bank 2021 Judicial Functional Review.²⁵ In addition, the 2016 Action Plan for Chapter 23²⁶ is a strategic document which focuses on independence and efficiency of the judiciary, as well as impartiality, accountability, and professionalism/competence of its key players. The activities set forth in the Action Plan centered on the transfer of competences from the Ministry of Justice to the State Prosecutorial Council (SPC) and improvement of the capacities of the SPC.²⁷ The EU requirements called for amending Serbia's Constitution to ensure judicial independence and prosecutorial autonomy and remove any possibility of political influence over the justice system.²⁸

3 PUBLIC PROSECUTION IN 2006 CONSTITUTION AND LEGISLATION

The 2006 Constitution guaranteed the autonomy and the unitary nature of Serbia's prosecution system.²⁹ The principal purposes of the system were the prosecution of perpetrators of criminal offenses and other punishable actions (e.g., misdemeanors and commercial offenses), and taking measures to protect constitutionality and legality.³⁰

Prosecution service is not formally part of the judicial or executive branch, instead occupying a *sui generis* position. According to the Law on Public

²⁵ World Bank, (2022) 2021 Serbia Judicial Functional Review, report no. AUS0002939.

²⁶ Action Plan for Chapter 23, Republic of Serbia, Negotiation Group for Chapter 23, April 2016, Retrieved from: <https://www.mpravde.gov.rs/files/Action%20plan%20Ch%2023.pdf> (date of access 7.9.2022.).

²⁷ Recommendation 1.1.3. Action Plan for Chapter 23. Screening report Serbia – Chapter 23 – Judiciary and Fundamental Rights, MD 45/14, 15.05.14. “A fair and transparent system of promotion of judges and prosecutors needs to be established, together with a periodical professional assessment of judges and prosecutors’ performance. A system to monitor and evaluate the application of those standards in practice should be established. The Councils should bear the responsibility for taking decisions on promotion, demotion or dismissal”.

²⁸ Screening Report Serbia – Chapter 23: “With the support of external experts, Serbia should make a thorough analysis of the existing solutions/possible amendments to the Constitution bearing in mind the Venice Commission recommendations and European standards, ensuring independence and accountability of the judiciary.”

²⁹ Article 156 of the Constitution of the Republic of Serbia, Official Gazette, No. 98/2006.

³⁰ Article 156 of Constitution of Serbia.

Prosecution,³¹ the key principles guiding prosecutors' work are constitutionality, legality, independence, impartiality, and transparency. The Law also provides that all prosecutors are to be independent in their work, and that influence by the legislative or executive branch is prohibited.³²

The 2006 Constitution led to changes in the organizational structure of the prosecutorial system, which includes public prosecutor offices (PPOs) of both general and specialized jurisdiction. General jurisdiction offices include the Republic Public Prosecutor's Office (RPPO), Appellate Public Prosecutors' Offices, Higher Prosecutors' Offices, and Basic Prosecutors' Offices. The specialized jurisdiction offices have been established for war crimes and organized crime.

The prosecution structure in Serbia is highly hierarchical. The RPPO is the highest prosecutors' office in the country and supervises all lower-level prosecutors to ensure their work is efficient and in accordance with the law. It also handles the application of extraordinary legal remedies.³³ The Law on Public Prosecution³⁴ makes lower-ranked Public Prosecutors subordinate to their immediately higher-ranked Public Prosecutors. The Republic Public Prosecutor is superior to all other prosecutors, and the RPPO is superior to all other PPOs, including the special jurisdiction PPOs. According to the 2006 Constitution every PPO was heading by a Public Prosecutor and all other prosecutors within a PPO are Deputy Public Prosecutors, which had as a consequence the exclusive responsibility of the public prosecutor for the work of the prosecution office while responsibility of the deputy prosecutor is weakening.³⁵ This is especially pronounced in prosecutor's offices with a large number of deputies, where the public prosecutor is responsible for the actions of deputies in whose decisions he has no real insight nor control.

The State Prosecutorial Council (SPC) was created by the 2006 Constitution to ensure autonomy of all public prosecutors. The SPC is chaired by the Republic

³¹ Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011, 101/2011, 38/2012, 121/2012, 101/2013, 111/2014, 117/2014, 106/2015, 63/2016.

³² Article 5 of the Law on Public Prosecution.

³³ Extraordinary legal remedies are requests for reopening of criminal proceedings and requests for protection of legality and are regulated in the Criminal Procedure Code, articles 470-494.

³⁴ Article 16 of the Law on Public Prosecution.

³⁵ ILIĆ, G., MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. and LAZIĆ, R. *Jačanje položaja, nadležnosti i integriteta Državnog veća tužilaca*, Belgrade : Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, 2015, p. 19.

Public Prosecutor and its composition,³⁶ selection, mandate, organization, and manner of work are regulated by the Law on the State Prosecutorial Council.³⁷ The SPC proposes candidates to the National Assembly for the initial appointments of Deputy Public Prosecutors and the election of Public Prosecutors. It also determines whether a given Deputy Public Prosecutor receives a permanent appointment; prepares budgets for PPOs and the SPC, submits an annual report on its work to the National Assembly, and performs other tasks as prescribed by legislation. Although the selection procedure of the SPC members was not specifically criticized by the Venice Commission, the Venice Commission provided opinion on the selection of the High Judicial Council members, which is applicable also to the SPC. According to the position of the Venice Commission, the fact that all members of the Council are directly or indirectly elected by the National Assembly supports the understanding that the composition gave appearance of pluralism that is deceptive, that seems as a recipe for the politization of the judiciary.³⁸

The prosecutorial system has undergone two significant reorganizations the past 12 years. The prosecutor's office network was reduced from 109 municipal PPOs to 34 in 2010, which also was the year that Appellate PPOs were introduced. Starting in 2014, the number of PPOs was increased to 58 Basic PPOs, while number of higher and Appellate PPOs remain the same.³⁹ Each reorganization of the network influenced on efficiency of the public prosecution due to disruption in the work organization, while mass transfer altered the incentives for the public prosecutors to commence or continue cases.⁴⁰

³⁶ There are 11 members: the President of the Supreme Court of Cassation, the Minister of Justice, the President of the authorised committee of the National Assembly as members *ex officio* as well as 6 judges (among them 1 from an Autonomous Province), 1 practising lawyer and 1 professor at a law faculty as elective member.

³⁷ Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 116/2008, 101/2010, 88/2011 and 106/2015.

³⁸ Venice Commission Opinion No. 405/2006 CDL-AD(2007)004, para 70: "The 6 judges are not to be elected by their peers but by the National Assembly, the lawyer not by the Bar Association but by the National Assembly, the professor not by the Law Faculty but by the National Assembly. The judicial appointment process is thus doubly under the control of the National Assembly: the proposals are made by the High Judicial Council elected by the National Assembly and the decisions are then made by the National Assembly itself."

³⁹ Articles 9-11 of the Law on Seats and Territories of Courts and Prosecution Offices, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2013.

⁴⁰ World Bank, (2014), Serbia Judicial Functional Review, p. 3 and 101.

Legislative amendments introduced substantial changes in the responsibilities of prosecutors, as well as instability in the system. The philosophical basis for the Criminal Procedure Code was changed three times – in 2001, 2006, and 2011, as Serbia went from an inquisitorial system to the introduction of adversarial elements. During the last decade, the Criminal Code has been amended seven times⁴¹ to align criminal acts with the requirements from international treaties or the recommendations given by international organizations and bodies (GRECO, MONEYVAL, FATF, etc.). All these changes were also welcomed and closely monitored by the EU.

As of October 1, 2013, when the 2011 Criminal Procedure Code (CPC) took effect, prosecutors, rather than investigative judges, became responsible for supervising the investigation of criminal cases.⁴² One objective of the 2011 Code was to shorten the investigative phase of a case by giving prosecutors specific authority over several aspects of case management. These include managing pre-investigation proceedings and giving directions to the police; deciding whether to undertake or defer criminal prosecution; conducting investigations; concluding plea agreement, agreements on alternative sentences and agreements on the testimony of a defendant against other perpetrators; filing and pursuing indictments before a competent court; dropping charges; filing appeals and submit extraordinary legal remedies against final court decisions.

The 2011 CPC also gave Public Prosecutors and Deputies Public Prosecutors discretion to make prosecutorial decisions, deferring prosecution for all charges that could result in up to five years of imprisonment.⁴³ These provisions of the CPC are not in line with the Constitutionally protected position of a prosecutor to act independently and resist undue influences, by initiating and pursuing proceedings when politicians or other powerful people are involved in a case.

⁴¹ Official Gazette of the Republic of Serbia No. 5/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016.

⁴² ŠKULIĆ, M., ILIĆ, G. and MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. *Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku: de lege ferenda predlozi*, Belgrade : Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, 2015, pp. 12 – 14.

⁴³ KOSTIĆ, J. MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. *Diversion, Restorative Justice and Mediation in PIF Crimes – National Report Serbia*, In LANCIOTTI, A., PISANI, M. M., BRIZIOLI, S. AND MARTE, S. (ed.) *The DRAMP Project Diversion, Restorative and Mediation Procedures*, National Reports, Università di Perugia, Department of Law of the University of Perugia, 2022, p. 522.

4 EU STANDARDS AND REQUIREMENTS

Although, the EU is based on rule of law values it is often discussed in the general and professional public whether the EU has common standards on the judiciary.⁴⁴ One of the reasons for discussion is the fact that EU standards in other areas of law are quite clear and precise, while the same cannot be said for the judiciary. The reasons for the lack of precision are linked with the significant differences among the Member States legal systems and different constitutional solutions concerning the organization of the judiciary, the relationship between the three branches of power, as well as formal guarantees of independence and impartiality of the judiciary.⁴⁵ Initially, the EU did not have the ambition of unifying organization of the Member States judicial systems, however the fall of the Berlin Wall and the large EU enlargement in 2004, opened the issues of European standards on judiciary.⁴⁶ The national judiciaries in the EU member states are different, and the constitutional solutions regarding the independence and impartiality of the judiciary also vary.⁴⁷ Nevertheless, the manner in which the rule of law is applied in the member states is of crucial importance for the

⁴⁴ MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. & NENADIĆ, S. Evropski standardi u oblasti pravosuđa, In *Foreign Legal Life*, Vol. 62, 2018, No. 1, pp. 39 – 56.

⁴⁵ See: GUTMANN, J. & VOIGT, S. *Judicial Independence in the EU – A Puzzle*, ILE Working Paper Series, No. 4, Hamburg: Universität Hamburg, Fakultät für Rechtswissenschaft, Institute of Law and Economics, 2017. pages 21, Retrieved from: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/156756/1/ile-wp-2017-4.pdf> (date of access 7.9.2022.).

⁴⁶ In order for a country to become a member of the EU, it is necessary to fulfil the Copenhagen Criteria, which in relation to the judiciary imply the fulfilment of political conditions in the form of the stability of institutions that guarantee democracy, the rule of law, human rights and respect and protection of minorities, as well as administrative and institutional capacities for the effective implementation of the *acquis* and the ability to assume the obligations of membership. In relation to the judiciary and fundamental rights, the *acquis* is described in chapter 23 and refers to the preservation of the EU's development in the field of freedom, security and justice. In order to achieve this goal, the establishment of an independent judiciary is required, and in order to protect the rule of law, the impartiality, integrity and high professional standards of the judiciary are also required. It also requires a firm commitment to the elimination of external influences on the judiciary, as well as the provision of adequate financial resources and training. Corruption is recognized as a fundamental threat to the rule of law and an effective fight against it is required. Nevertheless, the provision and effective protection of fundamental human rights is a basic requirement for the judiciary of future member states.

⁴⁷ See: GUTMANN, J. & VOIGHT, S. *Judicial Independence in the EU – A Puzzle*, ILE Working Paper Series, No. 4, 2017.

EU. Since Council of Europe and its bodies, including the European Court of Human Rights, has longer focus on the rule of law standards, the EU fully accepted those values as its own and is further developing them.⁴⁸

European standards are defined based on the set goals such as independence, impartiality, integrity, trial within a reasonable time and efficiency, while the instruments used to achieve these goals are different from country to country. The challenges raised in Romania and Bulgaria in the field of judiciary and the fight against corruption provided further incentives for the Council of Europe and the European Union bodies and institutions to standardize the criteria for measuring progress in the field of judicial reform and the achievement of European standards.⁴⁹

While there are different prosecutorial models in Europe, there is a growing trend of strengthening the independence of public prosecutors in relation to other branches of government, especially the executive.⁵⁰ However, in some countries the subordination of the public prosecution to the executive may be a matter of traditional arrangements, in which the executive avoids intervening in individual cases or decisions, even though it has legal powers. Thus, in the Netherlands, the Minister of Justice is authorized to issue instructions to

⁴⁸ See: Memorandum of Understanding between the Council of Europe and the European Union of May 2007.

⁴⁹ MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. & KOSTIĆ, J. How to Build Common Features of the Justice Systems in Candidate Countries and EU Member States, In BLAŽO, O., MOKRA, L., MAČAJ, A., (ed.) *Legal Challenges for the new European Commission, Bratislava Legal Forum*, Comenius University in Bratislava, Bratislava: Faculty of Law, 2020, pp. 101 – 113.

⁵⁰ See: Council of Europe, European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Report on European standards as regards the independence of the judicial system: Part II – The prosecution service, 3 January 2011, CDL-AD(2010)040, para. 26. The tendency to strengthen the independence of the public prosecutor's office was also noticed by the Vienna Commission. In Resolution 17/2, the Commission on Crime Prevention and Criminal Justice states „integrity, independence and impartiality of the public prosecutor's office is a key prerequisite for the effective promotion of human rights...” (preamble, paragraph 4). The Inter-American Commission on Human Rights states that „the public prosecution must be a body independent of the executive power and must have the guarantees of inviolability and other constitutional guarantees that exist for the courts“ and „must have autonomy and independence from other branches of government“ (IACHR, Report on the Situation of Human Rights in Mexico, OEA/Ser L/V/II.100, chap. V, paras. 372 and 381). The Rome Statute states that „The Public Prosecutor's Office must act independently as a body independent of the court“ (Art. 42, Paragraph 1). „Neither the public prosecutor nor the deputy public prosecutor can participate in activities that may justifiably cast doubt on their impartiality“ (paragraph 7) or which may „affect confidence in their independence“ (paragraph 5).

public prosecutors that include the priorities of criminal prosecution, as well as instructions in individual cases to prosecute a person or to waive criminal prosecution.⁵¹ The law regulates in detail the procedure for issuing individual instructions, which differs depending on whether it is a waiver of criminal prosecution or a decision to initiate criminal proceedings against an individual. However, in practice, the Minister of Justice refrains from issuing individual instructions and has not issued any instructions in an individual case so far.⁵²

Although, the practice of non-interference of the executive power in the work of the public prosecution is long-lasting tradition, the problem of the lack of formal protection measures against possible interventions remains. In the era of strengthening of populist and right-wing political options it represents a risk of abuse in the future. Also, the existence of legal authority of the executive power can negatively affect public opinion.

The tendency to improve the independence of prosecutors is welcomed in the Opinion No. 9 of the Consultative Council of European Prosecutors on European norms and principles for public prosecutors where is stated that the independence and autonomy of the prosecution constitute an indispensable corollary to the independence of the judiciary. The Opinion indicates that the effective independence of the prosecutor's office also includes financial independence.

The European Court of Human Rights has rarely ruled on the independence of public prosecutors, and mostly in the context of the fairness of the overall procedure. In the cases *Moulin v France*,⁵³ *Kolevi v Bulgaria*⁵⁴ and *Medvedyev v France*⁵⁵, the European Court of Human Rights decided whether the public prosecution service could be considered as independent as the court and took the view that this was not the case. In these rulings, the European Court of Human Rights stated the characteristics of independence: appointment and

⁵¹ VAN de BUNT, H. & VAN GELDER, J-L. The Dutch Prosecution Service, In *Crime and Justice*, Vol. 41, No. 1, 2012, p. 123.

⁵² TAK, P. J. P. The Dutch Criminal Justice System, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008, 53. Retrieved from: https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2945/dutch-cjs-full-text_tcm28-78160.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access 7.9.2022.).

⁵³ Application No. 37104/06, 23 November 2011, para 57.

⁵⁴ Application No. 1108/92, 5 February 2010, para 149.

⁵⁵ Application No. 3394/03, 29 March 2010, para 61.

guarantees against undue influence, influence of the executive on selection and career, and instructions from the Ministry of Justice.⁵⁶

The European Court of Human Rights emphasized in its decisions that in a democratic society both courts and investigative authorities must be free from political pressure.⁵⁷ Also, the European Court of Human Rights highlighted that prosecutors must be independent in making decisions and in cooperation with other institutions should perform their duties without external pressure and interference from the executive or legislative authorities, respecting the principles of separation of powers and competences. Furthermore, the Court interpreted the independence of prosecutors in the context of general guarantees such as ensuring the functional independence of prosecutors from the internal hierarchy and judicial control of prosecutorial acts.⁵⁸

The aforementioned standards have been applied as a lack of independence that can affect the fairness of the entire criminal justice procedure. Example of such interpretation could be seen in the case *Vera Fernandez Huidobro*,⁵⁹ in which the European Court of Human Rights stated that the guarantees from Article 6 should be applied to the entire procedure and that the violation of these guarantees can significantly jeopardize the fairness of the procedure, so the requirements of impartiality must also be applied to the prosecution. Investigative authorities must be impartial as long as their activities and decisions directly and unchangeably affect the later stages of the proceedings, including the stage of the main trial and the court's substantive decision-making. Also, this position implies that the authority that controls the pre-trial phase of the procedure must be independent, because the evidence gathered in this phase determines the framework for the indictment examination phase.

In cases involving politically motivated prosecutions, the European Court of Human Rights preferred to point to the negative consequences of a lack of independence on the enjoyment of certain rights rather than on the independence of the prosecution itself.⁶⁰

⁵⁶ ILIĆ, G. MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. *Javno tužilaštvo u Srbiji – Istorijski razvoj, međunarodni standardi, uporedni modeli i izazovi modernog društva*, pp. 78 – 79.

⁵⁷ Case *Guja v Moldavije*, application No. 14277/04, 12 February 2008, para 86.

⁵⁸ Case *Kolevi v Bulgaria*, para 142.

⁵⁹ Case *Vera Fernandez Huidobro v Spain*, application No. 74181/01, 6 January 2010.

⁶⁰ Case *Salov v Ukraine*, application No. 65518/01, 6 September 2005.

Independence also includes guarantees against undue influence. Thus, Council of Europe in Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System from 2000, in paragraph 11 states are invited to take appropriate measures to ensure that public prosecutors perform their professional duties and obligations without undue influence or exposure to civil, criminal or other types of liability. In the Explanatory Memorandum of Recommendation Rec(2000)19, the concept of undue influence is defined as influence in cases not provided for by law and carried out by executive or legislative authorities, but also by economic and local political authorities. Another Council of Europe body, Group of States against Corruption (GRECO) has a similar point of view, which in several reports from the fourth round of evaluation recommended that member states should establish confidential counseling for prosecutors so that they can seek advice on appropriate behavior that is in line with ethical standards.⁶¹

5 KEY CHANGES INTRODUCED BY 2022 CONSTITUTIONAL AMENDMENTS

The Constitution, as the highest legal act, tends to be long-lasting. The permanency of the Constitution gives stability to the legal system, and thus steadiness to society. Therefore, the question could be raised on reasons for amendments of 2006 Serbian Constitution that was adopted only 15 years ago. The main motivation for the amendments is obligations that the Republic of Serbia undertook in the process of the EU access to harmonize its legal system with EU standards and *acquis* in various areas, including the judiciary. As it is already elaborated, the reform obligations on the judiciary are listed in the Action Plan for Chapter 23.

The Action plan for Chapter 23 stipulates more precisely the results that should be achieved by the Constitutional amendments. According to the Action

⁶¹ GRECO Fourth evaluation round– Prevention of corruption in respect of members of parliament, judges and prosecutors, Compliance Report Serbia, 15 March 2018, GrecoRC4(2017)8; Compliance Report Georgia, 2 July 2019, GrecoRC4(2019)9; Evaluation Report Croatia, 25 June 2014, Greco Eval IV Rep (2013) 7E, etc.

plan for Chapter 23, the amendment of the Constitution should aim at securing a judiciary independent of political influence, specifically limiting the influence of the legislative and executive authorities in the process of selection, nomination, election, promotion, transfer and termination of office of judges, court presidents and (deputy) public prosecutors, which must be based on clear and objective criteria. To achieve this goal, the roles of the High Judicial Council and the State Prosecutorial Council in managing the judiciary, as well as in terms of supervision and control of work, must be strengthened.

During the process of preparation of the Constitutional amendments in 2018, the Venice Commission⁶² and the Consultative Council of European Prosecutors issued their opinions on draft text.⁶³ The first round of opinions of both bodies on proposed provisions on public prosecution service was largely critical. Draft text was further revised, however, Consultative Council of European Prosecutors remained critical position. The draft amendment from 2018 have not been adopted by the Parliament and no further activities related to the Constitutional amendments were taken till 2021. In 2021, the consultation process regarding the amendment of the Constitution, as well as the public debate, restarted again in the more transparent and inclusive procedure. One of the important steps for increasing trust and transparency was establishment of the working group for drafting amendments,⁶⁴ so that professional and general public is informed on authors of draft text. In addition, the working group for amending the Constitution, as well as the relevant professional organizations, had the opportunity to discuss the new draft text with the members of the Venice Commission. The Venice Commission adopted a positive opinion on the Draft Act on Changing the Constitution of Serbia and the Draft

⁶² Venice Commission Opinion on the draft amendments to the constitutional provisions on the judiciary, CDL-AD(2018)011; Secretariat memorandum – Compatibility of the draft amendments to the Constitutional Provisions on the Judiciary in Serbia, CDL(2018)023.

⁶³ Opinion of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) Bureau following request by the Prosecutors Association of Serbia to assess the compatibility with European standards of the proposed amendments to the Constitution of Serbia which will affect the composition of the High Prosecutorial Council and the functioning of prosecutors, CCPE-BU(2018)3; Opinion of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) Bureau following request by the Prosecutors Association of Serbia to assess the compatibility with European standards of the proposed amendments to the Constitution of Serbia which will affect the composition of the High Prosecutorial Council and the way prosecutors work, CCPE-BU(2019)2.

⁶⁴ The Parliamentary Committee for constitutional matter and legislation established working group for drafting text of the constitutional amendments in July 2021.

Constitutional Law for its implementation on October 18, 2021.⁶⁵ In the conclusion of this document, the Venice Commission praised the initiative of the Serbian authorities to amend the Constitutional provisions on the judiciary with the aim to harmonize them with European standards. The Commission assessed the consultation process, which preceded the preparation of the Draft, as sufficiently inclusive and transparent. However, the Venice Commission highlighted challenges of the political landscape in Serbia, specifically the fact that one party has the majority in the parliament and that there is no parliamentary opposition. Having in mind these challenges, the Venice Commission suggests that it is necessary to achieve a broad level of legitimacy for the Constitutional reforms, which would be achieved through an inclusive approach and actively seeking the participation of the opposition in the public debate. This also means that the Venice Commission suggested the active participation of the non-parliamentary opposition, which should act responsibly and contribute to the process of amending the Constitution.

In relation to the Constitutional amendments concerning the public prosecution service, the Venice Commission particularly praises the introduction of functional immunity for public prosecutors, the removal of the probationary period for prosecutors, the abandonment of the idea of dissolving the State Prosecutorial Council if it does not render a decision within 30 days, and most importantly - the removal of the competence from the National Assembly to elect court presidents and public prosecutors and decide on the termination of their office. However, the Venice Commission indicates that there is possibility for further improvement of the text and criticizes certain solutions. In relation to the prosecutor's offices and public prosecutors, several criticisms were made, which were remained in the final text of the amendments and repeated in the Venice Commission Opinion from December 2021.⁶⁶

Since the criticized solutions remained in the adopted text of the Constitutional amendments, it is necessary to highlight them. The first issue concerns

⁶⁵ Venice Commission, Opinion on the draft Constitutional Amendments on the Judiciary and draft Constitutional Law for the Implementation of the Constitutional Amendments, CDL-AD(2021)032. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)032-e) (date of access 7.9.2022.).

⁶⁶ Venice Commission, Urgent Opinion on the revised draft Constitutional amendments on the judiciary, CDL-AD(2021)048, Strasbourg, 13 December 2021. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)048-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)048-e) (date of access 7.9.2022.).

the election of prominent lawyers as members of the High Prosecutorial Council (new title for the State Prosecutorial Council), specifically the introduced anti-deadlock mechanism if high quorums in the National Assembly for the election of prominent lawyers is not met. The Venice Commission believes that such a mechanism, embodied in the five-member Commission,⁶⁷ will become the rule rather than the exception. In that case, this mechanism would serve to avoid the election of prominent lawyers by the National Assembly, and it would represent a bypass mechanism that would enable politicized appointments of prominent lawyers.

The adopted Constitutional amendments provides fewer prosecutors in the High Prosecutorial Council (HPC) than the 2006 Constitution in the State Prosecutorial Council.⁶⁸ The Venice Commission stated that the amendments provide for the membership of two *ex officio* members in the High Prosecutorial Council, the Supreme Public Prosecutor and the Minister of Justice. As an ideal solution, the Venice Commission proposed that the membership of these two members should be excluded, however both *ex officio* members remained in the adopted amendments. According to the Venice Commission opinion, the overall composition of the HPC raised concerns since a majority of the HPC will act under the hierarchical control of the Supreme Public Prosecutors who will sit on the HPC. Furthermore, six out of 11 members of the HPC will be political appointees: four prominent lawyers would be elected by the National Assembly, the Supreme Public Prosecutors is elected by the National Assembly and the Minister of Justice is a political figure.⁶⁹ Adopted Constitutional amendments introduced the provision that the Minister of Justice may not participate in disciplinary proceedings, however Venice Commission refer to the GRECO position that presence of the Minister of Justice and the Supreme Prosecutor

⁶⁷ Article 151 of the amended Constitution of the Republic of Serbia. The anti-deadlock commission for the election of prominent lawyers is composed of the President of the Constitutional Court, the President of the Supreme Court and the Supreme Public Prosecutor, Ombudsman and Speaker of the Parliament.

⁶⁸ Article 163 of the Constitution of the Republic of Serbia. Constitutional amendments changed the composition of the HPC 11 members: five members are elected by the prosecutors themselves, four prominent lawyers are elected by the National Assembly, and two *ex officio* members (the Supreme Public Prosecutor and the Minister of Justice). The number of prosecutors elected by their peers is therefore lower (six prosecutors elected by their peers is replaced by five prosecutors elected by their peers).

⁶⁹ Venice Commission, Urgent Opinion on the revised draft Constitutional amendments on the judiciary, CDL-AD(2021)048, para 28.

General on the HPC alters the balance between prosecutors elected by their peers and political nominees.⁷⁰

The Constitutional amendments failed to incorporate budgetary autonomy of the High Prosecutorial Council. Transfer of budgetary competence from the Ministry of Justice to State Prosecutorial Council and High Judicial Council was postponed several times and a 2018 decision of the Constitutional Court blocked the planned transfer of full authority for the judicial budget from the Ministry of Justice to the HJC and SPC envisaged by the 2013 National Judicial Reform Strategy and the Action Plan for the Chapter 23.⁷¹ It was expected that this problem could be overcome by the Constitutional amendments, but opportunity was missed.

Although the Venice Commission commented that the working methods of the High Prosecutorial Council should not be regulated by the Constitution, but by ordinary law, having in mind political climate and all challenges with the rule of law in Serbia the general principles of the HPC work should be included in the Constitution.

Related to the public prosecution, two amendments to the Constitution are significant. The first concerns the fact that the monocratic arrangement of the public prosecutor's office is abolished, which strengthens the internal independence of prosecutors, and leads to a greater demand of professionalism and accountability of individual public prosecutors. As a long-term impact, that solution should prevent the establishment of a clerical mentality among public prosecutors. The abolition of the monocratic arrangement also affects a greater degree of responsibility and transparency of public prosecutors in their actions. The second concerns the fact that the process of electing public prosecutors has been moved from the pure political sphere of the Parliament. The removal of the Parliament should reduce the political influence on the selection of public

⁷⁰ GRECO IV evaluation round, Second compliance report, 26 November 2020, Greco RC(2020)12, para 48.

⁷¹ Decision of the Constitutional Court No. IUZ-34/2016, adopted in December 2018. The amendments of the Law on Organisation of Courts which would have provided the legal basis for the transfer of all court budget responsibilities (Article 32 of the Amendments of the Law on Organisation of Courts, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2013, 13/2016, 108/2016 и 113/2017), including the budget of administrative staff, were challenged before the Constitutional Court. In December 2018, the Constitutional Court decided that the challenged provisions were not in line with the Serbian Constitution and have hence annulled them.

prosecutors, which would lead to a gradual depoliticisation of the prosecutorial system.

6 CONCLUSION

The EU influenced judicial reform and reform of public prosecution in Serbia, since the main EU standards on the judiciary were incorporated in the Serbian policy document (independence, efficiency, impartiality, accountability, competence). Under the influence of the European Union at the national level, the National Strategy for the Judicial Reform for the period from 2006 to 2012 was adopted, which was the first comprehensive national strategy in that area. 2006 Strategy was adopted to ensure implementation of the Constitution adopted in 2006 to reflect new direction after democratic changes in 2000. Despite new Constitutional and policy framework, in 2009, an unconstitutional national reorganization of the court network and the reappointment of judges and prosecutors were carried out. Due to these shortcomings the new policy documents and further reforms were needed. To overcome the problems identified during the implementation of the first Judicial Reform Strategy, a new Strategy was adopted in 2013 with the aim to improve the quality of the judiciary, efficiency, effectiveness, and independence. In January 2014, a new network of courts was established, and new judicial professions (notaries and bailiffs) were introduced. The latest policy document is the Judicial Development Strategy adopted in 2020 to ensure further improvement of the quality of work of the judicial system. The priorities remained similar to those from the previous strategy: strengthening the independence of the judiciary, prosecutorial autonomy, efficiency and quality of judiciary.

In Serbia the Public Prosecutor's Office is not formally part of either the judiciary or the executive branch, but it has a *sui generis* position. According to the Law on Public Prosecutors, it rests on the principles of constitutionality, legality, independence, impartiality and transparency and is independent of the influence of the executive power. In the previous period, the powers of the public prosecutor's office were expanded, and they were given the discretionary right to make prosecutorial decisions and postpone prosecution for charges that could result in a prison sentence of up to five years. To align the prosecutors'

position with the powers they have and to respond to the Venice Commission and EU recommendations, the Constitutional provisions should have strengthened the position of prosecutors to ensure they act independently and to be able to resist undue influence in cases that involve politically or economically powerful people. However, it was not an easy task, especially considering that the European standards in the field of justice are not precise enough but set an aim to be achieved, because the legal systems of the member states differ. National judiciaries at the level of the European Union have different constitutional solutions regarding the independence and impartiality of judges and autonomy of public prosecutors. Therefore, the task that Serbia as an EU accession country has is more complex. The Council of Europe and its bodies, as well as the European Court of Human Rights and EU Court of Justice, focus on the standards of the rule of law that has accepted these values as its own and has promoted them. In the field of justice, these standards are independence, impartiality, integrity, trial within a reasonable time and efficiency. However, the way in which they are defined in regulations and implemented in practice differs among the member countries. Though, it is noted that the practice of non-interference of the executive power in the work of the public prosecution is a long-standing tradition in EU member states, in some countries there is still a problem related to the absence of formal protection measures against possible interference in the work of the public prosecution. In the era of the strengthening of populist and right-wing options, this may represent a risk of influencing the work of the public prosecutor's office. Although the judgments of the European Court of Human Rights in several cases have taken the position that the Public Prosecutor's Office cannot be independent as a court, highlighted that prosecution independence is of great importance for decision-making, cooperation with other institutions and carrying out work without external pressure and interference from the executive or legislative branch. The lack of this principle can negatively affect the fairness of the entire procedure.

In February 2022 Constitutional amendments were adopted in the Republic of Serbia, which should strengthen the independence and impartiality of the judiciary and the public prosecution. The amendments included safeguards and strengthened the roles of the High Judicial Council and the State Prosecutorial Council to supervise and control the work of courts and prosecutor's offices. However, amending the Constitution was a long-term process that was followed by the Venice Commission and European Commission. In the Venice

Commission Opinion from December 2021, the introduction of the functional immunity of public prosecutors, the abolition of probationary work, as well as the revocation of the authority of the National Assembly to elect presidents of courts and public prosecutors and decide on the termination of their functions, were highlighted as a special success. However, the Venice Commission expressed concerns in relation to few solutions. One of the challenges that remained in the adopted Constitutional amendments is the possibility of electing four prominent lawyers to membership of the High Prosecutorial Council by the five-member Commission, which creates a possibility that these are politically eligible lawyers, which could have a negative impact on the independence of the public prosecutors' work. In addition, the membership of the Supreme Public Prosecutor and the Minister of Justice in the Council is also recognized as a shortcoming, since the Supreme Public Prosecutor is elected by the National Assembly, while the Minister of Justice is a representative of the executive branch and a political figure. From that reason their participation in the Council is not in line with the European standards.

All shortcomings identified by the Venice Commission should be addressed in the coming period to enable greater independence of the public prosecutor's work in the Republic of Serbia. In addition, the Constitution failed to ensure budgetary competences of the Council, as an essential precondition for financial independence of prosecution service and functioning of the system.

However, we must conclude that, compared to the previous period, significant progress has been achieved. Finally, among them, we would like to highlight the abolition of the monocratic arrangement of public prosecutions, as well as the election of public prosecutors outside the Parliament, which reduces the possibility of political influence. However, to assess the true effects of the Constitutional amendments it is necessary to analyze judicial laws that are under the revision, and it is expected to be adopted in early 2023. Moreover, only after the adoption of a set of judicial laws it will be possible to conduct their impact assessment and challenges in their application in practice. Having all that in mind, the Constitutional amendments present step forward in alignment with the EU standards and requirement, but only application will provide adequate insight in progress achieved.

Bibliography:

- Action Plan for Chapter 23, Republic of Serbia, Negotiation Group for Chapter 23, April 2016, Retrieved from: <https://www.mpravde.gov.rs/files/Action%20plan%20Ch%2023.pdf> (date of access 7.9.2022.).
- Consultative Council of European Jud Case *Guja v Moldavije*, application No. 14277/04, 12 February 2008, para 86.
- Constitution of the Republic of Serbia, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 98/2006.
- Case *Guja v Moldavije*, application No. 14277/04, 12 February 2008.
- Case *Kolevi v Bulgaria*, application No. 1108/92, 5 February 2010.
- Case *Salov v Ukraine*, application No. 65518/01, 6 September 2005.
- Case *Vera Fernandez Huidobro v Spain*, application No. 74181/01, 6 January 2010.
- Decision of the Constitutional Court of the Republic of Serbia No. IUZ-34/2016, December 2018.
- European Commission, Commission Opinion on Serbia's application for membership of the European Union, Brussels, COM (2011) 668, 12 October, 2011.
- European Commission, Report on Serbia's progress in the process of European integration for 2015, SWD(2015) 211 final, p. 49; European Commission, Serbia 2016 Report, SWD(2016) 361 final.
- European Commission, Report on Serbia's progress in the process of European integration for 2018, p. 14, see: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf> (date of access 7.9.2022.).
- GUTMANN, J. & VOIGT, S. *Judicial Independence in the EU – A Puzzle*, ILE Working Paper Series, No. 4, Hamburg: Universität Hamburg, Fakultät für Rechtswissenschaft, Institute of Law and Economics, 2017. pages 21, Retrieved from: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/156756/1/ile-wp-2017-4.pdf> (date of access 7.9.2022.).
- GRECO IV evaluation round, Second compliance report, 26 November 2020, Greco RC(2020)12

- ILIĆ, G. & MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. *Javno tužilaštvo u Srbiji – Istorijski razvoj, međunarodni standardi, uporedni modeli i izazovi modernog društva*, Beograd : Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2019, pages 356. ISBN 978-80-7400-314-1.
- ILIĆ, G., MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. and LAZIĆ, R. *Jačanje položaja, nadležnosti i integriteta Državnog veća tužilaca*, Belgrade : Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, 2015, pages 109. ISBN 978-86-87259-40-9.
- International Commission of Jurists, *Serbia's Judges and Prosecutors: The Long Road to Independent Self-Governance, A Mission Report*, 2016, p. 5. Retrieved from: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/SRB/INT_CCPR_ICO_SRB_23561_E.pdf (date of access 7.9.2022.).
- Judicial Development Strategy 2020-2025, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2020.
- Judicial Reform Strategy of the Republic of Serbia 2013-2018, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2013.
- KOSTIĆ, J. MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. Diversion, Restorative Justice and Mediation in PIF Crimes – National Report Serbia, In LANCIOTTI, A., PISANI, M. M., BRIZIOLI, S. AND MARTE, S. (ed.) *The DRAMP Project Diversion, Restorative and Mediation Procedures, National Reports*, Università di Perugia, Department of Law of the University of Perugia, 2022, pp. 507 – 550. ISBN 9788899490140.
- LUNA, E. & WADE, M. The Prosecutor as Policy Maker, Case Manager, and Investigator. Introduction, In *The Prosecutor in Transnational Perspective*, Oxford, Oxford University Press, 2012, pp. 1 – 19.
- MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. Role of Court of Justice in Establishment of EU Standards on Independence of Judiciary, In *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series (ECLIC)*, 2020, No. 4, pp. 329 – 351.
- MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. & NENADIĆ, S. Evropski standardi u oblasti pravosuđa, In *Foreign Legal Life*, Vol. 62, 2018, No. 1, pp. 39 – 56.
- MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. & KOSTIĆ, J. How to Build Common Features of the Justice Systems in Candidate Countries and EU Member States, In BLAŽO, O., MOKRA, L., MAČAJ, A., (ed.) *Legal Challenges for the new European Commission, Bratislava Legal Forum, Comenius University in Bratislava*, Bratislava : Faculty of Law, 2020, pp. 101 – 113.

Opinion of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) Bureau following request by the Prosecutors Association of Serbia to assess the compatibility with European standards of the proposed amendments to the Constitution of Serbia which will affect the composition of the High Prosecutorial Council and the functioning of prosecutors, CCPE-BU(2018)3.

Opinion of the Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) Bureau following request by the Prosecutors Association of Serbia to assess the compatibility with European standards of the proposed amendments to the Constitution of Serbia which will affect the composition of the High Prosecutorial Council and the way prosecutors work, CCPE-BU(2019)2.

RAKIĆ VODINELIĆ, V., RELJANOVIĆ, M. and KNEŽEVIĆ BOJOVIĆ, A. *Reforma pravosuđa u Srbiji 2008-2012*, Belgrade : Službeni glasnik, 2013, pp.79 – 104.

Screening Report Serbia, Chapter 23 – Judiciary and Fundamental Rights, EU's Benchmarking within chapters 23 and 24 in accession negotiations with Serbia, Effects and Challenges, 2013, p. 3; Benchmarking in Serbia, Bencher, EU Policy Center.

TAK, P. J. P. *The Dutch Criminal Justice System*, Nijmegen : Wolf Legal Publishers 2008, 53. Retrieved from: https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2945/dutch-cjs-full-text_tcm28-78160.pdf?sequence=1&isAllowed=y (date of access 7.9.2022.).

The Criminal Code, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 5/2005, 88&2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 and 94/2016.

The Law on Organisation of Courts, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 101/2013, 13/2016, 108/2016 and 113/2017.

The Law on Public Prosecution, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 78/2011, 101/2011, 38/2012, 121/2012, 101/2013, 111/2014, 117/2014, 106/2015 and 63/2016.

The Law on the State Prosecutorial Council, Official Gazette of the Republic of Serbia, No. 116/2008, 101/2010, 88/2011 and 106/2015,

VAN de BUNT, H. & VAN GELDER, J-L. *The Dutch Prosecution Service*, In *Crime and Justice*, Vol. 41, No. 1, 2012, pp. 117 – 140.

Venice Commission, Comments on the Provisions on the Judiciary in the Draft Constitution of the Republic of Serbia, CDL (2005) 072, Opinion No. 349/2005, 4 October 2005.

Venice Commission, Opinion No. 405/2006, Opinion on the Constitution of Serbia, 19 March 2007,

European Commission, Serbia 2018 Report. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf> (date of access 9.09.2022).

Venice Commission Opinion on the draft amendments to the constitutional provisions on the judiciary, CDL-AD(2018)011; Secretariat memorandum – Compatibility of the draft amendments to the Constitutional Provisions on the Judiciary in Serbia, CDL(2018)023.

Venice Commission, Opinion on the draft Constitutional Amendments on the Judiciary and draft Constitutional Law for the Implementation of the Constitutional Amendments, CDL-AD(2021)032. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2021\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2021)032-e) (date of access 7.9.2022.).

Venice Commission, Urgent Opinion on the revised draft Constitutional amendments on the judiciary, CDL-AD(2021)048, Strasbourg, 13 December 2021. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)048-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)048-e) (date of access 7.9.2022.).

World Bank, (2022) 2021 Serbia Judicial Functional Review, report no. AUS0002939.

ŠKULIĆ, M., ILIĆ, G. and MATIĆ BOŠKOVIĆ, M. Unapređenje Zakonika o krivičnom postupku: *de lege ferenda* predlozi, Belgrade: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, 2015, pp. 12 – 14.

Contact information:

Marina Matić Bošković

m.m.boskovic@roldevelopmentlab.com

Institute of Criminological and Sociological Research

Gračanička 18

11000 Belgrade

Serbia

EFEKTÍVNOSŤ PRÍPRAVNÉHO KONANIA

SÚČASNÝ STAV A VÝZVY PRO FUTURO

Zborník príspevkov

Jozef Čentěš, Lucia Kurilovská
et al. (eds.)

Vydalo vydavateľstvo Wolters Kluwer SR s. r. o.,
Mlynské nivy 48, 821 09 Bratislava,
v roku 2022 ako svoju 1587. publikáciu.
Zodpovedný redaktor PhDr. Erich Rabel
Prvé vydanie
Obálka a grafická úprava Pavol Markov PAMART
Počet strán 420

ISBN 978-80-571-0546-6 (brož.)
ISBN 978-80-571-0547-3 (pdf)